

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskernes Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele.

Læs mere om fordele og sponsorat her:

<https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

PORTRAITER FRA KIRKEN.

D. G. MONRAD. C. HOSTRUP. R. FRIMODT.

BIDRAG

TIL

EN KARAKTERISTIK AF DANSK PRÆDIKEN

I DET NITTEENDE AARHUNDREDES SIDSTE HALVDEL.

AF

V. NANNESTAD,

SOGNEPRÆST.

KJØBENHAVN.

KARL SCHØNBERGS FORLAG.

BIANCO LUNOS KGL. HOF-BOGTRYKKERI (F. DREYER).

1895.

Biskop V. SCHOUSBOE

tilegnet.

I.

D. G. Monrad.

I. Der gives Prædikanter, der ligesom dele deres Tilhørere i to Afdelinger, Troende og Vantro, og derfor rette deres Ord vexelvis til disse tvende Sider. Det gjør Monrad ikke. Han taler gjerne til Mennesket i Almindelighed, til Hjertet hos enhver alvorlig Søgende, hvis Ønske det i al Fald er at høre Herren til. Herom vidner allerede den hos ham idelig tilbagevendende Tiltale: „o Menneske“ som en Slags Appel til Menneskenaturen som saadan. Hans Mening er ikke, at det naturlige Hjerte i og for sig kan naa til Frelse ad egne Veje, men han holder sig forvisset om, at naar det, vejledet af Sandhedens Aand, gaar i sig selv, redelig og ærlig betragter og overvejer saavel sin egen Tilstand som Historiens Vidnesbyrd, vil det i al Fald naa til Erkjendelse af egen Afmagt og se, at Lykken findes kun i Troen paa det aabenbarede Ord. Det er ikke de overfladiske, men dybe Betragtninger, Hjertet maa begynde med, og vi føres derfor i Monrads Prædikener ogsaa ind i en ægte contemplativ Betragtning af Tilværelsen. Han tager selv udtrykkelig Afstand fra den spekulative Fremgangsmaade af „Hegelsk Oprindelse“, der først „sætter noget“, derpaa fremhæver det Sattes Modsætning for derpaa at forene begge i en „højere Enhed“¹⁾. Monrads

¹⁾ Politiske Breve p. 69.

Methode er den analytiske: idet han gaar ud fra Aabenbaringen som det engang Givne, opløser han den paa en Maade i sine Bestanddele og finder Momenter heraf, enten virkelige eller antydede (præfigurerede) i Sjælen, i Naturen, i Historien, i Verdensrummet, kort sagt overalt. „Alt godt, sandt og skjønt“, siger han¹⁾, „der har aabenbaret og aabenbarer sig i denne Verden, fra dens Skabelse til dens Undergang, er brudte Straaler af Jesu Kristi Herlighed. Han er tilstede i det altsammen, skjønt vore Øjne saare ofte ere lukkede, saa at vi ikke se eller gjenkjende ham“. Men Enhver, hos hvem de ere opladte, vil erkjende, hvorledes de himmelske Kræfter, der røre sig i Guds Rige, ikke blot findes som i Afskygning eller Afbillede i det jordiske, men at det egentlig er dem, der holde dette sammen og bevare det²⁾. Intet Steds føle vi dette dybere, end naar vi trænge ned i Menneskesjælen — i hvad dér findes, dens Længsler og Suk, og her fra det dybe føres op i det høje. „Tanken opsteg til det høje, dengang den nedsteg i sig selv“ — disse Ord af Digteren³⁾, der saa slaaende karakterisere al sand Contemplation, finde særlig deres Anvendelse paa Monrad. Hvem har ogsaa nogensinde staaet overfor denne mærkelige Mand eller taget et af de mange Portraiter af ham frem, ligegyldig fra hvilket Afsnit af hans Liv, og har ikke studset ved dette forunderlig forskende, som langt nede fra et Dyb opadskuende Blik, der her møder ham? „Hvad sér din Sjæl“, spørger han i sin Prædiken Palmesøndag⁴⁾, „naar den ser ind i sin dybeste Grund?“ To Ting ser den — Frelse og Fortabelse, evigt Liv og evig Død. Monrads Blik har set disse tvende Syn. Men, spørger han videre, hvad hører Du? Er det Gjenlyden af Udraabet: „Hosianna i det højeste?“ Med andre Ord: „Er Du fra det, Du ser i det dybe, ført op til det, der ses i det høje — det store Indtog i

1) Prædikener p. 253. 2) Prædikener p. 271. 3) Heiberg, Universitets-Cantaten. 4) Prædikener p. 312.

Palmestaden heroventil? Det er Frelsens Udgangspunkt og Maal, Begyndelse og Ende, det er den dobbelte Vandring: først ned, saa op, først i det dybe, saa i det høje, som det drejer sig om, men allermest for dem, der ville forkynde Evangelium for deres Brødre, og det er herom han minder sine Ordinander, de unge Præster: først ned og ind i Eder selv, dog ikke som dem, der her gaa ene — „thi det er forunderlige Gøglesyner, som Hjertets Træskhed fremtryller for vort Blik, naar vi ville betragte vort eget Indre“ — men i Forening, i Selskab med Sandhedens Aand, der netop i vort Indre viser os „Spirerne til al Verdens Synd“; men dernæst opad til Gud, raabende og stridende i Bønnen: „da skulle I lære Guds Naade at kjende og saaledes gaa ud, rustede med Kundskab om Synd og Naade“¹⁾.

Denne contemplative Nedstigen i Sjælens Dybheder til „de tvende Syn“, Frelse og Fortabelse, Synd og Naade, er netop Monrads første Gang. Vi overbevises derom allerede i den første af hans Prædikener som en Bebudelse af, hvad der forestaar. Alle, siger han²⁾, ere enige om, at det er vanskeligt tilfulde at forstaa den menneskelige Sjæl, ja vort eget Sind er os uudgrundeligt. Dette hidrører fra, at Mennesket er skabt i Guds Billede, og at enhver Sjæl, hvor overfladisk og indskrænket, hvor enfoldig og ubetydelig den end forekommer Dig at være, dog er dyb som Evigheden. — Naar jeg skulde sammenligne det menneskelige Sind med noget, da forekommer det mig, at det store Hav er det mest træffende Billede. Snart er dets Overflade stille, og det løfter og sænker sig sagte som den Sovendes Bryst, snart kruses det let af den svage Luftning, snart hæver det sig for Stormen i vilde Bølger. Men det er kun paa Overfladen, at der er en saadan Ustadighed og Foranderlighed; dybere nede har Havet sin Strøm, der gaar fort, ustandset, upaavirket af Storme og Uvejr. Og dersom vi trænge endnu dybere

¹⁾ Ordinationstaler p. 38.

²⁾ Prædikener p. 1 flg.

ned, da komme vi til en Verden, hvor det er ganske stille. Saalænge vi leve her, kan det ikke være andet, end at vor Sjæl er underkastet mange forskellige Stemninger: snart fyldes vi af Glæde og snart af Sorg, snart af Haab og snart af Frygt. Saa er nu engang de menneskelige Kaar, — — men dybere i Sjælen under disse vekslede Stemninger, der bero paa Forholdene og Tilskikkelserne, gaar der i hvert Menneskes Sjæl en Strøm, der ej standser. Hvorhen bærer denne Strøm i din Sjæl, o Menneske? Gaar den til Frelse eller Fortabelse? Det er da med andre Ord Valget, der stilles os for Øje, og Monrad er utrættelig i at pege derpaa, oftest i Billeder, hentede fra Naturen. Han opruller os saaledes et andet, der viser os Dybet i vort Indre ikke som et Hav, men som Klippegrunden o: som „den klippeagtige Kjærne af Egenkjærlighed“, der halv ubevidst for os selv skjuler sig paa Bunden af Sjælen. „Overalt, hvor Du gaar i vort Fædreland“, hedder det i hans Prædiken om de fire Slags Sædejord ¹⁾, „støder din Spade ikke paa Klippegrund, og Du kunde saaledes blive ved at grave mange Alen, men dersom Du blev ved at grave flere hundrede Alen, saa vilde Du tilsidst støde paa Klippen. — — Og saa er jeg kommen til at tænke paa det menneskelige Hjerte. Hvo véd? Gravede Du tilstrækkelig dybt, saa traf Du maaske paa den haarde Egenkjærligheds Stengrund. Vel omhandler Evangeliet fire Slags Jordarter, men naar henses til det endelige Udbytte, egentlig kun to — den ene, hvor Guds Ord bærer Frugt, den anden, hvor det ikke bærer Frugt, og dette peger saaledes ogsaa hen paa den store Fordeling af Menneskenes Sjæle i de tvende Hobe og retter det Spørgsmaal til Enhver af os: Er Du en Sjæl, hvor Guds Ord bærer Frugt eller ikke bærer Frugt? Med andre Ord: har Fortabelsens eller Frelsens Kraft Herredømmet i Dig? ²⁾)

Sagen er jo den, at hvor dyb Egenkjærlighedens

¹⁾ Prædikener p. 132. ²⁾ Pr. 134.

Klippegrund end er i Mennesket, saa er Guds Tanke eller det gode tilstede, ja er blevet til et levende Væsen i hans Indre. Paa den anden Side: hvorfra komme da de daarlige Tanker eller det onde? Ogsaa fra vort Indre som Vandet af Jordens Kilder?¹⁾ Hvad vil det egentlig sige, at Du er en Synder? Tag bort din hele Fortid, selv den nærmeste. Lad os tænke den nedsænket i Havets Dyb, den vedkommer Dig ikke, er tilintetgjort, udslettet. Er der da nogen iblandt os alle, der tør sige: For Fremtiden vil Naaden og Sandheden bo i ethvert Ord, der gaar over mine Læber; for Fremtiden vil hver min Tanke være ren og uskyldig og beaandet af Kjærlighed til Gud og min Næste? Tør Du tale saa? Nej, i dette Selvbedrag er ingen Sjæl hildet. Synden stiger ikke op af Jorden som en Taage; den falder ikke ned fra Himlen som Regn; den kommer hverken med Norden- eller Sønden-, hverken med Østen- eller Vestenvinden. Den springer ud i dit eget Indre: dér er dens Kildevæld.²⁾ Af disse tvende Traade i vort eget Indre, Synd og Naade, er den sande Kristens Liv sammenvævet³⁾, men de ere da ogsaa de tvende Centrer, hvorom al kristelig Forkyndelse maa dreje sig. Ingen, synes os dog, har søgt dem dybere og paa den anden Side løftet dem højere til saa klar en Beskuelse som Monrad, heri bistaaet af et udstrakt Kjendskab til Naturen og en sjælden Gave til at tolke det hemmelighedsfulde Sprog, hvori denne taler til os.

Synden, siger han saaledes, er Sygdom og skilddrer den træffende i den fra Skriften velkendte Form — Spedalskheden. Denne, hedder det⁴⁾, begynder med smaa, fine Prikker, ikke større end et Knappenaalsstik; der udkræves et meget kyndigt og øvet Øje for at sige, at det er Begyndelsen til Spedalskhed; man vilde i Almindelighed anse det for uskadeligt Udslet, for Hedetøj, der ikke har noget videre at betyde. Netop saaledes

¹⁾ Pr. 350. ²⁾ Ordinationstaler, 199—201. ³⁾ ib. 205. ⁴⁾ Pr. 431.

begynder ogsaa Synden: der farer en syndig Tanke igjennem Sjælen, Du véd ikke, hvorledes den kommer, det er, som var den opstaaet af sig selv. Lykkes det Dig nu ikke i Jesu Navn at besværgе den onde Magt, saa vender Tanken tilbage, dens Besøg bliver hyppigere, og hver Gang den kommer, bliver dens Ophold længere og længere. Saa fæster den tilsidst Bo hos Dig: da fødes den onde Begjær i dit Hjerte. Nu begynder Du at mærke, at der er Fare, men Du er allerede halv overvunden. Du begynder at gjøre Modstand, men den onde Begjær rejser sig i al sin Magt, og din Modstand bliver svagere. Saa kommer et ubevogtet Øjeblik, og saa falder Du: den onde Tanke er bleven til en syndig Gjerning. Nu har Synden faaet Rod hos Dig, nu skyder den sine fine Trevler langs med alle Hjertets Fibre og sammenvæver sig med dine Tanker, den er bleven til et med hele dit aandelige Væsen, og nu gaar det rask fra syndig Gjerning til syndig Gjerning, indtil Sjælens evige og himmelske Kræfter opløses, som Legemet efterhaanden opløses af Spedalsheden. Dette er Syndens Historie. Det er Historien om Mord, Tyveri, Utugt, Drukkenskab, Fraadseri, Gjerrighed – og hvad den hedder den hele Skare af Synder, der ender med at styrte Menneskets Sjæl i evig Fortabelse.

Saa siger Du¹⁾, at Du ej kan faa Tanken om evig Usalighed til at stemme med Troen paa Guds Naade. Ja, hvad Magt ligger der vel paa, hvad vi kunne faa til at stemme eller ikke stemme. Hvad er Salighed? At være Gud nær. Hvad er Usalighed? At være fjærn fra ham. Men kun for dem, der elske Gud, er Guds Nærhed Salighed. For dem, der hade ham, vilde denne Nærhed være Usalighed. Ej behøver Gud at bortstøde de fortabte Sjæle, thi de fly hans Nærhed som den største Marter. For de Fortabte vilde Himmerig være mere pinefuldt end Helvede. Se Dig om. Det daglige Livs

¹⁾ Pr. 336.

Erfaring vidner, at saa forholder det sig. Er det maaske ikke en Kval for et Verdensbarn at overvære den offentlige Gudstjeneste, at høre Ordets Forkyndelse og Menighedens Lovsang? Saa stødes Du ved Billederne, hvormed den hellige Skrift søger at bringe de Usaliges Tilstand nærmere til den menneskelige Forestilling. Men hæng Dig ikke i Billederne, hold Dig til Sagen. Sagen er en evig Død, der dog ikke er Tilintetgjørelse, men Liv. Hvad er dette vel andet end en evig Døen, der dog aldrig naaer Døden? Skabt i Guds Billede har Sjælen et Liv for Evigheden, men løsreven fra Gud, der er Livets Kilde, stræber den hen mod Tilintetgjørelsen, men finder den aldrig. Saaledes er Synden.

Og nu Naaden, Guds rige, uudtømmelige, bundløse Kjærlighed — hvorledes skildrer han den? Atter i et Naturbillede. Man høre ham selv¹⁾: Langt kan Du ej se paa Jorden; selv naar Du er paa det aabne Hav, kan Du kun se en fire Mil til alle Sider; saa er det, som Himlen sænker sig og danner en Vold rundt om til alle Sider. Stiger Du op paa et højt Bjerg, saa kan Du vel se længere, men de fjærnere Gjenstande hylle sig i Taage. Hæver Du derimod Blikket opad, hvor langt kan Du da ikke se? Maanen kan Du se, den er allerede mange tusinde Mile borte; Solen kan Du se; dens Afstand er en Snes Millioner Mil; Neptun kan Du se, skjønt den kun lyser ved sit Gjenskin fra Solen, og den er dog en 600 Millioner Mile borte. Endnu langt fjærnere ere de smaa lysende Punkter — disse Sole, som vi kalde Stjerner. Hvad kan det nytte her at nævne Tal til at betegne Afstanden? De ere saa uhyre, at vi ingen klar Forestilling forbinde dermed, og dog se vi endnu længere. Thi Himmels lysende Taage, som vi kalde Mælkevejen, er lutter Sole, saa fjærne, at de for vort Øje smelte sammen til én Taage. Men end ikke her er Grænsen for Himmelrummet; det strækker sig fort i det uendelige:

¹⁾ Pr. 317.

saa langt dit legemlige Øje naaer ind i Himmelrummet, saa dybt kan Sjælens Øje se ind i Guds Kjærlighed, naar det er blevet opladt af Troen, men Grændsen ser Du ikke, thi bundløs som Himlens Dyb er Guds Kjærlighed: ej naar dit Øje længer end til Himmeltaagen, og ej naaer din Sjæl længer end til Guds evige Raadslutning at sende sin enbaarne Søn til Verden. Saaledes er Naaden.

Og dog, siger Monrad: „hvad her er talt om Blikkets og Sjælens Rækkeevne giver kun en vrang Forestilling om de virkelige Forhold.“ Thi at vort Blik naaer til hine fjærne Kloder, det sker kun, fordi Straalerne fra disse først have naaet det, men atter sker dette jo kun derved, at Øjet aabnes derfor, med andre Ord: at vi overhovedet se, er betinget ganske vist af Lyset, der naaer os, men ogsaa deraf, at vi lukke Øjet op for Lyset, ja beroer netop paa en Samvirken mellem dette i det høje og os i det lave, eller uden Billede: det at vi overhovedet frelses, er en Frihedshandling, paa engang guddommelig Naade og dog menneskelig Selvbestemmelse.

2. For Almenbevidstheden staar Monrad som Frihedens glødende Talsmand paa det sociale og politiske Omraade. Men at han er dette, hænger i sin dybeste Grund sammen med hans religiøse Anskuelse, hans Tro paa Friheden som Menneskets „Kongemærke“. Ingen har her kæmpet ivrigere end han. Alle Forestillinger om, at vi i moralsk og religiøs Henseende oprindelig skulde være som „Stok eller Sten“ eller vel endog forud bestemte enten til Salighed eller Usalighed, ere ham lige utaaelige. Det er hans Trøst, som det er hans Glæde, at hvor formørket Gudsbilledet er blevet, saa er der dog heraf en „herlig Rest“ tilbage i os — den frie Villie. Hvor svagt end denne mange Gange kan vise sig, saa tvivler han ikke om, at det ubetydeligste Menneske, selv i sin Fornedrelse, endnu ligner Gud, at det med andre

Ord i Friheden har faaet Del i hans Skabermagt og saaledes paa en Maade endnu er i Stand til „selv at bringe noget nyt ind i Tilværelsen“ ¹⁾. Igrunden kan der derfor heller ikke tales for stort om Menneskets Frihed, thi det er jo dog for dens Skyld, at den treenige Gud har — ja, hvad skulle vi kalde det? spørger han — ydmyget sig selv. Maaske, siger han, er dette Udtryk ikke rigtigt: „nu, saa udfind et andet“ ²⁾, der bedre betegner først dette, at den Almægtige har begrændset sin Almagt for at skabe frie Væsener, hvem han giver Raaderum i Tilværelsen, og dernæst dette, at Guds Søn ikke blot hernede paa Jorden vandrede ydmyg og sagtmodig, men i Fortiden, ja fra Evighed af tog Beslutningen at blive Mennesker lig, at døbes til Verdens Syndeskyld og paa Korset gjøre Forsoning for denne. Og nu Aanden — den Helligaand? Er det da ikke Ydmyghed, at den finder sig i at leve stille hen det ene Aar efter det andet, sigende som et Menneskebarn: „Her vil ties, her vil bies“? Og ikke det alene, men betænk, hvorledes den maa bo i din egen Sjæl Side om Side — ak med saa megen Skrøbelighed og Ufuldkommenhed. ³⁾

Denne stærke Fremhævelse af Friheden fører hos Monrad til en ægte historisk Betragtning af Livet, der i den Enkeltes Tilskikkelser ser paa engang en Afbildning i det smaa af Guds Førelser med Folkene og dog et Udslag af, hvad disse selv frit have valgt eller bestemt sig til — en Betragtning altsaa i lige Gråd hævet over „Tilfældigheden“ og „Nødvendigheden“ eller det, man i daglig Tale plejer at kalde Skjæbnen. Denne fremstiller sig for dem, hvis Tankegang ikke er bestemt af Kristendommen, altid i tvende Hovedskikkelser. Den ene ser i Livet en talløs Skare Hændelser, hvis Indflydelse man ikke har kunnet unddrage sig, en lunefuld Gudinde, der ledsager os og finder Behag i idelig og vilkaarlig at omskifte vore Kaar. Naar vi efter denne Betragtning gjen-

¹⁾ Pr. 462, 522.

²⁾ Pr. 522.

³⁾ Ib. 523.

nemgaa vort Liv, finde vi, at det vigtigste, der er mødt os, i grunden skriver sig fra saadanne Smaabegivenheder, der, om de ikke vare indtrufne eller foregaaede paa anden Maade, vilde have givet vort Liv et helt andet Udseende, og vi komme da til den Overbevisning, at det er Tilfældet, der ene raader i Verden. Den anden Skikkelse, hvorunder Skjæbnen dyrkes, er Nødvendigheden. Min Lod, siger man, er éngang bestemt, alt mit Arbejde, alle mine Anstrængelser for at faa den forandret, ere forgjæves. Samler jeg endog hele min Sjæls Kraft paa her at hidføre en Forandring — det nytter alt sammen intet, Forholdene ere mig imod, jeg føres tilbage paa den Plads, hvorpaa jeg engang er sat, til de Kaar, der engang ere mig anviste, ja selv mine ovennævnte Anstrængelser i modsat Retning blive Midler hertil. Saa føres vi da til at antage, at det er Nødvendigheden, der raader i Verden.

Der gives uden Tvivl Faa, tilføjer Monrad ¹⁾, maaske Ingen iblandt os, der ikke har haft Øjeblikke i sit Liv, hvor han har hengivet sin Sjæl snart til den ene, snart til den anden af de nævnte Anskuelser. Monrad finder dem træffende repræsenterede i de tvende Disciple, der vandrede med Herren til Emaus. Ligesom disse ikke saa andet end et Menneske i den Vandringsmand, der fulgte med dem, saaledes se vi, saalænge „vore Øjne holdes tillukkede“, i denne vort Livs uadskillelige Ledsager heller ikke andet end Skjæbnen — Tilfældigheden eller Nødvendigheden. Men naar vore Øjne og „Skrifterne“ oplades i Troen, da se vi i hin Vandringsmand Vorherreog Frelser eller Gud Fadere forunderlige Styrelse med os. ²⁾)

Hvorledes har Gud opdraget Menneskeslægten? Ved Lov og Evangelium. Hin gav han Jøderne paa Sinai, men i sine Grundtræk plantede han den ej alene i disses, men i alle Hedningefolkene Samvittighed, der saa-

¹⁾ Ordinationstaler 164 flg.

²⁾ Ordinationstaler 165.

ledes med Rette kan betragtes som Friheds-Resten selv hos det faldne Menneske, og da Tidens Fylde kom, sendte han sin Søn, født af en Kvinde, født under Loven. Og gjentager sig ikke det samme i hvert Menneskes Hjerte?¹⁾ Guds Søns Komme danner Knudepunktet i Historien.²⁾ Men han kommer ej paa samme Tid til de forskjellige Folk og Individuer. Han har ikke Hastværk. Man mærker, at han har Evigheden for sig. Hans Komme beror paa hans Naadevalg, og som han har skabt Verden ved sit Ord, saa kommer han endnu i dette samme Ord i Kirken, i Nyskabelsen, i Gjenfødselen, i Sakramenterne³⁾, dog at alt dette til enhver Tid betinges saavel af Folkeslagenes som den Enkeltes naturlige Udvikling, med andre Ord af den menneskelige Frihed til selv at sætte noget nyt ind i Tilværelsen⁴⁾. Paa denne Maade opkommer Historien, baade Slægtens og Individernes, ikke blot den profane, men Guds Riges, den hellige Historie, saaledes som denne, forberedt i Jødedommen, nu er bleven til Virkelighed i Kristus.

Alle kjende vi denne Historie som en udvortes, men netop dette er Meningen, at skal den blive os til Frelse, da maa den fra en udvortes blive en indvortes, blive vort eget Hjertes Historie.⁵⁾ Men atter kan dette kun ske, naar Hjertet opdrages, beredes dertil. I saa Henseende er Jødefolket det store, typiske Forbillede, og Monrad dvæler oftere ved de historiske Skikkelser, der her betegne Beredelsen, især Johannes Døber, „Englen for Herrens Ansigt“. „Ogsaa dit Hjerte“, siger han⁶⁾, „har sin Johannes Døber, det har en Engel, der gaar foran Frelserens Ansigt og bereder Vejen for hans Komme til din Sjæl“. Hvad er det for en Engel, hvad er det for en Røst, der her raaber i Ørken? Det er Lovens eller rettere, „det er din Samvittigheds Stemme“. Ganske vist har Monrad ikke glemt den anden Side af Døberens

¹⁾ Pr. 74. ²⁾ Ib. 278. ³⁾ Pr. 105. ⁴⁾ Ib. 278. ⁵⁾ Ib. 490. 324. 422. 435. 436 o. a. St. ⁶⁾ Ib. 23.

Virksomhed, Forjættelsen, og fremhæver, at Johannes, hvad han jo ogsaa selv kalder sig, er „Brudgommens Ven“ ¹⁾, men det er, siger Monrad, som Johannes selv er bleven bange herfor, som han alligevel „af Frygt for at overskride sit Kald“ ²⁾ ikke rigtig turde forkynde, at Brylluppet allerede var beredt, hvad Herren dog selv bebrejder ham med de bekjendte Ord til hans Sendebud: „og salig er den, der ikke forarges paa mig“, og saaledes ogsaa forklarer, at hvorvel Johannes er den største af Kvindefødte, saa er „den mindste i Himmeriges Rige dog større end han“.

Det synes unægtelig, at Monrad ved saaledes at trænge Forjættelsen, det paa en Maade evangeliske Element (Brudgommens Ven), tilbage i Johannes-Beredelsen egentlig kun har opfattet denne som bestemt til at fremdrage og ophjælpe den almen-menneskelige Frihedstrang, der rører sig i det naturlige Hjerte. Dette synes at stride mod Døberens ganske særlige Stilling paa Overgangen mellem de tvende Pagter, men det er da ogsaa karakteristisk, at det ikke saa meget er den gamle Pagt som den gamle Tid, Monrad ser afsluttet med Johannes, ligesom han ogsaa hævder, at idet Loven for sidste Gang tager til Orde i denne og i ham samler al sin Kraft, indskrænker den sig netop til kun at indskærpe det almindelige Sædeligheds- og Frihedskrav, der ligger i Samvittigheden ³⁾. Derfor er det heller ikke saa meget Moses og Profeterne, som det er Moses og Abraham, han egentlig ser forenede i Johannes ⁴⁾, ja, denne gaar paa en Maade frem i Abrahams og ikke i Elias' Aand og Kraft, hvad dog Engelen Gabriel havde sagt. Men Abraham udtrykker netop de formosaiske Forjættelser, Friheds-Længslerne, som de røre sig i det naturlige Hjerte, og ligesom Johannes paa den ene Side kun indskærper Guds almindelige Lov i Mennesket ⁵⁾, saaledes tolker han paa den anden Side kun Længslerne. ikke i den bestemtere

1) Pr. p. 2c.

2) Ib. p. 21.

3) Ib. p. 17.

4) Ib. p. 15, 16.

5) Ib. p. 16.

og fastere Skikkelse, de have hos Elias som Bebudelse i og for sig ikke om Frelse, men om en Frelser i hans Aand og Kraft, en Undergjører og Opvækker af Døde, men i Anelsernes og Forventningernes almindeligere Form hos Abraham¹⁾ — „som Morgenrøden, der bebuder Dag“²⁾. Skjønt Lovens sidste Udsending³⁾ har Johannes ikke fattet dennes Fuldkommengjørelse i Kjærlighed, og det naturlige Hjerte kan heller aldrig af sig selv fatte dette. Det kan kun lytte til Røsten, der kalder til Omvendelse. Men kan det ikke af sig selv realisere denne, saa kan det dog „gaa i sig selv“, idet det samler sig til en alvorlig Bøn om Hjælp og Kraft til at fuldkomme Omvendelsen. Men det er ogsaa dermed, at der maa begyndes, og „Johannes i Hjertet“ er saaledes for Monrad netop denne Røst, der først maner til det alvorlige Selv-arbejde, „til at fylde vor Sjæl med de store, alvorlige Tanker, til at tage frem vort Liv og Hjertelag og sammenligne dem med Guds Lov og Frelserens Forbillede, at det kan blive os klart, hvor meget Arbejde der endnu er tilbage“⁴⁾, men dernæst ogsaa maner til, „naar vi med Forfærdelse se, at vi ikke kunne hjælpe os selv“, da at ty til Bønnen, Lønkamrets, den Enliges, den Fangnes Bøn: „skik Bud til Jesus“, „og dersom Du ikke bliver træt af at bede og bønfalde, da vil Du ogsaa af hans Mund faa et Ord, hvorpaa dit Saligheds-Haab kan kaste Anker“⁵⁾.

Kun saaledes er altsaa Johannes „Forjættelsernes fuldendteste Skikkelse“, som han er den, der peger paa det, som Monrad kalder „Bønnens Verden“, den store Forhal, vi nødvendig maa igjennem for at naa ind til Templet, til Bryllups- og Festglæden, og kun saaledes forstaa vi, at han gjør ham til den, der gik frem snarere i Abrahams end i Elias' Aand, thi hvad var Aandens Gjærning med hin vel egentlig andet end forud for alle

¹⁾ Pr. p. 16. 24.

²⁾ Ib. p. 17.

³⁾ Ib. p. 18.

⁴⁾ Ib. p. 23.

⁵⁾ Ib. p. 22.

andre, forud baade for Eliezer og Jakob, at gjøre ham til Bønnens Mand, der i denne fandt Tilflugt „under Forfærdelsen og det store Mørke“ (1 Mos. 15, 11) og „skjönt Støv og Aske begyndte at tale med Herren“ (1 Mos. 18, 27)¹⁾.

3. For Monrad, Frihedens begejstrede Talsmand, fremstiller Bønnen til ham, der er dens Kilde og Udspring, sig da egentlig strax som Kristendommens Hovedfordring, som det, hvori vi fyldigst komme i Samfund med Gud, og hans senere Livserfaringer i Forbindelse med de videnskabelige Undersøgelser, han her foretog, bestyrkede ham mere og mere i denne Opfattelse. Vi behøve i saa Henseende kun at minde om, hvad der historisk betinger hans Standpunkt, nemlig Kirkekampen, som den i Midten af Aarhundredet udfægtedes her i Landet, og hvortil denne overlegne Aand umulig kunde forholde sig som blot Tilskuer. Paa den Tid var den grundtvigske Strid om Daabsordet eller den apostoliske Trosbekjendelse som Ordet af Herrens egen Mund endnu standende.

Der er i denne Betragtning noget umiddelbart tiltalende, og det er gaaet Monrad, som det er gaaet mange baade før og efter ham, at han oprindelig har følt sig sympathetisk hendraget hertil og maaske sagt til sig selv: „hvor let, hvor simpelt igrunnen, om det forholdt sig saaledes“. Men Professor Casparis lærde Undersøgelser synes at have bibragt ham den Anskuelse, at det var „Luftkasteller“, til hvis Nedbrydning ogsaa han mente at maatte række Haand. Det er ikke med let Hjerter eller med Sejrhærfølelser, at dette sker. Hans lille Indlæg i sin Tid i Striden om Fengers Udgave af Luthers Katekismus viser, med hvor dyb en Sympathie han har ledsaget den grundtvigske Retning. Man aner Smerten over ikke at kunne følge den, naar han opfordrer Grundtvigs Venner til at bevise Overensstemmelsen mellem deres Paastand og

¹⁾ Pr. p. 55.

Kirkehistorien med de Ord: „Selv om de anse dette uforment for deres egen og Trosfællers Skyld, saa burde de dog tænke paa de mange, hvis religiøse Følelse i høj Grad tiltales af deres Opfattelse, men som mene at maatte give den strænge historiske Sandhed Æren og at maatte nøjes med de Kaar, som Gud selv har givet sit Ord“¹⁾. Hvilke ere nu disse Kaar? Selvfølgelig som overalt i denne Verden, hvori vi leve — Kampens. „Skulle vi beklage det?“ spørger han²⁾, „eller skulle vi ikke snarere ogsaa i denne Henseende sige til Gud: din Villie ske.“ „Det er godt, at Hjerternes skjulte Raad aabenbares. Saalænge der har været Kristendom og ingenlunde først i vor højt oplyste Tid har der været Vantro og Tvivl. Grundløs er den Pral, at først nu er noget hidtil ukjendt og uhørt kommet frem for Dagens Lys“³⁾ — det nemlig, hvad Fædrene ikke have kjendt, i al Fald ikke i den Forstand, hvor det nu forkyndes, at den hele Kristendom skal være indesluttet i en Række uforanderlige Sætninger, mundtlig overleverede af Herren, og at jeg i Troen herpaa har usvigelig Vished om at være i Naadestanden. Ikke kan man vente at besidde allerede i det nærværende, hvad kun haves i det tilkommende — Haabet paa en Maade, som det, der kan ses — „thi hvad nogen ser, hvorledes kan han tillige haabe det?“ (Rom. 8, 24) — Med andre Ord: vil Bønnen, naar Haabet allerede opfyldes her paa Jorden, da ikke netop blive svag og mat, og er den maaske ikke allerede bleven dette i kun altfor betænkelig Grad? Monrad antager ikke blot dette, men mener, at Skylden herfor til en vis Grad netop maa tilskrives „den aandelige Retning i vort Fædreland, hos hvilken Bestræbelsen efter at vinde et fast Tros-Grundlag kun altfor meget har optaget Opmærksomheden“⁴⁾. „Vi ville ingenlunde dadle dette“, siger han⁵⁾, men der turde nu imidlertid ogsaa være

¹⁾ Slaget ved Katekismen p. 25.

²⁾ Fra Bønnens Verden p. 4.

³⁾ Ib. p. 5.

⁴⁾ Ib. p. 20.

⁵⁾ Ib. p. 20.

blevet Rum for Betragtninger, hvis Formaal er Troslivets Udvikling i Bønnen“.

Men dette er jo ingenlunde overset af Grundtvig. Tvertimod er Paastanden om „Ordet af Herrens egen Mund“ kun den ene Side af Sagen. Langt betydeligere, ja af uforgængelig Art er hans storslaaede Syn paa den tredie Trosartikel, paa Kirken og Menigheden, hvor Herren ikke blot erindres og ihukkommes, men er lyslevende tilstede i sine Ord og i sine Indstiftelser, og er det end vel nærmest Ordet, saaledes som det lyder ved Daaben, der her indtager den første Plads, saa er det dog klart, at idet der saa afgjørende peges paa Menigheden og Livet i denne, er dermed ogsaa angivet, baade hvor og hvorledes „Udviklingen“ bedst kommer i Stand. Ogsaa tør det antages, at den glædelige Omstændighed, at Nadveren i vore Dage ganske anderledes end hidtil er kommet til sin Ret og anvist sin Plads i Menigheden, for en stor Del skyldes netop „den aandelige Retning i vort Fædreland“.

Man kunde derfor have ventet, at Monrads oprindelige Sympathie for denne, jo mindre han kunde forlige sig med Oplysningen om Daabsordet, maatte have ført ham til i sine Betragtninger at dvæle ved Menigheden og søge „Troens Udvikling“ nærmest i Samfundslivet dér og da navnlig i den højeste Form for dette — i Nadveren. Men dette er ikke Tilfældet. Tvertimod er det hans Overbevisning, at ogsaa Bestræbelserne af denne Art „for meget have optaget Opmærksomheden“. Der er i saa Henseende noget hos Monrad, der minder om Kierkegaard. Som denne er ogsaa han Individets Talsmand, kæmper ikke nærmest for Kirkens, Samfundets men for den personlige Kristendom — for Friheden. Nydelsen af Nadveren forudsætter Betingelser, der ikke altid kunne være tilstede. Men just derfor er Bønnen ham det største, simpelthen fordi det kun er i denne, at den Enkelte paa hvilket som helst Trin af sin Udvikling faar umiddelbar Forvisning om Livet. Men

hvor Livet er, dér er ogsaa Udvikling, og saa sandt al Glæde i Herren dog egentlig betinges deraf, saa er det ogsaa for ham klart, at den højeste og reneste „Nydelse“, Sjælen overhovedet kan opnaa, er den, der erholdes i Bønnen. „Af alle aandelige Nydelser“, siger han derfor ¹⁾), „er der ingen, der i fjærneste Maade kan sættes ved Siden af den Glæde, som Bønnen skjænker Sjælen. Den, der har givet sin Sjæl hen i Bønnens Glæde, er lykkelig, hvordan iøvrigt hans Kaar ere“.

Blandt dens Fortrin er først det, at den er af universel Art, gyldig til alle Tider og omfattende alt og alle. Selv den svagest Troende har i Bønnen umiddelbar Forvisning i al Fald om Begyndelsen til Samfund med Gud og derigjennem Forvisning om sin Lykke. Ja, ikke blot den Enkeltes, men Folkeslagenes „Velvære“ betinges heraf. Naar man, siger han ²⁾), vil dømme om enkelte Menneskers og Folkeslags Lykke og Velvære, saa er man altid tilbøjelig til kun at have Livets ydre Kaar for Øje. Livsfylden i Bønnen undgaar lagttagelsen. Udbyttet for det indre Sjæleliv finder ikke Plads i Historien. Men just derfor ere vore Domme saavel om de Enkelte som Samfundet saa usikre og famlende. I ydre Livslykke er jo vor Tid mægtig fremskreden og dog har den gjensidige Misundelse, Utilfredsheden, Mismodet aldrig været større. Ikke at vi i og for sig dadle Mismodet. Tvertimod, i sin inderste Grund vidner det om, at Mennesket er af ædel Oprindelse og derfor ikke kan finde Hvile i det begrænsede, men alene i Gud. „Derfor, agt ikke Mismodet ringe, skil Dig ikke strax af med det“, men udbryder han — vi fristes til at sige — med et ægte Monradsk Udtryk: „bed det i det mindste om at overnatte“ ³⁾). Thi gennem Mismodet og Utilfredsheden, „disse vor Tids to Stormagter“, gaar der en ubevidst Understrøm af Længsel efter det evige. Denne Længsels paa engang ideale Udtryk og Opfylder

¹⁾ Fra Bønnens Verden p. 154.

²⁾ Ib. p. 2 flg.

³⁾ Ib. p. 25.

er — Bønnen. Men det er Slægtens som den Enkeltes Forbandelse, at de stadig forsmåa den, skjønt den aldrig er forgjæves. Om hvilket andet Naademiddel kan dette siges?

Frømdes: Bønnen giver Sikkerhed. Vi kjende alle Tvivlen. Selv Troende har Øjeblikke, hvor det farer igjennem dem: „mon der ogsaa er en Gud, der hører Dig?“ Nu — søg til Bønnen. Selv om intet andet opnaas: saa meget opnaas, at Sikkerheden lidt efter lidt vender tilbage, den Sikkerhed, der aldrig erhverves gennem Slutningernes lange Række. For den Bedende bortfalder ikke blot Beviserne for Guds Tilværelse, men Tilværelsens Gaader i det Hele forklares, ja, hvad mere er: vi selv forklares. Der staar om Herren, at han forklares paa Bjerget, og hans Ansigt skinnede som Solen. Noget af denne Forklarelse, af denne „Skinne som Solen“ lægger sig stundom over Troendes Ansigter, naar de staa op fra Bønnen: det er Følelsen af, at Sejren, om endnu ikke vunden, dog er vis. Jakob og den kananæiske Kvinde ere her Exempler. Jakob fik store Sorger: „Vent ikke, at Du skal blive fri for Livets Smerte, men vær stærk — o Menneske — som Israel; sig som Jakob: Jeg slipper Dig ikke, før Du velsigner mig. Lad som den kananæiske Kvinde dine Bønners Skare rykke frem, lad dem slagne og atter slagne forny Kampen. Gud skal lade sig overvinde, og naaderigt skal Ordet lyde til dig som til Kvinden: „o Menneske, din Tro er stor, Dig ske, som Du vil“¹⁾. Herimod indvender Vantroen: „dette beror paa et Selvbegrag; man tror at se, hvad man ønsker at se, tror at erfare, hvad man ønsker at erfare“. Nej, svarer Monrad²⁾, netop for Bønnens Erfaringer har man den samme usvigelige Prøvesten, som man har for al anden Erfaring — dennes Almengyldighed. Alle, der overhovedet bede, opleve nøjagtig det selv samme. Denne Samstemming udelukker al Usikkerhed og Bedrag. Det kan ikke paa-

¹⁾ Pr. p. 183—185.

²⁾ Fra Bøn. V. p. 8 flg.

staas, at de, der vidne om Bønnens Erfaringer, ere ringe begavede, taabelige Mennesker, der føres bag Lyset af egen Uforstand. Tvertimod, der findes blandt disse Mennesker Mænd og Kvinder med lyse, klare Tanker, med Evner til at gjøre skarpe Slutninger, med rige Kundskaber, ja, i de Bedendes Rækker tælle vi nogle af Menneskeslægtens ypperste Aander. Heller ikke tilhøre de en enkelt Tid, hvis Vankundighed kunde tænkes at forsvinde med den stigende Oplysning. I de ældste Tider stege Bønner op fra Jorden; de ere vedblevne dermed indtil denne Dag, og vi haabe til Gud, at de ikke maa være forstummede, naar Dagenes Ende kommer. Da Bønnens Erfaringer saaledes ikke ere begrænsede til enkelte Mennesker, enkelte Folk og enkelte Tider, saa slutte vi med Rette, at de ere almengyldige, og den almengyldige Erfaring er den, at i Bønnen vender Glæden i Herren, Freden med Gud, der saa tit tabes i Verden, med andre Ord Sikkerheden, usvigelig tilbage.

Men endelig: ogsaa i Henseende til Livet i Verden, til Lidelserne, vi der skulle prøve, hente vi Kraft i Bønnen, det Lys og den Varme, vi ikke kunne undvære: „Her er koldt i Verden“, siger Monrad¹⁾, „jo ældre man bliver, des mere kold, des mere øde finder man den“. Hvis ej Gud gennem den stadige Bøn fornyede Hjertets Varme — „sandelig jeg véd ikke, hvorledes Livet vilde være til at udholde“. Hvor ensom Du staar i Verden, hvor afbrudt endog Forbindelsen mellem dine Venner kan være, saa er Du dog ej forladt, naar Du har din Bøn, thi gennem den har Du Forbindelse med din Gud²⁾.

Spørge vi altsaa Monrad: hvor komme vi i fyldigst og inderligst Samfund med Gud? saa giver han tydelig nok Svaret: — i Bønnen. Man skal derfor ogsaa vanskeligt kunne paavise Prædikener, hvor han ikke paa en eller anden Maade forklarer os Bønnens Betydning og

¹⁾ Ordinationstaler p. 21. ²⁾ Pr. p. 107.

Velsignelse eller indskærper os, hvor nødvendigt det er at bede. Naar Guds levende Ord, siger han,¹⁾ udgaar til Verden, skal han da ikke have Svar paa sin Tale? Han har været rundelig med det levende Ord, han skikker til Verden. Gud være lovet, at der da ogsaa er levende Ord, som udgaar fra Verden til Gud. Det er de Ord, som Du enten udtaler lydeligt eller taler stille i din Sjæl, naar Du beder til Gud. Hvorfor vil Du være karrig og paaholdende med de Ord, Du sender til Himlen? Hvorfor vil Du være taus — o Menneske — naar din Gud taler? Saa lad der hæve sig fra Jorden en Hærskare af Bønner; de stige op til Himlen som Svar til Gud. I et Drømmesyn saa Jakob en Stige, der naaede til Himlen, og han saa Engle stige op og ned ad den. Ehglene, der stige ned, er Guds levende Ord, der udgaa til Verden, og Englene, der stige op, ere Menneskenes Bønner til Himlens og Jordens Gud. Ja, vær forvisset, at hvis Du beder af et oprigtigt Hjerte, da skal din Bøn træde frem som en Engel for Guds Aasyn, og Gud vil skjænke Dig, hvad Du begjærer, thi ej ere de Frommes Bønner magtesløse.

Saa er Monrad Bønnens Mand. Med Bøn begynder han, med Bøn slutter han. Ja, selv i hans Stil, hans Sprog, ikke blot, som vi have bemærket, i den hyppige Tiltale: o Menneske, men i den ejendommelige Maade, hvorpaa han f. Eks. sætter Adverbiet foran Udsagnsordet: „ikke sige Du“; „ej tvivle Du“; „underligt opfyldes det“; „vanskeligt er det“ etc. synes vi stundom at høre som en Bøn og Paakaldelse.

4. Med alt dette er for Monrad Bønnens Fortrin ikke udtømt. Ikke alene i religiøs og ethisk Henseende, ikke blot for Følelse og Villie, men i intellektuel Henseende, for Tanken, finder han i Bønnen Hvile for sin Sjæl, og det netop paa det Omraade, hvor det drejer sig om det

¹⁾ Pr. p. 107.

højeste Tankeproblem — Frihedens Oprindelse. Hvor ofte han end forsikkrer, at Løsningen af denne Gaade ganske ligger ud over, hvad Mennesker evne, saa har han dog lige saa lidt som enhver Anden, der overhovedet tænker, kunnet undgaa at sysselsætte sig med denne Gaade og i al Fald forsøge at bestemme Grændserne for det guddommelige og menneskelige i den Samvirken, der aabenbart der finder Sted — en Samvirken, som hvor pinlig Udredningen heraf end kan være for Tanken, altid praktisk finder sin Forklaring i Bønnen. Fredelig, siger han,¹⁾ ligger her Forvisningen om Guds Almagt ved Siden af Forvisningen om Menneskets Frihed, thi Bønnen overbeviser os om, at vi have en almægtig Fader i Himlen, paa samme Tid som den tilsikkrer os, at vor Villie er fri. Ja, da det at bede selv er en Akt af Villien eller rettere et Møde af tvende Villier, Guds og Menneskets, er Bønnen heller ikke nærmest at bestemme som en Tilstand, men som selve den højeste Frihedshandling, hvor den Enkelte umiddelbart gjør sin Villie til et med Gud og i det givne Øjeblik saaledes i Virkeligheden er — „fuldkommen fri“.

Dette er at bede, og naar det ganske vist falder mange saa vanskeligt, saa er Grunden simpelthen Mangel paa Tro eller rettere paa kraftig Tro — den Tro, der med Bortkastelse af alle „Mellemaarsager“ umiddelbart søger tilbage til den første Grundaarsag — til Gud. I gamle Dage, siger Monrad, sprang man „Mellemaarsagerne“ over og søgte straks tilbage til Gud eller Guderne som umiddelbar Aarsag til alle Hændelser og Begivenheder. I vore Dage derimod dvæler man ved Mellemaarsagerne, da det egentlig kun er disse, der overhovedet ere Gjenstand for menneskelig Grandskning, men man glemmer den sidste Grundaarsag, Gud, thi da man ikke finder ham i Mellemaarsagerne, mener man, at han overhovedet slet ikke er til.²⁾ Hvor taabeligt. En Mand

¹⁾ Fra Bøn. V. p. 160. ²⁾ Ib. 14.

ser, at en Bygning bliver opført, og beslutter at undersøge grundig og videnskabelig dens Oprindelse. Han ser Haandlangere og Svende, og han bemærker, hvorledes det er dem, og kun dem, der opføre Bygningen af det sammenbragte Materiale, men Arkitekten, der har gjort Tegningen, ser han ikke. Hvis han nu, støttende sig til sin Erfaring, til hvad han med egne Øjne har set, vilde erklære, at der slet ikke var nogen Arkitekt, at hans Tilværelse var en uvidende Tids Paafund, der maatte svinde for vore Dages Oplysning, hvis han, naar han skulde forklare den besynderlige Samvirken mellem de mange forskellige Kræfter, svarede: „Tilfældet, intet andet end Tilfældet!“ — saa vilde han være et Billede paa mange Mennesker nuomstunder, der tale i høje Toner i den europæiske Kulturs, i Videnskabens, i Sandhedens Navn. Vi vide meget vel, at dette kun er simpel Børnelærdom, men er det ikke netop denne, vi trænge til?¹⁾ Eller det gaar med Forholdet mellem Gud og Verden som med Forholdet mellem Sjæl og Lægeme. Vi løfte Haand og Fod. Blive vi staaende ved „Mellemaarsagerne“, komme vi til Muskler, Nerver, Tyngdekraft etc., men Bevægelsens Grundaarsag, Villien, er skjult for os. Kan man forstaa, hvorledes man flytter Foden, løfter Haanden? Men hvem forkaster af den Grund Tilstedeværelsen af en Villie? Saaledes ogsaa Forholdet mellem Gud og Mennesket, Frihed og Nødvendighed, Aand og Natur.²⁾ Vi staa her overfor et uudgrundeligt Dyb, som Videnskaben med sin Mangfoldighed af Mellemaarsager har gjort endnu dybere, en Gaade, hvis endelige Løsning ikke er givet paa denne Jord. Men jo mere vi i Bønnen bøje vor Villie til Lydighed under Guds Villie, idet vi søge at gjøre den til et med denne, desto mere nærmere vi os Gaadens Løsning ikke for vor Forstand, men for hele vor Sjæl. Modsigelsens Løsning er Formaalet for Guds Styrelse. Helvede er Resten af den uopløste Modsigelse. Thi er det end

¹⁾ Fra Bøn. V. p. 15—16.

²⁾ Ib. 16.

³⁾ Ib. 16o. .

underlagt hans Almagt, saa hersker hans Villie dog ikke længer blandt dets Beboere. Kun Trods eller Tankeløshed kan da foranledige os til at benægte Guds Tilværelse eller betvivle den Samvirken mellem Gud og Mennesket, der karakteriserer Friheden og i Bønnen altid bliver os umiddelbar vis.

Er Bønnen at bestemme som den højeste Frihedshandling, kan dette ogsaa udtrykkes saaledes, at det er i den, at Guds billedet, i hvilket vi ere skabte, tages i Besiddelse og i egentlig Forstand bliver vort. Oplysende og interessant er i saa Henseende den Adskillelse, Monrad gjør mellem at være skabt i Guds Billede og efter hans Lignelse¹⁾, hvorved han egentlig vil anskueliggjøre, paa engang hvad der tilkommer Gud, og hvad der tilkommer Mennesket, med andre Ord den Samvirken, der i Friheden, i Bønnen, finder Sted mellem Gud og os. Og Gud sagde: „Lader os gjøre et Menneske i vort Billede og efter vor Lignelse“. Og Beretningen fortsætter: „Og Gud skabte Mennesket i sit Billede, han skabte det i sit Billede“. Hvorfor gjentages nu dette to Gange: „han skabte det i sit Billede“? Fordi der i Virkeligheden er to Skabelser, og i dem begge er Gud den ene Virkende, Skabelsen af det første Menneske, Adam, og Skabelsen, der endnu foregaar i Daaben. Her er, hvad der tilkommer Gud. Ikke desto mindre er denne Skabelse i hans Billede en Skabelse efter hans Lignelse : med det Maal, den Hensigt, at Billedet helt og holdent maa komme til at ligne ham. Konturerne i Billedet ere saa at sige trukne, men om det i sin Helhed kan komme til at ligne — det er, hvad der tilkommer os, med andre Ord: hvad Gud har begyndt, skulle vi i en vis Forstand fortsætte, hvad vi ere, skulle vi vordre, da først blive vi Gud lig, Skabelsen i Billedet bliver til Skabelsen efter Lignelsen. Men da forstaa vi ogsaa, hvilken Betydning Bønnen har, at det nemlig er i den, at Guds Gjerning og vor Gjerning,

¹⁾ Tro. Daab, Gjerning, Tilgivelse p. 35 flg.

Skabelsen i Billedet og Skabelsen efter Lignelsen i grunden bliver til et eller i al Fald nærme sig hinanden. Det er egentlig det, Paulus sigter til, naar han siger: „ikke at jeg har allerede grebet det eller er allerede fuldkommen, men jeg jager derefter, om jeg dog kan gribe det, efterdi jeg og er greben af Kristus Jesus“. I Daabsnaaden er jeg greben af ham, men saa kommer det ogsaa an paa, om jeg kan gribe det, om Skabelsen i Billedet bliver til Skabelsen i Lignelsen, ikke saaledes, at der paa en Maade er to Parter, der bésørger hver sin Del af Arbejdet, men saaledes, at Gud er med i det Hele, at han, „der har begyndt, ogsaa vil fuldføre“, idet han med sin Naade staar bagved det alt sammen, trænger ind paa Mennesket og tvinger ham, skjønt paa fri Maade, til mere og mere at give den Længsel efter Gud Raaderum, den Evne til ikke at yde ham Modstand, der i Guds billedet er ham indplantet. Saa opstaar hos ethvert Menneske det Spørgsmaal, hvorpaa hans Sjæls Frelse beror, om han vil modstaa Aanden eller give den Raaderum. Vælger han det første, da ender det med, at han forhærdes og dør i Synden; vælger han det sidste, da er Enden den, at Aanden bryder sejrrig igjennem, og Guds billedet virkeliggjort til Lignelsen overvinder Synd og Død.¹⁾

Alt have vi af Guds Naade. Og dog have vi én Gjerning, én Fortjeneste. Hvilken er den? Det er, svarer Monrad, den samme Fortjeneste, som Du har, naar Du ser. Hverken Øjet eller Lyset fik Du af Dig selv. Du kunde have tillukket Øjet, men det at Du ikke gjorde dette, det er din Fortjeneste, eller i Korthed: din Fortjeneste er den, ikke at modstaa Aanden. Og spørge vi: hvor have vi Pantet herpaa, hvor mødes Øjet og Lyset, hvor bliver med andre Guds Fortjeneste og vor Fortjeneste et? da lyder atter Svaret klart og bestemt: — i Bønnen.²⁾

¹⁾ Pr. p. 313.

²⁾ Tro, Daab etc. p. 37, p. 52.

5. I sine „politiske Breve“ forklarer Monrad et Sted den Glæde, han har haft af Martensens Ethik saaledes: „Man bliver kjed af uafbrudt Solskin og Vindstille, kjed af bestandig at sige Ja og Ammen og føler sig oplivet ved stundom at sige et kraftigt Nej“. ¹⁾ Denne „Oplivelse“ har han dog jævnligen selv beredt sine Læsere i adskillige af sine Udtalelser om Bønnen. Han opkaster de tvende Spørgsmaal: Kunne Tvivlende bede? og: Kunne Vantro bede? Og begge Spørgsmaal besvarer han, med visse Forbehold, bekræftende.

Unægtelig studser man, naar han fortæller, ²⁾ at han engang „paa sit Ansvar“ gav en Bekjendt, der erklærede, at han ikke troede paa Gud, Tilladelse til at bede. Den nævnte Bekjendt yttrede: „Jeg har Lyst til at folde mine Hænder og sige: „Er Du til, o Gud, saa hør mig; har Du Hjerter for et stakkels Menneskes Sorger og Bekymringer, saa lyt til, hvad jeg nu vil sige“. Monrad svarede: bed! „Aar ere svundne“, siger han, „siden jeg gav det Svar, og dog, hvis det samme Spørgsmaal nu rettedes til mig, da tror jeg ikke, Gud tilgive mig, hvis jeg fejler, at jeg kunde svare anderledes“. Enhver ser imidlertid, at hvad der her fremstilles som Vantro, i Virkeligheden kun er den gryende Tro, haardt trængt af Tvivlen.

Altsaa: Kunne Tvivlende bede? Monrad svarer ³⁾: Enhver Bøn forudsætter ganske vist, at man tror paa den, til hvem man henvender sig, men som der er Grader i Troen, saa er der ogsaa Grader i Bønnen. Er end denne nok saa svag og ufuldkommen, ja gjennemvævet med Tvivl, lignende et Barns Stemme, saa udgaar der dog derfra, ligesom fra den ufuldkomne Tro, en Kraft, der styrker. Man anfører derimod Jak. 1,5: at vi skulle bede i Troen „intet tvivlende“, men Apostelen tager aabenbart alene Sigte paa Fuldkommenheden, paa Maalet. Man tillader dog et Barn at krybe, før det kan gaa. Den oprejste Gang er Maalet, men man lærer jo kun denne ved

¹⁾ Polit. Br. p. 4. ²⁾ Fra Bøn. V. p. 12 flg. ³⁾ Ib. p. 11, p. 15.

først at krybe. Eller Maalet er at tale rent, men dette naas jo kun ved først at kludre med Ordene. En fuld og fast Tro er den tvivlende Bøns Maal¹⁾. Ej vilde dog nogen kunne bringe det til at bede, hvis han først vilde bede, naar han var ren og fuldkommen.²⁾

Monrad kommer i sine Prædikener oftere tilbage hertil. „Du klager stundom“, hedder det³⁾: „min Bøn til Gud er saa svag, saa mat, saa kold. Naar jeg har arbejdet en liden Stund i Bønnen, da trænge fremmede Tanker sig ind i den, jeg stræber forgjæves at holde dem borte, og kraftløs synker min Bøn til Jorden. Men saaledes skal Du ikke klage, o Menneske; der er En, der tager sin Bøn op, den svage, den matte, den kolde. Det er din Frelser, din Talsmand. Paa hans Læber bliver den stærk og kraftig og varm“. Der er Synd i Tvivlen, siger han,⁴⁾ men den tause Tvivl er ogsaa syndig. Tvivlens Brøde formindskes, naar den dog lader Længselen efter at bede komme til Orde, om den end i selve Udtalelsen klynger sig til den. Den, der er forvisset om, at der ej er nogen Gud, kan naturligvis ej bede, men den, der tvivler, hos ham begynder Muligheden af Guds Tilværelse at lyse. Tvivlen er ligesom Dæmringen af tvetydig Natur. Den er en Overgangstilstand, i hvilken tvende modsatte Overbevisninger ere sammenblandede. Der kan være Bevægelse i Tvivlen; det kommer an paa, hvorfra den kommer, og hvorhen den gaar. Det kan være Natten, men det kan ogsaa være Dagen, der bryder frem i Dæmringen. Saaledes kan Tvivlen være et Gjennembrud ej alene af Vantro, men ogsaa af Tro. Hvis et Menneske har en fast Overbevisning om, at der ej er nogen Gud, og han begynder at tvivle og indrømme Muligheden af hans Tilværelse, saa betegner Tvivlen i sig selv jo en stor Fremgang i det aandelige Liv. Kristus aabenbarede sig for den tvivlende Thomas: saa kan og Guds Naade

¹⁾ Fra Bøn. V. p. 140. ²⁾ Ib. p. 40. ³⁾ Pr. p. 265. ⁴⁾ Fra Bøn. V. p. 13. flg.

aabenbare sig for den Tvivlende i Bønnen. Ingen lade sig afholde af sin Tvivl fra at bede. „Bedst er det at bede troende, men kan Du ej bede troende, saa bed tvivlende. De Syge trænge netop til Lægedom. Tvivl kan staa ved Bønnens Indgang, og ved dens Udgang kan Du møde Troen. Bønnen er netop Vejen fra Tvivlen til Troen“.

Dette er disse og lignende Tanker, der ligge til Grund for Monrads mærkelige Prædiken om den Værkbrudne¹⁾: Gud forlanger Tro for at forlade Synder. Saa er det, — og din Tro er ikke nogen fuldkommen Tro, den er saa skrøbelig, saa gjennevævet med Tvivl. Men Gud er, som Du ser af Dagens Evangelium, stærkere end sit eget Bud, han er Herre over sin egen Anordning. Han kan lade Syndernes Forladelse gaa forud for Troen, saaledes som vi i den kristne Kirkes første Tider have Exempler paa, at han lod den Helligaands Meddelelse gaa forud for Daaben. Han kan sige til den bange, tvivlende Sjæl: Søn, Datter, vær frimodig, dine Synder ere Dig forladne. For at faa Herren til at sige dette til Dig, skal Du sige til ham som saa: „Herre, jeg véd, at Du har sat Troen som Betingelse for Syndernes Forladelse, men jeg har saa svært ved at tro, at Du vil forlade mig min Skyld, thi jo mere jeg grunder over min Synd, des mere ser jeg, at den skyder sine Rødder ind i min Sjæls allerinderste Dyb. Hvor kan jeg da finde Naade hos Dig? Giv mig ej alene Syndsforladelse, men giv mig Troen.“ Dersom Du vil bede med disse og lignende Ord og vil holde ud, gjemme dine Bønner i Guds Naades Skjød, som Du gjemmer Kornet i den moderlige Jord, da kan jeg paa den trofaste Guds Vegne tilsige Dig, at ogsaa Du skal faa at høre Herrens Ord som sagte til Dig: vær frimodig, dine Synder ere Dig forladne, med andre Ord, Bønnen besejrer Tvivlen.

Men nu det andet Spørgsmaal: Kunne Vantro bede?

¹⁾ Pr. p. 477.

Monrad bekræfter det, idet han hævder, at Bønnen, saa underligt det lyder, ogsaa er Vejen fra Vantro til Tro. Vantro, siger han, er jo nemlig ikke Forhærdelse og indeholder derfor altid en Mulighed til Tro.¹⁾ Dette hænger sammen med, hvad han skarpsindig bemærker,²⁾ at vi her paa Jorden ere knyttede til det legemlige, det billedlige, og overhovedet kun herigjennem kunne opfatte, hvad der hører til Guds Rige. Just derfor ere Djævelen og de onde Aander uigjenkaldelig fortabte, fordi de, skjønt komne ud over „Billedværket“ og seende Sandheden utilsløret, som den er, alligevel forhærde sig imod den, medens der hos dem, der kun se Sandheden i det legemlige, i Billeder, altid endnu er Haab om, at Aanden kan føre dem om bag disse til at gribes af den. Derfor glæder Herren sig ogsaa til den Time, da han skal tale med de Fromme ikke ved Lignelser, men frit ud forkynde dem om sin Fader“ (Joh. 16, 24), og derfor er det ogsaa, at han priser Peter salig, da denne bekjender ham at være Guds Søn, medens han til de urene Aander, der i grunden aflagde den samme Bekjendelse, sagde: „Ti, far ud!“ fordi de, „skjønt seende, ikke vilde indse“, hvorimod Apostlen, der kun skimtede Sandheden i Billedet, troede paa ham. Haabet for de Vantro beror saaledes paa, at det er det legemlige, det synlige — Billedet, der forblinder dem, og at de oplyste af Aanden endnu kunne føres til at se, „at dette tyder paa noget højere“ (Gal. 4, 24). Men Midlet hertil er Bønnen; det er i den, „at ikke det synlige, men det usynlige „anses“ (2 Kor. 4, 18), at med andre Ord Vantroen begynder at vige, som den veg fra Peter, da han, som det berettes, var steget op paa Taget for at bede (Ap. Gj. 10, 9), som ogsaa Saulus paa Vejen til Damascus først fik Sandheden aabenbaret i Bønnen ved Ananias, da denne gik til ham efter Herrens udtrykkelige Befaling: „gik hen og spørg i Judas's Hus efter En ved Navn Saulus fra Tarsus, thi se, han beder“

¹⁾ Tro, Daab etc. p. 58. ²⁾ Ib. p. 59.

(Ap. Gj. 9, 11)¹⁾. Det gaar i saa Henseende mange Mennesker, som det gik Paulus. Man kan skuffe sig med Hensyn til Troen, kan bilde sig ind, at det, man tror, er Sandhed eller Kristendom, og saa er det i Virkeligheden intet andet end en kold og død Kundskabsmasse uden mindste Indflydelse paa Livet. Men man kan ogsaa skuffe sig selv med Hensyn til sin Vantro. Et Menneske kan trodse Gud, kan fornægte, spotte, haane ham, kan gjøre den Almægtige til Gjenstand for sine muntre Indfald, og dog kan han ikke overdøve en Røst, der raaber til ham: Er Du ogsaa ganske vis paa, at der ingen Gud er? Saa dybt indpræget er Bevidstheden om Gud, at Menneskene have ondt ved at faa den helt ud-slettet, hvor meget de end arbejde derpaa.²⁾ Det er saaledes, man maa forstaa de Ord af Monrad, der er blevene saa hæftig angrebne³⁾: „Hvis et Menneske derfor vil bede, saa vil han uden Tvivl i Reglen ikke have Vanskelighed ved at opdrive saa megen Tro, at han kan bede“. Thi blot det at ville bede indeholder jo i sig et Frihedsmoment, der viser, at Lænkerne allerede delvist ere afkastede, at Forhærdelsen med andre Ord er brudt, og da nu Vantroen, Monrad nævner, aabenbart omtales som den, der skuffer sig selv, saa skønne vi heller ikke rettere, end at han fra sit Standpunkt maa være berettiget til at afvise de Beskyldninger for Pelagianisme og Latitudinarisme, man her har rettet imod ham.⁴⁾

6. Af alle Bønner er Fadervor den ypperste. Alt, hvad vi som Kristne have at bede om, siger Monrad, er her indesluttet „som i en Ring“, hvor Slutningen netop saa fortrinlig passer til Begyndelsen. Undertiden, fortsætter han,⁵⁾ „har det dog forekommet mig, at der var ligesom noget fattigt ved, at Herrens Bøn endte med de

¹⁾ Fra Bøn. V. p. 60 flg. ²⁾ Ib. 11—12. ³⁾ A. T. Brandt: Biskop Monrad som Vejleder i Kristendom p. 16—28. ⁴⁾ Brandt, a. Skr. p. 28. ⁵⁾ Pr. p. 144.

Ord: „fri os fra det onde“. Hvorfor ender Fadervor ikke med en Bøn om Sjælens Frelse og den evige Salighed? „Naar saadanne Spørgsmaal opstaa hos mig, da trænger jeg dem ikke tilbage, ikke som om jeg vil være mere end min Herre og Mester, men fordi man saaledes nødes til at eftertænke Sagen nøjere. Saa forekommer det mig da at være en stor Velsignelse, at Herren har givet sin Bøn i disse og ikke i andre Ord. Den kjækkeste Frimodighed gaar her Haand i Haand med den dybeste Ydmyghed. Hvilken Frimodighed er vel kjækkere end den, at Du, o Menneske, Du som er Støv og Aske, vover at bede for Guds Navn, for hans Riges Komme, for Fuldbgyrdelsen af hans Villie? Men for at denne Frimodighed ej skal udarte til Hovmod, saa kommer Slutningen af Herrens Bøn og bøjer Sjælen ned til de ringe Tanker og den dybe Ydmyghed. Og dersom det skulde hændes Dig, at Du føler Dig fattig ved at ende med Ordene: „fri mig fra det onde“, saa er der jo aldeles intet til Hinder for, at Du vender tilbage til Begyndelsen og siger: „helliget worde dit Navn““. Fadervor er som en Ring: det sidste slutter sig til det første.

Men Monrad har ogsaa en personlig, en saa at sige privat Grund, hvorfor han sætter Fadervor saa højt. Hver Sjæl, siger han,¹⁾ har sit eget Baand, ja, egentlig utallige Baand, der binder den til Frelseren: saa er det et Ord, saa er det en Gjerning. „Saa vil jeg bekjende for Eder, at det var Fadervor, der vandt mit Hjertes første Kjærlighed til Jesus. Det fandt der en Kilde til Sandhed og Naade, som det havde søgt, ak, forgjæves saa mange andre Steder. Og naar saa i Livet andre Kræfter vilde drage mig bort fra Frelseren, og det var for mig, som om hans Røst lød til mig: Vil Du ogsaa forlade mig? da svarede jeg med Simon Peter: „Herre, til hvem skal jeg gaa hen? Du har det evige Livs Ord“, og jeg føjede til: Du har givet mig mit Fadervor.“

¹⁾ Pr. p. 382 flg.

Ikke desto mindre giver Monrad, i langt højere Grad end Tilfældet er med hans Bemærkninger om Bønnen i Almindelighed, Fadervor en saa vid og udstrakt Anvendelse, at man her langt snarere kunde finde Anledning til at møde med „det kraftige Nej“, han omtaler. Han siger¹⁾: „Os forekommer det at være en stor Daarlighed, at et Menneske ej kaster sig tillidsfuldt ud i Bønnen, selv om Kristi guddommelige Herlighed ikke er opgaaet for ham Ja, hvorfor skulde han ikke kunne bede de Kristnes Bøn, om end denne Bøn kun i sin hele Fylde kan bedes af troende Kristne? Hvorfor skulde han ikke kunne sige: Vor Fader, Du som er i Himmelen? Der er ikke i Fadervor Tale om den enbaarne Søns Forhold til Faderen, om noget Under eller noget overnaturligt. Selv den, der forkaster alt saadant, vil dog godt kunne bede de Kristnes Bøn. Hvorfor udelukke sig selv? Hvorfor ej lade sig omslynge af den Bønnens Kjede, der fra Kristi Dage forbinder hele Kristenheden, i hvor mange Partier den end synes sønderreven? Ofte hører man et saadant Menneske sige, at han gjerne vilde tro paa Kristus, men at han ej magter det. Det er tomme Ord, det er Selvbedrag, naar han ej lader den Tro, som han har, blive virksom i Bønnen. Det er en af de vidunderlige Egenskaber ved Fadervor, at det stiller saa ringe Fordringer til Troen. Menneskens Søn kjendte Menneskesjælenes Kaar og vidste, at der inden Dagenes Ende vilde være mange, hvis Tro vilde være svag: saa sænkede han sin Bøn ned til de Lidettroende, for at ogsaa de skulde kunne bede den.²⁾ Som en Moder ej tager sin Kjærlighed fra sit Barn, fordi det endnu ikke véd at kalde hende Moder, saa tager han ej sin Frelse bort fra Sjælen, fordi den ej endnu forstaar at give ham Fadernavnet.³⁾“

Men især synes den Bemærkning os hazarderet: „Hvis derfor et Menneske ønsker at tro, men holdes til-

¹⁾ Fra Bøn. V. p. 17. ²⁾ Ib. 17—18. Jfr. Pr. 199. ³⁾ Ib. 18. Jfr. Tro, Daab etc. p. 44.

bage af sin Tvivl, saa kommer Herren til en saadan Sjæl med Fadervor og siger: „Bed det --- det kan Du bede, selv om Du ikke tror paa mig.“¹⁾ I Overensstemmelse dermed opfordres vi da alle til frimodig at kaste os ud i Fadervor, ja, stundom kan det være nok kun at naa til Begyndelsen af dette og sige: „Vor Fader, Du som er i Himlen“, eller endog blot de to Ord: „Vor Fader.“ Som en Fader og Moder, hedder det,²⁾ tage det lille Barn, der endnu ikke kan gaa ene, saa tage Ordene: Vor Fader, Du som er i Himlen, din Sjæl imellem sig og løfte den op til den salige Sikkerhed, at Du har en alkjærlig, en almægtig Fader i Himlen. Prøv paa, om Du ikke kunde nøjes med denne gamle Lærdom Sig ikke som Kain: min Synd er større, end den kan forlades mig: hin korte Bøn udsletter din Synd³⁾! Ja, lad der komme over Verden som store Vandflod; vor Sjæl ligger for Anker i Guds Kjærlighed; ingen Storm, ingen Strøm skal bringe den i Drift; vi folde vore Hænder og sige: Vor Fader, Du som er i Himlen.⁴⁾ Hvor er Kristendommen opfyldt? I disse to Bud: elsk Gud og Næsten, men netop disse opfyldes som i en Sum i disse to Ord: Vor Fader.⁵⁾ Ja, er det ikke faldet Dig ind, hvor uendelig dristig Du er, naar Du beder den første Del af Fadervor, alene dette: vor Fader?⁶⁾

I Modsætning til disse og lignende Yttringer, der alle synes at skildre os Bønnen og navnlig Fadervor som saare let og naturlig, findes der dog mangfoldige andre, hvor Monrad netop fremhæver, hvor svært det er at bede, og hvor vanskeligt i grunden ret at tilegne sig Fadervor. Det er i Sandhed ikke Smaating, det her drejer sig om. Idelig og idelig indskærper han, hvorledes vi i Bønnen skulle vaage til enhver Tid, hvorledes den skal være kraftig, udholdende, brændende. Han minder om de tvende

¹⁾ Fra Bøn. V. p. 18.

²⁾ Pr. p. 322.

³⁾ Ib. 252.

⁴⁾ Ib. 471.

⁵⁾ Ib. 466.

⁶⁾ Ib. 526.

typiske Lignelser hos Lukas om Enken, der overhænger den uretfærdige Dommer, og om Manden, der staar op om Natten og giver Vennen de tre Brød „for hans Ubluheds Skyld.“ ¹⁾ Bønnen skal være som en „Kamp og Strid med Verden, med os selv, med Gud. Du skal i Bønnen, siger han,“ ²⁾ stemme din Sjæl, og gjøre det saa godt og saa grundigt, at Stemningen holder sig, naar den trætte Villie giver Tanken frit Spillerum. Gjennemgaa Strengene i din Sjæl og stem dem, saa de uden Mislyd klinge sammen med det evige Livs Toner — da har Du Haab om, at intet ondt Tankefrø skal komme i Groning. At Du plejer at lægge Dig til Hvile og at hilse Daggrøet med et lille Suk til Himlens og Jordens Gud, det er en kostelig Vane, Gud lade Dig aldrig miste den. Men det er ikke nok. Du véd ikke, hvilke Fristelser der ligge lurende og vente, men det véd Du, at Synden ej endnu er død, at Kjødets Lyst, Øjnenes Lyst og Livets Hoffærdighed endnu røre sig hos Dig, og at Naaden kun kan sejre hos Dig ved Bønnens Arbejde, ved din Kamp med Gud. ³⁾ Om sine egne Apostle sagde Frelseren: Aanden er redebøn, men Kjødet er skrøbeligt. Hvilke alvorlige Tanker maa det ej vække hos almindelige Mennesker, hos Dig og mig? Vaag over dine Tanker. Kun rene og gode, kun hellige og gudfrygtige Tanker skal Du lade tage Sæde i din Sjæl. Underlige, fremmede Tanker — Tanker, hvis Hjem er Afgrunden, kunne stundom uden at banke paa træde ind i din Sjæl. Hils ej paa dem med Venlighed, byd dem ikke at tage Sæde. Kald Gud til Hjælp, hvis Du ej selv mægter at mane dem bort, men tro ikke, at han strax hører dine Bønner. Ofte lader han, som han ej agter paa Menneskenes Bønner, men hvis Du kæmper med ham, da lader hans Faderhjerter sig gjerne overvinde. ⁴⁾ Der er i Bønnens Verden tvende Himmelegne, der maa befares; den ene er din

¹⁾ Fra Bøn. V. p. 141. ²⁾ Pr. p. 101. ³⁾ Ib. 186. ⁴⁾ Pr. p. 387.

egen Sjæl med alle dens Anliggender; den anden er den ganske Verden og Guds eget Væsen, hans Magts Højde, hans Kjærligheds Dyb: da kommer der Varme og Størhed i din Bøn; da kommer Du til at ligne Samaritanen, der priste Gud med høj Røst, faldt ned for Jesu Fødder og takkede ham for sin Frelse.¹⁾

Og nu Fadervor. Atter og atter indskærper han, at det maa bedes inderligt, kærligt, trofast, at Tiltalen, ja alene de to Ord: vor Fader, maa bedes af ganske Hjerte, Sjæl og Sind.²⁾ Ej er dette Navn kommet til Dig som en Gjest, der forlyster Dig en føje Stund og saa lader Dig ene, og ej som en Ven, der overnatter hos Dig idag og imorgen siger Dig Farvel, nej, det kommer til Dig som den, der vil tage Bo hos Dig og blive i din Sjæl alle Dage. Gud gav os det ej til Laans og ej til Leje, men til evig Selvejendom. Men ej gaar det med den aandelige som med den timelige Ejendom, at Du kan lægge den hen og lukke for den og saa atter finde den, naar Du aabner Gjemmet. Vil Du derfor gemme Navnet, saa maa Du leve i det og med det som det, der er Dig det kjæreste og dyrebareste i Verden. Hvorledes skulde det ogsaa være Dig muligt at kalde Gud en Fader, og saa holde Kjærligheden borte? Men Kjærlighed fødes ej i Trællens bange, men i Sønnens glade Lydighed, det er, den Lydighed, som ene behager Gud.³⁾ Men for at naa hertil, da gjælder det om ikke at blive staaende ved Begyndelsen, nej, „helbefarne“ maa vi være i Fadervor, maa følge med i de enkelte Bønner Led for Led, maa lade dem leve i vor Sjæl og saaledes fylde den med Varme og Glæde. „Naar ikke hele Sjælen er i Ordene, da blive disse i Virkeligheden til tomme, indholdsløse Lyd.“⁴⁾

Disse Steder ere karakteristiske. Men de ere tillige af største Betydning som Korrektiv overfor modsatte Udtalelser. Ikke uden Grund siger Monrad selv⁵⁾: Stundom

1) Pr. p. 428. 2) Ib. 58, 6c. 3) Ib. 58. 4) Fra Bøn. V. pp. 19, 115, 119, 150, 152, 156. 5) Pr. p. 196, 197.

opstaar der Frygt hos mig, at jeg skulde skræmme nogen fra hans Fadervor, saa at han ved at se, hvad der ligger i det, ikke længer skulde kunne bede det uskyldigt, simpelt som et Barn beder det, at han ved at indse, at han kun kan bede det i Skrøbelighed, skulde forledes til at opgive at bede det som en Gjerning, der oversteg hans Kræfter. Men naar Du vilde opgive at bede dit Fadervor, fordi Du kun kan bede det i Ufuldkommenhed, saa maatte Du jo opgive at elske Gud og din Frelser og din Næste, din Ægtefælle, dine Forældre, dine Børn, thi Du vil dog vel ikke paastaa, o Menneske, at din Kjærlighed er fuldkommen, hvad enten den hæver sig mod Himlen eller dvæler ved Jorden?"

Hvad mener Monrad da med Udtalelser som disse: „Bed Fadervor, det kan Du bede, selv om Du ikke tror paa mig“ (Jesus) eller: „der er ikke i Fadervor Tale om det overnaturlige; selv den, der forkaster saadant, vil dog godt kunne bede det?“ Hvori ligger Forklaringen? Vi kunne næppe søge den andet Sted end i hans levende Frihedsbevidsthed og Tro paa denne, hans Forvisning om, at det faldne Menneske bærer endnu i sig en Rest af Guds Billede, ja en Længsel hen imod ham, og at han fra Gjenfødslen i Daaben endnu besidder det, der, skjønt forborgent og ubevidst, har Kraft til ved Lejlighed at lade den nævnte Længsel slaa ud i Lue. „Ogsaa over Dig“, siger han, „der nu hører mine Ord, har Røsten lydt. Saa saml Dig, o Menneske, og vaagn! . . . Du véd, at Gud ej finder din Synd elskelig og ej har Behag i din Skrøbelighed; men Du glemmer i dit Indre Spiren til det evige Liv, Du skjuler i dit Hjerte det nye indvortes Menneske, Daabens hellige Menneske.“¹⁾ Hertil kommer personlige Oplevelser. Monrad har, efter flere af hans Yttringer at dømme, i Livet jævnlig mødt saadanne, som vi vel alle have mødt, der sige: „vi kunne ikke tro“, „kunne ikke bede“; „der gives ingen Mirakler“, „intet

¹⁾ Pr. 139.

Under“, „ingen Gud“ o. s. v., og saa har det dog vist sig for ham, at disse Mennesker igrunden kun vare — „lidettroende“, at de hørte enten til de ungdommelige Naturer med „de muntre Indfald“ eller til de tungsindige, der sige: „vi have arbejdet, men fandt intet“, og dog har han oplevet at se, hvorledes de under Livets uventede Tilskikkelser alligevel have foldet deres Hænder og begyndt at stamme deres Fadervor, og han har deraf ud-draget den Slutning, at er der end megen Tvivl og Vantro i Verden, saa er dette dog endnu langt fra Forhærdelse, idet Fadervor, engang lært, kan af den Helligaand være skrevet saa dybt i Menneskehjertet, at selv dem, man mindst ventede det af, derigjennem ere førte tilbage til de gamle Stier. Monrad er derfor Optimist, og det er værd at lægge Mærke til, at han er dette som den gamle Mand. Han siger: Jeg har et godt Haab, tænk ikke for slet om Mennesker. Kan et Menneske blot bringes dertil, at han siger: Fader, eller maaske: vor Fader, Du som er i Himlen, saa er dette vel endnu langt fra Tro, men dog Begyndelsen, Antydningen dertil, et Vidnesbyrd om, at den Helligaand, ham selv ubevidst, har begyndt sin Gjerning i ham. Faa ham til at gjentage dette: vor Fader, Du som er i Himlen; bring ham til at sige det næste: helliget vorde dit Navn, og fremdeles: siger han det nogle Gange koldt, maaske siger han det tilsidst varmt. Vi have jo et helligt Ord for, at han, der har begyndt den gode Gjerning, ogsaa vil fuldføre den.¹⁾

Man har indvendt, at Monrad ser for lyst, slutter for dristigt, og at hans Slutninger ikke ere almengyldige. Dette kan være rigtigt. Han selv benægter det vel heller ikke, men man er ikke berettiget til at forkaste selve de Erfaringer, han har gjort. Hvem udgrandsker Aandens Veje? Ikke ethvert Lægemiddel hjælper, og dog maa der begyndes hermed. Det er Lægemidlet, ikke Helbredelsen, Monrad peger paa. Og det er vel egentlig det,

¹⁾ Pr. 198. Fra Bon. V. 18.

der for ham er Hemmeligheden i Fadervor, at det som højeste Udtryk for Bønnen tillige er højeste Udtryk for Friheden og saaledes Midlet til at finde og kjende ikke blot Gud, men finde og kjende sig selv.

7. I fuldkommen Tilegnelse af Fadervor vilde vi have taget Friheden eller vort ideale Væsen i Besiddelse og selv blive fuldkommen. Om dette nu end ikke naas her i Verden, saa er der dog Øjeblikke, hvor Maalet maa siges relativt naaet, nemlig overalt, hvor den Enkelte sættes i Stand til at frigjøre sig paa en Maade fra sin tungeste Lænke, Egenkjærligheden, idet han faar Kraft til at tilgive eller forlade — sin Fjende. Det gamle Ord, at den, der overvinder sig selv, er større end den, der indtager en Fæstning, gjælder i højeste Maal om Tilgivelsen. I den femte Bøn: „forlad os vor Skyld, som vi forlade vore Skyldnere“, ser Monrad da ikke blot Fadervor, men den hele Kristendom concentreret, ja, den er ham den Prøvesten, hvorefter det maa afgjøres, om vi overhovedet kunne kaldes Kristne, eller ej — det højeste Vidnesbyrd om Frihedens Tilstedeværelse i Menneskehjertet, hvorfor det ogsaa er karakteristisk, at den Strid, han i sin Tid vakte om Forstaaelsen af den femte Bøn, for hans Vedkommende føres i „Liberalismens“ Navn og under dens Banner.¹⁾

Men dette fører for Monrad til tvende vigtige Konsekvenser. For det første betragter han den gængse Opfattelse af femte Bøn som en Bøn om, at vi først maa have fornummet Guds Tilgivelse, før vi kunne blive i Stand til at tilgive vore Fjender, som urigtig. Tvertimod maa man gaa den omvendte Vej: først naar vi have tilgivet, kunne vi vente Guds Tilgivelse. Men dernæst staar for ham den sidste Sætning i Bønnen: „som og vi forlade vore Skyldnere“, egentlig ikke som en Bøn,

²⁾ Politiske Breve. Liberalismens Gjenmæle mod Biskop Martensens Ethik.

men som en Erklæring, en Fortælling, en Beretning, en Meddelelse til Gud om, at vi nu virkelig ogsaa have set os i Stand til at tilgive vore Fjender, altsaa omtrent det samme, som om der havde staaet: „thi vi har nu ogsaa forladt vore Skyldnere.“ Paa intet Punkt viser Monrads Frihedsbegreb sig klarere og fyldigere. Her kulminerer det. I et rigt Billedsprog og med Opbydelse af al sin Tankes Skarphed forsvarer han her sine Paastande.

Altsaa: først maa vi tilgive. „Med disse Ord: som og vi forlade vore Skyldnere“, siger han, „har Gud slaaet en Vold op omkring sin Syndsforladelse, en Vold, jeg ligefrem skal storme ved først at tilgive mine Skyldnere.“¹⁾ „Fra Johannes den Døbers Dage indtil nu trænger man sig med Vold ind i Himmeriges Rige, og de, som trænge ind, rive det til sig.“ Hvorledes trænge vi med Vold ind i Guds Rige? Derved, at vi forlade vore Skyldnere.²⁾ Der staar skrevet (Hebr. 4, 12): Thi det Guds Ord er levende og kraftigt og skarpere end noget tveægget Sværd og trænger igjennem, indtil det adskiller baade Sjæl og Aand, baade Ledemod og Marv og dømmer over Hjertets Tanker og Raad.“ Lad os ikke gjøre Sværdet sløvt og stumpt.³⁾ Med andre Ord: lad os tage os sammen og gjøre, hvad Ordet siger: først tilgive vore Brødre: kun da kunne vi vente Guds Tilgivelse. Vorherre siger det selv udtrykkelig. Det er jo saa heldigt, at han netop her er sin egen Fortolker. Han siger (Luk. 6, 37): „Forlader, saa skal Eder forlades.“ Matth. 18, 34 siger han efterat have fortalt Lignelsen om den ubarmhjertige Tjener: „saa skal og min himmelske Fader gjøre mod Eder, om I ikke forlade af Hjertet hver sin Broder hans Brøst.“ Matth. 5, 24: „Derfor naar Du offerer din Gave paa Alteret og kommer dér ihu, at din Broder har noget imod Dig, saa lad din Gave blive der for Alteret og gæk hen, forlig Dig først med din Broder

¹⁾ Liberalismens Gjenmæle p. 163. Dansk Kirketidende 1884 p. 155.

²⁾ Tro, Daab etc. p. 122. ³⁾ Ib. 94.

og kom saa og offre din Gave.“ Ja, det er jo, som havde Herren selv forudset, at disse Ord om vor Tilgivelse vilde berede Mennesker Vanskelighed, og at de ved allehaande kunstige Fortolkninger vilde forsøge at slippe bort fra den Ulejlighed, den ligefremme Opfattelse forvolder. Fremdeles Matth. 6, 14—15: Medens Herren ellers ikke indlader sig paa en nærmere Forklaring af Fadervor, saa gjør han netop her en Undtagelse med den femte Bøn og tilføjer i umiddelbar Tilslutning til den: „Thi forlade I Menneskene deres Overtrædelser, da skal Eders himmelske Fader ogsaa forlade Eder; men forlade I ikke Menneskene deres Overtrædelser, da skal Eders Fader ikke heller forlade Eders Overtrædelser.“ Hvor tør man dog træde op mod Ord, der ere saa klare? Kan noget igunden være tydeligere?¹⁾ „Naar jeg siger til En: gjør Du *A*, saa faar Du *B*, men gjør Du ikke *A*, saa faar Du ikke *B*, saa maa, saa vidt jeg kan skjønne, alle fornuftige Mennesker kunne blive enige om, at det at gjøre *A*, er Betingelse for at faa *B*.“²⁾ „At man blandt kristne Mennesker kan komme til at høre ilde for, at man holder sig til Herrens egen Forklaring, det er mig noget af det mest uforstaaelige.“³⁾ Ganske vist, det er ikke nogen let Betingelse — dette: at tilgive sine Fjender. Porten er snever, men vi ere ikke berettigede til at gjøre den videre.“⁴⁾

Men hvor faa vi da Kraften fra til at gaa igjennem denne snevre Port: — først at tilgive vore Fjender? Faa vi den fra os selv? Monrad svarer: Ja, — dog ikke fra det naturlige, men fra det gjenfødte Menneske, fra hvad der er givet os i vor Daabs Naade, fra Aanden og den Kraft, som vi dér har modtaget, og som nu bor i os, „saa at om nogen“, siger Monrad, „derfor vil kalde mig Pelagianer, saa er Augustin ogsaa Pelagianer; — „hvor vil han blive forbauset!“⁵⁾ I Daaben er Barneforholdet

¹⁾ Tro. Daab etc. p. 72. ²⁾ Dansk Kirketid. 1884 p. 156. ³⁾ Ib. 157. ⁴⁾ Liberalismens Gjenmæle p. 164. ⁵⁾ Den femte Bøn og dens Liv i Kirken p. 360. Liberal. Gjenn. p. 160.

gjenoprettet, idet Gud dér virkelig har tilgivet os al vor Skyld, men for Tilegnelsen heraf er det, at han opstiller den Betingelse: Tilgiv din Fjende.¹⁾ „Vor Tilgivelse er som det Bæger, hvormed vi øse Guds Tilgivelse af Daabens hellige Vand.“²⁾

Men nu Monrads anden Paastand: „Ordene i den femte Bøn: „Som vi forlade vore Skyldnere“, ere ingen Bøn, men en Erklæring, en Meddelelse. „Ja selvfølgelig, siger han. Guds Rige bestaar nu engang ikke i Ord, men i Kraft, og har han i Daaben givet os Kraft til at tilgive, saa maa han ogsaa fordre, at vi bruge den, og vil af os høre dette bekræftet i en aaben og ærlig Tilstaaelse og Erklæring herom. At forstaa de nævnte Ord som en Bøn, en Begjæring, forbyder sig desuden rent grammatisk set. Der maatte i saa Tilfælde i den græske Text have staaet Optativ (den ønskende Maade) eller Kunjunktiv, medens der nu, som overalt hvor der er Tale om en Beretning eller Meddelelse, staar Indikativ (den fortællende Maade), „og det gaar dog virkelig ikke an at sparke til Grammatikken for at befri sig fra den Ulejlighed at efterkomme Herrens Bud.“³⁾ Maaske indvender man: Ja, men er det dog ikke besynderligt, at der her midt i alle Bønnerne indskydes en historisk Meddelelse eller Beretning om, hvad vi have gjort eller gjøre? Monrad svarer⁴⁾: „Jo, det er vistnok saare besynderligt. Der- som Du eller jeg skulde affatte Fadervor, da ville vi vistnok ikke gjøre os skyldige i noget saadant. Men vi maa jo tage til Takke med Fadervor, som det er givet. Her, som overalt i den hellige Skrift, maa vi ikke, naar vi støde paa det Besynderlige, rette vor Opfattelse efter vore stakkels fattige Tanker, men se, saavidt vi formaa det, at trænge ind i det Besynderliges Betydning. Sagen er jo den, at med den gængse Opfattelse, at vi i Bønnen skulle hente Tilgivelse ned, før vi selv kunne tilgive,

¹⁾ Dansk Kirketidende 1884 p. 155.
p. 163.

²⁾ Liberalismens Gjenmæle

³⁾ Den femte Bøn etc. p. 162.

⁴⁾ Tro, Daab etc. p. 71—72.

„gjør man det i Virkeligheden muligt, samtidigt med at man beder Fadervor, at gjemme i sit Hjerte Had, Forbittelse, Vrede, Nag. Men er det dog ikke taabeligt, ja mere end taabeligt, at ville lyve for den alvidende Guds Aasyn? Og Løgn er det, naar vi sige: „som vi forlade vore Skyldnere“, og samtidig hermed fastholde Vreden. Hvad skulle vi da? Skulle vi maaske ikke sige disse Ord, sætte andre i Stedet eller forvandle dem til Bøn om, at Gud vil gjøre vort Hjerte stærkt nok til, at vi kan faa Bugt med dets Ondskab, med Vreden derinde, uden at vi maaske i selve Bønnens Øjeblik mærke noget dertil? Men vide maa vi, at naar vi gjøre saa, da stille vi os selv udenfor Fadervor, fordi vi ikke føle os værdige til at udtale Ordene, som de lyde. Nej, for oprigtige Kristne ere disse Ord: „som vi forlade vore Skyldnere“, et Symbol paa Troens Sandhed og Daabens Kraft, et sikkert Tegn paa, at vi have tilegnet os begge Dele,“¹⁾ med andre Ord en Forsikkring om, at denne Tilegnelse fra vor Side alt er realiseret i Tilgivelsen af vore Fjender. Dette ligger enfoldig og klart i Ordene. Naar vi sige: „som vi forlade vore Skyldnere,“ — saa sige vi, at vi forlade vore Skyldnere — intet andet, de nævnte Ord ere ingen Bøn, de ere simpelthen en Erklæring, en Meddelelse til Gud.“²⁾ Vi sige: „Tilgiv os — vi har tilgivet.“

8. Denne Monrads Opfattelse af Tilgivelsen eller rettere af den femte Bøn i Fadervor gjenfinde vi selvfølgelig i hans Prædikener. „Jeg byder Eder,“ siger han i en Brudevielsestale,³⁾ „ikke i mit eget, men i den Herre Jesu Kristi Navn, at I hver Dag knæle ned og bede sammen Eders Fadervor. Og naar I saa sige: „som vi forlade vore Skyldnere“, saa slet som sanddru Mennesker alt, hvad den ene kan have forset sig mod den anden. Denne Bøn er som et Gjenfødelsens Bad for Kjærligheden,

¹⁾ Dansk Kirketidende 1884 p. 155.

²⁾ Tro, Daab etc. p. 72.

³⁾ Prædikener og Ordin. taler p. 155.

saa den hver Dag kan opstaa styrket og forynget.“ Fremdeles ¹⁾): „Vidunderligt er det at tænke paa, at vor syndfri Frelser har, medens han vandrede her paa Jorden, bedt den samme Bøn. — Dette er den første Trøst, men den anden er den, at Herren vil forlade os vor Skyld, naar vi forlade vore Skyldnere.“ Fremdeles ²⁾): „Du siger i den tredie Trosartikel: Jeg tror paa Syndernes Forladelse. Men om hvilke Synder er det, at Du tror, at de ville blive forladte? Visselig ikke blot dine egne, men ogsaa dem, andre have begaaet imod Dig, saa at, „naar Du ikke forvansker Trosbekjendelsen eller vilkaarligt indskrænker dens Omfang,“ saa tror Du paa, at ogsaa Du har modtaget Kraft til at forlade din Broder de Krænkelser og Forurettelser, hvormed han har saaret Dig. Dersom Du nemlig tror, at Gud har forladt din Fjende hans Synd, maa Du da ikke, o Menneske, sige til Dig selv: Hvem er jeg, at jeg skulde stampe mod Brodden? Hvem er jeg, at jeg skulde træde op med min Dom mod Guds Dom, at jeg skulde fordømme, hvor Gud frikjender, at jeg skulde være haardhjærtet, hvor Gud er barmhjertig, og det i samme Stund, jeg anraaber hans Naade. Kun ved selv at forlade vinder Du den ægte Tro paa Syndernes Forladelse, thi Gud har knyttet i Løn et uopløseligt Baand mellem sin og din Tilgivelse. „Forlad os vor Skyld, som vi forlade vore Skyldnere“ — at sige disse Ord med Munden, intet er lettere; at sige dem med Hjertet, intet er sværere. Som Du selv tilgiver, saaledes vil Gud tilgive. Maalestokken for sin Tilgivelse har Gud givet Dig i dit eget Hjerte. Dersom Du tilgiver halvt, saa vil Gud ogsaa kun tilgive Dig halvt; tilgiver Du helt, vil han tilgive Dig helt; tilgiver Du kun med Munden, saa ville de Ord, hvormed der tilsiges Dig Syndernes Forladelse i den Treeniges Navn, kun være Mundsvejr. Tilgiver Du af Hjertet, saa vil Gud tilgive Dig af Hjertet. Hvilken føjelig Herre er dog ikke Himlens og Jordens Skaber. Han vil

¹⁾ Pr. p. 350. ²⁾ Ib. 504 flg.

rette sig ganske efter Dig: som Du tilgiver din Broder, saaledes vil han tilgive Dig. Og for at det ikke skal være skjult for Dig, saa nøder han Dig selv udtrykkelig til at udtale det, idet Du, naar Du beder dit Fadervor, siger: Forlad os vor Skyld, som vi forlade vore Skyldnere. Disse sidste Ord: „som vi forlade vore Skyldnere,“ ere da ligesom Prøvestenen paa, om vi har bedt de første: Forlad os vor Skyld, paa rette Maade. De ere ikke et Bud, nej, de fortælle simpelthen Vorherre, at Du forlader din Broder hans Skyld. Men kom saa ogsaa ihu, at Du skal tale Sandhed, saavel naar Du taler til Mennesker, som naar Du beder til den alvidende Gud. Saa dyng dog ikke Synd paa Synd. Lyv ikke for Gud, idet Du beder til ham; fortæl ham ikke, at Du tilgiver din Broder, naar Du dog kan mærke paa dit eget Hjerte, at det huser Nag og Uvillie imod ham. I Bjergprædiken siger Frelseren, at naar et Menneske vil ofre sin Gave paa Alteret, men han kommer ihu, at hans Broder har noget imod ham, saa skal han først gaa hen og forlige sig med sin Modstander og derpaa komme igjen. Saaledes skal ogsaa Du, naar Du kommer til Ordene: „som vi forlade vore Skyldnere,“ standse ved dem, dersom Du ej kan udtale dem med Sandhed, og bekæmpe dit haarde Hjerte, til Du faar bøjet det: begynd saa forfra, og naar Du igjen kommer til Ordene: „som vi forlade vore Skyldnere“, da vil de lyde som et Sejrsraab fra et Hjerte, der har overvundet sig selv. Paa Klangen kan Du kjende, om det er Sandhed eller Usandhed, hvad Du fortæller Gud. Dersom din Sjæl halv skamfuld lister sig over Ordene, da er det Usandhed, men hvis derimod en Klang af Sejrsfryd ledsager dem, da er det Sandhed.¹⁾ Eller et andet Sted²⁾: „Du har lidt Krænkelser og Forurettelser.“ „Hvem er ikke nu og da bleven krænket og forurettet? Dog, dersom Du mærker, at ingen Betragtning eller Hensyn kan give din Sjæl Kraft til at mane det bittere Minde

¹⁾ Pr. p. 507. ²⁾ Ib. 221.

ned i dets Grav, ty saa til den store Besværgelses-Formular, som Du har i dit Fadervor og sig: „Forlad os vor Skyld, som vi forlade vore Skyldnere“. Naar Du véd, at Du kun ved at tilgive din Broder kan vente Tilgivelse af Gud i Himlen, da vil Du blive stærk nok til at bortmane et saadant bittert Minde“.

Praktisk set er da for Monrad den sædelige Fordring udtrykt i det ene Ord: tilgiv. Han møder denne Fordring ikke blot i Fadervor og i mange Steder i ny Testamente, men Betydningen af den hele Trosbekjendelse, ja af Sakramenterne synes for ham væsentlig at bero paa Fremhævelsen af det Tilgivelsens Moment, han netop dér finder udtalt.

Saaledes siger han om Nadveren¹⁾: Hvad er det for et Ord, der lyder til os fra Alteret, naar vi nyde Herrens Legeme og Blod? Der er Ordet: „som udgydes for Eder til Syndernes Forladelse“. Vil Du da herfra unddrage ham, der har forset sig imod Dig? Naar den Herre Kristus siger: ogsaa for din Skyld har jeg udgydt mit Blod til Syndernes Forladelse, vil Du saa træde til og sige: Jeg forlader ham ikke, vil Du sige nej dér, hvor den Herre Kristus siger jo“, med andre Ord: vil Du undslaa Dig for at erkjende, at det at tilgive din Fjende er i Nadveren blevet Dig paalagt som hellig og uafviselig Pligt? Dette er ogsaa Grunden til, at Monrad anbefaler en i den græske Kirke ikke ualmindelig Skik, at Altergjæsterne, før de gaa op til Nadverbordet, trække sig tilbage til Kirkens Baggrund og derfra bønfalde alle i Menigheden om Tilgivelse, som de mulig have fornærmet²⁾.

Og nu Daaben. Som i Herrens, saa er der ogsaa i vor Daab en dyb Sammenhæng mellem denne og Lidelsen³⁾. Dette har man ikke altid haft Øje for.

¹⁾ Tro, Daab etc. 119 flg. Pr. 358. 421. ²⁾ Sædemanden 1883. p. 334. ³⁾ Pr. 141. Ordinationstaler 109. 117. Tro, Daab etc. p. 19. 35.

Ganske vist symboliserer Overøvelsen med Vandet endnu paa en Maade „Jordpaakastelsen“ (Lidelsen), men idet man forlod den oprindelige Neddyppelse, gik dog det egentlig Symbolske i Handlingen tabt¹⁾. Maalet er, at et nyt Menneske skal opstaa, og det gamle druknes og dø, men hvad betyder dette andet, end at de Lidelser, der paaføres os af Verden ikke mere skulle anfægte os, fordi vi have lært vel ikke at ringeagte, endnu mindre foragte, men, om Sproget kunde tilstede dette Ord, at — intet-agte Menneskers Dom? Ja, hvorfor vil Du tage Dig det nær, o Menneske, at Du maa lide ondt ved Menneskenes Ondskab, deres onde Gjerninger og Ord? Kom ihu, hvad Frelseren sagde: „Salige ere I, naar Menneskene hade Eder“, og: „Ve Eder, om alle tale vel om Eder. Lige det samme gjorde deres Fædre ved de falske Profeter“. Du lider maaske ikke for Jesu Navns Skyld, det Navn, der i din Daab er blevet dit; men hvis Du for dette Navns Skyld tilgiver den, der tilføjer Dig Lidelse, saa træder dog din Lidelse i Forbindelse med Navnet og tjener til dets Forherligelse, og Du kan bede dit Fadervor og være sikker paa, at Gud hører Dig, naar Du beder: forlad os vor Skyld²⁾.

Og Trosbekjendelsen. „Vi tro paa Gud Fader, Himlens og Jordens almægtige Skaber“. Men Guds egentlige Almagtsgjerning er jo dog Skabelsen af Mennesket i hans Billede. Optændes vi derfor af Vrede og Harme mod en eller anden, saa lad os sige: ogsaa han har Guds Billede. Vel kan jeg ikke se det, men han har det. Skulde jeg hade Guds Billede? Derfor vil jeg heller ikke overfor min Fjende gjengjælde ondt med ondt, jeg vil — tilgive. Gøre vi dette, da ere vi ikke blot skabte i Guds Billede, men dette er, i al Fald i Tilgivelsens Øjeblik, blevet fuldkommengjort i os. Gud vilde ikke, at Synden helt skulde fordærve Verden. Derfor indplantede han først i hvert Menneskehjerte den naturlige Kjærlighed,

¹⁾ Tro, Daab etc. p. 29. ²⁾ Ib. p. 107.

i Kraft af hvilken Familie- og Samfundsliv bevares. Dernæst gav han Loven i Samvittigheden, Glæden over det gode, Smerten over det onde, til Vedligeholdelse af Retfærdighedens Ide, og endelig aabenbarede han den fuldkomne Kjærlighed i Sønnen; men hvorfor kalde vi denne Aabenbaring den fuldkomne, uden fordi vi i ham have faaet fuld Forladelse for vore Synder, og Tilgivelsen saaledes er sat som Maalet for vor egen Fuldkommengjørelse. Naar det derfor hedder: „saa værer og I fuldkomne, ligesom Eders Fader i Himlen er fuldkommen“ ¹⁾, saa er Tilgivelse af vore Fjender jo netop det faktiske Bevis for, at vi i Troen paa Gud Fader have nærmet os dette Maal.

Vi tro paa Jesus Christus, Guds enbaarne Søn, vor Herre. De to sidste Ord sætte os i det rette Forhold først til Jesu Bud og Befaling, der idelig indskærper Tilgivelse. Han er Herren, vi Tjenerne; han byder, vi lyde. Naar han da byder, at vi skulle forlade vore Skyldnere, saa forlade vi dem ogsaa. Gjøre vi ikke dette, saa er det Mundsvejr, naar vi sige, at vi tro paa ham som vor Herre. Men disse Ord bringe os dernæst i Forhold til hans Person. Kalde vi ham Herre, saa skal det Sindelag, der var i ham, ogsaa være i os. Men hvad var, efter hans egne Ord, dette Sindelag andet end den Ydmyghed og Sagtmodighed, han gav det højeste Udtryk i Tilgivelse af sine Fjender?²⁾ Kun i Tilgivelsen, der besejrer den værste af alle Fristelser, Hovmodet, have vi givet Beviset for, at vi tro paa ham og i det Hele have tilegnet os den anden Trosartikel³⁾.

Vi tro paa den Helligaand. Ja, hvad er den Helligaand andet end Guds skabende Kjærligheds-Aand, der fortsætter hans Gjerning? Han lader sin Sol opgaa over Onde og Gode, lader regne over Retfærdige og Uretfærdige, ja elsker Syndere og viser sin Kjærlighed mod dem deri, at han tilgiver dem⁴⁾. Saa gjælder det da at

¹⁾ Tro, Daab etc. 93—94.

²⁾ Ib. p. 98.

³⁾ Ib. p. 102.

⁴⁾ Ib. p. 112.

lade sig drive og lede af denne Aand, og kun da kunne vi siges at tro paa den Helligaand, naar vi leve i Lydighed mod det Bud, som fra en truende Befaling er blevet ved den forvandlet til den velsignelsesfulde Tilladelse: „dømmer ikke, saa skulle I heller ikke dømmes; fordømmer ikke, saa skulle I ikke fordømmes, forlader, saa skal Eder forlades“¹⁾. Ja, naar Herren i den ypperstepræstelige Bøn siger: „Jeg har kundgjort dem dit Navn, og jeg vil kundgjøre dem det“, saa sigter han netop til den Kundgjørelse i den Helligaand, at vi tilgive vore Fjender, og idet vi saaledes gjøre, hvad Verden aldrig kan, bidrage til, at denne, som Herren siger, kan kjende, at Gud har udsendt ham²⁾. Vi ere jo ogsaa efter Apostlens Ord (1 Kor. 12, 13) døbte i én Aand til at være ét Legeme. Naar vi derfor strides og kives og ikke ville tilgive, da er det, som om vore Lemmer bekrigede hverandre³⁾, men, hvad der er værre, da ligger Forargelsen nær, da overbevises Verden ikke, da ser den, at den saakaldte Helligaand, som Kristne rose sig af som en ny Aand, i Virkeligheden er den gamle Aand, som vi alle kjende, den, der vel kan sige: „Jeg hævner mig ikke“, men aldrig tilgiver.

Saaledes ligger da Tilgivelsen symboliseret i Trosbekjendelsen, og er man først kommet ind derpaa, vil det ikke være vanskeligt, hvad Monrad ogsaa gjør⁴⁾, at føre Symboliseringen videre og vise, hvorledes hvert enkelt Led i den hele Bekjendelse igrunden peger tilbage derpaa.

9. Kritiken maa overfor den hele Opfattelse og Udvikling af femte Bøn i Fadervor, som her er gjort gjældende, først fremhæve, at dette Forsøg paa at opstille Tilgivelsen som „øverste Moralprincip“, er, som alle Bestræbelser i lignende Retning, uigjennemførligt. I

¹⁾ Tro, Daab etc p. 114.

²⁾ Ib. p. 117.

³⁾ Ib. p. 118.

⁴⁾ Ib. p. 98 ff.

Virkeligheden er det nemlig det, der er forsøgt. Sagen er, at dersom man spørger Monrad, som fordm den rige Yngling Herren: hvad skal jeg gjøre, at jeg kan arve evigt Liv? da maa Svaret egentlig blive: tilgiv. Men enhver Opstilling af en enkelt sædelig Fordring, enten det nu er Tilgivelse eller Eftergivenhed (Tolstoy), Nøjsomhed, Godgjørenhed etc. som Kilden, hvorfra alt skal udledes, kan ikke have samme Forpligtelse for alle og er af Mangel paa absolut Almengyldighed saaledes ogsaa umulig som Princip. Man kan forstaa, at en Mand som Fører for et stort politisk, socialt eller religiøst Parti eller i hvilken som helst anden fremskudt Stilling, omgivet af Fjender og Misundere, hemmelige og aabenbare, kan for sig personlig føle det forpligtende i den hele Kristendom i Budet: „Tilgiv disse Mennesker“, og i Forvisningen om, at han ogsaa er i Stand hertil, kan glæde sig ved at tro, at hans Sjæl er frelst. Men hvor mange ere i dette Tilfælde? Hvor bliver det almengyldige af, der dog maa udgjøre Principet? Om hvor mange, navnlig i smaa og beskedne Stillinger, eller man tænke paa de Unge, paa Børnene, gjælder det, Gud ske Lov, ikke, at de ere saa lykkelige endnu ikke have, hvad man egentlig kan kalde Fjender? Skulde man, om saadanne Mennesker spurgte: hvad skulle vi gjøre, at vi kunne arve evigt Liv, her svare: tilgiv? I de fleste Tilfælde vilde der trænges til et ganske andet Svar, allenstund det er paa helt andre Omraader end i Retning af Tilgivelse, at Anklagen her rejser sig. Den Begjærlige, den Sandse-lige, den Hovmodige, den Misundelige — alle have de deres Skrøbelighed paa ganske andre Punkter og trænge hver især til forskjellig Opmuntring og Advarsel. Med andre Ord: Klenodiet blev vundet for let. Ja, psykologisk set, gives der forsonlige og bløde Naturer, hvem det ingenlunde falder svært at glemme selv haarde Fornærmelser, uden at dette dog synes at influere paa deres moralske Vandel eller i det Hele at gjøre dem til bedre Mennesker. Bekæmpelse af en enkelt Last lige saa lidt

som Udøvelsen af en enkelt Dyd er i Stand til at om-danne Hjertet. Kun Kjærlighed er Lovens Fylde.

Nej, saa har Monrad ganske anderledes taget Sigte paa det rigtige, naar han fremhæver Bønnen og tilraaber alle uden Undtagelse: bed! Fadervor, fremhæver han til Overflod, er den ypperste af alle Bønner, men hvad det saa kommer an paa, er da ogsaa, at vi virkelig bede det, ikke blot i sin Helhed, men i Enkelthederne, hver Bøn for sig, alvorlig, inderlig, hjertelig: da komme vi i det fyldigste Samfund med Gud, da faa vi Fred og Hvile, da faa vi Ordene at høre: „Dig ske, som Du vil“, eller: „o Menneske, din Tro er stor“ — da frelses vi, og dog, naar alt kommer til alt, saa er det, som skaffer os Adgang hertil, til syvende og sidst, besynderlig nok, jo alligevel slet ikke en Bøn, men en Meddelelse, en Erklæring, en Beretning, den nemlig, vi gjøre i femte Bøn, naar vi fortælle Gud, at vi nu ogsaa have tilgivet vor Fjende. Og det mærkelige er, at medens vi, hvad der jo ligger i selve Bønnens Begreb, henvende os til Almagten, til ham, der ene kan gjøre, hvad vi ikke kan, saa er, hvad der redder os, jo egentlig ikke, hvad Gud gjør, men hvad vi gjøre, allienstund det til syvende og sidst bliver ikke hans, men vor Tilgivelse, det kommer an paa. Ganske vist siger Monrad rigtig, at vi i vor Daab have med den Helligaand faaet Tilgivelsens Evne og Kraft, men er det ikke netop det, der er vor Ulykke, at denne Evne, denne Kraft, saa tit viser sig saa svag i os, og at vi nok alle maa gjøre Pauli Ord til vore: „Jeg arme Menneske, hvem skal fri mig fra dette Dødsens Legeme. Det gode, som jeg vil, gjør jeg ikke, og det onde, som jeg ikke vil, gjør jeg?“ Med andre Ord, trænge vi ikke netop alle til at faa Helligaands Kraft i os oplivet og forøget ved et nyt Tilsagn fra Gud om vore Synders Forladelse? Gode og kjærlige Børn tvivle ikke om deres Forældres Hjertelag, og dog trænge de til jævnlig at høre, at intet, slet intet, er dem imellem. Men endelig — lad være, at Monrad har Ret, lad være, at

disse Ord: „som vi forlade vore Skyldnere“, ikke egentlig er en Bøn, men „en simpel Meddelelse“, hvorfor skal en Meddelelse ikke kunne gøres i Bønnens Form? Os forekommer det tvertimod, at denne Form er naturlig for et Barn og den, hvori ogsaa vi lettest gjøre Gud Fader en enfoldig og „simpel Meddelelse“ om, hvad der er sket med os. Var det da egentlig ikke i en Bøn, at den forlorne Søn, da han vendte tilbage, gjorde sin Fader denne Meddelelse: „Fader, jeg har syndet imod Himlen og for Dig og er ikke længer værd at kaldes din Søn?“ Og da Peter faldt ned for Jesu Fødder med de Ord: „Herre, gak ud fra mig, jeg er en syndig Mand“, skete saa dog ikke denne Meddelelse i Form af en Slags Bøn, og var dette ikke netop Grunden til, at Herren ikke „gik ud fra ham“, men tvertimod fik Brug for ham og gjorde ham til Menneskefisker?

Og til Slutning, hvad angaar Monrads Paastand, at „Tilgivelsens“ alt dominerende Betydning især fremgaar deraf, at den findes symboliseret saavel i Trosbekjendelsen, som i Sakramenterne, da maa man vistnok spørge: ja, hvad kan ikke bruges som Symbol, og hvad kan der ikke lægges ind i et saadant? Hvem vil ikke paatage sig paa den Maade at finde hvilket som helst Bud og sædelig Fordring symboliseret de nævnte Steder? Sagen er imidlertid den, at hverken Sakramenterne eller Trosbekjendelsen i og for sig „symbolisere“ eller udtrykke et ethisk, men simpelthen et religiøst Forhold. Det er ikke det, der er Sakramentets Betydning at fremstille, hvad vi skulle udrette, men hvad dér er udrettet, altsaa ikke nærmest, hvad vi skal gjøre, men hvad vi skal tro. Det er ikke dette eller hint sædelige Begreb, der her skal klares eller nærmere bringes til Bevidsthed, men det er det levende personlige Samfund med Herren, der her tilbydes og bekræftes. Paa samme Maade er Trosbekjendelsen heller ikke et Indbegreb, et Kvantum af sædelige Bud og Forskrifter, men er Tros-Indholdet, udfoldet

i de Kjendsgjæringer, hvori det er blevet aabenbaret og som saadant bekjendes af os.

I og for sig er Aabenbarings-Indholdet som Aabenbaring betragtet uberørt af vore Stemninger og Tilstande, vore Betragtninger og Overvejelser. Det forbliver det samme, hvad enten vi tro paa det, eller ej. Men det er i Paavisningen af, hvorledes den Enkelte, naar han tror paa Aabenbaringen, omdannes deraf, ja i denne henter Lyset selv ned i Sjælens mørkeste Vraa, at Monrad som Prædikant især udmærker sig. Det er i Skildringen af Sjælens indre Erfaringer, ikke blot af, hvad der her findes, men hvad der her opleves, at hans contemplative Styrke især viser sig i en Mangfoldighed af fine, psykologiske Bemærkninger og Iagttagelser, der stundom bringe os til at studse ved alt det nye, han véd at fremdrage af ellers bekjendte Ting.

10. Vi vælge nogle Exempler. Lad os, hvad der ligger nær, tage Kjærlighedsbegrebet. Hvem vover at paastaa, at der ikke gives ulykkelig Kjærlighed? Monrad vover det. Ja, hvad mere er, han overbeviser os derom. „Du maa elske“, siger han¹⁾), eller dog engang have elsket, for at forstaa Kjærlighedens gaadefulde, guddommelige Natur. Den sande Kjærlighed er aldrig ulykkelig, selv om den ikke møder Gjenkjærlighed. Var det ej saa, maatte jo Gud i Himlen være ulykkelig, thi han elsker Menneskene og finder, ak, saa ofte ikke Gjenkjærlighed hos dem. At et andet Væsen har bragt Dig til at elske, har fremkaldt Kjærlighed hos Dig, føles af Dig med Rette som en saa umaadelig stor Velgjærning, at Du føler, at hvad Du end gør, vil Du aldrig kunne betale den, vil Du altid blive Skyldner, og det selv om din Kjærlighed mødes med Kulde og Ligegyldighed. Al sand Kjærlighed har i sig selv sin Velsignelse, sin Salighed, hvad i sin dybeste Grund hænger sammen med, at den er af evig

¹⁾ Ordinationstaler p. 206 flg.

Oprindelse. Hvis Du siger: Troen paa den treenige Gud er mig for høj, jeg kan ej fatte eller rumme den i min Sjæl, saa er Gud naaderig og stiger ned fra det høje og lader sig finde i det, som din Sjæl kan rumme. Elsk et eneste Væsen paa Jorden af dit ganske Hjerte, og Gud vil gjennem denne Kjærlighed drage Dig til Troen paa Sjælens Udødelighed, og med denne Tro træder Du ind i Aandens Rige og finder Troen paa den treenige Gud¹⁾. Men jeg vover en anden Paastand, siger han²⁾. Dersom Du virkelig elsker Jesus fra Nazareth, saa er der ikke noget Menneske paa den vide Jord, som Du kjender saa godt som ham. Du kjender ikke din Ægtefælle, dine Børn, din egen Sjæl, saaledes som Du kjender din Frelser. Er det ikke sandt, at Du kjender et Menneske des bedre, jo nøjagtigere Du véd Besked om, hvorledes han under alle Omstændigheder vil handle? Er det ikke vel-signet, at vi kan kjende et Menneske saa nøje, at dersom man fortalte os, at han havde begaaet en lav Handling, vi da med fuldkommen Sikkerhed kunne sige: han kan ikke have handlet saaledes? Og dog er det vor Ulykke, at Synden og Kjødets Skrøbelighed saaledes kæmper med Naaden og Aandens Kraft, at det er givet, at selv hos de bedste Mennesker ville disse himmelske Magter ikke sejre i alle Tilfælde. Men din Frelser kjender Du: om ham véd Du, hyøledes han i ethvert Tilfælde, der møder i Livet, vilde have tænkt og handlet. Derfor kjender Du din Frelser bedre, end Du kjender noget som helst Menneske, ja, end Du kjender Dig selv. Der er kun en eneste Vej til Kundskabet om ham, det er Kjærlighed til ham. Først naar Du elsker ham, blive de Træk, som Du læser eller hører om ham, levendegjorte, og din Kjærlighed er Kunstneren, der samler alle Enkelthederne til et lyst og herligt Billede.

Vi vælg et andet Exempel — Vred en. Maa Kristne vredes? Ja, thi skulle vi blive Gud lige og træde i

¹⁾ Pr. p. 247. ²⁾ Ib. p. 250 flg.

Frelserens Fodspor, er det saa langt fra, at Vreden er fremmed for vor Sjæl, at tvertimod vor aandelige Tilstand ej er sund, naar der ej er et Vredens Element i vor Sjæl¹⁾. Kjender Du ikke Guds Vredes hellige Ild, saa kjender Du ej heller hans Naade og Barmhertighed. Gjem den hellige Vrede. Du kan ej undvære den i denne syndige Verden. Men ej vende Du den ene udad mod Andre; Du vende den indad mod dit eget Hjerte. For ej at blive Guds Vredes, saa vær din egen Vredes Barn: da vil Du føle Hunger efter Guds Barmhertighed og af Hjertet kunne bede: Forlad os vor Skyld, som vi forlade vore Skyldnere. Al sand Vrede er lige langt fra Gnavenhed og Opfarenhed, i Skildringen af hvilke et vist ironisk Lune, der ikke er sjældent hos Monrad, her glimter frem. Hver Stand og Stilling, siger han, har sin Kilde til Gnavenhed: en Konge har sin, en Minister sin, en Hustru sin, den unge Pige sin. Ogsaa vi, der bo paa Landet, have vor. Og nu Opfarenhed: der er noget friskt og frejdigt ved saaledes at give sine Følelser Spillerum; det kvæger som et Tordenvejr, og man kan derfor træffe Mennesker, til hvis Livsnydelse det hører et Par Gange om Dagen at give Lungerne denne Motion, som de har vænnet sig til, som man vænner sig til at tage et Bad eller nyde et vist Kvantum stærk Drikke. Men man maa bekæmpe den. Jeg stiller ikke store Fordringer: naar Du mærker, at Du bliver vred, saa tag dit Uhr op og se paa det²⁾. Mennesker have i Almindelighed en dunkel Følelse af, at deres Vrede gjør dem „skyldige for Dommen“. De søge derfor at paapege det uforsvarlige i den Handling, der har foranlediget deres Vrede. Sjældent komme de i saa Henseende i Forlegenhed. Thi Vreden giver en digterisk Begavelse, og derfor er det Billede, man i sin Vrede fremstiller af den begaaede Forseelse, næsten altid saare livligt og malende³⁾. Paa den anden Side er der noget, der ligner, men dog ikke er Vrede; Alvoren

1) Pr. p. 369.

2) Ib. p. 372.

3) Ib. p. 371.

tager Vreden og giver den ud som en Mønt for at skaffe sig Indgang. Hør en Moder irettesætte sit lille Barn og skamme det ud; saa vender hun sig om og smiler. Hun er nødt til at undertrykke dette Smil, idet hun taler med Barnet, thi ellers vilde hendes Ord ej blive opfattede som Alvor. Noget af denne pædagogiske Vrede maa paa Grund af Samfunds-Tilstandens Skrøbelighed findes i al Kommando ¹⁾).

Saae skjøn er hans Udvikling af Forskjellen mellem Suk og Taarer²⁾). Skjönt Sukket, siger han, er som et Aandepust, saa forekommer det mig dog, at der er noget mere trofast ved Sukket end ved Taaren. Stundom træder denne i en andens Herskerindes, i Glædens Tjeneste; Mennesker kunne græde af Glæde, og Taarernes Kilde kan tørres. Men Sukkenes Væld tørres aldrig. Taaren er den friske Sorgs Ledsagerinde, men alt som Dagene eller Aarene gaa, saa standser Graaden, og Kinden bliver ej længer vaad. Men naar Mindet om din Sorg træder frem, selv efterat der maaske er gaaet mange Aar, da vidner det dybe Suk om, at det Indtryk, Sorgen har gjort, ej er udslettet. Har Du lagt Mærke til et Barns Graad? Hvor kan det dog ikke græde hjertelig, ja, ligesom helt opløses i Taarer, men naar saa Graaden begynder at standse, saa ender den med nogle Suk, der komme ligesom fra det allerinderste. Saaledes gaar det med voxne Menneskers Graad. Den ender med Suk, og Sukket er trofast, ej alene mod Sorgen, men mod Sorgens Minde.

Eller man læse hans Prædiken, betitlet Dødens Spejl³⁾). Gjør Døden til din Sjæls Fortrolige, thi mange Gange forkynder den os Sandheden dér, hvor den ellers forties og forvanskes, ja stilles paa Hovedet. De Billeder, Du ser i Dødens Spejl, vise Dig Gjenstandene, som de virkelig ere. Vi se alt i et Spejl paa denne Side af Graven: se vi det ikke i Dødens, saa se vi det i det

¹⁾ Pr. p. 373.

²⁾ Ib. p. 413.

³⁾ Ib. p. 446.

daglige Livs, i Verdens Spejl. Men ikke ethvert Spejl giver et tro Billede af Gjenstandene: der er dem, der forstørre, og der er dem, der formindske. Hvad der hører Øjeblikket til, det forstørres af Verdens-Spejlet, saa selv det ringe og ubetydelige kommer til at staa som umaadelig stort og vigtigt. Hvad der derimod hører Evigheden til, formindsker Verdens-Spejlet, saa at selv det afgjørende og betydningsfulde viser sig som en ringe Ting. Denne Sjæle-Forblændelse hæves, naar Du ser Tingene i Dødens Spejl. Dér faa de deres sande Størrelse og Betydning.

Tag engang dine Sorger. Hvor forekomme de Dig ikke tilhobe ubetydelige i Dødens Øjeblik. Hvor blive ej de store Verdensbegivenheder smaa i den Døendes Øjne. Ja, lad det timelige og øjeblikkelige, der saa tit voxer op til kæmpestore Skikkelser, spejle sig i Døden, og Du vil se det svinde ind og formindskes, som Skyggen formindskes, naar Solen hæver sig paa Himlen. Paa den anden Side er der det, der i Øjeblikket synes ringe, men bliver stort og betydningsfuldt, naar det betragtes i Dødens Spejl. Det er dine Gjerninger. Hvad et Menneske saar, skal han og høste. Din Rigdom, din Fattigdom, din Lyst, din Smerte, alt, hvad der hører Tiden og Øjeblikket til, bliver borte, men dine Gjerninger, ogsaa det lette og flygtige Ord, der er som et Aandepust, der dør, naar det fødes, vende tilbage hundrede Gange forstørrede ved Ansaret og Regnskabet, der venter.

Eller man læse hans Skildring af det, han kalder Syndens Kunstgreb¹⁾ — de Overtalelser, hvormed den vil sikkre sig Enehærdømmet i Sjælen. Overfor os Ældre, hedder det, begynder den ingenlunde med at benægte Troens Sandhed. Paa ingen Maade. Den bemærker kun, at med blot Guds frygt føder man ikke Kone og Børn, og med Guds frygt betaler man ikke sine Skatter, hverken paa Amtstuen eller Sognet. Dette er jo ganske

¹⁾ Pr. p. 320.

rigtigt, men saa mener den, at man derfor maa udsætte Guds frygten til belejliger Tid, og heri har den Uret. Thi Guds frygt svækker ikke, men styrker Mennesket til at gjøre sin daglige Gjerning og opfylde Hverdagslivets Pligter. Sagen er, at Nærigheden paa denne Maade vil narre Sjælen til at glemme Gud, for at den uforstyrret kan hengive sig til alle de mange Smaa-Bedragerier, der gaa i Svang i Handel og Vandel, og med denne Glemsel gaar man saa ind i Evigheden. Det er et af Syndens Kunstgreb. Overfor de Unge ifører den sig en anden Skikkelse. Her fremstiller den Guds frygten som noget saa alvorligt, at det ikke lader sig forene med Ungdommen og dens Glæder. Ungdommen er dog den Tid, da man skal fryde sig ved Livet. Eller den benytter en anden Fremgangsmaade: man sætter Gud saa umaadelig højt, og ved at ophøje ham frigjør man sig for ham. Hvorledes, siger man, skulde den Almægtige, Herskeren over Millioner af Kloder, bekymre sig om de smaa, dagligdags Begivenheder i mit Liv? Eller man forvandler Guds Naade til en Sovepude og siger: „Vi kunne alle faa Tilgivelse; vi behøve kun at bede“. Og dersom Samvittigheden trods alt dette Blændværk alligevel begynder at røre sig, da har Synden endnu et sidste Kunstgreb; da siger den: Men hvor véd Du, at der er en Gud til eller overhovedet et Liv efter dette? Og naar Synden først har ladet et Menneske lide dette store Skibbrud, saa hersker den i hans Sjæl, uforstyrret — med Dødens Herredømme.

II. Det er det indre Liv i Gud, Monrad især dvæler ved, og for hvilket han gjør sig til Talsmand. Ved den Vægt, han lægger paa Bønnen, er det da den personlige Tilegnelse, den subjektive Side af Kristendommen, der for ham bliver Hovedsagen, medens Samfundsbevidstheden, den objektive Side af Kristendommen, Livet i Menigheden, ligesom træder i Skygge. Den tredie Trosartikel, Aandens Gjerning at stifte en Kirke, et Rige, er,

skjönt af ham anerkjendt, næppe i samme Grad kommet til sin Ret. Maaske kunde dette ogsaa udtrykkes saaledes, at han under den stærke Betoning af Bønnen ikke paa tilsvarende Maade har fremdraget Bekjendelsen og Vidnesbyrdet. Han har et skarpt Øje for, hvad man kunde kalde den „allerinderste“ Mission, medens Arbejdet udadtil saavel i indre som ydre Mission synes at undrage sig hans Blik, med andre Ord: den sædelige Fordring fremstiller sig for ham mere som Bud og Befaling til den Enkelte, end som et Samfunds- og Menighedskrav. Dette hænger atter sammen med hans levende Friheds- og Personlighedsbevidsthed, der, som det er bemærket, „gjør ham det svært at skille sig fra Forestillinger, der opfatte det sædelige Liv som et blot privat og Ethiken udelukkende som individuel Moral eller Religiositet“¹⁾. Bønnen er derfor hos ham ogsaa vedblivende individuel, hæver sig i det højeste til Forbøn, men Samfundsbøn i den Forstand, at vi i femte Bøn bede Gud forlade ikke blot vor o: de Enkeltes, men Samfundet dets Brøst og Brøde, synes ham en fremmed Tanke. Og dog er det egentlig kun under denne Forudsætning, at vi kunne naa til ikke alene at forlade vore Skyldnere, men se mildt ogsaa paa den sociale Uret, som de fleste af os mere eller mindre lide under, og saaledes forsone os med Tilværelsen, med „Skjæbnen og det uundgaelige“. „Et Begreb som Social-Ethik synes Monrad ikke at ville vide af“²⁾, men mon dette i sin sidste Grund da ikke hidrører fra, at Begrebet om Fællesskabet i Menigheden eller „Bekjendelsen“ heller ikke hos ham synes ret at være udviklet?

Ganske vist betoner Monrad i sin Udlægning af Fortællingen om den Værkbrudne³⁾ Betydningen af, at denne lod sig bære til Jesus, og tager deraf Anledning til at indskærpe Fadderne deres Pligter overfor Barnet,

¹⁾ J. A. Bornemann: D. G. Monrads økonomiske Lov p. 31.

²⁾ Ib. p. 31. ³⁾ Pr. p. 479.

der døbes, ligesom han fremhæver, at den Værkbrudne „stod i Læ af sine Venner“. Alligevel savner man en Paavisning af, hvorledes netop det at vedkjende sig Fællestroen i Menigheden og lade sig bære af denne ene er i Stand til at give os den Sikkerhed, vi dog ikke kunne undvære. Tvertimod synes den objektive Sikkerhed, mange søge i „Bekjendelsen“, ham af underordnet Betydning. Man siger¹⁾: Du gode Gud, hvor skulle vi da kaste Anker og fange Hvile for vor Sjæl? „Men“, fortsætter Monrad, „hvem har sagt, at Du alt nu skulde kaste Anker og fange fuld Hvile for din Sjæl? Det er kun en Daare, der kan tænke paa at ankre midt ude paa Livets aabne Hav; nej, Sejlene skal Du hejse, gribe Roret og takke din Gud, at Du kjender Havnen, hvortil Du styrer. Maatte Paulus sige: „Ikke at jeg har allerede grebet det eller er allerede fuldkommen, men jeg jager derefter, om jeg dog kan gribe det, fordi jeg er grebet af Kristus Jesus, saa kan Du ikke undre Dig over, at Du ikke har grebet det. Fremad, bliv ej træt. Jag efter det, om Du kan gribe det. Som Klædet er sammenvævet af Islæt og Rendegarn, saa er Livet i Guds Rige her paa Jorden sammenvævet af Sjælens Forvisning af at være grebet af Jesus Kristus og af en Bæven i Hjertets Inderste, om det dog maatte forundes os indtil det sidste at jage efter at gribe Frelseren“. Med andre Ord: den Sikkerhed, der naas, bliver egentlig kun en subjektiv Erfarings- eller Følelsessag. Men det ses da ogsaa, at end ikke i Bønnen, i Fadervor, kan den ubetinget naas. Ganske vist er Bønnen Vejen, men ligesom Monrad bekjender, at han for sit Vedkommende i Fadervor fandt „Kilden til Sandhed og Naade“, saaledes indrømmer han, at det er dem, der har fundet denne Kilde paa andre Steder og i andre Ord. Ogsaa her giver han Friheden, hvad Frihedens er. En føler sig grebet af et, en anden af et andet af Herrens Ord. For Enken i Nain var det „græd

¹⁾ Pr. p. 115.

ikke“, for den kananæiske Kvinde: „din Tro er stor“, for mange „Trætte og Sorgfulde“: Kommer til mig alle I, som arbejde og ere besværede“ o. s. v.¹⁾ At tilegne sig et saadant Ord og leve med det, deri bestaar, efter Monrad, egentlig Bekjendelsen. I en vis Forstand kan man derfor sige: saa mange Mennesker, saa mange Bekjendelser. Bekjendelse, siger han²⁾, er simpelthen „Vedgaaelse af vor Synd og vor Tro“. Ganske vist er, hvad vi tro, sammenfattet som i en Hovedsum i den apostoliske Trosbekjendelse, „den gode Bekjendelse“³⁾, men dennes Værd som Bekjendelse beror egentlig ikke paa Fællesskabet i Menigheden, men derpaa, at vi tage den „med paa Marken, i Huset, i det daglige Liv“⁴⁾, sammen med „Hustru, Børn og Tyende“⁵⁾, altsaa paa det private Brug, den Enkelte gjør deraf, og den faar saaledes alligevel kun Betydning som „Sjælens stille Selvbekjendelse. udtrykt i Mundsord“⁶⁾. Forud for al Bekjendelse med Munden gaar Sjælens stille Bekjendelse for sig selv, uden hvilken „Mundsord er Mundsvejr“⁷⁾. „Hvis din Bekjendelse er et Udbrud af din Tro“, siger han⁸⁾, „da bringer den dig Velsignelse“. Men at man ogsaa maa kunne vende Sætningen om og sige: „hvis din Tro er et Udbrud af din Bekjendelse (nemlig den, Du er døbt paa) — da bringer den Dig Velsignelse“, dette synes Monrad ikke at have klargjort sig.

Overalt er det da den Enkelte, Individet, Personen, som Vægten lægges paa. Deraf kommer det, at hvorvel han betragter den Helligaand som den, der stifter og opretholder Kirken, Menigheden og Samfundet, saa har den dog nærmest Betydning for ham som Talsmanden og Trøstermanden for den Enkelte, paa engang som Overbeviseren om Synd, Retfærdighed og Dom og som Begynder og Fuldender af „den gode Gjerning“, ja som den, der først ret aabenbarer os al den Herlighed, der

1) Pr. p. 383. 2) Ib. p. 410. 3) Ib. p. 410. 4) Ib. p. 411.

5) Ib. p. 412. 6) Ib. p. 412. 7) Ib. p. 412. 8) Ib. p. 412.

egentlig holdes gjemt i vort Indre: „Hvad ligner din Sjæl?“ spørger han¹⁾. Ligner den Dagen med den overtrukne Himmel eller Brønden, hvoraf intet Vand sprudler, eller den svulmende Knop, der endnu ej er sprungen ud, eller Gløden, der venter paa et Pust for at blusse op i Flammer? Saa siger jeg: stol paa, at Timen ogsaa vil oprinde for Dig, da den Helligaand skal bryde frem med al sin Kraft fra dit Indre, og din Sjæls Herlighed aabenbares“.

I Overensstemmelse hermed synes han ogsaa at fæste Blikket mere paa det, der endnu mangler i Pintse-gjerningens Fuldendelse, end paa det, der alt er begyndt og udrettet. Vel er den Helligaand, hedder det²⁾, en mægtig Aand, der ej alene vil herske i de enkelte Menneskers Sjæle, men i alle de smaa og store Samfund, og dog, hvor er der endnu ikke meget tilbage. Men hvor mørkt det end ser ud, saa ville vi dog ingenlunde tilstede, at Tidens Tryk skal slukke Haabet om, at en Pintseglæde engang skal oprinde for Verden, ogsaa for vort Fædreland.

Med andre Ord: Pintseglæden, hvor vi føle os som et ikke blot med Herren, men med de mange (Rom. 12, 5), staar for ham mere som det store Fremtidshaab, mere som Gjenstanden for „de stille Forventninger“ end som noget, der allerede er naaet, hvorfor det ogsaa gjælder for den Enkelte i Bøn og Paakaldelse mere at berede sin Sjæl til at antcipere Pintseglæden end virkelig at nyde den³⁾. Hvad skete da paa Pintsefesten? Monrad svarer: Grundvolden lagdes eller rettere fornyedes af den Helligaand, hvis Udgydelse med de mange Tungemaal saaledes mere er Pantet paa det, der skal vorde, end paa det, der er, mere en Forjættelse end en Opfyldelse⁴⁾. Det er vort Haab, siger han, at den Helligaand mægtig vil røre sig hos Folkeslagene, gennemtrænge og bruge deres Ejendommeligheder, saaledes som den paa første

¹⁾ Pr. p. 306.

²⁾ Ib. p. 307.

³⁾ Ib. p. 307—308.

⁴⁾ Ib. p. 311—312.

Pintsedag brugte deres Sprog: da vil den bryde sejrrig frem som Verdensaand, og da vil Drømmen om Folkenes hellige Broderskab gaa i Opfyldelse¹⁾. Indtil da gjælder det for hver af os at tilegne sig Pintseunderet i sin Sjæl²⁾, og det er den egentlige Pintseglæde her paa Jorden, at den Enkelte i den Lydighed, Kjæligheden giver, mærker, at de Øjeblikke, hvor Faderen og Sønnen formedelst den Helligaand tager Bolig i ham, blive hyppigere og hyppigere³⁾. Den dybe Betydning af Pintseunderet er den, „at Du faar en kjærkommen Oplysning om Aandens Virken i din egen Sjæl, om det nye Livs Oprindelse og første Begyndelse, som, efter saa mange Aarhundreders Forløb, ogsaa Du sporer. Det er af, hvad der foregaar i vort eget Hjerte, at vi faa Forstand paa det, der har tildraget sig i de forbigangne Tider“⁴⁾.

Paa ét Sted har Monrad selvfølgelig, som alle andre Kristne, set Samfundet og for saa vidt Pintsegjærningen realiseret her paa Jorden, nemlig i Nadveren — Samfundet ikke blot med Herren, men mellem Troende indbyrdes. Med Styrke fremhæver han, at vi ved det hellige Maaltid ere langt mere end Gjæster, idet vi her ere Børn, der sidde til Bords i vor Faders Hus, og han advarer paa Grund heraf ogsaa mod den overdrevne Betænkelse, der holder saa mange borte fra Nadveren. Han sér med Rette heri et beklageligt Vidnesbyrd om Samfunds- og Menighedslivets ringe Udvikling⁵⁾, og det uagtet Nadveren er Stedet, hvor Herren selv er personlig nærværende, omsluttende med Kjærlighedens stærke Baand Gud, sig selv og Disciplene i den Forbindelse, han saa levende skildrer os i Ordene: „Jeg er Vintræet, I ere Grenene“⁶⁾. Men just her var det, at han i den ypperstepræstelige Bøn bad inderligst ikke blot for sine daværende Disciple, men for dem, som formedelst deres Ord skulle tro paa ham. Er der derfor noget Sted, hvor Bønnen

¹⁾ Pr. p. 312. ²⁾ Ib. p. 313. ³⁾ Ib. p. 314. ⁴⁾ Prædikener og Ordinationstaler p. 175. ⁵⁾ Ib. p. 150. flg. ⁶⁾ Pr. p. 225.

har hjemme, saa er det ved Nadveren¹⁾. Monrad har ikke overset selve Betydningen eller Velsignelsen af Samfundet, men just fordi dette, ogsaa blandt Guds Børn, saa tit er saa svagt, er Bønnen ham her, som overalt, det store Middel til at realisere Guds Hensigter med os.

Indskærpelse af Bønnen er da det, der giver Monrads Forkyndelse dens Særpræg. Et er det „at forstaa Sandheden“, et andet at forstaa, hvad der af denne dels kan være bestemt den Enkelte at fremdrage, dels Menigheden at modtage. Der er Tid til at tale og Tid til at tie, Tid til at bekjende og Tid til at vidne, men der er ogsaa Tid til at bede. Monrads Tid har været denne, som det ogsaa har været hans Gave; i al Fald har han faaet Tid til et Arbejde, som kun den, der har Aandens Gave, mægter at udføre. Vi skyldte ham Tak derfor. Meget er skjult i Fremtiden, men for Kristne er dog ikke alt skjult. Skjult er det ikke, at Tiderne blive onde, maaske saa onde, at Bønnen paa de fleste Steder vil være i Færd med at forstumme. Da, haabe vi, skal der endnu lyde en Røst i og fra den danske Menighed — Monrads Røst til Indskærpelse af de hellige Ord (Luk. 18, 1): „Beder til enhver Tid og bliver ikke trætte“.

¹⁾ Pr. p. 230.

II.

C. Hostrup.

I. Er Monrad Bønnens, saa er Hostrup „Bekjendelsens“ Prædikant og viser sig, da han i en modnere Alder bliver Præst, som en af den grundtvigske Oplysnings varmeste Tilhængere og Talsmænd. I Overensstemmelse hermed opfatter han Bekjendelsen ikke nærmest som „den personlige Vedgaaelse af vor Synd og vor Tro,“ men som Menighedens Bekjendelse — som „Ordet af Herrens Mund,“ der lyder ved Daab og Nadver og dér som et godt Tilbud tillige virker med det samme, hvad det lover, Liv og Salighed hos alle, der virkelig og hjertelig tilegne sig det.¹⁾ Jeg véd nok, siger Hostrup,²⁾ at der til alle Tider blandt de Kristne har været nogle, der have beraabt sig paa en blot indre Aabenbaring, et Tilsagn, som Vorherre Jesus Kristus uden noget ydre Ord skulde have givet dem i Hjertet om, at han antog dem. Men for mig staar det, som om de, der søge sligt, netop kræve de Tegn og Undergjæringer, Vorherre advarer imod, og jeg søger ikke dette Ord i mit eget Hjerte, men har søgt og fundet det i Herrens Menighed, ved hans Daab og Nadverbord, saa dér lød det Ord til mig, hvorpaa jeg tror som Herrens Tilsagn — det Ord, hvorved han afhjælper min Nød, og som ikke blot lover, nej,

¹⁾ Pr. pp. 86, 95, 97, 140, 267. Opstandelsen og Livet p. 63.

²⁾ Ib. 412.

virker med det samme, hvad det lover, ja forvandler i det Nu, hvor det lyder,¹⁾ hele Livet for os, saa at Vejen ligger banet, og der er Lys til at forjage alt Mørke, som ruger over den, og Kraft til at fælde alle Hindringer, som kan rejse sig.²⁾ Sagen er den, at saa længe Ordet ikke naaer Menneskehjertet med Vorherres levende Røst som hans Budskab og Tilsagn, saa længe har man det heller ikke.³⁾ Det er derfor gaaet Tusinder, siger Hostrup,⁴⁾ „som det en Tid af mit Liv er gaaet mig, at de har sukket efter det Guddomsord, der kunde slaa Bro mellem dem og den levende Gud og bringe dem nær hen til ham. De havde begyndt at tro, at det var Sandhed, det, der blev vidnet om Vorherre Jesus Kristus, og at det var et glad Budskab. Der var kun det i Vejen, at de vidste ikke, om det var til dem“. Men saasnart dette skete, idet Herrens Eftata lød ogsaa for dem, saasnart med andre Ord Hjerter og Mund, Tro og Bekjendelse fandt hinanden, saa forstod de ogsaa, at det var sandt: med Hjertet tror man til Retfærdighed, men med Munden bekjender man til Salighed.⁵⁾

Vil man indvende, at Ordet i den her fremhævede Form som et ydre jo ikke blot findes, men endog findes fyldigere i den hellige Skrift, i Biblen, svarer Hostrup: nej, ikke det skrevne, men det hørte, ikke det døde, men det levende Ord er Troens Vej til Salighed, „der skaber, hvad det nævner.“ De Kristne gik en Tid, siger han,⁶⁾ og var nær ved at tro, at de selv skulde udgrandske, hvad der var Sandhed til Salighed af den hellige Skrift eller skulde hente det fra de Skriftkloges Bøger eller fra Præsternes Læber, og derfor kunde de ikke finde Ord for, hvad Kristentro var. Men nu henter Menigheden det fra Herrens Mund dér, hvor han slutter Pagten med os — i Daaben. Nu har den sit Løsen, sin Bekjendelse, saa at den siger: det er Kristentro: jeg tror paa Gud Fader

¹⁾ Pr. p. 414. Opst. og Livet 279. ²⁾ Ib. 67. Pr. 415. ³⁾ Ib. 351.
⁴⁾ Ib. 350. ⁵⁾ Ib. 140. ⁶⁾ Ib. 141.

Almægtige og paa Jesus Kristus, hans enbaarne Søn, Vorherre, og paa den Helligaand.¹⁾ Og at Ordet ikke som det afbildes i Skriften, men som det lyder, det rette Ord af den rette Mund, paa engang er Magt og Daad, Tilsagn og Hjælp — i egentligste Forstand Skaberordet, om hvilket der staar: „han taledede, saa skete det, han bød, saa stod det,“ det se vi klart af Fortællingen om Hovedsmanden, om hvem der berettes: „han troede Ordet og gik bort.“ Men hvad der skete med denne, sker endnu den Dag i Dag i Herrens Menighed: Ordet ikke blot forkynder, hvad der skal gøres, nej, det udfører det, saa at Kristentro derfor er Tro ikke blot, som man altid har ment, paa Guds Ords Sandhed, men paa dets Kraft — Kraften til overalt, hvor det lyder i Menigheden, at rejse os til et nyt, lyst og sundt, evigt og glædeligt Menneskeliv.²⁾

Peger da Monrad paa den Enkelte, saa peger Hostrup paa Samfundet, og kan det maaske siges, at for Monrad er Juleglæden, Budskabet til de Enkelte: „Eder er en Frelser født,“ Hovedsagen, saa er det især Pintseglæden, der griber Hostrup, Budskabet om, at vi ere komne ud af „Enkeltmandsstillingen“, at hvad de Enkelte alligevel ikke kunne opnaa, det er opnaaet i Menigheden, saa at Enhver, der slutter sig hjertelig til denne, i Sandhed ogsaa er kommen ikke til det „bævende Bjerg, antændt af Ild,“ men til „Zions Bjerg, den levende Guds Stad, det himmelske Jerusalem,“ ja Pintseglæden: „op dog Zion, ser Du ej Sejrens palmestrøede Vej,“³⁾ udtrykker for Hostrup egentlig den Glæde, som det netop er Julens Betydning ligesom at forberede i Budskabet om „det nye Bethlehem,“ den hellige, almindelige Kirke, der nu skulde grundlægges. Just derfor var det, siger han,⁴⁾ at Vorherre Jesus gik bort herfra, at han kunde komme igjen ikke blot til det ene lille Hus, hvor han første Gang be-

¹⁾ Pr. p. 141.

²⁾ Opstandelsen og Livet p. 64.

³⁾ Pr. p. 161.

⁴⁾ Ib. 30 flg.

gyndte, men til de mange, og dér bygge et nyt Bethlehem, hvor han i Aanden og Ordet igjen skulde fødes, og dette skulde ikke som det første søges paa en enkelt lille Plet i det fjærne, nej, det skulde brede sig fra den ene Pol til den anden. Ja, det Bethlehem er bleven grundlagt og rejst, og der bygges endnu paa det indtil Dagenes Ende, og det omslutter ogsaa os, som ere døbte og tro, og vi kalde det den hellige, almindelige Kirke. Og saa har han dannet derinde en ny Krybbe, som skulde bære ham, og den Krybbe er Daaben, og det Svøb, hvori han indhyller sig, kalde vi Pagtens og Daabens Ord, og naar Menneskehjertet vil give det Rum, saa fødes han derinde, og saa helliger han det, ja, saa helliger han selve det Menneskehus, hvor han finder Herberg, og hans Fader i Himlen fæster for hans Skyld sine Øjne derpaa med Velbehag.

Enhver Overbevisning erhverves kun gennem Strid, og Hostrups Kamp for at naa til sin har hverken været kort eller let. Mangfoldige Steder i hans Prædikener hentyde dertil,¹⁾ og man erfarer, at det navnlig er fra S. Kierkegaard og fra Pietisterne, at han har følt sig anfægtet. I Brydningen med hin, skriver han,²⁾ havde han dog alt i Principet brudt med disse, men hos begge Parter gik Bestræbelserne jo netop ud paa at isolere Individet, accentuere den Enkelte, enten saaledes, at denne, som Kierkegaard siger, „sejler over Verdenshavet i sin egen Kajak,“ eller saaledes, at han, som hos Pietisterne, slutter sig til de Faa, der, udskillende sig fra Kirken, ville danne et Samfund af Rene, ja igrunden etablere et nyt Munkedømme indenfor Protestantismen. I Kampen mod disse Yderligheder blev Grundtvigs Syn paa Trosordet og især Menighedslivet i Vartou hans Redning. „Minderne herfra,“ siger han,³⁾ „fik efterhaanden større og større Betydning for mig under den stadige Syslen

¹⁾ Pr. p. 78, 146, 149, 188, 228, 253—285, 290, 382, 392, 406, 438, 439, 444. Opstandelsen og Livet p. 164. ²⁾ Senere Erindringer p. 12. ³⁾ Ib. 64.

med kristelige Spørgsmaal. Jeg fandt i Grundtvigs Paa-stande en Sammenhæng og Klarhed, jeg havde trængt til baade som Kristen og som Præst. De gav mig Hold lige over for mine egne Skrupler og de religiøse Rørelser, der traadte mig imøde. De gav mig Mod og gjorde mig stærk. Jeg fandt, at hans Syn paa Kristendommen var saa menneskeligt, saa ingen af mine gode, naturlige Følelser blev krænket derved, og hans Tale derom var saa jævn og ædruelig, saa ingen Begynder, der mente det ærlig med sin Tro, kunde føle sig udelukket.“ I hjertelig Tilslutning til Menigheden er da for ham alt det pinlige, der kan paakomme den Enkelte ved Spørgsmaalet om, hvor og hvorledes han skal frelses, lykkelig overvunden, allienstund det er i denne, at Menneskehjertets dybeste Længsler paa engang baade bekræftes og forklares.

2. Det ses af det anførte, at Hostrup ikke mindre end Monrad hævder hos det faldne Menneske Tilstedeværelsen af i det mindste en Rest af Guds billedet. Denne Rest bestemmer han i sin Almindelighed simpelthen som det gode, det samme igrunden, som Paulus kalder: „hvad som helst der er sandt, ærbart, retfærdigt, rent, elskeligt, med godt Lov, enhver Dyd og enhver Hæder“ (Fil. 4, 8), i en vis Forstand altsaa netop det menneskelige, forsaavidt der heri findes i al Fald noget af alt dette. Derved viser Hostrup sig som den ægte Demokrat, der ser mildt paa alle, fordi han hos alle finder dog noget menneskeligt, noget, der er værd at glæde sig ved. Han synger:

Og løj end Skallen lidt iblandt,
Der var maaske dog Kjerne,
Og Mennesker vi altid fandt,
Naar blot vi fandt dem gjerne.¹⁾

¹⁾ Folkelige Foredrag.

Mulig er denne Kjerne vanskelig at finde, omgiven som den ofte er af en haard Skal, maaske selv for en stor Del fordærvet eller tilintetgjort, men noget af den er der dog, hos En mere, hos en Anden mindre, med andre Ord: det gode er individualiseret forskjelligt hos de Forskjellige, de Enkelte saavel som Folkeslagene, men just derfor skal det bevares som saadant. Her er ogsaa han Frihedens begejstrede Talsmand, der kræver Individets Ret „til at være sig selv,“ til frit at udvikle sig, hver efter sin Ejendommelighed — en Ejendommelighed, Kristendommen er saa langt fra at nedbryde eller udviske, at den tvertimod vil udvikle og forklare den. Deraf hans Kjærlighed ikke blot til det menneskelige, men til det folkelige, det jævne, det ligefremme, det dagligdags, til Mennesket, som det staar og gaar, kort sagt, hans Kjærlighed til det naturlige. Thi netop dette er det ejendommelige for Hostrup, at det naturlige, som man ellers ikke kan finde Ord nok til at nedtrykke og mistænkeliggjøre, hos ham i og for sig ikke blot ikke er ondt, men tvertimod forsaavidt godt, ja et med Sandheden, som det i sig altid udtrykker Modsætningen til det kunstlede, det paatagne og uægte, Ord og Fraser, man umulig kan dække med sin Person, og som derfor ogsaa er ham det forkasteligste af alt forkasteligt.¹⁾ Derfor er hans Sprog jævnt og enfoldigt, med et Præg af Hjemlighed, som befandt man sig i en Stue, ikke i en Kirke. „Jeg hadede“, siger han,²⁾ „den Prædiketone, hvortil mange Præster lidt efter lidt vænnede sig. Den drev mig ud af Kirken som falsk Musik. J. P. Mynster har, som bekjendt, skrevet en Afhandling „om den Kunst at prædike“, men min Prædiken skulde ikke være Kunst, kun usminket, enfoldig Sandhed, uden Rhetorik og den Slags Aandrigheder, der klines paa for at pynte. Blandt andre Unoder, hvortil den, der

¹⁾ Det er ogsaa det „naturlige“, Kierkegaard paa sit Sprog hævder, naar han siger: „man maa dog engang imellem være Menneske og ikke evigt Kancelliraad.“ (Om Begrebet Ironi.) ²⁾ Senere Erindr. p. 12.

jævnlig skal føre Ordet, lettest forfalder, havde jeg mine Øjne skarpt henvendte paa Brugen af mange og overflødige Ord, den utaalelige Bredde, de evige Gjentakelser. Der var nogle, der gjentog de fleste af deres Sætninger to eller tre Gange med lidt forandrede Udtryk og forsvarede dette med, at saaledes maatte Menigmand have det for at kunne følge med. For mig har der altid været noget søvndyssende ved den Art Tale, og jeg tror, at voxne Mennesker helst maa tygge deres Mad selv.“ Alt uægte er ham da en Gru. Intet frygter han mere end Salvelse og Deklamation og har i selve denne Frygt et mægtigt Værn mod alt, hvad der vil hindre ham fra at være sig selv. Derved bliver han sand. Hvad er Forskjellen paa Sandhed og Løgn? Sandheden er enfoldig, Løgneren er mangfoldig. Sandheden tilstræber, udtrykker Enheden, vil altsaa være: ikke En i Forkyndelsen, en Anden i Livet, ikke En i Ord, en Anden i Gjerning, ikke En i det aabenbare — i det, Alle se, en Anden i det skjulte — i det, ingen ser. Løgneren derimod ophæver Enheden. Men Spørgsmaalet er: kan denne Enhed naaes? Hertil maa svares: den kan tilstræbes, eftertragtes, og det er vel egentlig denne Stræben, denne Eftertragten, Hostrup betegner som Guds billedet i os — det, der ofte os selv ubevidst ligger paa Bunden af vor Sjæl, en hemmelig Længsel og Higen efter at realisere, hvad vi føle er vort Ideal og vor Bestemmelse — Livets Enhed. Det er herom han synger:

„Thi den evige Higen, som aldrig faar Fred,
Det er Fodrejsens dybeste Hemmelighed.“

Og det er netop denne Higen, der kaster Roman-
tikens Skær over hans Digtning, selv i hans Virkeligheds
Skildringer, kun at hans „Romantik“ ikke er at søge i
det fjærne, det ubestemte, „det blaa“, men simpelthen i
Hjertet, som dette nu engang slaar i Brystet paa ethvert
nogenlunde ufordærvet Menneske. Ogsaa i hans Prædiken
træffe vi denne „Romantik“, denne Glæde over Hjertet,

som han tror paa, fordi han overalt synes at have fundet det.

Men medens udenfor Kristendommen den nævnte Higen og Stræben efter Enhed kun er og bliver en Stræben, det naturlige Hjerte aldrig kan realisere — en Drøm, der igrunder aldrig bliver til Daad, saa er det Hostrups Glæde, som det er hans Tro, at hvad de blot menneskelige Bestræbelser staa magtesløse overfor, det er realiseret i Menigheden. Dér alene finder Menneskehjertet sig selv. Bevise dette, kan selvfølgelig Ingen, men det er hans Haab, at Enhver, der alvorlig prøver derpaa, skal erfare det. Dette altsaa, at leve i og med Menigheden, hjertelig at tilegne sig, hvad de mange bekjende, og i denne Bekjendelse blive til ét med disse og derfra hente den Kraft, man ikke kan give sig selv — dette er Daaden, der skal udføres, for at Drømmen kan blive til Sandhed.

Men hermed er da i Virkeligheden ogsaa det Spørgsmaal besvaret, som saa tit er bleven rejst, hvorfor han saa brat forlod den Digterbane, han saa glimrende havde begyndt, og i 25 Aar forholdt sig som „den tause Mand“, nemlig i de Aar, han var Præst. Dette skete ingenlunde „for at sige Verden Farvel og gaa i Kloster,“¹⁾ men fordi den Higen efter Enhed, den Trang til at forvandle Drømmen til Daad, der stod i hans Hjerte, krævede det. Hvad S. Kierkegaard siger et Sted: „Hvad jeg vil, er Redelighed“, det har ogsaa Hostrup villet: redelig udføre Kravet til sin Personligheds Udvikling i Enhed og Sandhed, idet han har forstaaet, at hvad det kommer an paa, er i og for sig ikke at kjende, men at ville denne.

Efter sit Væsen er Sandheden i os af gudmenneskelig Natur, er en Enhed, opstaaet af tvende. Men hvad vi ere, skulle vi vorde: én og dog tvende, med andre Ord: Gud og Menneske skulle i os blive til et, men dog ikke anderledes, end at Forskjellen, det er: Fri-

¹⁾ Senere Erindringer.

heden bevares saaledes, at hvorvel vi realisere Guds Villie, realisere vi dog bestandig tillige vor egen Villie. Her gjælder det i eminent Forstand: giv Gud, hvad Guds er, og Mennesket, hvad Menneskets er, og dog naa vi kun da vor Bestemmelse, at leve paa engang som sande og gode Mennesker eller, i Overensstemmelse med vort Ideal, som Gudmennesker, naar vi ikke „svæve mellem begge“, men forbinde dem, idet vi søge Maalet for Livet ikke i et Herlighedshaab udenfor os, men i Evigheds-haabet i os, ikke i Verden eller i, hvad den maaske kalder vor „Berømmelse“, men i Gud og i, hvad vor Personlighed kræver. Kun da bærer Træet Frugt, naar det forbliver i den Jordbund, hvori det er plantet — i Gud, lad saa Mennesker dømme herom, hvad de ville, og erklære, at vort Maal, vor Bestemmelse, er ikke bleven naaet. Det er i Følelsen heraf, at han skriver:

„Skal jeg svæve løs mellem Himmel og Jord
 Og ej finde Fæste for Foden?
 Kun fast i sin Jordbund Livet gror
 Og henter sin Kraft gennem Roden.
 Skal Lys jeg tænde og selv blive slukt,
 Og lever jeg kun for at sætte Frugt
 Og visne, naar den er moden?¹⁾“

Nej, skulde han ikke „visne“, skulde det menneskelige i ham bevares, paa samme Tid som det guddommelige modnedes og satte Frugt, da kunde efter hans Opfattelse, hos hvem saavel de ydre som indre Betingelser vare tilstede, dette ikke realiseres paa anden Maade end derved, at han selv tog Tjeneste i Menigheden, ikke saaledes, at hans tidligere Gjerning skulde glemmes og ringe- agtes, nej, Drømmen skulde forvandles til Daad, og Præst og Digter, saa forskellige i Virkemaade, i ham blive et,²⁾ som han selv siger:

¹⁾ Drøm og Daad. Nyere dansk Lyrik 110. ²⁾ Skat Rørdam, Tale ved Hostrups Jordfæstelse.

„Mit Ord og min Pen
 Vilde samme Steds hen
 Og kom fra de selv samme Egne.“¹⁾

„Det er saa langt fra“, siger han,²⁾ „at jeg ringe-
 agtede min Ungdomsgjerning eller fortrød den. Jeg vilde
 blot hævde, at et Menneskes egentlige Værd ikke beror
 paa hans Begavelse, eller hvad han sættes i Stand til at
 virke udadtil, ikke paa Styrken af hans Fantasi eller paa
 Klarheden i hans Tænkning, men paa Dybheden og Inder-
 ligheden i det, som er Personlighedens inderste Kjerne
 — Hjertet eller med andre Ord paa, hvad han er for
 Gud. Jeg var sikker paa, at det skulde være Livsmaalet
 for alle, det at blive sande og gode Mennesker, og at
 alt, hvad der stod hindrende i Vejen derfor, skulde offres,
 ja, jeg kunde ikke se rettere, end at mange af dem, der
 vare nævnte som de store i denne Verden, rigtig besete
 vare bitte smaa.“

Men „det store“ eller Sandheden er i Hostrups Øjne
 aldrig en Theori, et Begreb, men har kun sit Værd, for-
 saavidt den godtgjør sig i Personligheden, i Livet, i den
 der tilvejebragte Enhed af det guddommelige og menneske-
 lige. Ligesaa lidt hint skal trænges tilbage, lige saa lidt
 skal dette det, tvertimod, paa den inderlige og harmoniske
 Forening af begge beror Sandheden eller Livets Enhed.
 Og spørges der, hvor denne da naaes, svarer han: i
 Menigheden. Kun altfor længe har man villet trænge det
 menneskelige, Hjertets naturlige, medfødte Krav tilbage.
 Det er paa Tide, at de komme til deres Ret. Ogsaa dette
 maa være Menighedens Opgave at give det menneskelige,
 hvad der tilkommer det, oplyse, udvikle, forklare det.

Det ses da let, at de to Centrer, hvorom Hostrups
 hele Forkyndelse i Hovedsagen drejer sig, er og bliver
 de tvende Begreber, Menigheden og det menneskelige.

¹⁾ Sange og Digte p. 155.

²⁾ Senere Erindringer p. 98.

3. Altsaa først Menigheden. Al sand Tro begynder, efter Hostrup, med hjertelig Tilslutning til Menighedens Bekjendelse, ikke saaledes, siger han,¹⁾ at vi føle os forpligtede til „at løbe om med Troen paa Læberne,“ men saaledes, at idet vi modtage det dér skete Naadestilbud, opfyldes ogsaa det, vi trænge til — Forjættelsen om Fred ikke blot med Gud, men os selv. „Det er det, som alle vi, der tro og ere døbte, har Lov til at glæde os ved, at alt, hvad vi kæmpe med og sukke under hernede, det har Herren besejret for os i Menigheden, ja alt, hvad Menneskehjertet har Ret til at længes efter, det har han dér erobret til os, saa at den Herlighed, vi i vore bedste Timer har drømt om, den er allerede tilstede i det Guds Rige, hvori vi ved Daaben ere indlemmede. Man kan uden at tage fejl give dette Rige, som er Vorherres Menighed, alle de bedste Navne, man kan udtænke. Man kan kalde det Kraftens Rige, skønt det tit har set svagt ud, det er det dog alligevel. Man kan kalde det Sandhedens og Retfærdighedens og Trøstens og Fredens og Glædens og Kjærlighedens Rige, og det passer alt sammen, thi det er Herlighedens Rige, som indeslutter alt, hvad der er godt. Det ligger alt sammen gjemt hos ham, som er Hovedet, den Konge, der af sit uudtømmelige Skatkammer vil gjøre alle sine fattige Undersaatter rige. Det kommer endnu kun til os i Aanden, saa vore Hænder kan ikke gribe det, og de, der kun har Sands for det haandgribelige, de kan derfor intet mærke dertil, men at det er der alt sammen, det skal kjendes af dem, der tro Vorherre Jesus Kristus paa Ordet“. Thi i Ordet ligger det og oplader sig for vort Hjerte, eftersom dette kan modtage det, saa at Vorherres Ord er mægtigere end alt andet paa Jorden til at gjøre hidtil usete Undergjæringer i hans Menighed²⁾ — denne Vidunderverden, som de Døve, der ikke bryde sig om at helbredes, have lige saa lidt Anelse om, som de Døvfødte om Musik, en Verden,

¹⁾ Pr. p. 253. ²⁾ Ib. 246.

hvor det underfulde hører til Dagens Orden, ogsaa det, at vi faa Mad og Drikke, allenstund det jo er underligt, at Gud Fader i Himlen virkelig tænker paa, at vi kan faa dette.¹⁾ I Virkeligheden stamme alle disse Undere fra det store Grundunder paa Pintsedag, da Jorden igjen blev Guds Residens. Og om vore Hjerter end ikke brænde, og vore Tunger ikke gløde som Apostlenes paa hin Dag, om Kulden endnu knuger os: den har dog faaet sin Dom og maa vige for Varmen, saa vist som Evangeliet om den Helligaands Udgydelse ikke er et Eventyr, men en sand Historie, og vel at mærke en Historie, der bestandig gjentages i Herrens Menighed.²⁾ Og vel er det saa, at den Enkelte med Hensyn til Aandens Meddelelse kan mene at fattes det personlige Vidnesbyrd og derfor pine sig selv med det Spørgsmaal, om den ogsaa er kommet til ham, og om det dog ikke egentlig er dermed, at der maa begyndes. Og dette Spørgsmaal, siger Hostrup,³⁾ „er der ganske vist Mening i“, men Svaret beror jo netop paa det Forhold, hvori jeg stiller mig til Daaben, ved hvilken jeg er indlemmet i Menigheden. Den, som lukker sig til for Gudsordet, der her lyder, han lukker aabenbart ogsaa Aanden ude, men de, for hvem det er et Budskab om den Frelse, deres Hjerter begjærer, dem kommer den Helligaand ogsaa til, saasnart de i ærlig Forsagelse samle sig om Menighedens Bekjendelse. „Det er netop den bagvendte Vej at ville begynde med det personlige Vidnesbyrd og kræve dette som Bevis for, at Aanden er kommen, i Stedet for i Omvendelse og Tro at tage mod den Helligaand som Vorherres Gave til os i Daaben og saa trøste sig ved, at den nok skal vidne om Herren for vort Hjerter, ja give dette en Række af Vidnesbyrd det ene efter det andet, og det ene bedre end det andet, saa at Taagerne her paa Jorden ikke faa Tid til at indhyle Vorherres Skikkelse for os, men hvergang de drage sig sammen, kommer den Helligaand med sit

1) Pr. p. 354. 2) Ib. 260. 3) Ib. 251.

Vidnesbyrd og blæser dem bort, saa at det klarlig viser sig, at alle Forjættelser om Guds Riges Komme alt ere opfyldte, skjønt endnu ikke fuldkommengjorte, i Herrens Menighed paa Jorden“. ¹⁾)

Med Rette sige vi derfor, at alle Hostrups Prædikener igrunden ere Pintseprædikener. Hvad er Maalet for den hele Kristendom? Det evige Liv. Utrættelig forklarer han os, at dette Maal egentlig ikke skal naaes, men er naaet, ja igrunden heller ikke ventes, men allerede haves, besiddes, i Menigheden, og at er det end ganske vist Troen, der frelser os, saa er denne som frelsende eller rettere som levendegjørende, livbringende, netop nærmest at bestemme som Troen paa Pintseunderet. Overalt hvor denne Tro fordunkles, siger han derfor, vil ufejlbarlig selve det evige Liv fordunkles, idet dette for Bevidtheden da bestandig kun vil fremstille sig som det, der først engang skal oprinde, naar vi ere færdige med Levnetsløbet her paa Jorden. ²⁾) Da bliver Vorherres Evangelium egentlig ikke synderlig mere end en Forjættelse, hvis Opfyldelse endnu ligger langt borte. Da kan man ganske vist kalde det stort, at Gud elskede Verden, saa at han hengav sin enbaarne Søn, men selve Frugten af det Træ, hvorpaa Vorherre Jesus døde, det evige Liv, denne Frugt er ikke moden til at plukkes her paa Jorden, med andre Ord: man har kun et Haab at vandre i, som de Fromme i Israel, et Haab om ved Døden at komme hjem til Gud, naar man har stridt trolig igjennem hernede, men Guds Naade lyser kun over Graven, den kaster ikke, som i den første Kristenhed, sin Glands allerede over Livet her paa Jorden. Jo mere den Helligaand træder i Baggrunden, desto mørkere bliver det derfor hernede, og desto mere Livet paa Jorden et sukkende Liv under Loven. Men det gjælder om det evige Liv, at ret forstaaet er det i Vorherres Menighed baade langtfra og nærvæd, ganske som det gjælder om den Helligaand. Om ham sige vi,

¹⁾ 1r. p. 252. ²⁾ Ib. 265.

at han kom paa Pintsedag og er kommen i Daaben til alle dem, der tro, og dog vedblive vi at sige: „Kom, Gud Faders Aand fuldgod“. Og det samme er Tilfældet med det evige Liv. Vi har dette i den Helligaand og kun i ham, og dog er det endnu ikke kommet som et fuldmødent Liv, men som det, Aanden har plantet i os, for at det skal voxe og blive stort under hans Pleje. Ja, det er kommet, saa at vi, som tro, ikke skal være bange for at sige: vi har det evige Liv, ja har det lige saa vist, som vi har et syndigt og dødeligt Liv, selv om vi langt fra har hint saa føleligt, som vi har dette¹⁾. Det hedder i en bekjendt Gravsalm:

„Med Sorgen og Klagen hold Maade,
Guds Ord lad Dig trøste og raade,
Lad Hjertet i Sorgen ej synde:
Ved Døden vi Livet begynde“.

Nej, siger Hostrup: hvor smukke og gode de 3 første Linier ere, den sidste er egentlig urigtig og bærer Mærke af den Tid, da man stillede den Helligaand i Skygge. Livet begynder ikke ved Døden, men i Menigheden, og det er Hensigten, at det skal udvikles der for aldrig at mistes²⁾. Vel véd vi godt, at vi kun ere frelst i Haabet, og at denne vor Frelse først skal fuldkommes, naar Vorherre kommer tilbage for at gjøre Ende paa sin Menigheds Trængsel. Men dette Haab er ikke en blot Forjættelse lig den, der glimtede over den gamle Pagt, da de sad i Mulmet og kun havde et profetisk Ord om, at Lyset engang skulle splitte dette. „Thi et er det at haabe paa Frelsen, noget andet at være frelst i Haabet.“ Vort Haab, de Kristnes Haab, det er netop selve Virkeligheden, som den kan ses med Støvøjet, det er Afglansen af den himmelske Glæde, der fra Faderhuset falder ud til os, der i Menigheden ere samlede som i Forsalen til dette.

¹⁾ Pr. p. 265. ²⁾ Ib. p. 266.

Men er det evige Liv i Menigheden, saa er i Virkeligheden ogsaa dér „alting beredt“ — et helt nyt Levnedsløb, som begynder med Gjenfødslen i Daaben, „et Aandedræt, hvorigjennem Livet udfolder sig i Bønnen, som Herren selv har lagt paa sine Tjeneres Læber, et Hjem under Væksten i den hellige, almindelige Kirke, en Føde i den hellige Nadver, som styrker Kræfterne og fortærer Sygdomsstoffet i os, et Lys i Ordets Forkyndelse, støttet paa den hellige Skrift“. Ja, alting er beredt — „baade det, hvorved vi skal arbejde, og det, hvori vi skal hvile, det, hvormed vi skal klædes og mættes, og det, som skal holde os vaagne, og hvorved vi skal stride og sejre. Alt ligger det i Vorherre Jesus, og de, som høre ham til, ere vel enkeltvis daarlige nok, Fattige, Krøblinge, Halte og Blinde, men sammen med ham i hans Menighed ere de fælles om hans Liv og Fred, Lys og Kraft og Herlighed“ ¹⁾).

Men da forstaas det ogsaa, at saaledes er Gangen i Frelserværket: først Tilegnelse af Menighedens Bekjendelse, dernæst den personlige Bekjendelse i Livet, Vidnesbyrdet, alt efter Ordet: „den Helligaand skal vidne, men ogsaa I skal vidne.“ Med stor Styrke fremhæver Hostrup Foreningen heraf: Har Helligaand vidnet, er Livet i Menigheden bleven mig uundværligt som en Hjertesag, da er dermed ogsaa Trangen vaagnet til selv at vidne, til i en personlig Bekjendelse at give den Glæde Udtryk, der er modtaget i Menigheden. I den Forstand er for Hostrup Tro, Bekjendelse og Vidnesbyrd egentlig det samme²⁾, kun at det ejendommelige i den personlige Bekjendelse for ham altid aabenbarer sig i Uvilkaarligheden, hvormed den paa engang bryder frem af Fællestroen og giver denne Udtryk eller Vidnesbyrd i Ord, Liv og Vandel. Den er ikke det samme som at forkynde Evangelium, saa at den skulde blive en Præstesag. Tvertimod kan der være en Forkyndelse, som er rigtig, aandrig, vel-

¹⁾ Pr. p. 284. ²⁾ Ib. p. 253.

talende, men som alligevel ikke er et Vidnesbyrd, fordi den personlige Bekjendelse mangler. Denne kan Ingen give sig selv, den er aldrig noget udtænkt, beregnet eller overlagt; den er noget, der opstiger af sig selv af Troen, som Dul'ten af Blomsten. En Moder kan tale om sit Barn uden at rose det, kan tale maaske klagende og dadlende om det, og dog kan man mærke hendes Kjærlighed til det gennem Ordet, hun taler — den er tilstede i, hvad hun siger, som en ufrivillig og uvilkaarlig Bekjendelse af, hvad hun bærer i sit Hjerte. Saaledes er det med den personlige Bekjendelse af Vorherre Jesus: den opstiger uvilkaarlig og vidner baade for Venner og Fjender, saa Ingen kan tage fejl deraf, at Jesus for dette Menneske er mere end et Navn, at Kristendommen i hans Liv ikke er en Viden, men en Magt. „Jeg troede, derfor talede jeg“ — med andre Ord: denne Bekjendelse maa fremtræde som mundtlig. En Tro, som ikke engang de Nærmeste har hørt noget om, den maa enten være nyfødt eller en Indbildning. Den kan være meget stilfærdig og lavmælet denne mundtlige Bekjendelse, men den maa være med, thi uden den aflægger ikke det største Heltemod eller den kjærligste Opoffrelse noget Vidnesbyrd om Herren, men kun om sig selv¹⁾).

4. Af den Udvikling, Hostrup giver Menighedsbegrebet, følger, at Hovedegenskaben ved hans Forkyndelse er Glæden, ganske simpelt, fordi hvad der altid forstyrrer denne, Usikkerheden og Uroen, er i Menigheden lykkelig overvunden. Her siges til den Bekymrede ikke: bliv glad, men vær glad. I sig selv er det kun Glæde, vi have at bringe Bud om Kirkeaaet igjennem, og dette bærer derfor ogsaa med Rette til Overskrift: Fryd dig, Du Kristi Brud²⁾). Midtpunktet i Kristendommen er Syndernes Forladelse i Daaben, der betegner Indlemmelse i Menigheden, og hvor saaledes den højeste

¹⁾ Pr. p. 254. ²⁾ Ib. p. I, p. 161.

Glæde, der overhovedet kan gives, bliver vor Ejendom ¹⁾. De, der ikke trænge hertil, ere ikke Kristne, selv om de ere Dydsmønstre iblandt os ²⁾. „Derfor bryder jeg mig heller ikke om,“ siger Hostrup ³⁾, „hvad vi saa tit maa høre, at vi tale altfor meget om Daaben, som om den var den hele Kristendom. Luther har sagt, at hvor der er Syndernes Forladelse, dér er evigt Liv og Salighed, og i Daaben er Syndernes Forladelse. Har vi den ikke dér, saa har vi den slet ikke. Naar jeg skal trøste mig med, at jeg ikke er under Guds Forbandelse, som jeg har fortjent, trøste mig med, at det, der gjør mit Hjerte glad, er hans Naadestegn; naar jeg skal komme i hans Hus ikke som en paatrængende Fremmed, der ikke véd, hvorledes han bliver modtaget, men som Husets eget Barn; naar jeg skal bede med Fortrøstning om at blive hørt; naar jeg skal komme til hans Bord med den Tro, at han vil mætte min Hunger med sit Legeme og Blod; naar jeg skal dø ikke som et Dyr, der lader sig slagte, men som et Menneske, der villig giver sig i Guds Faderhaand, hvor skulde jeg faa alt det fra, naar jeg ikke kunde bygge paa min Daab, paa, at jeg i den har mine Synders Forladelse? Jeg forstaar nok, at de, som aldrig har haft nogen Anelse om, at Himlen var lukket for dem, eller nogen Trang til at komme i Samfund med den levende Gud, at de kan betragte deres egen Daab, ja deres Børns med, som en temmelig ligegyldig Sag, men hvorledes de, der ikke ere Farisæere, kunne finde, at vi gjør for meget Væsen af den, det forstaar jeg ikke“ ⁴⁾. Hvad der ængster os, er „Enkeltmands-Stillingen“. Det gaar os som Barnet. Alene er det angst og bange, men bliver strax roligt, naar det kommer hjem i Kredsen at Slægt og Venner: kun Samfundet kan gjøre det glad. Saaledes er det med Glæden i Menigheden; der er mange, der igrunden længes efter den, men de tør ikke tilegne sig den: de forblive i Enestillingen og faa derfor

¹⁾ Pr. p. 399.

²⁾ Ib. p. 399.

³⁾ Ib.

⁴⁾ Ib. p. 400.

igrunden hverken Ro eller Glæde. Som Type paa en saadan nævner Hostrup Tolderen i Herrens bekjendte Lignelse¹⁾. Ganske vist er det at være alene med Sandheden nødvendigt, og der er derfor alvorlige Mennesker, siger Hostrup, „som lige til vore Dage have raabt paa, at sit egentlige Liv maa et Menneske dog føre i Lønkamret. I Mængden, sige de, lyver man for sig selv og bliver bedraget; kun i Tolderens Ensomhed kommer Sandheden frem, og det rette gudelige Liv er derfor et Eneboerliv. Men vi sige hertil, at hvor megen Ret Ensomhedens Talsmænd har mod alle Verdens Børn — den Ret nemlig, Vorherre selv indrømmer dem i sit Ord om, at Tolderen var Retfærdiggjørelsen nærmere end Farisæeren, saa er Enestillingen dog ikke Maalet, men kun den nødvendige Gjennemgang til Maalet.“ Hvad der fattes Tolderen, er aabenbart Troen paa Børnenes Ret, Troen paa Hjemmet, saa at naar vi bede i Menigheden, saa er det ikke med Frygt, men med Tillid, ikke en sukkende, men en takkende Bøn, og slippe vi vel ikke for Sorgen, saa have Taarerne der frit Løb, som de Bække, Foraarssolen fremkalder, og holdes ikke tilbage som hos Tolderen i et Suk fra et Hjerte, der vel kan føle Angst, men hvis Elendighed det igrunden er hverken at kjende Anger eller Sorg, allermindst Ordene: salige ere de, som sørge, hvorfor han heller ikke naaer længere end til at slaa sig for sit Bryst. „Men inde i Vorherres Menighed slaar man sig ikke for det betyngede Bryst, thi Vorherre Jesus har væltet Byrden fra det; dér skuler man ikke mod Jorden som dem, der bære paa gruelige Hemmeligheder, nej, det Ord om Syndernes Forladelse giver Frimodighed til at løfte Blikket og sige Abba Fader. Rigtignok ere de ligesuldt Syndere — de, som Vorherre har indlemmet i sit Rige, og trænge altid til Forladelse paany, men de har en bedre og varmere og gladere Bøn derom end det Suk: Gud, vær mig Synder naadig, og det er Fællesbønnen til den himmelske

¹⁾ Pr. p. 342.

Fader: Forlad os vor Skyld, som og vi forlade vore Skyldnere. Ja, Guds Naade har selv ophævet Tolderstillingen og forvandlet os til Børn, og det skal naturligvis ikke forandres paany, saa det rette og bedste var aabenbart, om vi forstod at leve hele vort Liv i Menigheden og aldrig fik nødig at gjøre noget af Tolderens Gang om igjen. Men desværre er vi jo ikke altid paa vor Plads i Menigheden og kan for at finde den igjen heller ikke slippe for Tolderskridtet, men da skal Ordet: „han gik retfærdiggjort til sit Hus“. borge os for, at selv om Gudsordet, vi byggede paa, i en mørk Stund slipper for os, saa vi føle os ene med vor Synd, saa er Sukket efter Naaden dog altid sikkert paa at naa til Gud, fordi den himmelske Fader igjennem et syndigt Hjertes Suk endnu kan kjende sit Barns Røst og hjælpe det ind i Menigheden — Guds lyse Børnehjem, hvor Ingen staar for sig selv, og Ingen staar ene¹⁾.

Dog Glæden er ikke blot et Hovedtræk i Hostrups Forkyndelse, men selv gjort glad har han igrunden ikke let ved at tale til andre end til Glade, ligesom det, efter hans hele Opfattelse, kun er i Menigheden, at Ordet egentlig udretter, hvad det skal. I Fortællingen om Peters Fiskefangst mener han, at vi ligesom har Herrens Ord for, at der ordentligvis kun skal fiskes med Dræt, ikke med Snøre, med andre Ord: det er den aabne Forkyndelse i Menigheden, ikke den private Paanøden, hvorigjennem Sjælene skulle vindes²⁾. Han siger ogsaa, at det at trænge ind paa den Enkelte, var noget, der egentlig ikke „laa for ham“³⁾. De Forsøg, han i den Retning gjorde, „faldt uheldig ud“. Det er ikke min Mening at benægte, tilføier han⁴⁾, at der er Mennesker, som har særlige Evner til saaledes at bane sig Vej, og som paa denne Maade har udrettet meget godt⁵⁾. Men den Gave, mener han, var ham nægtet. Hans Gang til

¹⁾ Pr. p. 348.

²⁾ Ib. p. 302.

³⁾ Senere Erindringer p. 15.

⁴⁾ Ib. p. 15.

⁵⁾ Ib. p. 15.

Syge og Bedrøvede skete derfor ogsaa stundom med en Følelse af, at han „kom til Besvær“ ¹⁾, ikke fordi han ikke har Trøst og Glæde at bringe, men fordi denne for ham ligger mere i Helheden end i det enkelte, mere i hvad Menigheden, end hvad Individet giver. „Ser til Lilierne paa Marken og Fuglen under Himlen“ -- dette er egentlig hans Trøst mod al Livets Bekymring. Der er derfor hos ham en Frejdighed og Frimodighed, der lader ham juble Pintseglæden imøde, som vi efter Vinteren juble Solen imøde²⁾. Han er ikke blot Haabets Sanger, han er dets Prædikant, ja, som i hans Digtning, saaledes er der ogsaa i hans Forkyndelse noget som af Fuglesangen en Foraarsmorgen over vore Marker, ikke det kolde og skarpe Foraar, ikke April, men Maj³⁾, paa hvis Komme han tror trods al Kulde og Spot⁴⁾.

Bods- eller Opvækkelsesprædikant i dette Ords almindelige Betydning er Hostrup derfor heller ikke. Han tilstaar det selv. „Det at holde en Bededagsprædiken, siger han⁵⁾, plejer at falde mig svært, fordi jeg hverken har noget af Esaias's eller Johannes's Myndighed til at tale formanende til mit Folk“. Men er det sandt, at man vækkes ikke blot ved et Tordenskrald, men ogsaa ved, at den milde, klare Sol skinner En ind i Ansigtet, saa er det i al Fald paa den Maade, at Hostrup baade ønsker at vække og selv er bleven vakt. „Jeg véd“, siger han, „at det var saaledes, Guds Naade fra først af fik fat paa mig, at den traadte mig imøde i en kristelig Bekjendelse, saa at jeg fornam, at den, der talte derom, havde erfaret

¹⁾ Senere Erindringer p. 15.
Foredrag p. 107.

⁴⁾ Han synger:

Ja lidet jeg frygter for Stormens Hvin,
Ej ænser jeg Vinterens Kulde,
Jeg ser gennem Sneens det tætte Lin,
At Vaaren er vaagnet af Mulde.
Jeg ler ad hele den kloge Flok
Og venter trøstig — den kommer nok.

⁵⁾ Pr p. 225.

²⁾ Pr. p. 374.

³⁾ Folkelige

Dansk Lyrik p. 108.

og oplevet det som noget, der gjorde ham glad, at Gud var meget rund til at forlade. Og saa følte jeg dobbelt, hvor fattig jeg var selv, ikke blot fordi jeg kjendte mig selv som en Synder, men ogsaa fordi jeg erfor det paa anden Haand, at der var en Naade for Syndere, som jeg ikke havde. Saa var det, som naar Solen falder paa en Blomst i Vinduet, der er drejet galt, drejet indad, og vil have den vendt, og saa var det egentlig først, at det lød til mig med nogen Magt: Søger Herren, medens han findes; kalder paa ham, den Stund han er nær¹⁾.

Undersøger man Omvendelses-Værket ikke paa Overfladen, men fra Grunden af, vil det ogsaa vise sig, at dette heller ikke kommer i Stand, uden at der maa begyndes med Glæden over Naadepagten i Menigheden, og at det egentlig var dette, der bragte os hjem²⁾. Ganske vist, strax man hørte herom, rejste Indsigelserne sig, idet der i det naturlige Hjerte vaagnede en Følelse af, at det var os, der i Anger og Bøn skulde arbejde os hen til Vorherre, og naar vi saa vistes hen til Daaben, hvori han kommer til os, saa hviskede det inde i vort Hjerte: nej, det er ikke Ret saaledes, det er ikke ham, der skal komme til os, men os, der skal komme til ham. Og det er jo slet ikke galt i sig selv, nej, det er Samvittigheden i os, der siger: det er Dig selv, som har fjærnet Dig fra Gud; det er Dig selv, som maa vende tilbage til ham igjen³⁾. Saadanne Ord som disse: „søger Herren, medens han findes, kalder paa ham, den Stund han er nær“, klingede da gennem mange, som saa følte, at nu var Stunden, nu var han nær, og som saa bad: „lad mig ikke blive træt, lad mig ikke falde i Søvn, lad mig trænge igjennem, til jeg finder Dig“. Det stod for dem, at nu var det gamle afsluttet, nu skulde det ny begynde, nu skulde de egentlig kun leve for det at søge og kalde, til de fandt og fik Svar. Ja, det var Omvendelsens lange og trange Vej, ad hvilken de vilde bort fra det,

1) Pr. p. 226.

2) Ib. p. 115.

3) Ib. p. 115.

der drager ned i Afgrunden, og hen til ham, der fører opad: — Naaden skulde tilkæmpes. Men naar de saa fik den, hvad skete saa? Ja, saa skete det, at den dog slet ikke var tilkæmpet. Havde de stridt og søgt, saa var det dog ikke det, der hjalp dem. Det var ikke dem, der havde fundet Guds Naade, det var Guds Naade, der havde fundet dem. Da saa de, at Gud er saa rund til at forlade, at han slet ikke kræver nogen Kamp som Betingelse, at han forlader dem, der vende sig til ham, ikke først naar de har gjort det eller det eller er blevne til det eller det, men saadanne, som de er. Ja, saa rund til at forlade, at ethvert Forsøg paa at arbejde sig hen til ham bagefter viste sig som en Omvej, medens den lige Vej, hvad man har kaldt Omvendelsens og Forsagelsens Vej, bestod kun i et Skridt — Skridtet hen til Menigheden, til Daaben, hvor Vorherre Jesus indbyder os til sig kun paa det Ord, at overgive sig til ham: saa er det forladt alt sammen i Kraft af Ordet¹⁾. Det er da aldrig Skræk, men alene Budskabet om den gode Modtagelse, med andre Ord: Glæden, der omvender en Synder til Gud²⁾. Paa det bestemteste benægter Hostrup, at Helligaand først vil sænke Hjertet ned i Helvede, før han kan løfte det op til Himlen³⁾. At dette ikke kan være Meningen, siger han, ligger allerede deri, at det Middel, som den Helligaand bruger til at skabe en Overbevisning med i syndige Menneskehjerter, er Vorherre Jesu Kristi Evangelium, hvad jo ogsaa Luther udtrykkelig lærer, naar han siger: den Helligaand har kaldet mig ved Evangelium⁴⁾. Sagen er, at den dybeste Erkjendelse af Synd, efter Hostrup, aldrig fremkaldes ved Loven, men tvertimod gennem Fornemmelsen af Guds uforskyldte Naade, men da ogsaa saaledes, at den herigennem vakte Syndsbevidsthed i samme Øjeblik bliver til et med Bevidstheden om at have den forladt⁵⁾.

¹⁾ Pr. p. 226.

²⁾ Ib. p. 242.

Ib. p. 3.

³⁾ Ib. p. 231.

⁴⁾ Ib. p. 231.

⁵⁾ Ib. p. 229.

Skriftens fyldigste Udtryk for Kristnes Glæde ser Hostrup med Rette i Billedet om Herren, der som den himmelske Brudgom hjemfører sin Brud, den troende Menighed. Vel er denne Hjemførsel endnu ikke fuldført, men den er begyndt, og vi, der leve med Menigheden, ere med i Brudefølget. Det er tit blevet glemt, siger han¹⁾, at den Dragt, Vorherre skjænker og ved den Helligaand ifører sine Troende, er en Bryllupsdragt. Den er bleven taget for en Slavedragt, saa man har forstaaet hans Evangelium saaledes, som om vi her paa Jorden skulde udstaa vor Straffetid og saa først, naar den var til Ende, komme til Gildet hos ham. Men det er en Fornægtelse af Kristendommen som det glade Budskab, en Fornægtelse af Englenes Julesang om Fred paa Jorden, af Herrens Paaskehilsen: Fred være med Eder, og af den Helligaand, som paa Pintsedag kom for at tage Bolig i Støvet. Nej, vi Kristne maa vel sige: vi er ikke kommet til Gildet endnu, vi er i Forsalen til hans Hus, men derinde er vi dog, og det er ikke et Fængsel, det er et Bryllupshus. Eller med andre Ord: Vi, som hjertelig har taget mod Herrens Indbydelse, vi har derved ikke indviet vort Liv paa Jorden til at være et Trællev, hvor Hjertet skal pines og vaande sig for at faa Fred engang, naar dette Liv er tilende, nej, Vorherre Jesus har baaret vor Straf, saa med Straf har vi slet ikke mere at gjøre. Kristendom er ikke Trældom, Møje og Kval, den er Retfærdighed, Fred og Glæde i den Helligaand. Jeg hører ikke til dem, siger Hostrup²⁾, der tro, at den kristelige Livsudvikling hernede skal bevæge sig gennem idel Fald og Oprejsning, saa at vi aldrig rigtig faa Hold paa Syndernes Forladelse og Børneretten hos Gud, og at Livet i Menigheden derfor heller aldrig bliver andet end en bestandig Bodskamp. Nej, Vorherre vil ikke have os kuede og trælbundne, han vil have os rejste og frigjorte³⁾. Vistnok maa vi tit skamme os over vor Halvhed, men

¹⁾ Pr. p. 404.

²⁾ Ib. p. 317.

³⁾ Ib. p. 319.

vil vi virkelig ty til Vorherre, saa viser han heller aldrig Syndere bort for deres Halvheds Skyld, naar de dog helst vil hen til ham¹⁾. Endnu udgaaer Indbydelsen til Brylluppet, og naar vi véd med os selv, at vi er saa langt fra at forsmaa Bryllupsklædningen, at vi tvertimod inderlig ønske at drage den over al vor Elendighed, saa er den i Virkeligheden ogsaa beredt for os²⁾.

Man har mod Betragtningen af Kristenlivet som et Glædesliv, „et Bryllupstog“, fra gammel Tid gjort gjældende, at dette kun lidet stemmer med Korset, vi skal bære, med de Lidelser og Forfølgelser, vi maa udstaa. Se til de første Kristne, se til Martyrerne! Hostrup svarer: det kristelige hos Martyrerne var i og for sig ikke Forfølgelserne, men den Fred, de havde under disse, var ikke Døden, men det, at de døende saa Himlen aaben og Menneskens Søn siddende ved Faderens højre Haand, med andre Ord, det var ikke Trængslen, men Glæden under Trængslen. den faste Tro, det straalende Haab, den brændende Kjærlighed, der prydede dem — Bryllupsklædningen var deres Smykke³⁾. Ganske vist er vor Tro ikke bleven som deres — den Sejr, der har overvundet Verden. Men naar man saa vil sige til os: saa er I heller ikke Kristne, saa svare vi: jo i Herrens Menighed have vi faaet Bryllupsklædningen; vi have kun ikke faaet den saa fuldkomment paa, som de havde det. Og nu Korset. Forsaavidt man mener, at dette er et med at have det trangt i Verden, er det en Misforstaaelse: dette kan Vantro og Hedninge ogsaa have. I sig selv betegnes kun hermed den Del af Verdensbyrden, som Ingen har faaet Løfte om at slippe for. Heller ikke betegnes med Korset det ualmindelige eller usædvanlige. Tvertimod siger Vorherre til sine Disciple, at de skulle tage deres Kors op hver Dag. Nej, Korset er simpelthen at overgive sig til Herren, at vedkjende sig Umyndigheden og Barnestillingen under hans Formynderskab, og

¹⁾ Pr. p. 332.

²⁾ Ib. p. 405.

³⁾ Ib. p. 406.

er dette end haardt for Selvklogskaben og Selvraadigheden, et strængt Aag for en stiv Ryg¹⁾, saa er det alligevel det, den kristelige Erfaring har stadfæstet tjener os bedst. At Gud har et Kors til os, vil jo egentlig kun sige, at han elsker os og vil have os helt. Det betegner derfor ganske vist, at vi skal give ham hele vort Hjerte, alt eller intet, men betegner saa ogsaa, at den hele Glæde dermed gives os, at den, der giver alt, faar alt. Allerede Loven krævede det hele Hjerte, det halve eller de ni Tiendedele nyttede intet. Men hvad vi ikke kunne under Loven, hvor Pligten og Budet raader, det sker i Menigheden, hvor Loven fuldkommes i Kjærlighed. Pligt og Kjærlighed have, efter Hostrup, kun lidet tilfælles. Hvad nytter det, siger han²⁾, pligtskyldigst at gaa til Alters, sælge sit Gods og give det til de Fattige eller pligtskyldigst at flygte ud i Ørken bort fra dette Livs Glæder? Er Hjertet ikke med, saa bliver det dog intet. Naar en Mand elsker sin Hustru, og hun gjør alt for at være ham tilpas, men gjør det koldt, af Pligt, saa vil han dog føle sig ulykkelig. Men staar det sig bedre med mange Mennesker, der ville tjene Herren, men endnu ikke have lært at søge Glæden i hans Menighed? Staa de endnu ikke mange Gange som dem, der kun ere komne for pligtskyldigst at yde deres Skat i Tempelkisten? Nej, siger Hostrup³⁾, jeg har kjendt dem, der aandelig talt følte sig staaende foran denne og vilde have Fred med Gud, og de prøvede paa at lægge det deri, som var deres Ungdomslyst, og det, som var deres jordiske Haab, og dog havde de bestandig Følelsen af, at Gud sagde: det er Farisæernes Retfærdighed, det er ikke nok, jeg maa have alt. Men saa var det, som en Engel rørte ved deres Øren, saa de fornam, at Spørgsmaalet ikke lød saaledes: hvad giver Du Gud, men hvad maa Gud give Dig? Ja, det er netop Glæden i Menigheden, at her stilles Spørgsmaalet saaledes, men at vi

¹⁾ Pr. p. 452.

²⁾ Ib. p. 308.

³⁾ Ib. p. 309. Ib. p. 71.

saa kan svare: giv mig, hvad Du vil, ja, om Du synes saa, ogsaa Korset: da sker, hvad der er det naturlige Hjerte den store Gaade: Sorgen forvandles til Glæde. Man hører stundom store Ord, om de „Kraftkunster“ et Menneske skal gjøre med sit eget Hjerte¹⁾), hvorledes han skal opbløde det med sine Angerstaarer og saa rense det for det Ukrudt, der fylder det, ja rive det løs fra denne Verden og give det til Gud. Men vi kunne rolig sige, at de, der tale saaledes, have aldrig forsøgt derpaa. Vi, som ere villige til at gjøre det, ja som inderlig ønske, at vi kunde det, vi véd jo godt, at naar vi forsøgte at flyve til ham i Bønnen, saa kunde Hjertet desuagtet blive liggende som en Blyklump i Brystet. Vi vilde give det, men vi kunde ikke. Men saa er det, at han, der i Menigheden gjør alt for os med den Helligaand, lærer os at bede: „Tag det Herre, thi det er en Fange, der ikke selv kan bryde sine Lænker; tag det i din Haand, thi kun saaledes bliver det bevaret“. Vi ville ikke eje det for os selv, men kun i ham som hans Naadegave: kun saaledes bliver det vort, idet det bliver hans²⁾).

Hvad er det, der gjør Menneskehjertet bange? Det er de tre mørke Magter — Synd, Sorg og Død. Men det er Evangelium, at i Herrens Menighed skal Glæden sejre over dem alle: dér gaa vi ikke til Graven, som man ellers gaar her paa Jorden; dér gaa vi fra Graven, som Vorherre har tømt for al dens Indhold; dér gaa vi ikke til Synden, som man ellers gaar, naar man skrider dybere ind i Livet, fra den ene Synd til den anden, nej, dér gaa vi ved Vorherres Kraft fra Synden, trøstende os med, at hvor dybt det onde endnu sidder i os: det kan ikke holde ud med os, saa vi komme fra det tilsidst; dér gaa vi ikke til Sorgen, skjønt vi ikke tro, hvad vi helst vilde, at vi nu er færdige med den, nej, vi gaa fra Sorgen, forsaavidt hver Sorg fører os til et nyt Emaus, en ny Paaske, hvor det store Haab trøster over Savnet³⁾).

¹⁾ Pr. p. 311.

²⁾ Ib. p. 312.

³⁾ Ib. p. 200.

Dog ikke det alene. Ikke blot Glæden i det himmelske, ogsaa Glæden i det timelige har Herren i Menigheden tiltænkt sine Venner. Nu er Evangeliet forkyndt i saa mange hundrede Aar, siger Hostrup¹⁾, og dog ere mangfoldige endnu ikke komne videre, end at de stadig tro, at det hele, vi skal opnaa, i grunden kun er — at slippe for Straf og saa forresten leve paa en fjærn Udsigt til den Himmel, der engang skal optage os. Jorden selv bliver ikke rigere, Vandringen over den kun lidet lysere. Man tør ikke lytte til sit Hjertes Trang ogsaa at faa det lidt lyst hernede: snarere skal denne kues ned. Men derfor finder man saa lidt i Vorherres Evangelium, fordi Hjertet ikke dér finder mere, end det selv tør række efter. Det gaar som med Bispisningen i Ørken, da man kun modtog det, der var nødvendigt til at stille den øjeblikkelige Hunger; det allermeste lod man ligge, og der blev levnet meget mere, end man modtog. Men saaledes er det endnu. I sin Medfølelse har Herren i sin Menighed gjemt en endnu større Glæde for os, end vi strængt taget have behov. „Sanker de tiloversblevne Stykker, at intet spildes“ — hermed er sagt, at naar vi ikke kan eller vil kvæle vor Trang til ogsaa at faa noget godt og glædeligt ud af Livet her paa Jorden og blive til Gavn for dem, vi vandre sammen med hernede, saa skal vi netop tænke paa Bispisningen i Ørken og have Lov til at tro, at Vorherre her vil se mildt til os og i sin Barmhjertighed vil komme ogsaa denne Trang imøde.

5. „Dette har jeg talt til Eder“, siger Herren, „paa det Eders Glæde maa blive fuldkommen“ (Joh. 15, 11). Hermed sigtes, efter Hostrup, netop til Glæden i Menigheden. Hvori bestaar den fuldkomne Glæde? Aabenbart ikke i Graden, i et mere eller mindre, thi selv i „Fuldkommenheden“, maa der tænkes en Udvikling, der

¹⁾ Opstandelsen og Livet p. 264.

jo overhovedet er uadskillelig fra alt Liv. Naar Vorherre derfor kalder Glæden fuldkommen, mener han simpelthen, at den er ufortabelig. Dette ligger jo ogsaa tydelig nok i hans Ord: „Eders Hjerter skal glædes, og Ingen tager Eders Glæde fra Eder“ (Joh. 16, 22)¹⁾. I sig selv kan denne være større eller mindre, kan endogsaa blive borte, — „en liden Stund“, men mistes kan den ikke. Den kan unddrage sig, som for Disciplene, da de raabte paa Søen: „frels os, vi forgaa“, men den kan ogsaa med et komme igjen, som hos Peter, da han jublede paa Bjerget: „hvor godt, at vi kom her“. Men det ses da ogsaa, at dens Ufortabelighed beror ikke paa Mennesker, men paa Gud, beror paa, at den har sit Hjem ikke i det bevægelige, men det ubevægelige Rige — Herrens Menighed²⁾). Ganske vist kan den Enkelte som saadan tabe Glæden, men dens Fuldkommenhed beror derpaa, at saalænge han forbliver i Menigheden, hvori han er optaget, er den umistelig, Sikkerheden ufortabelig — i Modsætning saavel til Jøderne, der kun have denne i Forventningen, som til Hedningene, der kun kunne sukke efter den, saaledes som Tolderen, der med al sin Længsel dog forblev udenfor. I begge disse Tilfælde vil man jo egentlig bygge Sikkerheden paa sit eget Hjerter og Sindelag, men gaar derfor ogsaa glip af den, medens Kristnes Tryghed i en vis Forstand netop ikke beror paa vort Sindelag for Herren eller vor Tro paa ham, skjønt denne er uomgængelig Betingelse for Frelsen³⁾), men paa hans Sindelag — hans Tro, om man vil, nemlig Fællestroen, paa det, at vi ved Daaben ere indlemmede i Menigheden.

Alle Hostrups Opfordringer gaa derfor ud derpaa: Bliv i denne: da er der intet at frygte. Her, siger han, kan selv Dommedag ikke gjøre os bange. Ikke fordi der intet Regnskab skal aflægges, tvertimod, men fordi den Trusel, der ligger i det fremtidige, og som egentlig

¹⁾ Pr. p. 220. ²⁾ Opstandelsen og Livet p. 205. ³⁾ Pr. p. 65. lb. p. 424.

altid er det, der ængster os, ganske og aldeles er borttaget i Menigheden, simpelthen fordi Regnskabet allerede her er bragt i Orden. Det er i Udlægning af „den gjældbundne Tjener“, at Hostrup især gjør denne Betragtning gjældende.

De, som mene, siger han¹⁾, at man drager Mennesker til Vorherre ved at gjøre dem bange for ham, saa at Frygten her skulde have lige den modsatte Virkning af, hvad den ellers har i Forholdet mellem Mennesker, nemlig, at man skyer den, man er bange for, de har i den nævnte Lignelse navnlig fundet to Træk, hvormed de har kunnet indjage Mennesker Skræk for Vorherre. Det første er Ordet, hvormed det begynder: Himmeriges Rige lignes ved et Menneske, en Konge, som vilde holde Regnskab med sine Tjenere. Saa har man da søgt at vise, hvor forfærdeligt det er, at Himlens Herre vil holde Regnskab med os, og hvor daarlig de maa komme derfra, som har gaaet og glemt ham her paa Jorden. Saa har man fremhævet, hvor strængt dette Eftersyn vil blive, hvorledes deres hemmeligste Tanker vil blive dragne for Lyset, og hvorledes de skal gjøre Regnskab for hvert utilbørligt Ord, de har talt, og man har peget paa Regnskabsdagen, som den store Dommedag, paa hvilken Vorherre Jesus vil lægge al sin Barmhjertighed til Side og veje Synderen paa den strænge Retfærdigheds Vægtskaal, hvor ingen Undskyldning gjælder, og saa har man sagt: den Dag kommer maaske i Morgen, hvorledes skal det saa gaa Eder?

Hvad det nu angaar, at Kongen vil holde Regnskab med sine Tjenere, da er det vistnok, at der er noget i det Ord, der med god Grund kan gjøre Syndere bange. Vi har ikke vore Papirer saaledes i Orden, at vi med frit Mod kan underkaste os et Eftersyn, allermindst et saadant, der ikke holder sig til Overfladen, men gaar til Bunds. Men en anden Sag er det, om det er den rette Anvendelse

¹⁾ Opstandelsen og Livet p. 319 flg.

af Vorherres Lignelse at bruge den til at forstærke vor naturlige Frygt for det Regnskab, han vil holde med os, eller om det ikke snarere stemmer med hans Mening at bruge den til at formindske Frygten derfor -- til at give os Lyst til at møde til Regnskabet. Og at dette sidste maa være det rette, fremgaar jo tydeligt deraf, at Kongen eftergav Tjeneren den hele uhyre Gjæld paa hans Bøn derom. Dette, siger Vorherre Jesus, skal ogsaa blive Tilfældet med os, men saa forstaas det, at den Regnskabsdag, hvormed her tales, ingenlunde er Dommedag, men Naadens Dag her paa Jorden, som Herren lader oprinde for Enhver, der ydmygt vender sig til Menigheden for netop i sin Daabsnaade at faa Regnskabet bragt i Orden. Ingenlunde tager han sig det let med dette. Igrunden er „Regnskabet“ kun Udtryk for, at vi ikke ere ham ligegyldige, at han ikke kan lade os gaa vor egen skjæve Gang. Det kan vi gjøre overfor Mennesker, til hvem vi ikke ere knyttede med noget Baand, men elsker vi et Menneske, kan vi ikke rolig se paa, at han kommer paa gale Veje: saa maa vi have „Regnskab“ med ham, ligesom Forældre, der se deres Barn komme ind paa det onde, netop vil have Regnskab med det for at se, hvorledes det egentlig staar sig med det, vil have det til at tale ud¹⁾. Saa er det rimeligt nok, at et saadant Barn vil være bange for det Regnskab, men Forældrene vil ikke have denne Frygt forstærket, tvertimod de vil stræbe at vinde dets Tillid og faa den gamle Fortrolighed frem igjen. Saadan er det, at Gud vil holde Regnskab med sine Tjenere, og saadan er det netop, det gaar til, naar en Synder vender tilbage til Menigheden for at forny Naadepagten i Daaben²⁾. Netop dette er Naaden, at Vorherre vil holde Regnskabet her paa Jorden før den store Afregningsdag heroppe i Himlen, da det er for sent til, at noget dér kan gøres om³⁾. Det er jo heller ikke til, men fra Regnskabet, vi

1) Opstandelsen og Livet p. 186.

2) Ib. p. 321.

3) Pr. p. 424.

maa komme, som virkelig vil prædike Kristendom. Det vilde jo dog være forunderligt — da Ingen jo kan forkynde Evangelium, som ikke selv har været til det Regnskab — om vi her skulde sige til Syndere: vær bange for den Mand, Jesus Kristus, og det forfærdelige Regnskab, han vil holde med Eder, og ikke snarere: nej, kom til ham, vær ikke bange; der er Ingen som han, der kan lade Naade gaa for Ret, det er det bedste, der kan times, at komme til dette Regnskab ¹⁾).

Men saa er der det andet Træk i Lignelsen — det, der staar om Tjeneren, at han havde faaet Naaden, men mistede den igjen og blev overgivet til Bødlerne. Heraf har man draget den Slutning, at selv om et Menneske har fundet Naade hos Gud, saa kan han aldrig hvile i den. Hvert Øjeblik kan den forspildes, og lige saa villig Vorherre har været til at skjænke den til dem, der bøje sig for ham som Syndere, ligesaa villig er han til at tage den tilbage og slaa en Streg over den, naar de, han har benaadet, gjør ham imod. Og derfor, har man sagt, gjælder det ogsaa for de Troende om med spændt Aarvaagenhed at bære deres Liv, som man bærer et fyldt Glas, hvoraf man ikke maa spille en Draabe. Der kan aldrig være Ro, aldrig Tryghed, uafladelig maa man være paa sin Post, altid gaa i Angst, for Naaden forspildes saa umaadeltg let. Ja, selv om Regnskabet har fundet Sted og er udslettet eller bragt i Orden i Daaben, saa viser netop Lignelsen, hvor lidt fast vi sidde i denne gode Stilling, og hvor hurtig den kan mistes igjen. Lykkeligvis er det ikke saaledes. Vi Ældre, siger Hostrup, der har troet paa Vorherre gennem mange Aar og fundet Hvile i Daabsnaaden, kunne vidne, at han netop dér har holdt fast paa os og baaret vidunderlig over med al vor Daarlighed, og at vi aldrig følte os sikkrere, end naar vi med fuld Fortrøstning turde give os i hans Haand og lade ham raade ²⁾). Undertiden indvender man, at man

¹⁾ Opstandelsen og Livet p. 324. ²⁾ Ib. p. 326.

nok tør stole paa Guds Naade, men Ulykken er, at man ikke tør stole paa sig selv. Gud er god nok og paalidelig nok, siger man, men det er os selv, som er daarlige og upaalidelige. Det er Svagheden, Halvheden, Letsindigheden i os, der gjør os bange. Men behøve vi da virkelig at kunne stole paa os selv, og er det ikke nok, at vi kan stole paa Gud?¹⁾ Vor Mistro til Vorherre kan vi komme til at fortryde, aldrig vor Tro paa ham²⁾. Og naar man saa peger paa Tjeneren i Lignelsen, der mistede Naaden igjen og blev overgivet til Bødlen, saa sige vi: ja, ganske vist beror vor hele Stilling til Vorherre derpaa, at vort Regnskab er ærligt opgjort med ham fra vor Side, at det virkelig er vor Mening at ville ud af det onde, eller, som det hedder i Lignelsen, at vi vil betale det alt sammen, og det er jo saa atter noget, der maa prøves i Livet. Men er det her Sandhed, ikke at vi er gode, eller at vi betaler, men at vi gjerne vil blive det og lære det med Vorherres Hjælp, er med andre Ord dette Retningen, hvori vi ønske, at vort Liv skal gaa, eller, som Hostrup gjerne udtrykker det, er det vor ærlige Villie virkelig at ville tilegne os vor Daabsnaade, saa er denne første Opgjørelse en evig Opgjørelse, som Vorherre Jesus gjentager med os fra Dag til Dag³⁾. Saaledes tilsikkres os i Menigheden den fuldkomne eller ufortabelige Glæde.

Med Glæden over Menigheden hænger da Glæden over Livet paa det nøjeste sammen. De ere saa uadskillelig forbundne, at den Betydning, Skriften kan have for Udviklingen af Livet, kun er underordnet i Sammenligning med, hvad der opnaas i hjertelig og oprigtig Tilslutning til „Bekjendelsen“, ja Skriften er, efter Hostrup, egentlig kun nærmest at betragte som en Oplysnings bog for Menigheden⁴⁾, hvorafr Enhver, efter hans bekjendte Udtryk, kun tager, hvad han har Brug for⁵⁾.

¹⁾ Pr. p. 65.

²⁾ Opstandelsen og Livet p. 326.

³⁾ Ib.

⁴⁾ Pr. p. 154.

⁵⁾ Ib. p. 154.

Det første er, siger han¹⁾, at man ærligt vedkjender sig sin Daabs Pagt som den, hvori man vil leve og dø. Vil vi det, saa tør vi ogsaa sige: Guds Rige er inden i os. Men er dette i os ikke som en gjærende Mulighed, men som udformet Virkelighed, som et Liv, saa kan vi ogsaa forstaa, hvad vi har at gjøre med Kristendommen som Lære. Thi saa er det aabenbart, at der ved Lærdommen, som træder os imøde gennem Apostlenes Skrifter eller ved Ordets Forkyndelse, ikke sættes nye Lemmer paa det Barn, der er født, men at det derved skal hjælpes til at blive sig bedre og bedre bevidst. Det er med alt Liv saaledes, at det kun tager imod, hvad det kan tilegne sig; det øvrige lader det ligge. Og saaledes ogsaa med det aandelige Liv, Gudsriget, som er inden i os. Det tager kun imod, hvad det føler Trang til. Der kan saaledes være noget i den hellige Skrift, som en Kristen til en bestemt Tid af sit Liv ikke har Brug for, nu, saa lader han det ligge. Der kan maaske være det, som ligefrem støder ham bort, og saa kan han ikke indsnøre sit Liv i Former, som ikke passe for det. Han vender sig bort fra det som noget, han ikke har Brug for og ikke forstaa. Og naar de, som have Tilbøjelighed til at betragte den hellige Skrift som en Lovbog for Kristne, naar de saa forfærdes derover, saa maa vi gjøre dem opmærksomme paa, at vi ikke saaledes kan sluge den hellige Skrift paa en Gang, nej, det er en Oplysningsbog, som vi skal voxe op til at forstaa, og vi tage blot deraf, hvad vort Liv nu kan modtage, og ængstes ikke over, at der er noget, som er os dunkelt eller for højt. Og vil man indvende, at saaledes har vi ikke Lov til at vrage, thi saa komme vi paa Afveje, saa svare vi, at hvis Kristendommen var en Lære, saa er dette ganske rigtigt, men saa sandt den er et Liv, saa sandt Guds Rige er inden i os, saa maa det tilegne sig, hvad det har Brug for²⁾.

¹⁾ Pr. p. 153. ²⁾ Ib. p. 154.

6. Hvad Hostrup her har udviklet om Menigheden og Glæden i denne, hører vistnok til noget af det aandrigste, der er bemærket om dette Æmne. Ikke desto mindre vil hans Opfattelse næppe kunne gennemføres paa alle Punkter. Hvad saaledes hans nys berørte Paa-stand angaar, at vi af den hellige Skrift kun tage, „hvad vi har Brug for“, maa man vistnok spørge: men véd vi da egentlig selv altid, hvad vi have Brug for? Jerusalem vidste det jo ikke. Og hvorfor? Aabenbart fordi det vragede Herrens Ord? Fremdeles: véd Børnene det? Svarer man, at der her ikke handles om Børn, men om Voxne, maa vi atter spørge: men komme vi overfor Guds Rige her paa Jorden nogensinde videre end til at være Børn? Hostrup siger, at man kan ikke indsnøre Livet i Former, der ikke passe for det. Men Spørgsmaalet er jo, hvem der afgjør, hvad der her passer. Svares der, at det gjør vi selv, da kan dette ikke ubetinget indrømmes. Al Opdragelse bestaar jo netop i, at en anden og højere end vi selv kommer til Orde, og overfor Opdragelsen til Guds Rige gjælder det samme. Naar der indvendes, at man i al Fald, ikke kan „opdrage“ eller komme en Trang til Hjælp, der ikke findes, da er dette heller ikke ganske rigtigt, thi Trangen kan vækkes, og netop dette er en af Hemmelighederne ved Fordybelsen i Skriften, selv paa Steder, der „støde bort“, at noget nyt og hidtil ukjendt alligevel derigjennem ofte begynder at røre sig i Hjertet. Herom afgiver Kirkens Historie Vidnesbyrd nok.

Fremdeles: Hostrups Fortjeneste er hans Fremhævelse af Evangeliet, men han gjør det saa stærkt og vedholdende, at det næppe uden Grund er bemærket¹⁾, at hos ham er alt Evangelium, alt udgaaet fra Glæden i Kristus, fra Guds Naadesgjerning ikke blot for os, men i os. Der er ingen Plads for Loven, for indtrængende Formaninger i den Hensigt at skræmme med Fortabelsens Gru. Men unægtelig synes det da ogsaa, at hans Tale forudsætter

¹⁾ Kalkar: Theol. Tidsskr. 1871 p. 482.

Tilhørere, der ere komne vidt i Guds Riges Væxt, ja have „smagt Guds Godhed og den tilkommende Verdens Kræfter“. For saadanne ere hans Ord en liflig Tale. „Gaar ud og forkynder Evangelium for al Skabningen“, staar der. Evangelium har Hostrup betonet som ingen anden, men om hans Forkyndelse egentlig egner sig for al Skabningen, om med andre Ord alle ogsaa dér, efter hans eget Ord, virkelig finde, „hvad de have Brug for“ eller trænge til, turde være et andet Spørgsmaal. Vistnok tør man i adskillige Tilfælde anvende paa ham Herrens bekjendte Ord til sine Disciple: „Eder er det givet at forstaa Guds Riges Hemmeligheder“, men der staar jo ogsaa, at dette ikke er givet alle, og vistnok kan man ikke forlange, at en selvstændig Prædikant skal bruge anden Forkyndelsesmaade end den, hvorefter han er anlagt, men der gives dog Erfaringer i Guds Rige, vi alle maa bøje os for, selv om vi maaske ikke helt have gennemlevet dem, og til disse hører vel ogsaa den, at for mange var det egentlig ikke et Indblik i Lyset, men et Indblik i Mørket, der først vendte dem til Herren og endnu mægtig bidrager til at holde dem nær til ham.

Men dernæst: Er det saa afgjort, hvad Hostrup fremhæver, at Glæden er første og umiddelbar Frugt af vor Daabsnaade? Hvad betyder Daaben? spørger som bekjendt Luther. Betyder den, at vi fra nu af kunne lade fem være lige? Intet mindre. Efter sit Væsen er Syndsforladelsen i Daaben en Tilsigelse gjort afhængig af tvende Betingelser, Forsagelse og Tro, og Hostrup fremhæver indtil Overflod, at kun naar vi oprigtig sige os løs fra Djævelen og alt, hvad ondt er, og hjertelig tilegne os den tilbudte Naade, kun da tages Syndsforladelsens Gave ogsaa i Besiddelse som vor virkelige Ejendom. Men netop heri ligger Vanskeligheden. Er det dog ikke det, der mange Gange ængster troende Mennesker, ikke Spørgsmaalet, om de i Daaben have deres Synders Forladelse, men om de virkelig ogsaa have tilegnet sig denne? Det er dette, der saa alvorlig beskjæftiger Luther, og som han

paa en Maade i selve Daaben vil have Svaret paa med Spørgsmaalet: hvad betyder denne Vanddaab? Den betyder, siger han, „at den gamle Adam i os skal druknes med daglig Anger og Bod og dø med alle Synder og onde Lyster“, med andre Ord: i det daglig at angre og sørge over Synden ser Luther faktisk Beviset eller Kjendetegnet paa, at vi har tilegnet os Syndsforladelsen i Daaben og ere i Naadestanden. Maaske indvender man, at daglig Anger og Bod ligesom det „daglig at tage sit Kors op“ hører til Helliggjørelsen og ikke til Retfærdiggjørelsen. Vi svare: lad os ikke strides om „Begreber“, men holde os til Erfaringen, og netop til den, Hostrup selv peger paa. Han siger: Skræk driver intet Menneske til Omvendelse; det er kun lige over for Guds Naade, at vi føle vor Ugudelighed, men han føjer til: „selvfølgelig udretter Naaden ikke det samme hos alle; men blot Hjertet er det allermindste med, gjentager sig egentlig altid vort første Komme til den med Savnet og Trøsten, med Ydmygelsen og Ophøjelsen, saa at det bliver som et: Omvendelse og Tro, det at vi bøje os, og at Gud løfter os, det at Smerte og Glæde, Skam og Tak smelte sammen“¹⁾. Men i saa Fald maa det jo ogsaa siges, at Sorgen over Synden, ikke mindre end Glæden over Naaden, ikke blot er Troens Frugt, men ogsaa det, Herren lover og tilsiger i Menigheden, hvor vi netop „først kom til ham“, og fra dette Synspunkt forekommer det os, at alt hvad Hostrup bemærker om „Tolderstadet“ som faldende udenfor Menigheden, mere er et Tanke-experiment, end det egentlig svarer til, hvad der virkelig finder Sted.

Endelig maa det fremhæves, at saa megen Sandhed der er i mange af Hostrups Bemærkninger om „Regnskabet“, ogsaa deri, at Troende egentlig allerede have bragt dette i Orden i Menigheden her paa Jorden, saa gjør han jo dog gjældende, at Sikkerheden ogsaa her

¹⁾ Pr. p. 229.

kun gives paa samme Betingelse som for Syndsforladelse overhovedet, nemlig ved hjertelig at tilegne sig Daabsnaaden. Man kan i Almindelighed have Ret i den Paa-stand, at Sikkerheden ikke beror paa vort Sindelag mod Herren, men paa hans Sindelag mod os, og at Guds Ord altid virker, hvad det siger, og det i samme Nu, det lyder: vi ere nu engang frie Væsner, og Guds Ord virker derfor heller ikke mere i os, end vi vil lade det virke, og heller ikke i noget andet Nu end i det, hvor vi give vort Samtykke dertil (Rom. 8, 16), hvad med andre Ord vil sige, at hvor urokkelig den objektive Sikkerhed er, at der er Frelse i Menigheden, saa er dette dog endnu ikke den subjektive Vished, der selvfølgelig er af individuel Natur og efter Apostlen aldrig kan naa længere hernede end til en Vished i Haabet. Ganske vist gjør Hostrup den fine Distinktion, at ét er det at haabe paa Frelsen, et andet at være frelst i Haabet, og at vort Haab, de Kristnes Haab, netop er selve Virkeligheden, som vi kan se med Støvøjet, men ligesom Apostlen vidner: „men det Haab, som ses, er ikke Haab, thi hvad nogen ser, hvorledes kan han tillige haabe det?“ (Rom. 8, 24), saa indrømmer jo Hostrup selv, at det nævnte Haab kun er en Afglans af det himmelske, „der falder ud til os i Forhallen“, hvori altsaa ligger, dels at det hernede kan være stærkere og svagere, ja endog helt formørkes, dels, at saalænge vi ikke ere komne ind i „Helligdommen“, er det endelige Maal og dermed den endelige Sikkerhed i al Fald heller ikke naaet.

7. Vi komme nu til det andet Hovedæmne i Hostrups Forkyndelse — det menneskelige. Dette bærer, efter hans Opfattelse, selv i sin Fornedrelse en Rest af Guds billedet i sig og er saa langt fra at forholde sig fjendtlig eller endog indifferent til Guds Rige, at det tvertimod er af største Betydning med Hensyn til Udviklingen heraf. I Begyndelsen synes dette ikke at have staaet klart for Hostrup. „Der hører nemlig Tid til“,

siger han¹⁾), „at forstaa, hvad der ligger i de Ord: skabt i Guds Billede, og at Gud er bleven Menneske, og jeg fik først efterhaanden Mod til at hævde, at det er det menneskelige, Gud elsker og vil frelse, og at alt, som er uforeneligt dermed, ogsaa er uforeneligt med ham“. Han benægter derfor bestemt, at Menneskehjertet efter Faldet skulde være bleven absolut fordærvet. Vorherre, siger han²⁾), er ikke kommet til Jorden for at frelse Djævlige saa lidt som Engle, men Mennesker, hvoraf følger, at der hos disse i al Fald er noget, der vil lade sig frelse, altsaa noget godt. Herren har selv sagt: Kan man vel sanke Vindruer af Torne og Figen af Tidsler? Den Kunst kan Ingen gjøre, ikke engang Vorherre, saa dersom vi efter Faldet ikke var andet end Torne og Tidsler, saa var det spildt Umage at prøve paa at sanke Figen og Vindruer af os³⁾). Sagen er, hvad de nævnte Ord jo ogsaa vise, at det onde er noget, der er indkommet i os, noget vor Natur fremmed og fjendtlig, og saalænge vi kun lade det gro, kan ikke engang Vorherre gjøre vort Liv til et godt Liv. Dette sker først, naar han ved sit Ord faar det op i vort Hjerte, som han fra Begyndelsen af nedlagde i det. Oprindelig have vi alle fra Fødselen modtaget en almindelig Tros-Evne, om man vil, en formal Mulighed til Frelse, men at denne bliver til Virkelighed, at med andre Ord Troen bliver den frelsende Tro, det skyldes de i Daaben meddelte Naadegaver. Fra først af var altsaa Menneskehjertet godt, og hvorvel det ved Synden blev baade svagt og besmittet, saa hører denne lige saa lidt som Døden igrunnen slet ikke det menneskelige til⁴⁾).

Dette ses klart af Lignelsen om Klinten, som „et fjendsk Menneske“ saaede blandt Hveden (Matth. 13, 24)⁵⁾. Med denne betegnes aabenbart det menneskelige. Man

¹⁾ Senere Erindringer p. 33.
og Livet p. 269. Pr. p. 121.
Pr. p. 377.

²⁾ Pr. p. 40.

³⁾ Opstandelsen

⁴⁾ Opstandelsen og Livet p. 270.

⁵⁾ Opstandelsen og Livet p. 84.

taler saa tit, som om det menneskelige var Blandingen, Klinten og Hveden imellem hinanden. Man siger ogsaa: det er menneskeligt at fejle, menneskeligt at synde. Dette er urigtigt. Synden er ikke det menneskelige, den er netop det umenneskelige, er Klinten, saaet af Fjenden. Man har dernæst udtrykt sig, som var det kun en lille Del, en Brøk, en Rest af Menneskelivet, der skulde frelses, men Vorherres Taalmodighed med det onde (lader dem voxe tilsammen) er netop Beviset for, at han vil frelse det hele ¹⁾). Blev det anderledes, saa havde den Onde trods sit endelige Nederlag vundet en afgjørende Sejr. Men det er netop denne, Vorherre slet ikke under ham, og det er derfor, Frelsen, det at redde det menneskelige helt og holdent, tager Tid, saa at den Onde kun faar sit, det, der er indkommet heri, ikke en Smule mere ²⁾).

Hvad der gjør Kampen haard, er alene Blandingen — det, at Synd og Død ere saaledes voxede sammen med det menneskelige, at det ikke kan frigjøres derfra uden derved, at det fornyes fra Grunden af eller, som Skriften siger, fødes paany. Dette sker i Daaben, der saaledes er Gjenfødelsens og Fornyelsens Bad ³⁾), ikke saaledes, at det gamle, det oprindelig menneskelige forgaar, nej, det fornyes. I sig selv er det menneskelige et med Guds billedet. Synden har derfor heller ikke udslettet det, thi ellers var jo endog Afglansen af den himmelske Barmhertighed forsvunden af vore Hjerter, og det kan dog Enhver sige sig selv ikke er Tilfældet, men den har gjort det sygt, dødsygt, dog ikke anderledes, end at det, skjönt ifærd med at visne, endnu lever ⁴⁾). Men heraf følger, at den Fødsel af Vand og Aand, der foregaar i Daaben, heller ikke sker i den Hensigt at udrydde og tilintetgjøre, men tvertimod frelse og opretholde det oprindelig menneskelige, med andre Ord: opstaar der i Daaben ganske vist et nyt Menneske, saa er dette paa

¹⁾ Opstandelsen og Livet p. 84. Pr. p. 379.
og Livet p. 84. ³⁾ Ib. p. 214. ⁴⁾ Pr p. 296.

²⁾ Opstandelsen

den anden Side ikke et „splinternyt“, nej, det er Kraften til at leve det Menneskeliv, vi egentlig skulde have ført, men som „Fjenden“ forstyrrede os i, der gives os, Opstandelses-Kraften altsaa til det gamle Menneske, der kun skal rejses fra Fald¹⁾. Vistnok tales der i Skriften om at begrave og korsfæste det gamle Menneske. Jeg har, siger Hostrup²⁾, „i mange Aar gaaet af Vejen for dette Ord, som dog nævnes ved enhver Daab, fordi jeg gruede for det gamle Menneskes Korsfæstelse. Jeg kunde nemlig ikke forstaa Udtrykket „det gamle Menneske“ anderledes, end som jeg forstaar det endnu, om vort medfødte Menneskeliv, og jeg elskede mit eget Liv og gruede for, at der i dette Ord skulde ligge ligesom en Trusel om Undergang for det. Men jeg har lært at forstaa, at det nye Menneske, der skal afløse det gamle, det er ikke noget splinternyt, nej, det er vort eget Menneskeliv med alt det, der er værd at elske hos det, kun udfriet fra det onde og gjenoplivet ved Guds Aand.“ At mene, at „Korsfæstelse“ betegner fuldkommen Tilintetgjørelse, er da en Misforstaaelse. Paulus siger heller ikke (Rom. 6, 6), at vi skal korsfæste det gamle Menneske, han siger, at det er korsfæstet med Kristus. Men det er noget andet. Thi er det korsfæstet med ham, saa er det ogsaa opstaaet med ham, og Korsfæstelse betegner saaledes ikke egentlig Død, men Liv, betegner kun Korsfæstelse af det, der vil ødelægge Livet, ikke Korsfæstelse eller Ødelæggelse af dette selv. Om vor Synd og Daarlighed sige vi til Herren: „hæng den paa Korset, slaa Naglerne igjennem den“³⁾, men ikke om det gamle, medfødte Menneskeliv i sin Helhed, om alt hvad der gjør det rigt og giver det Værd for os. Vi véd meget vel, at der er noget i os, som skal dødes, men der er ogsaa noget i os, som er for godt til at dø — noget, Vorherre Jesus har fundet det værd at gaa i Døden for. Det er Lænkerne, Egenwillien og Egenraadigheden, ikke det oprindelig menneske-

¹⁾ Opstandelsen og Livet p. 214.

²⁾ Ib. p. 252.

³⁾ Ib. p. 254.

lige, der skal korsfæstes, og det er saa langt fra, at dette i sig selv betyder noget ondt, at det tvertimod betyder noget godt, da det kun er paa den Maade, at det menneskelige i os kan bevares¹⁾ — det, hvorom Englene netop sang Julenat: „I Mennesker en Velbehag“²⁾. Thi dette Ord er ikke et sneversynet, men et rundhaandet og rummeligt Ord, der omfatter saavel Menneskeslægten som det hele Menneskeliv. Det udtaler, at Menneskeverdenens Affald fra Gud, det Oprør imod ham, vi kalde Synden, ikke har forandret hans Syn paa de menneskelige Forhold — paa Ægteskabet, skjønt de første Ægtefolk drog hinanden i Ulykke, paa Huslivet, skjønt den første store Begivenhed i dette var et Brodermord, paa Folkelivet, paa menneskelig Virksomhed og menneskelig Glæde, skjønt det alt sammen stadig har villet skille sig fra Gud eller gaa ham imod. Ja, Vorherres Komme til Jorden skete netop i den Hensigt at føre baade Menneskehedens og Menneskelighedens store Sag, der uden dette ellers var tabt, saa hvad en romersk Hedning engang skrev: „alt menneskeligt vedkommer mig“ — det er egentlig Vorherres Valgsprog³⁾.

Og spørge vi saa: hvorledes yttre det menneskelige sig? svarer Hostrup: som Hjertets naturlige Trang til Lykke, ja som dets Ret til at søge Udfrielse fra og Sejr over det onde, en Ret, Herren selv anerkjendte, da han bønørte den kananæiske Kvinde — Hedningekvinden. Hun havde jo kun denne Ret, Menneskeretten, at støtte sig til, intet Fortrin, ingen Forjættelse, ingen Talsmand, ingen Tro paa Gud Fader, Søn og Helligaand. Hvad vidste hun derom? Ja, lad os tænke paa det⁴⁾, thi det er et Spørgsmaal, som igjen kommer frem i vore Dage. Hvorledes er det egentlig gaaet til, at vi ere blevne Kristne, hvorledes ere vi komne til at tro paa Evangeliet? Nogle sige: fordi dette findes i den hellige Skrift, og det

¹⁾ Opstandelsen og Livet p. 254.

²⁾ Ib. p. 22.

³⁾ Pr. p. 396.

⁴⁾ Opstandelsen og Livet p. 107.

er en guddommelig Bog, som man skal tro paa; andre: vi troede, fordi det er Synd ikke at tro, fordi det er vor Pligt — vi skal. Saaledes er det ikke gaaet mig, siger Hostrup¹⁾, jeg vil tvertimod sige: vi troede ikke, fordi vi skulde, men fordi vi maatte, og dermed mener jeg, at det ikke var Skriftens Myndighed eller nogen anden ydre Autoritet, som tvang mig. Med andre Ord: Vi troede, fordi det menneskelige i os krævede det, vi kom med den Trang, som Gud selv har nedlagt i os, da han gav os et Hjerte, og Vorherres Evangelium greb os kun, fordi det kom denne Trang imøde, fordi det svarede til den og gav os, hvad Hjertet netop trængte til, idet vi som den kananæiske Kvinde stolede paa, at det havde Ret i sin Længsel og sit Suk, i sit Had til det onde, i sit Haab om Udfrielse herfra, sin Sandhedshunger og sin Kjærlighedstørst, og om Vorherre ikke kunde sige til os, som til Kvinden: din Tro er stor, fordi det ikke brændte i os, som i denne Moders Hjerte, saa sagde han dog: din Tro er sand, og tilføjede: Dig ske, som Du vil. Og saaledes er det altid gaaet med at komme til Vorherre og blive hjulpen af ham, det er Hjertets Ret, det menneskelige, vi har stolet paa. Det er denne Ret, det higer og længes efter, selv i sin Fornedrelse, og det er den, Gud har sendt sin Søn for at give det tilbage. Thi saadan elsker Gud Menneskehjertet, der er skabt i hans Billede, at han ikke vil have det fortabt, opløst, nedbrudt, at han ikke kunde finde sig i, at disse Anlæg for Evigheden, han havde nedlagt deri, skulde blive brudte Løfter, visne Spirer, og netop derfor gav han det bedste hen for at holde Undergangen borte²⁾. „Saa elskede Gud Verden“, staar der, og det nævnes som forbigangent, ikke fordi hans Kjærlighed er bleven mindre siden, men fordi det store Pant derpaa, Herrens Komme herved, er givet engang for alle, saa nu kan det kjendes og skal aldrig glemmes, baade hvor højt Gud elsker Menneskelivet i

¹⁾ Opstandelsen og Livet p. 107. ²⁾ Ib. p. 207.

dets Fald, og hvor uafsladelig han endnu arbejder paa at føre det frem til at naa sit Maal¹⁾).

Det menneskelige er da simpelthen det naturlige Hjertes Trang og Længsler — „de Anlæg for Evigheden“, der findes i det. Det er derfor „Munkekristendom“, naar man ogsaa i vore Dage udtaler sig for, at det menneskelige egentlig skal sløjfes med Jorden²⁾), for at det kristelige kan komme frem, og at Kristenlivet skal oprejses paa Menneskelivets Ruiner. Det er en Betragtning, som hos vort Folk, der slet ikke har Anlæg til at være et Folk af Eneboere eller føre et Eneboerliv, men hos hvem det naturlige og menneskelige er stærkt udviklet, har skræmmet mange fra Kristendommen, fordi man har ment, at man dog ikke kunde gjøre Alvor deraf, uden at ofre Familielykke, Samfundsglæde, Kjærlighed til Land og Folk, og det holdt man dog for meget af til at ville have knust³⁾). Denne Forestilling om de Kristne som gudelige Mennesker, der slagte den naturlige Følelse paa Guds Alter, sidder endnu hos mange saa underlig fast, skjønt Vorherre Jesus selv voxede op i et godt menneskeligt Familieliv, og skjønt der én Gang om Aaret i alle Landets Kirker prædikes om, at det første Tegn, han gjorde, var det, der skete, da han var Gæst ved et jordisk Bryllup. Alle, der faa Øjnene rigtig op, vil komme til at elske denne lille Fortælling. De vil føle, at netop saadan maatte hans første Tegn være, for at man ikke skulde tage fejl af ham, en Fredlysning over det menneskelige, ikke over dets Fordærvelse, men over det menneskelige i sig selv, en Erklæring om, at det ikke i sig selv staar Frelse og Salighed i Vejen, men at han netop er kommen for at rejse det paa Fode igjen og optage det i Frelsens Husholdning. Kjernen i Fortællingen er egentlig den, at Herren, skjønt indbuden som Gæst, endte med at blive Vært. Der er mange, der ikke

--

¹⁾ Opstandelsen og Livet p. 208. ²⁾ Pr. p. 76. ³⁾ Ib.

tilstede dette, men bestandig ligesom ville beværte ham og derfor idelig have Øjnene henvendte paa „Gjærningerne“. Paa dem passer Herrens Ord: „min Time er endnu ikke kommen.“ Saa længe han nemlig kun opfattes som Gæsten, man skal opvarte og tjene, er det klart, at alt andet, som indtager en Plads i Hjertet ved Siden af ham, maa betragtes med Frygt, ja, at al jordisk Kjærlighed til Familie, Folk, Land o. s. v. igrunden maa anses som Utroskab imod ham, fordi alt, hvad man giver det menneskelige Samfund, egentlig tages fra ham, hvem man er skyldig at beværte. Hvor det derimod er ham, der er Vært, bliver Stillingen en anden: saa er det ikke os, der skal hellige vort Hus til at modtage ham, men saa er det ham, der helliger det: saa kan vi tage alt med, som vort Hjerter tør hænge ved, alt i Sandhed menneskeligt¹⁾. Det hedder med Rette, at vi skulle blive som Børn, fordi disse have saa let ved at tro. Men hvorfor have de det? Aabenbart fordi de tænke sig Gud ganske menneskelig — som den, der ser mildt til al menneskelig Færd og Idræt²⁾. Vi véd meget vel, at Vorherre har et højere Maal end at beskytte, rense og udvikle alle ædle menneskelige Forhold hernede, men vi er glade ved, at han tager dem med, at han skjænker den gode Vin allerede her paa Jorden, selv om han gemmer den bedste tilsidst. Vi er med god Grund glade ved, at det kun er det djævelske, han kæmper imod og vil tilintetgjøre, medens han tager det menneskelige under sin Varetægt og giver os Lov til at betro det til hans Beskyttelse. „Jeg har saa tit ønsket“, siger Hostrup³⁾, „at jeg rigtig klart kunde sige til alle Mennesker med Hjerter, der elske andre, at de mistro Vorherre Jesus og hans Evangelium uden Grund, naar de er bange for alvorlig at indlade sig med det af Frygt for, at det vil koste dem noget af det, som med Rette er Mennesker dyrebart.“

¹⁾ Pr. p. 79.

²⁾ Ib. p. 83.

³⁾ Ib. p. 80.

8. Det vil nu ses, hvilken Betydning det menneskelige, efter Hostrup, faar med Hensyn til Guds Rige eller Menigheden, nemlig i aandelig Forstand at være den „Johannes i Hjertet“, der bereder Herren Vej. Havde Johannes den Døber efter Monrads Opfattelse „overskredet sit Kald“ ved at varsle om Bryllupsglæden allerede her nede, saa er det netop heri, at hans Mission, efter Hostrup, egentlig bestaar. Var han vedbleven med at være „Lovens Mand“, da havde han aldrig naaet til at sige: „se, det Guds Lam, som bærer Verdens Synd“, men han holdt ikke haardnakket fast ved, hvad hans eget Hjerte kaldte Ret, men bøjede sig under den højere Ret, Vorherre krævede, og blev saaledes, hvad han just var bestemt til at være — „Brudgommens Ven“, der mellem de mange Verdensrøster slaar til Lyd for Bryllupsrøsten. Hvad der da skal gøres, og i vore Dage maaske mere end nogensinde, er netop at udvikle det menneskelige saaledes, at det kan komme til at gøre den Johannes-Gjerning, hvortil det efter sin Ide er bestemt — nemlig at pege hen paa Menigheden som Stedet, hvor Menneskehjertets dybeste Længsler, det bedste, der bor i os, paa engang finder sin Opfyldelse og Forklaring. Det er ikke Hostrups Mening, at det naturlige Menneske af sig selv kan komme ind i Guds Rige eller Menigheden. Det er ikke blot de onde Røster i vort eget Hjerte, der i saa Henseende gøre Modstand, nej, selve Loven derinde, Samvittigheden, Retsfølelsen, Pligten gjør Indsigelse mod saaledes at overgive sig til Indbydelsen fra den himmelske Brudgom¹⁾. Ikke desto mindre gjælder det, at Ingen kan hjælpes til Troen paa det himmelske, uden han først har faaet det rette Blik for det jordiske, at Ingen kan se det guddommelige, før han har faaet Syn for det menneskelige²⁾. Det var dette Syn, siger Hostrup, der var svagt hos Nikodemus og endnu er svagt hos saa mange. Det er kun altfor almindeligt³⁾, at man danner sig en Maalestok for det

¹⁾ Pr. p. 114.

²⁾ Ib. p. 269.

³⁾ Ib.

menneskelige efter de Mennesker, man lever iblandt. Naar man kun har set Træerne, som de gro paa Vestkysten af Jylland, hvor de ere kuede af Vinden, og man saa deraf vilde slutte, at saaledes skal et Træ se ud, saa er det aabenbart en gal Slutning, fordi man betragter Sygdom som Sundhed, og saa faar man kun ringe Tanker om en Skov. Saaledes ser man ogsaa ofte i det menneskelige kun det fordærvede, det syge og jordiske, ser ikke, at det trods alt dette alligevel bærer paa en Trang udover det jordiske hen imod det himmelske, og at denne Trang, selv hvor den er henslumret, kan vækkes, saa at det menneskelige, naar det paa denne Maade kommer ind under en højere Indflydelse, selv højnes — „fødes fra oven“ og saaledes forbereder Guds Rige. Hostrup skjælner nemlig i Udviklingen af det menneskelige henimod dette mellem tvende Trin: „Fødselen fra oven“ og Fødselen af „Vand og Aand“. Han forandrer i det bekendte Sted Joh. 3, 3 Udtrykket „paany“ til „fraoven“ og oversætter: „uden nogen fødes fraoven, kan han ikke se Guds Rige“. Sagen er nemlig den, siger han¹⁾, at man ikke kan nægte, at de Troende i den gamle Pagt, Abraham, David, Profeterne, kunde se Guds Rige, skjønt de ikke vare fødte af „Vand og Aand“, men paa den anden Side er det klart, at Ingen af egen Drift begjærer at indkomme i Guds Rige, uden han først har faaet Syn paa det — er „født fra oven“. Det var dette Syn, betinget af Fødselen fra oven, der manglede Nikodemus. Skjønt han var en Lærer i Israel, havde Aanden endnu ikke pustet paa ham, havde, hvorvel han hørte dens Susen, endnu ikke kaldt til Live og forklaret, hvad der laa i hans Indre, og derfor saa han, som saa mange endnu, aandløst paa det menneskelige og Livet hernede og var blind for Guds Rige. Anderledes med Døberen Johannes. Heller ikke han var født af „Vand og Aand“, men Aanden havde pustet over hans Hjerter og dér kaldt

¹⁾ Pr. p. 27c.

det bedste, det ægte menneskelige, baade Lov og Forjættelse, til Live, saa om ham gjælder det, at han var „født fra oven“. Men derfor kunde Vorherre ogsaa bruge ham til sin Forløber, som han endnu den Dag i Dag altid bruger det menneskelige, saasnart det fødes fra oven, til at berede Vejen for sig¹⁾. Ligesom Ingen bliver sig folkelig bevidst, uden at Folkets Aand kommer over ham og river ham ud af den Enkeltmands-Stilling, hvori han hidtil har staaet, kun optaget af sit eget, og føder ham til et levende Lem paa Folkets Legeme, og ligesom Ingen kan blive Skjald, uden Aanden kommer over ham og føder ham dertil, saaledes bliver heller Ingen sig bevidst i Forholdet til Gud, uden Aanden vækker ham af Dvale, ja føder Profeten i ham og giver ham det store Skjaldesyn paa Guds Rige, saa han kan se det paa Afstand og længes efter det, skjønt han selv endnu staar udenfor det. Og saaledes er det ogsaa først, naar det jordiske, naar Naturgrunden i os, med andre Ord, naar det menneskelige er født fra oven, at vi kunne se Guds Rige som vore Længsler Maal og spørge: hvorledes skal vi komme ind i det?²⁾ Men da er det ogsaa, at Vorherre har Svaret færdigt i de Ord: sandelig siger jeg Dig, uden nogen bliver født af Vand og Aand, kan han ikke indkomme i Guds Rige. Hvad det først kommer an paa, er da Hjertets aandelige Paavirkning, hvorved al sund menneskelig Følelse og Idræt ikke blot faar Betydning for dette Liv, men ogsaa kan faa det for det tilkommende³⁾, ikke saaledes, at der derved bødes paa vor Synd eller samles til en Kapital, vi kan tage med, naar vi skal herfra, men saaledes, at derved det hjælpes op i os, der er nødvendigt, for at Fødselen af Vand og Aand ogsaa virkelig kan komme i Stand.

Oplysning og Udvikling af det ægte menneskelige har da den Betydning for Guds Rige at forberede dette,

¹⁾ Pr. p. 16.

²⁾ Ib. p. 270.

³⁾ Ib. p. 25.

og det er vel egentlig denne forberedende Virksomhed, denne Johannes-Gjerning, Hostrup tildels ogsaa venter sig udført af den danske Folkehøjskole. Han har i saa Henseende et godt Haab til de Unge, og som den kraftige Fortsættelse af Højskolen var det, han helst viede sine Kræfter, saaledes blev det ogsaa den Arv, han kan siges at have testamenteret den danske Ungdom¹⁾. Skjønt han fuldt ud vel ved, at Oplysning i og for sig ikke kan føre os ind i Guds Rige, saa kan den dog gjøre én stor Gjerning med Hensyn til dette, den kan yde Modstand mod alt, hvad der er lavt, raat, ukjærligt og kan saaledes paa en Maade deltage i de „Forpostfægtninger“, uden hvilke den endelige Sejr ikke naas²⁾. Denne Modstand er visselig ikke betydningsløs, naar den kun lærer at kalde Vorherre til Hjælp, inden det bliver for sent. Den kan ikke besejre Fjenden, men det, vi kalde det naturlige Gode i os, og som ogsaa er af Gud, kan dog sinke hans Fremgang og opholde ham paa Vejen. Saa føres ganske vist Kampen endnu, som en tilbagegaaende Hær fører den, kun i Smaatræfninger mod enkelte af Fjendens Fortropper, kun mod enkelte Skikkelser af det onde. Men Kampen mod den Onde, mod selve Fjendens Hovedstyrke, den begynder først, naar den Enkelte, der er født fra oven og saaledes har set Guds Rige, ogsaa optages i dette ved Fødselen af Vand og Aand og i Menigheden overgiver sig til Kongen og lader ham føre Kampen sejrrig til Ende³⁾.

Det ses, at den her givne Udvikling af det menneskelige som forberedende Guds Rige søges støttet af den Joh. 3 formentlig gjorde Adskillelse mellem „Fødsel fra oven“ og „Fødsel af Vand og Aand“ saaledes, at der hermed betegnes to forskellige Ting. Dette er imidlertid i høj Grad tvivlsomt. I og for sig er Oversættelsen „fraoven“ (i Stedet for paa ny) filologisk forsvarlig, men den har

¹⁾ Taler og Sange ved Indvielsen af Ry Højskole. ²⁾ Pr. p. 121.

³⁾ Ib.

næppe Medhold i Texten. Dels stemmer Nikodemus's Svar, om man da legemlig kan fødes igjen, ikke dermed, dels fremgaar det af Herrens Yttring om Vejret: „Du hører dets Susen, men véd ikke, hvor det farer hen“, at det nye Liv, hvormed der skal begyndes, umulig kan ses, kjendes, før det er oplevet, erfaret¹⁾, med andre Ord: før Optagelsen i Guds Rige er fuldbyrdet i Daaben, før kan man heller ikke se dette. De Troende i den gamle Pagt saa det virkelig heller ikke. At de Fromme i Israel ventede det, glædede sig til det, eller at Abraham i Paradis „saa Herrens Dag“, er noget andet. Det er da saa langt fra, at „Fødselen fra oven“ gaar forud for „Fødselen af Vand og Aand“, eller at „Synet“, der følger af hin, betinger Daaben, at tvertimod det omvendte finder Sted: det er Daaben, der betinger Synet, med andre Ord: først naar vi ved Daaben ere indkomne i Guds Rige, da faa vi ogsaa det rette Syn paa dette. I Virkeligheden ere Fødsel fra oven og Fødsel af Vand og Aand et og det samme.

Men hvor Synet for Guds Rige eller Optagelsen i dette har fundet Sted, hvor med andre Ord Gjenfødselen er sket, dér kan, som af Hostrup fremhævet²⁾, menneskelig Kultur og Dannelse faa sin Betydning ogsaa for „det tilkommende Liv“. Men det maa da paa den anden Side fremhæves, at Skriften ved Udtrykket Nyfødsel o. l. i og for sig ikke tager Sigte paa det menneskelige, det intellectuelle, ethiske og moralske, men simpelthen paa det religiøse, paa Gudsforholdet, paa Troen, antydende dermed, hvad den paa andre Steder tilstrækkelig paaviser, at denne er en Naadegave, som ingen Menneskegjerning i sig kan forhverve. Hermed er ingenlunde det menneskelige, Videnskab, Kunst, huslige, borgerlige og sociale Spørgsmaal bandlyste fra Troendes Liv. Hvad eller hvor meget der heraf skal medtages eller udskydes, derom kan der ikke gives almindelige Regler. Det maa Enhver af-

¹⁾ Skat Rørdam, ny Testamente p. 327. ²⁾ Pr p. 25.

gjøre med sig selv efter sin Samvittighed — efter Gudsforholdet, men hvor meget eller hvor lidt det nu end bliver, altid bliver Forandringen total, og Synet nyt ogsaa paa disse Ting, alt som Paulus udtrykker det: „det gamle er forbigangent, alt er blevet nyt“, saa at hvad der hist er det sidste, bliver her det første, og omvendt. I den Forstand betegnes der derfor ved Gjenfødslen netop noget — „splinternyt“, et Gudsforhold, hvor der før var et Verdensforhold, et Guds Barn, hvor der før var et Verdens Barn, Tro, hvor der før var Vantro. Gjenfødslen er da heller ikke, som Hostrup mener, Meddelelse af en ny Kraft, Opstandelses-Kraften, til det gamle Menneske, men er Indførelse af et nyt Liv i et nyt Menneske, som Herren siger: „man lader ny Vin i nye Læderflasker, saa blive de begge bevarede“. Men paa den anden Side har han ganske Ret i, at det gamle Menneske — det, der skal „korsfæstes“, ingeniunde er det menneskelige, eller hvad der i Menneskehjertet som saadant findes af godt, sandt og smukt „til at gjøre Livet rigt og give det Værd for os“, nej, hvad der skal korsfæstes, er alene det onde, Synden, Tankegangen, Retningen, det fra Gud bortvendte Sind. Det er dette alene, der skal forgaa — „offres paa Guds Alter“; det menneskelige i og for sig derimod skal ikke forgaa — det skal bevares.

9. Som Doktrin og Skoletheori vil Besvarelsen af Spørgsmaalet om, hvorvidt det menneskelige, som vi her have udviklet det, forbereder Guds Rige, eller ej, sagtens vedblivende dele Kristne i tvende Lejre. I Realiteten turde dog alle Besindige her være enige. Hovedsagen er, at det menneskelige bevares, og at det indlemmet i Menigheden skal „voxe og tiltage“, paa samme Tid som det derved uddannes til at tjene og udbrede Guds Rige. I Fremhævelse netop af den Vexelvirkning mellem dette og det menneskelige, der her finder Sted, synes Hostrup os særlig at have sin Styrke, ja hans Glæde over Menig-

heden kan nu nærmere præciseres derhen, at vi i denne finde Foreningen af Gud og Mennesket virkeliggjort, finde alt sandt menneskeligt, menneskelig Individualitet, saavel den personlige, som folkelige, Sprog og Nationalitet, vore Glæder og vore Sorger udviklede og forklarede efter den Retning og det Maal, hvortil de oprindelig vare bestemte — at tjene til Guds og derigjennem til vor egen Forherligelse, med andre Ord, Hostrups Glæde er den, at med det menneskeliges Bevaring i Menigheden er Livets Enhed og dermed Sandheden bevaret. Men Betingelsen herfor er da ogsaa, at vi vedkjende os det menneskelige ikke blot i sin Højhed, men i sin Ringhed, ikke blot i sin Styrke, men i sin Svaghed, idet vi erkjende, at uden Gud er det intet, at jo mere vi derfor se os i vor menneskelige Begrænsning og Skrøbelighed, desto mere kan Gud faa ud af os, og desto snarere Sandheden, Livets Enhed, blive naaet. Men det gjælder da ogsaa at erkjende, at hvorvel Foreningen af det guddommelige og menneskelige ideelt set alt er tilstede i Menigheden, saa staar dette for den Enkelte dog bestandig som det store Maal for Udviklingen, der selv hos de bedste Kristne aldrig foregaar uden gennem stor Skrøbelighed og Svaghed. Man kan derfor sige, at den stærke Fremhævelse hos Hostrup af det menneskelige som det, der er nødvendigt til Bevaringen af Livets Enhed, i sig kun er et Udslag af hans Troskab mod Sandheden — en Troskab, der hos ham maaske tydeligst ytrer sig i en bestandig Frygt for i sin Forkyndelse at komme til at sige mere om det kristelige Liv, end han kan staa ved eller dække med sin Person. Man høre ham selv.

Vi véd, siger han¹⁾, „at om vi har det himmelske, saa bære vi det i Lerkar, og at vi derfor, om vi nogen-
sinde glemme dette, vil komme til at lære igjen, at vi trænge til Herrens Medynk, saa længe vi vandre her nede. Kommer der Tider, hvor vi maaske er for glade

¹⁾ Pr. p. 318.

til at have øjeblikkelig Brug for den, ikke fordi vi forsmåa Guds Naade, men fordi den favner os, fordi det gives os at hvile i den, saa kan der ogsaa komme de Tider, hvor vi langt mere føle vor Fattigdom end Naadens Rigdom, hvor vi ikke se nær saa klart, at vi er Guds Børn, som at vi er ynkelige Mennesker. Og saa véd jeg, at det er godt at tænke paa, at Vorherre Jesus ikke foragter dem, der er nærvæd at foragte sig selv, ja véd, at det er ved Troen paa hans guddommelige Medynk, at han holder fast paa os, saa han igjen kan drage vort Hjerte ind under Naaden. Og saa véd jeg ogsaa, at vi med Hensyn til det timelige har Brug for Vorherres Medynk og slet ikke kan undvære den. — — Naar Bekymringerne faa Magt over den barnlige Frimodighed, som ikke plejer at være synderlig stærk hos os, saa kan det gjøre godt at tænke paa den Konge, hvis Hjerte er stort nok til ogsaa at rumme den jordiske Nød. — — Det er sikkert det bedste, naar den Fattige kjækt kan løfte Hovedet op og i et Fadervor kaste al sin Sorg paa ham, som giver sine Børn alt, hvad de behøve, og saa uden Frygt gaar til sit Arbejde. Men naar vi nu ikke kan dette, og Hjertet vedbliver at være tungt, saa er det dog paa Vejen til det bedste at huske paa den inderlige Medynk, som Vorherre Jesus kan føle med dem, der vandre i Ørken og fornemme dens Gru“.

Idelig indskærper han, at vi kun er — „Smaafolk“. Vi har ikke Spor af Ret til at sige, hedder det ¹⁾, at vor Vandel er renere end saa mange andres, der ikke tro paa Vorherre, at man bedre kan stole paa os end paa dem, at vi er stærkere i Kampen og taalmodigere til at lide, eller at vi er kjærligere mod andre, end Hedningene kan være. Det Kjendemærke paa sin Menighed, som Vorherre Jesus nævner, den indbyrdes Kjærlighed, det er ganske vist ikke endnu tilstede hos os, saa det kan ses deraf, som i Kristenhedens første Dage, hvem der

¹⁾ Opstandelsen og Livet p. 302.

er Herrens Disciple, nej, Kjendemærket hos os derpaa er egentlig kun vor Bekjendelse af Vorherre mere i Ord end i Levned. Men ét Kjendemærke er der, som dog maa være at se endogsaa hos dem, i hvem Kristenlivet er svagt, i al Fald naar de komme i Nød hernede, og som da adskiller dem, der tro paa Herren, fra dem, der ikke tro paa ham, og det er, at de ikke synke sammen herunder, men rejse sig. Det er jo ogsaa sket med dem, der vilde høre Vorherre til, at de har følt sig lamslaaede af det, der kom over dem, som om de nu ikke længer kunde holde dette Liv ud, intet godt mere havde at vente hernede, saa de var, som Enken i Nain, paa Vejen til at begrave deres Livshaab. Men at de da havde med Vorherre at gjøre, det maatte saa kjendes derpaa, at han standsede dem paa Vejen og gav dem det tabte Livshaab tilbage, ja rejste dem, idet han oprejste det.

Frømdelcs: „Om nogen elsker mig“ — siger Herren. Tør vi regne os til dem, der gjøre det? Der er saa mange, hedder det hos Hostrup¹⁾, der har let ved at gjøre det Regnestykke, der mene, at det følger af sig selv, men som aabenbart tage fejl, saa hvad de elske, det er deres Penge, deres Ære og Lykke, højst deres Slægt og Venner. Men vi, som virkelig har begyndt at tro paa Vorherre Jesus, vi har ikke altid saa let ved at finde vor Kjærlighed til ham. Vi véd meget godt, at der er dem, vi egentlig elske højere end ham, dem, for hvem Kjærligheden kan brænde saaledes i vore Hjerter, saa vi slet ikke kan tage fejl af den. Vore Kjæreste her paa Jorden elske vi med et varmt Hjerter, men Vorherre Jesus kan vi kun elske, som et koldt Hjerter formaar det, til han selv bringer Varme ind i os. Og et saadant koldt Hjertes Kjærlighed, den kjendes mere paa sin Fattigdom end paa sin Rigdom, mere paa hvad den savner, end paa hvad den har. Vi tør ikke sige, at vi elske ham saaledes, at vi glade give ham det bedste, vi

¹⁾ Pr. p. 258.

har, men saaledes, at vi vente og vil have al vor Trøst af ham, ja, at vi gjerne vil nær hen til ham, netop fordi vi saa tit føle os saa langt borte. Vi elske ham kun saaledes som Træet, der staar i Skyggen, elsker Lyset og rækker efter det, men ogsaa det er en Kjærlighed, om det ikke er den bedste“.

Fremdeles: Vi sige ikke, at Gud i Himlen har Grund til at se med Velbehag paa os¹⁾. Tvertimod vi er en vantro Slægt, selv om vi har begyndt paa Troen²⁾. Hvor svag er denne ikke; hvem der havde den større!³⁾ Tit gæstes vi af ugudelige Tanker, ja tænke ondt i vore Hjerter⁴⁾. Intet Under, om det alt imellem forekommer os, som var Herren slet ikke kommet til os⁵⁾. Det eneste, der da trøster os, er, at paa sin Søn ser Gud med Velbehag, og at den, der tror paa ham, ogsaa faar Del i dette⁶⁾.

Eller man høre hans Udlægning af „Saligprisningerne“ i Bjergprædiken⁷⁾. „Naar det hedder: Salige ere de, som lide Forfølgelse for Retfærdigheds Skyld, saa har disse Ord vel slet ikke hidtil kunnet passe paa os, saa hvis det var en nødvendig Betingelse for en Kristen at blive forfulgt for sin Tro, saa hørte Ingen af os til Guds Folk. Og naar det hedder: Salige ere de Barmhjertige og Rene af Hjertet, saa synes mig ogsaa, at de Navne ere altfor gode til os. Selv naar det hedder: Salige ere de, som hungre og tørste efter Retfærdighed, kan vi være betænkelige, idet hvad der rører sig i os som en Higen efter Retfærdighed, dog maaske er altfor mat og lunkent, til at det kaldes for en Hunger og Tørst. Og saaledes bliver det egentlig ved, saa jeg frygter for, at hvert af disse Navne er for godt til os. Naar det hedder: Salige ere de Sagtmodige, saa véd jeg i det mindste saa meget, at jeg for mit Vedkommende ikke har let ved at taale Uret, og naar det hedder: Salige ere de, som sørge, saa

¹⁾ Pr. p. 31.

²⁾ Ib. p. 33.

³⁾ Ib. p. 148.

⁴⁾ Ib. p. 399.

⁵⁾ Ib. p. 259.

⁶⁾ Ib.

⁷⁾ Ib. p. 416.

føler jeg, at jeg sørger meget mere over det timelige end over det at være en Synder for Gud, og dog maa det nærmest være denne Sorg, som Vorherre giver saa godt et Tilsagn. Ja lige overfor saadanne Ord kan vi være bange for, at de dog egentlig ikke vil tage os Smaafolk med, fordi det Mærke, de pege paa, er saa grumme svagt hos os, om det end ikke helt fattes. Men naar vi saa komme ned til Begyndelsen — thi Vorherre begynder jo nedefra — og det hedder: Salige ere de Fattige i Aanden, saa kan jeg i det mindste sige: dér kommer jeg med, dér er min Plads i Herrens Menighed, som jeg kan kjendes ved“.

Man taler om at høre Herren til hel og holden, ingen Vaklen, ingen Halvhed. „Men Gud hjælpe os,“ udbryder Hostrup¹⁾, „er vi da ikke halve? Vor Livsvandring har jo slet ikke hidtil taget sig ud som en fast og sikker Gang, snarere har den været en Gang i Vaklen og Snublen²⁾. Det er jo sikkert, at vi drages til to Sider, baade op og ned, og at vi i os selv ikke er synderlig stærke til at modstaa ham, der ved Verdslighed vil drage os fra Vorherre, men Spørgsmaalet er jo, hvem vi vil drages af, og er det i Virkeligheden af ham, der drager opad, saa er det vor Trøst, at han er den stærkeste af de to og heller ikke vil forkaste os for vor Halvheds Skyld, naar vi kun vil ud af den³⁾. Kan jeg derfor ikke synge Salmeverset: „altid fuld af Jesu Tro“, saa kan jeg synge: „altid dog i Jesu Tro“, og jeg mener dermed, at selv om vi tro paa meget andet end paa ham og slet ikke altid leve med ham i Tankerne, saa er det dog Grundvillien i os, at vi vil hen til ham, og det er netop den, han ser paa og kjendes ved“⁴⁾.

Fremdeles: Det er ikke min Mening, siger han⁵⁾, at jeg og de, der dele min Tro, altid føle os Herren nær. Jeg kan ikke synge den Salme med:

¹⁾ Pr. p. 110.

²⁾ Ib. p. 371.

³⁾ Ib. p. 110. Ib. p. 372.

⁴⁾ Ib. p. 109. 110.

⁵⁾ Ib. p. 359.

„Alle vegne hvor jeg vanker,
 Jeg min Jesus har i Tanker.
 Hvor jeg ligger, sidder, gaar,
 Efter ham min Længsel staar“ —

og endnu mindre juble vi stadig i hans Favn. Han er os jo tit saare fjærn og dunkel. Men vi tro dog, at han alligevel er os nærmere end alt det, der synes at fjærne ham fra os, Synden og Sorgen og Døden. Det er, hedder det¹⁾, det store Paaskebudskab, at disse tre gaa vi ikke til, men fra. „Og vilde man saa rette et Samvittighedsspørgsmaal til mig og sige: Tror Du ogsaa fast paa, hvad Du der siger? saa vilde jeg svare: ikke saa fast, som jeg gjerne vilde. Thi jeg er vel ikke nær saa sikker paa mit Møde med den Opstandne som de to Disciple i Emaus, men saa sikker er jeg dog, at jeg i Troen paa Vorherres Hjælp vil sætte mit Liv ind paa den Sag.“

Endelig: Utvivlsomt, hedder det²⁾, „er det det kristelige at synge Hosianna ikke blot paa Adventssøndag og i den glade Jul, men ogsaa gennem den alvorlige Fastetid og under Langfredagskviden, saa det netop er paa Vandrigen under Korset, at det første Hosianna skal staa sin Prøve. Alligevel véd jeg saare godt, at der er meget andet end Sejrshaal og Sejrsglæde, meget andet end Hosianna i mit Hjerte, men selv om det ikke altid bryder frem i en glad Bekjendelse af Herren, saaledes som denne kan findes hos et Barn, saa kan det dog staa i Hertet og dér vinde i Dybde, hvad det taber i Kraft.“

Ja — uforbeholden Tilstaaelse, at nævne Tingen ved sit rette Navn, ingen Hemmeligheder for Verden, giv Sandheden Æren, med ét Ord: Ærlighed — det er, hvad der overalt møder os i Hostrups Forkyndelse.

10. Det menneskelige skal bevares, for at Enheden kan bevares. Det er Maalet. Men kan det naas? Hvis

¹⁾ Pr. p. 200.

²⁾ Ib. p. 161.

det var det, Herren forlangte — et Liv, hvor Enheden aldrig blev brudt, hvor det guddommelige og menneskelige til enhver Tid dækkede hinanden, altsaa et fuldkomment Liv, da var Haab om Frelse forgjæves. Men det er Hostrups Trøst — ikke at Gud ingen Fuldkommenhed vil have, tvertimod, men at han paa en Maade flytter den fra Gjerningen til Villien, ser ikke paa Evnen, men paa Hjertet, spørger ikke om, hvad vi kan, men hvad vi vil, ja spørger os egentlig alle, som han spurgte den Syge i Bethesda: vil Du være sund? og saa ogsaa uden nogen anden Betingelse, fra vor Side end den ærlige Villie helbreder os, som han helbredte ham. At have Villie til En, er jo i Virkeligheden at elske ham, og man kan derfor sige, at i Villien til Gud, naar den kun er ærlig, har Loven og dennes Fuldkommengjører, Kjærligheden, alt vundet Skikkelse. Dette er, hvad Hostrup baade prædiker og synger om. Med Rette har man paa hans Grav sat dette Vers af ham selv:

„Det at leve er at ville,
 Det at ville er at elske,
 Som vi elske Dag for Dag,
 Saa er Livets Vingeslag“.

Ærlighed er da for Hostrup noget langt mere end en Egenskab ved Villien og den sædelige Handling, den er den sædelige Handling selv, Udtrykket for det menneskelige efter sin Ide, ja egentlig, hvad Herren selv priser som Fuldkommenheden, „et godt og smukt Hjerte“.

Hindringerne for Ordets Væxt, siger Hostrup¹⁾, „Sløvhed, Letsindighed og Verdslighed, findes i os alle, men et godt og smukt Hjerte kalder Vorherre Jesus et saadant, hvor de lade sig overvinde — ikke derved, at de Sløve vække sig selv, og de Overfladiske gjøre sig selv til dybere Naturer, og de Verdslige ryste alt denne Verdens Støv af sig, thi det er en Umulighed. Hvad Helligaand

¹⁾ Pr. p. 108.

behøver for at fuldføre sin Gjerning i os, det er ikke Englehjerter, rene og varme fra inderst til yderst — ellers maatte han opgive Arbejdet for længe siden — nej, det er ærlige Hjerter, som i deres Besmittelse vil være rene og i deres Haardhed vil være bløde, og i deres Overfladiskhed vil være dybe, det er det, Vorherre kalder et smukt og godt Hjerte, det, som modtager Ordet uden Skrømt og Svig for at holde det fast og leve evigt ved det i Forsagelse og Tro. Ja i Forsagelse, det er Sagen, saa paa Ærligheden af den beror det Hele. Jeg kan ikke selv tage Sløvheden ud af mit Hjerte, men jeg kan vedkjende mig den som et ærligt Menneske, der ikke vil skjule sin Brøst for sig selv. Jeg kan ved Kraften fra det Høje, som aldrig svigter, hvor den ærlig paa kaldes, forsage den, saa at jeg beder den Helligaand om at gjøre mig varm i Stedet for ligegyldig. Jeg kan ikke gjennembyrde Stengrunden, som sidder herinde og hindrer Gudsordet i at gaa dybt, men jeg kan som et ærligt Menneske kjendes ved min Letsindighed. Jeg kan forsage den, saa at jeg giver den Helligaand Lov til ved alle de Midler, som staa til hans Raadighed at sprænge Klippen, saa at Troslivet kan voxer i Dybden. Jeg kan ikke lade være at bekymres under de jordiske Tryk og at begjære den jordiske Lykke, der spiller en umaadelig Rolle ogsaa for mig, men jeg kan godt føle, at al denne Lyst og Bekymring kan være farlig, fordi den vil lænke Hjertet til Jorden, og jeg kan forsage, hvad der er ondt deri. Det er da Ærligheden, det altid kommer an paa, det at tage det alvorligt med Vorherres Ord til os og med det onde, han vil frelse os fra. Er det kun halvt Alvor med os, saa vort Hjerte vil dele sig og tjene to Herrer, saa kvæles Sæden af Tornene. Men er der Sandhed trods al Skrøbelighed og Hindringer indenfra, er der med andre Ord Ærlighed, saa kan ingen Stengrund standse den forneden, og ingen Torne kvæle den foroven; saa kalder Vorherre Jesus det for god Jord; saa arbejder den Helligaand gennem Ordet, saa at Sæden selv renser

sin Jordbund, alt som den voxer, og bliver ved dermed, til den bærer sine modne Frugter“ ¹⁾).

Ærlighed som Kristen bestaar, efter Hostrup, i at vedkjende sig den i Hjertet givne Forening af det guddommelige og menneskelige paa engang som Livets Forudsætning og dets Maal.

Det guddommelige alene er nemlig ikke det kristelige, men bliver kun dette, naar det ikke begynder paa bar Bund, med at udrydde det menneskelige, men tvertimod forener sig med det. Ganske vist er Kjærlighedsbudet et nyt Bud, men selve Kjærligheden er ikke ny. Ogaaa Loven er Kjærlighed, om den end først fuldkommengjøres i Evangeliet. Paa lignende Maade med Hjertets medfødte Krav, med den naturlige Kjærlighed, Kjærlighed til Hus og Hjem, Fædreland, Slægt og Venner, kort sagt Trangen til Samfundet og Glæden over dette, hvilket alt sammen karakteriserer det menneskelige og er uadskillelig derfra. Dette skal ikke nedbrydes, men fuldkommengjøres i Kristi Kjærlighed og er saa langt fra at hindre denne, at den tvertimod, ligesom Loven forbereder Evangeliet og tilsidst viger Pladsen for dette, skal udvikles og modnes til ganske at rumme det. Saa maa ganske vist det gamle Hjem, hvori vi tidligere slog os til Ro, vige Pladsen og underordne sig det nye, hvori vi nu ere indlemmede ²⁾). Og dermed mener jeg ikke, siger Hostrup ³⁾), „at, hvad jeg har kaldt det gamle Hjem bliver ringere for os, end det var før. Det var visselig heller ikke Tilfældet med Vorherre Jesus, at det lille Hus i Nazareth, hvor han havde tilbragt sin glade Barndomstid, blev fattigt for ham, fordi han havde fundet sit bedste og rette Hjem i sin himmelske Faders Hus, saa at han fra den Tid saa ned paa det og paa sine jordiske Forældre, nej, det hedder jo udtrykkelig, at han drog hjem med dem og var dem underdanig. Det var nok snarere saaledes, at det store himmelske Hjem løftede det lille jordiske for

¹⁾ Pr. p. 105. ²⁾ Ib. ³⁾ Ib. p. 74.

hans Øjne, saa at det nu var, som om Solen var staaet op over det og skinnede derind og forgylde dets Fattigdom. Og saadan maa det jo ogsaa være med de Kristne, saa selv om de ikke kan følge Slægt og Venner i al Ting: det kan umuligt hænge rigtig sammen med dem, der i en Slags Aandrigthed se fornemt ned paa Husliv og Fædreland, som om de vare løftede over det, og dets Ve og Vel slet ikke vedkom dem som Himmelborgeré.“ Deraf Hostrups Kjærlighed til al jordisk i god Forstand, til Danmark, dets Sprog, dets Minder, dets Natur¹⁾), ja deraf i det hele det nationale Præg ogsaa over hans Forkyndelse, der aldrig lader os glemme, at det er en dansk Mand, der taler.

Men heller ikke det menneskelige er i og for sig det kristelige. Det bliver det først, naar den Helligaand tager sig af det, og vore Gjæringer saaledes blive gjorte i Gud. Ganske vist er der i vore Dage stundom en Tilbøjelighed til at stemple Barmhjertigheden som saadan som kristelig: naar der gjøres noget for de Fattige, kalder man strax dette kristelig Velgjørenhed; naar Kvinder af hjertelig Medfølelse med de Lidende ville indvie sig til Sygeplejen, skal de strax gjøres til kristelige Diakonisser. Men naar man uden videre vil tage disse og lignende Opoffrelser til Indtægt for det kristelige, da gjælder utvivlsomt Herrens Ord: „de have mistet deres Løn“²⁾). Thi om vi maaske kunne bruges til noget saadant, da kan vi dog umulig tilegne os det som vort; vi kan næppe pege derpaa; det hører efter sin Natur til det skjulte, som den venstre Haand ikke faar at vide. „Og der er den Fare ved at smykke det menneskelige med det kristeliges Navn, at man saare let kommer til at bygge et Salighedshaab derpaa, og det har vi ikke Ret til at bygge paa noget, vi finde hos eller i os selv.“ Faren er saa meget større, som vi af den naturlige Frygt for det udvortes ere tilbøjelige til at ty til det indvortes og

¹⁾ Pr. p. 105. ²⁾ Ib. p. 25—26.

søge Vidnesbyrdet om vor Kristelighed i, hvad der her rører sig af fromme Følelser og Forsætter¹⁾). Men det er netop det, der er det mislige, siger Hostrup²⁾), og det, jeg ivrer imod. Thi hvad der frelser mig og gør mig til Kristen, det er ikke, hvad jeg føler for Vorherre Jesus og vil gjøre for ham, men det er, hvad han føler for mig, og de Kjærligheds-Gjerninger, han endnu i sin Menighed opfylder paa mig, saa hvad det drejer sig om, er kun ærlig at ville hen til ham, at bygge ikke paa vor Tro, men paa Troen, Fællestroen, Menighedens Tro.

Men da forstaas det, hvorfor, efter Hostrup, „Be-kjendelsen“ ogsaa maa blive hans Forkyndelses et og alt, thi det er i den, at det guddommelige og menneskelige mødes, og Foreningen af disse tvende, Herrens Tilbud til os i hans Ord og vor Samfundstrang, efter sin Ide og Bestemmelse kommer i Stand.

Kristendommens sædelige Fordring lyder i Hostrups jævne Sprog: vær et ærligt Menneske. For mange klinger dette maaske ikke stort nok. Alligevel er det, naar det forstaas, som han forstaar det, baade stort og sandt. Det passer godt paa ham, der elskede at færdes paa det jævne, for dog derfra, som Faa, at kunne stige til det høje, og det viser godt, hvorledes Foreningen af det høje og det lave i Troen endnu fuldbyrdes paa de smaa, og Sandheden, Livets Enhed, ogsaa kun hos saadanne bliver naaet.

¹⁾ Pr. p. 26. ²⁾ Ib.

III.

R. Frimodt.

I. Er Monrad Bønnens, og Hostrup Bekjendelsens, saa er Frimodt Vidnesbyrdets Prædikant. Hvad er et Vidnesbyrd — kristelig set? Et Vidnesbyrd er det ubedragelige Udtryk for det personlige Samliv med Herren, for den Indflydelse, som de her vundne Erfaringer ses at have udøvet paa Livet. I den Forstand kan en Præst ogsaa kun da siges at vidne i sin Forkyndelse, naar denne er bleven i dybeste Forstand ikke et Budskab om, men et Budskab fra Herren.

Jesus siger til den Spedalske (Matth. 8, 4): „Gaa hen, beté Dig for Præsten og offre den Gave, som Moses har befaleet, dem til et Vidnesbyrd“. Fremdeles (Matth. 10, 18): „I skulle føres for Fyrster og Konger dem og Hedningene til et Vidnesbyrd“, og endelig (Matth. 10, 17): „Vogter Eder for Menneskene, thi de skulle overantvorde Eder til Raadet og hudstryge Eder i deres Synagoger“ — og (V. 22): „I skulle hades af alle for mit Navns Skyld, men den, som bliver bestandig indtil Enden, skal blive salig“.

Saaledes forholder det sig aandelig forstaaet med Vidnesbyrdet. Det udvikler sig paa en Maade gennem de her antydede Trin. Som den Spedalske strax efter Mødet med Jesus flyede de Urene, blandt hvilke han før færdedes, og ilede til Præsterne, til Herrens Indviede, og dér fik det for alle gyldige Bevis for, at et nyt og sundt

Liv var begyndt hos ham, saaledes yttres det kristelige Vidnesbyrd sig ogsaa, saasnart Mødet med Jesus har fundet Sted, som Bortvendelse fra det gamle Syndeliv og Henvendelse til de „Indviede“ — til Samfundet med Menigheden, hvor Beviset paa en Maade modtages for, at Omvendelsen i al Fald er begyndt. Men atter, skal denne ikke blive en Stemning, en kortvarig Vækkelse, da udebliver heller ikke Vidnesbyrdets andet Kjendetegn, Fremførelsen for Fyrster og Konger og Hedninge, d. e. for Verden og de Vantro, „at de kunne faa de gode Gjerninger at se“, medens dette igjen nødvendig fremkalder Vidnesbyrdets tredje og sidste Kjendetegn, Trængsel og Forfølgelse for Ordets Skyld, i det Hele Korset, Lidelsen, som Ingen, der i Sandhed hører Herren til, nogensinde kan spares for.

Selvfølgelig er dette heller ikke overset hverken af Monrad eller Hostrup — Tvertimod, Bønnen ikke mindre end den hjertelige Tilslutning til „Bekjendelsen“ hviler i sin dybeste Grund paa den personlige Erfaring om Samlivet med Herren — paa Mødet med ham og hvad dette fører med sig: — Kamp saavel med sig selv som med Verden.

Alligevel er det blevet givet Frimodt at skildre denne Kamp ikke blot som uundgaaelig og vedvarende, men navnlig som den, der alene kan gjøre Kristne til, hvad de efter Herrens Ord ogsaa skulle være — „Staden paa Bjerget“, der ikke kan skjules, og i den Betydning er det, vi mene særlig at kunne karakterisere ham som Vidnesbyrdets Prædikant.

Man kunde spørge, om der i og for sig er nogen Forskjel paa Bekjendelse og Vidnesbyrd. I daglig Tale bruges de gjerne synonyme. Saaledes ogsaa i Skriften i Betydning Forkyndelse, Prædiken, Udsagn: Joh. 3, 11: „Vi tale det, vi vide, og vidne det, vi have set“; Joh. 1, 20: „Han bekjendte: jeg er ikke den Kristus“ (jfr. 1 Thess. 2, 12, Ap. Gj. 2, 40, Joh. 4, 39 — Ap. Gj. 23, 8, Hebr. 11, 13, Joh. 9, 22). Paa samme Maade om

„Gjerningerne“, om hvad der aabenbarer sig i Liv og Vandel: Joh. 5, 36: „De Gjerninger, Faderen har givet mig at fuldkomme, vidne om mig“; 2 Kor. 9, 13: De prise Gud for den Lydighed, hvormed I bekjende Kristi Evangelium (jfr. Ap. Gj.: 14, 3, 3 Joh. V. 12, Ap. Gj. 6, 3 — 16, 2, 2 Kor. 1, 12, Ap. Gj. 24, 14, Hebr. 13, 15, 10, 23). Derimod synes Trængsel og Forfølgelse, i snevrere Forstand altsaa Lidelsen, særlig fremhævet som karakteriserende Vidnesbyrdet. Ganske vist findes Lidelsen paa enkelte Steder antydet som uadskillelig fra Bekjendelsen, saaledes Matth. 10, 32: „hvo som vil bekjende mig for Mennesker, ham vil jeg og bekjende for min Fader, som er i Himlene“. Udtrykkelig siges det dog ikke. Anderledes om Vidnesbyrdet. Her er Betydningen sikker i Ap. Gj. 22, 20: „Da Stefanus, dit tro Vidnes Blod blev udøst, stod jeg hos“. Joh. Aab.: 1, 9: „Jeg Johannes, meddelagtig i Trængslen, var paa Øen Patmos for Jesu Kristi Vidnesbyrds Skyld“ — ib. 6, 9: „Jeg saa under Alteret deres Sjæle, som vare myrdede for Guds Ords Skyld og for det Vidnesbyrds Skyld, som de bar“, og endelig det bekjendte Sted Hebr. 12, 1 flg: „Derfor lad ogsaa os, efterdi vi har en saadan Skare af Vidner omkring os, aflægge alt, hvad der tynger, og Synden — og med Standhaftighed gennemløbe den os anviste Bane“ — en Bane, som derefter udtrykkelig skildres som Lidelsernes, Trængslernes, Korsets, Forhaanelsernes, Revselsernes Bane.

I Overensstemmelse hermed er det nu, at Frimodt skildrer Lidelsen som uadskillelig fra Kristnes Liv, der først saaledes kan blive, hvad det er bestemt til at være — et Liv i Vidnesbyrdet. Over sine Prædikener har han sat tvende Mottoer: „Om Saltet mister sin Kraft, hvormed skal det saltes“, og: „I Verden skulle I have Trængsel, men i mig skulle I have Fred“. Men Saltet eller rettere Kraften i Saltet, der frelser og bevarer, kan umulig komme fra Beretninger og Fortællinger, fra en blot Høren om Jesus, men maa hidrøre fra den individuelle Oplevelse og Erfaring, med andre Ord fra Mødet med ham. Hermed

maa der begyndes. Hans Prædiken er derfor i eminent Forstand en Jesusprædiken. Idelig spørger han: Har Du mødt Jesus? Har Du talt med Jesus? Har Du skriftet for Jesus? Har Du ligget paa Knæ for Jesus? o. s. v. Men dernæst: Træet maa kjendes paa Frugten. Saa sandt vi ikke kunne tjene baade Gud og Mammon, saa maa ogsaa Mødet med Jesus kjendes paa det afgjørende Valg, ja paa Bruddet med Verden, ikke delvist, men fuldstændigt. Men er Kristnes Liv som et Liv i Vidnesbyrdet end saaledes uadskilleligt fra Lidelsen, udadtil Trængsel i Verden, indadtil Kamp med Synden og sig selv, saa faar det ogsaa Vidnesbyrdets Løn — den Fred, som overgaar al Forstand, og som Ingen kan tage fra os. Det er dette, Frimodt udtrykker med det andet Motto: „I Verden skulle I have Trængsel, men i mig skulle I have Fred“.

2. Det ses nu let, hvad der, efter Frimodt, giver enhver troende Forkyndelse dens Grundpræg. Da Hovedsagen er Mødet med Jesus, er det klart, at for den, der skal forkynde Ordet, er Begavelse, Kundskaber etc. det underordnede. Det første er og bliver den umiddelbare, personlige Paavirkning af Herren, med andre Ord — Grebetheden, uden hvilken selv den aandrigste Forkyndelse igunden er — „Kling-Klang“. Men Grebethed er netop, hvad der i højeste Grad udmærker Frimodt. Det er den, der efter hans Mening kun er i Stand til paa engang „at give Basunen tydelig Lyd“ og lade Naadebudskabet lyde med „Sølvklokketoner“¹⁾. Det er derfor den, han søger efter paa Prædikestolene, men som han ogsaa, efter sit Ord, dér saa tit har søgt forgjæves. Hertil sigter han, naar han siger²⁾: „Hvor ofte har man ikke i Kristenheden villet besmykke Zions Konge med Guld, med Fløjel, med Pragt, men hvor ofte har han ikke vist Verden, at hvor man byggede

¹⁾ Pr. II. Sml. p. 132. ²⁾ Ib. p. 5.

ham Domkirker af Marmor, dér lønnede han dem med Prædikener af Straa; hvor man sang ham Lovsange med Orkester og Basun, dér gav han dem Hjerter af Sten, og hvor man ærede ham med Altere af Guld, dér gav han dem Præster af — Træ.“ Thi Grebetheden kjendes derpaa, at den jager som Paulus: „jeg jager derefter, efterdi jeg og er grebet“, kjendes derpaa, at som den selv iler mod Maalet, forglemmende, hvad der er bagved, vil den bringe andre til det samme, vil som Saltet kun bevare mod Forraadnelsen, fordi den bringer Bevægelse, bringer til Bevidsthed, at vi ikke kunne blive liggende, men maa fremad. Det er paa denne Maade, Frimodt bestandig taler. Var det hos Prædikanterne af den ældre Skole maaske mere religiøse Almenbetragtninger, der meddeltes Tilhørerne, og kan man ogsaa i vore Dage af og til træffe Prædikanter, der i deres Forkyndelse minde mere om Ræsonnøren end om Præsten, idet de nærmest kun synes at forholde sig udenfra til deres Æmne, overvejende og betragtede dette, saa er Frimodt grebet af sin Gjenstand, ja betaget af den — lever i den, saa at naar han taler om Jesus, er det egentlig heller ikke som den, der har hørt eller læst om ham, men som den, der personlig kjender ham, har truffet ham paa sin Vej, har levet, ja lever med ham. Alle Frimodts Prædikener bære dette Vidnesbyrds umiddelbare Præg, at være, som vi have sagt, et Budskab ikke om Jesus, men fra Jesus. Deraf de hyppige Vendinger hos ham: „Jeg skal hilse Dig fra Jesus“; „jeg har at mælde Dig fra ham“; „hør, hvad han nu siger Dig ved mig“ etc.

Men atter ses det, at den levende Bevidsthed om denne stadige og umiddelbare Adgang til Herren, netop er det, der giver hans Forkyndelse dens i særlig Grad præstelige Karakter. Skjønt i formel Henseende et Mønster paa Veltalenhed, er Frimodt egentlig ikke Taler, men helt og holdent Præst, opfyldt af Følelsen af, at han taler ikke paa egne, men paa Guds Vegne, staar ikke i sit eget, men i Herrens Navn, ja i hans Sted. „Fordrager

mig“, slutter han sin Tiltrædelsesprædiken¹⁾, „saa sandt jeg er et Sendebud til Eder i Herrens Sted“. „Forligelsens Tjeneste“ gennemtrænger ham, stundom saa stærkt, som stod han i Øjeblikket for Herrens Ansigt, og hans Prædike-stol var Stedet, hvor Afgjørelsen nu skulde træffes.

Disse og lignende Følelser give allerede i ren ydre Henseende hans Sprog et eget Præg af Højhed, der aldrig svigter ham, end ikke der, hvor han øjensynlig er bragt i Affekt. Det Træk af Hjemlighed, som sad man i en Stue, der stundom møder os hos Hostrup, træffes ikke hos Frimodt. Overalt føler man, at man er i Kirken, ja, noget af Røsten til Moses ved Tornebusken: „drag af din Sko, thi det Sted, hvorpaa Du staar, er helligt“, slaar os her imøde. Han sætter gjerne Adjektivet stor foran Guds Kjærligheds Aabenbarelsen: vor store treenige Gud, vor store Fader, store Frelser, store Konge, den store Trøster, de store Løfter o. s. v. Tilhørerne, hvilke han stundom tiltaler som kjære Medsyndere, gjøres opmærksomme paa, at Jesus er her til Stede, er herinde, er her idag, iaften o. s. v. Ofte forstærkes det højtidelige Indtryk ved rhetoriske Gjentakelser, der dog ere saa hyppige og saa lange, at de i al Fald under Læsningen stundom virke trættende: „Han vil komme, Jesus den korsfæstede“, siger han, „ikke i Ringhed og Forsmædelse; han vil komme, ikke for at lade sig dømme, men for selv af dømme; han vil komme, hvem de slog og forkastede; han vil komme, og de skulle kjende ham, hvem de have stunget; han vil komme, og alles Knæ skulle bøje sig for ham; han vil komme, og alle Jordens Folkeslag skulle skue hans Aasyn²⁾“. Eller³⁾: „Hvis Du virkelig vil af med din Synd; hvis Du virkelig føler Dig ussel, svag og elendig; hvis Du virkelig ængstes; hvis Du virkelig er bange; hvis Du virkelig længes, saa har jeg at

¹⁾ Pr. III. S. Jfr. II. S. 29, 30, 126. III. S. 98, 207. ²⁾ I. S. p. 14.

³⁾ III. S. p. 206.

forkynde Dig o. s. v¹⁾. Eller: „Hør det, o Jord, hør det, Du arme Menneskeslægt, hører det, Syndere, hører det, I hans Fjender“ ¹⁾.

Men er han end „Sendebudet i Herrens Sted“, saa er han ogsaa Hyrden, der kalder paa Faarene, og Faa have vel gjort dette saa indtrængende og saa vedholdende som han. Han kalder som den, paa hvem der selv er blevet kaldt. Han, der paa Alfarvej kunde paa engang gribe en Ven i Armen, se ham ind i Øjet og sige: „Kan Du tænke Dig nogen større Glæde end se og tale med Jesus?“ eller spørge en Bekjendt, han tilfældig møder: „Hvorledes har Du det med Jesus?“ ²⁾ om ham kan man forud vide, at naar han stod paa sin Prædikestol, maatte disse Spørgsmaal trænge sig frem med al den smæltende Veltalenhed, han raadede over. Det er ikke for intet, at han fra Opholdet i Syden skriver til en Ven: „Med Guds Hjælp skal Du og de kjære Venner nok se mig fuldkommen rask, dygtig til med nogen Skaansomhed at fløjte ad Lammene“ ³⁾. Thi mildere Toner har vel sjælden lydt. „Hørte Du det“? spørger han ⁴⁾, „det er for de Fortabte, for din Skyld, Jesus er kommet. Og han mener virkelig, hvad han siger: det er de Fortabte, han vil frelse. For ham er der ingen Forskjel paa store Syndere eller smaa Syndere, paa gamle, forhærdede Syndere eller unge Begyndere. Og hvad siger saa Jesus — hvad siger den gode Hyrde til Dig? Han siger: Kjære Sjæl, jeg kjender hele din Historie fra først til sidst. Men alt det vil jeg slet ikke tale om, slet ikke gaa i Rette med Dig for. Jeg véd disse Gjerninger, de store med de smaa, men jeg forlader Dig dem alle sammen; ikke en eneste kan anklage Dig, naar Du kun helt vil tro mig, kaste Dig i min Favn og lade mig lægge Dig paa mine stærke Skuldre“. „Og skulde der være kommet En herind idag“, siger han ⁵⁾, som nu — i dette

¹⁾ I. S. p. 26. 79. ²⁾ Harald Stein: Rud. Frimodt, et Livsbillede p. 59. ³⁾ Stein, a. Skr. p. 66. ⁴⁾ Pr. II, S. p. 37. ⁵⁾ III. S p. 187.

Øjeblik sagde stille ved sig selv: Jo, jeg er en af de Ni; jeg har taget den ene Naadegave af Herren efter den anden, og dog vendt ham Ryggen: o, lad mig sige Dig: nej, min Broder, Herren er ikke vred paa Dig, han elsker Dig“.

Paa den anden Side: Just fordi Naaden tilbydes helt og holdent, skal den ogsaa modtages helt og holdent, og modtages — strax, ikke blot fordi Døden eller Natten, da Ingen kan arbejde, hurtig forrasker os, men fordi det at opsætte i Virkeligheden er et med det ikke at ville, og den blotte Nølen saaledes nedkalder Dommen over sig. Uafladelig lyder derfor Frimodts Formaning: Kom til Jesus, og kom strax, nu, i dette Øjeblik, kom, som Du er, tøv ikke, hast, il. Bogstavelig har han efterkommet Herrens Bud til Tjenerne: nød dem til at gaa ind. Der er næppe det Middel, han ikke har forsøgt: Overtalelser, Trusler, Løfter, Taarer. „Kom til Jesus“, hedder det ¹⁾, „o gjør ham dog den Glæde at komme, han bedrager Ingen“. „Se Dig ikke tilbage. Opsig dem Huldskab og Troskab — alle de gamle, bedrageriske Venner“ ²⁾. „Se, han vil redde Dig som en Brand af Ilden“ ³⁾. „Hvor ofte har Hanen galet, uden at Du endnu er vaagnet af Syndesøvn“ ⁴⁾. „O, at min Prædiken maatte være et mægtigt Hanegal for dit Øre“ ⁵⁾. „Hvem Du saa er — Jesus vil have Dig“ ⁶⁾. „Ikke en eneste vil han skal fortabes“ ⁷⁾. „Hører Du: der er Plads for Dig“ ⁸⁾ o. s. v.

Saa taler da Frimodt, som den taler, hvis Maal i og for sig ikke er at oplyse, belære, men frelse eller rettere: bringe i personligt Samfund med Jesus — bringe til et Vidnesbyrd. Dette er hans Opgave. Hans Prædikener ere derfor Henvendelser ikke saa meget til Menigheden som til den Enkelte og bestaa hovedsagenlig i en Række Spørgsmaal, hvis i høj Grad personlige Karakter stundom forøges ved, at Jesus selv indføres talende. „Kom, siger

¹⁾ II. p. 30.

²⁾ I. p. 34.

³⁾ I. p. 46.

⁴⁾ I. p. 112.

⁵⁾ I. p. 73.

⁶⁾ II. p. 156.

⁷⁾ III. p. 67.

III. p. 224.

Jesus¹⁾, er jeg ikke Lægen i Israel? Kan jeg ikke forbinde dine Saar og gyde Olie i dem? Kan jeg ikke aande paa Smerterne, saa de svinde? Har jeg ikke Magt over Døden? Har jeg ikke gjort den sorte Skyggedal til et Frelsens og Hvilens Hjem for alle mine Venner? Lyser ikke min Stjerne i Dødsnatten som en Naadens Sol for alle dem, der gaa den imøde i mit Navn?“ Fremdeles: „Er Du træt, saa læn Dig op til mig; er Du bedrøvet, saa græd for mig; er Du raadvild, saa tal med mig; falder Du, saa lad mig rejse Dig; farer Du vild, saa vend om til mig; ængstes Du, saa kald paa mig; skal Du dø, saa raab til mig“. En Fremstilling af Kristendommen som Kulturmagt, dens Indflydelse, som Monrad udtrykker det²⁾, paa „Samfundet og Sognene“, deraf findes intet. Kun de Træk griber han, der — ofte med en stærk allegoriserende Brug af Skriftordet — kunne finde Anvendelse paa den Enkelte.

Det er derfor ogsaa karakteristisk, at den „historiske Betragtning“ af Johannes Døber, der repræsenterer Loven og Forjættelserne og saaledes fremhæver, hvad der hos Alle nødvendig maa gaa forud, før Jesus kan komme, hos Frimodt saa ganske er traadt tilbage for det rent praktiske Spørgsmaal om, hvad der tvertimod hos de Enkelte maa bort (jfr. Johannes' Ord til Tolderne, til Soldaterne, til Farisæerne), før Mødet med Jesus kan komme i Stand, i hvilken Henseende Johannes' forberedende Betydning da egentlig kun bliver den, dels at indskærpe Selvprøvelsens Nødvendighed, dels gennem sine Tilskikkelser i Fængslet at symbolisere Herrens sikre og tilforladelige Hjælp. „Hvo er Du, hvad siger Du om Dig selv?“ — dette var Jødernes Spørgsmaal til Johannes³⁾. Han svarer: „De ujævne Veje skulle slettes, det krumme skal gøres lige, hvert Bjerg og hver Høj skal nedtrykkes, hver Dal skal opfyldes“. „De ujævne Veje, siger han. Mon Du skulde høre til de ujævne

¹⁾ I. p. 38.

²⁾ Pr. p. 435.

³⁾ III. p. 29.

Veje? Mon dit Hjertes Vej skulde være mærket af Syndens og Lastens dybe Ar? Mon Du hører til de ustadige Mænd, der idag vil et, imorgen et andet? Mon din Tunge taler Smigerens Ord, naar din Næste hører derpaa, og forbander ham, naar han vender Dig Ryggen? Mon Du bøjer Dig for de Store og trykker de Smaa? Ja, prøv Dig og spørg Dig, om Du hører blandt de ujævne Veje. Thi, siger Johannes, de skulle slettes. Eller er din Vej krum og kroget? Handler Du med uret Vægt og Maal og giver din Ven mere og din Fjende mindre, naar Du skulde give dem lige? Bøjer Du som Sivet for hver Vind, alt som den blæser fra denne eller hin Side? Bøjer Du Retten for Penge og tager mod Gave med tillukt Øje? Eller, siger Johannes, sidder Du trygt paa din Hovmods Bjerge og mener Dig hævet over din Broder, fordi Du tykkes saa godt om Dig selv? Mener Du paa din Egenretfærdigheds Højder at være saa sikker i din Saligheds Sag, at Du ikke trænger til Tugtens Ord? Eller sidder Du nedbøjet i disse Synders Dale, i disse Forsagthedens, Sorgens og Bedrøvelsens dybe og lave Egne, hvor Du ikke tør hæve Øjet opad til ham, som bor i det Høje, til den himmelske Herre og Konge? Hører Du blandt de Anfægtede og Tvivlende, som ikke endnu tør gribe om Syndernes Forladelse? Ja, hvø er Du! Det er Spørgsmaalet, som Johannes idag lægger for os, det er den store Vejbereders Gjerning; derfor er han endnu Røsten, der raaber ud i Menneskenes Ørkener, at han skulde bringe os til at standse og betænke, hvor vi ere; derfor en han Forløberen for den, der kommer efter ham, at vi i Sandhed og Oprigtighed skulle prøve os selv“.

Det var Anfægtelsens Tanker, siger Frimodt¹⁾, der overfaldt Johannes i Fængslet. „Hvor mangen fattig og forarmet Broder har ikke jævnlig Besøg af disse samme Gjæster? Hvor mangen Syg og legemlig Lidende har

¹⁾ III. p. 75.

ikke sukket i Løndom: Hvorfor gaar Herren mig forbi? Jeg véd vel ikke saa lige, hvad det er, der taarner sig op om Dig og trykker Dig, men det véd jeg, at det er frygteligt, naar den Smule Tro, som er i vore Hjerter, begynder at tage Skade. Da er det, at Djævelen med mangehaande List sætter ind paa os. Til En siger han som fordum Hjobs Hustru: „Holder Du Dig endnu til Gud? Velsign Du ham og dø“. Til en Anden: „lad disse fromme Forsætter fare. Der ser Du, hvad der kommer ud af den Gudsfrygt og den Kirkegang“. Til en Tredie: „se, dér er en Strikke, grib Du den og gjør Ende paa dit usle Liv“. Men lyt ikke til disse Røster; gjør, hvad Johannes gjorde i Fængslet: send Bud til Jesus, gaa til ham i Bønnen, udøs hele din Sjæl for ham, sig ham det rent ud igjen, hvad Du har sagt ham saa ofte, og hvad han godt véd, hvilken stakkels svag og vankelmødig Mand Du er. Saa faar Du ogsaa Trøsten, der ligger i hans Svar, først, at Jesus er den, der skal komme, og at der ingen anden er at vente; dernæst, at han sikkert kan hjælpe, og endelig, at naar han ikke gjør det nu, saa er det, fordi han ser, hvad der er gavnligst, og derfor føjer til: „salig er den, der ikke forarges paa mig“, hvilket vil sige saa meget som dette: Kjære Johannes og alle I kjære Sjæle, som lide i denne Verden — I tænke kun paa, hvad der kunde være Eder kjært og godt paa Jorden, men jeg, Jesus, Eders Herre, jeg tænker paa, hvad der kunde være Eders Sjæle godt og saligt i Himlen — dette, at Eders Tro ikke aflader, at I holde ud indtil Enden og gaa Lidelsens og Smertens Vej hjem til Himlen“.

3. Den uafladelige og indtrængende Henvendelse til den Enkelte, der aldrig savnes i nogen af Frimodts Prædikener, karakteriserer ham allerede derved som — Vækkelsesprædikant, hvad han ogsaa er, ikke fordi han med sit Maal for Øje at føre Mennesker til Mødet med Jesus — „til et Vidnesbyrd“, udbreder sig i Ud-

malingen af Fortabelsen, men fordi han, naar han taler om denne, skildrer Faren ikke som fjærn, men som overhængende og derfor forlanger Omvendelse ikke imorgen, men idag, ja øjeblikkelig. Han giver ingen Opsættelse, lige saa lidt som man giver den Opsættelse, over hvis Hoved Taget brænder. Uophørlig opfordrer han til strax at bestemme sig. Der er kun to Muligheder, Himmerige og Helvede, og til et af disse komme vi — og komme strax efter Døden. Intet frygter han mere end Lunkenhed og polemiserer derfor ivrig mod de allerede i hans Tid opdukkende Theorier om Mellemtilstanden i Dødsriget med Omvendelse for Syndere, hvad der efter hans Mening nødvendigvis maa sløve Øret for Guds Ord, især overalt, hvor der tales om Omvendelse og Dom. Han betegner det udtrykkelig selv som sin Opgave her at slaa til Lyd. Paulus, siger han¹⁾, „skriver til Menigheden i Korinth: Om Basunen giver en utydelig Lyd, hvo vil da berede sig til Krig? Se, Herren har selv idag sat sin Domsbasun for min Mund, at jeg skulde vække Eder og blæse Eder sammen under hans Banner. I véd det selv, hvorledes der ofte af Zions Vægttere er blevet blæst falske og utydelige Toner i Herrens Domsbasun, hvorledes hans Evangelium er blevet fortonet og tilsløret med al Slags menneskelig Lærdom og kjødelig Tilsætning, saa Jesu Dyrekjøbte sov Dødens Søvn i Lejren, mens Fjenden, Sjælemorderen, udplyndrede dem. I véd, hvorledes der er blevet og endnu bliver prædiket: Fred, Fred og ingen Fare, saa der er Tusinder og atter Tusinder i Kristenheden, som aldrig tænke paa den aandelige Kamp og Strid, hvortil vi ere kaldede, aldrig tænke paa den sidste store Kamp paa Liv og Død, naar Menneskene forsmægte af Frygt og de Tings Forventelse, som skulle komme over Jorderige“. Hvad er sørgeligt som dette, siger han²⁾, naar et Menneske dør i sine Synder uden Omvendelse? Hvad er sørgeligt som dette, naar et Menneske rives

¹⁾ I. p. 12.

²⁾ II. p. 95.

herfra uden at have faaet sine Synders Forladelse ved Troen paa Jesu Blod? Er det ikke som uddød af mange Menneskers Bevidsthed, at det er hvert Menneske beskikket at dø og derefter Dommen — ja derefter Dommen? Ja, er det ikke Ordet herom, om Fortabelse og om Helvede, som vor Tids Mennesker glide saa let hen over, som om Guds Ord havde tabt sin Kraft og sin Sandhed? Derfor ve dem, der fortie dets Sandhed, ve dem, der afslibe og afstumpe Syndens og Dødens Braad og indbilde Mennesker, at det sørgelige ved Døden alene skulde ligge i Adskillelsen. — Jeg gjentager det, sørgeligt, usigelig sørgeligt er det, naar unge Mennesker kaldes herfra midt i deres Forfængelighed, Forlystelser og Glæder uden at have fundet Jesus. Usigelig sørgelig er det, naar Mand eller Hustru rives bort midt i Dagens Arbejde uden at have betraadt Omvendelsens Vej. Usigelig sørgelig er det, naar en Olding udaaander, uden i sit lange Liv at have fundet Syndernes Forladelse og Fred i Lammets Blod: da er det Tid at klæde sig i Sorg, thi da har Dødsriget lukket sine sorte Jernporte efter sit Bytte. Maatte dog Ingen lade sig lede vild af denne Verdens Vise, som drømme om, at der for dem, som her paa Jorden have haft Guds Ord, Moses og Profeterne, endnu skulde gives Omvendelse efter Døden. Mine Brødre, min Agt er at blive enfoldig ved min Herres Ord og minde Eder alle: Tiden skrider, og Døden nærmer sig til enhver af os med raske Skridt. Du véd ikke, naar den banker paa din Dør og tager Dig med om bag Graven, hvor Du faar Syn for Sagen og din Plads anvist for al Evighed. Husk da, at her paa Jorden, i dette Liv — „her skal Slaget staa, her maa vi bestemme os, om vi ville gaa til Paradis af Naade eller synke i Pinestedet med Ret“¹⁾).

Alt beror saaledes her paa os selv. Men hvorledes dette nærmere skal forstaas, hvorledes med andre Ord

¹⁾ II. p. 13.

Spørgsmaalet om Forholdet mellem guddommelig Villie og menneskelig Frihed skal klares, det indlader Frimodt sig egentlig ikke paa. Dertil er han ogsaa for optaget af sit Maal: at vække de Sovende. Den Beskyldning, der saa ofte er rejst mod Vækkelsesprædikanter, at de skildre det menneskelige Hjerte som bundfordærvet, træffer imidlertid ikke ham. Som bekendt have alle gamle og nye Rationalister paastaet, at vi trods Synden ere i fuld Besiddelse af Friheden, saa at hvad vi bør gjøre, det selvfølgelig kunne vi ogsaa. I sin Ungdom, under Embedsstudiet, blev Frimodt hjemsøgt af Anfægtelser i lignende Retning. Tidlig var Syndserkjendelsen modnet hos ham, men, som det synes, ogsaa Tilliden til egen Kraft. „Jeg var“, siger han¹⁾, „i min Ungdom en Jøde. Den Energi og Alvor, hvormed jeg begyndte mit Studium af Theologien, havde en dybere Grund end Videbegjærlighed og Lyst til at blive færdig med Examen, thi jeg stod endnu dengang med uskrømtet Lid til egne Kræfters Dygtighed, med fuld Forvisning om, at Loven, som den var givet ved Kristus, maatte kunne opfyldes af det naturlige Menneske. Naaden stod for mig kun som *gratia juvans* (hjælpende Naade). Jeg vidste endnu ej paa rette Maade, at hvad der er født af Kjød, er Kjød. Men derfor kan jeg heller ikke takke Gud nok for de nye Erfaringer og de mange alvorlige Kampe, jeg blev ledet ind i ved mine Studeringer. Det var ikke Hovedet alene, der i denne Tid voxede i Kundskaber, det var fremfor alt Hjertet, der blev et andet, Villien, der blev brudt, Syndens dybe Alvor, der aabnede sig for mig, saavel som Troens usigelige Naade, der ved Aandens Bistand tog Bolig hos mig“²⁾).

Saa fremstiller „i al Enfoldighed efter Herrens Ord“ Sagen sig saaledes for ham: Mennesket er oprindelig skabt i Guds Billede; som Rest heraf der er endnu tilbage i Hjertet „Sukket efter Guds Børns herlige Frihed“,

¹⁾ Stein, a. Skr. p. 13.

²⁾ Ib. p. 14.

„en Længsel efter de himmelske Goder“, „en Lyst til at faa Arv og Lod i det evige Liv“¹⁾, men Verden, der ligger i det onde, er os for stærk, og det er saa langt fra, at den med sin Kundskab og Oplysning vedligeholder og fremhjælper det nævnte Suk, at den tvertimod hjælper os af med det²⁾. Kunne vi maaske i moralsk Henseende ved egen og andres Hjælp opnaa en vis Grad af Politur og Skikkelighed, saa meget er vist, at vi i religiøs Henseende o: med Hensyn til Troen, til Livet i Gud, ere fuldstændig hjælpeløse, at ligne med „raa Sten, som Bygmesteren ingen Brug har for“. „Mange“, siger han³⁾, „tænke saaledes: Med Aarene, naar Du faar udviklet din Forstand, faar indsamlet en Del Kundskaber, naar Du lever et skikkeligt Liv, beflitter Dig paa det, som er ordentligt og anstændigt i Verden, naar Du kjønt gaar i Kirke engang imellem, naar Du lader dine Børn konfirmere og gaar til Alters med dem, saa er Du god Kristen og hører med til den hellige Familie, til den store Tempelbygning. Men ak, trods al Politur, trods al ydre Pænhed og Ærbarhed og Kirkelighed: Hjerterne ere dog fulde af Synd og Verdslighed — raa Sten, der blive kasserede af Bygherren. Af Naturen ere vi alle — Ler, ere Syndere og mægte derfor heller aldrig selv at frembringe den Tro, der kan frelse os. Men ligesom den Skibbrudne, der heller ikke kan frelse sig selv, dog kan ét, nemlig kalde paa Hjælpen, saaledes kunne ogsaa vi raabe, sukke til Jesus med den Rest af Guds billedet, der endnu er tilbage i os, hvor dybt vi end er sunkne. Det er dette, Frimodt idelig indskærper med de staaende Vendinger: „ét kan Du — Du kan kalde paa Jesus“ — „Du kan elske Jesus“, „kan sige Dig løs fra det onde“. Hermed mener han ingenlunde, at vi selv skulde gjøre det første (positive) Skridt paa Frelsens Vej, lige saa lidt som den, det gribes i Bølgerne af sin Redningsmand, gjør det⁴⁾, men egentlig kun dette, at Adgang til Frelse

¹⁾ III. p. 4—5.

²⁾ III. p. 5—7.

³⁾ II. p. 7.

⁴⁾ III. p. 185.

absolut staar aaben for Enhver, der overhovedet vil frelses, sukker derefter, og at det er Evangelium, at i Daabsnaaden rækkes os den frelsende Haand, og at den, som dér kalder paa Jesus, heller aldrig kalder forgjæves. Saaledes er det, siger Frimodt¹⁾, saa laamslaaede og værkbrudne ere vi, saa ilde tilredte ved Syndens for-dærvede Magt, at vi ikke kunne af os selv røre en Fod paa Livets og Helliggjørelsens Vej. Ikkun En er der, som kan frelse — ham, den Livets Fyrste, Jesus Kristus, der siger: Jeg er Livet. Hvad hjalp det nemlig, om han kun var Vejen og Sandheden, naar han ikke som den rette Livskilde, som Livet selv, kunde dygtiggjøre os til at begynde og fuldende? Thi saa lidt som noget eneste Menneske kan skabe et andet Menneske, men kun han, der giver Fosteret Liv i Moders Liv, saa lidt kunne vi ved egen Kraft eller Dygtighed komme til det nye Liv i Gud, hvis ikke Gud selv føder det i os²⁾, med andre Ord: Mødet med Jesus — det, hvormed der skal begyndes, sker kun ved Tilbagevendelse til Daaben. Saaledes føres vi til den rette Siloams Dam, at vi dér kunne vorde helbredte for vore Skrøbeligheder. Thi hvad er vel Daabens levendegjørende Vand andet end den nye Livskilde, hvor vi ved Igjensfødselsens og Fornyelsens Bad i den Helligaand renses fra Synden og ved Guds Naade blive dygtiggjorte til at vandre paa Livets Stier?³⁾ Det er ingen Skoletheori, Frimodt her docerer. Som det med Rette er bemærket⁴⁾, at der i hans Prædikener overalt møder os det personlige og selvoplevede, saa træder dette vel heller aldrig stærkere frem end paa de mangfoldige Steder, hvor han fremstiller Frelsen som givet os i Daaben „af bar, fri, uforskyldt Naade“, kun paa Betingelse af, at vi tro og modtage den Gave, som dér rækkes os⁵⁾. Alle Frimodts Opfordringer til Omvendelse

¹⁾ III. p. 8.

²⁾ Ib.

³⁾ III. p. 9.

⁴⁾ Stein. a. Skf. p. 53.

⁵⁾ III. p. 170.

og Tro eller, hvad der er det samme: til Mødet med Jesus, gaar da ud paa dette ene: vend tilbage til din Daabsnaade. I og for sig kunde „Betingelse“ og „Naade“ synes en Modsigelse, og vilde ogsaa være det, dersom der ved „Betingelse“ tænktes paa noget positivt, et Arbejde, en Gjerning, om hvilken man kunde sige: dette har jeg udrettet, thi her gjælder det: den, der har Gjerninger — ham tilregnes Lønnen ikke af Naade, men som Skyldighed¹⁾. Men saaledes forholder det sig jo ikke. Forholdet er simpelthen dette²⁾: I Daaben, hvor Gud oprettede sin Naadepagt med Dig, sagde han til Dig: se, alt dette vil jeg give Dig: Syndsforladelse, Retfærdighed, Barneret, Arveret med min Søn Jesus og med alle de Hellige i mit Rige: det er dit, Du har det og ejer det, og jeg vil endog skjænke Dig Evner og Kræfter til at beholde det og forarbejde det, naar Du kun vil opfylde én Betingelse — at kalde paa mig, nærmere bestemt: sige Dig løs fra, forsage Djævelen og al hans Gjerning og alt hans Væsen og af Hjertet tro paa mig, den treenige Gud. Det synes dog at være den billigste Maade at undfly Helvede paa, den billigste Maade, at undgaa Djævelen og Syndens Kvaler paa, at man siger Farvel til dem og saa gaar ind ad Naadens og Frelsens Port, som Du ikke først skal aabne med megen Anstrængelse og mange gode Gjerninger eller sligt, men som staar aaben paa vid Gab for at fri Dig, for at redde Dig, for at skjænke Dig alt i Fadder-gave. Kan man tænke sig nogen mere velsignet Maade af finde Hvile paa, end at Jesus tilbyder Syndere, at han vil skjænke dem alt af Naade, som Gave, ja, at han allerede har skjænket dem det, idet han i Daaben udslettede deres Synder?³⁾. „Har Du ogsaa ret beskuet Penningen, som den forbarmende Frelser gav Dig i din Daab, da han dér oprettede Naadepagten med Dig og tilsagde Dig alle dine Synders Forladelse uforskyldt for sit hellige Navns Skyld?“⁴⁾.

¹⁾ III. p. 177.

²⁾ I. p. 59.

³⁾ II. p. 171.

⁴⁾ III. p. 74.

4. Det er i Daaben, i Tilbagevendelsen til denne, at Mødet med Jesus kommer i Stand, og Vidnesbyrdet begynder, men skal man her naa videre end til en Begyndelse, saa maa det nævnte Møde ogsaa yttre sig som afgjørende Brud med det gamle Syndeliv og derfor ufejlbarlig have Lidelsen til Følge, saavel Kampen med sig selv som med Verden, der her tages paa sit ømmeste Punkt, at skulle bestemme sig og tvinges henimod den Afgjørelse af for eller imod, der altid er det naturlige Hjerte en Gru¹⁾. Og dog er det dette Valg, dette Brud, Frimodt ufravigelig fordrer. Men derfor er der ogsaa i alle hans Prædikener et mere eller mindre forargende Moment²⁾. „Verden“, siger han³⁾, „kan nu engang ikke lide Jesus og de Hellige. Derfor spørger jeg Dig alvorlig, hvad Du dømmer, eller hvad Du har dømt. Du kan ikke, og Du maa ikke slippe for Afgjørelsen, Du maa bestemme Dig enten for eller imod. Det nytter ikke, at Du kommer Søndag efter Søndag og lader en Prædiken gaa ind af det ene Øre og ud af det andet; det nytter ikke, at Du lader Dig bevæge af Stemninger, der fare forbi din Sjæl som en Røg, eller at Du røres til Taarer, der hurtig tørre hen. Nej, Afgjørelsen maa komme, Dommen maa udtales her inderst i Hjertet: enten Guds Søn eller Røveren, Jesus eller Barrabas. Ja, det gjælder at se, at først da er Valget egentlig truffet, og Bruddet fuldstændigt, naar end ikke Tanken om det gamle mere har nogen Tilløkkelse for os“. I saa Henseende anfører han det typiske Exempel — Loths Hustru⁴⁾. „Hun blev ogsaa stillet paa Frelsens Vej, med Ansigtet rettet mod Zoar, og hun begyndte at ile mod Maalet, men Du véd, hvorledes det gik hende: hun standsede og saa sig tilbage. Hun kunde ikke faa af sine Tanker sit Hus, sit Gods, sit Bohave, som hun maatte forlade; hun kunde ikke glemme sine Venner og sine Naboer i Sodoma; hun kunde dog ikke tro, at

¹⁾ Stein, a. Skr. p. 55.

²⁾ Ib.

³⁾ III. p. 114.

⁴⁾ II. p. 114.

det var Ild og Brag af en brændende Stad, der trængte sig til hendes Øre; derfor standsede hun og saa sig tilbage, men derfor blev hun ogsaa staaende paa Vejen som en Saltstøtte og naaede ikke til Zoar. O, min Broder og Søster, er Du ved Guds Naade bleven ført ud af Sodoma, har Pagtens Engel, Jesus, taget Dig ved Haanden og stillet din Fod paa den smalle Vej, er dit Ansigt blevet vendt mod det himmelske Jerusalem, saa husk paa Loths Hustru og se Dig ikke tilbage, tænk ikke tilbage paa de syndige Glæder, hvormed Verden før fængslede Dig og holdt Dig fast, tænk ikke mere paa Øjnenes Lyst, hvorved din Begjærlighed blev optændt, ikke mere paa Kjødets Lyst, som jo dog havde Suk og Bedrøvelse i Følge med sig, ikke mere paa Livets Hof-færdighed, som bedrager ved Skindet, thi det er alt sammen af Verden og ikke af Faderen. Lad ikke dine gamle Venners Raab, deres Spot og Latter lede Dig vild; bliv ikke staaende paa Halvvejen, husk, at det gjælder at flygte ganske fra Verden. Om hvor mange gjælder det ikke: man vil — og man vil dog ikke. Man vil til Jesus, men man vil ogsaa tjene Verden, man vil frelses, men man vil ikke vende om, man vil have Syndernes Forladelse, men man vil synde alligevel. Husk paa Loths Hustru. „Kom“, siger Jesus, „kom helt og holdent, før Du bliver forvandlet til en Saltstøtte. Lad da hans Røst raabe højere end Verdens Røster, lad hans Kjærligheds-stemme vende dit Aasyn og dit Hjerte helt bort fra Verden, lad hans Barmhjertigheds Snore drage stærkere end de Baand, hvormed Verden holder Dig fast“¹⁾.

Og dog er det, saa underlig det end lyder, maaske ikke det, der mest forarger hos Frimodt, at Bruddet skildres som absolut og uopsætteligt, og at Kundskab og Dannelse med Hensyn til Frelsen „intet hjælper“, men dette, at det frelsende sættes udelukkende i Mødet med Jesus, i Troen, at med andre Ord det Brud, der fordres,

¹⁾ III. p. 238.

ikke er af moralsk, men af religiøs Art, hvori altsaa ligger, at ikke blot Lasten, men under visse Omstændigheder selve Skikkeligheden, ja endog mange „af Rigets Børn“ gaar fortabt, medens det er Toldere og Syndere, der frelses og komme i Himlen. Det er dette, der forarger, fordi det er „Modsigelsens Tegn“, den Venden op og ned paa Livet og det Tilvante, den „Daarskab“, man mindst af alt kan forsone sig med. Mange borgerlig Skikkelige, siger Frimodt¹⁾, ville komme til at dele Skjæbne med de vantro Jøder, der, da Herren korsfæstedes, kun „stod og saa til“. De tage sig Livet — „saa saa“, jævnt, roligt. Herrens Lidelse og Død er dem en gammel Historie, som i det højeste lokker lidt Vrede frem over de „slemme Jøder“. Nogen levende Bedrøvelse over de Saar, de selv have tilføjet det Guds Lam, er aldrig gaaet igjennem deres Hjerter. De sidde kun og se til, læse engang imellem en Salme og et Fadervor, naar det gaar højt, men passe saa forresten Kjøbmandskabet og lade Præsterne prædike, hvad de vil. Og hvad bliver der saa prædikeret? „Mon ikke mangen Gang en Kristendom uden sand Omvendelse, uden alvorlig Fortrydelse, uden oprigtig Anger, blot bygget paa nogle fromme Følelser, der berøre Hjertets Overflade uden at ramme Synden og Lysten i Hjertedybet? Bliver Vejen ikke mange Gange gjort saa bred, at den hele Verden med al dens syndige Lyst og Glæde ogsaa kan faa Plads paa den? Hører man ikke mange Gange ved Begravelser Mennesker priste salige, fordi de kun have ført et borgerligt skikkeligt Levnet uden at kjende det mindste til Troen? Blive ikke Mennesker priste salige, og blive ikke de Efterlevende trøstede med, at nu have deres Døde det godt, blot fordi de her paa Jorden har elsket Hustru og Børn, uden at de nogensinde have elsket Herren og hans Menighed, blot fordi de have givet nogle karrige Almisser og øvet lidt godt i deres lange Syndeliv?“²⁾

¹⁾ Ill. p. 126.

²⁾ II. p. 43—44.

Fremdeles: „Hvem er det, Herren i Lignelsen mener med de Fattige, Krøblinge, Halte og Blinde, der modtage Indbydelsen? Hvem andre vel end arme Syndere, som sidde bedrøvede over deres egen Sjælenød og Elendighed, medens alle, der mene at have nok i deres „Dannelse“, deres „gode, bløde Hjerter“, deres „skikkelige Levned“, bestandig svare: hav os undskyldt, idet de mene, „at det er dog forskrækkeligt, at tale saa højt om Himmel og Helvede“ ¹⁾. Hvem kommer saa i Helvede? Ja, det forstaar sig, de Ugudelige. Men hør saa Herrens Ord, at mange af Rigets Børn skulle udkastes i det yderste Mørke, og dér skal være Graad og Tænders Gnidsel. Og hvad er saa Meningen andet, end at mange af de Døbte, mange af Kirkegængerne, mange af dem, som knælede ved Alterbordet, engang skulle høre til Helvedes Befolkning“ ²⁾. Paa den anden Side. Hvem kommer i Himlen? „Morten Luther“, siger Frimodt ³⁾, „skal engang paa sin ejendommelige Maade have sagt omtrent saaledes: Hvis Du engang skulde være saa lykkelig at komme i Himlen, vil Du faa Anledning til en tredobbelt Forundring. For der første vil Du forundre Dig højligt over, at Du selv befinder Dig paa saadant et helligt og saligt Sted, at Du stakkels Synder gaar omkring i Guds dejlige Stad. Dernæst vil Du forundre Dig over i Himlen at savne mange af dem, som nede paa Jorden gik og gjaldt for retskafne Folk og gode Kristne, og som selv mente, at Himlen var dem sikker nok. Og endelig vil Du forundre Dig over i Himlen at træffe mange Sjæle, om hvem Du nede paa Jorden ikke havde mindste Anelse, at de styrede mod det evige Fædreland. Ja, Du kan være vis paa ⁴⁾, at engang paa den store Dag vil der paa højre Side af Jesu Trone blandt de Frelstes Skare staa mangan Røver, Tyv og Horkarl, men Du skal ikke finde en Eneste, som har stolet paa sig selv, ikke en Eneste af de mange

¹⁾ II. p. 28.

²⁾ III. p. 56.

³⁾ I. p. 51.

⁴⁾ III. p. 204.

Selvretfærdige, der hernede paa Jorden gik og „saa saa skikkelige og tilfredse ud“.

5. Som Vækkelsesprædikant støttes Frimodt af et Herredømme over Sproget, der i Forbindelse med hans ualmindelige lagttagelsesevne og Ukjendskab til Menneskefrygt overalt giver hans Skildringer en særegen rammende Karakter, hvad enten han i disse dvæler ved Samfundet eller rent personlige Forhold. Ja, man forstaar, hvorledes blandt hans Tilhørere mange have kunnet føle sig tagne afsides og Bylden berørt paa dens ømmeste Sted. Frimodt har selv givet en fortrinlig Karakteristik af en saadan rammende Forkyndelse og har derigjennem, uden maaske selv at vide af det, træffende karakteriseret sin egen. Du véd nok selv, min Tilhører, siger han¹⁾, „hvor mange Prædikener Du har hørt, uden at de havde mindste Indflydelse paa Dig: Du gik igjen til din Gjerning, som Du plejede, og der var slet ikke Tale om nogen Omvendelse eller Forandring. Men da saa Ordet ramte Dig, da det skarpe, tveæggede Sværd trængte ind og skar i Syndebylden, saarede Dig netop paa dit ømme Sted, saa Du syntes, at hele Prædikenen passede paa Dig og blev holdt til Dig alene, saa det netop var Dig og ikke din Nabo, Talen var om²⁾, ja, da blev Du paa engang vred og dog alvorlig bedrøvet. Du syntes, det var for galt, saaledes at staa Skoleret for et andet Menneske. Du var vred paa Præsten, fordi han prædikede saa strængt, og Du var nærved at love, at Du aldrig vilde sætte din Fod mere i Kirken. Og dog, kjære Sjæl, dog var Du mest vred paa Dig selv, mest bedrøvet over, hvad Du nu begyndte at se i dit eget Indre, al den Syndens Elendighed, hvori Du havde levet, og som nu traadte frem i sin Afskyelighed og syntes ganske at spærre Dig Vejen til Himlen og berøve Dig den Fred, som Du maaske mente at have. Og hvoraf kom vel

¹⁾ II. p. 54. ²⁾ I. p. 165.

alt dette? Det kom deraf, at det ikke var et Menneske alene, Du hørte prædike, men Jesus, vor barmhjertige Jesus, der gennem sin Tjeners Mund og Ord tog Dig syge, elendige Synder afsides for Folket, stillede Dig overfor sig og lagde sin Finger paa det syge Sted.“

Det rammende hos Frimodt ligger derhos i hans frimodige Revselse af, hvad der i Tiden, i det givne Øjeblik, netop trænger til Paatale. Man høre, hvad han i saa Henseende siger „sit Folk og sin Stad“. Timeligt og aandeligt, hedder det ¹⁾, „har Herren arbejdet paa den Vingaard, han har plantet iblandt os, men Frugten, som han skulde høste, Retfærdigheds Frugten i omvendte og troende Hjerter, som det danske Folk og denne Stad skulde bære ham, hvorledes staar det sig med den? Mon denne Stad har lært at kjende Guds Naades Besøgelsestid, mon vi elske den Jesus, i hvem der alene er Fred og Frelse at finde? Ak er det ikke, som det var skjult for denne Slægts Øjne, hvad der tjener til dens Fred? Menneskelærdom og Menneskevisdom — den sættes højt, men Evangeliets Visdom, Guds Ords Daarskab agtes ringe; man har flikket sig en Religion sammen, halv Hedenskab, halv Jødedom med et kristeligt Navn, og det skal gjøre Fyldest i Stedet for omvendte Hjerter og troende Disciple. Man blues ikke ved offentlig at spotte den Korsfæstede baade i Skrift og i Tale, og det hører nu til Dags til den allerfineste Leve-maade slet ingen Tro at have — kun at tro, hvad de fem Sanser og Erfaringen lære. Ak, maa Jesus ikke græde over dette Folk og denne Stad, hvor Tusinde og atter Tusinde vandre som hans Korsers Fjender og bøje deres Knæ for de stumme Afguder? Hvor er Høsten efter Udsæden af de mange rige og sunde Aar? Verdslighed, Forlystelsessyge, gode Dage for Kjød og Blod, det har denne Stad lært at jage efter, men ikke efter Omvendelse og Kjærlighed til Frelseren. Penge har

¹⁾ I. p. 174 flg.

man til alt, kun ikke til Guds Rige og til Jesu Ære. Efter et Aarhundredes Forløb, mens denne Stads Indvaanertal er steget til det dobbelte, har dette rige Folk ikke evnet at rejse mere end en eneste ny Kirke til Jesu Ære. Tal til vor Tids Mennesker om at bygge Kirker, og Du vil finde Dørene lukkede, men kom frem med en Aktietegning til et nyt Forlystelsessted, og det vil lykkes inden en Maanedes Forløb. Mind om Gaver til Guds Riges Fremgang blandt Hedningene, om Gaver til Missionen, og Kjøbmændene ville smile ad Dig; men foreslaa at opføre en Ølhalle, og Du vil næppe savne Deltagere. Ja, mine Venner, er det ikke saa? Værtshusene, Spillehusene, Forlystelsesstederne -- de fyldes tidlig og silde, men et stille og gudfrygtigt Hjem, hvor Forældre og Børn samles om Guds Ord i fælles Bøn og Sang, hvor sjældent findes det? Eller man læse hans Tale ved Rigsdagens Aabning 1864 efter Krigen, hvor han dvæler ved Aarsagen til vore Ulykker¹⁾. „Tør vi ikke sige hinanden det i Kjærlighed, at blandt Aarsagerne var ogsaa denne, at Herren havde ikke Behag i den Strid, som førtes inden Husets Vægge. Han saa fra sin Himmel, at der ikke var Fred i Huset, ikke Fred i Hjerterne, ikke Kjærlighed, ikke Samdrægtighed blandt dem, som skulde kaldes Brødre. Derfor vakte han Broder imod Broder, paa det at det maatte ses og kjendes, at Rigets Bestanddele var „Jern og Ler“. Ja, hvad mere er, da Husets Tag begyndte at brænde, da stode vi under det brændende Tag og kivedes som Børn om, hvorfra Ilden vel var kommen, i Stedet for med hinanden i Samdrægtighed at slukke, i Stedet for med hinanden at bede den Almægtige forbarme sig over os og lægge Kraft i vor Arm og vaage med os. „Naar Herren ikke bygger Huset, arbejde Bygningsfolkene forgjæves, naar Herren ikke bevarer Staden, vaage Vogterne forgjæves“. Men hvad skulle vi nu gjøre, da vore Vægge ere blevne

¹⁾ II. p. 205 flg.

gjennembrudte, og vort Hus synes at skulle forvandles til en Hytte; hvad skulle vi vel gjøre, Mænd, Brødre, nu da vort elskede Land ligger blødende af sine Saar? — — Forunderligt nok, i en Tid som denne, der er saa rig paa Skuffelser for os, hvor vi have gjort saa bitre Erfaringer om, hvor bedrægelige Menneskeord ere, hvor daarligt det er at holde Kjød for sin Arm, hvor svigefuldt det kan være at lytte til Venneraad — at saa dog saa Faa, ja saa Faa i det danske Folk af Hjertet vende sig til den barmhjertige Frelser, Jesus Kristus. Og dog er dette den eneste Maade, hvorpaa vi kunne blive Guds sande Venner, at vi omvende os og tro paa hans Søn, den Elskelige. Det er sagt dette Folk hundrede Gange og atter hundrede Gange med langt indstændigere og mere overtalende Ord, end der staar til min Raadighed, men det lykkes jo undertiden i Sorgens og Nødens Dage at skaffe sig Øre for det Ord, som i Glædens Dage har banket forgjæves paa Hjertedøren. Derfor, hører mig, Brødre, det er kun for Verden, vi blive smaa, naar vi bøje os ned til Daabens hellige og klare Vand. Men Guds milde Faderaasyn er vor Løn derfor. Det er kun for Verden, vi blive ringeagtete, naar vi flittig paa vore Knæ opsende vore Bønner til Himlens og Jordens Herre og frembære alle vore Bekymringer for ham. Men hans Styrkes og Trøstens Engle ere vor Løn derfor. Det er kun for Verden, vi blive foragtede, naar vi holde Andagt ved Korsets Fod. Men Guds Naade, Guds Venskab er vor Løn. Jo mere vi ad denne Vej blive Guds Venner, desto mere vil han give os at bygge Huset med Sandhed og Ret, med Kjærlighed og Broderaand. Om han da vil give det danske Folk en saadan Opstandelsens Morgen, om han vil oprejse vort faldne Hus, det er vel skjult for vore Øjne, men Vejen, ad hvilken det kan ske, ligger aaben og klar for vore Øjne: at vi ikke foragte hans Besøgelses Tider, at vi ydmyge os under hans vældige Haand og i Omvendelse og Tro søge til ham, som nu sidder for-

klaret ved Majestætens højre Haand i det høje, Jesus, Guds Søn¹⁾).

Og hvor mange „rammer“ han ikke i sine Udtalelser om den rige Mand i Lignelsen. Sæt, siger han²⁾), „det hørte til dine lønlige, stadige, inderlige Ønsker, at Du engang maatte komme til Rigdom og Overflod og leve som „den rige Mand“, røbede Du da ikke netop et farligt Slægtskab med ham? Thi ikke efter hvad et Menneske har, men efter hvad han ønsker at have, skal han vejes og prøves. Eller hvis en anden fralagde sig det nævnte Slægtskab med de Ord: „han var jo en gjerrig, paaholdende Gnier, der ikke havde noget tilovers til den fattige Lazarus, og det er jeg ikke“, saa vogt Dig, at Du ikke siger den rige Mand mere paa, end Du kan staa ved. Det var jo dog alligevel noget, at Lazarus fik Smulerne fra hans Bord, og mon Du for Alvor vilde kalde den gjerrig, som deler sine Herligheder med sine Venner og Omgangsfæller? Jeg tror tvertimod, at den rige Mand har været en højst elskværdig, beleven Vært at være Gjæst hos. Hans Hus har været et meget søgt Sted med elegante Middagstafler, gemytlige Baller, Soireer og Komedier, hvor Enhver kunde spise og nyde i fuldt Maal. Eller hvis nogen vilde kalde den rige Mand hovmodig og ubarmhjertig, saa vil jeg spørge Dig, om det tyder paa Ubarmhjertighed, at han bad for sine fem Brødre. Og hvor mange iblandt os vilde vel være barmhjertige nok til at have en syg Lazarus liggende for vor Dør i vort smukke Palads, om vi havde et saadant. Lad os vogte os for at fralægge os Slægtskab med dette Verdensbarn ved at paasige ham Lyder og Laster, som han ikke havde. Lad os tvertimod se og forstaa, at hans Brødre ere mange, og at hans Slægt er grumme stor ogsaa den Dag idag.“

Og hvor rammende siger han ikke: „Kan vi skjule det, at Morskaben og Daarskaben og Forlystelsen er den

¹⁾ I. p. 208. ²⁾ II. p. 14 flg.

Afgud, for hvilken Kristendommen iblandt os offerer sine Penge, sin Helbred, sin Sjæl? Og hvilken Dag vælges fornemlig dertil? Mon ikke netop Søndagen, Herrens Dag, Jesu Dag? Ja, mine Brødre, naar engang alt skal aabenbares, naar Bøgerne engang skulle rulles op, paa hvilken Ugedag tror Du da, at Djævelen har sanket sin største Høst af Menneskesjæle? Mon ikke Søndagen? Spørg de unge Mænd, spørg de unge Kvinder, hvilken Dag der lokkede dem bort fra Frelseren, hvilken Dag der bragte dem ind paa den brede Syndevej, og visselig, de ville svare Dig: det var Søndag Aften¹⁾.

6. Mod Frimodt som Vækkelsesprædikant d. e. mod hans stærke Fremdragelse af Dom og Ansvar kan der næppe i og for sig rejses nogen berettiget Indvending. Vel har man mod ham anført, hvad der saa ofte er anført mod Prædikanter af denne Retning, „at de synes at gjøre Vejen smallere, end den af Jesus oprindelig er anlagt“²⁾. Men ligesom det ligger i Sagens Natur, at det med det bestemte Maal for Øje at vække de Sovende ikke nærmest er Trygheden, men Faren, ikke Fred, men Sværd, som Forkyndelsen maa dreje sig om, saaledes vilde den nævnte Anke ogsaa kun da være berettiget, dersom han herover havde glemt Evangeliet eller endog tilsløret det, men tvertimod. Ingen har jo tydeligere end han fremdraget det og forkyndt Frelse af „blot og bar“ Naade — Frelse for Syndere uden Undtagelse.

Snarere kunde der derfor være Grund til at pege paa et Par Misforstaaelser, hvortil, saa underlig det maaske lyder, netop denne hans Fremdragelse af Naaden kunde give Anledning. Han fremhæver med Rette, at det er Toldere og Syndere, der frelses, og der er selvfølgelig noget rigtigt i, hvad han siger, at paa Dommens Dag vil der i de Frelstes Skare findes mange „Tyve, Røvere og Horkarle“, og at naar man kommer til Jesus

¹⁾ II. p. 104. ²⁾ Kalkar a. Skr. p. 482.

og betror sig til ham, saa er Fortiden glemt: „den tales der ikke mere om“. Men naar man saa stundom i Henhold til den Slags Udtalelser vil, som det synes, berolige Samvittighederne med, at man derfor heller ikke skal tænke paa Fortiden eller i mindste Maade ængstes over, hvor langt man den Gang var nede, efterdi der blandt Troende findes saa mange dybt Faldne, saa er det dog vistnok et Spørgsmaal, om det egentlig er dette, der er Herrens Mening. For ikke at tale om David („min Synd staar altid for mig“), saa glemmer Paulus jo dog aldrig sin Fortid, tvertimod er det til det sidste hans Livs Sorg, at han har forfulgt Guds Menighed. Og vistnok er det saa, at det dybe Fald kan føre til Omvendelse, men ikke desto mindre kommer Ingen uskadt ud af Synden, og der er den Fare ved her at tømme Bægeret ud, at ligger end Bærmen paa Bunden, saa følger Sødmen med. I Fortællingen om den urene Aand, der farer ud af Mennesket, men vender tilbage med syv andre Aander, værre end ham selv, har Herren netop skildret Faren ved den „Sødme“, det dybe Fald saa ofte efterlader. Thi hvad er de vandløse „Steder“, som den nævnte Aand „gennemvandrer“, vel andet end det ubodfærdige Sindelag, for hvilket Fortiden kun altfor let fremstiller sig „fejlet og prydet“, saa at der her igrunden intet er mere hverken at angre eller bede om Forladelse for? Hvem ser ikke, at Herren her alvorlig tugter dem, der tage sig det let med „gamle Synder“, idet de glemme, at kun jo dybere Syndsbevidstheden eller Sorgen over disse er, desto sikkrere ere vi paa at være i Naadestanden?

Fremdeles: Frimodts Prædiken er en Jesusprædiken, og han fremhæver rigtigt, at Mødet med ham finder Sted i Daaben, og at det derfor er hermed, der maa begyndes. Men naar saa alt igrunden kun gaar ud paa dette: „har Du mødt Jesus?“ „følger Du Jesus?“ „gaar Du med Jesus“ osv.? saa stilles dog alligevel den Helligaand, der modtages i Daaben, i Skyggen. I Virkeligheden er det nu ogsaa saaledes, at i mange Vækkelsesprædikener faar man saa

lidt at høre om denne, at det stundom kan gaa os, som det gik Paulus, at han paa Spørgsmaalet til „nogle Disciple“ om den Helligaand kun fik Svaret: „Vi have ikke engang hørt om den Helligaand“. (Ap. Gjern. 19. 2.), og dog var det netop det Spørgsmaal, Apostlen begyndte med, efterdi Mødet med Jesus, hvor stærkt vi end lægge Vægten herpaa, dog aldrig realiseres, uden den Helligaand først kommer. Thi hvor sandt det end er, at vi retfærdiggjøres kun ved levende Tro, der godtgjør sig i Sindets Fornyelse og inderlig Omvendelse, d. e. i Kraften, hvormed vi vende os fra Verden og ile til Jesus, saa ligger det frelsende i og for sig ikke i os eller i Kraften, hvormed vi gribe Jesus, men i den Kraft, hvormed han igjennem den Helligaand griber os, med andre Ord ikke i, at vi har elsket ham, men han har elsket os først, hvorfor Spørgsmaalet, ret beset, da ogsaa maatte stilles saaledes, ikke: har Du mødt Jesus, men: har Jesus mødt Dig?

Men ogsaa en anden Misforstaaelse ligger nær. Egentlig forstaas der ved „et Møde“ jo dette, at Tvende ikke blot træffes, men blive ene, at alle Uvedkommende skaffes til Side og fjærnes, men det ses da ogsaa, at dette for Ubefæstede kan føre til den Opfattelse, at kun det, der betegner det direkte Samfund med Jesus, umiddelbart udtrykker det religiøse og tjener til Opbyggelse, altsaa Prædiken, Bøn, Salmesang osv., i og for sig har sædeligt Værd, idet alt andet, ikke blot Forlystelser og Adspredelser, men ogsaa det meste af det, man plejer at kalde „Livsgoderne“, Videnskab, Kunst, Selskabelighed etc. skal skaffes til Side, fjærnes, ja igrunden er bestemt ikke, til at nydes, men til at offres.

Ganske vist er dette ikke Frimodts Mening, og han har i det Hele næppe udtalt andet, end han som Vækelsesprædikant i og for sig kunde være berettiget til. Men netop her kommer vi da til det, der efter vor Mening maaske er det eneste, der kan anføres som en Anke imod ham, ikke i og for sig det, at han er Væk-

kelsesprædikant, men at han igrunden kun er dette — intet andet. Naar man betænker, at en Præst, ansat ved en bestemt Kirke og Menighed, Aar ud og Aar ind prædiker overvejende for de samme Tilhørere, saa er det berettiget at fordre, at disse ikke bestandig faa en og samme Sandhed indskærpet, men faa Lejlighed „til at forlade Begyndelseslæren og naa frem til det fuldkomne“, at vi, som der staar (Hebr. 6., 1.), „ikke atter lægge Grundvolden med Omvendelse fra døde Gjerninger og Tro paa Gud — og den evige Dom“. Vistnok naa vi aldrig fra Begyndelsesgrundene: atter og atter maa der prædikes om Synd og Naade, Retfærdighed og Dom. Ikke desto mindre maa det være Opgaven for Præsten at kunne sige med Apostlen: „Jeg har intet forholdt Eder, men forkyndt Eder Guds hele Raad“¹⁾. Thi har Frimodt ganske vist Ret i, at Kristendommen er Saltet („I ere Verdens Salt“), saa er den jo ogsaa Surdejgen, der skal gjennemsyre den hele Dejj, saa er Guds Rige, om end ikke af denne Verden, dog i denne Verden, bestemt til at forklare, rense, hellige den og derved vise sig som Livsmagt, i Stand til at give ogsaa Timeligheden og det jordiske Velsignelse og Fylde. Men da frembyder der sig ogsaa for Prædikanten en Række Problemer og Opgaver, hvis Drøftelse Frimodt imidlertid efter Planen for sin Forkyndelse kun i ringe Grad har beskæftiget sig med.

7. Mødet med Jesus betegner det nye Livs Begyndelse. Vidnesbyrdet herom, hvis negative Udtryk er Bruddet med Verden og de gamle Syndevaner, finder dog først sin positive Bekræftelse i Samlivet med Menigheden og hjertelig Tilslutning til denne. Her gjælder det i Sandhed: „sig mig, hvem Du omgaas, og jeg skal sige Dig, hvem Du er“. Indtrængende advarer Frimodt mod at blive staaende ved den blotte Vækkelse. Man

¹⁾ Martensens Ethik II. p. 396.

træffer ofte Mennesker, siger han¹⁾), der vidt og bredt kunne fortælle, hvorledes de for lang eller kort Tid siden bleve mægtig grebne af Ordet, men hvad de glemme at fortælle, er, at det ogsaa dermed var forbi, at deres Liv saa omtrent vedblev at være det samme, hvorfor Glæden i Samfundet med de Troende igrunden heller aldrig føltes, den Glæde, „at man ofte hverken skyr Vind eller Vejr eller lange Veje for at høre Ordet, ja stundom tæller Timerne til den salige Hviledag, da man over det salige Evangelium ganske kunde glemme sig selv, sin Nød, sin Sorg, sine Bekymringer, ja, løftes højt op over Jorden og Timeligheden og ligesom høre Englene synge og sige Amen til det dejlige Budskab“²⁾).

Men Kjærlighed til Ordet og Menigheden maa atter yttre sig som Kjærlighed til det Arbejde, der i denne udføres. Netop det er Forskjellen mellem den gamle og nye Pagt, at medens hist Arbejdet kun egentlig var betroet de Faa, de Udvalgte blandt Israels Hellige, saa er nu den salige Forjættelse opfyldt: „se, jeg vil udgyde af min Aand over alt Kjød, Eders Sønner og Eders Døttre skulle profetere, de Unge iblandt Eder skulde se Syner, og de Gamle skulde have Drømme, ja ogsaa over mine Trælle og mine Trælkvinder vil jeg udgyde af min Aand“³⁾). Denne Aand er den nye Tunges, det nye Øres, men fremfor alt det nye Hjertes Aand⁴⁾), der giver os Lyst til, hver efter sin Evne at deltage i alt, hvad der efter Pauli Ord tjener til de Helliges fuldkomne Beredelse, til Embedets Forvaltning, til Kristi Legemes Opbyggelse⁵⁾). Kom derfor ind i de Helliges Samfund, siger Frimodt⁶⁾), -- der, „hvor der er saa godt at være“, men hvor ogsaa „Arbejdsdagen“ først ret begynder. Thi kun som Deltager i Fællesarbejdet i Kirken, i Samfundet af „Troende og Døbte“⁷⁾), med andre Ord som Arbejder i Vingaarden beviser den Enkelte positivt sin Tro, „fremstillende den

¹⁾ III. p. 211.

²⁾ III. p. 169. 170.

³⁾ III. p. 164.

⁴⁾ III. p. 165. 171.

⁵⁾ I. p. 47.

⁶⁾ I. p. 43.

⁷⁾ III. p. 65.

til et Vidnesbyrd“. Hvad vi enkeltvis ikke kan, hedder det, det kan vi i Menigheden: dér er det store Kjærlighedsbaal tændt, hvorfra Gløden eller Gnisten i hver Enkelt af os næres og vedligeholdes. Ja, som Gløderne, saa længe de ligge i Baalet, udstraale Varme til alle Sider, men adspredte slukkes en efter en, saaledes brænde vi Kristne, som hver for sig skulde være en Glød af Herrens Kjærligheds Ild, kun svagt, naar vi ligge spredte, men sluttende os sammen i Menigheden blive vi et Baal, hvorfra Flammerne kan stige op til Herrens Ære og udstraale Varme til alle, som nærme sig¹⁾.

I sin dybere Grund hviler denne Betragtning i levende Bevidsthed om det almindelige Præstedømme, i Kraft af hvilket de saakaldte Kjærligheds- og Barmhjertigheds-gjerninger heller ikke udelukkende kunne overlades de Enkelte, men maa føles som Menighedens Sag og til en vis Grad organiseres af denne. Det hører til Frimodts Fortjeneste at være blandt de første, der har bragt dette til Bevidsthed og paavist, at Troende umulig kunne andet end deltage i, hvad Menigheden her præsterer -- de mange Kjærlighedsgjerninger, der udføres ikke af naturlig Sympathi, men af Kjærlighed til Jesus²⁾, og hvis Væsen og Omfang denne selv har angivet i Lignelsen om den barmhjertige Samaritan og skildret os i de Ord, hvormed han paa hin Dag skal modtage de Troende: „Jeg var hungrig, og I gav mig at æde; jeg var tørstig, og I gav mig at drikke; jeg var fremmed, og I tog mig til Eder; jeg var nøgen, og I klædte mig; jeg var syg, og I besøgte mig; jeg var i Fængsel, og I kom til mig. Thi hvad I have gjort mod En af disse mine mindste Brødre, have I gjort imod mig“. Der er jo Forskjel, siger Frimodt, „paa at sidde lunt inden Døre og høre og læse om al Slags timelig Nød, og saa gaa, selv gaa, for at trøste de Bedrøvede, klæde de Nøgne, lindre de

¹⁾ I. p. 137. ²⁾ I. p. 54.

Syge, pleje de Værkbrudne, bede for de Anfægtede, og dog er det det, Kjærligheden gjør“¹⁾).

Paa den anden Side: jo mere det erkjendes, at Troen maa give sig Vidnesbyrd i Deltagelse i alle de Gjerninger, den levende Menighed ikke kan vise fra sig, desto vanskeligere bliver det her at undgaa det Skjær, hvorpaa saa mange ere strandede — at slutte fra det udvortes til det indvortes og saaledes forfalde til Dømmesyge, til Gjernings- og Selvretfærdighed. Frimodt har haft et meget skarpt Blik for denne Fare og alvorlig advaret imod den. Man træffer jævnlig Mennesker, siger han²⁾), „der ere langt mere optagne af Beregninger, om mange eller faa blive salige, om denne eller hin hører med til den lille Flok, kort sagt Mennesker, der have langt mere med andres Tro, andres Sjælstilstand, andres Liv at gjøre end med at ransage deres egne Hjerter og selv stride og kæmpe for at indgaa gennem Livets trange Port, Folk, der lure paa hverandres Fejl og Skrøbeligheder i Stedet for at dække dem med Kjærlighedens Kaabe³⁾). Men Herren skal paa hin Dag skille Bukkene fra Faarene: da skulle disse Hovmodskristne ikke mere findes i Flokken — „disse gamle Bukke, som kun leve for at dømme, støde og knubse de smaa Lam, disse mange Hyklere og Søndagskristne, der dække deres kolde og uomvendte Stenhjerter med lidt kristeligt Snak og nogle gudelige Ord“⁴⁾). Maatte dog vi, som elske Frelseren, mere og mere komme bort fra at dømme og bagtale hverandre og forstaa, at der er et uendeligt Spring mellem det at se, at andre ere ukjærlige, og saa selv at elske, mellem det at bryde Staven over Præster og Leviter og saa selv vandre i Samaritanens Fodspor. Dertil maa det dog komme, at vi ikke blot have Kundskaber og Skarpsindighed (nemlig i at paavise Fejl), men Tro og Kjærlighed⁵⁾). „Tro mig, hvis Guds Aand

¹⁾ III. p. 21c. ²⁾ III. p. 21c. ³⁾ I. p. 50, III. p. 26. ⁴⁾ I. p. 17.

⁵⁾ II. p. 60.

endnu ikke har faaet Bugt nogenlunde med din Egenkjerlighed, Dømmen og Fordømmen, og ved Kristus har ført Dig ind i den Kjerlighed, der tror alt, haaber alt, taaler alt, fordrager alt: saa staar det sig ikke synderlig godt med din Kristendom, saa er dine Suk, dine Taarer, din Kirkegang, endnu spildt for Evigheden, saa er alle dine smukke Ord om „din Jesus“, om din Tro paa ham, kun en lydende Malm og en klingende Bjælde¹⁾.

Og nu Gjernings- og Selvretfærdigheden. Hvor gennemskuer han den ikke under alle Forklædninger. Har Du ikke ofte hørt, spørger han²⁾, „hvorledes der opstilles bestemte Kjendetegn i det ydre Liv, hvorpaa et Guds Barn skal kunne kjendes, hvorledes der prædikes: „rør ikke, smag ikke, tag ikke derpaa, det er af Djævelen“, som om ikke al Gave er god, naar den annammes med Taksigelse? Har Du ikke hørt, hvorledes der prædikes og forkyndes, at det er visse ydre Lader og Manerer, visse bestemte Talemaader, hvorpaa Guds Folk, de rette Guds Folk, skulle kjendes — visse Bønner og Forskrifter, opfundne af Mennesker, der gjøres til Betingelse for Salighed? Hvad er vel dette andet end Bedrageri, Farisæernes Surdejg, Lovtrældom, Selvretfærdighed og Hovmod?³⁾ Vrimler det endnu ikke den Dag idag af Farisæer iblandt os, der, fordi de have grebet en Flig af Herrens Kjortel, mene at have forpagtet den hele Himmel?⁴⁾ Naar Søndagen kommer, og Klokkerne ringe, saa tage de Salmebogen og vandre trøstigt til Kirke, ikke som Syndere og Syge, men som dem, der mene at gjøre Gud en Tjeneste, saa at naar de gaa saa flittigt til Kirke, saa maa han da ogsaa være saa god at lukke Himmeldøren op for dem, naar de engang dø⁵⁾. Trygt lægge de sig til Hvile paa Naaden, idet de især pukke paa Daaben, men glemme, at som Jordan udgyder sine Vande i det døde Hav, saaledes sejler ogsaa mange af dem paa Daabens Bølger ind

¹⁾ III. p. 220.

²⁾ II. p. 44.

³⁾ III. p. 176.

⁴⁾ I. p. 185.

⁵⁾ III. p. 105, I. p. 133.

i dette Hav, ja ind i den evige Død, fordi det ikke er Daaben alene, men Daaben og Troen, der frelser, som Jesus siger: „hvo, som tror og bliver døbt, skal blive salig, men hvo, som ikke tror, skal fordømmes“ ¹⁾. De glemme, at Naaden, Syndernes Forladelse, ganske vist er en Gave, men en saadan, der bestandig skal tilegnes. Naar man har Vin, siger Frimodt ²⁾, og hælder den paa en Flaske og propper for den, ja saa har man Vinen; eller, naar man har 1000 Daler, lægger dem i en Skuffe og lukker for dem, ja, saa har man dem, men ikke saaledes med Guds Rige og de himmelske Ting: dem kan et Menneske ikke siges at eje eller have, med mindre han uafladelig paany gaar til Jesus og beder ham om ny Naade, om ny Velsignelse, om ny Forsikring i sin Udvælgelse. Men det er netop dette, alle Farisæer, baade gamle og nye, og hvad der er værre: Farisæeren hos os selv inde i Hjertet, aldrig har villet lade sig nøje med ³⁾.

Man aner, hvilken Dyst han i sit Præsteliv har haft at bestaa med disse Mennesker, men ogsaa, hvor ærlig han har stridt med sig selv for at komme til Sandheden og naa, hvad det var hans Maal at blive: „et Spejl for Menigheden“ ⁴⁾. „Hvor er jeg ikke ofte lunken og stikker dybt i Æresyge og Gjærningsshellighed“, tilstaar han for en Ven paa den Tid, han endnu vaklede med Hensyn til Overtagelse af Præstegjæringen ⁵⁾, men derfor blev der vel ogsaa, strax da han begyndte denne, „hængt en Vægt op ved hans Ord, der bevirkede, „at de sank lige tilbunds i Sjælen“ ⁶⁾.

8. „I skulle føres for Konger og Fyrster, dem og Hedningene til et Vidnesbyrd“. Frimodt nævner udtrykkelig som det „enfoldige Vidnesbyrds Frugt“, at den vantro Kristenhed skal „slaa Hænderne sammen“ i For-

¹⁾ I. p. 60. 61, I. 133.

²⁾ II. p. 85.

³⁾ I. p. 126.

⁴⁾ Stein a. Skr. p. 42.

⁵⁾ A. Skr. p. 43.

⁶⁾ V. Bechs Tale ved Frimodts Jordefærd.

bauselse over Aandens mægtige Gjerning blandt Hedningene og „blive bestyrtet“, naar vi med Troens Forvisning sige, at den Helligaand skal fare hen over Asiens Stepper, kulkaste Kinas Afguder, omstyrte Muhameds Moskeer og nedslaa Tyrkernes Halvmaane, at Jorden skal fyldes med Herrens Pris, og hans Rige strække sig fra Hav til Hav¹⁾. Saaledes bliver Missionen paa en Maade „Vidnesbyrdets“ andet Trin.

Dertil maa det komme, siger han, „at vi alle, hver efter sin Evne, faa Lyst til at tage Del i den hellige Missionssag. Men hvor mange, som ellers høre Ordet, holde sig ikke her tilbage, idet de sige, at det faar være Præsters og Missionsselskabers Sag. Men er da ikke Herrens Menighed et stort Missionsselskab, som er pligtig at ihukomme hans Ord og Hedningenes Elendighed? Lyder det ikke endnu til enhver Broder og Søster, som er forsamlet paa Himmelfartsbjerget: Prædiker Evangelium for al Skabningen. O, at dog Guds Aand ret vilde faa disse Ord til at brænde i vore Hjerter²⁾. Ingen holde sig tilbage; der er Brug for alle. Jeg lægger Dig det for idag, min elskede Menighed, siger han. Herren længes ikke blot efter levende Vidner, der vil bringe Evangeliet frem for Konger og Fyrster indtil Jordens Ender, men ogsaa efter de Troendes Gaver, som kunne sætte Sendebudene i Stand til at gjøre Dagsgjerningen³⁾“.

Alligevel er den ydre Mission blandt Hedningene kun den ene Side af Sagen. Den anden og ikke mindre betydelige er den indre Mission blandt Vantro og Fornægttere her hjemme, Hedningene hos os selv, alle dem, der ere altfor store til, at Evangeliets Fattigdom kan have noget Værd for dem. Hvor meget er ikke her at frelse fra Fortabelse? Kan Du da nænne, spørger han, „at se saa mange fare hen i Verdens Forfængelighed og Tomhed, forlyste sig ved de maledede Billeder og komme i Helvede, flyve som blinde Fluier ind og op-

¹⁾ I. p. 132. ²⁾ III. p. 147. 148. ³⁾ Ib.

brændes i den evige Ild, uden at advare dem og minde dem om det ene, som er fornødent, at de omvende sig og tro paa Jesus? Fra den Spisende Spise kom, staar der. Hører Du virkelig blandt dem, der selv „spise“, da maa Spise ogsaa udgaa fra Dig, da maa Du have tilovers til alle dem, der endnu ikke have smagt, hvor godt det er at have en Jesus, en Frelser ved Guds højre Haand“¹⁾. Hvor meget er her ikke at udrette, hvor mange Forhærdede at bringe til Omvendelse, og paa den anden Side hvor mange Skrøbelige og Ubefæstede at bevare. Det er denne Gjerning, Foreningen for indre Mission i Kjøbenhavn som bekjendt optog med Frimodt i Spidsen, og hvor man ikke indskrænkede sig til Ordets Forkyndelse eller til Omsorg for Troens Egne, for dem „indenfor“, men tvertimod gik „udenfor“, lagde Vægten paa Kjærligheds-Gjæringer, paa at flette et Næt, „hvor Maske nøje passede ind i Maske, og hvor man kunde drage alle Aldere og Samfundsklasser til Herren“²⁾, og saaledes navnlig overfor Socialisterne og det moderne Hedenskab aflægge Vidnesbyrd om, at Saltet ikke havde mistet sin Kraft, men endnu var mægtigt til at bevare mod Forraadnelse. Det er „Vidnesbyrdet“ i denne Form, Frimodt indtrængende lægger sin Menighed paa Hjerte. Naar Du betænker, siger han³⁾, „hvor mange tusinde og atter tusinde Døbte der midt i Kristenheden endnu slet ikke kjende Jesus, men endog korsfæste og forhaane ham med deres afskyelige Synder, er det da saa underligt, om troende Mænd have begyndt en indre Mission iblandt Kristenfolkene og paa Herrens Ord i al Skrøbelighed forkynde dem Evangeliet, at de dog maatte naa til Troen og blive salige?

Indre Mission i den her udviklede Forstand kan, efter Frimodt, dog umulig være en blot Samfunds- eller Menighedssag, tvertimod maa den blive Alles. Skal Troen „komme til et Vidnesbyrd“, da maa dette kjendes

¹⁾ I. p. 159.

²⁾ Stein a. Skr. p. 81.

³⁾ III. p. 148.

derpaa, at det at frelse andre bliver den Enkelte en personlig Hjertesag. Man kan derfor sige, at Indskriften paa det Banner, han i sin Prædiken over de 10 Spedalske lader vaje over Indre Mission i sin Helhed: „hvor ere de ni“? netop er den samme, der efter hans Mening bør staa i Brystet hos enhver Troende. Ingen sige, at hans Stilling her udelukker ham, at han Ingen kjender, ingen Kreds, intet Samfund, hvor han kan bringe Vidnesbyrdet frem. „Bo vi da ikke i Huse? Dele I, som der bo under samme Tag, da ikke blot den forgængelige Mad, men Salighedens Haab og Glæde med hinanden? Samles I om den samme Frelser, dele I det evige Livs Brød med hinanden, bede I med og for hverandre, synge I med hinanden Lovsangen for ham, der sidder paa Thronen, og for Lammet? Jeg véd nok, at det ikke staar i din Magt selv at øve dette Tegn: jeg véd nok, at Du ikke kan omvende din Hustru eller din Mand eller dine Børn eller dit Tyende eller overhovedet noget eneste Menneske: Gud alene Æren. Men hvis vor Tro ellers er ægte, hvis den er fuld af Liv og Kraft og Kjærlighed, da plejer Herren ved den at vinde sig nye og atter nye Tjenere. Derfor spørger jeg Dig: Er din Tro levende og brændende? Kunne de derhjemme mærke paa din Ydmyghed og din Kjærlighed, hvad det er for en Herre, Du tjener, og have de ladet sig bøje ved den Sagtmodighed, der udgaar fra Dig? Der staar om den kongelige Tjener: Han troede selv og hans ganske Hus, og netop det er Meningen, at en saadan kongelig Tjener skal Enhver blive, der ejer Hus eller Hjem¹⁾. „Helligaand skal vidne, men ogsaa I skal vidne“ — ja for Høje og Lave, for Konger og Tiggere, fra Tagene og i Lønkamrene, at Helvede aabner sig, gaber og venter paa hver Sjæl, som ikke har fundet Livet i Kristus, men ogsaa, at der er evig Naade for Enhver, der omvender sig og tror. Hvem tæller de mange døbte Mennesker, som endnu ligge i

¹⁾ I. p. 200.

Vantroens Vinterkulde med et bundfrossent Hjerte? Hvad kunne vi da andet end bede, at Herren vil skabe sig nye Vidner, flere og flere, vil lade de nye Tunger blive mangfoldige som Træernes Blade og brændende som Ildsluer og danne nye Hjerter, som slaa for Jesus, at dog alt Kjød maa smage, 'hvor god Gud er ¹⁾'? Maatte det ikke være vor Ære, at vor Frelser vil bruge os alle sammen til sin Gjerning som hans Medarbejdere? Du vilde dog anse det for en Ære, om din jordiske Konge vilde betro Dig at gjøre ham en Tjeneste — og nu Himmelkongen! Han, der har gjort saa usigelig meget for Dig, skulde Du intet kunne gjøre for ham ²⁾! Se da, hvor meget Jesus har gjort for Dig — hvad gjør Du for ham? ³⁾ Maatte Guds Aand skrive disse Ord i dit Hjerte. Hvad gjør Du da for Jesus? Har noget af hans Kjærlighed til Brødrene og Søstrene begyndt at brænde i dine Aarer? Har Jesu Blod sejret over din Selvkjærlighed, saa Du fornægter Dig selv for at tjene andre? Har Jesu Blod faaet Magt med din indbildte Ære, saa Du er gaaet til din Broder, ja til din Fjende for at forlige Dig med ham? Har Jesu Blod lukket op for din Pengepung, saa Du gjerne deler med dem, som have behov? Har Jesu Blod revet Dig ud af din Magelighed, din Bekvæmlighed, saa Du gaar tusinde og atter tusinde Skridt for i hans Navn at lindre Nøden paa denne Jord? ⁴⁾

9. „I skulle overantvordes til Raadet, hudstryges og hades“. Hermed er Lidelsen, fra sin ydre og indre Side, forsaavidt betegnet som „Vidnesbyrdets“ sidste og højeste Form, som det kun er i denne, at Herren herliggjøres i os, og vi i ham. Derfor ere ogsaa, efter Frimodt, de, der vandre Lidelsens Vej, de sande Vidner ⁵⁾. De véd, at de kan ikke spares herfor. Forstaar Du, siger han, at det uundgaaelig er Vilkaaret, at vi skal

¹⁾ III. p. 173.

²⁾ I. p. 158.

³⁾ I. p. 81.

⁴⁾ I. p. 84.

⁵⁾ III. p. 159.

lide ondt for Evangeliets Skyld, og at om vi vil høre til Jesu Flok, da kan vi ikke undslaa os „for Langfredagens Smerte eller for at græde Paaskelørdag“¹⁾). Hvad lover Jesus? Han siger: „de skulle udelukke Eder af Synagogerne, ja den Tid skal komme, at hver, som ihjelslaar Eder, skal mene at vise Gud en Dyrkelse.“ Det er de tro Vidners Løn: Kors, Forfølgelse. Haan, Spot, Død. Og det er egentlig kun saaledes, Herrens Ord opfyldes paa dem: „I ere som Staden paa Bjerget, der ikke kan skjules.“ Og Herren skal have Tak, at han har sagt os det forud, at vi ikke skulde forarges. Thi hvad er mere forargeligt, end at de, som ville leve og virkelig ogsaa leve et sandt, et sædeligt og gudfrygtigt Liv paa Jorden, skulle faa Slag og Hug og Haan og Spot, netop fordi de leve gudeligt? Hvad kan tænkes mere forargeligt, end at Guds Børn og de Hellige paa Jorden, som kun leve for at stifte Fred og bringe Fred og Velsignelse til deres Medbrødre, skulle for deres hellige Livs og Vandels Skyld bøde haardt, ja undertiden med Døden, og det endog under Skin af, at Forfølgerne gjøre Gud en Tjeneste dermed? Men saaledes gik det med Apostlene, med Martyrerne, ja gennem hele Menighedens Levnetsløb, og saaledes vil det vedblive at gaa Jesu sande Venner: „thi alle de, som leve gudeligen, skulle forfølges“²⁾). Naar dette nu til Dags ikke sker, i al Fald ikke i det Omfang, saa ligger det vel dels i Guds Barmhjertighed med os, dels i vort Vidnesbyrds Svaghed — sæt, siger Frimodt, „at et Skafot blev rejst her udenfor for at ihjelslaa alle Jesu sande Venner: hvor mange mon der da vilde — melde sig? Vilde Præsterne gaa i Spidsen?“³⁾).

Hvor ihærdigt Frimodt imidlertid i Overenstemmelse med sit Maal at vække, driver paa Vidnesbyrdet i udvortes Trængsel, saa indrømmer han selvfølgelig, at det ikke er nødvendigt, at Lidelsen rammer os i det ydre og

¹⁾ I. p. 102.

²⁾ III. p. 160.

³⁾ III. p. 161.

legemlige. Du tager fejl, siger han, „hvis Du mener, at Lidelser og Forfølgelser i det ydre ere nødvendige for at naa ind i Himmerige. Hvad et Menneske paa den Maade skal lide for Jesu Navns Skyld, det beror ikke paa os, men paa vor Fader¹⁾.“ Vidnesbyrdet, der her skal aflægges, bliver derfor heller ikke at bestemme efter, hvad, men hvorledes vi lide, om vi nemlig gjøre det ydmygt og sagtmodigt, ja med Glæde som Apostlene, med Tak som for en Naade, i hvilken Henseende Paulus med Sandhed kan sige: Værer mine Efterfølgere — han, som tilskrev Menigheden fuld af Tak i sine Lænker²⁾. „Et kunne alle Troende være sikkre paa: Verden vil tale ondt om os. Der er intet, vi i Udlændighedslandet maa være mere belavede paa, end at man „befører os“, søger at udsprede allehaande onde og falske Rygter om os for om muligt at sætte os fra Husholdningen. Der er intet, Verden hellere lytter til³⁾.“ Men da er det, det skal vise sig, om Vidnesbyrdet kommer frem. „Naar Spotterne omringede Dig med deres Spørgsmaal og Latter, naar Verden sagde til Dig: dit Maal røber Dig; hører Du ogsaa til de Hellige? Naar den sagde det ikke for at binde Dig med Lænker, kaste Dig i Fængsel eller dræbe Dig, men for at spotte, drille, have Dig til bedste — hvad gjorde Du da? Bragte Du deres Spot til Tavshed ved din Sagtmodighed, dit Vidnesbyrd, din Kjærlighed, din Bekjendelse?⁴⁾ Og naar ikke Fjender, men Venner begyndte at spotte Dig og sige: se, det kommer der af at gaa i Kirke og læse i Bibelen, man bliver kun syg, overspændt og hysterisk af alt det gudelige Væsen⁵⁾ — lod Du Dig da skræmme af deres høje Raab, saa Du for den kjære Freds Skyld solgte din Førstefødselsret, dit Helligheds Navn for en Ret Lindser?⁶⁾ „Salige ere I, naar man bespottet og forfølger Eder“, siger Herren. Ja, Bespottelse og Forfølgelse er ligesom Endemaalet for

¹⁾ III. p. 228.

²⁾ III. p. 191.

³⁾ I. p. 163.

⁴⁾ I. p. 70.

⁵⁾ I. p. 101.

⁶⁾ I. p. 70.

Salighedsvejen her paa Jorden, den sidste, svære Bakke, Guds Folk maa over¹⁾). Vi vide, hvorledes det gik Apostlene og Profeterne, hvorledes Luther og Reformatorerne maatte smage mangel Forfølgelse for det dyrebare Evangeliums Skyld, hvorledes de maatte tømme mangel bitter Kalk, fordi de ikke vilde gaa paa Akkord med Verden. Herren tager saa lempelig paa os, men Ingen, som elsker Jesus og ikke vil svigte Korsets Fane, gaar helt forbi. Hvis Du derfor maaske blandt Slægtninge daglig maa høre ilde, fordi Du vil regnes blandt de hellige Guds Børn, o saa hør, at han ogsaa priser Dig salig i Striden og Kampen for hans Skyld, hør, at det er gaaet Guds Folk saaledes før: Himmeriges Rige er dog vort.“

Men da gjælder det ogsaa at forstaa, at Vejen til Himlen i Sandhed er den trange Vej. „Paa Frastand at se til, paa Frastand at beundre, paa Frastand at glæde sig over en troende og kæmpende Sjæls Lidelser og Sejr, ja det har vor blødagtige Natur, det har vor blødagtige Tid, det har vor blødagtige Kristendom ikke noget imod²⁾). En Kristendom, der nøjes med at gaa i Kirke, høre Ordet, komme i Stemning, ja, hvor mange er vel ikke kristne efter den Maalestok? Men at finde en Tro, der trodsigt vover det, en Tro, der sætter Livet ind, der kæmper, lider, strider, hvor sjældent træffer man paa en saadan. Der tales ofte i høje Toner om det dejlige Evangelium om den kananæiske Kvinde, om hvor dejligt det er at høre om denne Moders Bedrøvelse, Sorg og Sejr, men hvor findes der Sjæle, som selv ere udgaaede fra Prøvelsernes Smelteovn? Hvor sjældent findes de, der selv kunne fortælle om de tunge og mørke Dage, da de raabte, men Ingen hørte, indtil endelig Himlen aabnedes, og Solen brød igjennem med nyt Lys i Mørket?³⁾ Nu, jeg ønsker ikke, at det skal udbasunes for alle Vinde, hvad en troende Sjæl har lidt og kæmpet,

1) II. p. 137. 2) III. p. 77. 3) III. p. 77.

men jeg ønsker vel, at al Mund- og Navnkristendom maa forsvinde, at Du fra at være en Beundrer, maa blive en Efterfølger, fra at være Tilskuer maa blive Medstrider og Medkæmper, at Du kan erholde Klenodiet¹⁾.”

Just derfor er det, at Frimodt utrættelig priser Lidelserne, fordi han i dem ser Vidnesbyrdets højeste Udtryk ikke blot for Troen, men for den Herlighed, til hvilken vi ved dem baade forberedes og føres, alt efter Ordet, „at lide vi med ham, da skulle vi og herliggøres med ham“. Han kalder dem derfor de Troendes „Hæderstegn“, den „dejlige Korsskole“, „Herrens Værksteder“, hvor Redskaberne forarbejdes, der gjør os brugbare for Himlen²⁾. Sorg, Nød og Trængsel, siger han „de maa til; det er „de sorte Snore“, som Herren drager os med, naar vi ikke vil lade os fange og binde af „de hvide Kjærlighedsbaand“, han kaster over os, naar han lader sit Saligheds Evangelium prædike. Sorg, Nød og Trængsel, hvem vil ikke helst være fri for disse Gjæster? Og dog, naar engang den store Dag aabenbarer alle Ting, da skal det visselig kjendes, hvorledes Sorg og Sygdom og Nød og timelig Trængsel for mange, mange Sjæle har været den aabnede Dør til Herrens Værksted, har været Midlet i Faderens Haand til at drage til Sønnen, har været Anledningen til, at Troens Gnist er bleven tændt, har været Begyndelsen til Frelsen. Tænk derfor ikke ilde om disse „Herrens sorte Sendebud“. Du har maaske allerede lært at prise din Sygdom, din Fattigdom, din Elendighed, fordi den blev Sporen, der vakte Dig af din Vantro og Verdslighed, fordi den alt har lagt Dig ned for Jesu Fødder og aabnet din Mund til en oprigtig Bøn³⁾. Og hvor faar man Fred, uden at der først har været Krig? Just fordi Hjertets stille Fred er saa dyrebar, saa kostelig, derfor véd vi, at det kun er gennem Lidelser og Kamp, ja Kamp paa Liv og Død med „Syndens og Dødens de stridige og stærke Magter“, at den forhverves⁴⁾, ikke af

¹⁾ III. p. 78.

²⁾ II. p. 139.

³⁾ II. p. 141.

⁴⁾ I. p. 28.

os selv, nej, Jesus vidste, at i den Kamp maatte vi gaa tilgrunde; derfor sprang han ned fra sin Himmel for med sin stærke Haand at føre os fri og frelste ind i Himlen¹⁾).

Saa er det da i Lidelsen, at Fred med Gud og Fred med os selv opnaas; dog ikke det alene, ogsaa Fred ikke med Verden, men for Verden giver den. Fred for „dens Lyster, dens Kunstgreb og Løgn“, „dens Samvittighedsnag, Uro og Angst“, „dens Kiv og Tvedragt, Misundelse og Havesyge“, saa vi fatte „Lede for den hele Mammonsdyrkelse, der opfylder Verden“²⁾). Hvad er Grunden til, siger han, „at saa mange kaste sig ind i den glade Kristendom, hvor mangfoldige Afguder stilles op næsten Side om Side med Jesus, uden den, at de ikke vil vandre gennem Kors og Trængsel?“³⁾ Visselig, det var kun lidt, om Taknemlighed mod Jesus — „mod hans blodige Sved“ ikke bestod i andet end at sige ham Tak med Munden og synge nogle glade Salmer om Søndagen. Nej, den bestaar, som Luther siger, deri, at vi drukne den gamle Adam ved daglig Anger og Bod, stride mod de onde Magter baade om os og i os, men saa ogsaa fornemme, hvorledes Jesus løfter os fra det dybe og med usigelig Naade forvisser os om, at den, der bliver i ham, ikke skal fortages, men have Livet, vinde Klenodiet og gaa hjem dér, hvor der ikke længer er Omvendelse, Kamp og Strid.“ Just fordi hernede „Helvedsvejen ligger saa grumme nær ved Himmelvejen, meget nærmere end mange ane“, siger Frimodt, maa der vandles saa forsigtigt i Verden.

„Jesus, gør det for din Pine,
At hvor jeg i Verden gaar,
Jeg forsigtelig maa trine -- “

kan betragtes som hans praktiske Anvisning til at holde vore Fødder paa Frelsens Vej, der vel er Lidelsernes

¹⁾ III. p. 185.

²⁾ III. p. 73. II. p. 83.

³⁾ II. p. 75. 76.

Vej, men derfor ogsaa den Vej, hvor Vidnesbyrdet fuldkommengjøres i den Glæde, Ingen kan tage fra os (Joh. 16., 20).

10. Frimodt er Vækkelsesprædikant ikke blot for Vantro, men for Troende. Han har ihukkommet Herrens Ord om de 10 Jomfruer: „og da Brudgommen tøvede, slumrede de alle og sov ind“. Han véd, at sover end Verden Dødens Søvn, saa trænger „ved Djævelens Kunstgreb“ Ligegyldighed og falsk Tryghed kun altfor ofte ind ogsaa i Guds Børns Hjerter og gjør dem slappe og trætte, lidet skikkede til at ile frem mod Maalet ad Banen, paa hvilken de dog vare begyndte saa godt. Derfor maa ogsaa disse saa tit vækkes op med et: „Vaagn op, Du som sover, at Kristus kan lyse for Dig“. Forskjellen er kun, at han vil vække de Vantro med Dommens og Straffens Ord, de Troende med Naadens og Kjærlighedens. Hist taler han om „Helvede, der gaber og venter“, om „Helvedevejen, der ligger saa umaadelig nær ved Himmelvejen“, om „Graaden, der aldrig ender osv.“; her drages Jesu hellige Kjærligheds-Gjerninger frem, hans „Vunder og Saar“, hans „blodige Sved“; her lyder Opfordringen: „Se, dette har Jesus gjort for Dig — hvad gjør Du for ham?“

At Frimodt med sin stærke Fremhævelse af dette fra Zinzendorfs Vækkelse vel kjendte Ord og ved den Maade, hvorpaa han jævnlig anfører „Jesu Blod“ som sædeligt Motiv („har Jesu Blod sejret over din Selvretfærdighed“? osv.) skulde røbe Paavirkning af Brødremenigheden, er der næppe nogen Grund til at antage. Sagen er ganske simpel, at hvad det for Frimodt overalt kommer an paa som — man kan gjerne sige hans Forkyndelses baade første og sidste Maal, er at vise, at det har Hastværk: „Herren kommer, eller, om han tøver: Døden kommer“. Hvilket Arbejde, hvilke Gjerninger, hvilket Vidnesbyrd har Du da at opvise? Grebet, som han er, har han selv Hastværk. „Han jager derefter“ — og som han

jager, vil han bringe andre til at jage. For ham er Kristendom i Sandhed et Løb paa Rendebanen. Han siger ikke blot: løber, men selv en Sagtning i Løbet forekommer ham betænkelig, ja, det er egentlig for at hindre denne Sagtning hos Guds Børn, at han anfører de nævnte Ord: „Dette har Jesus gjort for Dig — hvad gjør Du for ham“? etc. Hvorledes faar man et Barn til at skynde sig? Man begynder maaske med at tale til det om dets Pligt og Ære, forgjæves. Man nævner dets Lærere, dets Kammerater, peger paa Lønnen, der kan ventes — alt uden Virkning. Da begynder man paa engang at tale om dets Forældre. Man siger: Barn, betænk din Faders Trofasthed, din Moders Æmhed. Husk, hvad de have gjort for Dig, hvad de har lidt og stridt, taalt og baaret, alt sammen for din Skyld . . . og man kommer maaske ikke ret langt: saa er Sejren vundet: Barnet skynder sig — iler. Saaledes er Frimodts Prædiken.

Men hvorledes er hans Udvikling foregaaet? Hvorledes er han kommen til at prædike, som han prædiker? Forskjellige Antydninger i hans Skrifter og efterladte Papirer i Forbindelse med den historiske Situation giver her nogle Vink. Begyndelsen af hans Udvikling falder sammen med den Tid, da den af S. Kierkegaard rejste „Sandhedsvidne-Strid“ rasede i hele sin Vælde. Ogsaa Frimodt rystedes i sit Inderste. Han kalder Kierkegaard en „Ildsvøbe“¹⁾. Men hvad var da Branden i de Gnister, der fo'r ud af denne Svøbe — Smerten i de Slag, der faldt fra den, og under hvilke Samtiden vaandede sig? Hvad andet end dette: „Sandheden er Subjektiviteten“? Her spørges ikke: hvad er Sandhed? men: er Du selv sand? spørges ikke: hvad mener, hvad tænker, ikke engang: hvad tror Du? men hvad er Du? hvilket jo atter vil sige, at hvad Du er, skal Du være, ikke halvt eller fjerde Dels, men helt og holdent, men derfor ogsaa i bestandig Strid og Kamp ikke blot med Verden, men

¹⁾ Stein a. Skr. p. 26.

med Dig selv, eller med andre Ord, ret beset: „Sandheden er Lidelsen, Vidnesbyrdet Korsfæstelse“. Derfor: „frem med Naglegabene, vi maa se dem.“ Og skjønt nu Frimodts sande Natur her hindrede ham fra at komme paa Vildspor, hvem miskjender, at hans bestandige Fremdragelse af den Enkelte, de uafladelige Spørgsmaal til denne, hvori saa at sige hele hans Forkyndelse opløser sig, paa samme Tid som Lidelsen, Trængslen, Korset hos ham atter og atter indskærpes som uadskillelig fra Vidnesbyrdet, ja, som dettes eneste, sande Kjendetegn — hvem miskjender, at alt dette er sket under Kierkegaardsk Paavirkning, i sin dybere Grund altsaa netop hidrørende fra den nævnte Ildsvøbe, der, som han siger, „vakte og rensede, og hvoraf Virkningerne sporedes saavel paa den vantro Verden som mellem de Troende“? ¹⁾

Herren kommer, Dommen og Afgjørelsen med ham — ja, som Hostrups Prædikener mere eller mindre karakteriseres som Pintseprædikener, saa gaar der gennem hele Frimodts Forkyndelse en egen Adventsstemning, der danner Baggrunden paa engang for hans Frygt og Haab, hans Sorg og Glæde — en Forventning om den store Dag, da Verdensudviklingen er ført frem til sit Maal, det onde til uigjenkaldelig Undergang, det gode til evig Sejr, den Dag, hvor Ingen kjender Timen, end ikke Menneskens Søn, men hvor det da ogsaa gjælder at være beredt til skyndsomt at møde Herren. Ja, hele Frimodts Forkyndelse kan paa en Maade siges at være én stor Opfordring dertil, antydet allerede i hans Sprog, rigt som det er paa Billeder til at udtrykke netop det ilsomme, det uopsættelige, den hurtige Udrykning. Han siger selv, at Herren har sat Domsbasunen for hans Mund og fører derved Tanken ikke blot hen paa Krigstrompeten, men paa Basunerne ved den sidste, store Udrykning paa Dommedag. Men det undgaar da heller ikke den opmærksomme Iagttagelse, at disse idelige og

¹⁾ Stein a. Skr. p. 26.

indtrængende Opfordringer til hurtig og brat Omvendelse og den Hast og Il, hvormed han vil, at vi skulle stræbe fremad, heller ikke ere uden dyb Forbindelse med Adventsforventningerne hos Irvinginianerne, som det er bekjendt, han fra Ungdommen af nærede Sympathi for, og til hvis Skrifter han havde et omfattende og grundigt Kjendskab ¹⁾). Ogsaa kan det maaske siges, at den hos ham saa fremtrædende Følelse af Embedets præstelige Karakter, af at være Hyrde og Sendebud fra Herren og staa ikke i sit eget, men i Guds Navn, ja i hans Sted, heller ikke er bleven upaavirket af den store Betydning, der hos Irving tillægges Apostelembedet og i det Hele Forkyndelsens Naadegave.

Og dog er der en Gjerning, til hvilken Frimodt i endnu højere Grad følte sig hendraget end Præstens, nemlig Missionærens. Tidlig tændtes Lysten hertil i hans Hjerter, og den slukkedes igrunden aldrig. „Jeg vil være Missionær i Afrika“, udbryder han som 12 Aars Dreng ²⁾), og endnu sit sidste Leveaar yttre han til en Ven: „Naar det bliver for slemt her hjemme, saa drage vi til mine Længselsers Land, til Afrika, slaar os ned i en af de dejlige Dale og samler Herren en Menighed der“ ³⁾). I flere Aar udgjorde Missionshistorien hans kjæreste Læsning, og Afrika var bestandig den Verdensdel, der interesserede ham mest ⁴⁾). Men da forstaar man ogsaa, at en kraftig Understøttelse af Missionen ude og hjemme i Virkeligheden for ham ogsaa maatte fremstille sig som en af de mange Former, hvorigjennem et kristeligt Trosliv nødvendig maatte give sig selv Vidnesbyrd.

Ingen vil hos en ildfuld Prædikant som Frimodt vente at finde skarpe og fine Begrebs-Distinktioner. Han har heller ingen „Begrebsudvikling“ givet hverken af Vidnesbyrdet eller Bekjendelsen. Denne sidste er, efter ham, udtalt i Apostlens Ord til Herren: „Du er Kristus, den

¹⁾ Stein a. Skr. p. 26.
Diakonisse-Stiftelsens Almanak.

²⁾ N. Dalhoff: Skildr. af Frimodt i
³⁾ Stein a. Skr. p. 35. ⁴⁾ Ib. p. 60.

levende Guds Søn“, der saaledes i sig ogsaa udtrykker den hele „salige Tro“. Den, siger han¹⁾), „kan man ikke tænke sig til, den kan man ikke spekulere sig til, den kan man ikke bede sig til, den kan man ikke faa af sig selv eller ved sig selv eller af noget Menneske, den Tro er en Guds Gave, en fri Naadegave, som Jesus sagde til Peter: „det har Kjød og Blod ikke aabenbaret Dig, men min Fader, som er i Himlen“.

Ikke desto mindre vil Enhver, der har fulgt ham i hans Forkyndelse og ikke skyet Forsøget paa her at samle det spredte til ét, vistnok erkjende, at hvorvel den nævnte Bekjendelse er det inderste, det centrale, i den hele Kristendom, saa er det dog kun gennem „Vidnesbyrdet“, som vi her have udviklet det, at dette Centrale, efter ham, kommer til Udfoldelse, indadtil i Menigheden, udadtil i Verden. Enkelte af hans Udtryk ere forfejlede, som naar han f. Eks. siger om Jesus, at „han — sprang ned fra sin Himmel for at frelse os“, eller spørger: „er dit Hjertes Vej mærket af Syndens Ar?“ eller naar han i Lignelsen paralleliserer „den rige Mand“, der gjør Middagsselskaber, Soireer osv. med „den rige Jesus“, for hvis Naadedør Lazarus Venner nu have lært at lægge sig. Men selv her synes man at spore — Grebethe- den, der ingensinde svigter ham.

Saa er Frimodt Vidnesbyrdets Prædikant. Naadegaverne ere forskellige, Aanden er den samme. Der er Tider, hvor vi bedst synes at finde Fred og Hvile i Bønnen med Adgang til Faderen, andre, hvor Helligaand „slukker Sorgen“ med Guds Børns Fællesskab i Menigheden“, og atter andre, hvor Samaritan-Gjærningen og den Gjærning i Stilhed at løfte sit Kors fører til Hvilen i Jesu Favn. Disse Tider ere „Naadetiderne fra Herren“, og det er om disse, at Faa synes os at have talt klarere og sandere i den danske Menighed end de Tre, vi her har nævnet — Monrad, Hostrup, Frimodt.

¹⁾ II. p 116.

INDHOLD.

	Side
I. D. G. Monrad	1.
II. C. Hostrup	63.
III R. Frimodt	124.

H. L. MARTENSEN.

NYT BIDRAG

TIL

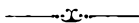
EN KARAKTERISTIK AF DANSK PRÆDIKEN

I DET NITTENDE AARHUNDREDES SIDSTE HALVDEL.

AF

V. NANNESTAD,

SOGNEPRÆST.

KJØBENHAVN.

KARL SCHØNBERGS FORLAG.

BIANCO LUNOS KGL. HOF-BOGTRYKKERI (F. DREYER).

1897.

Forord.

Opgaven for Udarbejdelsen af de „Portraiter fra Kirken“, jeg for et Par Aar siden forelagde Offentligheden og med nærværende Skrift fortsætter, har været, paa Baggrunden af den aandelige Paavirkning, der i det Hele er bleven vedkommende Forfatter til Del, at optrække Linierne til et Billede af dennes Ejendommelighed som Prædikant. Det er da ikke saa meget en Karakteristik af de enkelte Prædikener, som et Billede — et Portrait af den Forfatter-Individualitet, der gjennem disse kommer til Syne, der her er forsøgt. For Martensens Vedkommende bestaar Vanskeligheden nu næppe i at paavise, hvor og hvorledes den nævnte Paavirkning har fundet Sted, men da denne, som bekjendt, i ikke ringe Grad er af filosofisk Art og tilmed foregaaet gjennem Retninger, der ligge vor Tid fjærnere, har det ikke været let overalt at gjøre Fremstillingen saa jævn og anskuelig, som det maatte kræves af et Arbejde, hvor det opbyggelige indtager en fremtrædende Plads. Mangt og meget har her kun kunnet antydes og berøres.

En særegen Vanskelighed have Citaterne voldt mig. Skulde Fremstillingen ikke komme til at lide af en trættende Bredde og idelige Gjentakelser, har jeg stundom maattet forbeholde mig Frihed til at forkorte og sammenarbejde dem, dog saaledes, at jeg med Citationstegn altid har betegnet, hvad der er Forfatterens egne Ord.

Foruden sine egentlige Prædikener har Martensen udgivet en stor Del „Lejlighedstaler“, men da Grundanskuelsen selvfølgelig er den samme, og det dog er Talerne over Søn- og Helligdagstexterne, der maa blive bestemmende for Opfattelsen af hans Ejendommelighed som Prædikant, er det ogsaa nærmest kun til disse, at der her er taget Hensyn.

Stillinge Præstegaard ved Slagelse i Sommeren 1897.

Forfatteren.

1. De historiske Forudsætninger for Martensen som Prædikant ere her hjemme Mynster og Grundtvig, men den, der tidligst fik afgjørende Indflydelse paa hans Udvikling i det Hele, er den samme, der gav Stødet til den nye aandelige Bevægelse i vort Fædreland i Aarhundredets Begyndelse — Steffens. I sin Selvbiografi fortæller Martensen¹⁾, at han allerede i sin Skoletid ved Læsning af et Skrift af denne mærkelige Mand „fik en Anelse om, at der maatte kunne gives en Verdens- og Livsanskuelse, i hvilken alt, hvad der i Tilværelsen har Betydning, Natur og Aand, Natur og Historie, Poesi, Kunst, Filosofi, føier sig harmonisk sammen til et Aandens Tempel, i hvilket Kristendommen er det altbeherskende og altforklarende Midtpunkt“.

Denne Anelse modnedes efterhaanden til en fast og urokkelig Overbevisning²⁾. Vi kunne derfor allerede foreløbig bestemme det ejendommelige ved Martensens Forkyndelse i det Hele som Harmoni, Enhed — en Stræben efter i Troen paa Jesus Kristus eller, som han siger det³⁾, i hans Navn at finde alle de Livets og Tilværelsens Gaader løste, der for en ikke kristelig Betragtning bestandig maa forblive tilslørede, og som selv indenfor Aabenbaringen kun en dybere Indtrængen i Trosindholdet formaar, i al Fald delvist, at bringe til

¹⁾ H. Martensen: Af mit Levnet. I. p. 23. Jfr. Brevvexling med Dorner I, p. 6. ²⁾ Martensens Dogmatik, Fortalen. ³⁾ Martensens Prædikener 1849, II. p. 154.

Klarhed. „Thi“, siger han¹⁾), „ligesom det først bliver lyst i Verdenstiderne fra den Tid af, da Jesu Navn træder ind deri, ligesom vi da først kunne se Orden og Sammenhæng i Verdensbegivenhederne og Verdensskjæbnerne, kunne forstaa Guds Beskikkelse med Slægten: saaledes bliver det ogsaa først lyst i det enkelte Menneskes Tider fra den Tid af, at Jesu Navn træder ind deri, og først da kunne vi rettelig forstaa Guds Raadslutninger med os“ — kunne „knytte vore uvisse Forhaabninger til det ene visse Haab, som er i Jesu Navn“²⁾), sikkre paa, at der heri „bestaar en hemmelig Sammenhæng imellem Naturens Rige og det hellige Rige“, der siger: „Hertil og ikke videre“³⁾). Ja, det er saa langt fra, at der egentlig er noget „Fjendskab“, nogen absolut Modsætning mellem Aand og Natur, Himmel og Jord, at en Enhed af disse jo tvertimod tilvejebringes, saa ofte den udødelige Sjæl ved Menneskets Tilblivelse „dannes i Naturens Dunkelhed“⁴⁾), men derfor er ogsaa denne Enheds fuldkomne Virkeliggjørelse i Kristus os et Pant paa, at selv i Mennesket skal Foreningen af Aand og Natur, ja af Aand og Legemlighed engang fuldendes „i Skjønhed og Herlighed“⁵⁾). Vi have her Grundklangen, Grundakkorden i Martensens Forkyndelse — den, han ogsaa angiver i det hyppige Billede af Verden, af Universet, af „Alskabningen“ som et Tempel, som et Tabernakel, hvor der er det, „vi kunne kalde Forgaarden med de verdslige Tanker og Billeder“, og det, „vi kunne kalde det Hellige med Guds Ord, dets Granskning og Hørelse“, og endelig „det Allerehelligste, hvor Kristus selv er“, forenende sig med os i Bønnen og Sakramenterne⁶⁾).

Man ser, at Martensen med disse Anskuelser, med denne „altbeherskende Enhed“ strax ved sin første Fremtræden viser sig som en erklæret Modstander af Rationa-

1) Pr. 1849, II, p. 154. 2) Ib. p. 158. 3) Pr. 1859—63. p. 69.

4) Pr. 1854, IV, p. 42. 5) Pr. 1859—63. p. 126. 6) Pr. 1852, I, p. 39. Pr. 1859—63. p. 50. Brev til Dorner, a. Skr. II, p. 199.

lismen, der dengang endnu førte det store Ord. Netop dette er det karakteristiske ved denne, at en Livs- og Verdensanskuelse som den nævnte, en Enkelthederne samlende Totalanskuelse, var den ganske fremmed. Overalt fæster den Blikket ikke paa Enheden, men paa Modsætningen, ikke paa Samfundet, men paa den Enkelte. Den ser ikke, at Verden som skabt af Gud endnu fra ham henter alle Betingelser for sin Existens og Vedbliven, og at i Kristendommen den Enkelte intet er eller kan være uden i Enhed med Samfundet, baaret og støttet af Menigheden, hvis Tro det da derfor ogsaa gjælder om hjertelig at tilegne sig.

Det er denne i Sandhed historiske, ægte lutherske Betragtning af Kristendommen, som det hos os især blev Grundtvigs Fortjeneste paany at drage frem. Sikkert er det det, der i Ungdomsdagene drog Martensen saa nær hen til ham. Det var i Betragtning af Kirken, af den tredie Trosartikel, om man vil, af Aanden og af Ordet som dennes underfulde Redskab, at de dengang mødtes, ja, der er Udtalelser nok, der tydeligt minde om dette Møde. Det er Aanden, hedder det hos Martensen¹⁾, „der bevidner og beviser, at vi i Vorherre Jesu Kristi Ord have et virkeligt Guds-Ord“ — et Ord, „der ikke blot er et Lære-Ord, men en Guds Kraft, en skabende, en forløsende Livskraft, hvorfor det ogsaa nævnes en Sæd, der udstrøs i Menneskenes Hjerter, hvor det kan voxe og bære Frugt, en Sæd, der ikke er mindre virkelig end den Sæd, der udstrøs i Jorden af Menneskenes Hænder. Og denne Aand bevidner og beviser, at vi i Vorherre Jesu Kristi Sakramenter ikke blot have Skygger, Tegn og Sindbilleder paa, hvad Verden kalder en smuk Tanke, men at vi formedelst disse annamme hans kraftige og naaderige Velsegnelse og nyde hans salige Nærværelse — en Nærværelse, der ikke er mindre virkelig end hans Nærværelse for Menneskenes legemlige Øjne, da han vandrede her-

¹⁾ Pr. 1852, I, p. 11—12.

neden“. „Aanden levendegjør, Bogstaven ihjelslaar“ — disse Ord, der som et frisk Pust fra Søen i Grundtvigs Forkyndelse farer hen over det tørre Land og bringer nye og gamle Kilder til at risle, fandt mægtig Gjenklang ogsaa i Martensens Indre. Og dog var dette Ord: „Bogstaven ihjelslaar, Aanden levendegjør“, netop Rationalismens Valgsprog' — men hvilken Aand? Aabenbart ikke Guds Aand, ikke den Aand, hvis Susen vi høre, selv om vi ikke véd, hvorfra den kommer, eller hvor den farer hen, men den Aand, der ingen Steder farer hen, der forbliver, hvor den er — ved Jorden og det jordiske, med andre Ord Fornuftens Aand, for hvilken Underet og det overnaturlige overhovedet slet ikke er til, idet den lærer, at Mennesket og Gud igrunden leve adskilte hver i sin Verden.

Det er som bekjendt Filosofen Wolff i Tydskland mod Slutningen af forrige Aarhundrede, fra hvem Rationalismen i denne Skikkelse oprindelig skriver sig. „En Verden“, siger han, „hvor Underne ere sjældne, er fuldkomnere end en Verden, hvor de ere hyppige. Thi Underet udfordre kun Magt, men den naturlige Orden udfordrer Visdom o: Fornuft“. En aandrigere Repræsentant for denne Retning er senere Im. Kant, for hvem Gud, Frihed og Sjælens Udødelighed fremstille sig som den praktiske Fornufts nødvendige Postulater. Men Resultatet bliver dog det samme: Gud er og bliver uopnaelig for den menneskelige Tanke. Kun gennem sine Bud og Befalinger staar han i Forbindelse med os, hvorfor ogsaa Skriften, dette hans Meddelelsesmiddel til os, overalt maa modtage en moralsk Fortolkning, sigtende alene til en Indskjærpelse af Pligten d. e. af alt, hvad der tjener til Udvikling og Fremme af det gode og nyttige. Disse Anskuelser ere fælles for det 18de Aarhundredes Oplysning i det Hele. Det hinsidige forsvinder. Overalt bliver Maalet et rent Humanitetens Ideal (Herder), og hvad der endnu er tilbage af Kristendom, udvikler sig til den saakaldte Sentimentalisme (Bastholm, Birckner, Stifts-

provst Clausen, Bojsen og Fl.), til „en blid Enthusiasme for det skønne og gode“ i en Tidsalder, „der var herlig i stedse mere og mere opvaagnende Begejstring for Menneskehedens Udvikling og i uegennyttig Bestræbelse for hver Enkelts Forædling“¹⁾. Stænk heraf findes i Andagtsbøger fra hin Tid, der endnu bruges²⁾, og hvor Kristus fremstilles som Trøster og Hjælper nærmest mod timelige Sorger og Modgang.

Med Styrke vender Martensen sig mod hele denne Tankegang og viser, at om aandelige Ting skal der tales aandelig. Just derfor, siger han³⁾, kalder Skriften „saa betydningsfuldt“ Undergielserne „Tegn“, fordi de fra det udvortes pege hen til det indvortes, og saaledes netop udtrykke ikke Adskillelsen, men Forbindelsen mellem Natur og Aand, det himmelske og jordiske, ja styrke os i Troen paa, at der gives en højere, en helligere Lov end Naturens Lov, nemlig Bønnens Lov, hvortil Herren knytter saavel timelige som evige Gaver⁴⁾. Men netop dette var det fordærlige i den med Rationalismen frembrydende Vantro, at ved den Spaltning, den satte mellem Gud og Verden, førtes den Enkelte til ogsaa at opgive den umiddelbare Forvisning, der i Bønnen gives om Forbindelsen mellem Gud og Mennesket, og slaa sig til Ro med de Theorier, der i hine Dage lærte Slægtens, men ikke den Enkeltes, Aandens, men ikke Sjælens Vedvaren. „Men kan det berolige Dig“, siger Martensen⁵⁾, „naar de ikke engang lære Sjælens Udødelighed, men kun hvad de kalde Aandens Udødelighed, det vil sige, at den evige Bestanddel af dit Væsen skal vende tilbage til det store alt for at indgaa nye Forbindelser, men at det ikke mere er det samme Jeg, det Jeg, som ogsaa her paa Jorden syndede, paadrog sig et Regnskab, et Ansvar, idet det

¹⁾ H. C. Ørsteds Tale over Grev Schimmelmänn. V. Vedel: Studier over „Guldalderen“ p. 26. ²⁾ Bojsens Bønnebog. Reventlow: Bibelske Trøstegrunde. ³⁾ Pr. 1854, IV, p. 121. ⁴⁾ Ib. ⁵⁾ Pr. paa alle Søn- og Helligdage p. 260.

kun er Menneskeheden, Menneskeslægten, der er udødelig, medens det enkelte Menneske er forsvindende som Træernes Blade, der fremspire i Vaaren og visne og affalde i Høst, og i den næste Vaar kommer der nye Blade, men de er ikke de samme“.

Enhver, der husker, i hvor bred en Strøm disse og lignende Anskuelser i Begyndelsen af Aarhundredet brød ind over Landet, vil ogsaa forstaa, hvilken Opsigt og Virkning Grundtvigs Dimisprædiken: „Hvi er Herrens Ord forsvundet af hans Hus?“ maatte fremkalde, og med hvilken Glæde de Troende nu saa ham føre Kampen til Rekonstruering af den historiske Kristendom og Lutherdommen i sin oprindelige Skikkelse og igjen lyttede til det uforfalskede Evangelium og den gamle Forkyndelse om Synd og Naade.

2. Ogsaa Martensen føler sig her revet med. Det er Rationalismen i alle dens Skikkelser, han protesterer imod, det er Enheden, han hævder som nødvendig, som uadskillelig fra Livet, hvortil vi ere skabte. Men i Sandhed, det var ingen Enhed, kun Dødens Enhed, naar vi ikke turde fortrøste os til Samfund med den levende Gud allerede her paa Jorden, naar han enten blev borte for os oppe i Himlen eller gjemte sig i de evige Naturløve, hvor ganske vist Kræfter, men ingen Hjerter røre sig. Men just dette var det nye hos Grundtvig: „Ingen skal fare op til Himlen for at hente Kristus ned eller ned i Afgrunden for at hente ham op“. Nej, han er lyslevende tilstede i sin Menighed, sit Ord og sine Indstiftelser, og for alle, der tro derpaa, giver han sig tilkjende overalt, i Historien, i Tiderne, i Slægterne, ja, hvad er den hele Verdenshistorie andet, end at Gud gennem Aanden og Ordet, disse evige Vidner om hans Skabermagt, uafbrudt mødes med Mennesker for at ruste og dygtiggjøre dem til Sandhedens Kamp mod Løgnen? Det er dette —

¹⁾ Af mit Levnet I, p. 31—32.

den „begejstrede Kamp mod Rationalismen“¹⁾, der griber Martensen hos Grundtvig. I hans Levnetsbeskrivelse, forfattet i hans Alderdom, synes Ungdommens Ild endnu at gløde ved Minderne om hans tidlige Paavirkning af denne dybe Aand. „Jeg fandt hos ham“, siger han¹⁾, „en storartet verdenshistorisk Anskuelse, i hvilken Grundmodsatningen er Modsætningen mellem Tro og Vantro, det kristelige og antikristelige, Sandhed og Løgn, Lys og Mørke, med et Sejrsmaal i det Fjerne til Sandhedens og Lysets Triumf.... Men af alt, hvad her paavirkede mig, vil jeg dog især fremhæve et, som jeg ganske har kunnet tilegne mig, som lever i mig indtil den Dag idag, og som jeg haaber at tage med mig, naar jeg forlader denne Verden, nemlig hans Opfattelse af Aand og Ord, hans Opfattelse af Aanden og Aandens Verden som det eneste virkelige, medens alt andet kun er Skin og Skygge, og af Kraftens Ord, naar det levende yttre sig, som den højeste Magt blandt Livets Magter. Men der er meget andet, mange store Indtryk og frugtbare Vækkelser, for hvilke jeg maa takke ham.... ja, jeg antager, at jeg dengang af ham maaske har modtaget mere, end jeg selv véd.“

Ja, Grundtvigs hele Verdensbetragtning, hans Opfattelse af Folkeslagene og „Pintsetiden“, der saa forskjellig oprinder for disse, saa forskjellig ogsaa fra, hvad Mennesker herom have tænkt og drømt, kort — hans Syn paa Guds Aand, paa den Helligaand som i Sandhed Historiens, ja Tidens Aand, hel forskjellig fra „Tidsaanden“, hvem erkjender ikke i dette Inspirationer og Spirer til nye Syn og Betragtninger i Martensens Forkyndelse? „Tidens Aand“, siger han²⁾, „er dog hans Aand, som er Tidens Herre, er den guddommelige Verdensstyrelses Aand, er Historiens Aand, Forsynets Aand, den Helligaand, der til enhver Tid har sit Værk for med Menneskeheden“,

¹⁾ Martensens Breve til Brammer. Theol. Tidsskr. 1887, IV, p. 299.

²⁾ Tale ved Præstevielse 1868, p. 249—50.

der kalder ogsaa Folkeslagene i den Orden og paa den Maade, Herren selv bestemmer, og saaledes trods alle Hindringer og Modstand fuldfører den aandelige Tempelbygning¹⁾), vi kalde hans Rige, hans Menighed, hans Kirke her paa Jorden. „Hvor opbyggeligt“, siger Martensen²⁾), „er det dog ikke at betragte, hvorledes den aandelige Tempelbygning formedelst den Helligaand skrider frem gennem Tiderne, uagtet al Verdens Modstand og nedbrydende Magter. Der er Tider, da Kristi Aand som Opbyggelsens Aand gaar gennem hele Folkeslag, og disse føle sig berørte af den Aand, om hvilken Herren siger: „Vejret blæser, hvorhen det vil, og Du hører dets Susen, men Du véd ikke, hvorfra det kommer, eller hvor det farer hen“. „Der er andre Tider, da Mængden vender sig bort fra Kristi Kirke og hengiver sig til Verdensaandene“, ja da Herrens Aand synes ganske borte, da en almindelig Død er herskende, „at vi kunne mindes Profeten Ezechiels Syn, i hvilket han saa Dalen fuld af Dødningeben“ — dog skrider Tempelbygningen frem: pludselig kommer der Liv i de døde Ben, pludselig paa et Sted, hvor Ingen anede det, slaar Aanden ud i Pintseluer, og nye Tunger begynde at tale, „som det skete paa Reformationstiden, hvor Aandenes Flammer pludselig sloge ud af en Munkecelle“, som det skete i andre store Opvækkelsestider, ogsaa i vore Tider, hvor Opbyggelsesværket skrider frem, skjønt Verden ikke mærker det, fordi den kun har Øre for Stormen og Jordskjælv, „men ikke for Guds Aands stille Susen, der ogsaa lader sig fornemme under disse Verdensbegivenheder“.

Men skjønt Martensen og Grundtvig her dele Opfattelse og i den nævnte „historiske Betragtning“ finde baade Enhed og Harmoni, saa bliver dog Spørgsmaalet endnu tilbage: hvorledes finde vi Livets og Tilværelsens Modsætninger, Modsætningerne mellem godt og ondt, Frihed og Nødvendighed, det guddommelige og det men-

¹⁾ Tale ved Præstevielse 1868 253. 235.

²⁾ Pr. 1854—69, p. 244 ff.

neskelige, løste ikke udenfor os, men inden i os, og løste dér, hvor vi igunden alle begjære dem løste — i Bevidstheden, i Erkjendelsen, i Tanken? Det er dette Spørgsmaal, der især ligger Martensen paa Hjerte, men for Besvarelsen af dette viste Grundtvig ringe Sympathi, ja i hans Udtalelser herom kom netop det dualistiske, det disharmoniske eller, som Sibbern udtrykker det ¹⁾, „det crasse“ kun altfor meget frem. Det var dette, langt mere end enkelte uhistoriske Paastande, der bidrog til, at Martensen, som han selv siger ²⁾, „ikke blev Grundtvigianer ³⁾“. Selvfølgelig indrømmer han, at det er i Troen alene, at Livets og Tilværelsens Gaader løses, men da Kristendommen, efter ham, vender sig ikke blot til Følelsen og Villien, men til den hele Personlighed, altsaa ogsaa til Tanken, maa vi kunne sige som hine i Evangeliet: „Vi tro nu ikke blot for din Tales Skyld, men fordi vi selv vide det“ ⁴⁾, ja Tanken, delagtiggjort i Gjenfødselen, maa have Spiren til en Erkjendelsens Enhed givet i sig selv, hvad Martensen som bekjendt jo ogsaa udtrykker saaledes, at det er saa langt fra, at Gudsbevidstheden og Selvbevidstheden i sig ere modsatte, at de tvertimod i Troen efter deres inderste Væsen ere et ⁵⁾. Men for disse spekulative Anskuelser var Grundtvig lidet modtagelig.

Martensen vendte sig derfor til Sibbern og fandt i Omgang med denne ædruelige Forsker, hvad han søgte: en sikker Hævdelse af Livets Enhed, ja Udtalelser om, at Aabenbaringens Indhold i dybeste Forstand er Menneskets eget Indhold, kort sagt den Forening af Religion og Spekulation, hvorpaa han vedblivende troede. Sibbern, siger han ⁶⁾, hævdede, at naar Kristendom er Sandhed, da maa

¹⁾ Af mit Levnet p. 61. ²⁾ Ib. p. 43. ³⁾ „Ulykken hos Grundtvig er“, siger Martensen i Breve til Brammer (Theol. Tidsskr., 1887, IV, p. 301), „at til ethvert lyst Punkt hos ham knytter der sig et mørkt, til ethvert ideelt Træk et Karikaturtræk“, Jfr. „Til Forsvar mod den saakaldte Grundtvigianisme p. 104 flg. Brev til Dorner, anf. Skr. II, p. 156. ⁴⁾ Pr. 1854, IV, p. 174. ⁵⁾ Martensen: Selvbevidsthedens Autonomi. ⁶⁾ Af mit Levnet I, p. 62.

Evangeliet antages ikke blot, fordi det staar skrevet, fordi det af Kirken er overleveret, ja ikke blot fordi det taler til vor Samvittighed og vort Hjerte, men fordi dets Sandhed ogsaa for Tanken erkjendes som Sandhed i sin objektive Realitet og Gyldighed.

Disse Anskuelse vare dog hos Sibbern mere antydede end udviklede. Hos Mynster derimod ere de blevne til en virkelig kristelig-religiøs Livsanskuelse. Man kan derfor sige, at som det hos Grundtvig er Tilbagevendelsen til det historiske, der betegner Bruddet med Rationalismen og drager Martensen til ham, saaledes er det hos Mynster, om man vil, Tilbagevendelsen til Tanken, der bevirker det samme Brud, og at Martensen, hvorvel han ikke betragter ham som „spekulativ Genius“, dog i ham ser sin naturlige Fører og Forbundsfælle. Hvad der skal bekæmpes i Rationalismen, er den Paastand, at det ikke er i Tanken, men i Samvittigheden alene, i det moralske, i sine Bud og Befalinger, at Gud giver sig tilkjende; tvertimod ligger det forpligtende i disse netop deri, at vi erkjende dem — erkjende, at hvad de byde og forlange, forlange vi igrunden selv, og at det saaledes paa en Maade ret egentlig kun er i Tanken, at Samfundet med Gud gjenoprettes, og Livets Enhed og Harmoni overhovedet kommer i Stand. Men netop dette er, hvad Martensen fandt hos Mynster, og som dybest drog ham til ham, baade til hans Forkyndelse og til hans Person. Til hans Person, thi, som han bemærker¹⁾, „Mangfoldigheden af Livsmomenterne, der hos andre kæmpe og gære, var her virkelig forklaret til Enhed i en i Sandhed human Personlighed, der havde sit Midtpunkt i sig selv“, og til hans Forkyndelse, thi Mynsters Maal, der, som han selv siger²⁾, var, efter Platons Forbillede, „at lade Kristendommens Sandhed, d. e. dens Ideer og Tanker fremtræde med den Skjønhed, de havde i sig selv“, er i Virkelig-

¹⁾ Af mit Levnet II, p. 76.

²⁾ Om den Kunst at prædike. Bl.

Skr. I. p. 99.

heden netop ogsaa Martensens Maal. Begge ville de virke „med den hele Kraft af de kristelige Forestillinger tilsammen“¹⁾ for saaledes at fremkalde den Harmoni, som Indtrykket af en omfattende Totalanskuelse altid efterlader. Enhver ser da let det dybe aandelige Slægtskab imellem dem, ja man forstaar Martensens Ord, naar han siger om Mynster: „Paa mit Forhold til ham kan jeg anvende, hvad en Discipel skal have sagt til Socrates: „hver Gang jeg var hos Dig, blev jeg bedre, i Særdeleshed naar Du talte“²⁾.

Ikke desto mindre er en dybere Løsning af Tankeproblemet til Fremstillingen af Livets Enhed ikke naaet hos Mynster. Hans oprindelige Standpunkt maa vel nærmest betegnes som det supranaturalistiske, i Kraft af hvilket man i Skriften som bekjendt skjælner mellem en dobbelt Aabenbaring — en Aabenbaring, der angaar Guds Væsen i sig selv og som saadan absolut ufattelig for Mennesket, og en anden, vedrørende vort Maal og Bestemmelse og som saadan selvfølgelig tilgængelig for Tanken. Men Enhver ser let, at da Grænsen mellem disse tvende Aabenbaringer nødvendig maa være fluktuierende, uden at det angives, hvorledes det absolut ufattelige overhovedet skal kunne tilegnes af os, saa vil Supranaturalismen alligevel føre til Livets Dobbeltthed, ja til en Spaltning i Tilværelsen, ikke blot udenfor, men inden i mig, i selve Bevidsthedslivet. Ingen har følt dette pinligere end Mynster. Da skete den bekjendte Tildragelse i Spjellerup Præstegaard i Sommeren 1803, at der under Læsningen af et Skrift af Jacobi „med et fôr ham et Lys gjennem Sjælen, og hans vansmægtede Hjerter fornam Kristi Kjærlighed, der overgaar al Kundskab, og fandt deri Lægedom for alle sine Saar“. Man kan ikke tvivle om, at det er Jacobis Lære om „den umiddelbare Vished“, der her greb og husvaledede ham — denne Lære,

¹⁾ J. Paludan-Müller: det apologetiske i Mynsters Prædiken, *Nyt theol. Tidsskr.* V, 1854, 115. ²⁾ Af mit Levnet II, p. 81.

der i grunden gjør Sandheden og Livet til et og det samme og bestemmer Troen som en umiddelbar Lykke-Fornemmelse, en Fornemmelse, som det egentlig kun bliver Fornuftens Opgave nærmere at bringe til Klarhed¹⁾. „Den Sandhed“, siger Jacobi, „der ikke gjør mig lykkelig, er ingen Sandhed“.

Der er her gjort et ikke ringe Skridt henimod den af Martensen hævdede Enhed, idet det er erkjendt, at Mennesket, skjønt endeligt, dog i „Fornemmelsen“ rummer en Mulighed til at blive til et med Gud. Men netop om denne Enhed er det, at Striden opkommer — den i sin Tid saa bekjendte Strid „om Modsigelsens Grundsætning“ eller de logiske Principer, hvortil Ørsted's Skrift om Aanden i Naturen nærmest gav Anledning. For Mynster stod det klart, at fra „Enhed“ er i sig al Modsætning udelukket, og naar Mennesket er blevet til et med Gud, saa er et egentligt Modsætningsforhold mellem disse ogsaa utænkeligt. Ganske vist er Aabenbaringen et Under, som den menneskelige Tanke ikke kan „gjøre sig til et med“, forsaavidt den ikke selv kan spekulere sig dertil, men desuagtet kan Modsigelsens Grundsætning v: det, at en Ting ikke kan blive til et med sin Modsætning, heller ikke her krænkes, og for saa vidt er Kristendom i dybere Forstand heller ikke stridende mod almindelig, naturlig Fornuft. Men det er netop dette, Martensen ikke kan indrømme, og som bevirker, at han trods al personlig Sympathi lige saa lidt kunde blive „Mynsterianer“, som han var bleven „Grundtvigianer“, men „maatte gaa sine egne Veje“. Tvertimod kundgjør Kristendommen sig for ham netop som Modsætning, som den store Skilsmisse, ja som Modsigelsens Tegn for den naturlige Fornuft. Skal Mennesket da ikke henleve Tilværelsen som et tvespaltet Væsen, en lige saa urimelig som utaalelig Tanke, da maa Modsætningerne kunne løses til „en højere Enhed“, ikke som hos Mynster ved et Forstands-

¹⁾ Mynsters Præd. 1815, II, p. 105—106.

eller Fornuftraisonnement, der kun opererer med endelige Begreber og Forestillinger, men ad Spekulationens, ad Tankens Vej, d. e. ved at tage sit Udgangspunkt ikke i det timelige, men i det evige, ikke i det endelige, men i det uendelige og dér bringe til Enhed, hvad hist forbliver adskilt. „Ingen kjender Sønnen uden Faderen“, havde Mynster engang sagt til Martensen — „og“, replicerede denne — „hvem han vil det aabenbare“. „Jeg udledte deraf“, fortsætter han, „at en af Kristi Aand vejledet Videnskab maatte kunne naa til en fra Modsigelsen frigjort Lære“¹⁾, med andre Ord, maatte i det høje, i „Spekulationen“ kunne naa den Enhed, der i det lave, i „Fornuften“, bestandig er os nægtet. Men for nærmere at paavise dette maa vi kaste et Blik paa den aandelige Paavirkning, der blev Martensen til Del ikke blot hjemmefra, men udefra — fra Tyskland.

3. Her havde i Slutningen af forrige Aarhundrede den nye aandelige Bevægelse udviklet sig, der gaar under Navn af Romantiken og blev den, der egentlig først gav Rationalismen Dødsstødet²⁾. Skjønt i sin Grund af ren æsthetisk Art blev den dog ikke uden Indflydelse paa mange dybere, religiøse Gemytter. De store verdenshistoriske Begivenheder under Napoleon, de uhorste Lidelser, der var overgaaet Landene, Usikkerheden og Omskifteligheden af saavel Individernes, som Rigernes og Staternes Skæbne stemte Sjælene til Alvor, paa samme Tid som de bratte og uventede Forandringer mere og mere ledte Tanken hen paa den uforanderlige Natur og til i den at søge Apostlens Ord om Gud opfyldte: „i ham leve, røres og ere vi“. Ja, dette Ord baaret af Tidens Følelsesretning, blev grebet af Filosofer og Digtere, der udviklede, at medens den hele Kulturtilværelse bestandig fremtræder i uren Blanding af Sandhed og Løgn, ondt og godt og

¹⁾ Brev til Dorner, a. Skr. II. p. 216.
Fortæll. af Danm. Kirkehist. p. 232.

²⁾ Koch og Rørdam:

derigjennem forudbestemmer os til Lidelsen, saa er det kun i Tilbagevendelsen til Naturen, at vi egentlig spares for denne. Derfor tilraaber allerede J. J. Rousseau sin Samtid: „Lad os vende tilbage til Naturen“, ja Lessing og efter ham alle Romantikerne ere utrættelige i at forsikre os, at i og for sig ikke Besiddelsen af det gode, men Længslerne derefter og disses Beskuelse i Naturens Billedsprog egentlig er det højeste, der endnu kan opnaas paa denne Jord. Romantiken har derfor et fint Øre for „Alskabningens Suk“, for Naturens hemmelighedsfulde Sprog, der som i en Billedbog symboliserer den Forening med Aanden, der gennem det forborgne og ubevidste efterhaanden arbejder sig frem til Bevidsthed og Klarhed. I det Hele er det anelsesfulde, det mystiske et Grundtræk i Romantiken. Derfor beskjæftiger den sig, i Modsætning til Rationalismen, ikke saa meget med det moralske som med det religiøse, ikke saa meget med Loven og Budene, der ere tydelige nok, som netop med „Hemmelighederne“, med Skabelse og Incarnation, Treenheden, de to Naturer i Kristus, hans Tilstedeværelse i Nadveren osv. — Lærdomme, hvor saa meget unddrager sig Erkjendelsen, men hvor til Gjengjæld en vid Adgang aabnes til Anelsernes Verden og til at finde disse symboliserede og forklarede i Naturen, der derfor ogsaa gjøres til Gjenstand for en ligefrem Apotheose.

Enhver, der kjender lidt til Martensen, véd nu, at der ogsaa over hans Forkyndelse, mere maaske i dens Helhed, end i Enkelthederne, hviler et Romantikens Skær af denne Art. Det er Indflydelsen fra Steffens, Romantikens første Ordfører her til Lands, der gør sig gjældende. Men Steffens er en Discipel af den store tyske Naturfilosof Schelling, hvem han i et og alt betragter som sin Lærer og Mester¹⁾. Ville vi derfor forstaa Martensens

¹⁾ Anm. „Jeg er Deres Elev, helt igjennem Deres Elev“, skriver han til denne. „Dette er ikke en forbigaaende Følelse, det er en fast Overbevisning. Naar jeg da engang har frembragt et i Sandhed stort

Forhold til den tyske Romantik, maa vi kaste et flygtigt Blik paa den Udvikling, den fik hos denne sin betydeligste og aandrigste Repræsentant.

Med Rette har man kaldt Schelling Romantikens klassiske Filosof¹⁾. Den Higen mod det grændseløse, der hos ham danner saa slaaende en Modsætning til de kritiske Bestræbelser hos Kant efter netop overalt at fastsætte Grændserne, hans umiddelbare Skuen og fremfor alt hans poetisk-symbolske Opfattelse af Naturen, alt dette gjorde ham selvskreven til fra 1798, da han boede i Jena, at blive Hoved og Fører for de unge Romantikere, Brødrene Schlegel, Novalis, Tieck, Steffens o. fl., som dengang opholdt sig der, og hvor den romantiske Skole, hvortil Tysklands ypperste Digtere, Goethe og Schiller, ogsaa maa henregnes, saaledes kan siges at være blevet til. Fælles for dem alle er en energisk Protest mod Rationalismens Spaltning af Livet, mod dens dualistiske Opfattelse af Aanden og Naturen som adskilte ved en Kløft, intet kan udfylde. Her er det, at Schelling som ingen anden har hævdet, at disse saa langt fra ere hinanden modsatte, at de tvertimod oprindeligt udgjøre en Enhed, men vel at mærke ikke en død, men en levende Enhed, d. e. en saadan, hvor Modsætning og Forskjel netop er nødvendig til Liv og Udvikling, og at det derfor ogsaa er dette, Verden som saadan skylder paa engang sin Tilblivelse og sin Existens. Det ejendommelige for Schelling bestaar netop deri, at han for at forklare Livet ikke tager i Betænkning at hævde, at der ikke blot i dette, men i Gud selv, dets Kilde og Ophav, gør sig Forskjel gjældende, ja at Modsætningen her er et ligesaa oprindeligt og nødvendigt Princip som Enheden. En levende Enhed, siger han, er netop en saadan, der ikke

Produkt, og det er blevet anerkjendt, da vil jeg offentlig fremtræde, med Begejstringens Varme nævne Dem som min Lærer og række Dem den vundne Laurbærkrands". (Plitt: aus Schelling, Leben I, p. 309).

¹⁾ H. Høffding: den nyere Filosofis Hist. VI. p. 143.

har Modsætningen udenfor sig, men inden i sig. Alle endelige Væsner have den udenfor, kun det absolute Væsen, Gud, har den i sig selv. Det er derfor ogsaa saa langt fra, at Verden, Naturen i og for sig er det absolute, er Aanden modsat, at den tvertimod er at opfatte som „synlig Aand“, der evigt producerer sig selv, — ikke som i den moderne Udviklingslære (Darwin), hvor det ene „Trin“ opstaar af det andet, men saaledes at hvert Trin umiddelbart bliver at henhøre til det absolute selv. I disse Anskuelse, som Schelling dog først tilegnede sig under et senere Ophold i München (1809) i Omgang med Frants Baader, bestyrkedes han yderligere ved Studiet af de gamle Mystikere og Thesofer, navnlig Jacob Böhme, hvis mystiske Naturforherligelse han ganske tilegnede sig og fandt heri begejstret Tilslutning hos alle de unge Romantikere i Tyskland. Med Rationalismen var det da forbi, og man forstaar, at ikke længer Modsætning, Adskillelse, men Harmoni og Enhed bliver det Aandens Banner, hvorunder den nye Retnings Mænd samle sig og kæmpe. Harmoni blev Tidens Slagord¹⁾, Natur og Naturskønhed det staaende Thema for dens Digteres, dens Tænkeres, ja selv dens Prædikanters Forherligelse.

Schellings Filosofi fik Indpas i Theologien, og det er bekjendt, hvor dybt den har paavirket Martensen, ligesom vi i hans Forkyndelse træffe Reminiscenser deraf²⁾. Endnu i sin Alderdom er han stærkt optaget af „Modsætningerne i Gud“. Denne, siger han³⁾, „maa tænkes i Modsætninger, indre Modsætninger. De høre til hans Væsen. Uden dem kunde han ikke være den levende, ikke den for sig selv aabenbarende, ikke den treenige Gud“. Ja, hans Ungdoms første, epokegjørende Arbejde (Selvbevidsthedens Autonomi) har nærmest til Hensigt at vise, hvorledes det er „Modsætningen i Gud“, der gjør

¹⁾ Vedel, a. Skr. p. 97.
Levnet I. p. 70.

²⁾ Pr. 1852. p. 7—8.

³⁾ Af mit

Skabelse og Incarnation (Guds Søns Mennesketilblivelse) til de „Religionens Hovedkjendsgjæringer“, der forklare Aabenbaringen og i Samvittigheden bestemme saavel Gudsforholdet som den sædelige Handling. De betegne, siger han, paa engang Modsætningen og Enheden af Gud og Mennesket. Skabelsen fortæller om den Tilværelse, der ikke er Gud, og gjør saaledes Modsætningen mellem ham og Verden levende; Incarnationen fortæller om Gud, der er blevet Menneske, og gjør saaledes Enheden levende: „Gud var i Kristus og forligte Verden med sig selv“, og paa begge Maader udtrykkes saaledes netop den Enhed og Forskjel, der til enhver Tid udgjør Samvittighedens inderste og dybeste Indhold, men som da ogsaa bevirker, at vi i Evangeliet kunne finde Hvile for vore Sjæle, idet vi erkjende, at ikke blot Aanden, men Legemet, ja Naturen paa en Maade er bestemt til evigt Liv. Ja, hvor er ikke Forestillingen herom et gennemgaaende Træk i hele Martensens Forkyndelse. I varme Ord anerkjender han saaledes Grundtvig, fordi ogsaa han holder fast ved Læren om en „vedvarende Legemlighed“. „I dette Punkt“, siger han ¹⁾, „kunde jeg ganske og af fuldt Hjerte sympathisere med ham. Skjønt Aanden var ham det første, ja det eneste i Sandhed virkelige, kunde han dog ikke tænke sig Aand uden Legemlighed, og en Aand, fra hvilken al Natur og Legemlighed var udelukket, var ham kun en luftig Aand, Rationalisternes Aand, med hvilken han intet kunde have at skaffe. Han havde saaledes i sin Anskuelse en højere, en aandelig Realisme, der jo ogsaa findes i Lutherdommen, navnlig i Sakramentlæren. Hermed kunde jeg ganske samstemme og dermed ogsaa i den store Betydning, han tillagde Billedsproget, der for ham havde en større Sandhed og Virkelighed end de abstrakte Begreber. Med Billedsproget turde der ikke leges, og han udtalte oftere, at de ægte Digtere toge det al-

¹⁾ Af mit Levnet I, p. 53.

vorligt med Billedsproget og derigjennem udtrykte Sandheden i deres Livsopfattelse“.

4. Man ser nu let, at den Paavirkning, der fra Romantiken er bleven Martensen til Del, nærmest angaar tvende Punkter, først hans Fremhævelse af Længslerne, Anelserne — Sukket som Menneskehjertets, ja som Alskabningens „gode Del“, der ikke skal mistes, som det guddommelige, det uforkrænkelige, der endnu er tilbage i Forkræneligheden, og dernæst disse Længsleres Inderliggjørelse og Klargjørelse ved at overføres til Beskuelse i Betragtningernes, i Tankernes Rige. Thi Romantiken er jo ikke, hvad man saa tit har villet gjøre den til, en ren Stemnings- og Følelsesretning, hvor Begreb og Forestilling ophører. Tvertimod finder det modsatte Sted. Hele den store Tankebygning, vi kalde den nyere Filosofi, er opført paa dens Grund. Mænd som Fichte, som Schelling og Hegel ere udgaaede herfra. Som derfor Martensens Længsler — Længselen efter „at vorde bedre“, Længselen efter „Naadens Aand“, der skal „hele“, ja bringe til Enhed og Harmoni alt det splittede og sønderrevne, der endnu findes ogsaa hos Kristne, viser tilbage til Romantiken, saaledes faar ogsaa hans Spekulation, hans Tanker, hans Betragtninger sine Impulser og Inspirationer fra dens Tænkere, hvad paa saa mange Maader viser sig i hans Prædikener, saa at Mynster faar Ret naar han siger om disse¹⁾: „Hos os andre er det Følelser, der blive til Tanker, hos ham er det Tanker, der blive til Følelser“.

Vi ere, siger Martensen²⁾, skabte i Guds Billede, men Indskriften paa dette Billede, læses den dog ikke i den underfulde Forlængsel, som er i Dybet af vort Hjerte — „en Forlængsel, der higer ud over denne Verdens Riger og deres Herligheder, higer efter et evigt, et blivende Gode“? Det menneskelige Hjerte, hedder det frem-

¹⁾ Af mit Levnet II, p. 81.

²⁾ Pr. 1864—69, p. 267.

deles¹⁾, er skabt med Længsel; „dybt i Menneskeskabningen er en Drift hen imod Kristus, en ubevidst Forlængsel, en ubevidst Henbøjelse henimod det Aandens, det Naadens og Forløsningens Rige, som er bedre end Naturens og Syndighedens og Forkrænkelighedens Rige“. Hvorfor, spørger han²⁾, er vel Fadervor Forbilledet for alle Bønner, uden „fordi det, skjønt ikke opkommet i noget Menneſkes Hjerter, dog er talt ud af dette vort Hjerter, fordi det er den menneskelige Naturs reneste Længsler og Grundtoner“, der her lyde — Toner, „der formedelst Synden indslumrede og døde, men hvilke Menneskens Søn, hvilke den nye Adam atter opvakte og kaldte til Live“. Thi Du, Herre, har skabt os til Dig, og vort Hjerter er uroligt i Verden og hviler ikke, førend det hviler i Dig³⁾. Ja, overalt — ogsaa for dem, der staa udenfor Kristendom, Hedninge og Verdensmennesker, rører denne Længsel, dette Suk sig, medens det selvfølgelig først er hos Kristne, hos Guds Børn, at det „rører sig i Kraft“. „Høre vi dog ikke, siger Martensen⁴⁾, „gjennem disse Tider et Suk efter Forløsning, et Suk, som siger os: Vi ere trætte efter at jage efter det Frihedsbillede, det Lyksalighedsbillede, hvorefter Mængden jager og dog aldrig griber, fordi det kun er et Luftsyn. Giver os dog en anden, en bedre Frihed. Ja Frihed, o, Du Skabningens dybe Forlængsel i Menneskets Hjerter, Længsel efter Livets Fuldkommenhed og Livets Fylde, Længsel efter Aandens Sejr over Kjødet — hvor er Du dog miskjendt, mistydet, forvendt i Menneskenes Børns Forfængelighed og Afgudsdyrkelse. Ja en anden, en bedre Frihed behøver denne Slægt, Guds Børns herlige Frihed, og maatte Menneskene dog forstaa Skabningens Forlængsel i deres eget Hjerter“. Men ogsaa os, hedder det videre⁵⁾, „som have Aandens Begyndelse, ogsaa vi sukke i os selv, forventende den fuldkomne, den sønlige Udkaarelse. Og maa det ikke

¹⁾ Pr. 1854—58. p. 101. ²⁾ Pr. 1849, II, p. 52. ³⁾ Pr. 1852, III, p. 219. ⁴⁾ Pr. 1854, IV, p. 74. ⁵⁾ Ib. p. 75 ff.

være saaledes, at naar vi have fundet Kristus, da først begynder Skabningens Forlængsler at røre sig inden i os i Kraft? Thi naar Hedningene dunkelt forlænges efter Kristus, skulde da ikke en Kristen meget mere forlænges efter den inderlige Forening, det inderlige Samfund med sin Herre? Naar vi bede: Tilkomme dit Rige, er der da ikke, maa der da ikke være en Helliggjørelsens Forlængsel i vort Hjerte, idet vi saa ofte maa sukke i os selv, sørge i os selv, at vi, som have Aandens Begyndelse, saa ofte lade os overvinde af Synden, af Kjødet og Verden? Og naar vi bede: Tilkomme dit Rige, bede vi da kun for os selv alene, bede vi da ikke ogsaa for Guds Riges fuldkomne Udbredelse paa Jorden? Naar skal dog den Tid komme, da Evangeliet skal være prædiktet for den ganske Skabning, da Hedningenes Fylde er indgangen, da Kristi troende Bekjendere, som nu ere adskilte, splittede i forskellige Samfund, adskilte under Partiers og Stridigheders Indskrænkning og Forfængelighed, atter vorde en Hjord og en Hyrde? Og naar vi bede for Kirkens Fuldendelse i Himlen, er der da ikke, maa der da ikke være en Skabningens Forlængsel i vort Hjerte efter et Gjensyn i hint Rige, en inderligere Forening med Herren, en forborgten Hvile i Herren indtil hans store, herlige Aabenbarelsesdag?¹⁾ „Vaagner da op I Skabningens Forlængsler, vaagn op Du ædle Hunger og Tørst i Menneskets Hjerte, at Du maa vorde stillet“²⁾. Ja, vaagn op, Du, som sover, Du hellige Fremtidslængsel, som Kristus indaandede sin Kirke, vaagn op Du hellige Haab, som slumrer i de Kristnes Hjerter, Haabet om Vorherres og Frelasers herlige Aabenbarelse, vaagn op Du lyse Haab om en Blomstringens Tid for Kristi Kirke, en Evigheds Vaar paa Jorden“²⁾.

Det er ingenlunde Martensens Mening over Længslerne, over det hinsidige at glemme det nærværende, denne Verden, eller agte „Gjerningerne“, de Pligter og

¹⁾ Pr. 1854, IV, p. 77.

²⁾ Ib. p. 75—78.

det Arbejde, Livet daglig paalægger os, ringe, men, siger han, først maa vi indad og opad, saa udad, først til det himmelske, at vi kunne dygtiggjøres til det jordiske, idet vi forstaa, at den „bedre Del“ aldrig er at give, men at modtage, aldrig er „Gjerningernes“, men Tilegnelsens Kristendom, bestaar paa en Maade ikke i, hvad vi udføre, men hvad vi tænke, ja bestaar ikke i det praktiske, men i det theoretiske. Den sædvanlige Adskillelse, siger han udtrykkelig¹⁾, mellem Tro og Gjerning, Liv og Lære, Theori og Praxis, beror i sig selv paa en Misforstaaelse. Der gives overhovedet intet „praktisk Begreb“, som man gjerne udtrykker sig. Ethvert Begreb, ogsaa „det praktiske“, har sin Rod og sin Grund i det theoretiske. Man ser det af det mest praktiske af alt — Modsætningerne mellem godt og ondt. Thi skjønt disse overalt møde os som noget ydre, saa ere de dog i deres inderste Væsen aandelige Magter, hjemmehørende i Tankens, i Intelligensens Verden, ja ere selv Intelligenser, hvorfra følger, at det ogsaa kun er for Intelligensen, for Tanken, for Betragtningen, at den religiøse Ide, med andre Ord det gode saavel som det onde først aabenbarer sig i sin indre Uendelighed. Og her komme vi da til det andet, der ved Siden af Fremhævelsen af Længslerne saa ofte møder os i hans Forkyndelse — hans Indskærpelse af Betragtningerne som nødvendige til „den rette Tilegnelse af Kristendommen“, ja som det første, det primære i Modsætning til Gjerningerne, „det saakaldte virksomme Liv“ som det andet, det secundære²⁾. Hvor er den dog ikke ensidig, siger han³⁾, „denne Marthaforestilling, at Kjærligheden til Gud kun skulde være indskrænket til det virksomme Liv. Dersom Du virkelig vil efterkomme det Bud: Du skal elske din Gud af dit ganske Hjerte og din ganske Sjæl og af al din Formue, maa Du da ikke erkjende, at det ogsaa er Pligt at forholde Dig modtagende,

¹⁾ Betragtninger over Ideen af Faust p. 29 ff. ²⁾ Taler ved Præstevielser, p. 20. ³⁾ Pr. 1864—69, p. 94.

tilegnende til din Guds Aabenbarelse, ogsaa er Pligt at afbryde det verdslige Arbejde og den verdslige Travlhed, at det paa Dig maa opfyldes: „da alle Ting vare i Stilheden, da kom dit Ord og besøgte mit Hjerte“? Men efterdi Kjærligheden til Gud ikke blot er en Pligt, men ogsaa en Trang, en Forlængsel i Menneskets Hjerte, maa da ikke et gudsøgende, et gudelskende Menneske føle Trang til at nedsænke sin Sjæl i Betragtningen af Guds Væsens, Guds Kjærligheds Dybheder?“ Og netop fordi denne Trang i det Hele er den dybeste, der findes i et Menneskebryst, ville „Betragtningerne“ altid fremstille sig ikke blot som Pligt, men som første Pligt — som det første, hvormed der i Gudsforholdet i det Hele maa begyndes. Men da forstaar man ogsaa, at som for Romantikerne overhovedet, saaledes bliver ogsaa for Martensen Hovedspørgsmaalet i og for sig ikke: hvilke Gjerninger, hvilke Handlinger fremkalder Kristendommen, men hvilke Tanker, hvilke Betragtninger. Disse er i Virkeligheden „den bedre Del“ — er det, der ikke skal tages fra os. Men da forstaas det atter, at som vi have kaldt Monrad Bønnens, Hostrup Bekjendelsens og Frimodt Vidnesbyrdets, saaledes kunne vi nu karakterisere Martensen som Betragtningens Prædikant.

Selv det flygtigste Kjendskab til hans Prædikener vil overbevise os derom. Uafladelig begynde de med Opfordringer til at gjøre denne eller hin Text, dette eller hint Thema, dette eller hint Skriftsprog til Gjenstand for en „nærmere“, „en dybere“, „en opbyggelig Betragtning“, ja i den stadige Tiltale: „mine Tilhørere“ eller: „andægtige Tilhørere“, „kristelige Tilhørere“, synes vi at fornemme som et Pust fra Kathedret, dog at de Betragtninger, hvortil vi her indbydes, ikke blot ere de dybe og grundige, men de stille, de ensomme, i Slægt med Maries ved Vorherres Fødder, Disciplenes paa Bjerget og Nikodemus's, der om Natten vandrer til Herren.

Forsaaavdt er Martensen tillige Ensomhedens Prædikant, ja Davids Ord: „om Natten, da alle Ting vare

i stille Hvile, da steg dit Ord ned og besøgte min Sjæl“, ere ret egentlig talte ud af hans Hjerte. Visselig, hedder det hos ham¹⁾), „ogsaa jeg er delagtig i det kristelige Samfunds Gode, ogsaa jeg arbejder paa min Forbedring, og dog, naar jeg i den natlige Time vender tilbage til mig selv, ak, da opdager jeg endnu en skjult Elendighed i mit Hjerte, et tilbagetrængt Suk efter Forløsning, efter et Gode, jeg tungsindig savner. O Nikodemus, hvor ligner jeg Dig: om Dagen arbejdende mit Livs Gjerning i Menneskenes Samfund, maaske æret og anset, maaske prist lykkelig af Mennesker, og Ingen aner mit Savn, og om Natten vendende tilbage til den skjulte Modsigelse i mit Indre, vendende tilbage til mit Livs uopløste Gaade, spørgende, klagende: hvorledes skal det dog vorde bedre med mig?“ Ja, hvorledes skal dette vel ske, uden at Naadens Aand ogsaa kommer til alle, „kommer til de Søgende, at de maa finde den himmelske Sandhed, kommer til de Bedende, at de maa faa, kommer til de Stridende, at de maa bestaa i Striden, kommer til de Søgende, de Bedrøvede, at De maa trøstes.“ Ja I, som dog vistnok have fornummet noget af Kristi Aands velsignede Virkninger, men endnu ikke kjende ham selv, „hvor ønske vi dog, at I med Nikodemus vilde gaa til Jesus om Natten, at I dér bedre maa fornemme Aandens Susen og Aandens Røst.“ „Jeg forlader Verden og gaar til Faderen“, havde Herren sagt, og disse Ord, siger Martensen²⁾), opfyldtes jo ikke blot i legemlig, men ogsaa i sjælelig, i aandelig Betydning, naar han fra Menneskenes Vrimmel søgte Ensomheden, og saaledes finde vi ham ofte tilbagevendt til Faderen, finde ham om Dagen, finde ham i de stille Nætter hensunken i Betragtning og Bøn. Og dette er Ensomhedens Evangelium, at efterat Kristus har helliget Ensomheden, da kan enhver af hans Disciple i hans Navn forlade Verden og gaa til Faderen. Det var i Ensomheden, at Abraham fik Forjættelsen, det var i Ensomheden

¹⁾ Pr. 1854 IV, p. 202.

²⁾ Pr. 1849, II, p. 230 flg.

at Gud talte til Moses, til Profeterne, det var i Ensomheden, at han, der er mere end alle Profeter, den enbaarne Søn, hørte af Faderen, baade hvad han skulde forkynde og gjøre“. Uafladelig bekræfter det sig, „at „de store Tanker“ — dem, der kunne løfte Dig op over Verden, de hellige, de opbyggelige Tanker, der kunne bestyrke og bekræfte det indvortes Menneske, dem finder Du kun, naar Du forlader Verden og ad Betragtningens Vej gaar til Faderen“¹⁾. Ja, Vorherres paa en Maade sidste Handling paa Jorden synes fuldbyrdet ogsaa med det Øjemed at give os netop denne Lære, da han paa selve Korset vender sig mod Marie og Johannes med de Ord: „se, det er din Søn, se, det er din Moder“. „Thi spørge vi“, siger Martensen²⁾, hvorfor han dog overgav sin Moder ikke til hendes Slægt, ikke til dem, der i Evangelierne kaldes hans Brødre, men til Apostlen Johannes, da maa vi vistnok svare: fordi han vidste, at kun denne rettelig forstod Marie, ja var bedst skikket til at følge hende til „de stille Betragtningers Egne“, til hvilke hendes dybe Sjæl fra Ungdommen følte sig hendragen.“ Og med hvilken Glæde, ja Henrykkelse skuer Martensen ikke op til Forklarelsen paa Bjerget — det Bjerg, han derfor ogsaa gjerne kalder „Betragtningens Bjerg“.

Saa er det da i Betragtningen, at Harmonien, Enheden væsentlig naas — og naas, som det let ses, for at blive fuldkommen, til tre Sider, indadtil med os selv, opadtil med Gud og udadtil med Verden. Først indadtil, idet vi erkjende, at Enhed med sig selv opnaar man kun i den hemmelige, den inderlige Forbindelse med ham, der udtrykker selve det menneskelige efter sin Sandhed, sin Ide, Vorherre og Frelser — en Enhed, vi derfor bestemme som den mystiske Enhed; dernæst opadtil, idet vi smage den tilkommende Verdens Kræfter, delagtiggjøres i Velsignelsen, i Herligheden fra oven og saaledes, i al Fald momentvis, naa den Forening med

¹⁾ Pr. 1849, II, p. 232. ²⁾ Pr. paa alle Søn- og Helligdage p. 242.

Gud, vi kunne kalde den theosofiske, og endelig udadtil, Enheden med Verden, men efterdi Verden ligger i det onde, en Enhed alene i det tilkommende, i Forventningen, — en Enhed, vi derfor bestemme som den fremtidige, den apocalyptiske.

5. Vi begynde da med den mystiske Enhed. Hvad er Mystik? Vi kunne svare: Mystiken er paa en Maade Romantiken før Romantiken. Begge tilstræbe Harmoni og Enhed, d. e. Menneskets Samfund med Gud og derigennem med sig selv, men medens Romantiken søger dette Samfund i Naturen eller rettere ser det anticiperet i denne, saa er efter Mystikens enstemmige Lære den menneskelige Sjæl alene det uendelige Brændpunkt for Guds Aabenbaring, det eneste Sted, hvor Foreningen af Gud og Mennesket foregaar. Thi Gud er Aand, og Tanken hans Væsens Substans¹⁾, der kun da kan aabebares, naar den finder og møder sig selv, ikke i Naturen, hvor den slumrer, men i Sjælen, hvor den er vakt til Bevidsthed, og idet den dér vender tilbage til sit uendelige Ophav i „Evighedens stille Rige“, saaledes ogsaa egentlig vender tilbage til sig selv²⁾. Romantiken og Mystiken ere til en vis Grad enige i at sætte en Bortflykten fra Verden som Betingelse for Samfundet med Gud, men medens Romantikerne egentlig ingen levende Syndsbevidsthed have, fordi de intet dybere Modsætningsforhold erkjende mellem Gud og Verden og derfor selv ville tilvejebringe Enheden mellem disse, saa erkjende Mystikerne Verden for en falden Verden, erkjende, at Mennesket i sin Sjæl, hvor Foreningen skulde foregaa, ogsaa finder det, der hindrer, ja umuliggjør denne, naar ikke Kristus, Midleren mellem Gud og Verden, først fødes, vinder Skikkelse i Sjælen, og at den Enkelte saaledes kun da bliver gudforenet („ein vergottener Mensch“), forsaavidt han først er blevet kristusforenet³⁾. Saaledes op-

¹⁾ Mester Eckart p. 88.

²⁾ Ib. p. 87.

³⁾ Mester Eckart p. 86.

kommer i Mystiken Begrebet „Kristus i os“, der her spiller saa vigtig en Rolle, og det ses, at „Kristi Efterfølgelse“, der er Maalet for vor Stræben, her ikke sættes i det ydre, men i det indre, ja bestaar i en aandelig Reproducieren, en Gjenoplevelse paa usandselig Maade af Herrens Liv, især af Lidelseshistorien, og at det kun er paa denne Maade, at vi afdø eller bortdø fra Syndighedens, Naturlighedens, „Billedlighedens“ Verden¹⁾. „Vil Du have Kjernen, siger Eckart“²⁾, „saa maa Du bryde Skallen“, med andre Ord, det ydre, det „historiske“ maa bort, kun da er Maalet naaet, naar Kristi Historie er bleven vor egen Historie, naar det, der foregaar med ham, ogsaa foregaar med os.

I sin Kritik af Mystiken³⁾ viser Martensen de betænkelige Konsekvenser, hvortil dette fører, og hvorledes navnlig Behandlingen af Skriften bliver illusorisk („doketisk“), idet man tager denne ikke efter sit historiske, sit virkelige Indhold, men efter det Indhold, man selv lægger ind i den. Deraf Uklarheden i Mystiken, dens bestandige Svingninger mellem det ydre og indre, det virkelig og det uvirkelige, kort, den Blanding af Lys og Mørke, der saa forunderlig her kommer frem. I Læren om den hemmelighedsfulde Forening med Kristus (*unio mystica*) staar den Reformatorerne nær, men da det hos den er Individet selv, der i en indre Askese ved egen Hjælp tilvejebringer denne Enhed uden Hensyn til Menigheden, til Ordet og Sakramenterne, er det katholske Princip ikke overvundet, og Mystiken kan, trods alle Tilløb til Protestantisme, kun betegnes som en rensset, en sublimeret Katholicisme.

Og dog — hvilken Indflydelse har den ikke haft paa Forkyndelsen i Kristenheden, ogsaa i den protestantiske Kirke. Ja, den hele Anvendelse ikke blot af Herrens Lignelser, men af hans „Historie“, hans Fødsel, hans Liv, hans Død, Fristelse, Lidelse og Opstandelse, hans Under-

¹⁾ Mester Eckart p. 103.

²⁾ Ib.

³⁾ Mester Eckart.

gjerninger, og Overførelsen af alt dette netop fra det ydre til den indre — hvad i saa høj Grad karakteriserer vore Dages Forkyndelse og i udmærket Forstand især Martensens — hvem erkjender ikke heri en tydelig, om end maaske ofte ubevidst Sammenhæng og Forbindelse med Mystiken? Uvilkaarlig mindes man her Martensens egne Ord: „Det er et Fænomen“, siger han¹⁾, „der gjentager sig alle Egne af Menneskets aandelige Erkjendelse, at et ensidigt Princip kan bestrides med de skarpeste og heldigste Vaaben, saalænge det viser sig som en Gjenstand udenfor os, og dog hengive vi os i vor indre Tankeverden ikke sjeldent til dets usynlige Inspirationer“²⁾. Men det er netop dette, der karakteriserer hans Forhold til Mystikerne. Han bemærker om den bekjendte Mystiker Joh. Tauler, at denne i sin Prædiken om Jesus som tolv Aar i Templet igrunden kun opfatter dette som et Billede paa Hjertet, „hvor Herren fødes og voxer“, og saaledes som sædvanlig lader det ydre tjene for det indre, hvorfor „Rejseselskabet“ for ham ogsaa kun betegner „vore egne Tanker, vor egen Forstand og Villie“ — de mange verdslige „Bekjendte“, der adspredte og drage os bort fra Helligdommen³⁾. Men gjør Martensen egentlig ikke den samme Anvendelse? „Hvor trøstefuld“, siger han⁴⁾, „er ikke denne Jesu Tempelvisdom? Thi dersom vi kun skulde sætte alt ind paa, hvad vi udrette udenfor os, da maatte vi saa ofte fristes til at istemme den Klage: Hvad har et Menneske af alt sit Arbejde under Solen? Men holde vi os til Jesus i Templet, da vide vi, at alt det udvortes skal dog kun tjene for det indvortes — det usynlige Rige, der skal grundlægges inden i os, da forstaa vi, at hvad vi bygge op udenfor os, saa ofte maa nedbrydes, paa det at „Faderens Gjerning“ — den Gjerning, Vorherre og Frelser har for med vore Sjæle, maa have Fremgang, og han selv maa voxer og vinde Skik-

¹⁾ Mester Eckart p. 81. ²⁾ Mester Eckart p. 81. ³⁾ Ib. 203—204. ⁴⁾ Pr. 1852, III. p. 94 flg.

kelse inden i os“. Og nu „Rejseselskabet“? Var det dog ikke, hedder det¹⁾, „en indvortes Tilskyndelse, en indvortes Dragelse, der førte den tolvaarige Jesus bort fra Rejseselskabet, bort fra den verdslige Vrimmel til den himmelske Faders Hus“? Saa maa ogsaa vi føle, at i Guds Helligdom, hvor Menigheden forsamles til Betragtning af de himmelske Ting, er Stedet for vor Virksomhed og ikke derude blandt Rejseselskabet og de mange verdslige Bekjendte: Lyst til forføngelig Ære, Lyst til verdslig Vinding, Lyst til Bekvemmelighed og rolige Dage“. Fremdeles. Eckart prædiker om Enkens Søn af Nain²⁾. „Enken“, siger han, „er Sjælen, den døde Søn Fornuften“ — denne Fornuft, der forkaster baade Aand, Opstandelse og Engel, og hvis Udødelighedshaab, selv om den har noget, aldrig faar virkelig Indflydelse paa Livet. Men i Realiteten er det jo netop ogsaa denne Anvendelse, vi træffe hos Martensen, kun at han ikke, som Eckart, ser Fornuften, Vantroen repræsenteret i „den unge Karl“, men i Ligfølget — „disse mange aandelig Døde“, der begrave deres Døde. „Hvor mange; hvor utallige ere dog ikke de Ligbegængelser fra Slægt til Slægt“, udbryder han³⁾, „om hvilke vi maa sige, at det er Døde, der begrave deres Døde. Ja kjende vi hine Tidens Tænkemaade og aandelige Tilstande, da kunne vi vistnok antage, at der i dette store Ligfølge har været saadanne, der hyldede Saducæernes Lærdomme, der nægtede Aand og Opstandelse og Engel, lærte, at alt er forbi for et Menneske med dette Liv, og hvis Lære er beslægtet med den Visdom: „ved en Hændelse ere vi fødte, og vi blive derefter, som havde vi ikke været til“. Og sikkert var der i hint Ligfølge ogsaa andre — saadanne, der fulgte Farisæernes Lærdomme, der lærte et tilkommende Liv og de Dødes Opstandelse, men hvis Udødelighedshaab var dødt og uvirksomt, uden Indflydelse paa

¹⁾ Tale ved Præstevielse 1860, p. 138.

²⁾ Mester Eckart p. 104.

³⁾ Pr. 1859—63, p. 279 fig.

deres Liv. Og saadanne Døde, der begrave deres Døde — findes de ikke ogsaa i vore Tider, saadanne, der have et dødt Udødelighedshaab, hvilket de kun tage frem ved enkelte Lejligheder, ved Ligbegængelser, men som er uden al Forbindelse med deres øvrige Liv og Tankegang, fordi deres Hjerter er rodfæstet i den nærværende Verden“. Hvad det gjælder om, er da en Visdom ikke af Verden, men af Gud — Visdommen ikke i „Fornuften“, men i Troen, naar Kristus formedelst denne lever i vore Hjerter, at det aandeligt sker med os, hvad der skete med Ynglingen i Nain, at han kaldtes tilbage ikke for at leve dette flygtige og forkrænkkelige Liv, men kaldtes tilbage til Kristus, at han i ham skulde leve det nye og sande Liv, thi hvor Kristus er, dér er det evige Liv, den nye Opvækkelse, den nye Fødsel, om hvilken han siger: det bør Eder at fødes paany. Og dette er det, hvorpaa det kommer an for os alle, at vi komme til denne Opvækkelse — til Livet i og med Kristus, at vi kunne „dø før Døden“, fødes paany og allerede i dette Liv indgaa i Guds Rige¹).

Visselig hører da Martensen, som han siger²), til dem, „der have suget Næring af Mystikernes klosterlige Inderlighed, idet de have følt sig hendraget til „hine stille Sjæle“, for hvilke Guds Aand aabenbares ikke i „Storm eller i Jordskjælv, men i hellige Følelsers sagte Luftning“.

6. Fejlen hos de ældre Mystikere var Mangel paa Klarhed, idet den stærke Fremhævelse af „Kristus i os“, i hvem vi ligesom „synke hen“, førte til, at det individuelle, det menneskelige absorberedes i det guddommelige, i Kristus, der lader sig føde og vinder Skikkelse i os, uden at vi egentlig kunne gøre vor Selvstændighed gjældende, end sige yde nogen Medvirken hertil. Denne Mangel er til en vis Grad overvunden hos Schleiermacher. Hos ham, der selv kalder sig „født Mystiker“, er Mystiken

¹) Pr. 1859—63, p. 284.

²) Mester Eckart p. 3.

paa en Maade sat i System eller rettere, Mysticisme og Individualisme ere hos ham bragte til Enhed, idet han hævder, at hvorvel Tanken ikke begriber eller fatter Gud, saa kunne vi, skjønt endelige, dog i Følelsen rumme det uendelige, ja Betydningen af den hele Kristendom er, efter ham, at udtrykke Enheden af det guddommelige og menneskelige, det endelige og uendelige, og at vise os, at Maalet for vor Stræben netop skal være, at den nævnte Forening ogsaa i os kan voxes sig stærkere og stærkere. Dette Maal have vi endnu langt fra naaet og naa heller aldrig ved egne Kræfter, men det er naaet, er kommet til Syne og bragt til Virkelighed i Kristus, og just derfor skal han vinde Skikkelse i os, fordi den samme Udvikling, der foregik i ham og her naaede Maalet, nu baade kan og skal foregaa i os. Her er da, hvad der dæmrede for de gamle Mystikere — „Kristus i os“ som nødvendig paa engang til vor Forløsning og til Bevaring saavel af det guddommelige som det menneskelige, klart og bestemt hævdet. Schleiermacher selv er udtømmelig i at skildre, hvorledes denne „indre Kristus“ bliver til¹⁾, men det ses da ogsaa, at ikke blot Kristi „Historie“, men at de saakaldte Dogmer kun for ham faa Betydning, forsaavidt de afspejle, ja symbolisere, hvad der rører sig i vort eget Indre, og saaledes tjene som en Slags Hjælpeforstillinger til at fremme den Forening af Gud og Mennesket, af det endelige og uendelige, det timelige og evige, der er vor Bestemmelse og Maal.

Enhver ser nu let, i hvor høj Grad han gennem disse Anskuelser har paavirket Martensen saavel i individualistisk som i mystisk Retning, ja man kan sige, at han af alle Theologer vel er den, der har haft størst Indflydelse paa ham²⁾. Thi skjønt hos Martensen Dog-

¹⁾ Herzog & Plitt, Realencyclop. 13 B. p. 568. ²⁾ Anm. Hvor stor denne Indflydelse har været, faar man et Indtryk af, naar man erfarer, (Jul. Martensen: Fortegnelse over Biskop Martensens Skrifter p. 1), at hans første litterære Arbejde var en paa Tysk affattet Sang til Schleiermachers Pris paa Skydebanen i Septbr. 1833 — det eneste poetiske Forsøg, Martensen, saavidt vides, har offentliggjort.

merne aldrig tabe deres objektive Betydning som autentisk Fremstilling af de Kjendsgjæringer, hvorigjennem Frelserværket aabenbares, og skjønt han navnlig overfor Schleiermacher sejrrig har paavist, at dennes Hovedpaastand, at kun Følelsen rummer Gud, er ganske uholdbar alene af den Grund, at Kristendommen vil forløse den hele Personlighed, hvem ser dog ikke, at det netop er hans Styrke at fastholde det symbolske og billedlige og navnlig at vise os, at Guds Menneskeblivelse i Kristus — det at i „Tidens Fylde“ Skaber og Skabning, hidtil adskilte, nu forenedes, dog ogsaa paa aandelig Maade finder Sted og gjentager sig i vort Indre, naar formedelst Troen det guddommelige og menneskelige her forenes, og vi, idet vi finde Kristus, saaledes i Sandhed ogsaa finde os selv? Og hvem ser ikke, at hvorvel han i ingen Henseende, være sig i den ene eller den anden Betydning, vil have Kristendommen gjort til en Følelæssag alene, saa er det dog nærmest under Paavirkning og Indflydelse af Schleiermacher, at han hævder, at det er med Følelsen, med Fornemmelsen, at et sundt Trosliv i alt Fald begynder, ja, at det vel egentlig er gennem disse, være sig Ydmyghedens, Sorgens, Retfærdighedens, den „bedre“ Retfærdigheds Følelse og Fornemmelse; at „Menneskets Vej“ til Gud, til Frelseren, til Kirken, til Troen, gjøres tilgængelig, ja paa en Maade anlægges og aabnes.

Man hør ham selv¹⁾. „Salige ere de Fattige i Aanden, siger Herren, thi Himmeriges Rige er deres“. Nogen Fornemmelse af denne Fattigdom, hedder det hos Martensen, „findes dog hos de Fleste af dem, der have fundet Vejen til Kirken, nogen Fornemmelse af, at vi Mennesker trænge til en Sandhed, som ikke er af Verden, trænge til et Ord, vi ikke have sagt os. Dog bliver Sandheden saa udvortes for de Fleste, fordi deres Følelse er saa udvortes, saa overfladelig. Men hvor Følelsen af denne Fattigdom bliver levende og mægtig, hvor den forvandler sig til en

¹⁾ Pr. 1854—58, p. 316 flg.

bekymret Søgen after Sandheden, i hvilken et Menneske ikke kan lade sig nøje med nogen som helst Menneskelærdom, men trænger til et Ord, hvortil han ganske og ubetinget kan hengive sig — dér er denne Fattigdom i Aanden Menneskets Vej til Gud, Vej til Troen, til den Frelser, som aabenbarer for de Umyndige, hvad der er skjult for de Vise og Forstandige, og til hvem hans fattige Disciple sige: Til hvem skulle vi gaa? Du har det evige Livs Ord. Salige ere de, som sørge, vedbliver Herren, thi de skulle trøstes. Er der dog ikke i vort Indre en hemmelig Sorg, forskjellig fra de verdslige Sorger og Bekymringer, en Sorg over at være skilt fra Gud, Sorgen over den Udlændighedens, ja Gudforladthedens Tilstand, i hvilken den nærværende Skabning paa saa mange Maader befinder sig, Sorgen over vort eget Hjertes uopløste Modsigelse og Elendighed? Nogen Fornemmelse af denne Sorg findes dog hos de Fleste af dem, der have fundet Vejen til Kirken, nogen Fornemmelse af, at vi Mennesker trænge til en Trøst, som ikke er af Verden: dog bliver Trøsten saa udvortes for de Fleste, fordi deres Sorg ikke er dyb nok, atter tilbage-trænges under den verdslige Adspredelse. Men hvor denne Sorg bliver til en hjertelig Forlængsel, bliver til Bøn, til en inderlig Søgen efter Trøst, dér er denne Sorg Menneskets Vej til Gud, Menneskets Vej til Troen, Vejen til den Frelser, som siger: Kommer til mig I, som lide Møje og ere besværede, jeg vil give Eder Hvile, den Frelser, hos hvem Du kan udgræde dit Hjertes Nød, fordi han ikke er kommen til de Sunde, men til de Syge. Salige ere de, som hunge og tørste efter Retfærdighed, siger Herren, thi de skulle mættes. Er der dog ikke i ethvert Menneskes Indre en dyb Samvittighedsfordring, der ikke kan stilles tilfreds ved nogen som helst udvortes og borgerlig Retfærdighed, men kræver en anden, en bedre Retfærdighed? Nogen Fornemmelse af denne Samvittighedsfordring findes dog hos de Fleste af dem, der have fundet Vejen til Kirken, nogen Fornemmelse af, at

vi trænge til en Beroligelse for vor Samvittighed, som Mennesker ikke kunne give os, nogen Fornemmelse af, at Synder kræve Forsoning. Dog bliver Forsoningen saa udvortes for de Fleste, fordi de tage det altfor let. Men hvor denne Samvittighedsfordring bliver stærk og levende i et Menneske og ikke lader ham have Ro ved Dag eller Nat, hvor den bliver en Hunger og Tørst efter en anden, en bedre Retfærdighed, en Hunger, der ikke kan mættes med Verdens Ros og Bifald, en Tørst, der ikke kan slukkes ved denne Verdens Kilder, en Tørst efter Gud, efter den levende Gud, at han selv vil borttage min Synd, at jeg maa stedes for hans Ansigt, dér bliver den Menneskets Vej til Gud, Menneskets Vej til Kristi Kors, hvor det lyder: „Gud var i Kristus og forligte Verden med sig selv, idet han ikke tilregnede dem Overtrædelserne“.

7. Men dybest er det med sin Fremhævelse af det symbolske, det billedlige, at Schleiermacher har paavirket Martensen saaledes, at ogsaa han, med al Fastholdelse af Frelsens ydre Kjendsgjerninger, dog aldrig glemmer, at hvad der er sket som et ydre, ogsaa maa ske som et indre, at Herren med andre Ord er Frelser ikke blot for os, men i os, hvad ogsaa kan udtrykkes saaledes, at Schleiermachers Betygning for Martensen vel egentlig er den at have bestyrket ham i Overbevisningen om, at det ikke blot, som de ældre Mystikere mente, er det guddommelige, der ved Kristus skal frem i os, men at han fødes og vinder Skikkelse i vore Hjerter, for at ogsaa det menneskelige her kan „voxe og tiltage“, ja ved denne indre Forbindelse med ham først ret udvikle sig til det i Sandhed menneskelige.

Men hvor liden Forstaaelse har man dog ikke i Kristenheden haft heraf, og i vore Dage — hvor taler, ja hvor handler man ikke ofte, som burde dette Begreb egentlig forsvinde, som var Herren kommen for at nedtrykke, udrydde det menneskelige, og ikke netop for at

hæve og frelse det? Hvor ganske anderledes Martensen. Gjæntagende fremhæver han, at „intet menneskeligt er fremmed for Kristus“ ¹⁾ — han, der ikke blot kalder sig Guds, men Menneskens Søn, og hvis Rige, skjønt ikke af denne Verden, dog er i denne Verden, hvorfor han ogsaa er kommen ikke blot for at hjælpe os til Himlen, men til at leve et smukt og godt Liv her paa Jorden, „at vore Huse kunne blive stille Arnesteder, ja Fristeder for det oprindelig menneskelige“ ²⁾, ikke blot for „det barnlige“, men ogsaa „for det faderlige og moderlige“, for „Ærefrygtens og Kjærlighedens Følelser, der saa ofte forsvinde i de store Samfund“ ³⁾. Ja, den Omstændighed, at Vorherre ikke blot blev Menneske, men blev „den anden, den nye Adam“, maa overtyde os om, at at det er det menneskelige i sin Helhed, i sin Fuldkommenhed og Renhed ⁴⁾, ja i sin Velbehagelighed for Gud, han vil fremstille, og at han derfor maa være „Frelser og Kristus“, ikke blot udenfor, men inden i os, for at vort Sind i den indre Forening med hans, saa langt fra her at hæmmes og tilintetgjøres, nu netop kan blive, hvad det efter sin Bestemmelse skal være — det i Sandhed menneskelige Sind, en Velbehag baade for Gud og Mennesker. I sin Prædiken: „det samme Sind være i Eder som og var i Kristus Jesus“, har Martensen paavist dette med Hensyn til alle fire „Menneskesind“ d. e. de fire Temperamenter, det lette, det tunge, det hæftige, det rolige.

„Af hvilken naturlig Art“, siger han ⁵⁾, „vort Sind end monne være, hvad enten vi af Naturen have faaet det lette Sind, eller vi have faaet det tunge Sind, hvad enten vi af Naturen have faaet det hæftige Sind, eller vi have faaet det rolige Sind; dog staar det fast, at dette naturlige Sind kan ikke være os den rette Fører gennem

¹⁾ Pr. 1854—58. 69—70. ²⁾ Ib. 70—68. ³⁾ Ib. 318. Pr. 1852, I. 221. ⁴⁾ Pr. 1852, I. 218 flg. ⁵⁾ Pr. 1852, I. p. 211, Ib. III. p. 155.

Livet. Kender Du det lette Sind hos det naturlige Menneske — det lette Sind, der kun lever i Øjeblikket og dets flygtige Glæde, der ustadigt bortkaster, hvad det nys har grebet, fordi det kun stedse jager efter det nye, kun jager efter, hvad der glimrer og forlyster Øjet med et nyt Farvespil? Mange have ladet sig føre af dette Sind gennem hele Livet, og Livet er gaaet hen, og ved Livets Ende er det profetiske Ord bleven opfyldt paa disse: „Sommeren er endt, og Høsttiden er forbi, og vi — vi ere ikke frelste“. Og kjender Du det tunge Sind, hvilket andre have faaet som en Medgift af Naturen — det tunge Sind, der gaar sørgende gennem Livet uden at vide, hvorfor det sørger? Kjender Du Sindet, der stedse er utilfreds med det nærværende, stedse higer ud over det virkelige, og som fortærer sig selv i en drømmende Grublen, i en aldrig stillet Længsel? Mange have ladet sig føre af dette Sind gennem hele Livet, og Livet er gaaet hen og har ikke bragt dem andet Udbytte end den Følelse, at alt er forfængeligt. Og kjender Du det hæftige, det hastige, det ivrige Sind, der kun tragter efter at virke og at udrette og at sætte sin Villie igjennem, men som aldrig forunder sig selv nogen Hvile, nogen Glædens Time, fordi det stedse hungrer efter ny Virksomhed, ny Daad, ny Ære? Mange have ladet sig føre af dette Sind gennem Livet, og mange er ved dette Sind blevene navnkundige i Historiens Bog, og dog er Livet gaaet hen for dem, og de have ikke fundet Hvile for deres Sjæle. Og nu det rolige Sind, hvilket andre have faaet som en Medgift af Naturen, dette rolige og tilfredse Sind, der saa ofte prises lykkeligt i Verden — hvad er det dog i Almindelighed andet end det dorske, det ligegyldige Sind, der mangler Aandens højere Ild, der lader Verden gaa, som den kan, skikker sig i det virkelige, fordi det dog ikke kan ændres, og fremfor alt ikke indlader sig paa noget, der kunde forstyrre den vante Ro. Mange have ladet sig føre af dette Sind gennem Livet, og Livet er gaaet hen, men har kun været tilsyneladende,

har kun været en Skintilværelse, thi som aandelig Døde have de kun levet for det døde.“

„Men derfor — hvilket Sind der end monne være Dig medgivet af Naturen, Du vil i Kristus, i den nye Adam, kunne finde det, som Du savner. Har Du af Naturen det lette Sind, Du vil ogsaa i Kristus finde det lette Sind, thi han siger jo, at vi ikke skulle sørge for den Dag i Morgen, men lade hver Dag have sin Plage, og selv levede han jo i denne Verden uden denne Verdens Bekymringer som Lilierne paa Marken og som Fuglene under Himlen, endog han ikke havde det, hvortil han kunde hælde sit Hoved. Men denne Sorgløshed, som var i Kristi Sind, den udsprang af den hellige Lydighed mod den himmelske Fader. Og dersom Du, som har det verdsliglette, det flagrende og ustadige Sind, dersom Du kunde sige med ham: „Min Fader arbejder indtil nu, ogsaa mig bør det at arbejde“, kunde sige med ham: „det er mit Livs Næring at gjøre hans Villie, som mig udsendte“, og dersom Du kunde iføre dig Tjenerskikkelsen efter hans Forbillede og blive tro i den Gjerning, hvortil Gud kaldte Dig, da skulde Du ogsaa komme til den rette Sorgløshed, som gjælder i Guds Rige, skulde rettelig lære det Sprog: „Kaster al Eders Sorg paa Gud, thi han har Omsorg for Eder“. — Og har Du det tunge Sind — Sindet, der sørger, skjønt det saa ofte ikke véd, hvorfor det sørger, Du vil ogsaa i Kristus finde det sørgende, det smerterige Sind. Og hvor skulde det være anderledes, aldenstund han selv siger: „salige ere de, som sørge“. Men det smerterige Sind, som var i Kristus, det var ikke det verdslige Tungsind, i hvilken Sjælen ligesom ruger over sig selv og ikke kan komme bort fra sit eget Jeg, det var den opofrende Kjærligheds Smerte, det var det hellige Vemod over Verdens Synd og Menneskets Elendighed. Og dersom du kunde optages i det smerterige Sind, der var i Kristus, da skulde Du visselig ogsaa mere og mere befries fra det verdslige Tungsind, skulde i Troen paa Herrens Opofrelse lære at

glemme Dig selv i Kjærligheden. Og har Du det hæftige, det ivrige Sind, Du vil ogsaa finde dette i Kristus. Hører Du Dommens Torden rulle i hans Tale? Ser Du ham, hvorledes han i hellig Vrede straffer Farisæerne med sin Tales aandelige Svøber, ser Du ham rensende Templet, uddrivende Afladskræmmerne, omstyrtende Vexellerernes Borde? Men dette er atter Forskjellen mellem det Sind, der var i ham, og det naturlige Menneskes Sind, at hans Ild var Retfærdighedens hellige Ild, og aldrig fornægtede han Kjærligheden, thi han stod kun de Hoffærdige imod, men de Ydmyge gav han Naade, aldrig har han sønderbrudt det knækkede Rør, aldrig udslukt den rygende Tanke. Og nu det rolige Sind. Du finder det ogsaa i Kristus Jesus, thi Du finder i ham den Guds Fred, som overgaar al Forstand, denne Fred var den indvortes Himmel i hans Bryst, som han jo selv vidnede, at han ikke blot var nedstegen fra Himlen eller skulde opfare til Himlen, men var i Himlen. Hvo formaar at skildre den Fred, som var i Kristi Sind? Dog kunne vi føle, at i denne Fred maa alt samle sig, maa alt være indesluttet, hvad vi af Naturen savne“, hvorfor alt, hvad vi har at bede ham om, jo egentlig ogsaa indesluttet i dette: „giv os dit Sind“.

Men Hemmeligheden er, at Herren ikke kan „give os sit Sind“, ikke kan faa Bugt med Synden i vort Hjerte, uden at han selv maa ind i dette Hjerte. Saa frygtelig er dens Magt, at vi ikke kunne bekæmpe, end sige besejre den ved „en historisk Kristus“, ved Kristus udenfor os, men kun naar vi med Apostlen kunne sige: „Ikke jeg lever, men Kristus lever i mig“. Saa frygtelig er dens Magt, at idet den skiller os fra Gud, skiller den os i Virkeligheden fra os selv. Thi som Sjælen er Brændpunktet for Guds Aabenbaring, saa er den ogsaa Brændpunktet for det ondes, for Syndens Aabenbaring; her gjælder i Sandhed Martensens Ord: „igrunden have vi kun én Modstander, Synden i vort eget Hjerte“. Men Syndens Væsen er Modsigelse og Splid, ja indre Mod-

sigelse, indre Splid, men hvorledes skulde vi komme bort fra denne og forenes med os selv uden derved, at Herren forener os med sig, idet han kommer ind i vort Hjerte, „fødes og vinder Skikkelse“ derinde? Men netop dette er efter Martensen Betydningen af det store Budskab: „Eder er en Frelser født“, at vi „Gud være lovet“, siger han, „ikke blot have et Forbillede, men en Frelser, som vil give os Liv af sit Liv, Aand af sin Aand, at vor syndige Udvikling, i hvilken det hellige paa saa mange Maader er tilbagetrængt og bundet, mere og mere maa omdannes efter hans rene og hellige Udvikling“¹⁾, og Synden, „Modstanderen“ i Hjertet, saaledes overvindes og tilintetgjøres. „I dybeste Forstand“, siger Martensen²⁾, „har vi jo kun denne ene „Modstander“ — Synden i vort eget Indre. „Større end udvortes Nød, det være sig Sygdom eller Fattigdom eller Menneskers Miskjendelse med Ensomhed og Forladthed, og større end menneskelige Modstandere, over hvilke Du maaske klager, er dog den Modstander, som er inden i Dig og som din Skygge følger Dig paa dine Veje, og som Du ikke kan undgaa at have hos Dig ved Dag og ved Nat. Hvor saligt vilde dog vort Liv være selv under udvortes Nød og Trængsel, hvor vilde Evighedens Ro og Fred være udgydt over vor Sjæl, selv under udvortes Storme; hvor vilde Glæden ikke gjenembryde enhver af Sorgens Skyer, dersom vi ikke havde at drages med denne Modstander, der arbejder paa at forstyrre det hele for os, og — hvem det lykkes saa let. Hvor maa vi efter hin betrængte Enkes Forbillede i Evangeliet dog ikke bede: „lad min jordiske Lykke falde — o, men skaf mig Ret over denne ene Modstander, Synden i mit Hjerte“.

Men netop dette er Hemmeligheden, Martensen her forkynder os, at han, der skaffer os „Retten“, Vorherre og Frelser, han er ikke langt borte, han fødtes ikke blot

¹⁾ Pr. 1859—64. p. 8.
p. 571. Jfr. Smstd. p. 34—35.

²⁾ Pr. paa alle Søn- og Helligdage,

én Gang i Tidens Fylde, men skal fødes „anden Gang“ — „inden i os“, for dér selv at besejre „Modstanderen“, ja besejre denne overalt og paa ethvert Punkt, idet hans hele hellige Udvikling, hans Frelserhistorie, der jo i sig netop er denne Sejrshistorie, aandelig skal gjentages og fuldbyrdes i vore Hjerter. Og spørger man som fordem Marie: hvorledes skal dette — hvorledes skal denne „Fødsel anden Gang“ gaa for sig? da svare vi, som Englen svarede hende: „Den Helligaand skal komme over Dig, og den Højestes Kraft skal overskygge Dig“ ¹⁾).

Her er Mystiken. Ja, hvem føler det ikke? Her risler dens Kilder — de Vande, hvorefter Martensen har drukket saa dybt og øst Tankerne om den hemmelige Enhed med Kristus, der fødes i os, voxer og tiltager, ja dér aandelig forstaaet lever sit Liv, sin „Historie“ om paany. „Forundrer det Dig maaske, min Tilhører“, spørger han ²⁾), „naar jeg siger, at Kristus skal fødes inden i Dig? Eller frygter Du maaske, at det Hellige ligesom skulde komme Dig altfor nær, dersom dette Ord skulde blive Alvor? Thi saadant er det naturlige Hjerte, at det altid frygter for det virkelige Samfund, den virkelige Forening med det Hellige, skjønt det vel vil have det, men i en fjern Afstand, frygter for, at noget jordisk skal dø, dersom det himmelske, dersom Kristus i Sandhed skal fødes i det. Men da lyder Forjættelsen ogsaa til os, som den lød til Marie: „Frygt ikke, thi ogsaa Du har fundet Naade hos Gud“, dersom Du vil annamme den i Troen — Du, som dog er døbt til Kristum i Daaben, der kaldes et Gjenfødselsens Bad i den Helligaand. Thi dette er den anden store Hemmelighed, vi forkynde i Kristi Kirke (i Modsætning nemlig til den „første“ om den naturlige Fødsel), at det bør os alle at fødes paany, bør os alle at lade os forløse fra den syndige, den fordærvede Naturens Orden i vort Hjerte, i hvilken Troen paa denne Verden er stærkere

¹⁾ Pr. 1854, IV, p. 44. ²⁾ Ib.

end Troen paa Gud, i hvilken Kjødets Lov er stærkere end Aandens, og i hvilken selv de Bedste sukke besværede. Og spørger Du mig, hvorledes denne Forløsning kan ske: jeg nævner atter den Højestes Kraft og den Helligaand, der maa komme over Dig. Men naar denne Aand tager Bolig i et Menneske, da er ogsaa Mariæ Bebudelse og Kristi Fødsel i Bethlehem, hans Liv, hans Lidelse, hans Opstandelse fra de Døde ikke mere langt bortliggende Begivenheder, men det er alt sammen ganske nær hos os, som var det sket igaar eller idag, thi Aanden indfører det i vort Hjerte og lader os fornemme dets Kraft i vort Hierte.“

Men da vilde vi ogsaa betænke, fortsætter Martensen, at det var Prøvelserne, Lidelserne, „der gjorde Marie til den Benaadede blandt Kvinderne“. Hvilke Lidelser, hvilke Prøvelser maatte hun ikke udstaa indtil hin Time under Korset, da Sværdet gik gennem hendes Hjerte. Men lad os da ogsaa betænke, „at netop gennem disse Smerter, gennem denne ydmyge Tjeneste i Troen, fødte hun Kristus „anden Gang“ — „opstod han inden i hende ¹⁾“. „Og skal Kristus i Sandhed fødes i vort Hjerte, voxe og tiltage inden i os: det sker ikke i en enkelt Besøgelsestid, det sker kun derved, at vi tjene i Troen, tjene som de, der kun ville være den Højestes Redskaber, kun ville være, hvad han har sat os til at være, ogsaa da, naar Sværdet gaar gennem vort Hjerte. Kun saaledes kan det ske, at vi omsider virkelig forløses fra den gamle, „den fordærvede Naturens Orden i vort Hjerte“. Kun saaledes kan det ske, at der heri fuldbyrder sig en hellig Historie, i hvilken Guds Rige sejrer over Verdens Rige, som er inden i os med de jordiske Begjæringer og de jordiske Forhaabninger“ ²⁾.

Det er da „Hjertets Mystik“ — Enheden med Kristus gennem Lidelsen, Martensen egentlig gjør sig til Tolk for, men derfor er ogsaa Paulus, der især udtaler

¹⁾ Pr. 1854, IV, p. 49. ²⁾ Ib.

denne Enhed, den af Herrens Apostle, han dybest sympathiserer med, ja, det er egentlig hans Mystik, han saa dybt har tilegnet sig. Men Pauli Mystik er Lidelsernes Mystik, udviklet i Læren om Kristus paa engang som den anden Adam, der ikke blot lider for Slægten, men i hvem Slægten selv lider, saa at hans Udraab paa Korset: min Gud, min Gud, hvi haver du forladt mig? paa en Maade bliver Slægtens eget Udraab — og som „den store Lidende“, hvis „Smerter, hvis Lidelsers Samfund“ vi netop maa kjende for at kjende hans „Opstandelses Kraft“, for at ligne ham ikke blot i hans Død, men i hans Opstandelse fra de Døde“ og saaledes først i Sandhed ogsaa blive til et med ham.

Kristus, siger Martensen¹⁾, „klagede paa Korset: min Gud, min Gud, hvi har du forladt mig? Visselig, som Guds Søn vidste han ogsaa i denne Time, at Faderen ikke havde ladet ham alene, men dette er hans uudgrundelige Kjærlighed, at han i denne Time ganske nedsænker sig i vor Nød og Elendighed“, — han, „der ikke blot er Guds enbaarne Søn, men ved sin Menneskeblivelse saaledes forenede sig med den menneskelige Slægt, at han med Rette kan nævnes som Menneskeslægts Hjerter, som derfor kunde føle, kunde lide, kunde opofre sig i hele Menneskeslægts Navn, i hele Menneskeslægts Sted“²⁾, og vel er Forbindelsen, Enheden, der i Troen her tilvejebringes mellem Kristus og Syndere, en uudgrundelig Hemmelighed: dog har Luther truffet det rette, naar han herom udtaler sig saaledes: Kristus siger: „Jeg er denne Synder, d. e. hans Synd og Skyld tilhører mig“, og Synderen: „Jeg er Kristus, d. e. hans Fortjeneste, hans Lidelse, hans Død tilhører mig“³⁾.

Her kulminerer Martensens Mystik, og det er herfra, han retter det Spørgsmaal til hver af os: Kjender Du Kristi Lidelsers Samfund? Thi, siger han⁴⁾, et det jo at

¹⁾ Pr. 1852, I. p. 117. ²⁾ Ib. p. 118. ³⁾ Ib. p. 119. ⁴⁾ Pr. 1854, IV, p. 54.

kjende hans Lidelsers Historie — den Du maaske kjender i hvert enkelt Træk — et andet at kjende hans Lidelsers Samfund, hans Lidelsers Hemmelighed — den, Du jo kun kjender, „naar Du i Troen, i den Helligaand er forenet med ham“ — Kjender Du da den hemmelige Lidelse i Menneskets Hjerter, hvilken Tolderen, hvilken Synderinden kjendte? „Jeg véd det vel, der er mange, der snarere vide at tale om enhver anden Lidelse i Menneskelivet end om denne. Thi skjønt Synden er aabenbar nok baade i Folkenes og den Enkeltes Liv: dog er et bodfærdigt, et sønderknust Hjertes Lidelse en Hemmelighed i Verden?¹⁾ Kjender Du Lidelsens Hemmelighed, da din Frelser stod for din Sjæls Øje med Lidelsens Mærke, hudflettet, dømt til Døden; „Se, hvilket Menneske“, „o Hoved tornekronet, til Smerte, Spot og Spe“ — den Lidelsens Hemmelighed, „at der ogsaa i vort Hjerter er det, som er Kilden til alle hans Lidelser“²⁾).

Men da forstaas det ogsaa, at det kun er gennem Samfundet med den lidende Frelser — et Samfund, hvor vi altsaa selv lide — at den fuldkomne Enhed med ham opnaas, d. e. at Opstandelsen viser sig i Kraft, idet „Lidelsesvejene“, saa langt fra at hæmme Gangen til ham tvertimod fremskynde denne, blive Salighedsveje, og at vi netop fordi vi dø med ham, nu ogsaa kunne leve med ham. O I arme lidende Mennesker, udbryder Martensen³⁾, „hvi ville I dog ikke have Samfund med den store Lidende i Eders Midte, som tilraaber Eder: Kommer til mig? Hvi ville I dog ikke have Samfund med ham, som vil lære os at forvandle vore Lidelser til Salighedsveje“, vil lære os i disse at kjende hans Opstandelses Kraft, aldenstund det er i vore Lidelser, vore Skrøbeligheder, han vil komme os til Hjælp, ja give os langt overflødiggere, end vi kunne bede eller forstaa, vil give os sin Aand med de nyskabende, de forløsende, de helliggjørende Kræfter til at ligne ham ikke blot i hans Død, men i hans

¹⁾ Pr. 1854, IV, p. 56.

²⁾ Pr. 1854, IV, p. 57.

³⁾ Ib. p. 62.

Liv, til ikke blot at dø med ham, men at leve med ham, og det ikke alene hist i Forklarelsens, men her i Fornedrelsens Egne, som han jo selv hernede levede i det evige, det uforkrænkelige Livs Kraft¹⁾).

Og saaledes kunne vi da sige, at for saavidt vi paa denne Maade finde Herren og forenes med ham, da i Virkeligheden forenes vi med, ja finde vi os selv, aldenstund det dog er Menneskets oprindelige Maal og Bestemmelse, ja det i Sandhed menneskelige — ikke at dø, men at leve.

8. Som det er i Mystiken, i den forborgne, den hemmelige Forbindelse med Kristus, at Martensen ser Enheden med os selv, Enheden indadtil tilvejebragt, saaledes er det i Theosofien, at Enheden med Gud, Enheden opadtil fremstiller sig for ham. Hvad er Theosofi? Martensen svarer: „Visdommen i Gud, en skuende Erkjendelse baade af de guddommelige og naturlige Hemmeligheder paa Grundlag af Guds Aabenbaring i den hellige Skrift og i Naturens Bog“²⁾ — en Erkjendelse, fremkaldt ved den med Troen, med Gjenfødselen givne Skærpelse paa en Maade af den intellektuelle Evne til at se og fatte i Guds Rige, hvad den naturlige Forstand aldrig begriber³⁾. Dens Hovedrepræsentant er Jacob Böhme, der som bekjendt saa dybt har paavirket hele den nyere Spekulation, især Schelling og Hegel.

Hviken er nu den Visdom, den Hemmelighed, den afslører os? Aabenbart Modsætningernes Hemmelighed. Vistnok er det ingen Hemmelighed, at der er Splid og Strid i Verden, og at Modsætninger, ja Modsigelser røre sig baade i Verdens og Guds Rige hernede, men dette er Hemmeligheden, som Theosofien „skuer“, at hos den absolut Fuldkomne, i det højeste Væsen, er selv Modsætninger nødvendige til Udvikling af Livet, og at disses Forening og Forsoning hos os derfor heller aldrig

¹⁾ Pr. 1854, IV, p. 63 ff.

²⁾ Martensen: Jacob Böhme p. 1.

³⁾ P. Madsen, Aflh. om M. i biograf. Lexikon.

kommer i Stand uden ved at vende tilbage til den i Sandhed Ene, til Gud, og dér finde det harmoniserende Princip for Livet og dets Modsætninger. Det er disse Tanker, Hegel har optaget fra Böhme — „denne vældige Aand“, som han kalder ham — og nu i „Begrebets Form“ fremstiller os, idet han fremhæver Modsætningerne som nødvendige til Udvikling af Livet — den bekjendte „Trehed“, i Kraft af hvilken enhver umiddelbar Forestilling reflekteres i sin Modsætning for med denne at indgaa „en højere Enhed“ og saaledes først ret naar til „Begrebet“ d. e. til den i Sandhed fuldkomne Forstaaelse og Forklaring. Overalt bliver det da „Mediationen“, Modsætningernes Forening, det kommer an paa, ja det er paa denne, at Livet i sin Udvikling som det religiøse Liv ret egentlig beror, aldenstund det karakteristiske for dette jo netop bestaar i den bestandige Visen ud over sig selv til det højere, til Gud, for dér at finde den Enhed, den Harmoni, som Livet hernede i sig selv aldrig kan opvise, skjønt det selvfølgelig stræber derefter. Principet i alt aandeligt Liv, siger Hegel, er Udvikling. Det stillestaaende, det begrænsede er Aandens Død. Men „Udvikling“ er jo i sig selv intet andet, end at Modsætningerne, Grænserne hæves, hvad ogsaa han udtrykker saaledes, at for den theosofiske, spekulative Betragtning er alt Symbolik, viser ud over sig selv, er igrunden kun til udenfor sin Grænse, medens derimod Forstanden, Fornuften, bestandig forbliver i det endelige, indenfor Grænserne, tilstræber det færdige, det afsluttede, og saaledes heller aldrig naar Symboliken, men kun Allegorien, hvis Skikkelser altid ere bestemte, uforandrede, men derfor ogsaa er uden Liv, fordi den er uden Udvikling. Man vil nu forstaa Striden om „det contradictoriske“, „om Modsigelsens Grundsætning“. I Virkeligheden er den fra Martensens og hans Tilhængeres Side et Forsøg paa at vise, at den spekulative Tænkning, der bestandig viser ud over sig selv til det hinsidige, det evige, ogsaa er den eneste, i Sandhed religiøse, medens Forstanden, Fornuften, der

ikke kommer ud over sig selv, men bestandig kun opererer med „Endelighederne“, efter sit Væsen er irreligiøs¹⁾.

Men da forstaas det ogsaa, at den theosofisk-spekulative Tænkning, som Martensen har tilegnet sig fra Böhme og Hegel, saalidt af ham nogensinde er opgivet, at vi endogsaa i hans Prædikener, skjønt de selvfølgelig kun nærmest have det opbyggelige til Formaal, kunne paavise Impulser og Inspirationer herfra. Først og fremmest minde vi her om hans Forkyndelses symbolske Karakter, hans Gave til overalt at lade det endelige, det timelige vise ud over sig selv til det uendelige, det evige, ja selv i Tilintetgjørelsen, i Døden, at kunne finde Sindbilleder, Bebudelser og Forjættelser om det blivende, om Livet, der aldrig forgaar. „Hvedekornet, dersom det ikke falder i Jorden og dør, bliver det ene, men dersom det dør, bærer det megen Frugt“ (Joh. 22, 26). „Sædekornet“, siger Martensen²⁾, „falder i Jorden og dør og bærer Opstandelsens Frugt i Axet — Ormen indspinder sig i sit Spind, spinder sig selv sin Grav, for at Sommerfuglen kan opstaa. Men skjønt vi heri vistnok kunne se Sindbilleder, Skyggebilleder af den tilkommende Forvandling, saa er her dog den store Forskjel, at i den legemlige Skabning foregaar Forvandlingen saa at sige af sig selv, efter Skaberens beskikkede Orden, men dersom vi skulle indgaa gennem Døden til Livet, da — thi der er mangehaande Død — da er der en Død, i hvilken vi frivillig maa hengive os. Thi ligesom Kristus døde for Synden, saaledes skulle vi afdø fra Synden, skulle hengive vort syndige, selvkjærlige Jeg i Døden, at det nye Menneske maa vinde Skikkelse i os. Lad Paaske-dagen minde os om, at det Ord: vi skulle alle forvandles, gjælder fremfor alt vort Hjerter, vor Villie, at det andet Liv ikke blot er det tilkommende Liv, men er allerede

¹⁾ I. A. Borneman: Anmeldelse af Martensens Selvbev. Autonomi, Tidsskr. for Litteratur og Kritik, I. B. p. 23. ²⁾ Pr. 1852, III, p. 141 flg.

her, er allevegne, hvor der er Gjenfødelse, hvor Villie og Hjerter afdø fra det første, fra Verdslighedens og Syndighedens Liv. „Vi skulle alle forvandles“. Vore Hjerter skulle alle forvandles. Og er det ikke vor egen, vor inderste Erfaring, at det bedste i os, vor bedste Tanke, vor reneste Kjærlighed — det fremkom altid gennem en Forvandling af vort indvortes Menneske, en Forvandling, i hvilken noget jordisk døde? Er det ikke vor inderste Erfaring, at den reneste Fred, der oprandt for os, det var ikke det naturlige Hjertes Fred i verdslig Ro og Tryghed, men det forvandlede Hjertes Fred, der besøgte os efter en gennemkæmpet Strid, i hvilken en jordisk Attraa døde, den reneste Glæde var ikke det naturlige, men det forvandlede Hjertes Glæde, Herrens Glæde, der gennembrød Sorgen, i hvilken et jordisk Ønske døde? Og jo længere vi leve i den opstandne „Frelzers Samfund, desto mere skulle vi erfare, at det Haab, som ikke beskæmmer, er ikke det naturlige Hjertes Lyksalighedshaab, det digtende, det drømmende, der ideligt bygger sine Pauluner paa Flyvesand, men det forvandlede Hjertes Haab, Haabet til Herren, der opstiger af Graven, i hvilken det forkrænkelige Haab blev jordet“.

I det Hele hviler der over Martensens Forkyndelse et eget Uendelighedens Skær. Overalt stiller han os Ansigt til Ansigt med Evigheden for i den jordiske Gjerning at forberede os for den himmelske, „lade os arbejde ikke for den Mad, som er forgængelig, men for den Mad, som varer til evigt Liv“ (Joh. 6, 27). Ja selv i det naturlige — i det, vi her daglig ere Vidner til, viser han os det himmelske, det evige — viser os „vort Hjertes Længsler“ afspejlede. „Og det blev ganske blikstille“, staar der i Evangeliet, da Kristus har stillet Stormen paa Havet. „Hvoraf kommer det dog“, spørger Martensen¹⁾, at dette Ord altid har udøvet en stille, en tiltrækkende Magt over Troendes Hjerter? Fordi dette

¹⁾ Pr. 1859—63, p. 75.

Blikstille paa Søen efter Elementernes Oprør og den overstandne Fare — dette Blikstille, hvori Aftenrøden spejler sig, er et Billede af det, hvorefter vort Hjerte forlænges fra Begyndelsen. „Og det blev ganske blikstille“. Er dette Ord ikke et profetisk Ord, der skal opfyldes i Skabningen, naar Kristi Kirke har stridt den sidste, svære Strid paa Jorden, naar det onde skal være udstødt, naar Synd og Sorg skal ikke være mere, ej heller Skrig, ej heller Pine, naar Skabningen ganske skal hvile i Gud — i Evighedens Fred“? Og er det ikke et profetisk Ord, der skal opfyldes paa den enkelte Troende, naar han har stridt den gode Strid, fornemmer, at om han end har lidt Skibbrud paa meget af det, der var ham kjært og dyrebart i Verden: dog har han ikke lidt Skibbrud paa Troen og Haabet og Kjærligheden. Vi vide det vel — de Timer, i hvilke det i Sandhed er blikstille i os, Evighedens Blikstille, de høre til de sjældnere i vort Liv. Men skulde vi da ikke netop kjæmpe for, at de maatte blive flere, at det dog maaske maatte opfyldes paa vort Hjerte, dette endnu saa bevægede, endnu saa ofte paa engang trodsige og forsagte Hjerte: „Og det blev ganske blikstille“.

„Med Rette“, siger Martensen fremdeles¹⁾, „er dette jordiske Liv lignet ved en Skole, og for Dig har dit særegne jordiske Kald den Betydning at være den Skole, i hvilken Du skal dannes til Himmeriges Rige. Og dette jordiske Liv er lignet med en Sædemark, og for Dig har dit særlige jordiske Kald den Betydning at være den Ager, det Stykke Jord, som Du er sat til at dyrke, og hvor der ved dit Livs Ende først og fremmest skal spørges om dette, om Sædemanden, om Du selv, er voxet op og modnet til en Frugt for Evighedens Høst. Og dette Liv er lignet med en Kampplads, og for Dig har dit særegne jordiske Kald den Betydning at være den Kampplads, paa hvilken Du er stillet af Gud for at stride dit Livs Strid ikke for menneskelige Kampdommere, men for

¹⁾ Pr. 1864—69, p. 98.

den evige, den usynlige Kampdommer, og hvor der ved dit Livs Grænse skal spørges, om Du har kæmpet for at vinde, ikke en eller anden af Verdens forgængelige Krands, men den uforvisnelige Krands, som Herren har henlagt til dem, der have elsket hans Aabenbarelse“. „I galiske Mænd, hvi staa I og se op til Himlen“ (Ap. Gj. 1. 11) — ja dette faste, dette ufravendte Blik mod det Høje, mod Evigheden, mod det ubevægelige Rige, der i det Hele karakteriserer Theosofien, er netop hvad der i saa høj Grad udmærker ogsaa Martensens Forkyndelse.

Men ikke mindre fremtrædende er dennes spekulative, dens særlig medierende Karakter, hans Gave til at forene Modsætningerne, til at lade ethvert Begreb reflektere sig i det modsatte for derefter i Gud selv at finde det højere, det i Sandhed forenende Princip, ja man kan sige, at der næppe er nogen Prædiken, hvor han ikke begynder sin Fremstilling, sin „Betragtning“ paa denne Maade for ligesom strax at sige os, at er det Kristendommens Hemmelighed at vise ud over sig selv til Enheden, Harmonien heroventil og saaledes forsone, forene — „mediere“ de Modsætninger, hvorpaa Livet er saa rigt, fremfor alt den store Modsætning mellem Liv og Død, som Verden aldrig lærer, fordi den aldrig lærer at forstaa, at det at leve er at dø, og det at dø at leve, alt efter Herrens Ord: „hvo der frelser sit Liv, skal miste det, og hvo, der mister sit Liv, skal frelse det“ — dybest er det dog dens Hemmelighed selv at fremstille os denne Enhed, denne Visdom, som det netop blev „den rige Bondes“ Ulykke i Evangeliet — dette typiske Exempel paa et Verdensmenneske — aldrig at have villet tilegne sig. Vistnok siger Martensen¹⁾, kunde det synes, „som om Texten her vilde prædike os den Formaning: „Kom ihu, at Du skal dø“, men forstaa vi den ret, da prædiker den os en dybere Formaning, den Formaning: „Kom ihu at leve“. Thi hvad Herren dadler hos hin Daare, „der

¹⁾ Pr. 1852, I. p. 82.

dør midt under sine Livsplaner, det er dog, at han forstod sig saa slet paa Livets sande Visdom, forstod saa slet, hvad det egentlig, hvad det i Aand og Sandhed er at leve. Det afskrækkende i denne Historie ligger jo ingenlunde deri, at et Menneske dør i sit Livs Midte, men at et Menneske dør uden nogensinde i Sandhed at have levet. Den Visdom, som Herren knytter til denne Historie, er den Visdom at vorde rig i Gud, at gribe det evige Liv, allerede her at leve et Liv, hvorover Omskiftelsen ikke har Magt.“

Men naar vi have sagt, at for Martensen er i Kristendommen „Mediationen“, det forbindende, Harmonien, Enheden Hovedsagen, saa maa det erindres, at Mediation her ikke tages i almindelig Forstand om at forbinde Modsætninger med hinanden til gjensidig nærmere Forklaring og Forstaaelse; det vilde „den gamle Logik“ ogsaa, nej, Mediationen er spekulativ : vil ikke blot forbinde Modsætningerne, men vil bringe dem til Enhed, til „højere Enhed“, vil vise, at de „i Virkeligheden“, „ret beset“, „dybere forstaaet“ osv. ere et og det samme. Derfor træffe vi ogsaa i Hegels Logik uophørlig paa Udtalelser som disse, at „det at være Herre“ i Virkeligheden „er at være Tjener“, og omvendt, det „at tjene“ „at være Herre“, at „den rette Adskillelse er den rette Forbindelse“, „den rette Fremgang den rette Tilbagegang“, „den rette Modtagen den rette Given“ osv. Men netop dette er, hvad vi idelig møde hos Martensen; atter og atter indskærper han, at dette er Kristendom ikke blot at forbinde, men forene, „bringe til et“ de mange Modsætninger — Lov og Evangelium, Frihed og Nødvendighed, Glæde og Sorg, Rigdom og Fattigdom, Svaghed og Styrke, det at leve og det at dø, at begraves og at opstaa, at have og at miste, at være i Ringhed og i Højhed, paa „Bjerget“ og „i Dalen“ osv., og at det netop er herpaa, at det egentlig skal kjendes, om vi ere Vorherres Disciple, eller ej.

„Hvorledes skulde vi dog i Sandhed blive hans Dis-

ciple“, siger han¹⁾), „dersom han ikke stundom kaldte os bort fra Livets Forvirring, skjænkede os de stille Andagters, de stille Betragtningens Timer, i hvilke Sjælen kan hvile i hans Herligheds Beskuelse? Og atter: hvorledes skulde vi i Sandhed blive hans Disciple, dersom han ikke fra Betragtningens Time atter førte os ind i det virkelige Livs Forsøgelser, at vi her maa lære ham at kjende, ikke blot som han aabenbarer sig for de Begeistrede paa Bjerget, der have glemt den jordiske Nød, men som han aabenbarer sig for dem, der lide Møje og ere besværede, for de Stridende og de Anfægtede i Verden? Derfor ville vi forbinde „Bjerget“ og „Dalen“. „Thi om Du end har set ham paa Bjerget i Opstandelsens Morgenglands, da han viste Dig de evige Høje hisset i Faderens Rige: dog lærer Du ham at kjende paa en anden Maade, naar han møder Dig dernede i Dalen grædende, sørgende, klagende og tvivlende“²⁾). Den sande Inderlighed, siger Martensen³⁾), „er den sande Bestandighed“ : er ikke blot at sidde hos Herren, men at gaa med ham. „Thi just fordi han ikke blot vil give os sin Lærdom, men sit Liv, just derfor skulle vi ikke altid sidde ved hans Fødder og høre hans Ord, men skulle efterfølge ham gennem hele det virkelige Liv, skulle forbinde det betragtede, det indadvendte, der afbildes os i Marie, med det udadvendte, det virksomme, der ligesom Martha varetager Livets Gjerning, Dagens og Øjeblikkets udvortes Krav.

„Den rette Fremgang er den rette Tilbagegang“. Ja i Sandhed. I Verdensaaret, siger Martensen⁴⁾), hedder det: lad os gaa fremad. I Kirkeaaaret derimod: lad os gaa tilbage, nemlig til Kristus. „Thi naar et Menneske gaar tilbage til ham, da gaar han tilbage til Evighedens, til de evige Livskilder, men da gaar han ogsaa tilbage til det evige i ham selv, tilbage til sin Samvittighed, tilbage til sin Pligt, tilbage til sit gode Forsæt, til den første Kjær-

¹⁾ Pr. 1852, III, p. 5. Pr. 1852, III, p. 13. ³⁾ Pr. 1852, III, p. 243. ⁴⁾ Pr. 1849, II, p. 128.

lighed, han fattede til det, der er ædelt og priseligt og godt, og i denne Tilbagegang øser han Kraft til den rette Fremgang“. Ja, paa denne Tilbagegang beror al Fremgang i det kristelige Liv, beror det, om det skal opfyldes paa os: „Dersom Du tror, skal Du se Guds Herlighed“. Fremdeles: „Den rette Forbindelse er den rette Adskillelse“ ¹⁾. Ja, siger Martensen, blev dette ikke ogsaa stadfæstet i den hellige Historie paa Himmelfartsbjerget, da Herren skiltes fra sine Disciple og satte sig hos Guds højre Haand, ikke for at han fra nu af skulde være borte, skjult for dem, men for at han nu kunde sende dem den Helligaand og i denne først ret forbinde sig med dem, ja opfylde, hvad han havde lovet dem, at de skulde se ham komme med Kraft? (Mark. 9, 1) ²⁾.

Thi satte han sig end hos Guds højre Haand, dog forstaa vi, at det er billedlig Tale, forstaa, at Guds højre Haand ikke er paa et enkelt Sted, at den er hans alt omfattende, alt gennemtrængende Magt, og naar vi da sige, „at Kristus er hos Guds højre Haand, da sige vi netop, at saavidt som Faderens Magt strækker sig, saa vidt strækker sig ogsaa Kristi Nærværelse og Virkning, og ingen Tidens og Rummets Indskrænkning kan hindre den Himmelfarne i at være, hvor han vil være“ ³⁾.

9. Men det ses da ogsaa, at det netop er til Guds „højre Haand“, med andre Ord til Guds Forsyn, paa engang hans Almagt og hans Kjærlighed, at Martensen idelig viser hen, paa samme Tid, som han dér søger Kraften — „det medierende“, „det forenende“, det, der ene kan forsone os med Livet og dets Tilskikkelser. Og saaledes kommer vi da til en anden Ejendommelighed ved hans Forkyndelse, hans stærke Fremdragelse af Forsynsbegrebet, af Troen paa Guds faderlige Førelser

¹⁾ „Jeg indvier Dig“, siger M. i sin Ordinationstale til Biskop Fog, „paa den onde Dag, dog kan jeg, Gud være lovet, ogsaa sige: Jeg indvier Dig paa den gode Dag“. (Lejlighedstaler, p. 292). ²⁾ Pr. 1854, IV, p. 148 ff. ³⁾ Pr. 1854, IV, p. 149.

med sine Børn, af den første Trosartikel, hvilken vore Dages saa stærkt betonedede Jesusprædiken, Fremhævelsen af den anden Trosartikel, ligesom stiller i Skygge. Ikke blot har Martensen to særskilte Prædikener om Guds Forsyn¹⁾, men der gives næppe nogen, hvor han ikke dvæler herved med indtrængende Opfordring til i alt, i stort og smaat, at betro sig til ham, sikker paa, at intet overhovedet vil møde os, glædeligt eller sørgeligt, ventet eller uventet, uden at det alt sammen har sin Plads i Guds faderlige Raad. Selv Døden, siger han²⁾, der „afskjærer Livets Traad“, „kan ikke afskjære den hellige Forsynstraad, der leder os til det sidste Hvorhen, hvortil Livet stræber“.

Der er dem, hedder det³⁾, der finder det utroligt, at Gud skulde lægge sig det enkelte Menneske paa Hjerte, skulde bekymre sig om det enkelte Menneskeliv og dets Ubetydeligheder. Saadanne Mennesker forstaa ikke Filips Ord: „Vis os Faderen.“ „Men dersom Du ikke kunde opgive det enkelte Menneske, men følte Dig bekymret, følte Dig trættet under dit Livs Strid, mistvivlende om ved egen Kraft at finde Udvejen af denne Verdens Ir-gange: da forstaa Du ogsaa, hvad det vil sige, naar et søgende, et vejløst Menneske udbryder: vis mig Faderen, vis mig den faderlige Gud. Thi det gavner mig ikke, at Du viser mig hen til den evige Magt og Guddommelighed, der fremlyser af Skabningen, det gavner mig ikke, at Du viser mig Alskabningens Gud, dersom Du ikke viser mig ham som Livets og Trøstens Gud for Menne-skets Hjerte, til hvem dette kan sige: Du er min Gud.“ „Ja, vis mig ikke blot Loven, som fordømmer og forfærder mig, men vis mig den faderlige Gud, som tilgiver Syndere og antager sig de Fortabte,“ — og vis mig ikke „det fattige Udødelighedshaab, som menneskelig Fornuft opbygger sig, men vis mig Faderen, vis mig den fader-

¹⁾ Nytaarsdag og 15. Søndag e. T.
ligd., p. 65.

²⁾ Pr. paa alle Søn- og Hel-

³⁾ Pr. 1852, III, p. 104.

lige Gud, som ikke slipper os i Døden, men samler os til sig, til sit Rige, hvor der er godt at være, og hvor der ikke er Forandring eller Skygge af Omskiftelse“. Vi høre saa ofte den Tale i Verden¹⁾: et enkelt Menneske, et ubetydeligt Menneske — hvor forsvindende er han dog i den store Menneskeslægt, et enkelt Menneske mere eller mindre, hvor let kan han ikke undværes, hvad betyder han vel for det store Hele? Men netop dette er Evangelium, siger Martensen, „at i Guds Rige, i den frelsende Kjærligheds Rige gjælder denne Betragtning ikke. Den gode Hyrde havde hundrede Faar, og da han havde tabt et af dem, vilde han ikke nøjes med de ni og halvfemsindstyve, han vilde have Tallet fuldt og vedblev derfor at opsøge det ene tabte, indtil han fandt det, og Kvinden havde ti Penninge, og da hun havde tabt en af dem, vilde hun ikke nøjes med de ni, hun havde tilbage, hun vilde have Tallet fuldt, og derfor tændte hun et Lys, fejede Huset og vedblev at søge den tabte, indtil hun fandt den med usigelig Glæde. Hvor trøstefuld er da ikke dette Evangelium, der netop lærer os, hvor uendelig meget et enkelt Menneske, et ringe, et foragtet, et overset Menneske gjælder i Guds, i den evige Kjærligheds Øjne“²⁾.

„Jeg ved det vel“, hedder det fremdeles³⁾, „at naar jeg nævner Guds Forsyn, da nævner jeg et Ord, der ofte bruges for at betegne en af den naturlige Religions Lærdomme, en Tro, der ikke udelukkende tilhører Kristendommen. Men ligesom Kristus var kommen ikke for at opløse, men for at fuldkomme Loven og Profeterne, saaledes var han ogsaa kommen for at fuldkomme og forklare den Lov og de Forjættelser, der ere skrevne i Menneskets Hjerte — Troen paa en faderlig Styrelse af vort Livs Anliggender“, og hvor forklarer og fuldkommer han den ikke med disse Ord: „Bekymrer Eder ikke for Eders Liv, hvad I skulle æde, og hvad I skulle drikke — ser til Fuglene under Himlen, ser til Lilierne

¹⁾ Pr. 1852, III, p. 223. ²⁾ Ib., p. 224. ³⁾ Pr. 1854—58, p. 255.

paa Marken“. Der er Evangelier, siger Martensen ¹⁾, „der i Særdeleshed tale om Guds Forsyns Førelse med Slægten, med Folkene, men dette Evangelium taler i Særdeleshed til os om Guds Forsyn med det enkelte Menneske, stiger ned i det daglige Livs Forhold, henvender sig til dem, der, hengivne til det snevre Øjeblik, bekymrede spørge: Hvad skulle vi æde, og hvad skulle vi drikke, og hvor-med skulle vi klæde os?“ — henvender sig ikke blot til de Fattige og Nødlidende, „men ogsaa til dem, som ere rige i den nærværende Verden, rige paa, hvad Verden kalder sine Goder, men som dog gaa med et tungt og nedbøjet Sind, fulde af Bekymringer og ængstelige Beregninger for Fremtiden, for den Dag i Morgen. „Sørger ikke, bekymrer Eder ikke“ — lyder det, og hvor trænge vi dog alle til at høre dette — vi, der idelig høre den Klage, at Dagene ere onde, vi, der trindt omkring os se saa megen Forsagthed og Mistrøstighed“. Eders himmelske Fader, staar der, véd, at I have alt dette behov. Ja, „dette er vor kristelige Forsynstro, som er langt bedre end Hedningenes, at Faderen, som véd alt, hvad vi have behov, han véd ikke blot, at vi have hans Hjælp og Bistand behov i alt det timelige, men véd, at vi fremfor alt have en Frelser behov, en Frelser ikke blot for vore Sorger, men ogsaa fra vore Synder“ ²⁾:

Hvor gjælder det derfor ikke om helt at overgive sig i Guds opdragende Førelse, ikke i Uvirksomhed og Ørkesløshed, men i Arbejde og Bøn som dem, der vide, at kun naar vi saaledes tjene ham, da „tjener han os igjen“. Er det derfor din Sorg, hedder det ³⁾, „at der i dit Livs Skæbner er vederfaret Dig det, der tykkes Dig tungere, end det kan bæres: saa vedbliv dog at tjene Herren, og den himmelske Faders Forsyn skal tjene Dig. Hans Forsyn, der omfatter Græsset, som blomstrer idag og imorgen kastes i Ovn, skulde han

¹⁾ Pr. 1854—58, p. 255. ²⁾ Pr. 1854—58, p. 258. ³⁾ Pr. 1852, III, p. 41 ff.

ikke meget mere have Omsorg for Dig“? Ja, tjen ham i Tro, i Haab, og hans Kjærlighedsrige skal tjene Dig, skal lade Dig erfare, hvad han sagde til sine Disciple: I Verden skulle I have Trængsel, men i mig skulle I have Fred. „Skab Dig da ikke selv Sorger med at spørge: hvorfor skulde denne bittre Kalk just rækkes mig; kunde jeg da ikke, o Fader, indgaa i dit Rige, uden at først disse Kjære skulde tages fra mig, uden at først dette skulde vederfares mig, hvorfor Du dog forskaanede saa mange andre? Skab Dig ikke selv Sorger ved at spørge saaledes, thi vi formaa dog ikke at gennemskue, hvorledes hans Forsyns Traade sammenslynge det Heles Skæbner med den Enkeltes, og det enkelte med det hele“¹⁾.

Ja, hvad var vort Liv, dersom vi ikke turde tale om Guds faderlige Førelser ikke blot med Menneskeslægten, men med det enkelte Menneskebarn?²⁾ Kun saaledes kunne vi i Virkeligheden tale om Guds Forsyns Skole? „Lægger det derfor paa Hjerte³⁾, I redelige Arbejdere — I, der klage over, at Sæden paa vore Marker saa ofte nedslaas af Storm og Uvejr, klage over saa mange Hindringer og Hæmmelser, lægger det paa Hjerte: vort Liv er en Skole, og i denne Skole er det ikke blot os, der have et Arbejde for, den himmelske Fader har selv sit Arbejde for med os, og derfor udsletter han saa ofte, hvad vi have arbejdet, for at vi derved skulle blive opmærksomme paa det, som fattes os. Lægger det paa Hjerte I redeligt Stridende, der klage over, at I saa ofte standses i Løbet, og I sørgende og lidende Sjæle, alle I, som syge og sorrigfulde ere — I, for hvilke det saa ofte synes, som om der ved Livets Gjæstebud ikke var gjort Regning paa Eder, som vare I oversete, ikke kjendte af dem, der beredede Gjæstebudene, lægger det paa Hjerte: vort Liv er en Skole“, Prøvelsernes, Korsets, Lidelsernes Skole. „Og ville I svare mig: Forklar os da, hvorfor just vi skulle føres ad disse Veje, forklar os vore Lidelsers den dunkle Gaade, jeg

¹⁾ Pr. 1852, III, p. 43 ff. ²⁾ Pr. 1854, IV, 105, 111. ³⁾ Ib., p. 111.

svarer atter: vort Liv er en Skole, men Barnet fatter ikke den faderlige Visdom, Disciplen ikke Mesteren, der siger som forðum til Peter: „hvad jeg gjør nu, forstaa Du ikke, men Du skal forstaa det herefter“¹⁾. Derfor sige vi: „vel den, som under sit Livs Skæbner har nok i sin Barndoms Tro paa Gud Fader Almægtige“²⁾, som under sit Hjertes Mangel paa Fred og Glæde dog tør sige i en troende Beslutning: „Jeg vil staa op og gaa til min Fader“³⁾.

At denne Forsynstro, denne Tro paa den første Trosartikel, i Virkeligheden er svag hos mange, derom vidner, efter Martensen, kun altfor tydeligt den Maade, hvorpaa man i Almindelighed bærer sine Lidelser. De Fleste bære nemlig disse som noget, man engang er bleven tvunget til, med Resignationens Nødvendighed, „de Færreste bære den frivilligt“, og hvorfor? Fordi de ikke forstaa, at Korset og Lidelsen ere Guds Kjærligheds Aabenbarelser — ere de Midler, de Redskaber, han bruger, for at drage os til Sønnen og derved netop til den frie Benyttelse af Barneretten, han har tiltænkt os⁴⁾. Men kun saaledes forstaa vi, at de Lidelser, der beskikkes os, være sig udvortes eller indvortes, i Virkeligheden alle ere optagne i Faderens Raadslutninger, vel at mærke ikke for i og for sig at gjøre os Vejen trang og besværlig, men for mere og mere at berede os til fuldt ud at delagtiggjøres i den tilkommende, den himmelske Herlighed, der venter os, ja igrunden allerede usynlig omringer os hernede⁵⁾.

10. Og her ere vi da komne til det for Theosofien ganske ejendommelige, det, hvori dens Forsynstro, dens Lære om Enheden kulminerer, den Enkeltes Delagtiggjørelse allerede hernede, om end momentvis, i den guddommelige, den himmelske, den „forborgne Herlighed“, „Lysriget“, „Naturen i Gud“⁶⁾, „den uskabte Himmel“, „Guds

¹⁾ Pr. 1854. IV, p. 112.

²⁾ Pr. 1854—58 p. 94.

³⁾ Ib. p. 234.

⁴⁾ Pr. 1859—63, p. 210.

⁵⁾ Pr. 1859—63, p. 269.

⁶⁾ Martensens

Brev til Laub 18. Septbr. 1871 (Laubs Levnet p. 255).

eget Paradis“ — Saligheden, hvori han fra Evighed af beskuer, ja lever sig selv. Netop dette er Hemmeligheden i Theosofien, at den paa en Maade ikke kan nøjes med Aabenbaringen af Guds Herlighed i hans Ord, men i sin „skuende Erkjendelse“ endogsaa skimter den Herlighed, der omgiver ham i selve Himlen¹⁾, og lærer, at denne i Henrykkelsens, i Forklarelsens Øjeblikke aabenbares eller bliver „transparent“ ogsaa for de Troende paa Jorden, netop fordi den som usynlig igrunden omkredser og gennemtrænger alt, ja som den uskabte Himmel er Forudsætning og Grundlag for den skabte Verden — det, hvori det hele Universum²⁾ svæver. Det er denne Herlighed, Böhme og hans Tilhængere skildre i dristige Naturbilleder saa levende, at man ikke ganske uden Grund har sagt om dem, at de lære ikke en Trinitet, men en Quaternitet i Guddommen. Vistnok tager Martensen Afstand herfra og advarer mod at drage det oversandselige ned i Sandseligheden. Ikke desto mindre er, efter ham, „Tanken“, „Grundanskuelsen“ rigtig. „Guds Herlighed“, siger han³⁾, „er i det Hele et i Theologien meget forsømt Begreb, og Skriften er her, som paa andre Punkter, mere theosofisk, end mange „mene“. Navnlig paa sine ældre Dage beskæftigede han sig meget dermed⁴⁾, og vil man spørge, hvorledes han da nærmere tænker eller anskueliggjør sig den nævnte Herlighed, da tager han for yderligere at tydeliggjøre os denne paa ægte romantisk Vis — Musiken til Hjælp.

Man véd, hvorledes navnlig i Tyskland hos Romantikerne (Tieck, Novalis, Hoffmann o. Fl.) disses stadige Higen efter Harmoni og Enhed efterhaanden førte dem ind i Tonernes Verden og til i „Harmoniernes Harmoni“, i Musiken, at finde Udtrykket for deres

¹⁾ Brev til Dorner, a. Skr. p. 134.

²⁾ Jacob Böhme, p. 146.

³⁾ Jacob Böhme, p. 136. 132.

⁴⁾ P. Madsen, Afl. om Martensen i biografisk Lexikon. Breve til Dorner. a. Skr. II, p. 370 flg.

Længsler Maal, ja førte dem til en ren Musikforgudelse¹⁾, der overalt i Tilværelsen hører Rhythmer og Accorder, hører „Farve, der synge, og Blomster, der tone“, og heri finder Aabenbaringer og Glimt af det Herlighedsrige, der foresvæver dem. Men det er netop denne Tanke, der blev grebet af de senere Theosofer (Rocholl, Keerl o. A.), og som Martensen igrunden selv godkjender. Det er uden Tvivl rigtigt, siger han²⁾, „at det tilnærmelsesvis bedste Billede paa den uskabte Himmel og dens harmoniske Enhed er Harmonien selv eller Musiken. I Accordernes Udvikling i de op- og neddukkende Toner og deres indbyrdes Strid, — i Stridens og Spændingens Løsning i salig Ro, i Gjntagelsen af den mystisk henklingende Tone til ny Udvikling, i den evige Tilbagevendelse af Themaet, af Spørgsmaalet, som søger Svaret gennem Tonernes Evolution, og som fører Svaret ind i en rig Proces: heri se vi et timeligt Billede af den evige Rhythmus, den evige Circularbevægelse i Guds Himmel, hvor „melodiske Farver og straalende Toner“ slynge sig i hinanden, hvor intet er i stillestaaende Ro, men alt i Bevægelse, hvor Enheden og Harmonien evigt bliver til ved modsatte Bevægelser og Aktioner. Særlig fremhæve vi her de „melodiske Farver“ og de „straalende Toner“, thi hvad der i den jordiske Verden er adskilt og udstykket, er hisset i Forening, hvorved vi erindre om en Vision hos St. Martin, om hvilken han siger: „Jeg saa Blomster, der tonede, og hørte Toner, der lyste“. Dog er ogsaa dette kun et svagt Billede, en Stammen og en Famlen. Men dette kan siges, at dersom vi kunde gjøre et Indblik i denne Harmoni, kunde skue og høre den, da vilde dette for Fantasien være det samme, hvad den Guds Fred, der overgaar al Forstand, er for den benaaede Kristens Hjerter“. „De Fleste“, siger Martensen³⁾, „ville kalde dette fantastisk“, „men jeg skammer mig ikke ved

¹⁾ Man tænke hos os paa Kierkegaards Hymne til Mozart i hans „Enten—Eller“. ²⁾ Jacob Böhm, p. 145. ³⁾ Mit Levnet III. p. 210.

at tilstaa, at dette fantastiske ret forstaaet er mig det højeste virkelige. I personlig Henseende har det haft den særlige Betydning, at den hinsidige, den tilkommende Verden for mig har vundet i Virkelighed og Nærhed". Maaske, tilføjer han ¹⁾), „er det naturligt, at man i min Alder saa nær ved Overgangen til det tilkommende føler dette nærmere, ja umiddelbart omgivende os". Selvfølgelig finder man da i hans Prædikener Antydninger heraf, navnlig i hans allersidste, betitlet „Haabets Anker". Han taler om „Forhænget", der nu adskiller os fra det usynlige Herlighedsrige, og som for ham er hele den synlige Verden med Sol og Maane og Stjerner, med denne Jord og alle dens „Herligheder, et underfuldt og skjønt Forhæng, stort som selve Rummet med Stjernesmykket og Blomsterpragten, der er vævet deri, med en Uendelighed af Figurer, fuldt af Billeder og Lignelser og Gaader, der i vort Hjerte vække Anelser, vække vor Tanke til at granske dem, men dog kun et Forhæng, ikke Sagen, ikke Virkeligheden. Først indenfor Forhænget ere de sande Himle, hvor der ikke er Tyngde, ikke er Mørke, Død og Forkrænkelighed — Verdener, hvor der baade er Synlighed og Hørlighed med Farver og Toner og en usigelig Skjønhed og Fred, men usynlige for os i denne grove Legemlighed, ufattelige for vore jordiske Sandser, skjønt de ere os ganske nær og allevegne omringe os. Indenfor Forhænget, bagved hele denne synlige Verden, ere de sande, de evige, de blivende Goder, mod hvilke alle jordiske Goder kun ere forsvindende Skygger" ²⁾).

Og spørge vi, hvorledes dette himmelske Rige, denne forborgne Herlighed, denne Uendelighed af usynlige Goder da giver sig tilkjende her i Forkrænkeligheden, i det jordiske, saa fremhæver Martensen atter og atter i Lighed med Theosofien, at det er i Velsignelsen at dette sker. Hvor dette Ord, siger han ³⁾), ikke er en tom Lyd, be-

¹⁾ Af mit Levnet III, p. 210. ²⁾ Af mit Levnet, p. 235 ff. ³⁾ Jacob Böhme, p. 146. ³⁾ Pr. 1849. II, p. 120.

tegner det, at overjordiske, himmelske Kræfter indvirke paa den lavere Natur, medførende forhøjet Liv og Trivsel. Al god og fuldkommen Gave kommer ned fra Lysenes Fader, fra hans Himmel, hans Lysherlighed“. Og dette, siger han, „er vort Væsens dybeste Trang, at den ikke kan stilles ved Naturens Kilder, ikke kan stilles, dersom ikke det evige Livs Kilde vedbliver at rinde iblandt os“, med andre Ord, dersom ikke Kræfterne fra Herlighedsriget vedbliver at gennemstrømme og befrugte os¹⁾, ja, man kan sige, at det er denne ægte theosofiske Betragtning, der har ført Martensen til at gjøre den fine og aandrige Adskillelse mellem Lykke og Velsignelse, den første „hørende Verden til“, den sidste kommende ned fra Lysenes Fader, fra Herlighedsriget heroventil. Vi sige saa ofte, hedder det²⁾, „naar vi tale i denne Verdens Sprog: der hører Lykke til alt, og uden Lykke kan intet have Fremgang, og allerede herved erkjende vi en Magt i Livet, der ikke lader sig beregne efter menneskelig Anstrængelse eller efter Naturnødvendighedens Love. Men hvor langt ædlere er dog Velsignelsen end Lykken. Naar vi nævne Lykken, da nævne vi kun en blind, en tvetydig Magt, som kun hører Jorden og de lavere Egne til, men om Velsignelsen vide vi, at den hører Himlen til og kommer ned fra Lysenes Fader. Lykken er ustadig og falsk og har skuffet mange. Velsignelsen er trofast og bestandig og svigter Ingen, som har sat sin Lid til den. Lykken, selv naar den er Dig gunstig, sørger dog kun for det, som angaar dit udvortes Menneske, men Velsignelsen sørger først og fremmest for dit indvortes Menneske, er bekymret for Dig selv, for din Sjæls Frelse. Lykken tager Afsked med Dig ved Graven, dersom den ikke allerede har gjort det længe tilforn, men Velsignelsen følger Dig gennem Dødens Skyggedal. Vel er Velsignelsen ogsaa i det udvortes, og vi vide jo saaledes,

¹⁾ „Kirkeaaet“ — i „mindre Taler og Skrifter“, p. 96. Jfr. Pr. 1849, II, p. 122. Pr. 1852, I, p. 261. ²⁾ Pr. 1852, I, p. 252.

at Israels Folk ventede aldeles intet af Lykken, men alt af Velsignelsen. I alle Ting var det deres Valgsprog: Vor Hjælp er hos Herren. Dersom Herren ikke bygger Huset, da arbejde Arbejderne forgjæves. Dersom Herren ikke vil bevare en By, da vaage Vægterne forgjæves. Af Herren ventede de Fred i Landet og langt Liv paa Jorden, af Herren ventede de Frugtbarhed for deres Agre og Marker. Men skjønt nu Velsignelsen ogsaa er i alt dette, dog lad os aldrig glemme, at det ikke blot er Kjernen i Axet, men fremfor alt Kjernen i Mennesket, Menneskets Sjæl og Menneskets Hjerte, der trænger til at velsignes“, men da forstaas det ogsaa, at hvad der karakteriserer Velsignelsen, netop er den inderlige Forbindelse af det usynlige og det synlige, ja Aabenbaringen af Herlighedsriget i Forkrænkkelighedsriget. „Forkynd Guds Rige“, siger Martensen¹⁾, „forkynd det som et tilkommende i det Fjærne, men ogsaa som et nærværende, der usynlig omringer os, og hvor vi allerede her kunne indgaa og leve“.

„Kan Du tro, skal Du se Guds Herlighed“, havde Herren sagt til Martha, og som han dengang talte ikke om det, der først skulde ske i Himlen, men allerede her paa Jorden, saaledes er der endnu for Troende Øjeblikke, hvor det usynlige bliver synligt, hvor det evige gennembyder det timelige. Det typiske Udtryk herfor er hos Martensen Forklarelsen paa Bjerget. Her er Bønnen: „Tilkomme dit Rige“ delvist opfyldt; her er, hvad han i sin Forkyndelse tilstræber som det højeste — Gaadernes Forklaring, Modsætningernes Enhed, forbilledlig antydning i Løsningen af den største Modsætning, Livet paa en Maade giver os, Modsætningen mellem Lov og Evangelium, Synd og Naade, men derfor ogsaa Sandhedens og Retfærdighedens, ja Livets rene Grundbillede, med et Ord: Herligheden, egentlig fremstillet os²⁾. Intet Under,

¹⁾ Taler ved Præstevielse 1869—82, p. 227.
p. 102.

²⁾ Pr. 1852, I,

at han dertor oftere vender tilbage til denne Begivenhed som det højeste, der igrunden kan naas her paa Jorden. Med et fremmed Ord kalde vi, hvad der her skete, Transfigurationen, Forvandlingen. Noget af denne Transfiguration, af denne Forvandling, træffe vi ogsaa i Martensens Prædiken, ja vi kan vel sige, at det hører til Ejendommelighederne ved den, aandelig at føre os opad „Bjerget“ til det Punkt, hvor ogsaa vi udbryde: „Her er godt at være“. Ikke er det hans Mening, at vi skulle tage Afsked med det jordiske, men at med Udgangspunktet i det høje, i det evige, antager det lave, det timelige en anden Skikkelse: vore Glæder, vore Sorger, det nærværende, det tilkommende, alt forvandles, ja, hvad mere er: vi selv forvandles. I en vis Forstand kan man jo sige, at hvad der skiller Troende og Vantro, ikke engang er Tro — „thi ogsaa Djævlene tro“ — heller ikke Haab og Kjærlighed, som jo ogsaa Verden kjender, men Forvandlingen, Transfigurationen, „Forklarelsen“ — Forklarelsen ikke fra neden, men fra oven, ikke fra „Dalen“, men fra „Bjerget“. Det var dette, der aftvang Peter Udraabet: „Her er godt at være, lad os bygge Pauluner“. Men Synet svandt. Skjønt en Apocalypse, en Forklaring, var det dog kun et Glimt, et Brudstykke, men vi forstaa, at just derfor blev det aabenbaret Apostlene, som det ogsaa aabenbares os, at vi ved det Glimt, der her vises os af Herlighedsriget, skulde — forvandles, skulde styrkes saavel til Kampen og Arbejdet, der endnu forestaar, som til fastere og hurtigere at ile frem ad Banen mod Maalet til Klenodiet, til Kransen, der vinker fra det høje.

I tvende særskilte Prædikener udtaler Martensen sig nærmere herom. Paa Bjerget, siger han¹⁾, se vi Herren „ikke blot som Tidernes Konge, men som Kongen ogsaa over det tilkommende Herlighedens Rige. Naar det hedder, at han forklaredes for Disciplene, og hans Ansigt skinnede som Solen, og hans Klæder bleve hvide som

¹⁾ Pr. 1852, III, p. 7.

Lyset, da var det visselig den tilkommende Herlighed, der gjennembrød den jordiske Indskrænkning. Og kunne vi ikke sige, at ogsaa for vor Tro har Herren aabenbaret det samme, naar vi samlede Sindet til stille Betragtning? Vi følte os trættede af dette Livs Forkrænkelse, trættede af at vandre blandt Jordens Grave, men følte vi da ikke, at her, hvor Opstandelsens Haab træder os imøde i Guds Søns Beskuelse, og hvor Sjælen ligesom gjør et Indblik i Evigheden, at her er godt at være, her vilde vort Hjerte bygge sit Haabs Pauluner? Dog ikke blot i Betragtningerne, ogsaa i Guds Hus, i Menighedens Forsamling eller i Venners fortrolige Samtale, gives der hellige, salige Timer og Øjeblikke, hvor vi endnu kunne erfare noget af det, hine erfarede paa Bjerget — Øjeblikke, da de himmelske Sandheder kunne fremstille sig for Sjælen i en saadan Klarhed, indgyde Hjertet en saadan Fred, at al Tvivl og Uvished forstummer, og det tykkes os umuligt, at vi nogensinde skulde skilles fra den himmelske Sandhed, umuligt, at denne Fred, som overgaar al Forstand, nogensinde skulde tages fra os, og skjønt den fuldkomne Beskuelse først oprinder i det tilkommende Liv, naar alt det stykkevis afskaffes, dog kunne vi om saadanne Timer sige, at allerede i dem er der en — Skuen. Og spørge vi, hedder det fremdeles¹⁾, „hvordan vi skulle nytte saadanne Timer, da skulle vi vistnok sige om dem med Peter: „Her er godt at være“, men vi skulle ikke sige: „Her ville vi bygge Pauluner“, skulle ikke begjære at fastholde dem som varige og bestandige, men skulle betænke, at de ere givne os til Styrkelse og Bekræftelse for Arbejdet og Kampen og Prøvelsen og Anfægtelsen, som endnu ere forestaaende“. „Have vi rettelig forstaaet dette Evangelium, da skulle vi netop i disse Opløftelsens Timer, naar Herren forklares for os, og vi føle, at her godt at være, tænke paa vor Udgang af denne Verden, tænke paa de evige Pauluner, hvor det, vi her kun kunne eje i

¹⁾ Pr. 1875—80, p. 297 ff.

Øjeblikke, i vort Livs bedste og reneste Timer, er altid og uomskifteligt. Men da skulle vi ogsaa bede: vær med mig paa Prøvelsernes Vej, som endnu staar tilbage, vær med mig i Dødens Skyggedal, at jeg maa komme til den ikke forsvindende, til den uforkrænkelige Forklarelses Egn¹⁾.

Hvem føler ikke, at i disse Øjeblikke „paa Bjerget“ er opfyldt for Martensen, hvad de gamle Mystiskere havde sagt: „En Times Beskuelse er mere værd end alle Kristenhedens gode Gjerninger i 1000 Aar“²⁾, og at i det Hele Beskuelsen, som navnlig Theosoferne skildre som Livets højeste Maal, netop er den, han i sin Forkyndelse ogsaa vil gjøre os delagtige i? Ja, man forstaar, at det ikke er en Tilfældighed, at han saa at sige ender sin Forkyndelse med Forklarelsen paa Bjerget³⁾, og at hans idelige Lovprisning af „Betragtningerne“, „de stille Timer“, „Ensomheden“, „Lønkamret“ osv. i grunden kun er Lovprisningen af denne Begivenhed, der i disse aandelig gjentager sig og fornys. De store Tanker, siger han⁴⁾, „der kunne opløfte Dig over Verden, styrke og bekræfte det indvortes Menneske, dem finder Du kun, naar Du forlader Verden og ad Betragtningens Vej gaar til Faderen“ — føler Trang til i aandelig Betydning at vige op paa Bjerget til Betragtning af den virkelige, den himmelske Sandhed, der altid undflyr den larmende Mængde. Ja, ikke blot mellem Moses og Elias forklares Herren, nej, siger Martensen⁵⁾, hvergang vi se ham i Straalekrandsen af sine Vidner, baade dem, der ere gangne forud, og dem, der fulgte efter — „mange, som de Stjerner, Abraham saa i Forjættelsens Nat“, da sker det os, hvad der forud skete Disciplene, der vare med ham paa „Betragtningens Bjerg“, da forklares han for os, idet vi ikke blot se Moses og Elias hos ham, men ogsaa dem, der vare de største i det Rige, hvor den

¹⁾ Smilgn. Pr. 1859—63, p. 165. ²⁾ Mester Eckart, p. 46. ³⁾ Pr. 1875—80, p. 293. ⁴⁾ Pr. 1849, II, p. 232. ⁵⁾ Pr. 1852, I, p. 54—55.

mindste er større end hine, da høre vi Faderens Røst, der vidner gennem Tiderne: „denne er min Søn, den Elskelige, i hvem jeg har Velbagelighed“, og vi udbryde med Disciplene: „Herre, her er godt at være“. „Lad os derfor holde os til det Lys, som gennem Tiderne udstraaler fra Forklarelsens Bjerg, lad os holde os ikke til Dødeligheds, men til Udødeligheds Vidner og prise Herren, der formedelst disse har bragt Liv og Uforkrænkelighed for Lyset“ ¹⁾.

Men det ses da ogsaa, at den dybere Betydning af Forklarelsen paa Bjerget netop er det apokalyptiske, er at vise ud over sig selv fra det stykværkagtige, hvor vi kun se i et Spejl, i en mørk Tale, til det fuldkomme, da vi se Ansigt til Ansigt, til det salige Haab, til Hvilen i Gud, da Enheden med ham ikke længer skal være paa „Bjerget“, for nogle Øjeblikke, men i Himlen, fast, evig og ubrydelig. „Men just fordi vi erkjende, at vi hernede aldrig naa til at bygge os „de blivende Pauluner“ — Hytter, hvor vi kunne bo i uforstyrret Fred og Ro“, gaar der gennem vort Bryst en Længsel efter de evige Boliger, de evige Hytter, hvor vi skulle være hjemme hos Herren“ ²⁾. „Og ikke“, fortsætter Martensen ³⁾), „ville vi lade denne Længsel udslukkes i os, men ville ofte med Apostlen dvæle ved Udødelighedens stille Tanker og den tilkommende Verdens Rigdom“. Med andre Ord, i Forklarelsen paa Bjerget og i den aandelige Gjentakelse deraf for den Enkelte ser Martensen Herlighedsriget og den dermed givne Enhed med Gud os fast og usvigelig tilsikret.

II. Det karakteristiske for Theosofien og for Romantiken i det Hele er imidlertid, at Herlighedsriget, man venter, tillige ses som et — Skjønhedens Rige, ja det ligger i Sagens Natur, at naar Harmoni og Enhed er Livets Maal, da maa det gode ogsaa væsentlig blive at opfatte som harmonisk, som plastisk formende

¹⁾ Pr. 1852, I, p. 56.

²⁾ Pr. 1849, II, p. 112.

³⁾ Ib.

Princip — som Skjønhed, hvad altsaa vil sige, at i Gud selv er ikke blot det sande og gode, men det skjønnede nødvendig tilstede som uadskilleligt fra hans Væsen¹⁾. Heraf Theosofernes og Romantikernes Tilbøjelighed til at lægge Legemlighed — „Natur“ ind i selve Gudsbegrebet, deres Længsler og Forventning om, at det Herlighedens Rige, hvis Toner de høre, omsider skal fremtræde synligt i udvortes Glans, ja deres hele Opfattelse af Formen, af det ydre som det vigtigste og væsentlige, deres Opfattelse af, at det gode først da egentlig er godt, naar det tillige er skjønt, medens paa den anden Side det uskjønne, det hæslige, det diforme og monstrøse i sig selv er ondt og slet. Blandt meget andet, Hegelianismen i sin Tid bragte frem, var jo netop det, at ikke Indholdet, men Formen er Ideens højeste Udtryk, ja igrunden denne selv — en Anskuelse, som hos os navnlig Hejberg gjorde sig til Tolk for. Han fandt heri til Dels Medhold hos Martensen. „Formen“, siger denne²⁾, „er ikke det vigtigste, for saa vidt man tænker paa et ydre, æsthetisk Gevandt, men for saa vidt der ved Formen tænkes paa den indre Struktur og Organisation, falder jo Formvirksomheden sammen med Produktionen selv“. Og her gjælder det: „le style c'est l'homme“. I det væsentlige deler da Martensen den theosofiske Betragtning af det skjønnede som uadskilleligt fra selve Gudsbegrebet. Spørgsmaalet, siger han³⁾, er jo kun: hvor skal man søge det hos Gud? Det gode og det sande er det ikke vanskeligt at finde hos ham, men det skjønnede? Vel er der dem, der mene, at dette kun tilhører Forgængeligheden, men ligesom en blot aandelig Skjønhed, fra hvilken al Legemlighed, al Udvorteshed, alt Fænomenalt er udelukket, er et blot og bart abstractum, saaledes siger han, ville vi spørge, om Kristne kunne opgive den Fordring, at der ogsaa maa gives en uforkrænkelig, en uforvisnelig Skjønhed, som maa findes

¹⁾ Brev til Dorner, a. Skr., II, 410.

²⁾ Brev til Laub, p. 170.

³⁾ Jacob Böhme, p. 137 ff.

i Gud selv, eller om vi kunne opgive det Haab, at den Himmel eller de Himle, i hvilke de Salige indgaa, vil vise dem en uforkrænkelig Skjønhed? Men da behøve vi ogsaa et andet Gudsbegreb end det blot spiritualistiske. Vi kunne ikke finde Skjønheden i Gud, naar han kun opfattes som tænkende og villende. Vi finde den kun, naar han tillige er imaginerende, er Billed- og Skikkelsedannende, ja selv i en Skikkelse, indehyllende sig som i et Klædebon, et Gevandt. Dette Klædebon, dette Gevandt er Herligheden hos Gud, den uskabte Himmel, Herlighedsriget. Naar vi tage i Betænkning i ren Almindelighed at sige: Gud er skøn, medens vi ikke tage i Betænkning at sige: Gud er god, saa vil Ingen kunne finde Betæneligheder ved at sige: Guds Himmel, Guds Omgivelse er skøn, hans Gevandt, Lysglansen, der omstraaler ham, Riget er skjønt. I dette Rige skulle de, der agtes værdige til at indgaa deri, selv iføres „Gevandter“, Skikkelser, der ere udløste fra alle Forkrænkelighedens kuende og hæmmende Baand (2 Cor. 5, 1): „da skulle de skinne som Solen i deres Faders Rige“, i „uforvisnelig, uforkrænkelig Skjønhed“.

I sin Forkyndelse kommer Martensen oftere tilbage hertil. „Vi forvente“, siger han¹⁾, „en ny Himmel og en ny Jord, hvor ikke blot Retfærdighed bor, men hvor Aand og Legeme atter skulle forenes i Skjønhed og Herlighed“. „Kan Du“, hedder det²⁾, „trøstes ved, at der gives en tilkommende Verden, hvor al Legemlighed er forsvunden, hvor Du ingensinde mere skal skue en synlig Verdens Under, en synlig Verdens Herlighed, hvor der ikke skal være Skjønhed, ikke skal være Skikkelse eller Farver eller Toner, hvor ingen Røst skal lyde til Dig, og alt kun være en stille, en skikkelsesløs Usynlighed“? Kristus sagde efter sin Opstandelse til sine Disciple: „Det er mig selv“³⁾. „Er det dog ikke dette

¹⁾ Pr. 1859—63, p. 126.

²⁾ Pr. 1864—69, p. 219.

³⁾ Ib.,

Ord, vi ønske at høre af enhver elsket Skikkelse, vi haabe at gjense hisset, ikke en anden, en fremmed Skikkelse, men den samme, kun frigjort fra Forkrænkeligheden, fra den jordiske Indskrænkning"? Ja i Landet „bag Forhænget“ skulle vi mødes i „usigelig Skjønhed“¹⁾: „da kunne vi vel forestille os, at der blandt disse er den, der paa engang tykkes Dig fremmed og dog saa velbekjendt, fremkaldende dine dyrebareste Erindringer, og at den nærmer sig til Dig og siger med Kjærlighedens Røst: Kjender Du mig ikke? Det er mig selv — mig selv, der paa Jorden vandrede med Dig i trofast Kjærlighed. Her er det forkrænkelige forvandlet til Uforkrænkelighed“²⁾. „Ja, engang oprinder der en Paaskedag, da den store Tempelbygning skal fremstraale i uforkrænkelig og uforvisnelig og ubesmittelig Herlighed med alle Guds Børn, da selv den legemlige Skabning skal være udløst af Forkrænkelighedens Baand, da Aand og Legeme skulle være formælede i hellig Skjønhed“³⁾.

Paa den anden Side: som Martensen samstemmer med Romantikerne i, at det gode først ret aabenbarer sig i det skønne, saaledes deler han ogsaa deres Betragtning, at det omvendt er i det uskønne, det disharmoniske, ja hæslige, at det onde ret egentlig kommer til Ufoldelse. En Natur, siger han, hvor Difformiteter og Vanskabninger møde os, „kan umulig være eller blive Aandens Paulun“. „Naar jeg ser denne Natur i Fødselssmerter at føde sine utallige Børn for derefter at tilintetgjøre, at forstyrre, hvad den selv har frembragt; naar jeg ser Ormen, som skjuler sig i den ædleste Kjerne, ser utallige Skabninger fra Fødselen af behæftede med Sygdom, Misdannelse, Misvæxt, henlevende en sygelig Tilværelse, skal jeg da sige, at Naturens Skjønhed og Herlighed ikke er underlagt Forkrænkelighed? Og naar nu denne Natur drager sit Slør tilside for mig, taler til mig i forfærdelige Billeder og

¹⁾ Af mit Levnet III, p. 236. ²⁾ Pr. 1864—69, p. 224. ³⁾ Pr. 1859—63, p. 249.

Lignelser, der minde mig om Synden i Menneskets Hjerter; naar den siger mig, at hvad der hvisler i Slangen, hvad der hyler i Rovdyret gennem Ørkenen, hvad der sukker og klager i den svagere, den overvundne Skabning, der vaander sig i Dødens Kvaler, det er i Slægtskab med den Forstyrrelse, som ogsaa er indkommen i Menneskets Liv: skal jeg da sige, at dette er den Fuldkommenheds Tilstand, som er bestemt for Skabningen, at dette er den Natur, i hvilken Aanden skal finde Hvile som i sit rette Paulun og Tempel?"¹⁾

Hermed hænger det ligeledes sammen, naar han i de antediluvianske Uhyrer og Monstrositeter ser Rester af den gigantiske Kamp i en forsvunden Tilværelse, hvor det onde paa Grund af et overtimeligt Fald i den højere Engle- og Aande verden ret blev sluppet løs. „Skriften antyde os“, siger han²⁾, „at der før Menneskets Syndefald har været et Syndefald i den højere Aande verden, i Engleverdenen, at derfra en Mørkets og Løgnens Aand har indsneget sig i Paradis til at forføre Mennesket og bringe Synd og Død og Elendighed ind i Verden“. Kun saaledes forklares de nævnte Naturforstyrrelser, der endnu i deres fossile Tilstand forfærde os. Fra første Begyndelse af havde Gud anlagt sin Skabelse paa en dobbelt Mulighed — Muligheden til en syndfri og harmonisk Udvikling d. e. en Udvikling i Skønhed, og Muligheden til en disharmonisk og syndig Udvikling d. e. en Udvikling i det uskjønne. Ved Faldet i det overtimelige blev det til vor Ulykke denne sidste Udvikling, der fik Overtaget: „da blev den hele Mangfoldighed af „Kræfter og Potenser“, der i den normale Udvikling skulde være holdte nede i „Forborgenhed og Latens“, løsladte til fordærvelig Virken og Virkelighed, til i en falsk Isolation, i falske Skilsmisser og Sondringer at frembringe hine gigantiske Abnormiteter og i det Hele alt, hvad der endnu i Naturen er misdannet, bærer Hæslighedens og det uskjønnes Præg³⁾.

¹⁾ Pr. 1854, IV, p. 8c. ²⁾ Pr. paa alle Søn- og Helligdage, p. 32.

³⁾ Jacob Böhme p. 191.

Man forstaar nu den Betydning, der i Martensens Forkyndelse tillægges det ydre, Sproget, Fremstillingen, og at han i det Hele hos os nærmest er kommet til at staa som Repræsentant for, hvad man maaske ikke med Urette har kaldt den æsthetiske Kristendomsforkyndelse. Thi naar Formen er det prædominerende, naar det gode, som vi have set, overvejende fremhæves som det formdannende, det plastiske Princip, da er det en Selvfølge, at en Forkyndelse ogsaa kun da nærmer sig sit Ideal, naar den selv er plastisk, med andre Ord, naar den ogsaa i det rent ydre, i sproglig Henseende fremtræder i skjøn og til Dels formfuldendt Skikkelse. Men netop dette er, hvad der i høj Grad udmærker Martensen. „Jo sublimere, jo aandigere Indholdet er“, siger han, „desto skjønnere maa ogsaa Formen være“. Vi Ældre, der have hørt ham, mindes, hvor betagende hans Forkyndelse lød, og at hvad der maaske mest henrev os, netop var Formen, Fremstillingen — plastisk og fin indtil de mindste Enkeltheder som antik Skulptur, og dog over det Hele Romantikens anelsesfulde Stemning, paa samme Tid som det i sproglig, i stilistisk Henseende nøjagtige og korrekte, der overalt udmærker ham, gav Foredraget en egen Vellyd, ja stundom en ligefrem musikalsk Velklang. Det er Romantikernes Musikforherligelse, der her gaar igjen, og ikke blot hos Martensen, men maaske i endnu højere Grad hos hans Efterfølgere, „den Martensen'ske Skole“: man ikke blot maler med Ordet, men i bogstaveligste Forstand, man musicerer med det: Perioder, Sætninger, Ord — alt bliver til Velklang, til Rhythmer og Akkorder ¹⁾. For at opnaa dette udelader Martensen ofte det simpelt forbindende og, hvilket da erstattes med en Række

¹⁾ Jfr. M.'s Brev til Laub (a. Skr. p. 118), hvor han foretrækker den autor. Oversættelse af 1ste Salme: „den Gudfrygtige er som et Træ plantet „hos Vandbække“ for Prof. Hermansens: „ved Bække“ „thi „Vandbække“ har mere Rhythmus i sig og er mere malende“ siger han.

Gjentagelser af umiddelbart foranstaaende Ord („hvor skjønt, hvor sandt, hvor opløftende er det dog ikke“, eller: „Og Korset — lærer det os ikke at bede, lærer det os ikke Ydmyghed, lærer det os ikke at sige —?“) hvorved en vis rytmisk Parallelisme opnaas, eller Tanken udvikles gennem en Række Spørgsmaal, knyttede til det stereotypet tilbagevendende Thema („Se paa os, sagde Peter og Johannes til den Halte, og naar vi da se paa dem med et aandeligt Blik, se vi da ikke, at de vare fattige paa alt, hvad der kun er menneskeligt? Se paa os, sagde Peter og Johannes til den Halte, og naar vi da se paa dem med et aandeligt Blik, se vi da ikke, at de vare fattige paa egen Kraft? — Se paa os, sagde Peter og Johannes til den Halte, og naar vi da se paa dem med et aandeligt Blik, se vi da ikke, at de vare fattige paa jordiske Forhaabninger?“) — atter et Middel til at bevare Rytmen, Velklangen. Eller han ombytter almindelige Ord og Udtryk med saadanne, der høre hjemme i „den højere Stil“ (forborgen, Forlængsel, uforvisnelig, uforkrænkelig, Pauluner osv.), hvorved selv det jævne og dagligdags modtager et Præg af Højhed og Værdighed, ja af Harmoni — alt sammen mindende om vor romantiske Litteraturs Guldalder med sin formfuldendte Stil og Fremstilling. Deraf netop Martensens Aversion for det formløse, det ukorrekte og udannede. Derfor var Læg-mænds Forkyndelse, i al Fald en Forkyndelse uden „Kirke-stil“, ham egentlig imod, var ham, som han siger, en „Mortifikation“ ¹⁾. Ja, man kan vel sige, at det netop er Manglen paa Dannelse eller rettere paa Form, der bringer ham til at se paa Lægprædikanterne som paa „tve-tydige Skikkelser“ ²⁾. Derfor stødes han ogsaa ved enkelte Udtryk i Grundtvigs Salmer, ja, selv mange naturtro Skildringer ere ham netop i deres Naturtroskab imod, fordi det uskønne, det disharmoniske overhovedet er ham

¹⁾ Af mit Levnet, II. p. 98. ²⁾ Brev til Brammer. a. Skr., p. 287.

imod¹⁾. Derfor skrider Udviklingen i hans Forkyndelse ogsaa gjerne frem gennem en Række Spørgsmaal, oftest i betinget, hypothetisk Form („maa det dog ikke siges?“ — „gjælder det ikke ogsaa?“ — Hvem ser vel ikke?“ osv.), hvorved opnaas, at det onde og hæslige, hvis Omtale dog ikke helt kan undgaas, mere antydes og anes end egentlig skildres, og Harmonien og Skjønheden saaledes heller ikke brydes. Overhovedet har han i høj Grad forstaaet Hemmeligheden ved „den talende Taushed“, har forstaaet den Kunst at skildre gennem Antydninger, ja Fortielser, hvad, som bekjendt, en af Romantikernes Koryfæer, Schiller, betragter, ja besynger som det fuldkomneste Mesterskab i Stilen²⁾. Men netop dette er et af Hovedmidlerne for Martensen til at fremkalde den anelsesfulde Stemning og hele Velklang, der karakteriserer hans Fremstilling. Maaske et skarpt Blik selv i en saa ringe Ting som den hyppige Anbringelse af Adverbierne foran Udsagnsordene („ikke sige vi“, „ingenlunde mere vi“) og den stadige Brug af det lille dog til dermed at begynde Eftersætningen — („dog paastaa vi“, „dog gjælder det“) vil kunne se Antydninger af Bestræbelser i lignende Retning.

12. Man ser, at det gaar med Læren om „det skønne“ i Gud, som det gaar med Læren om „Modsætningerne“ i ham, at disse Theorier egentlig ikke støtte sig til Skriftbeviser, men nærmest ere fremkomne som Frugter af den theosofiske og spekulative Skuen og Erkjendelse. Men det er netop herimod, Kritiken maa gjøre Indsigelse. Det er ikke det, man benægter, at der

¹⁾ Anm.: Man kan vist derfor rolig sige, at en Skildring af Herrens Fremtræden som den, Kierkegaard giver med Ordene: „Se ham hist mellem en Mursvend og en Børstenbinderlærling, omringet af jublende Fiskere, Skrædere og Skomagere“, vilde hos Martensen være ganske utænkelig.

²⁾ „Jechlichen andern Meister erkennt man an dem, was er ausspricht. — Was er weise verschweigt, zeigt mir den Meister des Styls“.

i Bøn og Opløftelse kan gives Øjeblikke, hvor en Slags Skuen virkelig finder Sted. Men derfra og til en virkelig Erkjendelse og Begriben er et meget langt Spring. Heller ikke er det Fejlen, at Theosofien fremhæver Skabelse og Inkarnation som de tvende Hovedkjendsgjæringer, hvori Gud aabenbarer sig, men et er det at betragte det her ved fremkomne Modsætningsforhold mellem ham og Verden som betingende den hele Kristendom, noget andet at erklære det nødvendigt til Udviklingen af selve Guds Væsen. Skriften har intet herom. Tvertimod siger den, at Ingen nogensinde har set Gud, der bor i et Lys, hvortil Ingen kan komme, hvad jo netop vil sige, at fordi en Erkjendelse med Nødvendighed bliver til for os paa denne eller hin Maade, derfor er det ikke sagt, at den samme Nødvendighed foreligger for Gud. Sagen er, at naar Theosofien eller, hvad der her er det samme, Spekulationen mener at kunne gjøre et dybere Indblik i Guddommen end det, Aabenbaringen giver, da tager den i Virkeligheden sin Tilflugt til en ren naturlig Erkjendelse¹⁾. Dette ses klart af dens Skildringer af Guds „Herlighed“, „Lysriget, der omgiver ham“, der alle hente deres Billeder og Forestillinger fra det naturlige og materielle. Med andre Ord: Spekulationen er og bliver som saadan naturlig. Hvor langt den end forfølger sit Maal, den naaer aldrig det kristelige, af den simple Grund, at det slet ikke ligger paa dens Vej, men ved Siden af eller oven over denne²⁾. Som Aabenbaring indeholder Kristendommen altid det, som Menneskeaanden ved egne Anstrængelser aldrig naaer. Dersom det naturlige overhovedet kunde hæves og potenseres saa højt, at det kristelige dermed indtraadte, da havde en Foranstaltning som Guds Søns Menneskeblivelse været ganske ufornöden, og naar Vorherre har bevaret Taushed om Guds Væsens Aabenbaring indadtil, om hans „forborgne Herlighed“, saa er det simpelthen,

¹⁾ H. Scharling: Jacob Böhm's Theosofi, p. 172. ²⁾ Villh. Rothe, Breve om Martensens Dogmatik, Nyt theol. Tidsskr. 1853 og 1854.

fordi denne i den nuværende Verden ikke kan aabenbares os.

Ganske vist siger Martensen, „at han vil tro for at erkjende“, og at han saaledes netop ikke tager sit Udgangspunkt i den naturlige, men i den gjenfødte Bevidsthed som „relativ selvstændig Erkjendelseskilde“¹⁾. Men dette beror paa en Misforstaaelse af Gjenfødelsens Natur, der i sig ikke er en intellektuel, men en religiøs-sædelig Akt og kun for saa vidt vedrører Erkjendelsen, som denne begrændses til Aabenbaringsindholdet og ikke trænger ind i det, der ligger ud over dette, det forborgne og skjulte²⁾. Herimod indvender Martensen gjentagne, „at man dog maa vide, hvad man tror paa“. Dette er i sin Almindelighed rigtigt nok, men ogsaa her gjør sig en Misforstaaelse gjældende, idet den Viden, der her tales om, hos Martensen gjøres til et med den videnskabelige, den rationelle Erkjendelse, medens der jo slet ikke siges andet, end at den Troende maa være sig Trosindholdet bevidst. Trosindholdet er Guds Kjærligheds Aabenbaring i Kristus, men man kan være sig dette bevidst som det, der netop ikke kan vides: o: rationelt begrundes, og just derfor tror man paa det. Børn kunne have en levende Bevidsthed om deres Forældres Kjærlighed, og just fordi de føle sig ude af Stand til rationelt at begrunde denne, tro de saa meget fastere paa den. En Kvinde kan skuffes, kan bedrages i sin Kjærlighed, og for hver Skuffelse voxer den sig stærkere. Hvem forstaar det? Overhovedet er der vel i al Kjærlighed noget, der ikke kan vides, som man ikke kan give Grunde for, bringe til Enhed og Harmoni, men just derfor tror man paa den. Saaledes ogsaa med Guds Kjærlighed.

Theosofien begrunder sine Forsøg paa at naa til Erkjendelse af Guds „indre Herlighed“ med Paastande, som at „Selvbevidstheden er et med Gudsbevidstheden“, eller, at „ikke blot er Mennesket gudbeslægtet, men Gud

¹⁾ Dogmatik § 29.

²⁾ H. Scharling, a. Skr. p. 179.

selv er menneskebeslægtet“, hvorved det menneskelige da oprindeligt kommer til at høre Guds billedet til, ja „nærmere“, „dybere“ betragtet er at opfatte „som væsentlig, som sand Humanitet“. Men det ses let, at dersom det menneskelige saaledes virkelig hørte med til det Afbillede af Gud, vi bære i os, da maatte det ogsaa høre til „Forbilledet“ eller til Gud selv, men paa denne Maade blev det jo ham, der oprindeligt bar vort Billede, og ikke omvendt, som Skriften lærer, os, der bærer hans. Men hertil kommer, at da Sønnen er Guds uskabte, evige Billede (Hebr. 1, 3. Coll. 1, 15), saa maatte ogsaa han fra Evighed af have været „væsentlig Humanitet“, hvilket ganske strider mod Skriften, der lærer, at først i Tidens Fylde „blev han funden i Skikkelse som et Menneske“. Og endelig, da det selvfølgelig er Meningen, at „det væsentlige“ skal blive til Virkelighed, saa maatte Realisationen af Guds billedet, den sande Humanitet, ogsaa kunne ske ad human, ad menneskelig Vej, d. e. paa naturlig Maade gennem en Kulturudvikling, men ad denne Vej naas, som vi have set, Maalet aldrig: „det naturlige Menneske fatter ikke de Ting, der høre Guds Aand til“¹⁾.

Fremdeles: Martensen ser i den skuende Erkjendelse, i „Forklarelsen“ det højeste, der overhovedet kan opnaas paa denne Jord. Hertil maa svares, at er det end sandt, at Kristne endnu kunne opleve Øjeblikke, der fylde Sjælen med en Glæde, som vel kan lignedes med Apostlenes paa Bjærget eller Pauli Henrykkelse til den tredje Himmels, saa er dette dog ikke det højeste. Apostelen siger: „havde jeg al Kundskab og al Tro“, altsaa ogsaa en fuldkommen Skuen af Guds Herlighed, „men ikke Kjærlighed, da var jeg intet“. Med andre Ord: højere end at beskue Kjærligheden, selv i sin fuldkomneste Skikkelse, i Gud, er at have, er at øve den. „Gak hen og gjør ligesaa“, siger Herren i Anledningen af Lignelsen om den barmhjertige Samaritan og mener jo aabenbart hermed:

¹⁾ V. Rothe a. Skr.

Ikke det at høre om eller beskue dennes Kjærlighed, nej at øve den er Hovedsagen.

Martensen skildrer Herlighedsriget som et Skjønhedens og Harmoniens Rige, men dets første Tilsynkommelse og Aabenbaring i Verden, da Herren fødtes i Ringhed og Fattigdom, skete jo saaledes netop ikke i Skjønhed og Harmoni. Og se vi paa Forberedelserne hertil, var det da ikke stridende mod al Harmoni, at da Gud gennem Aarhundreder havde opdraget, ja optugtet et Folk, som han havde beskærmet, bevaret, paa utallige Maader gjort til Gjenstand for sin Omsorg — for det, man i Sandhed kan kalde den mest særegne Naade, saa blev det til syvende og sidst jo slet ikke dette Folk, men, som Skriften siger, et Ufolk, Hedninge og Fremmede, der modtog Evangeliet? Herren selv, man tænke paa Fortællingen om den kananæiske Kvinde, er jo opfyldt af Forundring herover. Og gjentager det samme sig ikke i vore Dage? Er det ikke stridende imod Harmonien, at medens Evangeliet bliver uden Virkning blandt de Dannede, de Begunstigede, ogsaa dem, der maaske fra Barnsben af have haft fri og uhindret Adgang til troende Forkyndelse og Paavirkning, saa er det saa tit blandt de Udannede, de Uoplyste, de i alle Maader daarligt stillede, at Jordbunden alligevel viser sig mest modtagelig for Sæden, som er Guds Ord?

Og nu Formen, Fremstillingen. Ja, ganske vist: overalt hvor man opfatter det gode som det plastiske, dér vil det skjønne, det harmoniske, Velklangen, Rytmen komme til at spille en overdentlig Rolle — dér bliver det formfuldendte, det ordnede, det proportionale, kort: „de vel disponerede Prædikener“ en Hovedfordring til Forkyndelsen. Vi ville ingenlunde benægte den store Betydning heraf, vi mene kun, at højere end alt dette er Sandheden, ikke den abstrakte, den theoretiske, men den personlige, den selvoplevede, og netop her sker det, at hvad der mange Gange gjør en Forkyndelse uimodstaaelig, ikke er det fuldendte, det skjønne, det harmoniske, men tvert-

imod det disharmoniske, er Betagetheden, er Grebetheden, er Sandheden, der tumler og kæmper med Formen, brydes med den og netop gennem disse Brud — gennem det disharmoniske — saaledes bringer Sejren hjem. Enheden, Harmonien staar i det Hele her-nede som en Stræben, som et Maal for vor Udvikling, og kan dette end delvist naas, saa gives der paa den anden Side vistnok ogsaa Tilfælde, hvor det delvist maa opgives, ja, hvor det saakaldte harmoniske saa langt fra betegner Liv og Udvikling, at det snarere tyder paa, at denne er standset eller i al Fald foreløbig bragt til Afslutning.

13. Martensen indrømmer selvfølgelig, at Harmonien, Enheden, aldrig fuldkommen opnaas paa denne Jord. Vi blive her i Troen forenede med Vorherre og kunne delvist, i Beskuelsen, føle os i Enhed med Gud Fader selv, men med Verden, med Naturen, er en Enhed i højere Forstand uopnaaelig. „Den ganske Verden ligger i det onde“, og mellem Naturen, Verden, hvor Nødvendigheden hersker, og Aanden, der er undergivet Frihedens Lov, er Modsætningen for dyb, til at den harmoniske, den fuldkomne Enhed kan komme i Stand. „Men vi forvente en ny Himmel og en ny Jord,“ da Alskabningen skal udløses fra Forkrænkelighedens Trældom til Guds Børns herlige Frihed, med andre Ord: Enheden er givet i Forventningen, er den — apokalyptiske Enhed, Enheden i Haabet om det Tidspunkt, da den største af alle Modsætninger, Modsætningen mellem Aand og Natur, Lov og Evangelium, Frihed og Nødvendighed, Sjæl og Legeme, skal være løst til fuldkommen Harmoni, da Skabningens Forlængsel, da Bønnen: Tilkomme dit Rige, ret egentlig opfyldes ogsaa i Naturens, i Legemlighedens Forherligelse — den Enhed, paa hvilken Martensen derfor ogsaa anvender Apostlens Udtryk: „Kristi Evangeliums Fylde“. Naar jeg kommer, siger Apostlen, „kommer jeg med Kristi Evangeliums Fylde“ (Rom 15, 29), men hvor,

hedder det hos Martensen¹⁾), er denne vel skildret klarere end der, hvor han kommer med Evangeliet om Skabningens Forlængsel og Opfyldelsen af de dertil knyttede Forjættelser? „Skabningens Forlængsel“ — fører dette os dog ikke ud i selve den bevidstløse Skabning, i Naturen trindt omkring os, hvor Livet ogsaa kæmper med Døden, ogsaa sukker under mangehaande Forkrænkelighed og Død og Smerte? Med hvad var dog Skabningens Liv med alle dets Fødselssmerter, dersom det fuldkomne aldrig kommer, dersom vi ikke havde Kristi Evangeliums Fylde, der forjætter os, at engang oprinder dog Fuldendelsens Dag for den ganske Skabning, engang kommer dog Guds Rige?“ Derfor vaagner op i Skabningens hellige Fremtidslængsler! Ja, „selv naar jeg vender mig til det skjønneste, det fuldkomneste, jeg kjender i den legemlige Skabning — det menneskelige Legeme, maa jeg da ikke sige: just i Mennesket sukker Naturen efter Forløsning, sukker i Blinde, Halte, Spedalske, Værkbrudne, Døve, Stumme, sukker i os alle, thi er der nogen, der ikke har fornummet, at at han bærer Aandens Klenodie i et skrøbeligt, et forkrænkeligt Kar, som jo Apostlen siger: Ogsaa vi, som have Aanden, sukke besværede, forventende vort Legemes Forløsning? Og skal jeg da mene, at den Natur, hvis skjønneste, bedste, fuldkomneste Værk er Menneskets forkrænkelige Legeme, er fuldkommen og ikke trænger til Forløsning? Jeg vil tro paa Skabningens Forlængsel, jeg vil bede: Tilkomme dit Rige, og da vil jeg ikke blot tænke paa al den sjælelige og aandelige Nød, som er i Verden, men ogsaa paa al den udvortes, al den legemlige Nød, hvorunder Skabningen sukker, vil tænke paa den Tid, da min Herre og Frelser vandrede paa Jorden, antog sig ogsaa den legemlige Nød, taledes sit Effata, sit forløsende: „Lad dig op“ over den Døve og Stumme, virkede, hvad han sagde: Blinde se, Halte gaa, Spedalske renses, og

¹⁾ Pr. 1854, IV, p. 70.

Evangelium prædikes for de Fattige, vil tænke paa hans herlige Opstandelse fra de Døde, da han opstod med et forklaret, et herliggjort Legeme til et Vidnesbyrd, et Pant paa den tilkommende Herlighed. Ja, engang kommer dog Enden, engang oprinder dog Fuldendelsens Dag for den ganske Skabning, da Guds Paulun skal være hos Menneskene, da Døden ikke skal være mere, ej heller Skrig, ej heller Pine, thi den gamle Skabningens Indretning er da forgangen, og der er bleven en ny Himmel og en ny Jord, paa hvilken Retfærdighed bor ¹⁾).

Man ser let, at den apokalyptiske Betragtning af Naturen, selv om den ikke fører til Enhed og Harmoni med denne Verden, dog forsoner med Tilværelsen netop dér, hvor en ikke kristelig Opfattelse alene ser Udslag af Skjæbnens og Nødvendighedens blinde Magter. Vi kunne jo ikke forklare Naturgavernes Forskjellighed, heller ikke forstaa vi, hvorledes, bogstavelig talt, nogle kun synes fødte til Lidelser, medens andre fra Vuggen til Graven henleve Livet under Smil og Lykke. Vi kunne til Nød forstaa Menneskers Uretfærdighed, kunne forstaa, at den stille, den redelige, den flittige Arbejder saa tit ingen Vegne kommer, men Naturens Uretfærdighed, det, at et Menneske fra Fødselen af, ja stundom forud for denne, er bestemt til Ulykke — hvorledes forklares dette? Martensen svarer: se herpaa som paa et midlertidigt, ty til ham, i hvis forborgne Raad Frihed og Nødvendighed tjene samme Maal, ja igrunden ere et — til ham, der fordum sagde til Peter: „hvad jeg gjør nu, forstaar Du ikke, men Du skål forstaa det herefter“, med andre Ord: spørg ikke om et Hvorfor, men om et Hvortil, og Du skal finde, om ikke Forkiaringen, saa dog det, der „harmoniserer“ det uforklarlige og saaledes ogsaa her bringer en Slags Enhed til Veje; kun i en apokalyptisk Naturbetragtning er Gaadens Løsning givet. I sin Præ-

¹⁾ Pr. 1854, IV, p. 81.

diken over den Blindfødte har Martensen udførligere udtalt sig herom.

„Har denne syndet, eller hans Forældre?“ Med dette Spørgsmaal“, siger han ¹⁾, „røbe Disciplene den sande og rigtige Erkjendelse af, at der bestaar en dyb Sammenhæng mellem Synden og den jordiske Lidelse“. Dog føle vi, at denne almindelige Erkjendelse ikke er tilstrækkelig til at forklare Gaaden i det enkelte, at det vilde være Ubarmhjærtighed overalt at bringe den til Anvendelse, og at vi ved bestandig at vende tilbage til egen Brøde som rette, eneste Svar kunde som Hjobs Venner fortjene Navn af „kjedsommelige Trøstere“.

Ved hvor mange Lejligheder gjentager sig dog det gamle Hvorfor, hvad enten vi se hen til andres eller vore egne Skjæbner. „Vi taledes om Fødselens tunge Skjæbner. Men naar vi se Mennesker, til hvilke store Forhaabninger knytte sig baade for Samfundet og deres Nærmeste, i Livets Midte rykkes bort ved Døden fra halvfuldendte Arbejder, efterladende et stort, et uerstatteligt Savn, og vi paa den anden Side se saadanne, som for menneskelige Øjne ikke er til Nytte for nogen eller for noget, i Velvære at hendrage deres Liv indtil Alderdommens sidste Grændse: vi staa dog atter for en Gaade, vi ikke kunne løse. Eller naar vi, hvad til enhver Tid gjentager sig, se store Skarer af smaa Børn indkomme i denne Verden og efter kort Tids Forløb atter at bortrives af dødbringende Sygdomme: vi staa dog atter for en Hemmelighed, hvis Slør vi ikke kunne løfte“, og den Enkelte, som rammes af et saadant Slag, spørger: hvorfor skulde dette dog vederfares mig, just mig, da dog saa mange andre blive fritagne for denne store Sorg? Ja, dette er Vanskeligheden: hvorfor just denne Enkelte, hvorfor Dig eller mig? Og ikke blot Fødselen og Døden bringer os Gaaden, Livet selv bringer os den under sin daglige Gang i de mangfoldigste Skikkelser“. Thi hvorfor maa dog just

¹⁾ Pr. paa alle Søn- og Helligdage p. 500 ff.

denne Enkelte, hvis ædle Sjæl vi kjende, og som visselig ikke er Synder fremfor andre, bære paa en langvarig, en smertelig Sygdom, der forstyrrer baade Sjælens og Legemets Kræfter og hindrer enhver Glæde, enhver Nydelse af Livet? Og hvorfor maa dog denne Enkelte, hvis redelige Stræben vi kjende, uophørlig kæmpe med Modgang. med Gjenvordigheder, saa at intet vil lykkes for ham, medens der er andre, for hvem alt ligesom føjer sig i denne Verden?“ Hvorledes forklare vi dette?

Herren løser os Gaaden, men saaledes, at han giver Sagen en hel ny Vending, idet han siger: I skulle ikke spørge hvorfor, men hvortil, til hvilken Ende, til hvilket Maal, og da giver han den Dag i Dag det samme Svar, som han gav Disciplene ved Helbredelsen af den Blindfødte: „paa det Guds Gjerninger paa ham skulde aabenbares“. Ja, derfor helbredte han ham, ikke blot for at give ham det legemlige Syn, men ogsaa Synet for Guds Rige, thi der staar jo, at han faldt ned for ham og sagde: „Herre, jeg tror“. Og da hans Øje saaledes var blevet opladt for Guds Riges Kjærlighed, skulde vi mene, at han nu har klaget over sin Blindhed, klaget over, at Herren førte ham ad en saa dunkel Vej, ad Blindhedens Vej, da Udgangen dog var Lyset, dog var dette at se Guds Herlighed? „Paa det Guds Gjerninger skulde blive aabenbarede“. Dette er Gaadens Løsning, saaledes som Kristus giver os den. Med andre Ord Gaadens Løsning er den apokalyptiske. Den besvarer os ikke, hvad der ikke skal besvares, saalænge vi vandre i Tro og ikke i Beskuelse, men siger os, at hvor uforklarlige end de Veje ere, ad hvilke Gud fører os, ja gennem Skjæbner, der ere at ligne med mørk Nat, hvor intet Lys skinner: dog skal Udgangen være til Lyset, dog skal Naaden og Forløsningen være det sidste, naar vi kun selv lade os føre af den usynlige Haand, der ikke tager fejl af Vejen og Maalet. Thi dette vide vi jo dog, at den faderlige Gud, som dannede ethvert Menneske forskelligt og bestemte for dette baade en Sjæleejendommelighed og en

Skikkelse forskjellig fra alle andre, han har ogsaa, da vi endnu vare ufødte, fattet en særlig Opdragelsesplan for os, har bestemt den særegne Vej, ad hvilken han vilde føre netop denne Enkelte, de særegne Midler, ved hvilke han vilde opdrage ham. „Men skulde da jeg, den indskrænkede Skabning, mene at kunne gennemskue denne Opdragelsesplan, der ikke blot er beregnet for den nærværende, men den tilkommende Verden, og som jeg dog ikke kan kjende uden at kjende alt det tilkommende? Skulde jeg mene at kunne bedømme de Midler, ved hvilke den guddommelige Opdrager vil kunne opnaa sin Hensigt med det enkelte Menneske, hvorfor han gav ham disse eller hine Anlæg og Evner, men tillige nægtede ham andre, gav ham en Indskrænkning, en smertefuld Tilsætning til disse Evner, ja tilstedte Forkrænkkelighedens Magter her at udøve deres forstyrrende Virkninger? Kan jeg da virkelig vide, hvad disse medfødte tunge Skjæbner eller disse tilstødende Skjæbner skulle gavne dette Menneske, det være sig i den nærværende Verden, det være sig i den tilkommende?“

„Paa det Guds Gjerninger skulde aabenbares paa ham“. Lad os da holde fast herved. Det skal opfyldes paa Enhver, som lider under uforklarlige Skjæbner, naar han kun ikke selv vil forhindre Guds Gjerninger paa ham, skal opfyldes i den nærværende eller den tilkommende Verden. Og opfyldes ikke allerede saa ofte her i Verden, hvad der opfyldtes paa den Blindfødte? „Se vi dog ikke saa ofte, at en Sygdom, et legemligt Onde, eller en Ulykke, et Skjæbnens Slag, der kommer som et Lyn fra klar Himmel, frelser et Menneske fra aandelig Blindhed, at hans Øjne derved oplades for dette Livs Forfængelighed, dets Skuffelser, dets Blændværk, oplades til at se Guds Rige og finde den Frelser, som siger: „Jeg er Verdens Lys, hvo, som følger mig, skal ikke vandre i Mørke“? Blev da Guds Gjerninger ikke aabenbarede paa ham? Se vi da ikke ofte, at Dødens haarde Slag, at Tabet af et elsket Menneske — et Barn kan tjene til at fremme

de Efterlevendes Væxt i Troen og Haabet og Kjærligheden, i Gudhengivenhed og Lydighed, tjene til, at vi dybere slaa Rod i den hinsidige Verden, idet vi have Venner og Elskede hisset, som der skulle modtage os i de evige Boliger, og hvor Vorherre og Frelser selv vil modtage os, han, som aabnede vore Øjne og gennem disse Smerter drog os nærmere til sig? Og derfor, om det nu er Nat i dit Liv, om der end er et uigjennemtrængeligt Mørke i dine Skjæbner: Du skal dog holde fast derved, at ogsaa denne Nat, at ogsaa dette Mørke, at ogsaa disse Smerter, at ogsaa disse Angster skulle tjene til, at Guds Gjerninger blive aabenbarede paa Dig, naar Du kun ikke selv ved Utaalmodighed forhindrer det“.

Saaledes fremstiller sig da i sine Grundtræk Martensens harmoniske Livssyn, hans gennemførte Enheds-Betragtning, Enheden med Kristus, med os selv, med Gud, med Verden, med Naturen, og det er saa langt fra, at de i Tilværelsen frembrydende destruerende Kræfter skulle kunne tilintetgjøre denne Enhed, at den for Troende, der erkjende den grundet ikke i det timelige, men i det evige, ikke i det nærværende, men i det tilkommende, tvertimod i Forventningen om, hvad der herfra skal aabenbares, endnu yderligere bestyrkes og bekræftes.

14. Kritiken kan være fuldt ud enig med Martensen i, at der virkelig gives en Enhed, et styrende og harmoniserende Princip, der aabenbarer sig saavel i Aandens som i Naturens Verden, og at det er Livets Maal at fremstille denne Enhed, at komme bort fra Spliden, det adskillende, det sønderrivende, det disharmoniske. Men et andet Spørgsmaal er, om dette kan siges at være vort nærmeste Maal, om med andre Ord Maalet her-nede egentlig er Stridens Ophør og ikke snarere det bestandig at fortsætte den, alt efter Herrens Ord: „Mener ikke, jeg er kommen at bringe Fred, nej, siger jeg Eder, men Sværd.“ Sagen er, at vi med Martensen ingenlunde kunne godkjende Romantikens Opfattelse af det gode

som det plastiske, det skjønnne, det harmoniske og formfuldendte. Var dette Tilfældet, maatte, hvad Romantiken jo ogsaa paastaar, det onde altid fremtræde som det disharmoniske, det uskjønne og hæslige. Men dette er ingenlunde Tilfældet. Tvertimod ligger det i det onde som det forførende, det fristende, det lokkende, at dets hele Magt og Styrke netop er knyttet til det ydre, til den skjønnne Form og Skikkelse, hvori det fremtræder, medens Indholdet, Kjernen, Frugten er hæslig og besk. Selve Syndefaldets Historie viser det: „Og Kvinden saa Træet, at det var en Lyst for Øjnene“, staar der, og Apostlen siger udtrykkelig, at Satan selv paatager sig Skikkelse af en Lysets Engel“ (2 Kor. 11, 4). Og lærer den daglige Erfaring ikke det samme, lærer den ikke, at en smuk og sleben Form kun altfor ofte dækker over en lav og styg Tænkemaade, ja, at der bag et fint og daarende Ydre ofte skjuler sig et bundfordærvet Hjerte? Martensens Bemærkning om Fremstillingen, at jo sublimere, jo aandigere Indholdet er, desto skjønnere maa ogsaa hin, maa Formen være, holder heller ikke Stik. Tvertimod stadfæster det sig oftere i vore Dages litterære Produktioner, at en rig og blændende Form viser tilbage til et fattigt Indhold, i al Fald til et Indhold, der er alt andet end sublimt og aandigt.

For Martensen er Betragtningen, Beskuelsen, Maaden, hvorpaa Herren aabenbarer sig for os, Hovedsagen, og det ikke blot paa „Bjerget“, i de store Syner og Henrykkelser, men ogsaa i „Dalen“, under Livets Prøvelser og Fristelser, kun at det her sker „i en anden Skikkelse“ ¹⁾. Saa sandt dette nu er, saa maa det dog siges, at til syvende og sidst kommer det jo ikke an paa, hvorledes, i hvilken Skikkelse Herren aabenbarer sig for os, men hvorledes, i hvilken Skikkelse vi aabenbare os for ham, med andre Ord, hvad det kommer an paa, er ikke et Liv i Betragtninger, men i Virkeligheden, hvad atter vil

¹⁾ Pr. 1852, III, p. 12 ff.

sige, at hvorvel Livet i Himlen, i Fuldendelsen, skal fremstille sig som uafbrudt og evig Harmoni, saa er det nu engang hernede ikke i Harmonien, men paa en vis Maade netop i Disharmonien, at det kristelige Liv aabenbarer sig, ja viser sin Kraft. Dette er ogsaa Luthers Mening, naar han spørger: hvad betyder Daaben? d. e.: hvorpaa kjendes vor Tro? Mon paa Betragtninger? Nej, derpaa, at det gamle Menneske druknes ved daglig Anger og Bod. Men daglig at være beskæftiget med at tilintetgjøre, at „drukne“ det gamle Menneske, daglig at kæmpe med Synden, ikke blot udenfor os, men inden i os, er ingenlunde Udtryk for et Liv tilbragt i Enhed og Harmoni. Skriften selv fremstiller jo ogsaa altid Kristendommen som et Brud, og den taler ingensinde om, at dette Brud her paa Jorden nogensinde skal heles, tvertimod gaa alle dens Udtalelser i modsat Retning. Med Rette synge vi derfor ogsaa i Salmen: „stadig Kamp vort Liv skal være“. Men Brud og Kamp er ikke Udtryk for det harmoniske, men det disharmoniske, og Kristenlivet kan, efterdi Verden ligger i det onde, nu engang ikke undgaa at bære Præg heraf. Hovedsagen er jo dog, som vi have bemærket, at Livet er sandt, men efterdi vi leve i en Verden, hvor Løgnen endnu har saa stor en Magt, saa maa Kristenlivet ogsaa fremtræde som en Protest mod denne: da først bliver det, hvad det efter Skriften ogsaa er bestemt til at være, nemlig „til et Vidnesbyrd“. Hermed er ikke sagt, at Sandheden nødvendig skal ytre sig paa demonstrativ, udfordrende Maade, tvertimod, men der ligger nu engang i enhver Protest, som overhovedet i al Opposition, noget vist disharmonisk, som hverken bør eller skal udslettes.

„Skikker Eder ikke lige med denne Verden“, hedder det, „Ild er jeg kommen at kaste, og hvor vilde jeg, at den allerede var optændt“. „Fra nu af skulle fem i et Hus være splidagtige, to mod tre, og tre mod to“, og: „hvo, som ikke hader Fader og Moder eller Søster og Broder, tilmed sit eget Liv, er mig ikke værd“. Maaske

siger man, at der med disse og lignende Udtalelser nærmest sigtes til Kampen udenfor os, mod Verden, og at det netop hører til Kristenlivets Velsignelse, at vi under denne Kamp kunne bevare Fred og Glæde i det indvortes, i Hjertet. Men, maa man vistnok her spørge: er Verden da kun udenfor os? Er det ikke netop vor Ulykke, at vi alle bære et stort Stykke af den inden i os, thi har Vorherre Jesus ganske vist overvundet Synden for os, saa er den dog ikke overvundet i os. Her er Striden endnu standende, og det er saa langt fra, at den nogen- sinde ophører, at den tvertimod vil vedblive hele Livet igjennem. Men da forstaas det ogsaa, at det disharmoniske ingenlunde er bestemt til at skulle undgaas, men at det tvertimod kan blive nødvendigt ret at faa det frem, ja, at det under visse Omstændigheder netop vilde være vor største Ulykke, om dette ikke skete, aldenstund der jo netop gives en Fred, en Enhed, en Harmoni, der er frygteligere end alle Kampe, Strid og Nederlag — Dødens Fred og Harmoni, den Herren visselig ogsaa advarer imod i sit Ord (Luk. 11, 21): „Men naar den Stærke bevæbnet vogter sit Pallads, da bliver det, han har, med Fred.“

Ja — hvad er Vækkelse, der overhovedet ikke tør mangle i nogen Forkyndelse, i grunden andet end Opfordring til paa en Maade at bryde Harmonien, en Slags Paa- kaldelse netop af det disharmoniske? Men det forstaas da ogsaa, at det er „Vækkelsen“, der i Martensens Prædikener maaske er svagest udviklet. Ganske vist finde vi hos ham indtrængende Formaninger i denne Retning, men de fremtræde dog altid mere som Opfordring til at bevare Enheden end til egentlig at bryde den, mere som Opfordring til „at blive enig med Gud“, ile hjem til ham og komme bort fra Verden end til fortsat Kamp og Strid med denne.

Har Du alvorlig forelagt Dig, siger han¹⁾), det store

¹⁾ Pr. 1859—63. p. 111 flg.

Spørgsmaal mellem Verdens Rige og Guds Rige, mellem Livet paa Torvet og Livet i Vingaarden, Livet med den verdslige Handel og Vandel og Livet i Troen paa Guds Naade, hvor det jordiske Kald underordnes det himmelske, idet man i alle Ting tragter først efter Guds Rige og hans Retfærdighed? Er Du i Sandhed ogsaa bleven enig med Herren herom? „Er Du bleven enig med din Frelser, idet Du følte i dit inderste Hjerte, at om Du end kunde sige, at Du ikke var som en af de mange travle Lediggængere, der fra Morgen til Aften aldeles intet nyttigt foretage sig, dog var Du ledig, fordi Du endnu ikke havde fundet det himmelske Kald, ja, endnu ikke havde begyndt at arbejde for dit Livs egentlige Bestemmelse? Staar Du endnu og véd ikke, hvad Du vil vælge?“ „Der var ingen, som lejede os“ — Det kan i al Fald Du ikke sige — „Du, hvem Herren kaldte allerede i dit Livs Morgen i Daaben, Du, til hvem han saa ofte talte i sit Evangelium, hvem han saa mange Gange søgte — søgte ved den sjette, den niende Time, og hvor snart kan det nu blive den ellefte Time? Vil Du da virkelig blive paa Torvet til Solnedgang? Ak, hvad er dog Livet paa Torvet med al det verdslige Røre og al den brogede Afveksling, hvad er det dog alt sammen, naar Aftenen kommer, og Skyggerne og Natten falde paa, og et Menneske gaar bort, uden at han gennem de mange verdslige Røster har villet høre Gud Herrens Røst, der kaldte ham, uden at han er bleven enig med sin Gud og sin Frelser om det store Hvorhen, enig med ham om sine Synders Forladelse, enig med ham om Saliggjørelse af Naade. O, lad os da vaage og bede, at vi dog af inderste Hjerte maa blive enige med ham.“

Eller man høre hans Prædiken om den forlorne Søn.¹⁾ Visselig, siger han, den Slægt, i hvilken vi leve, har de fleste Træk tilfælles med den yngre, den hedenske Søn. — Den kan ikke siges at være hjemme i Faderens Hus,

¹⁾ Pr. 1854—58, p. 227 ff.

men maa siges at være ude, den befinder sig i helt andre Lande end i Troens og Haabets Land. „Men da han havde tilsat alt, hvad han ejede“, staar der, „blev der en Hungersnød, en Dyrtid i det samme Land, og han begyndte at lide Mangel“. Og maa vi ikke sige, at denne Tid ret egentlig er en Dyrtid, en Hungerens, en Nødens Tid, der er kommen over Landene, ikke i legemlig, men i aandelig Betydning? Er der ikke Dyrtid paa Visdom og gode Raad, paa Mænd, der kunne staa som Piller og Støtter iblandt Folkene, paa Retfærdighed og Fred og Glæde, paa et nøjsomt Sind, paa den Kjærlighed, som i Sandhed forbinder Menneskene, idet vi jo altfor ofte maa sige, at hvad der nu om Stunder forbinder Menneskene, er ikke fælles Kjærlighed, men fælles Had? Og er det ikke Dyrtid paa den rette aandelige Næring, den rette Føde for Sjælene, som kan styrke dem til at hæve sig over det lave, det uværdige? Ja, spørge vi, hvad der nu om Stunder er den daglige Næring for mange, maa vi da ikke mindes, hvad der siges om den forlorne Søn, at han omsider nøjedes med den Føde, Svinene aade? Men naar Herren sender en saadan Hungersnød over Landene, da vil han derved bringe os til at erkjende, hvor fattige vi blive, naar vi forlade ham og vandre vore egne Veje, ja, at al den aandelige Mangel, der nu er saa udbredt, „kommer deraf, at Menneskene forlode Faderens Hus, hvor de gode, de fuldkomne Gaver ere, forlode Huset, hvor Kilden strømmer, Troens, Haabets og Kjærlighedens Kilde.“ „Jeg vil staa op og gaa til min Fader, og jeg vil sige: Fader, jeg har syndet“ — „Saaledes sagde den forlorne Søn, da alle menneskelige Midler vare udtømte, og er der noget andet, som staar tilbage for denne Slægt, end i Bod og Omvendelse at vende tilbage med denne Bekjendelse, tilbage til Faderen, til Troens og Haabets og Ydmyghedens Land?“ — ja, maatte Bodens og Omvendelsens Aand opvække Dig til at gaa i Dig selv, at Du maatte staa op fra Svinenes Føde og som den forlorne Søn begive Dig paa Vejen i

Ydmyghed og himmelsk Forlængsel efter den bedre Føde, det bedre Selskab og det bedre Samfund“.

Man ser, at Martensen intet Øjeblik taber det harmoniske af Syne, men at han selv i „Vækkelsen“ bringer det frem, ja ogsaa her fremstiller Enheden, Fred og Forsoning, som Livets Maal.

15. Den af Martensen repræsenterede „harmoniske Livs- og Verdensbetragtning“ fandt tidlig en lige saa aandrig som hæftig Modstander i S. Kierkegaard. Anledningen var, som bekjendt, at den første havde kaldt Biskop Mynster for et Sandhedsvidne, men det vil forstaas, at dette Udtryk alene, selv om det var uberettiget, umulig kunde have fremkaldt en Strid, om hvilken man vistnok tør sige, at et saa frygteligt Angreb som det, der her rettedes mod Gejstligheden og Kirken, har man i en vis Forstand ikke set Mage til. Man maa have levet hine Dage med eller talt med de Samtidige for ret at forstaa Omfanget og Voldsomheden af den Brand, der dengang rasede, ja, da herhjemme Herrens Ønske bogstavelig syntes opfyldt: „Ild er jeg kommen at kaste paa Jorden, hvor vilde jeg, at den var optændt“.

Intet Under, at Martensen i „sit Levnet“ ingen sympathetisk Skildring giver af Kierkegaard, i hvem han synes at se ikke blot en Fjende, men „en Anklagelsens Engel“ ¹⁾. Vi, der snart ved et halvt Aarhundrede ere skilte fra hin Tids Begivenheder, have lettere ved at danne os et Overblik over dem og at se, at hvad der fremkaldte det store Sammenstød, i Virkeligheden ikke var personlige Sympathier og Antipathier, men et længe forberedt og uafvendeligt Brud mellem de tvende Livsanskuelser, Romantiken og Anti-Romantiken, som nu paa det religiøse Omraade, hvor enhver Livsanskuelse tilsidst maa prøves, opgjorde og udfægtede deres Mellemværende. Det ligger jo ogsaa i Sagens Natur, at mellem tvende

¹⁾ Af mit Levnet III, p. 20.

Modstandere, hvoraf den ene lægger hele Vægten paa „Forstaaelsen“, „Forklaringen“, „Formidlingen“, og der søger Sandheden, medens den anden netop finder denne i „Paradoxet“, i det „absurde“, det „uformidlede“, er enhver Tanke om Forsoning og Forlig paa Forhaand umuliggjort. Martensen synes hurtigst at have erkjendt det haabløse i en Forhandling paa dette Grundlag og forholdt sig derfor i det Hele overfor Kierkegaard, som han selv siger, „stram og tilbageholdende“ ¹⁾. I Polemiken, som denne rejste i Blade og Flyveskrifter (i „Øjeblikkene“), tog han saa godt som ikke Del, efterdi det ikke forekom ham „at være parti egale at skrive mod ham, der havde begyndt at bruge saadanne Vaaben“, og dette ogsaa maatte gjælde „nu efter hans Død, da han ikke mere kunde svare“ ²⁾.

Oprindelig havde Kierkegaard, ligesom Martensen, følt sig hendraget til Romantiken. Hans Trang til Ensomhed, hans Kjærlighed til Naturen (man tænke paa hans stadige Udflugter til de nordsjællandske Skovegne), hans Tungsind, hvorom hans „Aforismer“ vidne — alt viser, hvor dyb denne Hendragelse har været. Men Romantikens og især den Hegelske Skoles Mangel paa Virkelighedssans havde bragt ham bort derfra, ja førte ham til et Brud, der endte med at gjøre ham til Romantikens Modsætnings, til Anti-Romantikens Tolk og Talsmand. Det er netop mod den romantiske Skoles Paastand paa at forsone Livets Modsætninger, mod „det medierende“ og „harmoniserende“, kort sagt mod den „Enhed“, der her overalt vil gjøre sig gjældende, at han føler sig kaldet til at protestere. Allerede i sin Disputats „om Begrebet Ironi“ viser han, at hele denne Leven i Fantasi, i Tanke og Forestilling, der er saa ejendommelig for Romantikerne, i grunden fører til en blot og bar Nydelseslære eller rettere til en ren ironisk Opfattelse, i Kraft af hvilken man simpelthen ombytter Budet at leve sædeligt med det langt

¹⁾ Af mit Levnet II, p. 141—145.

²⁾ Brev til Laub I, p. 316.

lettere at leve æsthetisk og saaledes fritager Enkelte, de Dannede, de Begavede, de Aandrige, kort sagt de saa kaldte „Overmennesker“, fra de mange Pligter, Livet ellers paalægger os andre. Nej, siger Kierkegaard, Livet indeholder nu engang for Dannede og Udannede, Begavede og Ubegavede, Overmennesker og almindelige Mennesker, en Række Krav, vi alle maa bøje os for, ja, hvad mere er, en Række Modsætninger, som Virkeligheden, om de end kunne bringes til Enhed i Fantasi og Tanke, bestandig viser os uforenelige, men derfor ogsaa siger os, at ikke Enhed og Fred, men Strid og Kamp, ikke det harmoniske, men det disharmoniske er vor Lod i Verden. Det er derfor i Martensens Tale over Mynster heller ikke saa meget det enkelte Udtryk, der støder Kierkegaard, som den Forherligelse af det harmoniske, af en med Verden forsonet Existens, han her mener at finde antydet.

Men det er netop dette, Kierkegaard paa det bestemteste afviser. Overalt, siger han, staar Livsanskuelse mod Livsanskuelse, Betragtning mod Betragtning, Modsætning mod Modsætning, og det er saa langt fra, at Kristenstendommen ophæver eller forener disse, at tvertimod dens hele Tilblivelse og Existens er baseret paa deres Uforenelighed. Til Forskjel fra Romantikens „spekulative Dialektik“, der hævder den saakaldte kontinuerlige Udvikling α : en Proces, hvor Modsætningerne gennem indre, nødvendige Overgange efterhaanden ligesom afslibe det uforenelige for tilsidst at mødes i en højere Enhed, der som saadan dog kun er et rent Tankeprodukt, betegner Kierkegaard sin Fremgangsmaade som „kvalitativ Dialektik“¹⁾ d. e. en Tænkning, der ikke opererer med Begreber og Forestillinger, men med „Virkeligheder“, med Tingenes „Kvalitet“, med den Ejendommelighed og Beskaffenhed, de Modsætninger og Forskjelle, de nu engang have og frembyde, og som altid

¹⁾ Høffding, *Filosofiens Historie*, II, p. 261 ff.

viser sig stærkest og tydeligst paa det religiøse Omraade. Her gjælder det i Sandhed om ikke at „dialektisere eller filosofere“, men at bøje sig for Kjendsgjeringerne, ja Kristendom kan i den Forstand netop ikke gjøres til Gjenstand for „Betragtninger“¹⁾. Hvad det her drejer sig om, er netop aldrig en „Medieren“, en „Forsoning“, en „Forening“, men tvertimod et Valg, en Afgjørelse, et Brud, med andre Ord et Enten—Eller. Det er dette, der er Hovednerven — det egentlige Centrum i Kierkegaards religiøse Tænkning, hvad ogsaa kan udtrykkes saaledes, at hvad det for ham kommer an paa, aldrig er det objektive, det almene, de mange, men det subjektive, den Enkelte, Jeget. Det er jo nemlig klart, at naar Valget, Afgjørelsen, for Alvor trænger ind paa os, saa kan ikke Hensynet til, hvad andre mene, ikke det almene, ikke „Forklaringen“, der jo igrunden altid kun har dette for Øje, her blive afgjørende. Spørgsmaalet vil jo tvertimod altid være, ikke hvorledes andre tænke og handle, men: hvorledes tænker og handler Du selv? Vi leve i en Verden, hvor vi staa overfor Mulighedernes uendelige Række, ja overfor det uforudsete og uberegnelige, overfor det, der ikke nærmest kræver Forklaring, men Handling, appellerer ikke til min Erkjendelse, men til min Villie.

Her er det, at det kontinuerlige ikke slaar til, ja det er paa dette Punkt, at for Kierkegaard den egentlige Forskjel aabenbarer sig mellem det religiøse og humane, mellem Aandens og Naturens Verden. I denne sidste kan der iagttages en fortsat, en kontinuerlig Udvikling; hist finder det modsatte Sted: uophørlig brydes Kontinuiteten. Ingen Overvejelser, ingen „Betragtning“, ingen Logik betinger i sidste Instans Overgangen fra det ene „Stadium“ til det andet, fra Hedenskab til Kristendom, fra Vantro til Tro, fra at være et Verdens Barn til at blive et Guds Barn: altid sker dette ved et Ryk, et

¹⁾ M.'s Brev til Laub, a. Skr. II, p. 306.

Valg, et Spring, hvorved noget helt nyt, en ny „Kvalitet“, sættes og gør sig gjældende, og hvortil Motivet aldrig er at søge udenfor mig, men inden i mig, i den Maade, hvorpaa Sandheden der absolut og ubetinget giver sig tilkjende og i Modsætning til det kontinuerlige, der erkjendes og begribes, heller aldrig aabenbarer sig gennem Slutninger og „med Grunde“, men netop som Paradoxet for Tanken, i Splid og Strid med denne, som det absurde, som Modsigelsens Tegn, men derfor ogsaa saa forpligtende for Villien, der netop fordi Raisonnementernes, Slutningernes Række her ophører, nu ogsaa har forholdsvis let ved ganske at hengive sig dertil, modtage, ja tro paa det.

Saaledes fremkommer Kierkegaards bekjendte Theori: „Sandheden er Subjectiviteten“. Her spørges ikke: erkjender Du, eller forstaar Du Sandheden, men modtager Du den? Er den forpligtende for din Villie, med andre Ord: Er Du lydig, som Abraham var lydig — lydig mod Evighedens Røst i dit Indre, der uophørlig siger Dig, baade hvad Du er, og hvad Du skal være, og vel at mærke ikke halvt eller fjerde Dels, men helt og holdent. Enhver, der kjender lidt til Kierkegaards religiøse Taler, véd, hvor overordentlig en Vægt han i disse lægger paa Abrahams Lydighed — dette store Ideal, dette lysende Forbillede paa den i Villien Grebne og Forpligtede, ja grebet og forpligtet dér, hvor for Tanken alt styrter sammen, hvor Paradoxet, det absurde, alene regerer, hvor det dyrebareste staar paa Spil, men hvor det da ogsaa viser sig, at Enheden ikke er bestemt til at opretholdes, men til at brydes, at det netop ikke er Modsætningernes Forening, men deres Adskillelse, ikke Fred, men Sværd, ikke det harmoniske, men det disharmoniske, der er Livets Maal, eller, som Kierkegaard udtrykker det: „Sandheden, ret beset, er Lidelsen, Vidnesbyrdet, Korsfæstelse“.

16. Det ligger udenfor vor Opgave at komme ind paa en nærmere Udvikling af Kierkegaards religiøse og

filosofiske Standpunkt. Det maa være nok at have paa-vist hans Modsætning til Romantiken og de Konsekvenser, hvortil denne efter hans Mening fører. Men hans Kritik, forsaavidt den nærmest er rettet mod Martensen, skyder forbi Maalet. Kierkegaard i sin Protest overser, at Martensen's Fremtræden, hans stærke Fremhævelse af „Enheden“, selv er en Protest, nemlig mod Rationalismens Paastand om Erkjendelsens, Tankens Uimodtagelighed for Gud og den deraf fremkomne Spaltning i Tilværelsen — en Protest altsaa mod en aandløs Dualisme, der ligesom for bestandig adskiller Himmel og Jord, Aand og Natur, Ide og Virkelighed. Her er det hans Betydning at have løftet Ideens Banner, og i den religiøse Inderlighed og Begejstring, hvormed dette sker, ligger hans Styrke.

God var Skabningen udgaaet fra Guds Haand; at den ved Synden blev fordærvet, at der i Stedet for de i Enheden grundede Modsætninger opkom de falske Modsætninger, dette indrømmer ingen villigere end Martensen, men han fremhæver, at har Synden fordærvet, tilintetgjort Enheden, saa er Alskabningens Suk og Længsel efter denne ikke tilintetgjort, men derfor heller ikke hos Kristne Troen paa, at hvad der for den naturlige Fornuft fremstiller sig som Modsætning, skal under Aandens Vejledning hernede i al Fald delvist bringes til Forklaring. At Tanken her aldrig naaer fuld Klarhed, er sikkert nok, og ganske vist „er Mennesket et saa vidunderligt Væsen, at det nu engang ikke tilfredsstilles ved det blot klare“¹⁾: ikke desto mindre er det herefter, vi alle stræbe. Slægt efter Slægt yder sit Bidrag dertil og gaar i Graven og skal dømmes — ikke efter, hvad de have naaet, men hvad de have tilstræbt. Resultaterne kunne ikke være ufejlbare, kunne endog være forføjlede, nu vel, saa prøv paa at gjøre dem bedre, men husk, at det er Flaget, der hejses, der her bliver det afgjørende, og dette er Romantikens oprindelig rene og uplettede Flag, at der virkelig gives

¹⁾ B. I. Fog, om det theol. Studium p. 44.

en Enhed, ikke en „Forestilling“, en „Abstraktion“, et „Begreb“, men et evigt rindende Væld, i Stand til paa en Gang at udskille og forbinde de Modsætninger, der overalt ere nødvendige til Liv og Udvikling. Det er denne Romantik, Kristendommens egen Romantik, som Martensen har gjort sig til Talsmand for, og hvis Flag det er hans Fortjeneste og Ære at have hejset og hejset højt paa en Tid, da man paa de fleste Steder havde strøget det, og det er saa langt fra, at Tiden er kommet til paany at stryge det eller endog at sænke det, at det tvertimod i vore Dage, da en ny Rationalisme og en ny Realisme synes at ville sætte sig i Højsædet, atter skal hejses og hejses højt. „Fra nu af“, hedder det i Evangeliet om Nathanael, „skulle I se Himlen aaben og Guds Engle stige op og ned“. Ja, det er dette „op og ned“, denne Bevægelse fra det høje til det lave, og omvendt, vi overalt møde i Martensens Forkyndelse: snart paa Højder, hvor alt synes Himmel, snart igjen nede, men dog aldrig længere nede, end at Flaget kan hejses, og et Glimt fra Himlen kommer til Syne, kastende Evighedens Lys trindt omkring sig, ogsaa over det timelige, det endelige, det legemlige.

Det er da Romantiken i sin „oprindelige“ Skikkelse, Martensen fuldt ud vedkjender sig. Naar man har villet udstrække hans Sympathier til at gjælde ogsaa dens senere Repræsentanter og navnlig den romantiske Skoles hele Tanke-Forherligelse, da beror dette paa en Misforstaaelse. Ganske vist har hans Tænkning herfra modtaget sine første Impulser, men et er det at være paa-virket af en Retning, et andet at gjøre sig til et med denne. Man kan paavirkes selv af sine Modstandere. Vist er det i al Fald, at Ingen bestemtere end han har udtalt sig mod enhver Ophøjelse af Tanken, være sig den, der har nok i sig selv eller søger Tilfredsstillelse i Forherligelse af Naturen og den dér herskende Fornuft, ja hans sidste større videnskabelige Arbejde (om Tro og Viden) har netop til Hensigt at vise, at ikke Tanken,

men Villien er øverste Herre og Hersker. Et grundigere Brud med den „nyere Spekulation“ kan dog ikke gives. Hans Forkyndelse bærer Vidnesbyrd nok herom. Thi hvor højt han end her sætter Erkjendelsen, Betragtningen, dog er Bønnen, altsaa ikke nærmest Tankens, men Villiens, Sindets hele Henvendelse til Gud, ham endnu højere. „At bede, sige mange¹⁾), er at samle Sindet til from Eftertanke, er at henvende sin Tanke til Gud og de Ting, som høre til Guds Rige, og visselig, vi ville højlig anprise den fromme Betragtning, men dog maa vi sige: at bede — det er mere end at betragte, dog maa vi sige: et bedende Menneske er Herren nærmere end et betragtende Menneske. Thi vistnok er et betragtende Menneske, der ransager Guds Herlighed, som et Spejl omsvævet af lutter hellige Tanker, men i et bedende Menneske have alle Tanker forvandlet sig til en Strøm af hellige Følelser; i et bedende Menneske have alle Tanker forvandlet sig til Gjerning, til en indvortes, en usynlig Gjerning, og han har gjenembrudt det sidste Forhæng og er indtraadt for Herrens Aasyn, tiltaler ham Ansigt til Ansigt, anraaber ham, paakalder ham. Og først naar dette foregaar i os, det være sig, at vi i det stille Lønkammer indgaa til Herren og udbryde med David: „Skab i mig et rent Hjerte og forny en stadig Aand i mig“, eller at i Menighedens Forsamling en Salme eller et gudeligt Ord eller den Bøn, som Herren har lært os, bliver levende i os ikke som en Betragtning, men som en hjertelig Begjæring for den levende Guds Aasyn, først da ere vi ogsaa virkelig tilstede i Bønnen“. Fremdeles: „Vi læse om Moses, at da han steg ned af Bjerget, hvor han havde været i Bøn hos Gud, da skinnede hans Ansigt som Solen. Saa nær havde han i Bønnen været Herren, at det aandelige Lys, der udstrømmede fra Herrens Nærværelse, endogsaa forklarede hans legemlige Skikkelse. Men hvad der skete paa synlig Vis hos denne

¹⁾ Pr. 1852, I, p. 41 ff.

mægtige Beder, det gjentager sig aandeligt i et vist Maal og paa en vis Maade hos enhver oprigtig Bedende. Thi dette er Bønnens Velsignelse, at vi i den ligesom overskygges af den Højestes Kraft, at et helligt, et himmelsk Lys indstrømmer i Sjælen“. Derfor hedder det¹⁾), „lider nogen ondt iblandt Eder, han bede; er nogen vel til Mode, han synge, love og takke. O, Du, som er vel til Mode, Du, som er, hvad der kaldes at være lykkelig i Verden, men lever dit Liv uden Bøn, kunde Takkebønnens Aand dog komme over Dig, hvor skulde dog saa meget forandres i Dig, idet dit Hjerte blev rensset, frigjort fra alt det Hovmod, al den verdslige Tryghed, den falske Tillid til det jordiske, som er uadskillelig fra den verdslige Lykke. Dersom nogen lider ondt iblandt Eder, han bede. Og Du, som lider ondt, Du, som sørger den tunge Sorg, sukker under din Byrde, men uden Bøn, kunde Du dog i Bønnen kaste al din Sorg paa Gud, hvor meget skulde dog forandres i Dig. Der er Tider, da det forekommer den Sørgende, at dersom han kun engang ret kunde komme til at græde ud, da vilde hans Hjerte blive lettet og føle sig friere. Men i en langt dybere Betydning kunne vi sige, at dersom den Sørgende kun engang ret kunde komme til at bede, kunde komme til ret af Hjertens Grund at udøse sin Sjæl for sin Fader i Himlen, kunde kaste sig i hans Favn, ganske hengive sig i hans Villie, da skulde hans Hjerte føle sig frit og lettet, da skulde Trøstens hellige Aand nedstige deri“. Fremdeles hedder det²⁾): „Dersom nogen iblandt Eder fattes Visdom, han bede“. „Dersom nogen iblandt Eder fattes Visdom“, siger Martensen³⁾), „og jeg kan tilføje: dersom nogen iblandt Eder fattes Kraft, thi saadanne ere jo vi Mennesker, at vi ofte kunne have den sande Erkjendelse og dog i Fristelsens Time fattes Kraft. Og jeg kan tilføje: dersom nogen iblandt Eder fattes Fred, den Ro i Sjælens Inderste, der er nødvendig, naar et

¹⁾ Pr. 1859—63, p. 98 ff.

²⁾ Pr. 1875—80, p. 216 ff.

³⁾ Ib.

Menneske skal staa fast under de skiftende Skjæbner, under Livets Storme. Og jeg kan tilføje: dersom nogen iblandt Eder fattes Trøst i Sorger, hvor Mennesker ikke kunne trøste, hvor verdslig Trøst ikke kan hjælpe — han bede Gud, og det skal gives ham“. Men han bede i Troen. „Jeg véd vel, at Bøn og Tro høre til de Ting, der kun er lidet agtet af Menneskenes Flertal i denne Slægt, men jeg véd ogsaa, at netop derfor fattes der denne Slægt i saa høj Grad paa Visdom og Kraft, paa Fred og Trøst under Livets Alvor og Nød. Just derfor se vi i disse Tider meget af den Visdom, om hvilken Apostlen siger: den er nedefra, har Nid og Trætte og Kivagtighed i sit Følge. Just derfor se vi i disse Tider saa lidt af den Visdom, om hvilken Apostlen siger: den er ovenfra, er først ren, dernæst fredsommelig, billig, lader sig gjerne sige, fuld af Barmhjertighed og gode Frugter, upartisk og uden Skrømt“. Man ser, at den Harmoni og Enhed, som Romantikerne søge ad Erkjendelsens og Betragtningens Vej, men dér finde baade saa sjældent og saa vanskeligt, for Martensen fremstiller sig paa en Gang lettest og fyldigst opnaaet i Bønnen. Men det forstaaes da ogsaa, at er der noget, han i sin Forkyndelse tager til Gjenmæle imod, saa er det „den frie Tanke“, „den frie Granskning“, der vel erkjender et Sandhedens Rige, men ikke erkjender, at Kristus er Herren, er Kongen i dette Rige. „Vi vide det vel“, siger han¹⁾, „at vor Bekjendelse af Kristus som Sandhedens Konge er et Modsigelsens Tegn ogsaa i disse Tider, hvor der er saa mange, der sige: „vi ville ikke, at denne skal herske over os“, ville ikke erkjende, at der i Sandhedens Rige skal være en Konge, en øverste Myndighed. I Sandhedens Rige gjælder intet Kongedømme, gjælder kun den frie Tanke og den frie Granskning, thi alle ere vi lige, bære alle Sandheden i vort eget Indre, behøve kun at udvikle den af vort eget Væsens, af Menneskeaaendens

¹⁾ Pr. paa alle Søn- og Helligd. p. 2 ff.

Dyb. Vel vide vi, at vor Bekjendelse er et Modsigelsens Tegn i en Tid, hvor der tillige er mange, der spørge som Pilatus: hvad er Sandhed? og hvor der er mange andre, der lære altid og aldrig komme til Sandheds Erkjendelse. Men vi tale ikke om den Sandhed, som kun hører til de timelige Ting, eller Sandheden om den menneskelige Forstands Love eller om de Love, hvorefter Himmellegemerne beskrive deres Baner, og som Gud har overladt den menneskelige Forstand at udfinde. Vi tale om Sandhed til Gudfrygtighed, Sandhed til Salighed, Sandheden om det store Hvorfra og det store Hvorhen, og her bekjende vi taksigende, at i ham, der er Guds Herligheds Glans, hans Væsens udtrykte Billede, er det blevet afsløret for os, at Sandheden ikke, som denne Verdens Vise mene, kun er et Indbegreb af Tanker og Læresætninger, men et levende Væsen, en evig Kjærlighed, der i ham er nedstegen til at tænde Lys i Mørke, til at opsøge og frelse det fortabte“.

Utrættelig skildrer Martensen os det trøstesløse i at sætte sin Lid til, hvad Tanke og Erkjendelse, Kundskab og Oplysning skal kunne udrette til Menneskers virkelige Lykke eller Forbedring. „Hvor forskjellig“, siger han¹⁾, „er dog den profetiske Betragtning, der lærer, at Modsætningen, at Kampen, at Trængselen paa Jorden bliver større og større, jo længere Tiderne rinde — hvor forskjellig er den dog ikke fra de Tidsbetragtninger, vi sædvanlig høre i Verden. Hvor forskjellig er den dog fra den Forkyndelse, vi saa ofte høre, at Tiderne igrunden blive bedre, efterdi Menneskene gjøre saa store Fremskridt i Kundskab og Dannelse, i Kunster og Opfindelser, at det vel tør haabes, at Synden i Menneskeslægten omsider vil forsvinde eller dog mere og mere formindskes ved den fremskridende Oplysning. Og de, som drømme denne Drøm, de glemme, hvad de dog daglig kunne se for deres Øjne, at Kundskab og Dannelse kun ere Midler,

¹⁾ Pr. 1854—58, p. 6.

der lige saa vel kunne tages i Uretfærdighedens, som i Retfærdighedens Tjeneste, kun ere Vaaben, der tjene til, at Kampen faar et højere, et aandrigere Præg“. „Der er Verdsligvis“, hedder det¹⁾), „der have sagt, at et Menneske skal sætte sin Styrke i at kunne være sig selv nok og ikke at trænge til noget“. Hvor ganske anderledes Apostlen. „Naar jeg er svag“, siger han, „da er jeg stærk“. Forunderlige Ord, og dog skal de opfyldes paa alle dem, som lade sig nøje med Guds Naade. Thi Apostlen taler ikke om den verdslige Svaghed, ikke om Vantroens og Forsagthedens Svaghed. Han taler om den hellige Svaghed, som er i Ydmygheden, i Bønnen, thi den Ydmyge, den Bedende er svag, kan ikke være sig selv nok, trænger til de gode Gaver, som komme ovenfra. Og jo svagere vi i denne Betydning kunne blive, desto mere modtagelige blive vi for den himmelske Kraft, som nedstiger i os“²⁾).

Paa en ejendommelig Maade kommer ikke blot Martensens harmoniske Livsopfattelse, men den Betydning, han tillægger Bønnen, frem i hans Betragtning af — Underet, „dette absolute Kors for Tanken“, idet han heri ser „den højere Naturs Indvirkning paa den lavere“, ja Herlighedsrigets Aabenbaring i Forkrænkelighedsriget — en Aabenbaring, som det netop er Bønnens Velsignelse at kunne fremkalde, og det saaledes, at Underet, saa langt fra „at forfærde os“ tvertimod her bliver som et Tegn og Pant paa, at vi ere undergivne ikke Nødvendigheden, men Friheden, ere ikke i Tilfældets, men i Gud Faders Haand. Til Oplysning heraf peger Martensen paa den kananæiske Kvinde. Mange er der, siger han³⁾), som, naar man foreholder dem dette Evangelium, ville sige: „Ja — vel er dette skjønt, men det gjentager sig ikke mere; vel gjentager det sig, at en Moder sørger ved sit

¹⁾ Pr. 1854—58. p. 95.
IV. p. 120.

²⁾ Pr. 1854—58. p. 95.

³⁾ Pr. 1854,

Barns Sygeleje og iler ud for at søge Hjælp. Det gjentager sig vel ogsaa, at den Bekymrede opsender Bønner til Himlen, men ét er der, som ikke gjentager sig — den underfulde Hjælp. I Stedet for denne se vi nu kun Verdensløbets sædvanlige Gang, se kun Verdenskræfter og uforanderlige Naturlove“. „Men“, siger Martensen: „skulle vi virkelig mene, at den levende Gud saaledes har bortgivet sin Almagt til Naturens, til Skabningens Kræfter og Love, at han ikke skulde kunne bevæge sig efter sin egen Naturs, efter sin frelsende, sin forbarmende Kjærligheds Love? Nej, lad os betænke, at Guds Undergjæringer saa betydningsfuldt kaldes Tegn, fordi de paa synlig Maade skulle afbilde og betegne, hvad hans Forsyn virker i det usynlige og det skjulte. Til alle Tider er der en højere, en overnaturlig Tingenes Orden, som virker ind paa den lavere Tingenes Orden, hvilken vi kalde den naturlige, men netop derfor er Evangeliet givet os, at vi skulle se tilbage til disse „Tegn“ og derved styrke vor Tro. Og saaledes skulle vi ogsaa se tilbage til Evangeliet om den kananæiske Kvinde, der paa symbolsk Vis „afbilder os Bønnens Kraft, stiller os den Lov for Øje, som er højere end nogen Naturlov, den uforanderlige Lov, der siger: Beder, saa skulle I faa. Du bekymrede Moder, lad dette Evangelium da være Dig „til et Tegn“, at Du tør frembære dit Hjertes Anliggende for Herren. Og svarer Du maaske: Jeg kaldte paa Herren, men han svarede mig ikke, Hjælpen udeblev; jeg hørte ikke Ordet: Dig ske, som Du vil — dog siger jeg: slip ikke Troen, hold ud med Bønnen. Thi det at bede til Gud, er jo dog at henstille alt til hans Vidsom, der véd, hvad der er os gavnligt, „og dersom det nu var os gavnligt, at de Elskede gik bort, for at Kristi Aand kunde komme kraftigere i os, for at vi kunde voxe i hans Fuldkommenhed, og den Helligaand saa ogsaa vidnede, at det nu var sket, maatte vi da ikke alligevel sige, at han opfyldte Ordet: Dig ske, som Du vil?“

Hvor tomt, hvor øde, hedder det fremdeles¹⁾, bliver dog vort Liv, „naar vi hengive os til den Tænkemaade, der fornægter Livets de dybe Hemmeligheder, der usynligt omgive os, vil opløse alt i Naturens Love, siger: se, det er Naturens Løb alt sammen, der er intet mere at beundre og tilbede. „O, I, som ikke ville modtage Evangeliet, fordi det er underfuldt, have I da Ærefrygt for de naturlige Undere, for de jordiske Hemmeligheder?“ Thi allevegne, hvor Du spørger om den første Begyndelse, det første Udspring og Tilblivelse: Du har dog intet andet Svar end dette: den Højestes Kraft. „Det er saa sædvanligt, at et Menneske fødes til Verden; der synes intet underfuldt at være deri. Men véd Du da, hvorledes den udødelige Sjæl dannes i Naturens Dunkelhed? Er Du kommen til Forstandens Sted? Er Du kommen til Samvittighedens Udspring — Samvittigheden, der allerede slumrer i den Nyfødte som et Guds Ord, hvis Udgang er fra Evighed af? Naar jeg spørger: hvorledes kan dette ske, har Du da noget andet og bedre Svar end dette: den Højestes Kraft? Saa lad os da i Ærefrygt modtage det hellige og rene Evangelium“. Men det ses da ogsaa, at dette heller ikke kan modtages paa „anden og bedre Maade“ end i Tilbedelse og Bøn. I denne ligger, efter Martensen, den „harmoniske Verdensbetragtning“, Livets Enhed, gjemt og indesluttet som in nuce.

17: Ikke desto mindre, da Harmoni og Enhed vedblivende fremstiller sig for Martensen som Livets Maal, som det, der, om det end ikke fuldkomment naas, dog overalt skal tilstræbes — tilstræbes altsaa ogsaa i den Form, at Tro og Viden, Tanke og Villie forenes, er det klart, at Læren, der i sig jo netop vil bringe denne Enhed til Bevidsthed i en sammenhængende Erkjendelse, ogsaa i hans Forkyndelse maa komme til at indtage en fremragende Plads, ja man kan sige, at den Enhed, som

¹⁾ Pr. 1854, IV, p. 41 f.

Bønnen umiddelbart giver, er det netop Lærens Betydning at sikre os som fast, personlig Besiddelse. Uden „Læren“ kan Livet ikke bevares sundt, „Øjet er Legemets Lys“, ja Idealet for den hele Prædiken maa egentlig blive overalt at kunne paavise Enheden af Liv og Lære. Det er denne Enhed, de gamle lutherske Lærere tilstræbte. Det er ogsaa den, Martensen sigter til, naar han ender Fortalen til sin Dogmatik med Apostlens bekjendte Ord: „giv Agt paa Dig selv og paa Læren“ (1 Tin. 4, 16), naar han hos kristelige Theologer forlanger en „systematisk“, en „dybere“, en sammenhængende Erkjendelse“, i Modsætning til dem, der kun tænke i „Lyn og Glimt“, og naar han siger, at han for sit Vedkommende „ikke har kunnet skikke sig i, af Individer, der manglede al spekulativ Drift og ikke havde nogen som helst Braad i Sjælen, med uendelig Sikkerhed og Overlegenhed bestandig at blive henvist til Barnetroen og Barneskamlen som det eneste rette Stade“. „Jeg havde“, tilføjer han¹⁾, „en Følelse af, at hvad der i sig selv var en hellig og dyrebar Sandhed, her igrunnen blev taget forfængeligt“. Ja, naar han betragter den kristelige Prædiken som „det højeste aandelige Produkt“, „den hele udelte Personligheds Værk“, „højere end Digterens, højere end Tænkerens“, saa er det jo netop, fordi dens Maal, efter ham, er at fremstille Livet i Enhed med Læren, men da forstaar man ogsaa, at naar han saa hurtig forlod den Professorstilling, han paa en saa glimrende Maade havde udfyldt, saa skete dette, saa underligt det lyder, netop af Kjærlighed til Læren for, idet han ombytter Prædikestolen med Kathedret, at kunne give den Livets „personlige, udelte Udtryk“.

Hos ingen Prædikant finder man da i Virkeligheden en fyldigere Udvikling af Lærebegrebet og netop af vort, det lutherske Lærebegreb, end hos ham. Hvad han siger om Dogmatikeren, „at denne kun er sin Videnskabs Organ, for saa vidt han tillige er sin Kirkes Organ“²⁾,

¹⁾ Af mit Levnet, I, p. 38.

²⁾ Dogmatik § 2.

gjælder med Hensyn til Ordet i eminent Forstand om Prædikanten, der i Virkeligheden kun er dettes Tolk, for saa vidt han tillige er sin Kirkes Tolk. Han tilstaar det selv. „Hvad det gjælder om“, siger han¹⁾, „er at klare Sammenhængen med Reformationen og den Forstaaelse af Evangeliet, som da fandt Sted“. I særlige Prædikener, navnlig paa Allehelgensdag, kommer han oftere tilbage hertil. Hos Ingen finder man Luthers Navn hyppigere. Som hos denne, saaledes er ogsaa hos Martensen Ordet, Skriften, det „principale Naademiddel“, netop fordi det i sig indeslutter Læren og saaledes overstraaler endog Sakramenterne. „Hvor højt vi endog sætte disse“, siger han, „saa er det dog Ordet, der maa inde staa for dem“. „Vi se det paa Luther selv, der i sin dybe Nød sad omgivet af lutter Sakramenter, uden at de hjalp ham det allermindste, før han ved Ordets Lys havde fundet Vejen til Daaben“²⁾. I det Hele er Ordet eneste Kilde til „Lærdom og Overbevisning“. „Nævn mig noget aandeligt Liv og Røre, sandt eller falsk, ægte eller uægte, nogen Oplysning, der har udbredt sig i Menneskenes Mængde, nogen Forandring eller Omvæltning, der ikke fra først af har spiret i et lille Ord“³⁾. Men hvor nødvendig da, at Ordet, og fremfor alt Guds Ord, bevares sundt og rent, d. e. rettelig læres. Atter og atter indskærper han derfor den hellige Formaning: „giv Agt paa Læren“, „hold ved med Læsningen“, ja, han sammenligner den, der forsømmer dette, med den lade Tjener i Evangeliet. „Hvi overvejede Du ikke“, siger han, „Troens de hellige Sandheder i redelig og samvittighedsfuld Eftertanke, at Du maatte have erkjendt Sandheden, og Sandheden maatte have gjort Dig fri?“⁴⁾ Med andre Ord: hvi granskede Du ikke i — „Bogen“ d. e. i Skrifterne, baade den gamle og den nye Pagts, „aldenstund Biblen dog er det store Rustkammer for Sandhedens Vaaben baade til Angreb og Forsvar,

¹⁾ Af mit Levnet, II, p. 88.

²⁾ Katholic. og Protestant. p. 183.

152. ³⁾ Pr. 1854, IV, p. 23.

⁴⁾ Pr. 1852, III, p. 317.

og enhver ærligt Søgende henviser til den med det gamle Spørgsmaal: Hvad staar der skrevet, hvorledes læser Du?“ „Og siger Herren end: salig er den, der hører Ordet, saa siger han dog ogsaa: salig er den, som læser, hvad der er skrevet i „Bogen“, og bevarer det“ (Aab. 1, 3) d. e. bevarer det sundt og rent¹⁾. „Derfor, Du Ordets Sædmand, giv Agt paa Læren, giv Agt paa, hvilken Sæd Du saar i Menneskenes Hjerter, og giv Agt paa, hvorledes Du saar Guds Ord, at det maa finde den rette Indgang“²⁾.

Men da forstaa vi ogsaa, at det især er hans Ordinanden, de unge Præster, han lægger dette paa Hjerte, ja ikke blot Læsningen, men netop Granskningen, Studiet, hvilket til hans Bekymring kun altfor meget forsømmes. „Hvad gavner det dog“, siger han³⁾, „at vi have de hellige Skrifter, naar vi ikke atter og atter granske i dem? Apostlen siger til Timotheus: „Hold ved med Læsningen“, og nærmest tænker han paa de hellige Skrifteres Forelæsning i Menighedens Forsamling“. Dette skulle ogsaa vi gjøre, „men da skulle vi ogsaa læse og granske dem i det stille Kammer, og i den Betydning siger jeg: „Hold ved med Læsningen“, og vor Kirkes Forskrifter gjør det til Pligt for Enhver daglig at anvende nogen Tid til hellig Læsning“, ikke blot af Skriften, „men visselig ogsaa andre Bøger til Skrifternes rette Forstaaelse“. „En Skriftklog, oplært til Guds Rige, maa være i fortsat Granskning af Troens Lærdomme, en fortsat Granskning af Guds Riges, af Kristi Kirkes Historie paa Jorden. Og hvorefter kommer, det i mange Tilfælde, at Kristi Evangelium lyder som en tom og forældet Tale uden deraf, at Læsningen, at Granskningen er bleven forsømt, at de, der skulde være Ordets Tjenere, ere blevne staaende ved det ringe Forraad, de have tilegnet sig de første Forberedelsens Aar, men siden den Tid ikke have tænkt paa

¹⁾ Pr. 1852, III, p. 302.
Præstevielse 1860, p. 89 flg.

²⁾ Pr. 1854, IV, p. 25.

³⁾ Taler ved

at forøge eller forny? Derfor siger jeg til enhver af Eder, som nu staa ved Banens Begyndelse, og det ligger mig paa Hjerte at gjentage det: „Hold ved med Læsningen“, at Du derved kan fornyes i Granskningen, i Eftertanken over de hellige Sandheder, uden hvilken Ingen bliver en Skriftklog, oplært til Guds Rige“ ¹⁾).

Og som Martensen indskærper Præsterne, Prædikanterne, disse Ord: „giv Agt paa Læren“, „hold ved med Læsningen“, saa indskærper han Tilhørerne det samme. „Se til, hvad I høre“, „og hvilken omfattende Anvendelse“, siger han ²⁾), har dog ikke dette. Thi der gives jo ogsaa falske og vildfarende Lærdomme, der smykke sig med Kristi Navn, og ikke alt, hvad der udgiver sig for Kristi Evangelium, er Kristi Evangelium. Og derfor, vil Du høre Ordet til din Sjæls Frelse, da se til, hvilken Kristus der forkyndes for Dig, om det kun er en Kristus, som Menneskene selv have dannet sig efter deres egne Tanker, og som ikke kan frelse Dig, eller den Kristus, der virkelig er aabenbaret, er bevidnet af Evangelister og Apostler, den Kristus, der ikke sagde, at enhver bliver salig ved sin Tro, men sagde: Ingen kommer til Faderen uden ved mig. Prøv vor Tale efter de hellige Skrifter, prøv den efter den Tros Bekjendelse, vi alle bekjende ved vor Daab, lyt efter, naar Du hører Prædiken, om den Herre Kristus selv kommer til Orde i Talen, om hans Apostle komme til Orde i Talen, eller om Herren og hans Apostle ikke kunne komme til Orde for idel Menneskeord og Menneskelærdomme“.

Men det er netop disse, som det er Reformationens store Betydning at have fjærnet og saaledes at gjøre den Fornyelsens Gjærning, som Martensen paa flere Steder

¹⁾ Anm. Maaske dog lidt for meget af den Stuelærde her kommer til Orde, naar han videre bemærker, at Præsternes Mangel paa Studium ofte lægger sig for Dagen „paa udvortes, iøjnefaldende Maade“ deri, at man i deres Studereværelser „næsten aldrig træffer nye Bøger, men kun gamle eller saadanne, der snarere maa kaldes forældede“. ²⁾ Pr. 1854 IV, p. 28 flg.

paralleliserer med „Grundlæggelsens Gjerning i den første Menighed. Ingen har som han i Forkyndelsen udtalt sin Glæde derover, men heller næppe nogen saaledes „klaret Sammenhængen med Reformationen, d. e. saaledes paavist Nødvendigheden af at forny de Sandheder, for hvis Gjennemførelse den kæmpede, og tilegne sig disse som vor Sjæls dyrebareste og umistelige Ejendom — Guds Ord eller Skriften, Retfærdiggjørelsen af Troen og det almindelige Præstedømme.

Guds Ord. Ja, hvor har han ikke paa ægte reformatisk Vis fremstillet os dette i Skriften som det i Sandhed normerende, ja harmoniserende — som det, der kun i Virkeligheden er i Stand til at bringe Enhed i Livet, fordi vi ved det ene er i Stand til at blive, hvad vi efter vor Bestemmelse ogsaa skulle være — frie Væsner: „Dersom I blive i mit Ord, da ere I sandelig mine Disciple, og I skulle forstaa Sandheden, og Sandheden skal gjøre Eder frie“ — ikke den tøjlesløse, men den bundne Frihed, der vel løser os fra menneskelig Myndighed, men kun for saa vidt den binder os til Guds Ords Myndighed. „Thi saaledes ere vi dannede, at vi ikke kunne staa alene, ikke kunne være vore egne Herrer, men kun vorde frie ved at tjene en Højere“¹⁾. Og gjælder dette i alle Forhold, hvor gjælder dette da ikke fremfor alt i Salighedens Sag, at vi trænge til Myndighed, trænge til „et fast, et usvigeligt Ord om det, som Øjet ikke har set, som Øret ikke har hørt, og som ikke er opkommet i noget Menneskes Hjerte, et Ord, der tales til os af ham, der taler som den, der har Myndighed, ikke som de Skriftkloge, ikke som denne Verdens Vise, et Ord, der gives os ovenfra, som vi ikke skulle vrage og dømme, men hvoraf vi skulle lade os dømme, lade os frelse. Den sande Myndighed, selv naar den kun er en menneskelig Myndighed, en Faders, en Lærers, er altid frigjørende, fordi den opdrager os, udvikler vor Sjæls Evner, kalder

¹⁾ Pr. 1864—69, p. 274 f.

os til Selvvirksomhed. Hvor meget mere er da hans Myndighed frigjørende, som er den Enbaarne af Faderen, fuld af Naade og Sandhed. Hvor meget mere maa vi ikke sige til ham: „Herre, til hvem skulle vi gaa hen, Du har det evige Livs Ord“¹⁾. Og dette Livsens Ord var det, Luther og Reformatorerne fandt igjen, idet de fandt den hellige Skrift. Denne er i Sandhed „Skatten, skjult i en Ager“, som efter længe at have været begravet, indhyllet i Glemsel, nu blev draget frem paany, „oversat paa Modersmaalet, indført i Landene, indført i Husene“²⁾. „Og dog“, siger Martensen³⁾, „hvor mange er der ikke midt iblandt os, for hvilke Guds Naades Evangelium endnu er „Skatten skjult i en Ager“, ja, som befinde sig „midt paa denne Ager uden endnu at have opdaget den.“ „Er dette ikke saa mangan Kristens aandelige Historie, at han længe befandt sig paa Ageren, længe befandt sig i et kristeligt Folk, længe havde deltaget i det kristelige Folks Vedtægter og Skikke, og dog først omsider ved Guds Naades underfulde Førelse fandt Skatten, fandt, efter at han længe forgjæves havde søgt paa andre Steder, søgt om et højeste Gode, — det, hvori han kunde finde Fred og Hvile for sin Sjæl.“ Men derfor, „vil Du have Samfund med Reformationen, da er det ikke nok, at Reformatorerne have gjenfundet den hellige Skrift, og at vi have den midt iblandt os, og at de Lærde og Skriftkloge ransage den. Selv maa Du finde Skatten i Skrifterne, idet Du til Skrifternes Læsning medbringer Troen paa Jesum Kristum eller dog en Forlængsel efter ham, en Forlængsel efter Naaden, idet Du føler din Synd. Selv maa Du finde Skatten i Skrifterne, idet Du dér søger Visdom, ikke om hvorledes vi skulle beregne Stjernernes Baner og Forholdet mellem Jorden og Solen, ikke om de Ting, som Gud har overladt den menneskelige Forstand selv at udfinde, men Visdom til Salighed om det, som ingen menneskelig Forstand selv kan udfinde. Men søger Du saa-

¹⁾ Pr. 1864—69, p. 275—76.

²⁾ Ib. p. 292.

³⁾ Ib. p. 286.

ledes, da skal Du ogsaa erfare, at her er Sandhed til Salighed, fordi den hellige Skrift fra dens første Blade indtil de sidste taler til Dig om Synd og Naade“ ¹⁾), med andre Ord taler derom, at vi „retfærdiggjøres uforskyldte af Guds Naade ved den Forløsning, som er i Kristus Jesus“. Og saaledes komme vi til Reformationens anden store Grundsandhed,

Retfærdiggjørelsen af Troen, som Martensen, ligeledes i Overensstemmelse med de gamle lutherske Lærere, atter og atter fremstiller os som i grunden det centrale i den hele Kristendom, som Personlighedens væsentlige Indhold, Kilden, der i vort Indre „opvælder til evigt Liv, til Tro, til Haab, til Kjærlighed, til Frimodighed, til Lydighed, til Arbejde, til Hvile, til Kamp med Retfærdighedens Vaaben baade til Angreb og Forsvar“ ²⁾), den, der giver „Skatten i Ageren“ Værd og Glans, ja forsaa vidt er et med denne, som det var Ordet „retfærdiggjorte af Troen“, der efter i Aarhundreder at have været glemt atter gjorde Luther og efter ham alle Troende frimodige og glade — dette Ord, der siger os, at vi ikke skal „bemøde os“ ³⁾) med Lovens Trældom og egne Gjerninger, ikke skal bemøde os hverken med selvgjorte Forsoningsmidler eller „disse Tidens falske Fornuftvisdom“ ⁴⁾), men tro paa Syndernes Forladelse, tro paa, at disse ikke blot ere Petrus og Paulus og Luther, men Dig forladne, og at Herren selv vil give Dig Kraften til denne Tro. „Thi rettelig, af ganske Hjerte, fuldt og fast at tro, at mine Synder ere mig forladne for Kristi Skyld, det er saa stort, saa usigelig stort, overstiger saa langt vort eget naturlige Hjerte, der tvivler og skjælver, at kun Guds Naades Aand, Guds Helligaand, kan virke denne Tro i et Menneske. Dog kan og skal Du tro det ved Guds Naade, thi ellers modsiger Du jo ham, som er Vejen og Sandheden og Livet, ellers benægter Du jo, at det er sand og troværdig

¹⁾ Pr. 1864—69, p. 293—94.

²⁾ Ib. 277—78.

³⁾ Ib. 279.

⁴⁾ Ib. 290. Pr. 1875—80, pg. 288 flg.

Tale, at Jesus Kristus er kommet til Verden at gjøre Syndere salige, ellers nægter Du jo det store Evangelium: „Paa det hver den, som tror paa ham, ikke skal fortabes, men have evigt Liv“ ¹⁾. Ved Troen alene — „ja“, siger Martensen ²⁾, „ved denne Artikel nedbrød Reformatorerne alle falske Støtter i Salighedens Sag. Den er Sjælen i Reformationen, den, hvori vi, efter Luther, „ikke kunne give noget efter, om saa Himmel og Jord og alt skulde styrte sammen“. „Ved Troen alene; — thi var det ved Gjerninger, maatte Du da ikke bestandig gaa i Uvished og spørge: er jeg nu kommen saa vidt i min Forbedring, at jeg kan fortjene mine Synders Forladelse, er jeg kommen saa vidt, at Gud kan tilgive mig?“ ³⁾ Og vil vi spørge: hvor faa vi da Vished for, at det forholder sig saaledes: „ved Troen alene“, da henvise vi til Guds klare Ord i Skriften og den Helligaands Vidnesbyrd i vore Hjerter, der besegler, at ogsaa Du tør henregne Dig til de ved Kristus Forløste og Frelste“ ⁴⁾ — med andre Ord til dem, der formedelst ham have fri Adgang til Faderen.

Og saaledes ere vi komne til den tredie og sidste Grundsandhed i Reformationen, det almindelige Præstedømme, som ogsaa Martensen idelig og idelig indskærper, herigjennem maaske paa det dybeste „klarende Sammenhængen“ med den. „Naar jeg tiltaler Eder med dette Ord“, siger han ⁵⁾, „I ere et kongeligt Præstedømme; naar jeg siger til Eder: dersom I ere troende, da ere I ogsaa Præster, da vil dette Ord maaske lyde forunderligt for mange, og dog udtaler jeg hermed en Forestilling, som er ejendommelig for vor evangeliske Kirke“. „Thi i hine Dage, da Luther brød det Aag, som Præstedømmet havde lagt paa Menighedernes Samvittighed, da tilraabte han de Troende efter Apostlens Ord: I ere alle Præster. Thi skjönt der er Forskjel paa Em-

¹⁾ Pr. 1864—69, p. 291. ²⁾ Pr. paa alle Søn- og Helligdage p. 530. ³⁾ Ib. p. 531. ⁴⁾ Ib. p. 534. ⁵⁾ Taler ved Præstevielse 1860, p. 215 flg.

beder og Tjenester og Gaver, dog er den Helligaand den samme i alle dem, som tro, og alle have samme Adgang til denne Aands Samfund i den samme Tro og samme Daab¹⁾. „Og hvor har ikke denne store Tanke om det almindelige Præstedømme“, siger han²⁾, „overalt og til alle Tider „været i Virksomhed“. Den er i Virksomhed, hvor en Husfader formaner sit Hus, foregaar Sine med det gode Exempel i Ærefrygt for Guds Ord, i Tro, i Kjærlighed til Herrens Hus, foregaar andre med det gode Exempel: „Jeg og mit Hus vil tjene Herren“. Den er i Virksomhed, hvor en Moder lærer sit Barn at bede, indplanter Guds Riges Spirer i Barnets Hjerter, og vi tør maaske sige, „at det almindelige Præstedømme ikke paa nogen skjønnere Maade udøves af nogen end netop af den kristelige Moder, hvorfor hun ogsaa indtager saa vigtig en Plads i Kirkens Historie. Den er i Virksomhed, hvor den kristelige Lægmand, opfordret af Tid og Omstændigheder, aflægger Vidnesbyrd om sin Tro, bruger Guds Ord, det tveæggede Sværd, imod den Ligegyldighed og Lunkenhed for Guds Riges Anliggender, som findes i hans Omgivelser. Den er i Virksomhed, hvor en Kristen efter sin Frelasers Forbillede gaar hen for at opsøge og frelse det fortabte, drives ikke blot af den almindelige Menneskekjærlighed, men af Kristi Kjærlighed til at antage sig de Ulykkelige, de Sørgende, de Lidende, de Vildfarende“.

18. Det vil ses, at hvad Apostlen indskærper Biskopper: „at formane ved den sunde Lære“ (Tit. 1, 9), har Martensen i særlig Grad ladet sig være magtpaaliggende, ja man kan sige, at overhovedet alle hans „Formaninger“ netop ikke saa meget ere rettede mod de ethiske, som mod de intellektuelle Vildfarelser, ikke saa meget mod vore sædelige Brøst og Mangler, som mod de fejlagtige Anskuelser og Meninger, der her komme frem, med andre Ord, ikke

¹⁾ Pr. paa alle Søn- og Helligdage, p. 416 flg.
Præstevielse 1860, p. 221.

²⁾ Taler ved

saa meget mod Livet, som mod Læren. For at tage et Exempel. Er det Frimodts Styrke i en kraftig Appel til Samfundet og den Enkelte at revse Tidens Lunkenhed, Mammonsdyrkelse, Forlystelses- og Nydelsessyge, saa vender Martensen sig især mod dens „usunde Lærdomme“, navnlig mod alle Retninger, der efter hans Mening paa ensidig og brudstyktig Maade kun fremhæve enkelte Sider og Momenter af Sandheden — Retninger, han maa-
ske ikke nævner med Navn, men som man alligevel ikke tager fejl af, og hvis „Ensidigheder“ for ham da ligesom bliver den Baggrund, hvorpaa han afridser eller fremstiller os „den sunde Lære“. Og spørger man om et klart og bestemt Kjendetegn paa denne, da lyder det atter — „Modsætningernes Forening“. En „Ensidighedens Berettigelse“ har Martensen igrunden aldrig vedkjendt sig. Tvertimod beror efter ham Lærens og dermed ogsaa Forkyndelsens Sandhed paa Foreningen af den store Mod-sætning af Lov og Evangelium, som Herren selv udtrykkelig angiver som Maalet for sit Komme: „Mener ikke, jeg er kommen at opløse Loven eller Profeterne; jeg er ikke kommen at opløse, men at fuldkomme“ (Matth. 5, 17), nemlig ved at bringe til Enhed i min Person, i mit Liv, hvad ellers evigt maatte forblive adskilt, Synd og Naade, Lov og Evangelium. „Derfor“, siger Martensen¹⁾, „prædike Loven, at de, som høre Dig, maa erkjende deres Synder og lære at sørge over dem; prædike Evangeliet, „at de maa lade sig frelse ikke af Kristi Tjener, men af Naaden“. Dette er Tegnet paa den sunde Forkyndelse, den sunde Lære. „Ja, naar Apostlen“, siger han²⁾, „saa ofte gjentager Formaningens hertil, saa ville heller ikke vi trættes ved at gjentage den, thi sandelig i vore Dage er der ikke mindre Anledning dertil end i Apostelens Dage“. „Den sunde Lærdom, som skal føres i Kristi Kirke, hvorfra har denne sit Udspring uden fra ham, som er Livets, det evige Livs Aabenbarelse iblandt os? Thi den rette

¹⁾ Ordinationstaler 1868, p. 139.

²⁾ Ib. p. 203 flg.

Lære stammer fra Livet, men, lad os vel agte det, fra det fuldkomne Liv, thi fra det ufuldkomne Liv stammer ogsaa kun en ufuldkommen Lære. Den sunde Lærdom, hvorfra stammer den uden fra ham, som er den ene Sunde iblandt os, den himmelske Læge, der har Lægedom for alle vore Sygdomme, ogsaa for vore Vildfarelser i Henseende til de guddommelige Ting¹⁾. Men derfor er den ogsaa — „et sammenhængende Hele, er ligesom et Legeme med forskellige Lemmer, forskellige Ledemod, forskellige Artikler. Og ligesom det altid er Tegn paa Usundhed i vort Legeme, naar et enkelt Lem vil gjøre sig gjældende paa de andres Bekostning, saaledes ogsaa i Læren“²⁾. „Og derfor“, siger han³⁾: „skal jeg nævne et, som er Kjendemærket paa Lærens Sundhed, vor Prædikens Sundhed, da vil jeg sige: det er Sundhedens Kjendemærke, naar Lov og Evangelium læres og prædikes i uopløselig Forening, og det modsatte er Sygdommens Kjendemærke.“

Men netop dette Kjendemærke paa Lærens „Usundhed“ er, hvad der efter Martensen endnu saa ofte karakteriserer vore Dages Forkyndelse. „Den Tid skal komme“, siger han⁴⁾, „da mange ikke skulle kunne fordrage den sunde Lærdom“ — „har dette dog ikke ogsaa i vor Tid sin Anvendelse paa Forholdet imellem Lov og Evangelium? Viser sig dog ikke i vore Tider under forskellige Skikkelser en Retning, der forvandler selve Kristi Evangelium til en Lov — en Opvækkelsesretning, der kun prædiker Opvækkelse og intet andet, vistnok opvækker Menneskene til Frygt, Frygt for Lovens Trudslar, men ikke ogsaa opvækker dem til Evangeliets Glæde? Er det den sunde Lærdom snarere at fremstille Kristus som en ny Johannes den Døber, der kalder Menneskene ud i Ørken, end som den Faderens Enbaarne fuld af Naade og Sandhed, kun at foreholde Menneskene de uendelige Fordringer, men

¹⁾ Ordinationstaler 1868, p. 205.

²⁾ Ib. p. 206.

³⁾ Ib. p. 207.

⁴⁾ Ib. p. 207.

forsømme de uendelige Forjættelser, kun at fremstille den Herre Kristus som den strænge, frygtindgydende Dommer, der staar med Kasteskovlen i sin Haand, i Stedet for fremfor alt at vise ham som den milde Frelser, der siger: Kommer til mig alle I, der arbejde og ere besværede, jeg vil give Eder Hvile? Er det den sunde Lærdom, naar der ogsaa i vore Dage ere de, der kun prædike Forsagelse og at afdø fra Verden, hvad visselig skal prædikes, men ikke ogsaa prædike, at vi med Kristus skulle opstaa til et nyt Levnet, at hvert Menneske skal gjøres fuldkomment i Kristo, Enhver i det Kald, hvori han blev kaldet, naar der ere de, der forbyde Menneskene enhver uskyldig Nydelse, sige: Smag ikke, rør ikke, tag ikke derpaa, ikke betænkende, at al Guds Skabning er god, og intet at forskyde, som annammes med Taksigelse?“

„Men er det da ogsaa den sunde Lærdom, naar der ere dem, der mene, at en Kristen aldeles intet har med Loven at skaffe, som endogsaa ville udelukke Loven af den kristelige Børnelærdom, af Katekismus, aldenstund Apostlen dog udtrykkelig siger, at Loven er vor Tugtemester til Kristus, aldenstund enhver Kristen dog af Erfaring maa kunne lære, at der endnu er saa meget af Synden, der hæfter ved ham, at han vel kan trænge til at betragte sig selv i Lovens Spejl? Det hører til den sunde Lærdom, at Daaben er Grundvolden for det kristelige Liv, Indlemmelsen i Kristi Samfund. Men er det da ogsaa den sunde Lærdom, naar mange, hver Gang de fremtræde for Menighedens Forsamling, kun prædike om Daaben og atter om Daaben, uden at prædike om selve det kristelige Liv, der skal opbygges paa Daabens Grundvold, naar den Herre Kristus næppe kan komme til Orde for idel Prædiken om Daaben? Det hører til den sunde Lærdom, at Kristus ved sin Opstandelse fra de Døde har bragt Liv og Uforkrænkelighed for Lyset, en evig Sejrs-glæde. Men hører det ogsaa til den sunde Lærdom saaledes at prædike den opstandne Kristus, at vi derover glemme den korsfæstede, saaledes at prædike den glade

Kristendom, at vi derved glemme den alvorlige Kristendom, saaledes at prædike Glæden, som om vi allerede befandt os i den triumferende Kirke, medens vi dog endnu kun befinde os i den stridende Kirke, hvor vi gennem Trængsler skulle indgaa i Guds Rige, endnu have saa meget at stride med os selv, med Synd og Sorg og Død, endnu ere saa langt fra Maalet, endnu ere saa langt fra at have grebet det?“¹⁾

Og ikke blot i Kirken er Foreningen af Lov og Evangelium Kjendetegnet paa den sunde Lære, men er i Sandhed „Tidernes Tegn“ — et Udtryk, vi ofte træffe hos Martensen — er Prøvestenen, hvorefter vi kunne bedømme, „ogsaa hvilke Kræfter der røre sig i Tiden baade i godt og ondt, og hvorefter vi saaledes kunne slutte os til Fremtiden“²⁾. „Vil du bedømme Tidernes Tegn“, siger han³⁾, da skal Du ikke begynde med at spørge om Dyrtid eller om god Tid i det timelige, om Krig eller Fred, hvorved de Flestes Tidsbetragtninger blive staaende, der skifte som Vejret fra den ene Dag til den anden, men Du skal først og fremmest spørge, „hvorledes denne Tid, hvorledes denne Slægt stiller sig til Johannes den Døber og Kristus, eller med andre Ord, hvorledes den stiller sig til Guds Lov og Guds Evangelium. Vil Du prøve Tidernes Tegn, da spørg, om denne Tid, denne Slægt i Ærefrygt bøjer sig for Guds Lov, i Ærefrygt og Tro stiller sig ind under Guds saliggjørende, Guds opdragende Naade i Kristo, og om denne Tænkemaade gennemtrænger Folkets Sæder og offentlige Indretninger, eller om der lever en Slægt paa Jorden, som i sadduceæisk Vantro, i Kulde og Ligegyldighed vender sig bort fra Johannes den Døber og Kristus som fra gamle, forældede Skikkelser, der ikke mere passe til Tidens Oplysning, ja søger at udrydde dem af Samfundet som hindrende det sande Fremskridt. Vil Du prøve Tidernes Tegn, da spørg,

¹⁾ Ordinationstaler 1868, p. 210—11.

²⁾ Pr. 1875—80, p. 39.

³⁾ Ib. p. 43.

hvorledes det staar sig med den første Tavles Lære om Gudsdyrkelsen og Hviledagens Helligholdelse, hvorledes det staar sig med den Bøn: Helliget vorde dit Navn, spørg, hvorledes det staar sig med den anden Tavles Lære om at ære Fader og Moder, ære Øvrigheden, om at ære det ærværdige, som fra Fædrene er overleveret, om Ægteskabets Hellighed og Renhed, om Ejendommens Ukrænkelighed, om ikke at bedrage, ikke at forfordele sin Næste i Handel og Vandel, og de andre Bud, der angaa de menneskelige Forhold“, kort: „vedbliv at prøve Tidernes Tegn i Lovens og Evangeliets Lys“.

Og hvad der er endnu mere: Lov og Evangelium er Kjendetegnet, er Kriteriet, hvorefter Du kan bedømme Dig selv. Hvi dømme I ikke af Eder selv, hvad Ret er? sagde Herren til Farisæerne og Sadducæerne. „Han vil dermed“, siger Martensen¹⁾, „føre dem ind i deres eget Indre, og dette er en god Anvisning til at prøve Tidernes Tegn, at vi ikke blot skulle se udad, men ogsaa skulle se indad i vort eget Hjerte. Ogsaa i vort Hjerte er der jo skiftende Tider, gode og onde Tider, rolige og stormfulde Tider. Spørg Dig da selv, min Tilhører, hvilke Tider i dit Indre vare de gode? Var det de Tider, da vantro og tvivlende Tanker rørte sig i Dig, fordi Du havde aabnet dit Hjerte for Fornægtelsens Røster; var det de Tider, da hovmodige og selvraadige Tanker vare opkomne i Dig, som de jo kunne opkomme i os alle, da dit Hjerte var trodsigt og dog saa forsagt, uroligt og fredløst? Eller vare de gode Tider i dit Indre dog ikke de, i hvilke Du i Lydighed bøjede Dig under Guds Lov, sagde: Jeg vil gjøre min Pligt, saa godt jeg kan og stole paa Guds Naade. Vare de gode Tider dog ikke de, i hvilke Du ligesom satte Dig under Kristi Kors, i Ydmyghed bekjendte Dig at være en Synder, men fattede nyt Mod og nyt Haab, sagde: Jeg vil stride mit Livs Strid i Troen paa min Gud og min Frelser, vil stride under

¹⁾ Pr. 1875—80. p. 48.

Korsets Tegn, thi kun dette Tegn har den Forjættelse, at vi deri skulle sejre?”

19. Det er en Selvfølge, at hvor, som hos Martensen Vægten i saa høj Grad lægges paa Læren, ogsaa i Forkyndelsen, dér vil det apologetiske Element altid komme til at indtage en fremtrædende Plads. I Virkeligheden gives der heller ingen betydeligere religiøs Retning, der mere eller mindre skiller sig fra Kirken, uden at han polemiserer imod den. Vi have alt berørt, hvorledes han jævnlig tager til Gjenmæle baade mod Rationalismen og Materialismen eller „Sadducæismen“, som han gjerne benævner denne sidste, men især vender han sig dog som Forsvarer af den lutherske Lære nærmest dels mod den katholske Kirke, navnlig, som vi have set, dens Gjærningsretfærdighed, dels mod den reformerte, og det f. Ex. ikke blot mod dennes Nadvertheori, men selv mod en saa speciel theologisk Doktrin som den saakaldte Prædestinations- eller Forudbestemmelses-Lære.

„Hvor vemodig“, siger han¹⁾), „vilde dog ikke 'vor Nadvere være, dersom det alene var Erindringens, var Mindernes Aand, der stille omsvævede os ved Herrens Alter, dersom vi maatte sige: se, vi have forsamlet os til hans Kjærligheds dyrebare Ihukommelse, men ak, Gjenstanden for vor Kjærlighed, han, ved hvis Frelserhjerte vi alene kunne finde Hvile, han er ikke mere i vor Midte, han er bortgangen, lever hisset i de evige Boliger, men kan ikke mere kundgjøre sig for os. Vel have vi hans Billede iblandt os i de hellige Skrifter, hans Billede malet af de Disciple, der sadde tilbords med ham i den første Nadvere, vel have vi hans Indstiftelser iblandt os, ak, men alt dette betyder kun, men er ikke ham selv. Og dog, hvor trængte vi ikke til at have ham selv i vor Midte, at han kunde styrke os med sin personlige Nærværelse, ligesom han fordum styrkede Disciplene, styrke

¹⁾ Pr. 1849, II, p. 41.

vor svage Tro, komme vore Hjerter til at brænde i Livets og Nærværelsens Kraft. Lad os da ikke blot i et vemodigt Minde skue tilbage til den Nat, da han blev forraadt, men lad os i Troens glade Forvisning skue op til den ophøjede, den opstandne og himmelfarne Frelser, som endnu siger: Jeg er med Eder alle Dage. Lad os med Hjertet omfatte den Troens Hemmelighed, hvorpaa dog al levende Kristendom hviler, at den Opstandne er usynlig i vor Midte, er allevegne, hvor hans Ord rettelig lyder, og hans Indstiftelser rettelig forvaltes, er allevegne i det Salighedens Rige, der ikke blot er hisset, men ogsaa her, spirer, voxer og udvikler sig i vore Sjæle. Det er dog visselig Troens helligste Erfaring i dens reneste Øjeblikke, at vort Samfund med ham — det er ikke som med en afdød Ven, hvis Minde vemodigt besøger os, men et saadant Samfund, at vi i Sjælen kunne fornemme hans Kjærlighed som en nærværende Kjærlighed, der snart besøger os med sin milde Formaningsrøst: „se, jeg staar for Døren og banker“, snart indaander os en himmelsk Fred, ligesom da han forud i sin Opstandelses Dage uventet traadte ind til Disciplene med sit: „Fred være med Eder“. Og naar jeg tror paa Kristi Kjærlighed som en nærværende Kjærlighed, der endnu lever og aander for den Menighed, hvilken han købte med sit Blod, lever og aander ogsaa for mig, den enkelte Sjæl i hans Troendes Samfund, skulde jeg da mene, at han er fraværende der, hvor han selv bød os at samles til hans Samfund?“

Og nu Prædestinationen — Forudbestemmelses-Læren. „Ikke“, siger han¹⁾, „skulle vi være som de, der have forviklet sig i svære, til Forsagthed, til Fortvivlelse førende Tanker, menende, at Gud i sin evige Forudbestemmelse, sit evige Forsæt, har besluttet kun at frelse nogle og da at overlade de andre til deres Skjæbne, til Fortabelse, og idet de have betænkt deres eget Hjertes Fordærvelse og

¹⁾ Pr. 1859—63, p. 301 flg.

Ubestandighed, hvor ofte de forgjæves have anstrængt sig for at sejre over Synden, mistvivlende have klaget: ak, hine Udvalgte har han givet den rene, faste Villie, det trofaste, kjærlige Hjerte, hine har han givet den ydmyge, enfoldige og dog verdensovervindende Tro, men jeg hører til den store Mængde, hvilke han ikke har villet give dette; mig har han givet andre Gaver, men som kun tjene til at forøge mine Fristelser, mine Lidenskaber, mit Hovmod, men sin Helligaands Gave, Bryllupsklædningen, har han ikke villet give mig. Der er Mennesker, som har talt saaledes i forfærdelige Sjælstilstande, der overstige al Beskrivelse. Men imod saadanne fristende, saadanne ugudelige Tanker skulle vi sætte Skriftens klare Lære, at Gud vil, at alle Mennesker skulle blive salige og komme til Sandheds Erkjendelse — Skriftens klare Lære, at de, som fortæbes, de fortæbes ved deres egen Skyld, som jo Herren selv siger: „Hvor ofte vilde jeg forsamle Eder, men I vilde ikke“, bebrejder dem, at de ikke vilde gribe den frelsende Haand, som han rakte dem, ikke vilde tillade ham at virke i dem, ikke vilde lade sig helbrede, men forskjøde ham, den himmelske Læge. Imod saadanne Tanker skulle vi sætte Vorherres og Frelseres Aabenbarelse paa Jorden, sætte hans Kors, hvor han visselig er død for alle. I Stedet for at forvikle os i kolde og tvivlende Tanker skulle vi med vort syge Hjerte gaa til den Frelser, som er kommen for at opsøge og frelse det fortabte, til ham, som ikke vil sønderbryde det knækkede Rør, ikke vil udslukke den rygende Tande, til ham, der siger: den, som kommer til mig, skal jeg ingenlunde kaste ud“. „Eller“, hedder det et andet Sted¹⁾, „er der maaske nogen, som i Stedet for at anklage sig selv vil kunne sige: hvi blev mit Hjerte dannet til at være Stengrund, hvor intet kan slaa Rod, medens den, der stod ved min Side og hørte Ordet, var dannet som den gode, den dybe Jord? Hvi blev mit Hjerte dannet med de

¹⁾ Pr. 1854. IV, p. 31.

mange Torne, at den gode Sæd maatte kvæles i mig? „Men, min Tilhører“, siger Martensen, „mén ikke, at Du saaledes kan udlægge Lignelsen om de fire Slags Sædejord, mén ikke, at Du kan sige, at Guds Riges Fremgang i Sjælen kun er som en Naturbegivenhed, hvor intet beror paa Villien, og at nogle Tilhørere ere forudbestemte til at være en slet Jordbund, i hvilken Ordet nødvendig maa spildes. Thi efterat Synden og Fordærvelsen engang er indkommet i Verden, er der intet Menneskehjerte, som af Naturen er den gode, den fuldkomne Jordbund, men den gode Jordbund dannes kun efterhaanden ved omhyggelig Dyrkelse og gennem mange Forvandlinger. Den gode Jordbund er kun de, der i Taalmodighed, i Bestandighed arbejde paa sig selv, bide efter Herren, bede: skab i mig et rent Hjerte og forny en stadig Aand i mig. Og derfor — søg Du kun selv at gjøre Dig til den gode Jordbund, da vorder Du det ogsaa ved Guds Naade.“

Ja, det er Læren baade i sin Helhed og i Enkelthederne, Martensen værner om. Indtrængende tager han saaledes til Orde til Forsvar for Barnedaaben mod Baptisterne. „Der er Sekter og Partier iblandt os“, hedder det ¹⁾, „der forkaste den hellige Barnedaab, fordi de mene, at Børn kunne ikke indgaa i Himmeriges Rige, men kun „Voxne og Forstandige“, og saaledes ikke ville agte Herrens udtrykkelige Ord, at Himmerige høre Børnene til, ikke ville agte, hvad Herrens Apostle have lært os, at det ikke er vor Hellighed, der skal gjøre os værdige til Daaben, men at al vor Værdighed og al vor Hellighed stammer fra Daaben, stammer derfra, at Herren antager os i sin Naade uden vor Fortjeneste og uden vore Gjerninger, ikke ville agte, at den hellige, almindelige Kirke fra de første Tider har vedtaget at bringe Børnene til Daaben for saaledes at efterkomme Herrens Befaling. Han tog dem i sine Arme, staar der, lagde Hænderne paa dem og velsignede dem. Og først vil jeg da sige,

¹⁾ Pr. 1854, IV, p. 243 flg.

at Herren velsigner Børnene, idet han i Daaben optager dem under den nye Pagts Forjættelser. Himmeriges Rige hører dem til, siger han, og paa hans Ord døbe vi Børnene til at tro paa den himmelske Faders Navn, tro paa Gud Fader almægtige, Himlens og Jordens Skaber, døbe dem til den Forjættelse, at Himlens og Jordens almægtige Skaber ogsaa vil være en Fader for dette lille Barn, vil omslutte det med sit Forsyns Varetægt, vil bevare dets Indgang og dets Udgang fra nu af og til evig Tid. Og er der noget Barn paa Jorden, det være født til jordisk Rigdom og Overflødighed eller til Fattigdom og Usselhed, som ikke trænger til at velsignes med denne Velsignelse, ikke af Mennesker, men af ham, som ene kan velsigne, fordi Faderen har givet ham al Myndighed i Himlen og paa Jorden? Er det ikke trøstefuldt, at skjønt Barnet ikke kan forstaa Forjættelsen, dog ere Guds Forsyns Tanker langt forud for Barnets Tanker, for vore Tanker? Er det ikke trøstefuldt, at Guds Kjærlighed og Naade var paa Vejen til os, omsluttede os, da vi ikke kunde gjøre Forskjel paa Højre og Venstre? Himmeriges Rige hører dem til, siger Herren, og paa hans Ord døbe vi Børnene til at tro paa Sønnens Navn, tro paa Jesum Kristum, Guds enbaarne Søn, Vorherre; paa hans Ord døbe vi dem paa den Forjættelse, at Herren ogsaa for dette lille Barn vil være en Frelser fra Synd og Død. Og I, som ville forhindre Børnene fra Daaben, trænge Eders Børn da ikke til at frelses fra Synden? Eller ville I maaske svare mig, at den uskyldige Alder jo ikke trænger til Syndernes Forladelse, og at kun den, som selv har gjort Syndens den bittre Erfaring, har en Frelser behov — o, hvor lidet kjende I da den menneskelige Natur og dens Trang? Da Herren tog de smaa Børn i sine Arme og saa dem ind i Sjælene, da saa han ikke blot i deres Sjæle den barnlige Uskyld og det hellige Enfold, hvormed Skaberen har præget dem, da saa han ogsaa Syndens og Fordærvelsens Spire i deres Sjæle, saa Spiren til Selvræddighed og de mange Begjæringer, der fortære Menne-

skesjælene, saa Spiren ogsaa til den Synd, ved hvilken et Menneske bliver et Fortabelsens Barn, og derfor lagde han sin skjærmende, sin frelsende Haand paa deres Hoveder, at de maatte optages i Forløsningens Rige, at de maatte frelses fra det onde. Og saaledes lægger han ogsaa i Daaben sin skjærmende Haand paa Børnenes Hoveder. Og I, som ville forhindre dem fra Daaben — trænge Eders Børn da ikke til at frelses fra Døden? Visselig, det gjælder dog ikke blot i de Voxnes Verden, gjælder ikke blot i Oldingernes Verden, at Menneskets Herlighed er som Markens Blomst, der visner. Hvo tæller dem, de talløse Børneskarer, der komme og forsvinde paa Jorden, forinden de kunne udfolde deres aandelige Liv, de Børneskarer, hvis Herlighed er som Markens Blomst — Østenvinden gik hen derover, og dets Sted kjendes ej mere. Og er der da noget Barn, som ikke trænger til at velsignes med denne Velsignelse, at han, som er Opstandelsen og Livet, han vil antage sig det, vil berede det et Sted i de evige Boliger, hvor alt skal modnes og fuldkommes, hvad her blev brudt, vil indeslutte dem under den Forjættelse: Fader, jeg vil, at de, som Du har givet mig, de skulle være, hvor jeg er. Himmeriges Rige hører dem til, siger Herren, og paa hans Ord døbe vi Børnene til at tro paa den Helligaand, den hellige almindelige Kirke, de Helliges Samfund, døbe dem til den Forjættelse, at hvilken end deres Skjæbne skal være paa Jorden, om de skulle regnes til dem, der i Verden kaldes lykkelige eller ulykkelige, om de skulle være kortlevende eller længelevende paa Jorden, dog skulle de baade her og hisset tilhøre et usynligt Samfund, hvor Gud den Helligaand vil kalde, drage, lede deres Sjæle, at de retfærdiggjorte maa have det evige Liv i det Rige, om hvis Tilkommelse Kristi Menighed dagligt beder.“

Men ikke blot Kirkens, ogsaa Tidens brændende Spørgsmaal har Martensen taget under Overvejelse og i sin Forkyndelse belyst med Herrens Ord, saaledes da navnlig ogsaa det sociale Problem. Han gjør med

Rette gjældende, at en egentlig Løsning heraf først kan gives i og med Kristendommen. „Først da den kristne Kirke“, siger han¹⁾, „havde begyndt at slaa Rod i den hedenske Verden, saa man en Mangfoldighed af milde Stiftelser, af Hospitaler, af Barmhjertighedens Huse trindt omkring at fremstaa til Vidnesbyrd om, at Menneskene ere i Kjærligheds Gjæld til deres lidende Brødre. Det var et nyt for Hedenskabet; først den hedenske Kejser Julian den Frafaldne begyndte her at efterligne de Kristne til et Vidnesbyrd om, at selv de fra Evangeliet Frafaldne ikke kunne unddrage sig for dets Virkninger. Desuagtet, kunne vi andet end minde om, at det samme skrigende Misforhold mellem Rige og Fattige, Lykkelige og Ulykkelige, endnu vedvarer? Høre vi ikke trindt omkring i Landene, fjærn og nær, Klager over dette Samfundsorden og Begjæringer om, at det skal bringes til at ophøre? Og vel vide vi, at der i disse Tider er en Bevægelse, der ved voldsomme Omvæltninger, ved at omstyrte hele den bestaaende Samfundsorden vil bringe alle Forskjelle i det ydre til at forsvinde, ikke betænkende, at efterat Synden er indkommet i Verden, saa er det med Fattigdom som med Sygdom: den hører uadskillelig med til denne Verdens Beskaffenhed, ikke betænkende Herrens Ord: „Fattige have I altid hos Eder“, ikke betænkende, hvad alt siges i den gamle Pagt: „En Rig og Fattig mødtes, Herren har skabt dem begge“, hvormed tilkjendegives, at denne Modsætning skal paa Jorden findes til enhver Tid. Men netop naar Kristi Evangelium siger os: „Fattige have I altid hos Eder“, da siger det os ogsaa: „Og naar I ville, da kunne I gjøre dem tilgode“, siger os, at saa vidt det staar til os, skulle vi søge at lindre Fattigdommens Nød, siger os, at det højeste, det bedste, som her kan gøres, det kommer dog kun ved den frie, den frivilligt offrende Kjærlighed, ved den Aand, der aander i Samaritanens Evangelium: „gik hen og gjør ligesaa“, men derfor og-

¹⁾ Pr. paa alle Søn- og Helligdage p. 456 flg.

saa, efter Herrens Forbillede, med det Maal for Øje, ikke blot at afhjælpe den legemlige, den ydre, men den aandelige, den indre — Syndens Nød“. Aldrig vil en blot timelig Hjælp her være tilstrækkelig. „Det menneskelige Hjerter“, siger Martensen¹⁾, „er et Svælg, er en Afgrund, der ikke fyldes med timelige Goder, ikke fyldes, om det end kunde vinde al Verdens Riger og deres Herlighed, men vedbliver i umættelig Higen at forlange andet og mere, fordi det ikke kan fyldes af Verden, men kun at det, som ikke er af Verden, af det, som er højere og bedre end Verden. Thi ikke forholder det sig, som mange mene, at Menneskets Maal er at blive lykkelig paa Jorden og der at vinde den størst mulige Grad af Nydelse, tvertimod er det dets Maal gennem Arbejde og Lidelse, Kamp og Prøvelse henede at gjøres modtageligt for det evige Liv, og derfor kan kun Gud alene, kun Kristi Kjærlighedsevangelium fylde det menneskelige Hjerter, denne Afgrund af Begjæringer og Længsler, af umættelige Ønsker og Fordringer.“

Ogsaa Spørgsmaalet om Tro og Viden, der for en Menneskealder siden herhjemme var „brændende“, berører han lejlighedsvist. „Jeg vil tro for at erkjende. Thi den, som ikke tror, bliver uden Erfaring, og den, som ikke erfarer det hellige, kan ikke forstaa det“. Men Gud giver kun sin Helligaand til dem, som ham lyde“ (Ap. Gj. 5, 32). „Vil vi have Vished i Troen, da lad os lægge dette Ord paa Hjerter. Vistnok skulle vi eftertænke, granske, prøve, overveje, hvad der bydes os som Sandhed, men hvorledes skulle vi dog kunne erkjende det hellige, naar vi ikke først have bøjet os under det hellige?“²⁾. Disse simple Tanker ere i Korthed Martensens Indlæg i denne Sag.

Man skulde synes, at disse og lignende Stridigheder, der saa ofte ere førte og endnu føres mellem de forskellige Kirkeafdelinger og indenfor disse mellem Troende indbyrdes, kun i ringe Grad bekræftede Rigtigheden af

¹⁾ Pr. paa alle Søn- og Helligdage p. 459. ²⁾ Pr. 1853, IV, p. 173.

Læren om „Harmoni og Enhed“ som det for Kristendommen ejendommelige. Martensen svarer, at enhver Retning maa kjendes paa Aanden og bedømmes efter denne, og at den Helligaand, der er Kirkens Aand, trods al Strid mellem Kristne ikke desto mindre er Enhedens Aand, ja at Betydningen af Pintseunderet som det, der er sket og endnu fortsættes, netop er ikke blot at grundlægge, men gennem Tiderne at opretholde og udvikle denne Enhed, der i Virkeligheden ogsaa er det „Tegn“, der klarest skiller Kirken fra Verden.¹⁾ „Derfor takke vi paa Pintsefest Gud ikke blot for Underet i Kirkens Stiftelse, men ogsaa for Underet i dens Opholdelse. Thi det er visselig et Guds Under, at Kirken er bleven opholdt indtil denne Dag under alle disse Splittelser, al denne Syndighed, og at vi endnu kunne bevidne Kirkens Enhed“. ²⁾ I sin dybere Grund hidrører dette derfra, at Guds Aand, hvor tit den end maa „trættes“ med vor Aand, dog i sit inderste Væsen er i Enhed med denne, ja, saa underligt det lyder, er Inspirationen, denne overordentlige Meddelelse af den Helligaand, der paa Pintsefesten viste sig paa enestaaende Maade, igrunnen „den for Mennesket i Sandhed naturlige Tilstand“ ³⁾ — en Tilstand, hvor det for Apostlene var, „som vendte de i hin Time tilbage fra Udlændighedstilstanden til deres sande Hjem, atter hvilende ved Guds Hjerte, hvor alle hæmmende Baand, der havde skilt dem fra ham, vare sprængte“ ⁴⁾. „Thi det er Menneskets Bestemmelse, at dets Aand ganske skal forenes med Guds“ ⁵⁾. Men altid vil denne Enhed her paa Jorden kun kunne naas gennem Brydninger, gennem Kamp og Strid, og det er vel egentlig det, der for Martensen er Pintseunderets maaske dybeste Betydning at symbolisere os dette, „at vi kunne erkjende en Guds Visdom selv deri, at han lader sin Kirkes Enhed udvikle sig gennem Mangfoldigheden, det

¹⁾ Pr. 1852. I. p. 107. ²⁾ Pr. 1875—80, p. 200—201. ³⁾ Ib. 194.

⁴⁾ Pr. 1875—80, 195. ⁵⁾ Ib. 194.

ene gennem det stykkevis¹⁾, saaledes som det jo skete paa Pintsefest, hvor trods al Strid og Forvirring den ene Aand dog sejrrig aabenbarede sin Kraft i de Troende, at de „samdrægtig og varagtig“ kunde mødes „i Templet og Husene til Brødets Nydelse og Undervisningen“, ja til „at have alle Ting tilfælles“ (Ap. Gj. 2, 43—46). Naar man derfor saa ofte klager over al den Strid, der møder os, da lad os dog, siger Martensen²⁾, „vogte os for et Mismod, der strider mod Forjættelsen, da lad os vogte os for, hvad mange gjøre, at skildre Tidernes Fordærvelse saaledes, som om nu ogsaa Guds Aand havde tabt sin Kraft til at bedre Menneskene, som om den himmelske Bygmester var bleven træt af at arbejde paa sit Tempel — dette Tempel, der er hans Hus, og hvor de forskellige Kirkesamfund efter hans Ord (Joh. 14, 2) jo igrunden kun ere at betragte som forskellige Boliger³⁾. Saaledes fastholder Martensen Harmonien, ja ser i selve Striden Enheden, der arbejder sig frem til Sejr.

20. Det fremgaar, efter hvad vi have udviklet, at Martensen nærmest maa opfattes som de Dannedes Prædikant. Vistnok har han ikke som i sin Tid Schleiermacher stundom henvendt sine Taler direkte til disse⁴⁾, men af den Betydning, det spekulative og intellektuelle, i det Hele Tanke og Intelligens har for ham, forstaar man, at det var de Dannede og maaske især de akademisk Dannede, der flokkedes om hans Prædikestol. Kan man sige, at Dannelsen, opfattet i ren human, d. e. i antik og til Dels moderne Forstand, er at bestemme som Enhed og Harmoni, som Personligheden, „der har Midtpunktet i sig selv“, som „Aandens Herredømme over Naturen“, der overalt véd at sætte de rette Grændser, og idet den rettelig adskiller, ogsaa rettelig forbinder, da for-

¹⁾ Pr. 1852, I, p. 207. ²⁾ Ib. p. 209. ³⁾ Ib. p. 207. ⁴⁾ Schleiermacher: Über die Religion. Reden an „die Gebildeten“ unter ihren Verächtern.

staar man, at det højeste Udtryk herfor er Skjønhed, Plastik eller med andre Ord det klassiske. Men det er netop det humane, bestemt som saadant, Martensen saa langt fra vil have fjærnet i Kristendommen, at han tvertimod her vil have det udviklet og forklaret.¹⁾ „Jeg véd det vel“, hedder det hos ham²⁾, „at Herren takker Faderen, fordi han har aabenbaret for de Enfoldige og Umyndige, hvad der er skjult for de Vise og Forstandige. Men dertil skal den kristelige Prædiken føre, at netop de i den sande Betydning Dannede skulle stille sig selv som umyndige i Forhold til Frelseren, sætte sig ved hans Fødder, idet de forholde sig som de blot Modtagende til ham, den absolute Giver“. „Spørgsmaalet om den rette Forening af det kristelige og humane“, siger han³⁾, „sys-selsatte mig vedvarende. Min hele ethiske Opfattelse af Menneskelivet beror paa disse Modsætningers Forening“. Han véd vel, „at hertil hører mere end Dannelse, hører Gjenfødelse, men Gjenfødselen maa føre til Helliggjørelse, til Aflæggelse af det gamle og Iførelse af det nye Menneske⁴⁾“. Men enhver ser let, at da efter Martensen det gode, som vi have bemærket, er uadskilleligt fra det skønne, det plastiske, hører til „det gamle Menneske“ ikke blot det egentlige syndige, men i grunden ogsaa det uskønne, det formløse, det „barbariske“, det vankundige, kort sagt det udannede, og først da har, efter ham, Helliggjørelsen frembragt paa en Maade sin fuldkomneste Frugt, naar den fremtræder i aandelig Skjønhed og Plastik som Dannelse. Han siger det selv⁵⁾: „Hvor sørgeligt er det ikke at møde et kristeligt Menneske, han høre nu til de højere eller de saa kaldte lavere Samfundsklasser, i hvem Gjenfødselen er begyndt, og i ham at se det gamle Menneske i al dets Vankundighed, i al dets — „Barbari“, ofte, hvad hos os er noget meget sædvanligt, i en raa og slet „Folkelighed“, uden at Gjenfødselen her

¹⁾ Brev til Laub, II, p. 77.

²⁾ Af mit Levnet I, p. 94.

³⁾ Ib.

⁴⁾ Ib. p. 96.

⁵⁾ Ib.

har nogen Indflydelse. Den sande kristelige Dannelse maa netop være en Frugt af Helliggjørelsen“. Men da forstaar man ogsaa, hvorfor „de klassisk Dannede“ netop her maatte føle sig tiltrukne: det humane Begreb om Dannelsen blev ikke krænket, det blev forklaret. Thi er Indholdet i Kristendommen end et andet, dog er hos Martensen Formens Plastik, den klassiske Skønhed, ja vi fristes til at sige det, Pallas Athene ikke forsvunden. Men derfor er han heller ikke Folketaler i dette Ords almindelige Betydning. Hans Enfold er det dybe Enfold, og skjønt dette fattes af alle Kristne, saa er han vedblivende mere de Oplystes end de Uoplystes, mere de Dannedes end de Udannedes Prædikant. Dette er ogsaa Hemmeligheden, hvorfor han saa at sige begynder enhver af sine Prædikener med „Betragtninger“, thi kun de Dannede, ikke de Udannede indbyder man til saadanne. Deraf atter, som vi have bemærket, hans Forkyndelse gennem „Antydninger, Fortielser“, thi for den Udannede skildrer man, for den Dannede antyder man. Deraf hos ham Manglen — om man ellers vil kalde det en Mangel — paa omstændelige Udmalinger af Synden og dens Følger, af Helvede og de Fordømte, deres Lidelser og deres Kvaler. Med dette appellerer man til den Udannedes Fantasi; den Dannede siger man hans Fejl og venter, at han retter sig derefter. Ja deraf i det Hele hans Henvendelse, hans Appel, ikke saa meget til Villien, som til Erkjendelsen, hans Revselse ikke saa meget af de enkelte, i Tiden herskende Synder, som af Tiden selv, Tankegangen, Tænkemaaden, „Betragtningen“, der her gjør sig gjældende, med andre Ord hans Revselse af Tidsaanden, ikke saa meget af Verden, som af den Aand, der kommer til Orde i Verden.

Man høre ham selv: „At forlade alle Ting og følge Jesus efter“, siger han¹⁾, „det kan dog ikke nærmest betyde at forlade denne Verdens Ting paa udvortes og

¹⁾ Pr. 1852, III. p. 283 flg.

legemlig Vis. Thi om et Menneske end vilde fly Verden og drage ud i Ørkenens Ensomhed for dér at have Samfund med sin Frelser, men dog i sin Sjæl beholdt Billederne af de Ting, som ere i Verden, og som fristede ham og forstyrrede hans Sjæls Ro, han havde jo dog kun taget Verden med sig i sin Ørken. At forlade alle Ting og følge Jesus efter, det er derfor ikke saa meget at forlade selve de verdslige Ting, som at forlade den verdslige Betragtning af Tingene, det verdslige Sind, der hænger ved Tingene, „den hedenske Tænkemaade“¹⁾, og følge Troens „Betragtning“, der ikke anser de synlige Ting, der ere timelige, men de usynlige, som ere evige, og som viser os denne Verden i et nyt, et andet Lys. Og dersom vi i nogen Maade ere blevne Jesu Efterfølgere og Disciple, have vi da ikke kjendt Timer, hvor dette stod for os som en hellig Beslutning, hvor vi sagde til ham: Ja, Herre, jeg vil vælge Troens Betragtning, jeg vil forlade denne Verdens falske, dens tomme Visdom, der kun véd at tale om alle Tings Kræfter og Love, men intet har at sige mig om den himmelske Fader, der er bedre end alle Ting. Jeg vil forlade disse Tidens blinde Vejledere, vil ikke bøje mig under deres Myndighed, vil sætte mig ved dine Fødder, at jeg maa forstaa Guds Riges Hemmeligheder, maa forstaa, at ingen kjender Faderen uden Sønnen, og ham, Sønnen det vil aabenbare. Jeg vil forlade denne Verdens letsindige Betragtning af Livet, de letsindige Tanker, der flagre saa sorgløst om blandt alle Ting og glemme den ene Ting, Synden, Døden og Dommen. Og jeg vil forlade denne Verdens tungsindige Betragtning af Livet, de tungsindige Tanker, der svæve om i Jordens Jammerdal, klagende: o Forfængelighed, idel Forfængelighed, klagende over det brudte Haab, den visnede Glæde“. Hvad vi altsaa opfordres til, er ganske vist et Brud med Synden i Liv og Gjærning, men dog først og fremmest i Tanke og Betragt-

¹⁾ Pr. 1854—58, p. 229.

ning. Er dette Alvor, da faa vi ogsaa nok Kræfter til det andet. „Lad os derfor“, gjentager Martensen¹⁾), „forny denne vor Tros Beslutning: vil Du være hans Discipel, da bryd med alle de Tanker, der stride mod ham og hans Rige, bryd med denne Verdens falske Visdom, med de letsindige Tanker, der ville bringe Dig til at fortabe dit Liv i Verdslighed, med de tungsindige Tanker, der ville bringe Dig til at fortabe dit Liv i Haabløshed“.

Men netop dette er jo Særkjendet for den Dannede, at han erkjender Tankerne, d. e. det almene i det enkelte, erkjender med andre Ord, at først da bliver det gode ikke mindre end det onde til virkelige Magter i Livet, naar de yttre sig som Aand. Det er i den Forstand, at Martensen kalder dem „Intelligenser“ og siger med Apostlen: „Vi have Kamp ikke mod Kjød og Blod, men mod Fyrstendømmer og Magter, mod Verdens Herrer, som regere i denne Tids Mørke, mod Ondskabens aandelige Hær under Himlen“, hvormed han vil sige, at netop da er Ondskaben farligst, naar den ifører sig ikke Kjødets, men Aandens Skikkelse, fremstiller sig ikke som Individernes, men som Samfundets Synd og Vildfarelse. Den Udannede ser i Synden udelukkende en Række Handlinger eller Tilstande, hvori den Enkelte aabenbarer sit Hjertes, sin Tankes, sin Villies Slethed; den Dannede derimod ser heri ofte ikke blot Individernes, men Samfundets Brøde, med andre Ord ser Tidsaanden, der idet den ifører sine Anskuelser og Meninger, Theoriernes, Lærens Klædebon, tillige giver dem Almen-Sandhedens Skin, men derfor netop ogsaa besnærer og forfører saa mange, ja gjør de Enkelte paa engang til sine Redskaber og sine Offre. Det er egentlig mod denne Form af „Ondskaben“, mod Tidsaanden, at Martensen uafsladelig retter sine Vaaben.

Oftest sammenligner han dens ustadige og skiftende Meninger med det oprørte Hav, ja fører os igrunnen i alle sine Prædikener ud paa dette Hav, dog kun for at

¹⁾ Pr. 1852, III, p. 585—86.

vise os, at heller ikke her lader Herren os i Stikken. Især giver han i Evangeliet om Jesus, der vandrer paa Søen, et levende Billede heraf. „Naar vi se ham vandre paa Genesareths Sø“, siger han¹⁾, „se vi da ikke som i et profetisk Spejl hans Vandring paa Tidens Hav, paa Menneskelivets bevægede Bølger, hvor han vil komme Sine til Hjælp, der her saa ofte staa Fare for at synke, staa Fare for at overvældes af de Storme, der drage hen over Menneskesamfundet, eller de Storme, der drage hen over den Enkeltes Liv. Har dog ikke i de sidste Menneskealdere den ene af den menneskelige Visdoms Lærebygninger fortrængt den anden som Bølge, der fortrænger Bølge? Har dog ikke den store Modsætning mellem Tro og Vantro, mellem Bekræftelsen og Benægtelsen af den levende Gud, vundet en Højde som ingensinde tilforn, og er der ikke mange, mange Sjæle, der her omtumles af Tvivl og Uvished? En saadan Tid, kan den ikke lignedes med et oprørt Hav? Hvo frelser os da i disse Tidens aandelige Havsnød? Hvo rækker os her den hjælpsomme Haand? Ja spørg Dig selv. Hvo er han — maaske dit Øje endnu kun saa ubestemt kan opfatte hans Skikkelse, thi det er den fjerde Nattevagt, er i Morgendæmringen, hvor Lyset endnu brydes med Mørket — hvo er han, der vandrer paa Havet uden at synke, vandrer paa Tidens Bølger, i hvilke saa meget er sunket, Verdensriger og Fyrstendømmer og Troner og menneskelig Visdoms Lærebygninger, Babelstaarne og glimrende Afgudsbilleder, for hvilke Folkene have knælet, og Navne, i hvilke Menneskene mente, at de skulde sejre, skulde frelses, og hvilke Fremtiden skulde tilhøre, Værker, der kaldtes udelige, byggede for Evigheden? Hvo er han, hvem Tidens Bølger, i hvilke alt omsider maa synke, i hvilket alt omsider bliver forbigangent og forældet, ikke kunne overvælde? Thi om de end bruse frem imod ham, om de end optaarne sig imod ham, om det end et Øjeblik kan

¹⁾ Pr. 1864—69, p. 48 flg.

synes, at hans Skikkelse er forsvunden, dog viser hans Skikkelse sig stedse paany, og han skrider frem med sikre Skridt, skrider henimod vort Skib, kommer os nærmere. Hvo er han? Der er dem, der sige med Ord af vort Evangelium: det er et Spøgelse, eller: det er et Indbildningskraftens Foster, der viser sig for os i Dæmringen, i Skyggerne, der bevæge sig paa Havet, det er et Drømmesyn, en Sværmeriets Digtning, at der skulde være en Kristus, der ikke er undergiven Forgængelighedens og Tyngdens Lov, en Kristus, der altid kan være i den nærværende Tid, en Kristus, der har levet for Aarhundreder siden og endnu vandrer lyslevende paa Tidens Hav. Der er andre, hvis Hjerter i Tidens Dæmring svæver imellem Tvivl og Tro, imellem Frygt og Haab, og som spørge: Skulde denne Skikkelse kun være et Indbildningskraftens Foster, en Skygge paa Havet, eller skulde det maaske dog være sandt, hvad der prædikes om den Menneskens Søn, der er Guds enbaarne Søn, om Jesus Kristus, som igaar og idag er den samme og i al Evighed? Men de Troende erfare det, at denne Skikkelse er ikke et Spøgelse, ikke et Indbildningskraftens Foster, men Liv og Virkelighed, thi vi høre hans Røst: værer frimodige, det er mig, frygter ikke — mig, der saa ofte tilforn talede til Eder, udførte min Frelses Gjerninger iblandt Eder, mig, der ogsaa i denne Fare vil være med Eder, som jeg vil være med Eder alle Dage indtil Verdens Ende, mig, der har givet Eder den Forjættelse: jeg er den gode Hyrde, og jeg kjender mine og kjendes af mine, og jeg giver dem et evigt Liv, og ingen skal rive dem af min Haand.“

21. Tidsaanden er, efter Martensen, Troens Hovedmodstander. Her er Faren baade for Kirken og den Enkelte. Efter ham er den „en tvetydig, en utilforladelig Aand“¹⁾, og da Verden ligger i det onde og udvikler sig

¹⁾ Pr. paa alle Søn- og Helligdage p. 346.

i Uretfærdighed, faar Tidsaanden, der ikke er forskjellig fra Verdens Aand, selv Karakteren af Uretfærdighed. Derfor, skjønt den har Fornemmelse af, at noget nyt og godt vil frem, nærmer dens Opfattelse af dette sig altid mere Karikaturen end Idealet, og idelig opholder, retarderer den Sandheden i Uretfærdighed¹⁾. Den viser sig derved som Stemningernes, Bedragets, Vildfarelsens, de urene Blandingers, med et Ord som Vantroens Aand, og netop fordi den, man véd ikke hvorledes, griber og bemægtiger sig ikke blot de Enkelte, men stundom alle, aabenbarer den sig ikke alene som Aand, men som Aand af overtimelig, overmenneskelig Oprindelse, hvorfor den ogsaa kun kan bekæmpes ikke med timelige, men med overtimelige Vaaben, d. e. med Guds Ord. Og dette kan ikke noksom indskærpes den nærværende — vor Tid. Thi netop fordi vor Tid atter er bleven i særlig Grad Naturforgudelsens og Sandsetilbedelsens Tid, men Tidsaanden som Verdens Aand igrunden ikke er andet end Naturaanden, er den ogsaa ret egentlig bleven denne Tids Aand. Det er derfor heller aldrig en svævende, en ubestemt og ubestemmelig Aand, Martensen vil ramme, nej, det er udtrykkelig vore Tiders, vore Dages, vort Samfunds, vor Slægts Aand, han tager Sigte paa og tugter.

Overalt i hans Forkyndelse se vi dette. „Til alle Tider“, siger han²⁾, „har der været en falsk Aandelighed paa Jorden, men maa vi ikke sige, at der i vore Dage er sket et stort, et mægtigt Fremskridt i den falske Aandelighed? Thi hvad har denne Tids Mennesker ikke alt udgivet for Kristus, udgivet for det frelsende, det forløsende i Menneskeslægten? Og hvor mange falske Evangelier have ikke denne Tids Mennesker optænkt sig, idet de atter og atter have sagt: se her er Kristus, eller se dér er han? Og hvor fine Blandinger have de ikke gjort sig af Sandhed og Løgn til at forføre, om det var

¹⁾ Dogmatik § 98. Ethik III, § 86. ²⁾ Pr. 1854—58, p. 11.

muligt, selv de Udvalgte? Og hvilke Fremskridt gjøres der ikke i Antikristens Lærdom, at Mennesket er sin egen Gud. Derfor ville vi gjentage det ogsaa i disse Tider, der i saa høj Grad rose sig af deres Fremskridt i de naturlige og menneskelige Ting: Kristus er Vejen; vi ville gjentage det ogsaa til denne Tids Mennesker: Hvilke Opdagelser I fremdeles monne gjøre i den Verden, som er udenfor Eder, og til hvilken I mere og mere vende Eder, hvilke Opdagelser I end fremdeles monne gjøre paa Jorden og i Afgrunden og i Himmelrummet, hvilke nye Veje I end her monne finde — I ville i alt dette dog ikke finde det Liv, det Lys, I savne i Eders Indre, og som I saa rastløst søge udenfor Eder, I ville i alt dette ikke finde det Liv, det Lys, den Kraft, som det menneskelige Samfund, som Folkene paa Jorden ogsaa i disse Tider i saa høj Grad savne, I ville i alt dette ikke finde, hvad der kan læge de dybe Saar, som ogsaa denne Slægt bærer i sit Hjerte. Thi kun Kristus er Vejen, Kristus i Skrifterne, Kristus i sin Menighed, Kristus i Verdenshistorien, Kristus i det enkelte, kæmpende Menneskehjerte ¹⁾. Visselig, hedder det ²⁾, jo mere vi maa sige, at Tiderne ere saadanne, at de ikke fordrage den sunde Lærdom, desto vigtigere er det at holde fast ved Sandhedens Piller og Grundvolde. Saa lad os forny den Erkjendelse i os, at vi have Kamp ikke med Kjød og Blod, men med en Aand, ja med Ondskabens Aander og Magter under Himlen, og lad os iføre os Guds fulde Rustning, Troens Skjold og Aandens Sværd, som er Guds Ord, sikre paa, at dette er stærkt nok til at overvinde al Modstand og dømme ogsaa vor Tid ³⁾, Lad os bekjende vor Tro, idet vi bekæmpe disse Tiders Natuforgudelse og Naturtilbedelse, som i Stedet for at tale om den levende Gud kun tale om Naturlove og Naturkræfter og dyrke Skabningen over Skaberen. „Thi hvorvel Verden bekjender

¹⁾ Pr. 1854—58 p. 314—315. ²⁾ Pr. 1854 IV, p. 251. ³⁾ Pr. 1852 III, p. 273. Pr. 1854 IV, p. 157—58.

Gud at være Aand, dog mener den kun sin egen Aand, hvorfor den jo ogsaa gjerne benævner ham som Verdens-aand¹⁾, altsammen de gamle „sadducæiske Lærdomme“ i et nyt Klædebon²⁾. „Eller findes der ikke netop i vore Dage saadanne, der have fundet Hvile i en Visdom, der kalder sig ny, skjønt den allerede fandtes paa Kristi Tider — den Visdom, der forkyynder: den nærværende, sandse-lige Verden er den eneste sande Virkelighed, og alt, hvad der ikke er af denne, de fem Sandsers Verden, alt over-naturligt, er kun Indbildning og Sværmeri?“³⁾

Utrættelig skildrer Martensen os denne Visdom eller rettere, skildrer os Tidsaanden som aabenbarende sig i en Mangfoldighed af Aander, men alle kjendelige paa Forholdet, hvori de stille sig til Kristus, heri aabenbarende sig som troende eller vantro. „Daglig kunne vi erfare det,“ siger han⁴⁾, „ikke mindst i disse Tider: der rører sig mange Slags Aander under Himlen, gode og onde Aander, rene og urene Aander, himmelske Aander og dæmoniske Aander og jordiske Aander; der er Folke-aander og Tidsaander og Døgnet's Aander; der er Natur-aander, Afgrundens Aander og Luftens Aander, og hvem kan opregne dem alle? Men alle aandelige Forskjelligheder gaa tilbage til den ene store Forskjel, der aaben-baredes paa Pintsedag, Forskjellen mellem Verdens Aand og Guds Aand, mellem Tro og Vantro. Den Helligaand, siger Herren, skal overbevise Verden om Synd, fordi de ikke tro paa mig. „Forunderligt“, udbryder Martensen, „han nævner ingen anden Synd end denne. Han taler ikke om den hele Syndernes Mangfoldighed, den hele Hærskare af Synder og Laster, der tynde paa Verden, taler ikke om Øjnenes Lyst og Kjødets Lyst og det hof-færdige Levnet, taler ikke om Mord og Ægteskabsbrud og Tyveri og falsk Vidnedsbyrd og onde Begjæringer, men kun om det ene — Vantro.“ Med denne er da i

¹⁾ Pr. 1852, I, p. 205.

²⁾ Pr. paa alle Søn- og Helligdage p. 368.

³⁾ Pr. 1859—63, p. 281.

⁴⁾ Pr. paa alle Søn- og Helligdage p. 342.

Sandhed hele Karakteren af Tidsaanden i alle dens Fremtoninger netop i vore Dage klart og tydeligt betegnet. Thi hvordan den end ytrer sig, være sig „som Fyrstendømmer og Magter“, „udenfor eller inden i os“, som „Modsigelsens Aander“ eller som „Ligegyldighedens Aander“, som „det frembrusende Vejr“ eller som „Kastevinde“, som „de stille Lyde“ eller som „Lyden af mange Vande“ ¹⁾: altid er det Vantroens, er det Fornægtelsens Aand, der her kommer til Orde. Men hvad der gjør Vantroen saa farlig i vore Dage i Modsætning til tidligere, er netop dens Aandelighed — dens Intelligens, paa engang Omfanget af dens Viden og Letheden, hvormed den gjør sig gjældende og skaffer sig Indgang. Herfor har Martensen, maaske mere end nogen anden Prædikant iblandt os, et skarpt Blik. „Et Fremskridt“, siger han ²⁾, „har vor Tid utvivlsomt gjort, Fremskridtet i Indsigt, i Klarhed, i Kundskab, i Dannelse“. „Flere og flere Midler, Muligheder og Veje“ har det onde derved erhvervet sig, ligesom det ogsaa derved nu „kan skjule sig under flere og flere Gevandter og Masker i Kampen mod Lysets Rige“ ³⁾.

Men da vil man ogsaa se, at naar vi have kaldt Martensen Tankernes, Betragtningernes, Overvejelsernes ja Spekulationens Prædikant, saa er det, fordi vor Tid, efter hans Mening, netop særlig kræver en Kristendomsforkyndelse af denne Art. „Lad os ikke mene, at disse Tider taale uvidende Lærere“ — denne Formaning indskærper han under mange Variationer atter og atter sine Ordinander ⁴⁾: just fordi vor Tid er de store Fremskridts Tid, skulle Ordets Forkyndere heller ikke blive tilbage, men i Kampen mod Vantroen virkelig benytte de Fremskridt, der staa ogsaa til deres Raadighed. „Nytter“, siger han ⁵⁾, „den kristelige Oplysning, som disse Tider skjænker Eder, thi store Kundskabens og Erkjendelsens Skatte ere skjænkede disse Tider, at I derved kunne

¹⁾ Pr. 1859—63, p. 7c. ²⁾ Pr. paa alle Søn- og Helligdage p. 434.

³⁾ Taler ved Præstevielse 1868, p. 17. ⁴⁾ Ib. ⁵⁾ Ib. p. 18.

duelliggjøre Eder til Tjenestens Gjerning“. Med andre Ord: er det i vore Dage det ondes Særkjende at give sig Udslag og Udtryk i en falsk Aandelighed, en falsk Intelligens, der benytter sine Kundskaber, sin Oplysning og Dannelse til Udbredelse af materialistiske og saakaldte „frie“, men derfor ogsaa „overfladelige“ Anskuelser, der i det hele stille sig fjendtlig til Kristendommen, saa skal paa den anden Side det gode nu mere end nogensinde give sig Udslag og Udtryk i den rette Aandelighed, den rette Intelligens, den sande, den dybe Betragtning, der ikke forbliver paa Overfladen, men søger til Bunden, „og idet den erkjender alle Kundskabens Skatte skjulte i Gud, saaledes ved Sandhedens Aabenbarelse anbefaler sig for alle Menneskers Samvittighed“ ¹⁾).

Som vantro giver Tidsaanden i vore Dage sig egentlig kun Udtryk i to Livsbetragtninger. Den første er optimistisk, den siger: Verden er god nok, som den er; det gjælder derfor ogsaa egentlig kun om at nyde den — dette er Maalet. Den anden er pessimistisk og fører igrunnen til samme Maal; den siger: Verden er slet og bliver aldrig anderledes; her at ville indføre Forbedringer eller endog yde Modstand, er ikke blot overflødigt, det er haabløst. Den første Betragtning har til Valgsprog: Tiderne blive bedre, den anden: Tiderne blive værre. Men, siger Martensen og gjør ogsaa paa dette Punkt sin harmoniserende, sin formidlende Opfattelse gjældende²⁾): „Dersom vi ikke kunne finde Hvile i disse verdslige Tidsbetragtninger, da lad os i Aanden sætte os paa Oliebjerget ved Frelserens Fødder, at vi af ham maa lære den rette Lære om Menneskeslægtens Fremskridt, af ham maa lære i den rette Betydning at sige, at Tiderne baade blive værre og bedre. Thi følge vi det profetiske Ords Vejledning, da lære vi, at hvad der skri- der frem gennem Tiderne, det er hverken det gode alene eller det onde alene, det er hverken Guds Rige alene eller

¹⁾ Taler ved Præstevielse 1860, p. 163 flg. ²⁾ Pr. 1854—58, p. 7.

Syndens og Verdens Rige alene, men Blandingen og Sondringen og Modsætningen og Kampen, der fra Tid til Tid gjentager sig efter en højere Maalestok. Vel kommer der ogsaa Fredens Tider paa Jorden, da det onde ligesom er bundet, men saadanne Tider forsvinde atter, og Kampen vaagner med fornyet Styrke. Og naar vi da spørge: naar kommer Guds Rige? da svare vi: „da kommer Guds Rige, naar Modsætningen mellem Verden og Kristi Evangelium har naaet sin højeste Spids, naar det atter opfyldes paa de Kristne, hvad Herren siger: de skulle forfølge Eder og ihjelslaa Eder, og I skulle være hadede af alle Folk for mit Navns Skyld“.

Ja, det er denne Betragtning, Kristne i vore Dage skulle hævde og forsvare, idet de dertil benytte alle de „Kundskabens og Erkjendelsens Skatte“, som „disse Tider“ række ogsaa dem. Og hvorfor skulde de ikke kunne dette? Paulus i Athen viser jo, at han kunde det¹⁾. Og har han dog ikke evig Ret, naar han siger, at han, der begynder den gode Gjerning i os, vil ogsaa fuldføre den? „Ja han, der borttog Vantroens Dække fra vore Øjne“, siger Martensen²⁾, „skulde han ikke ogsaa ville borttage ethvert andet Dække fra vore Øjne, at vor Sands mere og mere maa vorde opladt til at erkjende hans Aands Aabenbarelse i Skrifterne og i Tiderne? Han, der vakte Troen i vore Hjerter, skulde han ikke ogsaa ville hjælpe os til at bortrydde de Hindringer, der ville hindre Troens Kilde fra at strømme frit og i Sandhed befrugtende?“ Og hvem betvivler, at en af de største Hindringer herfor netop er den Lethed, hvormed Tidsaandens Talsmænd véd at fremstille deres Lærdomme i Lysets Klædebon, skjønt de i sig kun ere idel Mørke? Det hedder hos Apostlen (Eph. 5, 11): „Hav ikke Samfund med Mørkets ufrugtbare Gjerninger, men straffer dem hellere.“ Men, siger Martensen³⁾: „Til Mørkets ufrugtbare Gjerninger

¹⁾ Af mit Levnet, II, p. 95.
1875—80, p. 289.

²⁾ Pr. 1854—58, p. 251.

³⁾ Pr.

hører ikke blot de grove Laster, Syndens Gjerninger, men Syndens Lærdomme, der sigte til at nedbryde Troen og forgifte det sædelige Liv, sigte til at opløse Sædelighedens Baand“. Netop dette er vor Tids Svøbe, ikke saa meget de onde Gjerninger, som de onde Lærdomme — de onde Lys, der i Virkeligheden ere Mørke. „Lys, mere Lys, de gamle due til intet“, dette er Tidsaandens Raab i vore Dage. Men hvad nytter det, fortsætter Martensen¹⁾, at slukke de gamle Lys, naar de ingen andre have at sætte i Stedet, hvad nytter det, i Stedet for „Kristi Lys at ville sætte et nyt Lys, som i Virkeligheden kun er et gammelt hedensk Mørke?“ „Det er vistnok Mørke, naar menneskelig Myndighed sætter sig i Kristi Sted og vil gjøre Menneskene til Trælle under en blind Lydighed, men er det da Lys, naar saa mange nu forkynde en Frihed, der har løsrevet sig fra enhver Myndighed og forkynde, at Mennesket er sin egen Lovgiver, og ikke engang i Samvittigheden erkjende den evige Lovgivers Myndighed? Det er vistnok Mørke, naar Guds Ord forandres ved Menneskelærdomme, naar et forfalsket Evangelium udbredes i Folket; men er det da Lys, naar det nu søges udbredt i Folket, at der aldeles ikke gives noget Guds Ord, at Kristi Evangelium kun er Digt og Fabel og ikke passer for den fremskredne Oplysning? Det er vistnok Mørke, naar Syndernes Forladelse kan kjøbes ved udvortes Gjerninger og Bodsøvelser, der paalægges af en udvortes Myndighed, men er det da Lys, naar Menneskene mene, at de selv kunne forlade sig deres Synder, eller at Synd er noget, der i Grunden ikke er til, et Drømmebillede, en Skygge, en Indbildning, en Fordom, af hvilken man ikke bør lade sig forfærde? Det er vistnok Mørke, naar selvgjorte Helgene, menneskelige Midlere, sættes i Stedet for Kristus, vor eneste Midler og Saliggjører, men er det da Lys, naar Menneskeaaanden forgudes, naar Mennesker, der have udmærket sig ved

¹⁾ Pr. 1875—80, p. 287.

menneskelig Kunst og Videnskab, ophøjes, som om det var dem, hvorfra Menneskeslægtens Frelse skal komme? Er dette dog ikke, naar vi ville tale som Guds Ord, at kalde Mørke?“ Ja, det er disse Tidsaandens Talsmænd, der føre den Slags Lærdomme, hvilke Martensen karakteristisk betegner ikke blot som Mørkets, men som „Intet-hedens Apostle“.

Men da forstaas det ogsaa, at naar der, som vi have bemærket, gjennem Martensens Forkyndelse gaar en egen apokalyptisk Stemning, da er det især Kampen mod Tidsaanden, der fremkalder denne. Thi just fordi denne Kamp er en Kamp mod overjordiske Kræfter, mod Ondskabens aandelige Hær under Himlen, mod „Intelligenser“, kan den endelig Sejr heller ikke vindes i Tiden, men først med Tidens Ophør, naar denne og Jorden forgaar. Men da forstaar man ogsaa, at Martensens Adventstemninger forme sig ikke saa meget til Forventninger om Herrens Komme i Kraft og Vælde som netop til apokalyktiske Forventninger d. e. til Forventning om hans Komme med Klarhed og Lys, med Sandhedens fuldkomne Aabenbarelse, naar Løgneren og Bedraget helt skal være tilintetgjort, naar Stykværket er ophørt, naar det fuldkomne er naaet, og vi skue ikke længer i et Spejl, i en mørk Tale, men Ansigt til Ansigt, da ikke „Sol eller Maane“, men Guds Herlighed oplyser alt. „Dertil sigter vort kristelige Liv“, siger Martensen ¹⁾, „at vi omsider i alle Tings Fuldendelse komme til det nye Jerusalem, den hellige Stad, om hvilken der staar (Joh. Aab. 21, 23): „Og Staden behøver ikke Sol eller Maane til at skinne i den, thi Guds Herlighed oplyser den, og Lammet er dens Lys“. Ja, da er Livets Maal, Enheden, vi kæmpe for, i Sandhed naaet.

Endnu er dette Klarhedens og Lysets Maal fjærnt. Ingen har følt dette smerteligere end Martensen. „Hvilke Anfægtelser“, siger han ²⁾, „have dog ikke Troende at bestaa i disse nærværende Tider, hvor falske Profeter

¹⁾ Pr. 1854—58, p. 252.

²⁾ Pr. 1875—80, p. 302.

ville undergrave Grundvolden for Kristi Kirke, den hellige Histories Kjendsgjerninger, ville gjøre de Troende usikre og tvivlrædige i deres Tro“. Hvor ser det da ikke mange Gange ud, som om Tidsaanden, der fører det store Ord udenfor Kirken, ogsaa vil gjøre det samme indenfor denne. Indtrængende formaner Martensen derfor til at holde ud i Bønnen, ja naar: „Tilkomme dit Rige“ for ham synes at være bleven, hvad: „Forlad os vor Skyld, som og vi forlade vore Skyldnere“ er for Monrad — den vigtigste Bøn i Fadervor, saa er det aabenbart, fordi vi i denne, efter ham, netop bede om Lys og Klarhed, om Sandhedens Sejr, om Riget, hvor Hjertets dybeste Længsler ere stillede, hvor Gaaderne forklares, ja hvor alt, ogsaa vore Lidelser, forstaas og erkjendes. „Naar vi bede: „Tilkomme dit Rige“, siger han¹⁾, „bede vi da ikke ogsaa for Guds Kirke paa Jorden? Ogsaa den sukker jo ikke blot i Apostlene, i Martyrerne, under Verdens Forfølgelser, men sukker under Menneskelærdømmes Forfængelighed, under Partiers og Sekters og Stridigheders Indskrænkning“, ja, „maa stedse paany sukke efter en Reformation, en Forbedring, efter Fuldendeisens Dag, da Kristi troende Bekjendere, som nu ere adskilte, atter vorde en Hjord og en Hyrde, tilbede med hverandre i samme Hus, æde af det samme Brød, drikke af samme Kalk“. Og den store Strid, som føres gennem Tiderne, mellem Verden og Kirken, ja indenfor denne selv — d. e. Anskuelsernes, Meningernes, Overbevisningernes, Opfattelsernes Strid — føres den ikke ogsaa i dit eget Hjerte? Er der ikke i vort Hjerte en stridende Kirke, der har Kamp ikke blot mod Fyrstendømmer og Magter, mod Hovmod og Selvretfærdighed, men mod Tvivlens og Anfægtelsens Magter?²⁾ — en Strid, der ikke blot hører hjemme i de Lærdes Skarer, men netop angaar vort indvortes Menneske, Samvittighedsmennesket i vort Bryst³⁾.

¹⁾ Pr. 1854. IV. p. 76 flg.
p. 269.

²⁾ Pr. 1852. III. p. 275.

³⁾ Ib.

Og dog maa vi sige¹⁾, at hvor meget vi end længes efter Fuldendelsens Dag, da denne Strid skal være ophørt, dog er det den, der nødvendig maa føres, maa udfægtes her paa Jorden. „En Ild — d. e. en Strid — sagde Herren engang, er jeg kommen at optænde paa Jorden, og hvor ønskede jeg, at den allerede var opvakt. Og maa vi ikke sige: en Strid er ogsaa Kirken kommen at opvække paa Jorden, ogsaa i vore Dage, vel ikke den udvortes Strid, som føres med verdslig Ild og med verdslige Sværd, med Baal og Brand, men en indvortes Strid i Hjerternes, i Samvittighedens Dybheder, om de Ting, der høre til Guds Rige, og hvor ønske vi dog, at denne Strid var opvakt. Thi skjønt der jo er Strid nok paa Jorden, dog staar endnu den hellige Strid tilbage, den Strid, naar Hjerterne snart føle sig tiltrukne, snart føle sig frastødte af det store Kjærlighedsevangelium, naar Tankerne indbyrdes anklage og forsvare hverandre, naar Folkene paa Jorden for Alvor begynde at spørge om det ene Fornødne, naar Menneskene erkjende, at det er vel værd at stride ikke blot om den jordiske Lyksalighedsvej, men om den himmelske, om Saliggjørelsens Vej“. Men stride vi denne Strid, den ene gode, da skulle vi ogsaa forstaa, at vore Prøvelser, vore Trængsler alle sigte til at luttre os, modne os til den evige Fred, som er Alskabningens dybeste Forlængsel, er Endemaalet for alle vore Sukke. Og just fordi denne Strid, som vi have bemærket, er uundgaaelig, er nødvendig paa Jorden, hvor længes vi da netop ikke efter Fuldendelsens, Klarhedens og Lysets Dag i Himlen, hvor Stridens og Kampens Nødvendighed skal være løst i Enhedens og Endrægtighedens Frihed.

22. „Vi skulle ikke tjene Tiden, men Herren“ — disse Ord har Martensen som bekjendt sat som Motto under sit Portræt og har derved netop advaret os mod Tidsaanden, der som Udtryk for Flertallet i det Hele

¹⁾ Pr. 1852, III. p. 271.

kun retter Blikket mod et Lyksalighedsrige paa Jorden. Selvfølgelig gives der ingen Livsanskuelse, som ikke, naar den da ikke helt fornægter Aand, indrømmer, at Lykken i sit inderste Væsen er af aandelig Art og kun som saadan er et værdigt Maal for Menneskers Stræben, men det ejendommelige for Kristne er netop; at som de erkjende, at Lykken aldrig fuldkommen naas hernede, saaledes hævde de ogsaa, at det ikke er nok at sætte den i det aandelige, ikke er nok, at man bøjer sig for og anerkjender Aanden, hvad alle virkelige Tænkere have gjort, men det kommer an paa, hvad det er for en Aand, man bøjer sig for og anerkjender eller tjener, om det er Guds eller Menneskets Aand, Verdens Aand eller den Helligaand, Tiden eller Herren.

Men det er netop dette, Martensen utrættelig forkynder os. Paa Højdepunktet af sin Tids Dannelse, fortrolig med Menneskeaaandens dybeste Tanker, ja bevandret som Faa i, hvad der heraf er udviklet i Skrifter og „Skoler“, har han stadig det samme Vidnesbyrd, at det kun er i Troen paa den levende Gud, der baade i det gamle og nye Hedenskab er en ukjendt Gud, at ikke blot Frelsen, men de sande Erkjendelsens og Visdommens Skatte er at finde. Det er her, han saa levende minder om Paulus i Athen¹⁾, ja, han er selv bleven en Paulus i Athen. Det er ikke for intet, han kalder ham „sin dyrebare Lærer, Ven, Fader i Herren“. Som denne, saaledes tilraaber ogsaa han sin Tids Atheniensere: „den Gud, som I ukjendt dyrke, ham er det, jeg forkynder Eder“ (Ap. Gj. 17, 23), og naar Apostlen siger: „men alle Atheniensere gav sig ikke af med andet end at sige og høre nyt“, saa er det netop det, Martensen ogsaa vil sige denne Tids Atheniensere, alle dem, der kun leve paa denne Tids Lærdomme, paa det nye, der kommer frem idag, men imorgen forkastes, „at de skulde søge Herren, om de dog kunde finde ham“, thi ikke paa, hvad der

¹⁾ Af mit Levnet II, p. 95.

hører Tiden til og vexler med denne, men paa ham, der er over Tiden, ja fra Evighed af, kan Livet i Sandhed bygges.

„Vi skulle tjene Herren“, og Martensen mener selvfølgelig tjene ham ikke i Ord, men i Gjerning. Men ligesom han bemærker om det onde, at hvad vi her skulle forlade, i og for sig ikke er Verden, men den verdslige Betragtning af Tingene i Verden, saaledes gjælder det jo ogsaa om det gode, at det ikke saa meget er Kjærlighedsgjernerne selv, som det Sindelag, hvormed de øves, at det kommer an paa. Hvad han derfor indskærper med sit Valgsprog: „Vi skulle ikke tjene Tiden, men Herren“, er saaledes heller ikke saa meget en Tjenen i „Gjerner“ i det udvortes, som den Tjenen i Retfærdighed og Fred og Glæde i den Helligaand (Rom 14, 18), den Tjenen i Aanden (Rom 1, 9—7, 6) i Sind og Tanke (Rom 7, 25), som Paulus saa ofte kommer tilbage til, og man vil se, at efter den Vægt, Martensen i det Hele lægger paa det „betragtende“, det „beskuende“, vil ogsaa i hans Forkyndelse Kristendommen altid opfattes mere som den Enkeltes end som et Samfundsanliggende, vil med andre Ord den Helligaands Gjerning mere blive fremstillet fra sin individuelle Side som Opbyggelse og Udvikling af det indvortes Menneske end egentlig som et Kjærligheds- og Menighedsarbejde, kort sagt, den udadvendte Side af Kristendommen, den hele missionerende Virksomhed, baade den indre og ydre Mission, der i vore Dage saa stærkt betones, er hos ham mindre fremtrædende.

Det er jo gjerne i Pintseprædikener, der særlig handle om den Helligaand, at en Præst her giver de tilstrækkelige Antydninger. Hos Martensen er det samme Tilfældet. For ham viser den Helligaand eller Pintseaanden sig vedblivende som Enhedens Aand, dog saaledes, at det nærmest er den Enkelte, den hjælper til Enhed, hjælper til „Sammenhæng og Fasthed“ i hans Kristendom, idet den i Hjertet forklarer Herren for ham og forener ham paa engang med denne og med Menigheden, ja med den

første Menighed. „Om Du end, min Tilhører“, siger Martensen ¹⁾, „har Sandheden, den Sandhed, som Apostlene, som Kristi Kirke fra Begyndelsen har overantvordet os, om Du end tror paa Kristi Sandhed, der er dog noget, der fattes, saalænge som Du i din Tro kun har en udvortes Støtte og ikke tillige har en Støtte i dit Hjerte. Og dersom Du føler dette Savn, føler, at hvad der endnu fattes Dig, det er Pintseunderet i dit eget Hjerte, da tænk paa Apostlene i hine Beredelsens Dage, da de forlængtes efter Sandhedens Aand, hvorledes de troede, ventede, biede, bad. Og dersom ogsaa Du holder fast ved Troen paa Kristi Ord, dersom Du bier efter Aanden og forlænges efter den, holder Dig til Forjættelsen: Beder, saa skulle I faa, da skal ogsaa i den Time, som Faderen har forbeholdt sin Magt, en Forandring foregaa med Dig, idet Pintseunderet gjentager sig i dit Hjerte. Det sker ikke ved udvortes Tegn og Under. Maaske det sker ved et Gjennembrud, hvorom mange Kristne kunne tale, maaske det ogsaa sker ganske stille, uformærket og efterhaanden, Du véd ikke selv hvorledes, men altid saaledes, at der er oprundet et Lys i dit Hjerte, i hvilket Kristus forklares for Dig, og der kommer Liv, Sammenhæng og Fasthed i din Kristendom, at Du kan sige med fuldeste Vished: Jeg véd, paa hvem jeg tror (2 Tim. 1, 12)“. I den Forstand opfattes den Helligaand ogsaa nærmest som Trøstens Aand for den Enkelte. „Apostlene“, hedder det ²⁾, „kunde ikke trøste sig selv; de havde troet paa Kristus som den sande Trøster, der er kommet til Verden med Syndsforladelsens Trøst, med Trøst i enhver jordisk Nød og Trængsel. De havde Trøsten før Pintsedagen, som de havde Sandheden, men først efter denne Dag var Trøsten levende og kraftig i deres Hjerte. Først efter denne Dag kunde de sige med den fuldeste Vished: Guds Aand vidner med vor Aand, at vi ere Guds Børn. Først efter denne Dag kunde de gaa ud for at trøste deres

¹⁾ Pr. 1875—80, p. 189 flg.

²⁾ Ib. p. 186.

Medmennesker med den Trøst, med hvilken de selv vare trøstede (2 Kor. 1, 4), for at forkynde Verden al Trøstens, al Barmhjertighedens Gud, der er aabenbaret i Kristus. Og der er mange Vidnesbyrd om denne Aands Gjerninger iblandt os — denne Aand, der som den usynlige Sjælesørger trøster de bedrøvede Sjæle, trøster de Ensomme og Forladte, de Syge og Sorrowfulde, de Døende eller dem, der sørge ved Gravene. Dog er der ogsaa Kristne, sørgende, bedrøvede Sjæle, som klage over, at de vel have Trøstens Ord, men at disse Ord ikke ere virksomme i deres Sjæle, klage over, at Trøstens Aand ikke vil tage Bolig i dem. Men da vil jeg sige til den Sørgende: Der maa og skal foregaa en Forandring med Dig. Tænk paa Apostlene, hvor mange Forberedelser de maatte gennemgaa, forinden Trøstens Aand kunde komme til dem, tænk paa dem i Lidelseshistorien, da de ganske havde opgivet Haabet og dog bleve trøstede ved Opstandelsen, tænk paa dem i hine Mellemdage efter Himmelfarten, da de troede, ventede, bad, forlængtes efter Trøstens Aand.“ Men dette er den Helligaands Tegn, at vi ogsaa i den Forstand blive paa Apostlenes Grundvold, „at vi forkynde den samme Kristus, som Peter forkyndte paa Pintsedag, at kun denne Kristus er den sande, den, i hvem vi kunne frelses, igaar og idag den samme og i al Evighed“¹⁾. Og fremfor alt lad os bede, at ogsaa dette Helligaands Tegn maa blive kraftigere i vort Hjerte: „Bevidstheden om vor egen Synd og Skyld, men ogsaa Forvisningen om Syndernes Forladelse formedelst Kristus, Forvisningen om, at vi formedelst ham ere Guds Børn“²⁾. Ja selv, hvor Martensen vælger til Text for sin Pintseprædiken Ordet: „Vide I ikke, at I ere Guds Tempel“ (1 Kor. 3, 16), og der saaledes kunde synes Anledning til at komme nærmere ind netop paa Menighedslivet og de her foreliggende Opgaver: bestandig er det dog Fremhævelsen af den Helligaands Gjerning i vore Hjerter, af Bekræf-

¹⁾ Pr. 1875—80, p. 196. ²⁾ Ib. p. 199.

telsen og Opbyggelsen af det indvortes Menneske, der ogsaa her er Hovedsagen. Naar Du følte i din Sjæl Inderste, hedder det¹⁾, „at et Menneske dog er saa ensom, saa forladt midt under sine menneskelige Samfundsforbindelser, er saa forfærdelig ensom, saa længe han ikke har fundet det usynlige Kjærlighedssamfund med sin Gud og sin Frelser — og Kristi Skikkelse saa forklaredes for Dig, og Du i dit indvortes Menneske lod Dig forsamle til de Troendes Samfund, da var det den Helligaand, der virkede Dig til Opbyggelse“. „Og ligesom den menneskelige Kunstner, der vil bruge den kolde Sten, den raa Klippeblok til sine Hensigter, maa arbejde meget, maa bruge Huggejærn og Hammer, maa afhugge mange skarpe Kanter, mange Ujævnheder, maa fjærne mange Bestanddele, forinden han kan faa den tildannet til sit Øjemed, saaledes maa ogsaa den Helligaand arbejde meget inden i os, maa gjøre mange Hammerslag paa vort Hjerter, maa udbrænde mange verdslige Begjæringer ved sin hellige Ild, forinden vi gennem vort Livs Førelser og skiftende Skjæbner, gennem Arbejde og Lidelse, gennem Glæde og Smerte og Savn kunne blive saaledes dannede, blive saaledes formede, at vi kunne indføjes i Tempelbygningen, kunne passe ind paa den Plads, hvor Gud vil have os“²⁾. Men paa den anden Side, hedder det fremdeles³⁾, „lad os ikke glemme, at skal Guds Tempel fornyes i det Hele og i den Enkelte, da maa vi selv arbejde Fornyetelsen imøde, da bliver det ikke godt, „gjen-nemgribende godt“, forinden under disse Tiders store Verdslighed Ordet: „vide I ikke, at I ere Guds Tempel?“ som et tveægget Sværd gaar gennem vore Hjerter“. Og spørge vi, hvorledes dette sker, ja da svarer Martensen her som overalt: ved Bøn og Betragtning — ikke et sorgløst, et nyfigent Menneskes Betragtninger, men dem, der opstige fra et bekymret, et uroligt, et bodfærdigt Hjerter. Derved faa vi Kræfter „til at omstyrte Afgudsbillederne i

¹⁾ Pr. 1864—69, p. 247 flg.

²⁾ Ib. p. 248.

³⁾ Ib. p. 252.

vort eget Hjerte“, derved dygtiggjøres vi „til at prøve Aanderne“, og „holde os fri for falske og ufrugtbare Menneskelærdomme“; derved erfare vi, hvad alle Kristne have erfaret: „de, som gjøre Bod, blive yngre, blive modtagelige for den Helligaand, der har den fornygende, den fornyende, den opbyggende Kraft for det indvortes Menneske, meddeler Sjælen den evige, den uforkrænkkelige Ungdom“ ¹⁾).

23. Til alle Tider er der i Kristendommen et realistisk og et romantisk, et udadsøgende og et indadsøgende Element. Snart har det ene, snart det andet Overtaget. I Martensens Ungdom var Romantiken paa Højdepunktet. Nu er Tiden bleven en anden. Romantiken som literært Fænomen tilhører allerede Historien. Nu hedder det ikke som i vore Fædres Dage: lær os at betragte, at beskue, at erkjende, men lær os at leve, at handle og at virke. Lær os et Liv ikke i Spekulation eller Reflexion, der er og bliver et Enkeltmandsliv, men lær os et Liv i Handling og i Arbejde, med andre Ord, lær os et Samfunds-, et Menighedsliv. Men ogsaa her turde Martensens Valgsprog: „Vi skulle ikke tjene Tiden, men Herren“, til en vis Grad komme til sin Ret. Thi er det end evig sandt, at Træet skal kjendes paa Frugten, og Kristendom paa, hvad den virker og udretter, og at saaledes en vis Realisme er ganske uadskillelig fra den, saa er det dog paa den anden Side ikke mindre sandt, at hvad der virkes udadtil, i det timelige og synlige, altsammen afhænger af, hvad der virkes indadtil, i det evige og usynlige, og at er Romantikens Aand i det Hele forsvundet fra Tiden: fra Kristendom hverken kan eller skal den nogensinde forsvinde, idet alt, hvad der udføres af stort og godt i Kirken i det aabenbare, og dér vinder Anerkjendelse, stundom Beundring, i sig jo kun betinges af, hvad der er udført i det stille, i det skjulte, uset af Mennesker,

¹⁾ Pr. 1864—69. p. 251—254.

men set af ham, der ser i Løndom og betaler aabenbare. „Dersom jeg uddriver Djævla ved Belzebul“, siger Herren, „hvormed uddriver da Eders Sønner dem?“ Ved hvad andet end ved Bønnens, Betragtningens, Beskuelsens, Romantikens Aand, ved Aanden, der ikke lader sig maale og beregne, men hvis Susen Du hører, men Du véd ikke hvorfra eller hvorhen, ved Aanden, ikke fra det synlige, men fra det usynlige, ikke fra det bevægelige, men fra det ubevægelige Rige, ikke Travlhedens, men Stilhedens Aand, ikke den Aand, der vælger de mange Ting, men den, der vælger den ene Ting, ikke Marthas, men Maries Aand. Og dette er Martensens blivende, uforgængelige Betydning i den danske Kirke uafladelig, atter og atter at have peget herpaa, at have peget paa „den gode Del“, at have vist os, at netop jo mere de praktiske Opgaver, de jordiske, de „nødvendige“ Ting trænge sig frem, desto mere gjælder det, at det himmelske ikke skal tilsidesættes for det jordiske, det fornødne for det nødvendige, det, der skal gøres, for det, der ikke skal forsømmes, hvad ogsaa kan udtrykkes saaledes, at hvad det gjælder om, til syvende og sidst ikke er at give, men at modtage, ikke er vor Gjærning, men Herrens Gjærning, ikke er, hvad vi udrette, men hvad han udretter, er hans Naademidler, hans Ord og Evangelium, som det endnu gjælder for os alle at modtage, ja modtage daglig.

Saa er det Martensens Betydning hos os at have vist hen til Marie, til Sædet, til Pladsen ved Jesu Fødder, ganske vist den lave, men derfor ogsaa den sikke, den faste, den tilforladelige — Ydmyghedens, men derfor ogsaa Fuldkommenhedens Plads, ja vi kan sige, at hvad han uafladelig indbyder til, netop er denne Plads. Thi hvad er dog Fuldkommenheden andet end i god Forstand Romantikens Plads, hvor det jordiske og timelige stilles Ansigt til Ansigt med det himmelske og evige, og hvor vi føle, at vi netop derfor slet intet andet have at gjøre end helt at modtage, helt at lukke Hjertet op for alt det Lys, den Kraft og Herlighed, der herfra udstømmer

til os? Hvad er Romantiken andet, siger Sibbern¹⁾, „end at vi bag det, vi se, føle en usynlig Storhed eller et usynligt Dyb, der lader os ane sin Nærværelse, ja føle den i os og om os?“ Og er det dog ikke denne Fuldkommenhedens, denne Romantikens Vej i god Forstand, vi i Martensens Forkyndelse idelig føres hen ad, hvad enten vi med ham bestige Bjerget, hvor vi udbryde: „her er godt at være, lad os bygge Pauluner“, eller vi stige ned i Sjælens „stille Dybheder“, hvor vi sige: „da alle Ting vare i Stilhed omkring mig, da besøgte Du, o Herre, min Sjæl?“, „Værer fuldkomne som Eders Fader i Himlen er fuldkommen“ — det er Idealet, Martensen bestandig holder frem for os, og vel at mærke ikke som et Ideal i det ubestemte, det fjærne, eller som det, der kun kan naas i Forbindelse med det overordentlige, det usædvanlige, nej, som det Ideal, der skal naas i det nærværende, ja daglig, skal naas, naar intet overordentligt sker, naar Livet gaar sin sædvanlige, sin rolige Gang, og at det netop er her, at den kristelige Fuldkommenhed først ret egentlig viser sig. Men det er dette, det naturlige, det gamle Fornuftmenneske alle Dage har haft saa svært ved at tilegne sig. „Det lyder saa fornuftigt — den Tale, at det er Uforstand at stræbe efter det, vi ikke kunne naa paa Jorden — Fuldkommenheden“²⁾ — og dog er denne Tale i Virkeligheden, hvor meget man end vil værgе sig derimod, et Udslag af Rationalismens Aand — den Aand, der „befæster et Svælg“ mellem Himmel og Jord, mellem det ideale og det virkelige, og mener, „at de kunne ikke komme over til hinanden“, den Aand, den Tankegang, for hvilken det gode, det fuldkomne udelukkende fremstiller sig som et hinsidigt, et tilkommende, som Maalet, hvormed der skal endes, og det skjønt Herren atter og atter benægter, ja bekæmper det, siger os, at det er saa langt fra, at vi som Kristne skulle

¹⁾ Gabrielis Breve II, 109.

²⁾ Skat Rørdam: Guds Børns Fuldkommenhed, p. 9.

vente paa, imødesee Fuldkommenheden, at det tvertimod er hermed, at der skal begyndes.

Ja, hvem kjender det allermindste til Martensen, være sig hans „Lære“ eller hans Forkyndelse, og véd ikke, at hvad han her som hist utrættelig, under mangfoldige Variationer, indskærper, er den „levende“, den „rette“, den „sande“, den „frugtbare“ Begyndelse, og at han hermed netop peger paa Fuldkommenheden, som vi kristelig set allerførst maa tilegne os? Eller har han maa-ske Uret? Lærer ikke Erfaringen det? Tag da hvilket som helst Forhold frem og se, om det ikke netop er i Fuldkommenheden, i det høje, og ikke i det lave, at vi som Kristne skulle begynde, skulle begynde aldrig med at sænke, med at nedtrykke, men tvertimod med at højne, med at hæve Niveauet. Tag en Præsts Gjerning. Tænk, om han han begyndte med at sige: „kun disse eller hine vil jeg have at bestille med, kun faa, kun et overkommeligt Antal — Ingen er jo fuldkommen — kun Enkelte vil jeg se at vinde, se at bringe hjem“, og ikke netop: „nej, Ingen skal være undtagen, alle vil jeg besøge, alle vil jeg komme hjem med“, var da ikke hans Gjerning allerede fra Begyndelsen af haabløs, dømt til Døden? Tag en Lærers Gjerning, og det samme vil være Tilfældet. Tag et Par Ægtefolk. Sæt, at de begyndte med at sige: „Ikke dette skal være vort Maal, at vi ville gjøre hverandre lykkelige, fuldkommen lykkelige, nej, Ingen er fuldkommen, lad os derfor begynde saa smaat, lad os sætte som Maal ikke det høje, men det lave, ikke det uoverkommelige, men det overkommelige, en nogenlunde sorgfri Tilværelse i det jordiske, og lad dette være os nok“ — hvad Lykke skulde vel her være at vente, og maatte det ikke tidligere eller senere, som Martensen her siger¹⁾, komme til at lyde: „de fattes Vin“, eller i bedste Tilfælde: nu kommer den ringere?“ „Og naar vi endnu træffe Gamle, der ere beredte til som Pillegrimme at forlade disse

¹⁾ Pr. 1854—58, p. 60.

jordiske Pauluner, sigende med hin Tempelolding: „nu lade Du din Tjener fare i Fred“¹⁾, hvem er da vel disse andre end saadanne, paa hvem Apostlens Ord kommer til Anvendelse: „Jeg skriver til Eder, I Gamle, thi I kjende ham, som er fra Begyndelsen“²⁾ d. e. I have begyndt med ham, der selv er Fuldkommenheden. og naar samme Apostel fortsætter: „Jeg skriver til Eder I Unge, thi I ere stærke og have Guds Ord blivende i Eder“³⁾, hvem er da disse andre end saadanne, „der kunne sige: „Vi have fundet Messias“, d. e. have begyndt med ham, have begyndt med Fuldkommenhedens Rige, hvis evige Forbilleder opløfte Sjælen over Støvet?“⁴⁾

Og at vi ikke skulle mene, at det at begynde „i Fuldkommenhed“ er at begynde i det overordentlige, det undtagelsesvise, og ikke netop i det, der hos Kristne er bestemt til at være det sædvanlige, det dagligdags, hvor sandt gjør Martensen da ikke opmærksom paa, at „den ypperste Naadegave“, Fuldkommenhedernes Fuldkommenhed — Kjærligheden, hos Apostlen netop er skildret, om man vil, i lutter dagligdags Egenskaber. „Kjærlighed“, hedder det, „bærer ikke Nid, er ikke fremfusende, ikke opblæst, forbittres ikke, søger ikke sit eget (1 Kor 13, 4)“. „Maaske“, siger Martensen⁵⁾, „er der dem, der her havde ventet en glimrende Beskrivelse. Maaske er der dem, som ville sige, at alt dette jo dog kun udsiger, at Kjærlighed gjør ikke ondt, og at dette dog er altfor lidt sagt om den Naadegave, der kaldes den ypperste og derfor ogsaa burde prises i langt større og højere Ord.“ „Og dog“, fortsætter han, „vil jeg sige, at netop dette hører til det største, der kan siges om Kjærligheden, at den gjør intet ondt. Thi, som en viis Mand har sagt: at gjøre noget godt er altid en Glæde, og at udrette noget stort en Lyst for den Begavede, men — ikke at gjøre ondt, at forblive uden Synd, uden Misgjerning, o, hvor van-

¹⁾ Pr. 1852, III, p. 55. ²⁾ Pr. 1852, III, p. 50. ³⁾ Ib. p. 56.
⁴⁾ Ib. ⁵⁾ Pr. 1854—58, p. 278.

skeligt, hvor forfærdelig vanskeligt. I Sandhed: „ingen af Aandens de største Gaver kan beskærme et Menneske mod at gjøre ondt, mod at søge sit eget, at forbittres, at være fremfusende, kun Kjærligheden kan det, den Kjærlighed, som er Lovens Fylde, og som stammer fra den korsfæstede Frelser, fra ham, der siger: „naar jeg bliver ophøjet fra Jorden, vil jeg drage alle efter mig“ — dem alle, dem, der kaldes vise, og dem, der kaldes enfoldige, dem, der kaldes fuldkomne, og dem, der kaldes skrøbelige, at de maa lære at lade Egenvillien og de verdslige Begjæringer dø, maa lære at tilgive og fordrage hverandre, lære at bevare Aandens Enhed i Fredens Baand“.

„Vi have fundet et Fuldkommenhedens Rige, hvis evige Forbilleder opløfte Sjælen over Støvet“ ¹⁾). Ja, det er dette Rige, Martensen har fundet, og hvis evige Forbilleder henrykke ham — det Rige, de gamle Romantikere, de gamle Mystikere og Theosofer ogsaa fandt, og hvis Udtryk for Glæden herover han selv har delt og saa skjønt og dybt har tolket os. „Vi have bekommet et ubevægeligt Rige“, staar der egentlig (Hebr. 12, 28). Ja, hvor ofte vender han igunden ikke tilbage til denne hellige Udtalelse som højeste Udtryk for Guds Rige, der netop i Enheden har paa engang sin Ubevægelighed og sin Fuldkommenhed. Men hos Troende er det fra gammel Tid en Klage, at de besidde Fuldkommenheden, besidde den overvættes Rigdom i skrøbelige Lerkar, at saa meget drager os „nedad“, „i Dalen“, „i det lave“, desværre ogsaa saaledes, at vore Forventninger, vort Haab, vort „Anker“ stundom truer med at forblive dernede. Hvor trænge vi da ikke alle til Røsten: „Vaagner op I hellige Forlængsler“, trænge til i Aanden, i Bønnen, i Betragtningen at løftes op over Støvet til Fuldkommenhedens, til det ubevægelige Rige med de evige Forbilleder, ja trænge til at paamindes ikke blot om et fremad, men

¹⁾ Pr. 1852, III, p. 56.

om et opad, at vi kunne styrkes til at kaste Ankeret ikke i det lave, men i det høje — „om bag Forhænget“.

Vistnok have Mange peget herpaa allerede før Martensen, men Faa, maaske Ingen har saa indtrængende og saa vedholdende som han lært os at forstaa, at det „at gaa opad“ er „at gaa indad“, og omvendt det at gaa indad at gaa opad, har lært os at forstaa, „gjennem den ethiske Grundtone, gennem Henvendelsen til det indvortes Menneske“¹⁾, at Fordybelse i os selv og Fordybelse i Evangeliet igunden er et og det samme, at hvad det derfor ogsaa kommer an paa, er netop at drage dette, Guds Kjærligheds Aabenbarelse i Kristus, ud af de urene, de falske Blandinger, at lade det træde frem efter sit eget Væsen paa engang som Perlen, skjult i en Ager, og dog som Surdejgen, bestemt til at gennemsyre den hele Dejg. Vi kunne derfor sige, at hvad der blev givet ham at forkynde, maaske ikke saa meget (som hos Mynster) „er de mange Sjæles Hemmeligheder som den ene Hemmelighed, Guds Riges Hemmelighed“²⁾, ja er, som vi have udviklet det, — „Romantiken i Kristendommen“, ikke de mange Sandheder, men den ene, der ligger til Grund for dem alle³⁾. Det er dette ene, han uafslædig drager frem til Beskuelse, ja man kan vel sige, at det Lys, han lader udstrømme herover, saa fra en, saa fra en anden Side, og hvor vi vel beundre Tankens og Følelsens Dybde, men dog endnu mere Fremstillingens, Formens Plastik, netop er det, der altid vil betegne ham som en af den danske Kirkes ypperste og ejendommeligste Prædikanter.

¹⁾ Laub: Anm. af Martensens Pr. Evang. Ugeskr. 1864. p. 167.

²⁾ Ib. p. 159. ³⁾ Ib. p. 169.

Trykfejl

i

Portraiter fra Kirken.

S.	2,	L.	1	f. o.:	analystiske	læs:	analytiske
-	26,	-	12	f. o.:	sin	læs:	din
-	37,	-	7	f. o.:	fuldkommen	læs:	fuldkomne
-	40,	-	17	f. o.:	Kunjunktiv	læs:	Konjunktiv
-	48,	-	12	f. n.:	} allenstund	læs:	aldenstund
-	49,	-	16	f. n.:			
-	67,	-	14	f. o.:			
-	74,	-	2	f. o.:			
-	58,	-	4	f. n.:	det	læs:	der
-	60,	-	9	f. n.:	anticipere	læs:	anticipere
-	137,	-	2	f. n.:	der er	læs:	er der
-	170,	-	4	f. o.:	sande	læs:	sunde

V. NANNESTAD:

PORTRAITER FRA KIRKEN.

J. H. PAULLI.

N. G. BLÆDEL.

PORTRAITER FRA KIRKEN.

J. H. PAULLI. N. G. BLÆDEL.

TREDJE BIDRAG

TIL

EN KARAKTERISTIK AF DANSK PRÆDIKEN

I DET NITTENDE AARHUNDREDES SIDSTE HALVDEL.

AF

V. NANNESTAD,

SOGNEPRÆST.

KJØBENHAVN.

KARL SCHØNBERGS FORLAG.

BIANCO LUNOS KGL. HOF-BOGTRYKKERI (F. DREYER).

1899.

Kommer Eders Vejledere ihu — dem,
der har talt Guds Ord til Eder.

Hebr. 13, 7.

J. H. Paulli.

I. „Man gik sjældent fra ham uden at have faaet et godt Raad, aldrig uden at have faaet Trøst“ — med disse Ord¹⁾ har F. B. Helms, Paullis mangeaarige Kollega ved Frue Kirke, i sin Tid træffende karakteriseret hans Forkyndelse, ja givet os Nøglen til Forstaaelsen baade af hans Person og hans Gjerning. Hvad vil det egentlig sige at give En et Raad? Vi svare: i Sandhed at give En et Raad er i Virkeligheden at sige ham, hvad der er nødvendigt til hans Personligheds Udvikling, nødvendigt til Opnaaelse af Maalet, der er sat for det indvortes Menneske -- Sjælens Frelse, og det falder saaledes ganske indenfor det, man plejer at kalde den kristelige Sjælesorg, Men netop dette er det karakteristiske for Paulli, at Sjælesorgen i denne Forstand — den største Kunst af alle, som han selv benævner den²⁾, af ham udøvedes ikke blot gennem Husbesøg og Samtale med de Enkelte, men paa en Maade fra Prædikestolen, i selve hans Forkyndelse, om hvilken det i Sandhed gjælder, at Ingen her gik bort uden at have modtaget Trøst eller et godt Raad.

„Hvad der meget bidrog til at skaffe ham Ind-

¹⁾ Meddelt Forf. af nuvær. kgl. Konfessionarius, Stiftsprovst J. P. M. Paulli.

²⁾ J. H. Paulli: Dr. Niels Hemmingsens Pastoralteologie, p. 69.

gang“, skriver Martensen¹⁾, „var en stor Personligheds-magt, som ledsagede Ordet. Der var i ham et Fond af Kjærlighed og Mildhed, som virkede tiltalende og velgjørende og vandt ham mange. Han prædikede det rene Evangelium i Hjertelighed og Enfoldighed i dette Ords bedste Betydning. Men hvor megen Indflydelse han end udøvede som Prædikant, øvede han dog en endnu større Indflydelse som Sjælesørger. Hans sympathetiske Natur gjorde ham skikket til at sætte sig ind i de forskellige Menneskers Individualitet, deres Glæder, Sorger og Bekymringer, med hvilke han ganske kunde have Medfølelse, og hvor han forstod ikke blot at formane, men ogsaa at berolige og trøste. Naar han traadte ind i en Stue, hvor Sorgen herskede, var der en beroligende Magt, som strax meddelte sig til de Tilstedeværende. Det er utroligt, hvor mange Mennesker, hvor mange Familier, der paaskjønne den Velsignelse, de gennem ham have modtaget. Mig, slutter Martensen, har han været en Sjælesørger i den dybeste Betydning. Til ham kunde jeg sige alt. Han har hjulpet mig til at bekæmpe mangel på mørk og mismodig Time, har været mig til Raad, til Trøst og Beroligelse. Ved sin Bortgang efterlod han hos mig et Savn, som aldrig er bleven stillet. Endnu kan jeg stundom gribes af en mærkelig Længsel efter, at han skal træde ind i Stuen til mig, at jeg for ham kan udøse mit Hjerte.“

Hvor dybt Sjælesorgen laa ham paa Sinde, og Sjælesorgen taget i fortrinlig Betydning om at vække den rette Sorg i Sjælen, ses dog maaske bedst af hans Breve til Venner og Bekjendte — til saadanne, hvis egentlige Sjælesørger han igrunden slet ikke var, men hvis Sorger og Bekymringer alligevel gav ham Lejlighed til at vise sig for dem netop i denne Egenskab. Skjønnest, forekommer det os, er dette sket i et af hans Breve til hans mangeaarige Ven Biskop Brammer, der lige havde mistet

¹⁾ Martensen: Af mit Levnet II, p. 15.

sin Hustru¹⁾. „Jeg havde om Morgenens,“ skriver han, „bedt for dig og din kjære Hustru. Jeg vidste ikke, at hun ikke mere trængte til vor Forbøn, og jeg nærrede det Haab, at vi, naar vi kom hjem, skulde faa at høre, at det var bedre med hende. Nu — det er jo ogsaa i Sandhed blevet bedre med hende, ja, saa godt, at hun aldrig kunde faa det saaledes hos os, som hun nu har det . . . Det varer jo kun en liden Stund, saa er Du med Guds Naade hos hende, og indtil da maa Du jo aldrig glemme, at saa længe Gud lader Dig leve, er der endnu en Gjerning, han vil, at Du skal gjøre baade for Dig selv og andre. Ja, jeg behøver jo ikke at sige Dig, at den, som vil komme igjennem en saadan Prøvelse, maa leve efter det gamle: Arbejd og bed. Vi sige saa tit, naar En af vore Kjære dør: Gud vilde have ham eller hende. At vi da aldrig maatte glemme, at derfor giver han os mere Naadetid, fordi han ogsaa vil have os. Derfor tilønsker jeg Dig af mit ganske Hjerter i Vorherre Jesu Navn, at Sorgen over din elskede Hustru aldrig maa svække eller dæmpe Sorgen over Dig selv. Saa er Eders Kjærlighedsliv jo heller ikke forbi, ja, det er ikke engang afbrudt, saa vist som I elske hinanden i Jesu Navn, saa vist som I sige af troende Hjerter: I Jesu Navn leve vi, og dø vi.“

I det Hele kan man vistnok sige, at af alle Præstens Gjerninger er Sjælesorgen Paulli den vigtigste. Hermed hænger det ogsaa sammen, at han ikke blot saa varmt og indtrængende indskærper Bøn og Salme, men strax tager et betydeligt Arbejde op dels for at skaffe Menigheden en ny og bedre Salmebog, dels for at give Syge og Sorrowfulde en virkelig tidssvarende Bønebog, hvad efter et ihærdigt Samlerarbejde som bekjendt ogsaa lykkedes ham. Salme og Bøn — hvilke mægtige Redskaber netop i Sjælesorgens Tjeneste, og dog maatte man lidet kjende Paulli, om man troede, at Sagen for

¹⁾ Brev til Brammer 14. Aug. 1860, Theol. Tidsskr. IV, 490.

ham dermed var afgjort, at man fik selv de fortrinligste Bønner ihænde. Nej, siger han med Luther¹⁾, „Du kan aldrig bede paa den rette Maade blot ved at læse op af en Bog. Du kan vel læse deri og lære deraf, hvorledes og hvad Du skal bede, og opflamme Dig derved, men Bønnen maa komme frit af Hjertet uden alle foreskrevne Ord, den maa selv frembringe Ordene, hvorefter Hjertet brænder.“ Hvad skal da de foreskrevne Bønner? „Jo,“ svarer han, „hvem iblandt os, der mener det alvorligt med Bønnen og bruger den som et Naademiddel, vilde ikke gjerne høre en Troende bede og lytte til de Ord, hvormed han taler til sin Gud og Frelser? Men at læse Kristnes Bønner, det er, saa at sige, at staa ved Bedekamret og lytte til, og det bringer visselig Velsignelse, naar vi deraf lære at prøve vor egen Bøn ved det Troens Vidnesbyrd, som vi høre af andre. Og dog, siger han, „behøver jeg ikke at tilføje, at man heller ikke lærer rettelig at bede alene ved at lytte til Mennesker, havde disse end Tro, saa de kunde flytte Bjerge. Nej, Du maa gaa til den Dør, om hvilken vi have Forjættelsen, at hver den, som banker, ham skal oplades. Du maa selv i Ydmyghed og Tro gribe til Bønnen og vende Dig til den himmelske Fader og bede ham, at han vil give Dig Bønnens Aand. Er din Bøn da i Begyndelsen kun svag og ringe — bliv kun ved i Jesu Navn, og den vil underfuldt voxe i Inderlighed og Kraft, saa vist som vi have vor Frelzers Ord, at vor Fader i Himlen vil give dem gode Gaver, som ham bede.“

Karakteristisk er det ogsaa, at hvor videnskabelig anlagt Paulli oprindelig var — altid forblev det praktiske, forblev Sjælesorgen ham Hovedsagen. Det er i saa Henseende betegnende, at da hans videnskabelige Drift fører ham til et i og for sig saa interessant Studium som en dybere Indtrængen i Niels Hemmingsens Skrifter, er det

¹⁾ J. H. Paulli: Krist. Bønner. Fortalen IV.

²⁾ Krist. Bønner. Fortalen V.

dog egentlig ikke dennes Theologi i strængere Forstand, ikke en Kritik af hans noksom bekjendte Krypto-Kalvinisme, der her fængsler ham, men hans Pastoraltheologi, med andre Ord, hvad han skrev og virkede til Ophjælpning af den praktiske Kristendom — af Sjælesorgen. Ja, man kan vel sige, at Beviset for, at Paulli vistnok ogsaa personlig har betragtet denne som den Gjerning, hvortil han særlig var kaldet, ligger allerede deri, at medens han kun har efterladt sig yderst faa egentlige Prædikener, existerer der fra hans Haand en endog righoldig Samling af „Lejlighedstaler“. Men hvad er Lejlighedstaler vel andet end et af de ypperste Midler til ogsaa i Kirken paa en Maade at faa den Enkelte i Tale og saaledes ogsaa her komme til at udøve den Sjælesorg, hvori han var Mester?

Og hvilket Indtryk giver Paulli selv ikke som Sjælesørger? Man tænke paa Koleraaaret 1853. Som Blædel er ogsaa han uforfærdet tilstede allevegne, og dog langt fra i det Omfang, han selv ønskede. „Vi begrave vore Døde,“ skriver han ¹⁾), „paa alle Tider af Dagen. Jeg har en Dag kastet Jord paa 60 Lig. Aldrig glemmer jeg den første Dag, jeg kom ud paa Kirkegaarden, da Epidemien var værst. Der stod under aaben Himmel henved 100 Kister. Endnu forleden talte jeg paa en Formiddag ved 12 Grave. Desværre udelukker man os Præster fra en Virksomhed, som jeg havde lovet mig meget af. Jeg foreslog, at vi skulde tilbyde os at besøge Hospitalerne. Vi indgav ogsaa et Andragende derom til den overordentlige Sundhedskommission, men den svarede os kun, at den med Erkjendtlighed havde modtaget vort Tilbud og nærmere skulde underrette os om, naar den vilde benytte det. Men det gik os med den, som det gik Paulus med Felix. Den fik aldrig bedre Tid til at lade os kalde.“ Saa meget mere kunde han ofre sig for de private Hjem, hvor han gik ud og ind mellem

¹⁾ Br. til Brammer. Theol. Tidsskr. 1887, p. 485.

Høje og Lave og havde Dagen fuldt ud besat. Han skulde komme til at erfare det om igjen. Vi tænke paa Krigsaaret 1864. „Jeg har,“ skriver han til Brammer¹⁾, „været saa overvældet af, hvad hver Dag har bragt med sig, at jeg først iaften har kunnet tage dens sidste Time til at tale lidt med Dig. Jeg har, naar jeg undtager Koleratiden, ingensinde været saa optaget af Sjælesorgens Fordringer som i denne Tid. Jeg siger det ikke for at klage. Gud véd det. Skjønt jeg bruger hver Time, jeg kan vinde til mine Husbesøg, kan jeg næppe overkomme dem. Det er naturligvis Krigen, som er Aarsag deri. Hvor mangan tung Gang har den ikke allerede givet mig at gaa. Snart er jeg paa Lazaretterne og snart hos Familierne, der sørge over de Faldne, snart maa jeg til Hustruer, Fædre og Mødre, der ængstes for de Bortdragne.“ Og hvad var Paulli i disse Dage ikke for de Kongelige? I Sandhed, det er med Beroligelse, at man erfarer, at han dog var paa Slottet hin Aften, da Efterretningen om Dannevirkes Rømning naaede Kjøbenhavn, og Dronningen sad overladt til sig selv og de Depecher, hun lige havde modtaget fra Kongen²⁾). Man forstaar, at en Præst, uddannet i denne Skole, betragter Sjælesorgen overhovedet som sin vigtigste Gjerning, ja ser sin hele Virksomhed kun under Synspunktet af en fortsat Sjælesorg.

Det var en fra Rationalismen modtagen Overlevering, der strækker sig dybt ned i Aarhundredet, at en Præst væsentlig kun virker paa tvende Maader — i Kirken som Taler, i Hus og Hjem som Sjælesørger, og at disse tvende Virkemaader maa holdes ude fra hinanden. Paulli bestrider dette, ja, bebrejder udtrykkelig Præsterne af den ældre Skole, at „det trøstende, det formanende, det lægende,“ med andre Ord, Sjælesorgen efterhaanden forsvandt fra deres Prædikestole, og at netop dette var en

¹⁾ Brev til Brammer 7. Marts 1864. Th. Tidsskr. p. 491.

²⁾ Brev til Brammer 7. Marts 1864.

af Hovedgrundene til, at Troslivet sygnede hen, ja paa mange Steder helt uddøde. „Vi nægte ikke,“ siger han¹⁾, „at der er en Skyld, som i den Henseende hviler paa Kirkens Lærere (o: Præsterne), der ikke vilde vide, hvorledes man bør omgaas i Guds Hus, som er den levende Guds Menighed. Imod dem vidner Herren: „I styrkede ikke det svage, lægte ikke det syge, forbandt ikke det sønderbrudte, førte ikke det fordrevne tilbage og ledte ikke efter det, som var tabt (Ezech. 34, 4).“

2. Og hvad er saa den dybere personlige Grund til, at Paulli betragter Sjælesorgen som det vigtigste — som den Gjerning, der, om den end skaffer mest Arbejde, sikkert ogsaa skaffer mest Glæde? Al kristelig Glæde er Frelsesglæde. Ogsaa den ved Sjælesorgen hidførte er det. Hvad er det da, der her frelses — det guddommelige eller det menneskelige? Vi kunne ikke tvivle derom. Efter sin dybe Medfølelse med det hele Menneske, med alt, hvad der vedrører dette, stort og smaat, sætter Paulli Glæden deri, at det menneskelige er frelst, det menneskelige ikke i sin Tøjlesløshed og Vilkaarlighed, men tæmmet og rensset i Villie og Følelse, forædlet og frigjort i Tanken. Det er jo dog engang til Mennesker, vi tale; det er dem, der skal frelses, men hvad er da Sjælesorg i sig andet end Omsorg for, at netop det menneskelige kan baade bevares og frelses? Det var Romantikens Ensidighed, at den paa middelalderlig Vis ligesom vilde lade det menneskelige forsvinde, absorberes af det guddommelige, medens de tre Aarhundredes Klassicisme 1500—1800 netop gaar ud paa at vindicere det menneskelige en relativ og berettiget Selvstændighed²⁾. Det er det, Paulli gjør. Paavirket, som han her er nærmest af sin Svigerfader Biskop Mynster, til-

¹⁾ Prædikener om Kirken og Sakramenterne. p. 42.

²⁾ Jfr. F. Rønning, Rationalismens Tidsalderpassim.

hører han Klassicismen, den ældre Generation af Præster, der, opdragen i den latinske Skoles strænge Tugt over Tanken, bestandig bevarer Præget af den humanistiske Dannelse, fordi den bestandig bevarer Præget af det menneskelige¹⁾. Er det maaske vore Dages Styrke, i Forkyndelsen at paakalde Følelse og Villie, saa appellerede de ældre Prædikanter til Tanken, accentuerede Læren, som de fordrede fremstillet i klar og koncis Form, paa en Gang som guddommelig Sandhed og dog som den, hvor ogsaa det menneskelige, Tanken, finder Hvile. Men netop dette er, hvad der møder os i Paullis Prædikener. Han siger det selv. „Jeg vedkjender mig nærmest at have haft for Øje at give Tilhørerne og Læserne noget at tænke paa“²⁾, og Mynster karakteriserer derfor ogsaa ganske træffende hans Prædikener „som holdte og skrevne „für denkende Verehrer Jesu“³⁾.“

Men man forstaar da ogsaa i Venskabsforholdet mellem Paulli og Martensen baade, hvad der forener og skiller dem, forstaar med andre Ord, at de trods al Sympathi have bevaret deres Selvstændighed, ja bevaret den saaledes, at for saa vidt der her er Tale om Paavirkning, er det snarere Paulli, der paavirker Martensen, end omvendt. Og hvori da? I en dybere Opfattelse af det menneskelige, i Fremhævelsen af den humane Side af Kristendommen. Martensen tilstaar det. „Vender jeg mig til det rent menneskelige,“ hedder det hos ham⁴⁾, da maa jeg sige: „Han (Paulli) har været mig en Ven i den fulde Betydning af Ordet. Han havde Medfølelse med det menneskelige hos mig, ogsaa med mine Skrøbeligheder. Han havde den rigtige Tanke, at Videnskaben

1) Dr. Edv. Lehmann: Den sidste Humanist, Ugebl. for Skole og Samf. 1897, p. 26c.

2) Brev til Brammer. Th. Tidsskr. 1887, p. 477.

3) Brev til Brammer. Th. Tidsskr. 1887, p. 477 — med Hentyd. til Schleiermachers religiøse Taler an die Gebildeten unter ihren Verächtern.

4) Af mit Levnet II, p. 19.

mere maatte vænne sig til Livet og ikke indeslutte sig i Skolen, at theologiske og filosofiske Arbejder maatte gjøres tilgængelige for Menigheden. Naar jeg stundom havde bevæget mig for meget i Abstraktioner og brugt for megen Terminologi, krævede han med al Bestemthed, at Fremstillingen burde være mere — menneskelig¹⁾. Vilde man betjene sig af et Skoleudtryk, kunde man derfor sige, at som Martensen har hjemme i Romantiken, saaledes tilhører Paulli Renaissancen. Hvad er Renaissancen? Vi svare: Renaissancen, fremkommet i Italien i Opdagelsernes store Tidsalder, er netop, om man vil, Opdagelsen af det menneskelige²⁾, der var gaaet tilgrunde i Middelalderens Mystik og den katholske Kirkes Skolastik. Paulli har ikke opdaget det menneskelige, men han har hørt til dem, der hurtigst har tilegnet sig, at det er Kristendommens Bestemmelse at være Surdejen, der gjennemsyrrer den hele Dej, at med andre Ord det guddommelige og menneskelige, det kristelige og humane saa langt fra ere hinanden modsatte, at Kristendommens tvertimod er „Humanitetens Blomst“³⁾, vil hæve, udvikle, forædle, ja frelse og hellige det menneskelige efter sin hele Udstrækning, ogsaa de Sider deraf, der hidtil vare oversete og forsømte⁴⁾, og at forsaavidt han her ogsaa virkelig vil give sine Tilhørere „noget at tænke over“, er det heller ikke hans Sag, paa spekulativ Vis at svinge sig op i det høje for derfra fornemt at skue ned i det lave paa, hvad der foregaar paa Jorden, men netop med klart Blik her at se, hvad der ligger for, paa det allernærmeste, paa det menneskelige, paa Livets Fordringer, og saaledes finde Sandheden⁵⁾. Han har her ganske tilegnet sig, hvad Mynster siger⁶⁾:

1) Ib., p. 18.

2) Høffding, den nyere Filosofis Hlist. I, p. 11.

3) Dr. Lehmann, ib., p. 267.

4) Scharling: Menneskehed og Kristendom II, p. 341.

5) Mynsters Betr. II, p. 15.

6) Ib.

„Naar Sjælen føler sin Uformuenhed til at hæve sig op til det Lys, hvor Gud bor — nu, da tør jeg sige mig selv, at er det ikke givet Menneskene i Almindelighed eller mig i Særdeleshed at se ovenfra nedad, saa er det dog givet mig at se nedenfra opad“, med andre Ord, i det menneskelige at se og erkjende den Trang, de Længsler, de Rørelser, de Dragelser henimod Guds Rige, der først i Kristendommen skulle paa engang opfyldes og forklares. Dette er Paullis Standpunkt, ikke Spekulationens, men, om man vil, Reflexionens, den ædruelige og redelige Forsknings Standpunkt, baaret og støttet af Guds Ord.

Men da forstaar man ogsaa hans saa ofte udtalte Uvillie, ja Aversion mod Kierkegaards Fremhævelse af det absurde, af Paradoxet, som Sandhedens Tegn og Mærke. Thi Paradoxet, Kierkegaard idelig drager frem, er, ret beset, jo netop det menneskelige, er det, at Gud blev Kjød og boede iblandt os, medens for Paulli det, at Kristus, skjøndt i Guds Skikkelse, forringede sig selv og blev Menneskene lig, i sig er Visdommen i Hemmelighed, er det, der ene forklarer paa engang de guddommelige Sandheder i deres humane Gyldighed og de menneskelige ved det guddommelige Lys, der herved udstraaler over dem; ja, man kan sige, at Hemmeligheden, Grundunderet, det absolut enestaaende, at Gud blev Menneske, netop efter Paulli er det, der skal ske fremdeles, ja sker daglig i Herrens Menighed, hvor han, der er kommen, endnu kommer, hvor Ordet til Johannes endnu lyder: gaar hen og forkynder, hvad I høre og se, Blinde se, Halte gaa, Spedalske renses, Døve høre, Døde staa op og Evangeliet prædikes for de Fattige, hvor Undergjøringerne i Herrens Kjøds Dage i Sandhed gjøres om igjen, ja gjøres større, hvor det guddommelige og menneskelige bliver til et, ja hvor Salmen evigt opfyldes:

„Med os er ogsaa Under sket,
Vi har ham hørt, vi har ham set,
Blandt os staar Guds Enbaarne.“

3. At bringe dette til klar og levende Bevidsthed, ja gjøre det til umistelig aandelig Ejendom for den Enkelte — det er Maalet baade for Paullis Forkyndelse og Sjælesorg. Og spørge vi, paa hvilken Maade, ved hvilke Midler vil han naa dette Maal, da svare vi med hans egne Ord: „ved Kirken og Sakramenterne“, Herrens levende Nærværelse i sit Ord og sine Indstiftelser. Samfundslivet med ham i Menigheden, det er det eneste ufejlbarlige Middel til Frelse og Salighed. Der er talt varmt og indtrængende herom baade før og efter Paulli, talt derom ogsaa saaledes, som var det egentlig vore Dages Fortjeneste at have bragt denne Sandhed frem. Ikke saaledes hos Paulli. Aldrig glemmer han, at Herren selv sagde: „Jeg er med min Menighed alle Dage,“ men han véd ogsaa, at da der kun altfor tidlig var groet Mos herover, da menneskelig Selvraadighed og Uforstand her som saa mange andre Steder havde forvansket Herrens klare Ord, ja taget ham bort og lagt ham, man vidste ikke hvor, da var det netop Reformatorenes store Gjerning igjen at bringe Budskabet frem: han lever — lever i sin Menighed. Ja, vil man i Korthed nævne, hvad Luther og de gamle Lærefædre stred for, men ogsaa bragte hjem som Sejren, som Frugten af deres Strid, saa er det netop dette: Herren er ikke død, men lever i sine Ord og sine Indstiftelser, hvor han endnu mødes med sine til at frelse og bevare dem. Dette er i Sandhed Reformatorenes Bekjendelse. Men det er netop den, Paulli gjentager, ja man kan sige, at han i den Forstand ret egentlig er bleven „Bekjendelsens“ Prædikant iblandt os — Bekjendelsen taget ikke som hos Hostrup om Trosordet („han troede, derfor taledes han“) eller som hos Monrad om Tilstaaelse af Synd og Naade, men Bekjendelsen som den Augsburgske Bekjendelse, Fædrenes, den lutherske Kirkes, Reformatorenes Bekjendelse — Confessionen.“

Ingen har saa indtrængende og hyppig som Paulli henvist til denne som til en Beskytter og Forsvarer mod

al falsk Lærdom, mod alt det nivellerende og destruerende, Tiden fører med sig. Men maaske var det netop ogsaa dette, der, naar alt kommer til alt, udgjorde Hemmeligheden i den velgjørende Trygheds- og Sikkerhedsfølelse, der gjerne betog os i hans Kirke, at man følte, at naar Paulli talte, talte Fædrene, talte den rene, den sunde Lære — talte Lutherdommen, talte Reformationen, ja talte Kirken i den Form og Skikkelse, hvori vi tilhøre og vedkjende os den. Vi kjende ingen Prædikant, om hvem dette gjælder i den Grad som om ham.

Denne hans Confessionalisme svigter ham ingensinde. Han begynder dermed. „Vort Embede,“ siger han i sit Indledningsforedrag i Pastorseminariet med et Citat af Luther¹⁾, „er nu blevet et andet.“ Var det det, der skete under det første Embede — i den gamle Pagt, i Jødedommen, i Rationalismen, at man vilde retfærdiggjøre ved Gjerninger, ved det, Mennesker kunne udrette, saa er det nu vort Embede — i den nye Pagt, i Lutherdommen, i vore Dage, at retfærdiggjøre ved Troen, ikke ved det, vi udrette, men ved det, Herren udretter — og udretter i sin Menighed — „i Kirken og Sakramenterne“. Ja, vil Paulli dermed sige nærmest til de Unge: „der kunde synes noget anmassende, noget vilkaarligt i denne Bekjendelse, men se selv efter, og I skulle se, at vore lutherske Fædre sige det samme.“ „Hvad vi tør sige,“ vidner han derfor²⁾ „er dette, at den, som holder fast ved vor lutherske Kirkes Bekjendelse, skal ikke klage over, at han staar alene med sin Betragtning af det hellige Præste- og Prædike-Embedet; thi han skal ikke finde Faa baade blandt Lægfolk og Præster, som med ham af Hjertet slutte sig til vor augsburgske Trosbekjendelses 5te Artikel: „For at vi kunne erholde denne Tro (o: den

¹⁾ J. H. Paulli: Indledningsforelæsning til Homiletiken. Th. Tidsskr. 1872, p. 416.

²⁾ Th. Tidsskr. 1872 a. Skr., p. 417.

retfærdiggjørende Tro), er det Embede indsat, at lære Evangeliet og røgte Sakramenterne“ — det nye, det andet Embede altsaa, der viser hen til Herren selv som den, der i sit Ord og Sakramenter bringer Liv og Salighed. Man kan med Martensen beklage, at Paulli for Efterkommerne herom har udtalt sig saa kort, „har udgivet saa lidt,“ og ingen beklager det vel mere end hans gamle Tilhørere, men paa den anden Side tør vi sige, at selv om han havde udgivet aldrig saa meget, vi fik ingensinde nogen anden Anvisning til Salighed, ja i dybeste Forstand ingen anden Forkyndelse end den engang givne, hvor Gangen nu ogsaa er simpel og klar: først en aaben og hjertelig Tilslutning til Confessionen, til Bekjendelsen, som vi efter dens nøje Overenstemmelse med Herrens Ord, med Rette kalde den evangeliske, og dernæst Fremstillingen af Kirken som den store Frelsesanstalt, hvor Herren selv er tilstede, aabenbarende sin Herlighed i et Samfunds- og Menighedsliv, der umiddelbart finder sit Udtryk i den kirkelige Gudstjeneste, der tager sin Begyndelse i Daaben, der næres og plejes ved Ordet, styrkes i Nadveren og paa en Maade fornyes i Konfirmationen — „dette Værk, vel ikke af Herren selv, men af hans Aand til mægtig at bekræfte „Børnelærdommen i os alle, unge og gamle“.

Med Rette tro vi da i særlig Forstand at kunne kalde Paulli Bekjendelsens, d. e. Confessionens Prædikant iblandt os. „Han bekjendte og nægtede ikke og bekjendte“ — dette Vidnesbyrd om Johannes synes os, som vi her have udviklet det, netop i fortrinlig Grad opfyldt paa Paulli, men da maa vi jo ogsaa have dette med: „men hvad siger Du om Dig selv?“ — siger om Guds- og Verdensriget ikke blot udenfor Dig, men inden i Dig, og visselig lader han os ikke i Uvidenhed herom i de Prædikener, han har udgivet — dog mene vi, at netop i hans „Lejlighedstaler“, hvor det hos ham saa fremtrædende menneskelige baade saa naturligt og skjønt

kommer til Orde, besidde vi ret de Bidrag til en Karakteristik af hans Prædiken, der vanskelig andet Steds vil kunne erholdes.

4. Paa den ene Side — inderlig Tilslutning til Fædrene, til Confessionen, paa den anden Glæde over den i Kristendommen fuldbyrdede Frølse af det menneskelige, ja Oprejsningen af det hele Menneskeliv til at blive, hvad det er bestemt til, et for Gud velbehageligt Liv — dette er da, om man vil, de tvende Centre, hvorefter Paullis Forkyndelse drejer sig.

Hvorledes, siger han, er det muligt, at en Kristen overhovedet skulde kunne undvære Confessionen? „Luther og hans Medarbejdere vilde ikke prædike et nyt Evangelium, ikke stifte en ny Kirke. De erklære sig i den første Linie af deres Trosbekjendelse enige med den kristelige Kirkes almindelige Bekjendelse: én Herre, én Tro, én Daab, én Gud og Alles Fader. Men idet de saaledes slutte sig sammen med den sande Kirke, adskille de sig fra den falske, og kun derved kunde Sagen blive vis. I denne deres Bekjendelse indeholdes da Troens fornemste Artikler, og vi tale om den i Menigheden, for at I skulle betænke, hvor vigtigt det er, at enhver Kristen kjender og lærer den. Vi kunne vistnok betegne, hvad mange i vore Dage kalde Kristendom, ved at sige, at det er en Kristendom uden Bekjendelse. Den har nemlig ingen fast Skikkelse for dem, den henflyder i det ubestemte, og hverken kunne de gjøre sig selv eller andre Regnskab for deres Tro. Derfor sammenblande de det sande med det falske, og derfor bliver Tvivl og Vantro saa mægtig i denne Slægt. Mener Du at have nogen Kristendom, maa Du nødvendig prøve, om den ogsaa er sand. Den hellige Formaning: ransager Eder selv, om I ere i Troen, kunne vi alene efterkomme, naar vi prøve, om vor Tro er den rette. Men hvorledes vil Du faa det at vide? Siger Du: af den hellige Skrift, ved at læse og fortolke den, da gjælder sikkert Luthers

Ord: At udlægge og fortolke er ikke Enhvers Kunst. Siger Du som mange: gennem Aandens Vidnesbyrd i mit Indre — nu, Du vil ikke være saa hovmodig at mene, at Du var den eneste eller den første, hvem Himlens og Jordens Herre havde aabenbaret, hvad han, som han siger, har skjult for de Umyndige. Apostlen Paulus kunde vidne, at han hverken havde annammet eller lært Evangeliet af noget Menneske, men ved Jesu Kristi Aabenbarelse — dog drog han op til Jerusalem for at blive kjendt af Petrus, og han holder sig først for ret bekræftet, da Jacob og Kephass og Johannes, som ansaas for Piller, gave ham Samfundshaand¹⁾. Ja, saaledes er det. „Du kan ikke tage de kristelige Lærefædres Skrifter og selv gennemgaa og prøve dem. Derfor kommer Kirken Dig imøde med sin Bekjendelse — giver Dig Samfundshaand — som er aaben og fattelig for alle; dem kan Du læse i dit eget Sprog. Hvad Du ikke véd, kan den lære Dig, hvad Du ikke er vis paa, kan den bekræfte Dig. Ikke som kom den i sit eget Navn, nej tværtimod: dersom vi i den fandt noget, som afveg fra Jesu og Apostlenes Lære, da vare vi ikke bundne dertil: Thi dersom endog en Engel af Himlen prædiker os Evangelium anderledes, end Herren og hans Apostel prædiker os det, han være en Forbandelse (Gal. 1, 8). Derfor er det ikke blot et skjönt Navn, vi have givet vor Bekjendelse, naar vi kalde den: den evangeliske, thi den er i Sandhed, som den nævnes, grundet og bygget paa Jesu Evangelium alene, og dette gjøre vi med fuld Ret gjældende imod alle dem, der fælles med os kalde sig Kristne, men bekjende deres Tro med en anden Bekjendelse end vi. Men derfor er det ogsaa enhver Kristens Pligt, som vil have Samfund med os, at han kjender og læser, overvejer og tilegner sig den, at han maa holde fast ved den rette Form af de sunde Ord i Tro og Kjærlighed, som er i Kristo Jesu.“

¹⁾ Prædikener: p. 22.

Og hvilken Glæde udtrykker Paulli saa ikke over vor Bekjendelses rige Anvendelse eller rettere rige Hævdelse af den Betydning, der i Kristendommen netop er tillagt Menneskelivet — ikke enkelte Former deraf, men i hele sin Udstrækning. „Som i vort kirkelige Liv,“ siger Paulli¹⁾), „saaledes maa vor Troesbekjendelse ogsaa aabenbares i vort borgerlige Liv. Den anviser os ikke visse udvortes Gjerninger, hvorved vi kunne blive hellige fremfor alle andre, den hæver ikke en enkelt Stand som den fuldkomne over de øvrige, den aabner Glæden over Livet og forjager den mørke Mine; alt kan helliges Evangeliets Aand; den gjengiver Mennesket hans Ret til at leve, den lyser Velsignelse over Værkstederne og Agrene.

„Det var en af Reformationens første Velgjerninger, at der oprettedes kristelige Skoler i Landene; den store Mængde skal ikke holdes i Mørke, den kristelige Oplysning skal være alles Ejendom, og Børnene skulle begynde dermed. Hvor ganske i vor Bekjendelses Aand er derfor ikke den vaagnende Omsorg for Skolerne, som visselig begynder et godt Værk iblandt os, og hvor bør vi ikke alle, eftersom enhver af os kan, deltage deri med Gjerning og Forbøn.“ Fremdeles: „Vi vide ikke af noget Herredømme, som et Menneske skal føre paa Jorden i Kristi Sted over alle Lande og Riger. En evangelisk Konge har sin Krone af Guds Naade, og et evangelisk Folk er ikke forenet med sin Konge ved menneskelig Myndighed, som kan løse og binde, eftersom den vil. „Det er Guds Ordning,“ siger vor Bekjendelse, som ogsaa er det Baand, der forbinder mellem Konge og Folk og mellem Borgere indbyrdes. Og nu vort huslige Liv. Hvor skjønt, hvor velsignelsesrigt, naar det i Virkeligheden er efter vor Bekjendelse. Da den forkaster Faste og de mange fastsatte Skikke, siger den: „at en Husfader opdrager sine Børn, at Husmoderen føder dem

¹⁾ Pr.: p. 26.

og tager vare paa dem, alt sligt ansaas for et verdsligt, ufuldkomment Væsen og langt ringere end hine iøjne-faldende Øvelser. Hvor anderledes nu. „Den har indsat den kristelige Husstand i dens Ret; den gjendriver af Guds Ord, at den ugifte Stand skulde være fuldkomnere og Gud behageligere end den gifte, idet den velsigner Ægteskabet. Men er dette vor Bekjendelse, hvad skulle vi da sige, naar det Dag for Dag bliver almindeligere, at Mennesker letsindig indgaa og bryde denne vigtige Forbindelse, og de, som nylig lovede hinanden alle hellige Løfter for Gud og Mennesker, skilles igjen med Had og Forbandelse? Vide ogsaa de, af hvad Aand de ere? Men ville vi se den evangeliske Husstand — i Overensstemmelse med vor Bekjendelse — i dens stille Velsignelse, saa være det, naar Husets Fader sidder i sin Kreds og læser for dem Guds Ord: alle Hænder folde sig, og Andagt fylder alles Blik, men deres Sjæle mødes i den samme Tro. „I ere en udvalgt Slægt, et kongeligt Præstedom, et helligt Folk, et Folk til Ejendom, at I skulle forkynde hans Dyder, som kaldte Eder fra Mørket til sit beundringsværdige Lys.“

Men netop derfor gjælder det ogsaa, at vi maa gjøre Alvor af vor Bekjendelse. Der er altid Vildfarende og lidet Troende, der ere aabenbare Modstandere af Kristi Evangelium. Derfor maa vi bekjende Vorherre for Verden. I vore Dage, da saa mange vakle og tvivle, er dette Vidnesbyrd saa fornødent som nogensinde. Du skal ikke paatvinge nogen din Bekjendelse, Du skal ikke bruge den til Selvros og Forfængelighed, men ti heller ikke. Og hvilken Anledning, der for hver af os her kan være, Hovedsagen bliver dog, at vi erkjende, hvad der altid er Anledning til for os alle, nemlig, at vi forstaa at omsætte vor Bekjendelses høje Indskrift: „Jeg talede dine Vidnesbyrd for Konger og beskæmmedes ikke“ i det daglige Livs Omgang og Sysler saaledes, at vi ikke agte det ringere at kunne sige: „Jeg talede dine Vidnes-

byrd for min Ægtefælle og mine Børn, for min Tjener og min Tjenestepige¹⁾."

Men lad os saa ogsaa høre Trøsten, „Raadet“ — Sjælesorgen, Paulli her har at bringe os. Den lyder saaledes: Dog, min Tilh., det er jo ikke alene for andre, vi behøve at bekjende Herren —, hvor meget behøve vi ikke at bekjende ham for os selv? Er det ikke derfor, at Troen trænges saa ofte tilbage i os og ligger som magtesløs og død, fordi vi ikke altid klart og kraftigt nok bekjende for os selv, paa hvem vi tro? Gjorde Du det, som Du burde, vilde Du da være saa adspredt og tom, saa mismodig og urolig, som Du nu mangen Gang er? Bekjend ham for din tvivlende, bange Sjæl, bekjend ham, som han er, og Du skal ikke beskæmmes. Du erfarede jo ofte, hvorledes Du kunde komme til din Tro derved, at en anden udtalte den for Dig. Men hvorfor skal det altid være en anden? Hvorfor vil Du ikke blive fast og klar deri ved selv at udtale den for Dig selv? Lad din Tro vidne for din Vantro, dit Haab for din Frygt. Har Du først bragt det dertil, at din Tvivl og dit Mismod maa høre paa din Tro, at Du prædiker Evangelium for det fattige i Dig, at Du bekjender dette ene for din Sjæl: jeg har jo en Herre og Frelser, som giver mig et evigt Liv, da skal Du snart sejre²⁾."

5. Og atter, naar Paulli, som alle andre Præster, jævnlig kommer tilbage til at omtale og skildre „vort Samfund med Herren,“ er det da ikke netop det, der er hans Styrke, at skildre os dette som det i Sandhed menneskelige Samfund? Er da ikke Disciplenes Samfund med ham — dette vort store Forbillede, siger Paulli, netop et saadant? Hvor jævnt og naturligt, hvor menneskeligt tager alt sig igunden ikke her ud? „Vi kunne,“ siger han³⁾, følge Disciplene fra deres første Møde med

¹⁾ Pr., p. 29.

²⁾ Pr., p. 30.

³⁾ Kristelig Kalender 1878, p. 14.

Frelseren. De have selv nøje bestemt den uforglemmelige Stund, da han sagde til dem: „kommer og ser.“ Ja, de fortalte endog, hvad Time det var paa Dagen. Derefter fulgte de ham overalt, hørte ham tale og saa hans Gjerninger. De saa hans Herlighed, en Herlighed som den Enbaarnes af Faderen, og dog finder Du dem ikke, som man let kunde tænke sig det, i Støvet for hans Fod, tilbedende uden Afladelse. Der kommer vel enkelte saadanne Øjeblikke, i hvilke de overvældes af hans Herlighed og synke ned for ham, men det sædvanlige er, at alt gaar ganske menneskeligt til imellem dem. De sidde til Bords med ham, de fare over Søen med ham i Skibet, de vandre med ham gennem Sæden, de ledsage ham i Synagogen og Templet, de tale til ham uden Frygt, spørge uden Forbeholdenhed. Fatte de, hvad han siger, og han spørger: forstode I det alt sammen? da svare de: ja, Herre, men hvad der synes dem forunderligt, dette forundre de sig ogsaa over. Og dette Forhold kunde de ikke tænke sig anderledes. Derfor kunde de længe ikke gaa ind paa den Tanke, at han skulde tages fra dem. Naar Jesus talte til dem om sin Bortgang og Død, da forstode de ham først ikke, og da de omsider ikke kunde bortvise denne sørgelige Mulighed, vilde de gaa hen og dø med ham. Denne er den første Skikkelse af Disciplenes Samfund med Herren.

Hvad svarer nu hertil i vort eget Liv? Jeg mener, at det er den kristelige Barnealders Samfund med Herren, hvorpaa vi her have et Forbillede. Enhver, som forstaar, hvorledes den kristelige Børnelærdom rettelig skal meddeles, véd ogsaa, hvilken Vægt vi lægge paa at give de evangeliske Fortællinger Liv og Skikkelse for Børnene, som høre dem. Kristus maa males for deres Øjne. Ordet maa blive Kjød igjen. Jo mere menneskeligt vi kunne gjøre det for dem, desto bedre — Disciplene havde jo dog længe vandret med Herren, inden han tog dem med sig til Forklarelsens Bjerg. Og der vil altid være nok endda, som siger Børnene, at det Sted, hvorpaa de

staa, er helligt. Om nogen frygter for at fornede Guds Søn dermed, da komme han i Hu, at Guds Søn fornede sig selv og tog en Tjeners Skikkelse paa sig. Han vil visselig gjerne fornede sig selv endnu og tjene Børnene, thi Himmeriges Rige hører dem til. Og hvor velsignelsesrig er ikke denne Begyndelse. Hvor usigelig meget er der ikke blevet Dig til Del, hvis Du har haft en saa lykkelig, eller lad mig hellere sige, saa benaadet Barndom, at din Fader eller Moder, din Lærer eller Ven har saaledes ført Dig til Jesus Kristus, at Du har levet med ham, at Du har været kjendt og hjemme i Nasareth og Bethlehem, i Urtegaarden og ved Oliebjerget ¹⁾),“ at Du med andre Ord dér har følt „et Fred være med Dig“ udtalt ogsaa over det menneskelige i Dig. Hvem føler ikke, at det netop er saaledes, der skal tales til Børnene?

Og paa den anden Side, hvor naturligt, hvor menneskeligt taler Paulli ikke ogsaa til de Ældre. Hvad gavnede det Dig, siger han ²⁾), om Du vidste, at der var en Frelser i Himlen, dersom Du ikke havde en Frelser paa Jorden? Det er dog her paa denne Jord, at Du har din Kamp og Nød, at Du maa bære din Byrde og dit Savn, at Du engang skal stride din sidste Strid. Og hvad gavnede det Dig, om Du vidste, at der var en Frelser paa Jorden, just en saadan, Du søger og paa-kalder, dersom Du maatte sige: men han vil ikke komme til mig. Men nu have vi den naaderige Forjættelse: „Jeg kommer til Eder.“ Lad os holde fast ved den og tage den med os i vor Bøn. Lad os bede: Kom, Herre Jesus, det er kun et svagt, et syndefuldt Menneske, der kalder paa Dig, og havde jeg ikke dit eget Ord: „Jeg kommer til Eder,“ da maatte jeg vel spørge: Hvorledes skulde Du ville komme til mig? Men nu beder jeg trøstig paa dit Ord og siger: kom, Herre Jesus, kom til denne svage Villie, som vakler i mit Indre, som Verden har saa megen

¹⁾ Krist. Kalender, p. 16.

²⁾ Krist. Kal., p. 20.

Magt over, som saa nødig vil ind paa Selvfornektelsens Vej og tage Korset op og bringe sit Offer, at jeg maa formaa alt i Dig, som gjør mig stærk. Kom til dette svage Hjerte, som saa ofte er saa tungt og sorgfuldt, at Du maa give det din Fred, saa det forfærdes ikke og forsager ikke, men tror paa Gud og tror paa Dig. Kom med din Naades Evangelium, kom med din Lægedom for en bange Samvittighed, kom med din Trøst for et døende Menneske, thi alt dette behøver jeg.“

Det er Frygten, Paulli her og ved flere Lejligheder kommer ind paa. Og vi kan jo ogsaa sige: Hvad er menneskeligt som Frygten? Men hvor har han ikke kjendt den — kjendt den i alle dens Skikkelser, ogsaa hos Kristne. „Hvi er I saa frygtagtige, I lidet Troende?“ Ja, siger han ¹⁾, „hvilken Udstrækning har dog ikke disse Ord. Det er jo langt fra, at vort Livs Uro og Frygt kun møder os i enkelte forfærdelige Øjeblikke, hvori den sammenpresser al sin Magt som for at knuse os. Er der ikke en Livets Uro og Frygt, der ligesom fordeler sig paa alle vore Dage, der, om den end ikke kommer som voldsom Storm, dog kommer som Vindstød, der idelig rokke ved det faste i os og tvinger en Usikkerhed og Bekymring ind i vort Liv, som ikke skulde være? Ja, vi ere frygtagtige. Hvor lidet behøves der for at vække Frygten, Angsten i os, og hvilken daglig Kamp have vi ikke for at bevare Sindets Ro. Og hvad er det da, der nærer og vedligeholder den nævnte Angst? Vi kunne ikke tvivle derom. Disse tvende — Fremtidsfrygt og Menneskefrygt. I frygte Fremtiden, og hvo kan nægte det: der er menneskelig talt mange mørke Udsigter. Det er overhovedet en Tid, som ikke er god for de Frygtagtige. Ved Siden af al den faste Selvtillid og Selvtilfredshed, som findes i denne Slægt, er der ogsaa en stor Raadvildhed og Forsagthed. I frygte Mennesker. Der er en stor Menneskefrygt i denne Slægt. Paa den ene Side er Ordet: „vorder ikke

¹⁾ Taler i Kirken og ved særeg. L., p. 346.

Menneskers Trælle“, anprist af alle Munde maaske mere end nogensinde tilforn,“ paa den anden Side gaar Mængden i Menneskefrygtens Trældom, spejder til højre og venstre, „ikke blot efter hvad Mennesker kunne gjøre dem, men hvad de kunne sige om dem.“ Kristne, lad os gribe i vor egen Barm: Menneskefrygten er ikke let at overvinde; er den overvunden i dens grovere Skikkelse, skjuler den sig maaske i en finere. Dybest hidrører den derfra, at der tros saa lidt, eller rettere derfra, at det er os, som var Herren borte — sov i Skibet.

Selvfølgelig kjender Paulli kun et Hovedmiddel mod Frygten — Bønnen, men hvor naturligt, hvor menneskeligt er det saa ikke, at han her concentrerer al Bøn, vi overhovedet har at bede, i Bøn om Herrens Tilstedeværelse hos os, ja i dette ene: „Herre, følg mig.“ Thi saaledes beder han. Dette er netop, hvad vi faa at høre, naar vi lytte ved hans eget Bedekammer: „Herre, følg mig,“ siger han¹⁾, „lad mig altid have en trøstelig Følelse af din Nærhed, lad mig aldrig klage: de have taget min Herre bort. Du kjender min Svaghed, og jeg kjender den, lad mig altid have en trøstelig Følelse af, at Du fuldkommer din Kraft i Skrøbelighed. Herre, følg mig. Jeg har Timer, hvor jeg føler mig fattig og ene i Verden. Sig da til min Sjæl: Du har jo mig, og lad mig derved i alle mine Savn føle mig rig i Dig. Herre, følg mig. Jeg har Timer sværere end alle andre, i hvilke min Samvittighed anklager og dømmer mig. Lær mig da at søge Dig med et angerfuldt Hjerte, at sige: Gud, vær mig Synder naadig, og sig Du til min Sjæl det salige Ord: vær frimodig, dine Synder ere Dig forladte. Herre, følg mig. Lad dit hellige Billede lyse for mig, lad det ikke trænges tilbage af de mange andre Billeder, der svæve for min Sjæl. Herre, følg mig, naar det er mod Aften, og Dagen hælder, naar Mørket falder over den Vej, jeg skal drage, naar Dødens Mørke vil ængste mit Sind —

¹⁾ Krist. Bønner, p. 200.

lad mig da, naar mit Øre ellers ikke formaar at høre nogen anden Stemme, endnu engang i denne Verden høre din Røst: kom og følg mig.“

6. Paullis Confessionalisme og hans stærkt udviklede Følelse af Kristendommen som den store Frelsesanstalt for det menneskelige er, som det let ses, det, der bærer ikke blot hans Bøn og hans Sjælesorg, men i fortrinlig Grad hans Forkyndelse. Et Blik paa hans Tiltrædelsesprædiken vil overbevise os derom. Han prædiker over Ordene: „Du er sanddru og lærer Guds Vej i Sandhed og anser ikke Menneskens Person.“ Og hvem er da sanddru? Hvad menes hermed? I Paullis og vel i ethvert alvorligt Menneskes Mund ganske simpelt — et ærligt Menneske, eller, som Paulli selv udtrykker det¹⁾: „Ja, Herre, vi véd, hvilke Tjenere Du vil have. Du vil ikke have Lejesvende, som komme til din Hjord med Gudfrygtigheds Skin, men fornægte dens Kraft, Du vil have ærlige, oprigtige Mænd, som gjøre deres Gjerning af Hjertet“ — Mænd altsaa, der ikke blot ville være Ordets Hørere, men ogsaa dets Gjørere, Mænd, der ganske vist bede: „Herre, følg mig,“ men heller ikke glemme at bede: „og lad mig saa ogsaa følge Dig“, der med andre Ord véd, at det netop er Kristendommens første Fordring, at være et ærligt Menneske, og at dette til syvende og sidst netop skal kjendes paa, at vi følge Herren ikke i Følelser og Stemninger, men i Arbejdet, vi gjøre. Utrættelig minder Paulli os herom.

„At følge Herren,“ siger han²⁾, „det er først at blive i den Stand, som vi ere kaldte udi og ikke i selvtiltaget Kald at forlade Guds Ordning, men se, at der er altid nok at gjøre for Enhver af os paa den ham anviste Plads, dersom han med Troskab og Kjærlighed vil varetage, hvad han sattes til. At følge Herren — det er

¹⁾ Taler i Kirken og ved særeg. L., p. 393.

²⁾ Taler i Kirken og ved særeg. L., p. 364.

at øve sig selv i altid at have en uskadt Samvittighed for Gud og Menneskene, det er intet at gjøre af Menneskefrygt eller af Lyst til forfængelig Ære, men at gjøre alt for Samvittighedens Skyld. At følge Herren — det er at arbejde i Stilhed, det er i Menneskelivets ofte stormende Bølger at bevare Sind og Tanke paa Sandheds og Retfærdigheds lige Vej, og ikke af Utaalmodighed tabe Kjærligheden til at lægge Sten paa Sten, og ikke Tilliden til, at det stille Arbejde skal bære Frugt. At følge Herren, det er ogsaa at lade Arbejdet hvile, naar Herren kalder os fra den bevægede Verden med dens Uro og Møje til sin stille Helligdom, til Menighedens Forsamling, til Ordet og Bønnen. At følge Herren — det er, medens Tvivlen bølger, og Vantroen stormer trindt omkring, at slutte sig fastere til hans Menigheds Samfund og bekjende for alle andre, at kun Herrens Aand alene kan styrke et Folk til at bevare Aandens Enhed i Fredens Baand. At følge Herren — det er at følge ham ogsaa i Prøvelsen og Lidelsen, er at begynde som Disciplene: roligt stødte de fra Land og fore ud paa Søen. Da brød pludselig Uvejret løs. Ja, saaledes gaar det til, Ingen undgaar Kampen og Lidelsen; visselig er der en Nødvendighed i denne, men den er ikke blind, den ser med den evige Kjærligheds Øje, men just derfor kunne ogsaa vi se med Troens Øje og sige: Herre, jeg vil følge Dig, vil tro dit Ord: I Verden skulle I have Trængsel, men frygter ikke: Jeg har overvundet Verden. Forunderlige Ord, at Jesus siger: Jeg har overvundet Verden. Ja, havde han sagt: I har overvundet Verden. Men at en anden siger til dem, som endnu have den hele, svære Kamp for sig: Jeg har sejret — kan ogsaa dette være en Trøst? Hvem er dog den, der siger dette? Lad os hellere spørge: hvem er vi, naar Angsten griber hele vort Væsen, og vi maa udbryde: Jeg kan ikke frelse mig selv? Du ser Dig omkring i Verden om din Hjælper, og Du ser Mennesker — dine Lige. Ingen af dem alle, som endnu aande og leve, har

overvundet Verden, men Verden overvinder mange Gange dem, og Synden, Sorgen, Døden gjør det. Men Du har hørt det salige Evangelium om ham, der forlod sin Herlighed og steg ned til Syndens og Sorgens og Dødens Verden. Jesus er hans Navn. Og hvad er saa egentlig Frelsens Evangelium andet end dette: tilstaa for ham som et ærligt Menneske, at Du er en Synder? en arm Synder, der ikke frelses hverken ved Dig selv eller noget andet Menneske: „kun ved Dig, Herre Jesus, ved Dig alene“ — saa er Maalet, Frelsen, i Virkeligheden ogsaa naaet. Ja — det er den Tilstaaelse — den Tro, siger Paulli¹⁾, som vi maa bekjende, og hvo, som gjør det, ham skal det være til Fred, ja, var det Tiggeren i hans Vraa, eller Kongen i hans Pallads, han skal være vel-signet.“ Og hvilken Prædikant er der vel, der mere indtrængende lægger os denne ærlige, denne menneskelige Tilstaaelse paa Hjerte: Vi er Syndere, end Paulli?

Og, hedder det fremdeles, „Du lærer Guds Vej i Sandhed.“ Men „Guds Vej i Sandhed,“ hvad er det efter Paulli andet end Fædrenes, Reformationens, Confessionens, „det andet Embedes Vej.“ — „Kirken og Sakramenterne?“ Thi netop fordi det, det drejer sig om, er intet mindre end Menneskets, ja, om man vil, det menneskeliges Frelse, men dette aldrig naaes ved en Opfordring, en Befaling, en Hjælp eller Assistance, men kun ved at mødes med Herren, ved Samfundet med ham, ved at han selv træder til, just derfor retfærdiggjøres vi ikke ved Gjæringer, men ved Tro, ved ham, der siger: „Jeg er Vejen,“ men derfor ogsaa ene kan lukke den op, baade den, vi kunne betegne som Guds Vej til Mennesket og som Menneskets Vej til Gud.

Thi, siger Paulli¹⁾, den, der lærer Guds Vej i Sandhed, han maa lære den Vej, ad hvilken et Menneske kan komme til Gud — det er Forsagelsens, Omvendel-

¹⁾ Taler i Kirken og ved særeg. L., p. 396.

sens Vej. Den er trang. Du kan ikke komme ind paa den og ikke komme frem ad den, uden at Du aflægger det meget, som forhindrer Dig deri. Du vil saa nødig skille Dig derfra, det falder saa svært for Kjød og Blod, men det kan ikke være andet, Du maa aflægge det alt sammen indtil det sidste Stykke af, hvad der kun er dit eget — al din Egenretsfærdighed, al din Egenvillie, al din Egenkjærlighed. Og denne Vej er tillige Troens Vej. Ogsaa derfor er den trang. Thi Du kan ikke komme ind paa den, og Du kan ikke komme frem ad den, dersom Du ikke vil aflægge alle selvbehagelige og høje Tanker om din egen Forstand paa de guddommelige Ting, dersom Du ikke vil underkaste Dig de guddommelige Hemmeligheder, dersom Du ikke vil gribe den tilbudne Naade og tro, skjøndt Du ikke ser.

Men den, der lærer Guds Vej i Sandhed, han maa ogsaa lære den Vej, ad hvilken Gud kommer til Mennesket. Ja, din Gud kommer til Dig. At Du dog vilde kjende din Besøgelses Tid. Allerede i dit Livs Morgen, i den hellige Daab, som Du annammede, kom din Gud til Dig og sluttede sin Pagt med Dig — han, Gud Fader og Gud Søn og Gud den Helligaand, han kom til Dig for at være dit Livs Gud. Han kommer til Dig, hvergang hans Ord lyder til Dig, hvergang Jesu Kristi Evangelium prædikes for Dig, han kommer for at velsigne Dig med al aandelig Velsignelse i det himmelske i Kristo Jesu. Han kommer til Dig, hvergang Du knæler ved Vorherres Jesu Kristi Nadvere, han kommer til Dig i det velsignede Brød og i den velsignede Kalk, for at give Dig dine Synders Forladelse; han kommer til Dig, hvergang Du beder i Jesu Navn, for at give Dig alt, hvad Du har behov. Kjender Du af din egen Erfaring den Vej, ad hvilken et Menneske kommer til Gud, og den Vej, ad hvilken Gud kommer til et Menneske? De mødes med hinanden, de ere i sig selv kun én Vej, hvorfra det ene Stykke ligger i Himlen, og det andet paa Jorden —

kjender Du af din egen Erfaring denne Guds Vej, saa kjender Du den Vej, der fører til Livet“ ¹⁾).

Men dernæst hedder det: „Du anser ikke Menneskens Person“ — og igrunden er hermed kun paa en anden Maade gjentaget, man kan vel gjerne sige Hovedfordringen hos Paulli: vær et ærligt Menneske, forsaavidt angaar at være det ikke blot i Arbejdet, ikke blot overfor sig selv, hvor man føler, at man virkelig skal udføre noget, men ogsaa overfor andre, overfor de mange Mennesker, hvem man forkynder Evangelium, at man gjør dette med samme Troskab, samme Kjærlighed, samme Nidkjærhed baade i gode og onde Dage, baade naar de modtage Ordet, og naar de vende det Ryggen, og fremfor alt med samme Upartiskhed overfor høje og lave, myndige og umyndige, paa det vi kan blive, hvad vi er bestemt til at blive — „alt for alle“. Dybest hviler dette i en klar og urokkelig Bevidsthed om, at Sandheden er ens for alle, ubetinget forpligtende, og at Ingen ved Stilling og Vilkaar, Fortrin eller Mangler, kan fritages herfor, og det netop, fordi det i Guds Rige drejer sig ikke om „Fortjeneste og Værdighed,“ men om Naade. Intetsteds fremtræder dette tydeligere end i Paullis Lejlighedstaler. Hvor opløftende er ikke hans enfoldige Vidnesbyrd herom, da han, lige udnævnt til Confessionarius, træder hen til den døende Landgrevindes Sygeleje med hjertelig Formaning til „at blive fast indtil Enden i dette, at hun havde en naadig Gud og Fader, som for Jesu Kristi Skyld vilde forlade hende hendes Synder og give hende det evige Liv ²⁾“, eller naar han Konfirmationssøndagen siger til Kronprinsen og Prinsesse Alexandra ³⁾: „Den høje Kreds, som Kongen og det kongelige Hus i denne Time slutter om Dem, vidner for Dem og for os alle om, hvad Gud

¹⁾ Taler i Kirken og ved særeg. L., p. 398.

²⁾ Brev til Brammer, 26. Jan. 1864. Meddelt mig af Konf. Stiftspr. J. P. M. Paulli.

³⁾ Taler i Kirken og ved særeg. L., p. 47.

har givet Dem fremfor Tusinde andre. De véd, at det rette Ord, De har at sige derom, det er det, De lærte i vor kristelige Børnelærdom: „og alt dette af idel faderlig, guddommelig Godhed og Barmhjertighed uden nogen min Fortjeneste og Værdighed,“ og at hvad De skulde bede om, er, at De aldrig maa slippe dette Ord af Deres Hjerter: „for alt hvilket jeg er skyldig at takke og at prise ham, og at tjene ham derfor og være ham lydig. Det er visselig sandt.“ Thi det er ogsaa visselig sandt, at dersom De glemte Gud over, hvad han gav Dem i de udvortes Fortrin og timelige Goder, da var det ringeste Barn iblandt os, som havde valgt at tjene Gud, hvor fattigt og forladt det end stod i Verden, lykkeligere end De.“ Det er Sandheden, vil Paulli sige, Troskaben i at holde Herren i sit Løfte: „Jeg vil tilhøre Dig,“ det drejer sig om. „Jeg har aldrig sagt Dem, tilføjer han, „at dette Løfte er let at holde. Vi have alle meget at kæmpe med og meget at overvinde i Verden og i os selv for at blive tro, og ikke mindst de, som ere i Højhed. Thi den første Fordring, Kristus stiller til os, dersom vi ville være hans Disaiple, er, at vi maa være i Sandheden (Joh. 18, 37), at vi maa kjende os selv, som vi ere, og ikke tænke højere om os selv, end det sig bør. Men hvad der skal hjælpe os dertil, ja, hvad vi ikke kunne undvære dertil, er, at andre sige os Sandheden om os selv, efterdi vi selv ere saa tilbøjelige til ikke at sige os den, og det mangler Ingen mere end de, som ere i Højhed. Thi Menneskefrygt og Menneskegunst har stor Magt over mange, saa de tie, naar de burde tale, eller sige, hvad de ikke mene . . . Jeg lover Dem, at saa længe Gud vil, at vi skulle være sammen paa Vejen, skal De finde mig blandt dem, som tale Sandheden til Dem. Det lover jeg Dem ogsaa med den Tillid, jeg tager med mig fra Deres Barndomsaar, at den, hvem De i barnlig Fortrolighed aabnede Deres Hjerter for, ham vil De ogsaa herefter villig høre¹⁾).

¹⁾ Taler i Kirken og ved særeg. L., p. 58.

Og hvor ganske stemmer ikke hermed, hvad han siger til Kong Georg paa dennes Konfirmationsdag paa Bernstorf d. 17. Juli 1863. „Tidlig,“ hedder det¹⁾, „lærte jeg Dem de skønne Ord af den gamle Salme:

„Gik alle Konger frem i Rad
I deres Magt og Vælde,
De mægted ej det mindste Blad
At sætte paa en Nælde.“

Jeg vilde tidlig lære Dem at ydmyge Dem for Gud, thi de Ydmyge giver han Naade — den Ydmyghed, hvori vi se os selv, som vi ere med al vor Synd og Svaghed, den, hvori vi aflægge alle høje og selvbehagelige Tanker om os selv og ikke lade os bedaare af Menneskeros og Menneskene. Jeg siger Dem det forud: De vil paa Deres Vej i Livet møde Mennesker, som vil rokke ved Deres Tro, søge at gjøre Dem vaklende og muligt tage den fra Dem. De vil møde dem, der sige, at den unge skal gribe Glædens Bæger og ikke lade sig forstyrre ved Tanken om Synd og Dom, og at det er tidsnok at tænke herpaa, naar man bliver gammel. Det er Fristeren, som da træder Dem imøde. Staa ham imod, fast i Troen. Hvad gavnede det Dem, at man her rakte Dem en Kongekrone, dersom De ikke hisset annammede Livsens Krone²⁾.“

7. Enhver ser let, at en Forkyndelse med saa stærk en Tilslutning til Læren, Bekjendelsen, Confessionen, som Paullis, næppe vil undgaa et vist Præg af det docerende og paa sine Steder minde noget om det akademiske Foredrag. Mynster med sit skarpe Blik saa det strax og udtalte det ogsaa. „Naar i hans første Periode,“ siger han³⁾, „den yppige Veltalenhed traadte altfor rigt og

¹⁾ Taler i Kirken og ved særeg. L., p. 64.

²⁾ Ib., p. 68.

³⁾ C. L. Mynster, nogle Erindr. og Bemærkn. om J. P. Mynster, Kbhvn. 1877, p. 43.

blomstrende frem, og han senere, da han blev sig dette bevidst og fornemlig søgte Indholdets Dybde, næsten for meget holdt det smukke tilbage, der var i ham, saa var nu i hans sidste Periode — den, som uden Sammenligning blev den længste — dette stridende kommet i fuld Harmoni.“ S. Kierkegaard saa og udtalte det samme.

Det falske, det urigtige, Dissonancen — intet er Paulli en hæftigere Modstander af. Paa dette Punkt deler han ganske Martensens Opfattelse, at Ulykken i Almindelighed ikke bestaar i de Fejl og Misgreb, der begaaes, men i de falske, urigtige Meninger, man efterhaanden har tilegnet sig, med andre Ord, Syndens Magt er mere overvejende af intellektuel end af moralsk Art. Indtrængende advarer han derfor mod „Sekter og Partier,“ ja den bedste Prædiken er ham, som i det Hele Mændene af den ældre Skole, vel egentlig den, der fremstiller os Læren. Derfor er ogsaa hans Text, da han vil gjøre os Nødvendigheden af Confessionen indlysende, denne: „Vogter Eder for de falske Profeter.“ Apostlens Formaning: „ransager, prøver Eder selv,“ er ham nærmest en Opfordring til Undersøgelse af Læren. Men det er jo klart, at til sidst er det ikke den videnskabelige, men Samvittighedens Prøvelse, det kommer an paa, ja Herren siger udtrykkelig, — og Paulli glemmer det jo heller ikke — at der kan gives en Lære — en Bekjendelse, om man vil — der kan være rigtig, og dog uden nogen dybere Indflydelse paa Livet. Siges der dog ikke: Paa Mose Stol sidde Skriftkloge og Farisæer, alt derfor, som de sige Eder, at I skulle holde, det holder og gjører, men gjører ikke efter deres Gjerninger, thi de sige det vel, men de gjøre det ikke? Og hvor gjerne vi end indrømme Nødvendigheden af Confessionen til Bevaring af den sunde Lære — vi maa dog lægge Hovedvægten paa, hvad Paulli selv fremhæver, at Kristendom ikke blot er Lære, men Liv, bestemt til at gennemtrænge dette og ikke til at leve opbevaret „i Skrifter og Tanker.“ Men

netop dette er, hvad en stærk Fremhævelse af Confessionen saa let fører til, at den stundom i for høj en Grad skærper Blik og Syn for Læren, eller rettere, som den augsburgske maaske, kun gjør Front imod enkelte, mod to Fremstillinger af denne — den katholske og den reformerte Lære, men da det i al Fald i vore Dage vistnok kan siges, at det næppe er fra disse tvende Kanter, at de fleste af os har vor haardeste Kamp at bestaa, saa ses det ogsaa, at en blot Lære, Confession, i og for sig ikke er tilstrækkelig.

Dernæst er det jo ogsaa saa langt fra, at Guds Ord ubetinget fordømmer „Partier og Sekter“, at Apostlen tværtimod siger, saa underligt det lyder: „men der maa endog være Partier (Særmeninger) iblandt Eder (1. Cor. 11, 19), for at de fuldprøvede iblandt Eder maa blive aabenbare.“ Livet fører dette med sig. Der er heller ingen Ulykke heri, tværtimod tjener det til at klargjøre Kristendommens Sandhedsindhold og derigjennem at frugtbargjøre vor Erkjendelse af dette¹⁾, ja, man kan vist rolig sige, at ingen indtrængende og kraftig Forkyndelse overhovedet finder Sted uden til en vis Grad gennem „Partier“, gennem Særmeninger, og at det netop er disse, der giver vedkommende Forkyndelse sit Værd. Lad os tage et Par nærliggende Exempler. Vi have sagt, at Monrad er Bønnens Prædikant, særligt er Fadervor, og af dette igjen den 5te Bøn det udtømmelige Æmne for hans Overvejelser og Taler. Utrættelig indskærper han, at Tilgivelse er det eneste sande Kjendetegn paa Kristendom, der derfor ubetinget maa vises af alle. Enhver ser, at det er Særmeninger, der her i høj Grad gjør sig gjældende, men hvem vil ikke beholde dem, hvem føler ikke, at det netop er dem, der værdsætter ham for os som Prædikant, der gjør ham saa underholdende, saa fængslende for os? Martensen er Betragtningens Prædikant. Med ham føres vi op ad Bjerget — Forklarelsens Bjerg,

¹⁾ Just Christensen: Indre Missions Lære om Skellet, p. 6.

indtil vi sige med Peter: „Hvor godt, at vi kom her, lad os bygge os Pauluner“. Og hvem ser saa ikke, at denne Vandring atter i mangt og meget beror maaske paa en Særmening, paa en Bortflyen i al Fald fra det almindelige, det dagligdags, men atter, hvem vil undvære det, hvem føler ikke, at netop her er Martensen ikke blot i sin Ejendommelighed, men, vi kan vel sige, i sin Størhed? Og hvad der gjælder om Monrad og Martensen, det samme gjælder jo om Hostrup, om Frimodt.

I det Hele kan man vel sige, at hos en selvstændig Prædikant, hos enhver Begavelse, der blot hæver sig lidt over det almindelige, vil det til en vis Grad altid være Særmeningerne, der udmærke ham, der give ham Værd og Betydning. Paulli selv er et Exempel derpaa. Hvad er det, der fængsler os hos ham? Er det dog ikke den hos ham, som hos ingen anden skete Fremhævelse af Confessionen? Med andre Ord, netop det, der er det ejendommelige, det særlige eller særegne hos ham? Og er det ikke netop det, vi ikke ville undvære? Ingen Personlighed kommer i det Hele i Stand uden gennem en vis Ensighed, og det, vi kalde Ejendommelighed og med Rette rose hos en Forfatter, hvad er det andet end en sejrrig og overlegen Anvendelse af Særmeninger? Ja, selv Herren i sin jordiske, menneskelige Skikkelse — naar han siger: „om nogen ikke hader Fader eller Moder, er han mig ikke værd“, eller: „den, der frelser sit Liv, skal miste det“ osv. Hvad er dette andet end Anvendelsen af Modsætningen, det ensidige, Særmeningerne, det, der maa til, før „det fuldt prøvede“ kan blive aabenbart?

8. Men visselig, skal „de fuldt prøvede“ aabenbares, da gjælder det paa den anden Side, at den store Frelsesanstalt, Kirken, ogsaa klarlig fremstilles i det Lys, hvormed den selv har omgivet sig, med andre Ord, fattes i sit sande Væsen, paa engang som synlig og usynlig. Ingen har gjort dette klarere end Paulli, og dog, siger

han¹⁾, „de største Vildfarelser herske herom, ja i den nærværende Tid drives Modsigelsen i begge Retninger til det yderste. Medens Kristendommen af den ene opløses og forflygtiges i menneskelige Tankers Spil, vil en anden holde den fast i et forstenet Ydre og ligesom kun sandse den med legemlige Sandser.“ Desto nødvendiggøres bliver det da her nøje at følge Confessionen; kun saaledes kunne vi se den i den Herlighed, der tilkommer den — synlig og dog usynlig.

Altsaa, hvad Herren sagde til sine første Disciple, at den Stad, som ligger paa et Bjerg, kan ikke skjules, har man med Rette anvendt paa hans Kirke. Den er jo heller ikke skjult i Verden, men kjendelig nok, hvor den findes. Folk og Riger kalde sig kristelige. Og kan det udvortes gjøre det, behøver Du ikke længe at tvivle. Men Spørgsmaalet bliver dog: Er Du i Sandhed, hvad Du kalder Dig? Hvo véd ikke, at der er Hyklere og falske Kristne, der ikke anderledes høre Herren til end hine, som sagde til ham: „vi aade og drak for dine Øjne, og Du lærte paa vore Gader,“ hvilke han ogsaa svarede: „Jeg kjender Eder ikke, hvem I ere.“ Vi vide, at det Lys, som strømmer i vort Indre, som aabenbarer os Forsoningen midt i Striden og Glæden under Sorgens Mørke, som under alt det jordiske Stykværk lader os se Fuldendelsen, have vi ikke af os selv, det er af Gud. Saa er visselig en Kristens indre Liv Sandhed og Virkelighed, og ikke, som Verden mener, kun forfængelige Tanker og skuffelige Drømme. Dog er der nogle, som ikke tage dette om det indre Liv paa den rette Maade, og der er en falsk Aandelighed, i hvilken de behage sig selv.

Eller er den Tale Eder fremmed, at alt hvad et Menneske behøver til Visdom og Beroligelse, kan han finde, naar han kun beskjæftiger sig med sig selv? Ja — at de vilde beskjæftige sig med sig selv, som de burde det.

¹⁾ Pr., p. 3.

Men hvorledes gjøre de det? De komme ikke i Herrens Hus, thi, sige de, hvad skulle vi der? Det er os langt bedre at holde vor Andagt med os selv alene. Hvad skulle vi med en Søndag; kunne vi ikke gjøre os en hellig Time, naar vi ville? Hvorfor skulle vi høre en anden, kunne vi ikke tale os selv til! De læse ikke Skrifterne. Hvad skulle vi med Bogstaven, sige de, naar vi have Aanden? De gaa ikke til Herrens Bord; hvad gavner den udvortes Handling, sige de, naar vi ville forsones i vort Indre? Ja, det kommer ikke engang til Bøn i dem; selv at bede er dem for udvortes. Hvorfor, sige de, skulle vi bede? Gud véd jo, hvad vi ville ham. Er det ikke nok, at han kjender Tanker og Sind, hvortil skulle vi fremføre Ord? Eller er den Tale Eder fremmed, som dog saa ofte høres: der er, lad os sige, saa og saa mange Religioner i Verden? De ere alle tilsammen lige ufuldkomne og forgængelige, og kun den uforstandige Mængde kan for Alvor bekjende sig til nogen af dem. Vi, sige de, ville hverken være Kristne eller Hedninger eller Jøder, vi ville være af Sandheden; vi lade Bogstaven være Bogstav, men besidde Aanden. De rose sig da af at tilhøre ikke Kristi, men Sandhedens usynlige Kirke. Thi for dem er Evangeliet kun Menneskeværk, og Kristendommen betragte de som et lavere Trin, hvorpaa kun de blive staaende, der ikke have Evne til at komme videre. Vi kjende jo denne Lære, den forkyndes saa aabenlyst i vore Dage, og hvor mange Stemmer raabe ikke, at Kristendommens Tid er omme? Men er det saaledes, at vi skulle forstaa, at Kristi Kirke er usynlig, at den alt mere og mere skal fortrænges af Virkeligheden, indtil den opløser sig i intet og forsvinder?“

Det er paa dette Punkt, vi mødes med, hvad vi kunne kalde Paullis Realisme, fremkaldt ved hans Tro paa det menneskelige og Glæden over dets Sejr, ytrende sig i en levende Følelse af Kirkens synlige Herlighed allerede paa denne Jord, hvor Herren er personlig

tilstede i sit Ord og sine Indstiftelser. Er der dem, der sé mistrøstig paa Kirken og ikke kunne blive færdige med at klage over dens Kaar og dens Udsigter, saa er dette ikke Paullis Sag. Nej, siger han¹⁾, „vi have det Haab til Gud, at den altid aabenbarere vil bryde frem af det skjulte, altid mægtigere vil indtage Verden, at de skulle komme fra Øster og Vester og fra Nord og Syd og sidde tilbords i Guds Rige.“ Thi, siger han med Apostlen²⁾, „dersom det dødbringende Bogstavs Tjeneste, indgraven i Stene, skete i Herlighed, saa at Israels Børn ikke kunde betragte Mose Ansigt formedelst hans Ansigts Herlighed, som dog skulde forsvinde, hvi skulde da ikke Aandens Tjeneste endmere være i Herlighed?“ Omstændelig udvikler Paulli os denne. Havde den kristelige Kirke ingen anden Herlighed end den, vi kunde give den, maatte det ogsaa gjælde om den, hvad Skriften siger om al Menneskets Herlighed, at den er som Græssets Blomster, Græsset visner, og Blomstret derpaa falder af. Men den kristelige Kirke er Herrens Menighed, og derfor har den hans Herlighed — hans evige, hans uforgængelige Tilstedeværelse til at modtage Sine og mødes med dem. „Derfor forlod han vel Jorden og var ikke mere at skue som i Menneskens Søns Dage, dog vilde han blive paa Jorden og fylde den med sin Herlighed“³⁾. Hvorledes kunde dette ske? Vilde han, at jeg skal sige saa, nøjes med den Plads, Menneskene undte ham, vilde han kun tale, hvad Mennesker lode ham sige, kun udrette, hvad de tilstedte ham at gjøre, skulde han laane Skikkelse af deres Tanker? Nej, siger Paulli⁴⁾: „skulde han, som er alles Herre, være afhængig af alle, skulde han, som giver os, hvad vi have behov, trænge til os?

Kristi Herlighed er da først, at han er vor guddommelige Mester og Lærer. Kommer det himmelske

¹⁾ Pr., p. 7.

²⁾ Ib.

³⁾ Ib., p. 8.

⁴⁾ Pr., p. 9.

Ord til os, da er det kun en tom Klang i vort Øre, dersom det ikke bliver et indre Ord i os. I Menneskenes Hjerter nedlagde Verdens Frelser ogsaa først sit Ord, dér gav han det Liv, dér skulde det være Sandhed for dem, som annammede det af ham selv, derfra skulde det udgaa at oplyse Verden. Men tænker Du Dig Herrens Ord alene overgivet til Menneskers Omsorg, alene nedlagt i deres ustadige, svage Hjerter, var det da ikke ganske i deres Vold, ganske afhængigt af deres Vilkaarlighed? Kunde Du tænke Dig andet, end at det paa denne Maade vilde tage Skade, end at det efterhaanden vilde forfalskes og forvanskes, snart forsætlig, snart af menneskelig Skrøbelighed? — Se, derfor er hans Ord ikke blot et indre, derfor har han ogsaa ladet det blive et ydre, derfor har han givet os den hellige Skrift. Deri indeholdes hans Ord, enten saa Menneskene ville høre det eller ikke, deri indeholdes det, ikke som det kunde efterlignes paa usikre Læber, sammenblandet med menneskelige Sætninger, men rent og klart, som han selv vilde tale det.

Men Kristi Herlighed er for det andet, at han er en Forsoning for vore Synder — dog ikke alene for vore, men for den ganske Verdens. Visselig kunne alle udvortes Tilsagn derom og alle synlige Tegn derpaa intet hjælpe, dersom Du ikke har denne Forvisning i dit eget Hjerter. Men hvorledes vil Du kjende, at Du tør have denne Tillid, — uden derpaa, at Herren i sine Indstiftelser endnu træder frem ligesom Ansigt til Ansigt med Enhver af os? Det er den hellige Daab, som lader os kjende, at det ikke er os selv eller noget Menneske, men ham, som siger til os: Gud vil, at Du skal blive salig og komme til Sandheds Erkjendelse. Det er den hellige Nadvere, i hvilken han lader os kjende, at det ikke er os selv eller noget Menneske, men ham, som siger til os: der er Glæde i Himlen over én Synder, som omvender sig, og han siger det, om end vort Hjerter fordømmer os.

Kristi Herlighed er endelig, at han er den evige Konge. Derfor har Gud højt ophøjet ham, at i Jesu Navn skal hvert Knæ bøje sig — ogsaa dit skal bøje sig. Men hvis det ikke vil, hvis Bekjendelsen af ham forstummede paa dine Læber, hvis Du fornægtede ham, mener Du, at Du kunde tage hans Ære fra ham? Nej, derfor har han sin Menigheds Forsamling paa Jorden. Dens Fjender have været mange og mægtige, dens Bekjendere have været forfulgte og plagede, de vare ofte kun en liden Hjord, de bare Lænker, de lede Døden. Men Herren selv opvakte sig Vidner, han kaldte dem, han vilde. Og hvad der end forandres i Verden, synker og forgaar i Tiden — en Herrens Menighed skal der altid blive med Kristi Evangelium, med Igjenfødelsens Bad og Naadens Alter^{a 1)}.

Man kan ogsaa se Forholdet fra Menighedens Standpunkt og sige, at Kirkens Herlighed er først det, at den er hellig. Som saadan er den efter sit Væsen — hvor højt man end i vore Dage taler derimod — usynlig. Thi hvor finder man noget synligt Samfund af Mennesker, som svarer til dette Navn? Hvo erfarede ikke, at det ikke var udvortes Baand, der i Sandhed forenede Kristne med hinanden, men at vi efter vort inderste Væsen høre hinanden til, saa at En forstaar den anden bedre end alle andre, og naar de mødes første Gang, have de allerede længe kjendt hinanden²⁾? Det er dette Samfund, vi kalde de Helliges Samfund, thi midt i Verdens Mørke og Fordærvelse har Gud sit Ejendomsfolk, og han har kaldt ad Himlen oventil og ad Jorden for at dømme sit Folk: „samler mig mine Hellige“ (Pr. 50, 51). Hvor velgjørende lyder ikke her Paullis klare Røst i Modsætning til al den forvirrede Tale, der her gjerne føres frem. Visselig, siger han, er Kirken hellig, men ere vi derfor selv hellige, eller stræbe vi ikke endnu bestandig efter at

¹⁾ Pr., p. 12.

²⁾ Ib., p. 13.

vorde det? Vistnok kan eller bør der ikke høres noget kristeligt om et Menneske, uden at Du maatte kunne sige: „dette kan ogsaa jeg“¹⁾. „Desuagtet er der selv i Menigheden endnu saa meget af Verden“²⁾, saa at naar vi se de Søgende at fare vild, de Kæmpende at overvindes, og de Levende at dø, er det saa langt fra, at vi kunne frasige os Samfund med dem, at vi tvertimod gjenfinde os selv i de andre, og i Følelsen af det menneskelige, som vederfares dem, og efter hvad Samvittigheden vidner i os selv, maa bekjende: vi ere Eders³⁾“. Kalde vi da Menigheden hellig, saa er det i den Forstand, at det er Guds Villie med den, at det er Maalet, hvortil den stræber og arbejder, Bønnen, den daglig beder: helliget vorde dit Navn, Fuldendelsen, hvori Guds Rige ganske skal aabenbares, men just derfor vil den ikke optage eller taale nogen iblandt sine Bekjendere, som ikke netop vil dette Maal.

Men Kirkens Herlighed er for det andet, at den er kristelig: ved sig selv forløst og salig ved Kristus. Dersom nogen sagde, at han vilde være hellig, men han mente, at han vilde stole paa sin egen Retfærdighed og Fortjeneste, han kunde ikke høre Jesu Menighed til. Er der overhovedet en Forligelse mellem Gud og os, og er der bragt det Offer, som vi ikke selv kunne bringe, er det da ikke, fordi Guds Søn engang er kommen til Verden og vilde være ogsaa din Herre og Frelser?“ Og er det dog ikke sandt, at der i Kirken alene formedelst Kristum gives os, hvad vi andet Steds aldrig kunne faa?“ Intet er jo vissere, end at vi, overladte til os selv, ere afmægtige og hjælpeløse, og maatte kæmpe vor bedste Kamp forgjæves. Men er der nogen Sandhed, som beviser sig selv saa klarlig, at Du ikke kan fornægte den, hvis Du

¹⁾ Pr., p. 14.

²⁾ Ib., p. 79.

³⁾ Ib., p. 13.

da ikke vil fornægte din egen Samvittighed, er der nogen Kraft, der kan gjøre Dig stærkere end al Modstand og Lidelse, er der nogen Fred, som sejrer i Dig gennem alle Kampe, er det da ikke, fordi den Helligaand, Kirkens og Menighedens Aand, vil have Samfund med din Aand? Er der noget, der maatte tage alle faste Støtter fra et Menneske, saa er det dog, hvis Forkrænkkeligheden tilsidst skulde sejre over ham, hvis han ilede Tilintetgjørelsen imøde. Det er dog vort Livs sande og fulde Bekræftelse, ogsaa af det menneskelige i os, at vel er Døden Syndens Sold, men Guds Naadegave er et evigt Liv i Kristo Jesu vor Herre. Det er den Naadegave, som er bleven Dig til Del i din Daab. Men Du ejede den først uden selv at vide det. Men er det ikke Velsignelsen af at være opvoxet og opdraget blandt Kristne, at Du lærte at kjende og forstaa denne Guds Gave til Dig og kunde formaa, som Apostlen siger, med alle de Hellige at begribe baade Breden og Længden og Dybden og Højden? Med alle de Hellige — dette betyder: med Kristi Menighed. Det blev ikke overladt til Dig selv at udtænke en Tro; det var den almindelige, kristelige Tro, Du skulde have, den Tro, som alle sande Kristne bekjende. Kristi Menighed er ikke blot et Samfund af Mennesker, som have Religion, men af Mennesker, som have Kristendom. Den siger ikke: naar Du kun har nogen Forestilling om Gud og hans Villie, ville vi optage Dig, men den tilspørger Enhver, som vil høre den til: tror Du? eller rettere: deler Du vor Tro, som er Dig tilbuden? — siger og lærer med andre Ord, at alt hvad Vorherre og Frelser kan være for et Menneske, det er og bliver han kun i Menigheden. Kun i Forhold til, som vi høre den til, høre vi Herren til. Er der da noget, som vi i vore Tider alvorlig maa indskærpe, da er det just dette, at vi skulle leve i Menigheden“¹⁾).

¹⁾ Pr., p. 88.

9. Og her staa vi da ved det, der efter Paulli er Kirkens, er Menighedens største Herlighed — det, Herren selv et Sted udtrykker saaledes: „min Fader arbejder til nu, ogsaa jeg vil arbejde“ (Joh. 5, 17) — det, vi have kaldt hans personlige Tilstedeværelse i sit Ord og sine Indstiftelser, det, at han i Gudstjenesten ikke blot taler, men handler — helbreder, frelser, og som derfor ogsaa gjør Udeblivelsen fra denne i Sandhed paa en gang saa sørgelig og ansvarsfuld, det, der paa en Maade kan betegnes maaske som den nyere Forkyndelses Fortrin fremfor den ældre, ret at have bragt Budskabet frem: „Mesteren er her“. Faa, maaske Ingen, har skildret os dette saa levende som netop Paulli, naar han fremhæver det som Gudstjenestens dybeste Hemmelighed — ikke at det er os, der her tjene Herren, men Herren, der tjener os, og at vi saaledes, i det mindste hver Søndag, om vi ville, kunne faa „en Besøgelsestid.“ „Visselig,“ siger han¹⁾, „bor Gud, som har gjort Verden og alle Ting, ikke i Templer gjorde med Hænder, og det var ikke Sandhed, om nogen vilde mene, at vi alene her kunde søge og finde ham. Men den Følelse, at vi i Helligdommen ere Gud nærmere, er dog ingen tom Indbildning, saa vist som han er i sit Ord og i sine Indstiftelser og giver sig klarere og vissere i dem end i nogen anden Gave. Hvorledes skulle vi nu se paa den kirkelige Gudstjeneste?

„Vi bruge om denne,“ siger Paulli²⁾, „et Udtryk, som i flere Henseender er meget betegnende, vi tale nemlig om at besøge Guds Hus. Først udtrykker det ganske, hvor lidt manges Kirkegang har at betyde, hvor overfladisk og vanhellig den er“ — et flygtigt Besøg. „De have nok at bestille med Hus og Embede, med Ægtefælle og Børn, med Venner og Fjender, og under mange Beskjæftigelser og Adspredelser, maaske under mange

¹⁾ Pr., p. 33.

²⁾ Ib., p. 34.

Plager, gaar den ene Dag efter den anden. Kommer saa Søndagen, drage de ogsaa den ind under deres Arbejdsdage, og hvor tidt høre vi dem ikke, halvt fortrædelige, halvt selvtilfredse, sige, at de kjende ikke Forskjel paa Søndag og Hverdag. Men medens disse Mennesker saaledes henleve i deres Verdslighed, falder det dem stundom ind, at de skylde Gud et Besøg. Det gaar dog vel ikke an slet intet Hensyn at tage til ham, der kan gjøre med dem, hvad han vil, maaske tage de ogsaa Ære af Menneskene; saa faa de løsrive sig, hvor svært det end falder, og de gaa hen i Guds Hus. Men Herren ud-driver endnu dem, som derudi sælge og købe. Thi andet gjøre disse verdslige Mennesker ikke, som mene, at de kunne købe Guds Velbehag, naar de give ham en og anden enkelt Time.

Men der er en anden og skjønnere Betydning nedlagt i den kirkelige Gudstjeneste, naar vi kun forstaa Sandheden deraf, og det er den, at Livet er bestemt ikke blot til Arbejde, men ogsaa til Hvile, at vi fra den travle, urolige Færden skulle søge hen i Skyggen, hvor vi kunne afkaste Byrden og øse af det friske Væld, men at vi da atter skulle staa op og gaa bort derfra, og med den nye Kraft, vi samlede, fuldbringe vor Gjerning og taale vor Lidelse. Det er kristelig Visdom at erkjende, at Livet er ikke blot Anstrængelse, men Nydelse, ikke blot Kamp, men Sejr, ikke blot Uro, men Fred," og at det er denne, Herren navnlig under os i Gudstjenesten, i sit Hus. Alle de mange, som kun vide at sørge over, hvad der trætter og nedbøjer og smerter, som klage over, at der for dem er ingen Oprejsning, ingen Lindring, intet Haab, de have endnu ikke kjendt deres Besøgelsestid, have ikke kjendt Herrens Mening med Gudstjenesten.

Thi den dybeste Betydning af denne er endnu ikke udtømt. Det sker først, naar vi forstaa, at idet vi komme i Kirken, da komme vi ikke i det øde og tomme Rum, der fyldes af vor Forsamling, men at vi komme til ham, som dér forud er kommen — ham, af hvem vi forvente

alt¹⁾. „Der er endnu en Forestilling om vor kirkelige Gudstjeneste, som er gaaet i Arv til os fra en Tid, der søgte alt i Mennesket og saa godt som intet i Gud, ifølge hvilken det er os selv, som alene ved vor Fromhed og Tro frembringe og fuldføre vor Gudstjeneste, saa at Enhver, som kommer i Guds Hus, egentlig ikke faar andet, end hvad han kan give sig selv. Gudstjeneste betyder visselig, at vi skulle tjene Gud, og der vil ingen misforstaa vor Tale, som om vi mente, at det var ligegyldigt, med hvilke Tanker vi kom i Guds Hus. Tvertimod sige vi selv til Troende, der dog berede sig dertil i Bønnen: hvor langt større Ting skulle ikke her vederfares Dig, om Du beredte Dig endnu bedre, end Du gjorde hidtil. Ikke desto mindre er det Gudstjenestens Hemmelighed, at det ikke er os, der tjene Gud, men den guddommelige Naade, der tjener os. Ja, det er et stort Ord — det højeste, et Menneske kan sige, men dog er det saa i Sandhed. Forkynder ikke Jesu Evangelium, at Guds Søn er nedstegen fra Himlen og kommer til Jorden ikke at lade sig tjene, men selv at tjene og give sit Liv til en Gjenløsning for mange? Han, al Verdens Herre og Dommer, kommer ikke i den forfærdelige Herlighed, som Mennesket intet Navn har for, hvis Glans vort Øje ikke taalér. Han er den, om hvem der staar skrevet: han skal ikke trætte og ej raabe, og der skal ikke nogen høre hans Røst paa Gaderne. Han skal ikke sønderbryde det knusede Rør og ej udslukke den rygende Tande. Gik han ikke omkring i det ganske Land og prædikede Evangelium for Fattige og hjalp de Svage og oprejste de Faldne og helbredte de Syge, og naar han talte om sin Gjerning, sagde han da ikke: Jeg er iblandt Eder som den, der tjener? Og saaledes er han endnu iblandt os. O, uendelige Kjærlighed. Hvem holder Du Dig ikke nær til, hvem siger Du ikke, hvad han glemmer, hvem rækker Du ikke, hvad han fattes, hvem

¹⁾ Pr., p. 36.

bærer Du ikke for, hvad han maatte segne under? Vi læse det skønne Evangelium, at Jesus rejste sig fra Nadveren og begyndte at to Disciplenes Fødder, og at Simon Peder udbrød: Herre, tor Du mine Fødder? En dybt foragtet Tjeneste havde Guds Søn paataget sig, men vil Du tænke al den Sjælens Besmittelse, al den Hjertets Urenhed, al den Synd og Fordærvelse, som han endnu forbarmende nedlader sig til, gaar han da ikke i den samme Tjeneste, og hvad vare vi, om han ikke gjorde det? Ja, hvad var vor Andagt, vor Bøn, vor Gudstjeneste, om han ikke gjorde det? Vi sige jo ikke, at han er skyldig at tjene os, som vi ere skyldige at tjene ham, nej, det er idel Naade, det er hans evige Kjærlighed, som ikke trættes. Saa besøge vi vel Guds Hus, men først og fremmest er det den himmelske Naade, der besøger os, og derfor er der Opbyggelse, ikke blot fordi vi samle vort adspredte Sind, men fordi han, som begyndte det gode Værk i os, vil fuldføre det indtil Jesu Kristi Dag, og derfor er der Opløftelse, ikke blot fordi vi forsøge, hvor vidt vi kunne naa med vor egen Tanke og Fuldkommenhed, men fordi hans Aand løfter os ud over Jordelivets Forkrænkelighed og Nød op i hans salige Fred¹⁾.

Og se vi ikke for vore Øjne, allerede strax naar vi træde ind i en Kirke, at det er Guds Naade, der her har hjemme? Efter sit inderste Væsen begjærer Menneskets Aand Samfund med Gud — hvor betydningfuldt, naar vi da træde ind, og vort Øje møde Fonten paa det hellige Sted, hvor Herren modtager de Spæde, et talende Vidnesbyrd om Bønghørelse, endog før vi bad²⁾. Og nu Prækestolen. Jesus lærer endnu i Templet. Det er ham selv, der taler; hans Evangelium viger ikke derfra, hans Trøst vil tage dine Sorger fra Dig, hans Tilsagn give Dig din tabte Fred. Du kunde maaske komme til at tvivle om

¹⁾ Pr., p. 39.

²⁾ Ib.

Dig selv — og hvem kommer vel ikke til det? — men her kan Du høre, han tvivler ikke om din Frelse. Og hans Ord har altid nok at sige og vender ikke tomt tilbage. Ikke om det ene eller andet af sine Ord, men til dem alle knytter han den Forjættelse: om nogen elsker mig, han skal holde mit Ord, og min Fader skal elske ham, og vi skulle komme til ham og tage Bolig hos ham. Men Du vil ikke blot have Ordet om ham, Du vil have Ordet fra ham eller rettere, Du vil have ham selv. Nu vel, saa kom og bøj dine Knæ og bøj dit Hjerte i hans hellige Nadvere, her kommer han paa engang med Forsoningens Trøst og Forløsningens Kraft, og medens han paa Jorden siger til Dig: vær frimodig, dine Synder ere Dig forladne, gjenlyde Himlene af hans evige Sejr: „Jeg giver dem et evigt Liv, og Ingen skal rive dem ud af min Haand“ (Joh. 10, 28¹).

Ja, det er et stort Ord, dette, at det er Herrens Naade, der tjener os i Kirken, i Menigheden, i Ordet og Sakramenterne, men kan vi egentlig nøjes med et mindre? „Du er ikke, hvad Du skulde være — Du maatte ellers være et langt frimodigere, kærligere og gladere Menneske, end Du er. Du er ikke, hvad Du kunde være; hvor mangen Formaning og Opmuntring har Du ikke haft med Dig, hvor faderligt er Gud ikke kommen Dig til Hjælp, og med alt dette er Du ikke kommen videre. Du er ikke, hvad Du vilde være, ja selv dette vender sig som en Anklage imod Dig. Hvor mange gode Forsætter og hellige Beslutninger har Du ikke fattet, har sagt: det skal blive anderledes med mig, og dog spørger jeg: hvor meget fattes Dig ikke endnu i at være, hvad Du i dine bedste Timer vilde være? Men ikke sandt, med alle dine nedslaaende Tanker om Synd og Skyld „trænger der sig dog med det dybe Suk et glædeligt „Gud være lovet“ frem af vore Hjerter? Siger Du ikke: Gud være lovet, at jeg mellem de mange Veje, som føre

¹) Pr., p. 42.

os Mennesker hid og did paa Jorden, kjender den Vej, som fører til Herrens Hus og til hans hellige Alter. Fra den Stund, jeg lærte at forstaa og erfare, hvorledes her det hellige Ord opfyldes: „holder Eder nær til Gud, saa vil Gud holde sig nær til Eder“, bøjer jeg mine Knæ for Vorherre Jesu Kristi Fader; ogsaa mig gav han sin enbaarne Søn til en Frelser“¹⁾, og en Frelser, der ikke blot har været, men endnu er — er i sit Ord og sine Indstiftelser, ikke blot som Herren og Mesteren, men „som den, der tjener“.

10. Enhver, der er fortrolig med den nyere Forkyndelse, véd, hvor overordentlig Vægt den i Modsætning til forrige Tider nu med Rette lægger paa Sakramenterne og navnlig paa Daaben. I sin dybere Grund hænger dette sammen med hele den nyere Tids saa stærkt udviklede Samfundsfølelse paa saa godt som alle Omraader, og da især paa det religiøse. Var det Rationalismens Særkjende at prædike „Enkeltmands-Kristendommen“, der egentlig vilde overlade alt, hvad der skulde udrettes, til Individet, er det vore Dages Fortrin i Luthers Aand med Fremhævelse af Troen at have peget paa Kirken, Menigheden, som det store Frelses-Samfund, Herren har oprettet med Sine og disse indbyrdes. Men da forstaar man, at Daaben, netop idet den aabner Adgang til dette Samfund, tillige faar den enestaaende Betydning at give den Enkelte, der i Troen tilegner sig, hvad den byder, virkelig, paalidelig Vished for, at han ogsaa er frelst. Det er denne Vished, Ingen af os igrunden kan undvære, og det er Paullis Fortjeneste hos os at være blandt de Første, der har gjort sig til Tolk og Talsmand derfor og vist os, hvor den da er at finde.

„Der er,“ siger han²⁾, „i det menneskelige Sprog et Ord, som, hvis det fattedes, maatte gjøre al vor Tale til

¹⁾ Taler i Kirken og ved særeg. L., p. 82—84.

²⁾ Pr., p. 53.

en uendelig Forvirring, et Ord, som løser Livets dunkle Gaader, som binder Livets største Fjender, for hvilket Himlens Porte springe op — det er det Ord Naade. Men hvorledes vil Du bruge det? Vil Du sige: det er kun et Ord, eller hvoraf véd Du, at det er mere end et Ord, hvoraf véd Du, at Du har, hvad det udsiger? Det er en høj Viden, at Himlen og Jorden og Havet og al deres Fylde hører Herren til, at han er at finde og skue alle-vegne, at hans Kraft og Guddommelighed gennemtrænger alt, at han giver Liv og Aande og alle Ting. Men skal Du have Fred deraf for din Sjæl, da maa Du kunne kalde ham din Gud og din Fader, da maa Du med alt, hvad Du føler i Dig, som kunde skille Dig fra ham, vide, at han ikke vil skille sig fra Dig. Og spørger Du: kan jeg fortrøste mig dertil, bedrager jeg mig ikke med Tanker, som jeg vel gjerne tænker, men som maaske ere forfængelige? Da vend Dig til den hellige Daab, at Du maa have fuld Vished. Thi den vidner dog aabenbart, at Gud tænkte paa Dig, førend Du vidste, hvad det var at komme til ham, ja, at din Sjæl er ham dyrebar, at han af den talløse Vrimmel udvalgte Dig og tog Dig til sig, at ogsaa Du skulde have hans Søn til Herre og Frelser.“ Med andre Ord, som Paulli udtrykker det, „den Gudfrygtighedens Hemmelighed, som er i Daaben, er først det guddommelige Naadevalg“¹⁾. Vide I ikke, siger Apostlen, at vi, saa mange, som ere døbte til Kristum, ere døbte til hans Død? Men at være døbte til hans Død, det er at være døbte, indviet til alt, hvad han har forhvervet ved sin Død, Guds evige Naade.

Men „den Gudfrygtighedens Hemmelighed, som er i Daaben, er dernæst at forenes, at mødes med Kristus, hvad Apostlen, som bekjendt udtrykker saaledes: „dersom vi ere blevne forenede med ham i Lighed med hans Død, da skulle vi og være det med hans Opstandelse.“ „At forenes med Kristus — noget højere og saligere

¹⁾ Pr., p. 52.

kunne vi ikke tænke, det er Livets fuldkomne Maal og ikke for os alene, men for alle Mennesker i den hele Verden. Hvem kunde vi undtage derfra og sige: han behøver det ikke, eller hvem turde vi udelukke derfra og sige: han skal aldrig naa det? At forenes med Kristus — det er Menneskets Bestemmelse; derfor er Sjælen saa urolig, førend den kjender ham, derfor kan den ikke stilles tilfreds, førend den ejer ham¹⁾). Men derfor kom Kristus ogsaa fra Himlen til Verden for at forene sig med Menneskene og Menneskene med sig; derfor led, døde og opstod han fra de døde, at han i Opstandelsen kunde overvinde alle Skranker; hans Barmhjertighed søger alle, baade dem, som kjende ham, og dem, som intet vide om ham; han vil ikke tabe en eneste af dem; han er ikke blot det guddommelige, der oplyser og velsigner allevegne, men han er den Guddommelige selv, fuld af Naade og Sandhed“²⁾).

Paullis Tankegang er den: Sæt, at et Menneske sagde: Nu vel, jeg véd, at jeg som det spæde Barn blev døbt til Kristi Død, at jeg dengang indviedes til, ja arvede, hvad han ved den har forhvervet for mig, og som ungt Menneske, i min Konfirmation, bekræftedes 'jeg i det alt sammen. Men Ulykken er, at senere hen forspildte jeg det igjen alt sammen, jeg har brudt Pagten ikke en, men mange Gange, jeg er for stor en Synder, til at Herren endnu kan kjendes ved mig. Hvor, siger Paulli, staar det skrevet? Staar der ikke netop skrevet: Han er Synderes Ven og fremfor alt de Angergivnes Ven? Hvis Ven skulde han ellers være? Siger han ikke, han er kommen for at gjøre Syndere salige? Er hans Gjerning ikke Kjærlighedens uendelige Gjerning — den, at han vil elske enhver enkelt Sjæl og elskes af den? Er det ikke derfor, han opstod, og Apostlen siger, at dersom vi ere blevne forenede med ham ved Lighed med hans Død,

¹⁾ Ib., p. 53.

²⁾ Pr., p. 56.

da skulle vi og være det med hans Opstandelse? Ja, hvad var det at forenes med Kristus, hvis det kun var os alene, som vilde forenes med ham, men han vilde ikke forenes med os? Men han vil det, og deraf hænger det — vor Tro, vor Vished, vor Frelse og Fred. Han vil det, og derfor er det ikke overladt til vore usikre Tanker, til vore bedragelige Følelser at kjende og erfare, om vi have Samfund med ham, men han kommer selv og forvisser os derom. Saaledes er han jo kommen i Verden, da han var funden i Skikkelse som et Menneske, saaledes har han jo henvendt sig til Enhver, hvem han forbarmede sig over, og naar han sagde til sine første Disciple: „kommer og ser“, da førte han dem ud af Anelsens og Forventningens indre Verden hen til sin klare og visse Aabenbarelse, at de maatte vidne derom: „det, vi have hørt, det vi have set med vore Øjne, det vi have beskuet, og vore Hænder have følt paa“ ¹⁾).

„Vistnok er han ikke mere saaledes i Verden, Menneskens Søns Dage ere til Ende, og han er opfaren til Himlen“ ²⁾). Dog kommer han endnu med de samme Forvisninger — kommer med dem i vor Daabs Naade. „Hvor betydningsfuldt er det ikke, at just da han opfarer, da hans synlige Skikkelse forsvinder, indstifter han Daaben, og hvilken Klarhed og Fasthed giver han ikke dermed sin Forjættelse: se, jeg er med Eder alle Dage indtil Verdens Ende. Er det ikke, som vilde han sige: I have vel fra denne Time en usynlig Herre og Frelser, og i den Skikkelse, som nu tages bort fra Eders Øjne, skulle I først se mig igjen, naar jeg kommer at dømme Levende og Døde. Men jeg vil ikke være uden Skikkelse iblandt Eder; derfor giver jeg Eder min Indstiftelse — Daaben: i den vil jeg sandelig være, saa I kunne aldrig tvivle. Ja, det er den Gudfrygtigheds Hemmelighed, som er i Daaben, at Jesus Kristus er nærværende

¹⁾ Pr., p. 56.

²⁾ Ib., p. 57.

deri; idet han giver os sin Daab, giver han os sig selv. Derfor siger han til os med sin faste Villie: „paa denne Maade“. Om han har andre Maader — hvo kan tvivle? Alt staar aabent for ham i Tid og Evighed, han gjør sig Vej og Gang, hvor vi ingen kjender, han gaar ogsaa ind, hvor Dørene ere lukkede, og siger: Fred være med Eder. Hvad vi maa sige, er dette, at han har ikke bundet sig ved sit Sakrament, men os har han bundet, saa vi tør ikke forlade det eller sætte noget andet i dets Sted, idet han ogsaa om denne sin Indstiftelse siger til os: „Vejen vide I“¹⁾.

Med alt dette er Daabens Betydning endnu ikke udtømt. Hvad nytter det, at jeg er „udvalgt“ og mødes med Herren, naar der ved dette Møde kun ydes mig en Hjælp, en Assistance, en Haandsrækning? Nej, just derfor ser Paulli med Mod og Fortrøstning paa det menneskelige og glæder sig derover, fordi han véd, at ligesaa lidt Vorherre er kommen for at udslette og tilintetgjøre det menneskelige, ligesaa lidt vil han nøjes med at ophjælpe, forbedre og rette paa det. Her opfyldes i Sandhed hans eget Ord: „Ingen sætter en ny Klud paa et gammelt Klædebon, thi Kluden river kun Klædebonnet itu, og Hullet bliver større; man kommer og ikke ny Vin i gamle Læderflasker, ellers briste de, og Vinen spildes, nej, man kommer ny Vin i nye Læderflasker, saa blive de begge bevarede“. Med andre Ord: „den Gudfrygtighedens Hemmelighed, som er i Daaben, er dernæst, at den er Gjenfødselen“²⁾, et nyt Liv begynder. Naar Apostlen, hedder det hos Paulli³⁾, siger, at vi ere døbt til at vandre i et nyt Levnet, forklarer han selv, at dette er kun muligt, forsaavidt et nyt Liv er begyndt i os, thi dersom vi ere blevne forenede med ham ved Lighed med hans Død, da skulle vi og være det i Lighed

¹⁾ Pr., p. 57.

²⁾ Pr., p. 58.

³⁾ Ib.

med hans Opstandelse. Og maa vi ikke erkjende, at Livet i Gud er ikke, betyder ikke, at noget af det onde, som er i os, blot overvindes, d. e. trænges tilbage, hæmmes, hindres, men at dets Magt er brudt, dets Herredømme omstyrtet, saa at, maa vi end idelig arbejde og stride imod Synden, er dog den, som er i os, større end den, som er i Verden? Det er, hvad Apostlen siger, at vi vide, at vort gamle Menneske er korsfæstet med Kristus, paa det Syndens Legeme skal blive til intet. Ja, det er netop, hvad der sker i Daaben. Det er, hvad Apostlen paa et andet Sted taler om det gamle Menneske, som skal aflægges, og det nye, som skal iføres, som er skabt efter Gud i Sandhedens Retfærdighed og Hellighed.

Skabt, siger han. Ja, mindre kan slet ikke gjøre det. Hvorledes skulde Livet ellers begynde? I vor første Trosartikel føre vi vort og al Verdens Liv tilbage til Himlens og Jordens almægtige Skaber, vi have det ikke af os selv, vi begyndte det, fordi han begyndte det i os — det er Guds Gave. Gjælder nu dette kun om det naturlige og timelige Liv, men ikke om det nye, det evige? Maa vi sige om hint, at et Menneske kan slet intet tage, uden det bliver givet ham af Himlen, men om hans Frelse og Salighed, at den kan han tage sig selv? Nej, saaledes have vi ikke lært Kristus, saaledes bekjende vi ikke den anden Trosartikel om Guds enbaarne Søn, Vorherre. Hans Evangelium forkynder os en stor Glæde, at Gud har Velbehag i Mennesket, men Lyset oprinder ikke fra Jorden, nej, fra det høje straalende Frelserens Stjerne, og himmelske Hærskarer love Gud. Ingen farer op til Himlen uden den, som fór ned af Himlen, Menneskens Søn, som er i Himlen. Han er Begyndelsen. Saa er det ogsaa vist, at fordi vi forenes med ham, udgaar Livet fra ham i Daaben. Thi kunde Du tænke Dig Verdens Frelser ørkesløs, at han kom til et Menneske, men virkede intet? Kunde Du tænke Dig Verdens Frelser,

at han vel vilde give en Gave, men ikke den, som alene kunde frelse — ikke et evigt Liv? Hvo, som har Sønnen, har Livet, hvo, som ikke har Guds Søn, har ikke Livet“ ¹⁾).

Men da ses det ogsaa let, at Daaben efter sit Væsen er en Barnedaab. De, som altsaa ikke ville have Børnene døbt, fordi disse endnu ikke kunne handle selv, hvad gjøre de andet, end at de tiltro Mennesket for meget, men Verdens Frelser for lidt, som om det ikke kunde hjælpe, at han kjender os, at han vil handle? Ja, kom det an paa, om vi til Daaben kunde bringe vore egne gode Gjerninger, vor Fortjeneste med, var det os selv, som kunde begynde det nye Liv i Gud ved vor egen Kraft, da maatte vi lade Børnene vente, indtil de havde dannet og udviklet sig, saa de kunde sige: nu er jeg ren og fuldkommen nok. Men naar skulde det blive? Naar skulde de med den Tale kunne fremstille sig i Oprigtighed for ham, som ikke har behov, at nogen skal vidne om et Menneske, thi han véd selv, hvad der er i Mennesket — véd fremfor alt, at der netop i Barnet er en Sjæl, der trænger til ham, ikke kan være ham foruden, men alene ved hans Magt og Naade kan begynde sit sande Liv. Og spørger nogen endnu: hvorledes kan et Menneske fødes anden Gang? da svarer Jesus ham: sandelig siger jeg Dig, uden nogen bliver født af Vand og Aand, kan han ikke indkomme i Guds Rige, hvad som er født af Kjød, er Kjød, og hvad, som er født af Aand, er Aand.

Vi mene ikke at kunne forklare alt; vi tiltage os ikke at forkynde, hvad Guds Aand har forbeholdt sig selv. Ligesom allerede det sandselige Livs Oprindelse er en Gaade, som ingen Dødelig kan løse, saaledes drager det aandelige Livs Fødsel sig tilbage i de Dybheder, som ere Guds egne, og det er den Gudfrygtigheds Hemmelighed, som er i Daaben, at dér, i det skjulte,

¹⁾ Pr. p. 59.

beredes og fødes, hvad der siden kommer for Lyset og aabenbares. Der er vel mange nok, i hvis Liv det ikke kjendes, at de ere døbte; der er ingen Frugt, ingen Velsignelse deraf. Thi saaledes virker Daaben ikke, at den overvælder og tvinger Dig, saa Du siden ikke selv kunde gjøre, hvad Du vilde. I Naturens Rige herske Nødvendighedens Love, fra hvilke der ikke kan afviges; i Aandens Rige hersker Friheden, hvorfor Apostlen jo ogsaa formaner: „saaledes anse ogsaa I Eder selv som døde for Synden, men som levende for Gud i Kristo Jesu Vorherre.“ Men hvorledes skulde Du vel kunne anse Dig som død for Synden? Mon ved at leve, som var der ingen Frister, ingen Synd mere i Verden, som kunde den ikke røre, ikke anfægte Dig¹⁾? Er det ikke tvertimod Erfaringen, vil Paulli sige, at den daglig gjør sit Anløb, sætter ind paa Dig? Hvorledes altsaa anse Dig som død for Synden uden netop i Troen paa din Daab, hvor alt, hvad Kristus tjente ved sin Død, er blevet dit — ogsaa de Kræfter, i hvis Tilegnelse Du skal kunne leve et nyt Liv, — døbt som Du er i Lignelsen paa engang med hans Død og hans Opstandelse, idet vi kan sige, at i Daaben ikke blot lever Du for Gud, men Gud lever ogsaa for Dig, — lever for at gjøre Undergjerning med dig, ogsaa den, at Du med frit Mod kan vidne: „Jeg er vis paa, at hverken Død, ej heller Liv, ej heller Engle, ej heller Fyrstendømmer, ej heller Magter, ej heller det nærværende, ej heller det høje, ej heller det dybe, ej heller nogen anden Skabning skal kunne skille os fra Guds Kjærlighed i Kristo Jesu, Vorherre (Rom 8, 39)²⁾.“

II. Man vil nu forstaa den store Betydning, der i Frelserværket tilkommer Daaben — ikke blot er den Indgangen til Guds Rige for de Smaa, men ogsaa de Voxne,

¹⁾ Pr., p. 61.

²⁾ Pr., p. 61—62.

der have følt sig indlemmede i dette, men hos hvem Ordets Væxt alligevel foreløbig er standset eller tilintetgjort, have intet andet at gjøre end i Aanden at vende tilbage til deres Daabs Naade og atter forny Pagten med Herren. For Paulli staar det klart, at den hele kristelige Opdragelse i sig alene hviler derpaa, hviler paa „den visse Indsigt i Trosindholdet, som alene Daaben giver“¹⁾. „Har nogen den, han have den ikke for sig selv alene, men han meddele dens usigelige Gode til enhver, hvem han kan. Har nogen den ikke, hvor kan han da give, hvad han ikke har? Man taler om falske Lærere i Kirken, men hvorfor glemmes det, at der lige saa vel ere falske Lærere i Skolen og i Huset: Mon en Blind kan lede en Blind? Du behøver jo kun at se, hvad Du har for dine Øjne. Du lever i en Slægt, som tvivler og vakler; den har ingen sand Fortrøstning til Jesu Evangelium. Spørges der om Grunden dertil, kunde der siges meget, men hvad mener Du ikke, der er forskyldt med den uforsvarlige Børnelærdom, de have faaet, med den falske Kristendom, der er indprentet dem fra deres tidligste Aar med den Opfattelse, at den rette, kristelige Opdragelse kun erholdes gennem Undervisning i Kirke og Skole og ikke først og fremmest i Hjemmene i det umiddelbare Møde med Herren i troende Bekjendelse af Daabsaanden? Eller vil Du virkelig sige til dit Barn²⁾: „Føde og Klæder skal Du faa hos mig, men det bedste af alt kan Du ikke faa hjemme — søg det hos Fremmede? I din Samvittighed maa Du dog sige: han kunde have det hjemme, hans Egne kunde give ham det. Thi vilde Du lære selv, kunde Du ogsaa lære ham. Dit Barn er døbt, og derfor har Du faaet det tilbage fra Kirken i Huse, at Du skulde vogte den Naadegave, som er nedlagt i det, og komme den til at brænde³⁾.“

¹⁾ Pr., p. 66.

²⁾ Pr., p. 68.

³⁾ Ib.

„Hvad skal dette Barn blive¹⁾?“ spørger man uvilkaarlig sig selv, naar man ser det spæde Barn bæres frem til Daaben. Vel os, om vi kunne sige — „det skal blive en Kristen“. Men hvorledes blive dette uden ved netop at tilegne sig sin Daabspagt, det i Sandhed „ene fornødne“ og saaledes blive ikke blot lykkelig, men — salig? Er der da nogen anden Maade at blive dette paa?

Her som ved flere Lejligheder vender Paulli sig til Erfaringen. „Naar vor Sjæl,“ siger han²⁾, „har fundet Hvile i Guds Kjærlighed, naar vi af et oprigtigt og elskende Hjerte kunne sige: Jeg tror paa Gud Fader, jeg har den sanddru, den faste Forvisning i mit inderste, at min og alles Gud er den, af hvem al Faderlighed kaldes i Himlen og paa Jorden, hvor kunne vi da andet end prise den salig, som deler denne Tro, som finder den himmelske Faders Gjerninger trindt omkring sig, i det høje og i det dybe, og hans Vidnesbyrd i Hjertets Løndom, som erkjender, at Guds Tanker vel ofte ere andre end vore Tanker, og hans Veje over vore Veje, men at de dog alle ere faderlige, de tunge med de lette, og at alle Ting tjene dem tilgode, som elske Gud?“

Naar vor Sjæl har fundet Hvile hos Jesus Kristus, naar vi af et oprigtigt og elskende Hjerte kunne sige: Jeg tror paa Guds enbaarne Søn Vorherre og Frelser — jeg har den sanddru og faste Forvisning i mit inderste, at den himmelske Ven, som jeg trænger til, som bærer min og al Verdens Synd, er kommet mig imøde og har ikke foragtet den besværede og skjælvende Sjæl, som i sin Nød kaldte paa ham, men har ogsaa sagt til mig: dit Hjerte forfærdes ikke, tro paa Gud og tro paa mig, hvor kunne vi da andet end prise den salig, som deler denne Tro, som erkjender, at hvad et Menneske vinder i denne Verden, er dog aldeles intet, dersom han ikke faar

¹⁾ Taler i Kirken og ved særeg. I., p. 5.

²⁾ Ib.

sin Sjæl frelst, men som ogsaa erkjender, at heri kan han ikke berolige sig selv, men behøver den, der ikke sparede sig selv, men gav sig selv hen, paa det vi ved ham kunne have Fred?

Naar vor Sjæl har fundet Hvile i den Helligaand, naar vi af et oprigtigt og elskende Hjerte kunne bekjende: Jeg tror paa den Helligaand — jeg har den sanddru, den faste Forvisning i mit inderste, at Guds Aand kommer min Aand tilhjælp i al min Skrøbelighed, at jeg ved den er forenet med alle Mennesker, som ville det hellige, men fremfor alt med ham, som er den hellige selv, men ogsaa den barmhjertige, der er miskundelig til at forlade Syndere, forvisser mig om, at der er Udgange fra Døden, Legemets Opstandelse og et evigt Liv, hvor kunne vi da andet end prise den salig, som deler denne Tro¹⁾?”

I sin dybere Grund hænger dette sammen med Paulli enfoldige og ægte lutherske Opfattelse af „Daabsløfterne“. Som bekjendt har man i den senere Tid villet hævde, at, fordærvede som vi ere af Naturen baade til at ville og udrette, kunne vi igunden slet ikke „gøre Gud Løfter“ — vi ere kun modtagende. I en vis Forstand er dette rigtigt nok, men netop derfor, siger Paulli, trænge vi til et Sted, hvor „Løfterne“ kunne fornyes — ikke om, at vi ville gøre os selv fuldkomne, men derom, at vi ville vedligeholde „det redelige Forsæt at blive bedre“ og i dette Øjemed netop bestandig ville ty tilbage til Daaben, for dér i barnlig Tillid til, hvad der her er skænket os i Troen paa Gud Fader, Gud Søn og Gud den Helligaand, ogsaa at ville hente de Kræfter, der virkelig kunne „gøre os bedre“, ja gøre nye Mennesker af os. Nu forstaar man den Vægt, Paulli tillægger ikke blot Daaben i Almindelighed, men ogsaa særlig Konfirmationsløfterne, ja, at han i den aandelige Fornyelse af disse netop ser det aldrig svigtende Middel baade for unge og gamle

¹⁾ Taler i Kirken og ved særeg. L., p. 7.

til at naa sin Bestemmelse — Sejr over Synd og Død. Man høre ham.

Det er en „Konfirmationstale“, han holder. „Jeg skal,“ siger han¹⁾, „først spørge Dig: forsager Du Djævelen? Jeg skal ikke spørge Dig: lover Du, at Du fra denne Dag af vil være fuldkommen? thi maatte I da ikke svare mig: Hvor kan jeg love dette? Jeg véd med mig selv, at der er saa meget, der maa være anderledes med mig, at jeg endnu har saa meget at kæmpe med og at overvinde.“ Nej, siger Paulli, dette spørger jeg om: „Er det dit redelige Forsæt: jeg vil blive bedre, jeg vil alvorlig stræbe fremad, jeg vil arbejde og kæmpe og bede, at jeg mere og mere maa blive en sand Jesu Discipel? Visselig, det er ikke gjort saa let, som det er sagt, man bliver det ikke i et enkelt Øjeblik; der hører et helt Livs stadige Arbejde, Kamp og Bøn dertil. Men derfor spørger jeg Dig: Vil Du indvie dit Liv til dette Arbejde, denne Kamp og denne Bøn? Lover Du, at Du alvorlig vil stræbe at staa den onde, forførende Aand imod, Fristelsens og Syndens Aand, som vil drage Dig bort fra din Gud og fordærve din Sjæl? Lover Du, at Du vil staa Verden imod, naar den snart vil daare Dig med sine Tillokkelser, snart tvinge Dig med sine Trusler til at tjene sig i Stedet for Gud? Lover Du, at Du alvorlig vil stræbe at staa Dig selv imod, naar de rejse sig i dit Bryst, de onde Lyster og Lidenskaber, som stride imod Sjælen? Lover Du, at, selv om det er dine kjæreste Ønsker, vil Du kaste dem bort, dersom de ikke kunne bestaa med en god Samvittighed, vil forsage dem, var det med dine skjønneste Forhaabninger, dersom de kun tjene din Egenkjærlighed, din Forfængelighed og dit Hovmod? Hvad det for alle Ting kommer an paa i Kristenlivet, er at forsage, opoffre, fornægte sig selv. Lover Du dette?“

¹⁾ Taler i Kirken og ved særeg. L.. p. 33.

²⁾ Taler i Kirken og ved særeg. L.. p. 34.

Dernæst skal jeg spørge Dig: 'Tror Du paa Gud Fader, Gud Søn og Gud den Helligaand¹⁾?' Meningen, vil Paulli sige, er jo heller ikke her, at Du lover Fuldkommenhed, — nej, vil Du gjøre Alvor af din „Fader-tro“, da er det, Du lover, dette, „at Du ikke vil være som de, der, naar de ere lykkelige i Verden, have nok i deres Lykke og spørge ikke om Gud, som gav dem den, og at Du ikke vil være som de, der vil kalde Gud deres Fader, saalænge alt gaar efter deres Ønske, saalænge Vejen er lys og let, men fornægte hans Kjærlighed, naar Prøvelsens Dage komme²⁾.“ Med andre Ord, lover Du simpelthen, at Du vil stræbe at være taknemmelig i Medgang og taalmodig i Modgang, at Du, naar Du sørger og lider, vil kaste al din Sorg paa Gud og lade ham have Omsorg for Dig, vis paa, at alle Ting maa tjene dem tilgode, som elske Gud³⁾?

Tror Du paa Jesus Kristus? Du har hørt fra din Barndom af om ham. Vil Du nu gjøre Alvor af denne 'Tro? — Ikke at Du lover, hvad Ingen kan love, selv at gjøre dit Liv rent, men lade ham gjøre det, idet Du stiller din Stræben, din Villie i hans Tjeneste. Ja, det er dette, Paulli peger paa som det, Herren endnu tager imod i Daabspagten, og som netop i Sandhed gjør denne til den evige Livs- og Frelserkilde, at Du her kan forny Løftet om den „alvorlige Stræben“ efter at holde fast ved Kristus, at han og ingen anden kan forløse Dig fra din Skyld, at han og ingen anden kan give Dig det evige Liv. Vil Du, naar den hellige Længsel rører sig i dit Hjerte efter at komme Kristus nærmere, ikke udsukke denne hellige Længsel? Vil Du alvorlig stræbe at elske ham, som elskede Dig først? — Og vil Du lade det være al din Trøst i Livet og i Døden og engang i

¹⁾ Ib.

²⁾ Taler i Kirken og ved særeg. L., p. 35.

³⁾ Ib., p. 35.

Dommen, at han er din Talsmand hos Faderen og lever altid til at træde frem for Dig¹⁾)?“

Paa samme Maade med Troen paa den Helligaand. Du har fra din Barndom af hørt om ham, der har stiftet Kirken, der opholder den og fører den dens Fuldendelse imøde, men ogsaa kommer hver Enkelt tilhjælp i hans Skrøbelighed, vækker ham, naar han vil indslumre, rejser ham, naar han falder, styrker ham, naar han er svag, trøster ham, naar han er bedrøvet og igjensfoder ham i Omvendelsen og Tro til et Guds Barn. Nu siger Du: Jeg tror paa den Helligaand. Vil Du da gjøre Alvor at denne Tro? Lover Du, ikke at Du selv vil ved egen Kraft fuldende din Helliggjørelse, men at Du vil prøve Dig selv, af hvilken Aand Du er, om det er Verdens Aand eller Guds Aand, som driver Dig? Lover Du, at Du vil alvorlig stræbe efter at give den Helligaand Magt over Dig og overvinde Verdens Aand i Troens og Kjærlighedens Aand²⁾)?“

Men da forstaar man ogsaa, at Paullis „Raad“ med Hensyn til Daaben er ikke et godt Raad mellem mange, men at hvad han her tilraader eller rettere forlanger, det forlanger vi igrunden selv, ja at Forsagelsen af alt, hvad ondt er, og den barnlige Tro paa Gud Fader, der elsker os, Gud Søn, der frelser os, og Gud Helligaand, der trøster os, jo slet ikke er andet, end hvad Hjertet hos ethvert nogenlunde ufordærvet Menneske selv længes og sukker efter.

Det er denne Længsel, dette Suk, der egentlig er Hemmeligheden ved den „Tagen afsides“, den Vandren i Enrum, vi saa hyppig træffe hos Paulli, der atter og atter indskærper, at det ikke er nok, „at vi kjender det hellige, vi maa ogsaa ville det³⁾“, at hvor megen Hjælp Herren end yder os i Ordet og Sakramenterne — Af-

¹⁾ Taler i Kirken og ved særeg. L., p. 55.

²⁾ Ib., p. 36.

³⁾ Pr., p. 50.

gjørelsen, Valget er og bliver vort eget, medens selve Iværksættelsen, Udførelsen deraf er Aandens Gjerning i Menigheden. Men just derfor er Spørgsmaalet heller ikke: „ville I høre det Hus og den Kreds til, hvori I ere opvoxede, „ville I høre den Lærer og hans Disciple til, hvis Undervisning I hørte, men Spørgsmaalet er: Ville I høre Jesu Menighed til¹⁾?” Dette er Konfirmationens store Betydning — paa engang det personlige Ansvar lagt hen for os, og dog at vise os, hvorledes Kraften, Styrken, Hjælpen til Forsagelsen og Udførelsen heraf ene rækkes og ydes os i Menigheden. Det er dette, Paulli sigter til, naar han siger²⁾:

„Tilsidst skal jeg spørge Dig: Vil Du forblive i denne din Daabspagt til dit Livs sidste, salige Ende?” Heller ikke her, siger han³⁾), spørger han om Fuldkommenhed, „thi hvor er det Menneske, som kunde svare ja hertil?” men jeg spørger: Vil Du, har Du besluttet, saaledes som et oprigtigt Menneske kan beslutte, at Du vil sky det onde under alle Skikkelser? Det vil træde Dig imøde i den forfærdelige Skikkelse, fra hvilken Du vender Dig bort med Afsky, men mén ikke derfor, at Du har sejret, thi det kommer ogsaa i tillokkende Skikkelser. Fristeren kan paatage sig Skikkelse af en Lysets Engel. Han kjender den Pris, hvorfor Du kan kjøbes, han smigrer din Forfængelighed, han viser Dig, hvor let Du kan tilfredsstille din Lyst, hvor skjult det kan blive for Verden, hvis Du frygter dens Dom, hvilken Daare Du er, hvis Du ikke griber Nydelsen, som tilbyder sig⁴⁾.” „Se, jeg siger Eder det forud: I ville møde paa Eders Vej Bespottere — dem, som træde det hellige under Fødder og forhaane dem, som bekjende sig dertil. I ville møde de Ligeegyldige, hvis Hjertes Kulde saa let

¹⁾ Ib., p. 81.

²⁾ Taler i Kirken og ved særeg. L., p. 36.

³⁾ Ib., p. 51.

⁴⁾ Taler i Kirken og ved særeg. L., p. 52.

gjør andre Hjerter kolde. I ville ogsaa møde de let-sindige Venner, der sige, at det er tidsnok at tænke paa Dommen, naar man engang bliver gammel¹⁾.“ Se, da er det ikke det, jeg spørger om: lover Du, at Du vil holde Dig sejrstærk, uanfægtet, fuldkommen, nej, derom spørger jeg: vil Du under alt dette holde Dig til din Daabspagt — søge Hjælpen, Styrken, Kraften, Sejren ikke hos Dig selv, ikke i, hvad Du kan gjøre, men hvad Herren har gjort? Med andre Ord, vil Du modtage de tre gode Tilbud, der netop er gjort Dig i Daaben, at Gud Almægtige vil være din Fader, Jesus Kristus din Frelser, den Helligaand din Trøstermand, din Vejleder, din Anfører? Se, dette er ikke andet, end hvad ethvert ærligt Menneske kan sige Ja til, da bliver Daaben først, hvad den ogsaa er bestemt til at være — „en god Samvittigheds Pagt“, da faar Gud Ære af os formedelst Jesus Kristus, men da lad os ogsaa føje til, hvad Apostlen føjer til: „i Menigheden“ (Eph. 3, 21)²⁾, idet vi forstaa, at det er i den og den alene, at alt, hvad Herren har forhvervet os, kan blive vor umistelige Ejendom.

12. Er det gennem Fremhævelsen af Menigheden, af „Kirken og Sakramenterne“, at Paulli kan siges at tilhøre den yngre Slægt, saa er det paa den anden Side ved Tankens Klarhed i Henseende baade til Form og Indhold, at han staar i Forbindelse med Mændene af den ældre Generation. Intet er ham fjærnere end det tørre Fornuft- og Forstandsraisonnement, der i Rationalismen forvandlede Evangeliet til en ny Samling Bud og Befalinger uden Blik for den indre Forbindelse³⁾. Paa intet Punkt viser han dette tydeligere end i sin Udvikling af den hellige Nadvere. Ikke at han selvfølgelig forklarer os Mysteriet, men paa intet Punkt er han omhyggeligere for ret at se og forstaa Velsig-

¹⁾ Mynsters Betr. I, p. 54.

²⁾ Ib.

nelsen, der her gives os. „Det lader sig ikke gjøre,“ siger han¹⁾), „at nogen kan forstaa den hellige Nadveres Væsen og erkjende dens Velsignelse, saa længe han betragter den som en enkeltstaaende Handling, tagen ud af dens rette Sammenhæng med den kristelige Tro og det kristelige Liv. — Dens sande Væsen og Betydning kan kun fattes og forstaas af den, som ellers staar i Troen, som véd, baade hvem han er, der stiftede den, og hvilket det Liv er, der udgaar fra ham, og her ses det da klart, hvad Herren jo ogsaa selv paaviser, hvor indbyrdes uadskillelige Daab og Nadvere ere — som de Steder, hvor Herren personlig mødes med os, henholdsvis for at optage os i sit Samfund og forny og styrke os i dette Samfund. Men man forstaar da ogsaa, at som Konfirmationen, Bekræftelsen af Daabspagten, for Paulli er af saa stor og afgjørende Betydning, saa er „den første Altergang“, Bekræftelsen, om man vil, af Nadveren, ham ikke mindre betydningsfuld. Den første Altergang, udbryder han²⁾) hvilken Naade, hvilken Velsignelse i en Kristens Liv! Der er dog kun én Frelser, Jesus Kristus, og han følger os ikke blot et Stykke af vor Vej; der kommer aldrig en Time, i hvilken vi kunne være ham foruden, skille os fra ham og dog — hvergang vort Suk siden hævede sig: „salig den, som sidder tilbords i Guds Rige,“ var det altid i Ihukommelse af, hvad der her første Gang vederfaredes os³⁾).“

Vanskelig skal man hos nogen derfor ogsaa finde en klarere Disposition over Nadveren end den, Paulli har givet. Han begynder med Apostlens Ord 1 Kor. 11, 23: „Jeg annammede det af Herren, at Vorherre Jesus Kristus i den Nat, da han blev forraadt, tog Brødet osv.“ „Han annammede det,“ siger Apostlen, og, hedder det hos Paulli⁴⁾), „det maa ogsaa vi sige. Ikke det har været

¹⁾ Pr., p. 94.

²⁾ Ib., 87.

³⁾ Ib., 87.

⁴⁾ Ib., p. 95.

Nadverens Oprindelse, at vi har indstiftet den, nej, Herren har gjort det, har overdraget os den og allerede deri givet os Sikkerhed for, at vi i den have et særegent Naademiddel. Men om hans egentlige Tanker med den — derom komme vi til „nøjagtig Erkjendelse“ ved at følge Indstiftelsesordene.

Altsaa først: „Dette gjører til min Ihukommelse.“

Ikke mener Herren hermed en blot og bar Erindring. Tvertimod, jo mere vi føle, hvor meget Verden fjærner og skjuler Vorherre for os, saa at vi netop idelig maa bede denne Bøn: „Kom, Herre Jesus,“ sige vi da ikke netop hermed, at med en blot Ihukommelse ere vi ikke hjulpne? Hvad Du ikke har anderledes, end at Du kommer det ihu — erindrer det, er jo i sig kun det forbigangne, et Minde om noget, der har været, men ikke er mere — et Billede af det virkelige. Siger da Jesus disse Ord: Dette gjører til min Ihukommelse kun for at lade os føle vor Afmagt, til vor Mistrøst? Nej tvertimod, til vor usigelige Trøst¹⁾. Thi medens vi ængstelig spørge: „hvad skulle vi dog gjøre, for at det afbrudte Samfund atter kan knyttes? saa svarer Herren: Visselig, I kunne ikke gjøre noget. Men jeg skal heller ikke forlange meget: „samler blot Sind og Tanke om mig, holder mig frem for Aandens Øje, saa vil jeg lade Eder erfare, hvad jeg kan²⁾“, med andre Ord: saa skal I se hvorledes jeg lyslevende endnu er iblandt Eder.

Dernæst hedder det: „tager“, og vil vi forstaa dette „tilfulde“, da ses det jo let, at han hermed siger det samme, som havde han sagt: „jeg giver“, og at Gaven, han giver, netop er ham selv, hans Legeme og Blod. Men da ses ogsaa let Forskjellen paa, hvad dette Ord: tager eller giver betyder i Naturens og Naadens Rige. Naar Du nyder Naturens Gaver, Brødet og Vinen, saa ere de det lavere, men Du, Mennesket, det højere, og de

¹⁾ Pr., p. 100.

²⁾ Ib., p. 101.

blive noget højere, end de vare, derved, at Du nyder dem, thi de blive til dit Legeme og dit Blod. Du er Naturens Herre. Men i den hellige Nadvere er det omvendt. Dér er det, Du nyder, det højere, og Du den lavere. Den himmelske Naadegave gaar over i Dig og gjør sig til dit Væsen, og det er det egentlig opløftende i Nadveren, at vi i den faa ham, som er større end os. Ikke derfor nedlader Jesus Kristus sig i os, i vor ufuldkomne menneskelige Tilværelse, fordi han vil opgive sin Magt og Herlighed og blive til Skrøbelighed i os, nej, idet vi modtage ham, modtager han os, hæver han os ud over os selv, til Samfundet med sig, hvorfra det nye Liv med Kraft og Glæde udgaar¹⁾."

Dernæst: Saa ofte som I æde dette Brød og drikke denne Kalk, forkynder Herrens Død, til han kommer — thi hans Død, at han hengav sig for os, er det dog ikke Hovedsummen i hans Evangelium? Men lad os saa ogsaa lære af ham, at vi kunne ikke tage uden at give, Du kan ikke tage hans Frelse, uden at Du giver Dig hen til den²⁾).

Med andre Ord: Du vil ikke blot selv komme ham ihu, Du vil bringe ham ihu hos andre. Og saaledes er det ogsaa. Hver Gang Du møder til den hellige Handling, bekjender Du ham for Menigheden, forkynder Du uden Ord Herrens Død for den. Og selv for Verden vidne vi dermed om ham, som kalder ad alle. Du skal ikke, naar Du paa din Altergangsdag gaar ud, skjule, hvorhen Du gaar, eller naar Du vender tilbage, hvorfra Du kommer, selv om Du var den eneste af det Hus, hvori Du bor, som gik derhen. Da bringer Du din Herre ihu hos dem, som ikke ville tro paa ham og ikke elske ham. Saa vide de dog, at Du har et andet Sind end de. Men hvo véd? Du bringer ham maaske ogsaa ihu i en Sjæl, som længe glemte ham. Du vækker

¹⁾ Pr., p. 135.

²⁾ Ib., p. 136.

maaske i et øde Indre den første Tanke, den første Længsel imod ham. Du gaar din Vej, men han bliver, som kom at søge og frelse det fortabte (Luk. 19, 40)¹⁾.

Endelig til Slutning: „hvert Menneske prøve sig selv“, hvormed Apostlen vil formane os om, at, saa længe vi have fornødent at prøve os selv, have vi ogsaa fornødent at gaa til Herrens Bord. Thi netop naar Du prøver Dig selv, vil Du snart tilstaa, hvor langt renere og inderligere dit Samfund med din Frelser kunde og burde være. Aldrig kunne vi hernede komme til at sige: nu ere vi færdige med Nadveren. Idelig maa vi bede: Gud, skab i mig et rent Hjerte og forny en stadig Aand inden i mig. Derfor maa vi bestandig søge fuldkomnere Samfund med ham, som ene kan give os Livet, maa med andre Ord gjentage Nadveren, at vi med Syndernes Forladelse kunne begynde paany, forglemmende, hvad der er bagved, og rækkende efter det, som er foran.

Men det følger da ogsaa heraf som af Paullis Confessionalisme i det hele, at Nadveren efter ham paa ægte luthersk Vis er uadskillelig fra Skriftemaalet, at med andre Ord alle nyere Opfindelser og Theorier om, at der her ikke gives Syndsforladelse, af ham paa det bestemteste afvises. „Vi skulle prøve os selv,“ hedder det. Men, siger Paulli, at prøve sig selv er visse- lig ikke at se efter, om vi have naaet det fuldkomne; tvertimod, vi have intet andet at komme med end den dybe Følelse af vor egen Uværdighed, men det er netop denne, der viser os hen til Nadveren, ja vi sige, at jo dybere Erkjendelsen af vor Synd og Skyld er bleven, desto værdigere ere vi til, at vi tør bekjende dem for Herren. Men da forstaas det ogsaa, at et ret Skriftemaal bestaar af tvende Stykker, først Syndernes Bekjendelse og dernæst, efterdi Skriftemaalet ikke var kristeligt, dersom det kun forkyndte Loven og ikke tillige Evangeliet, en Tilsigelse til Syndernes For-

¹⁾ Pr., p. 106.

ladelse¹⁾). „Thi dersom vi bekjende vore Synder, er han trofast og retfærdig, at han forlader os Synderne og renser os fra al Uretfærdighed.“ Inden Du gaar ud af Skriftestolen, tilsiger Herrens Tjener Dig dine Synders Forladelse. Han tilsiger Dig dem, thi hverken han eller noget Menneske kan forlade Dig dem, men Gud alene. Dog er det ikke nogen tvivlsom Tale, han fører, ikke sin Visdom eller sin Medlidenhed, han forkynder Dig, men Herrens Død — „Gavernes Fylde“ — al Syndsforladelses faste og sikre Grund. Ja, er det ikke den Forkyndelse, Du selv maa begjære, naar Du gaar til Herrens Bord? Har Du prøvet Dig selv for Gud, da véd Du bedst, hvad Du har fundet i Dig, véd, at jo alvorligere Du har gjort det, desto snarere maatte Du frygte og sige: Herre, jeg tør ikke komme, lad dem, som ere bedre og fuldkommnere end jeg, gaa op og nyde din Velsignelse, men jeg vil gaa udenfor og græde bitterlig. Du, som vilde tale saa, glem ikke Gaven, der skal forkyndes, Herren er død ogsaa for Dig, og hvo Du end er, paa dit eget, paa Menneskers Ord turde Du vel ikke komme, men naar Du dog kan sige: Herre paa dit Ord kommer jeg — kunde Du da tvivle²⁾? Om din Synd var nok saa stor, om dit eget Hjerte end fordømte Dig nok saa strængt — ja, paa din Herres Ord tør Du komme. Hører det da alle I bange, forsagte Sjæle, som ikke kunne fatte Mod, som ikke vove at se op til Himlen. Ederes Herre og Frelser siger til Eder: „hvo, som kommer til mig, ham vil jeg ikke kaste hen ud“ (Joh. 6, 37). Ja, havde end Menneskene tillukket Eder Naadens Dør, var der Ingen, som vilde tale det tilgivende Ord til Eder — Ingen, som vilde forbarme sig over Eder, da bliver Herren dog tro og siger: „Jeg vil ikke slippe Dig og ikke forlade Dig.“

Saa overgiv Dig til ham af dit ganske Hjerte, men

¹⁾ Pr., p. 120.

²⁾ Pr., p. 121.

vid, at til hver den, han siger: vær frimodig, dine Synder ere Dig forladne, siger han ogsaa: gaa bort og synd ikke mere. Derfor, naar din Gang fra Skriftestolen først er til Herrens Alter, men derfra atter ind i Verden, saa tag et helligt Forsæt med Dig i dit Hjerte, at som Du fandt Herren tro, saaledes skal han ogsaa finde Dig tro. Din Altergang være ikke blot til Velsignelse for den ene Dag eller for nogle faa af de følgende, men lad din Frelser ikke forgjæves have sagt: Fred være med Eder. Hold fast ved, hvad han har givet, at Du maa bevare Freden i Dig selv og stifte Fred iblandt dine Brødre, at dit hele Liv, idet Du lever forsonet med Gud og Mennesker, maa forkynde Herrens Død, indtil han kommer.

13. Det er navnlig i sine Lejlighedstaler — i Skriftetalerne — at Paulli indskærper Nadveren som Syndsforladelsens Sakramente og saaledes især giver Mennesker Mod og Lyst til at indfinde sig ved Herrens Bord. Det er jo her, at Herren taler med den Enkelte, ja ligesom forsikkrer denne personlig om den Naade, som han saa ofte har hørt forkynde i sin Almindelighed for alle, men som han maaske derfor ogsaa havde svært ved at tro paa. I Nadveren er det Dig og mig, Herren vil have fat paa og gjøre visse i Frelsen. Hvad sker ved Skriftemaalet? spørger Paulli. Herren tager os afsides¹⁾. Forén Dig kun med de andre, tilføjer han²⁾, i den Bekjendelse: Kristus er kommen til Verden at gjøre Syndere salige, — hvad gavner dette Dig, dersom Du kun kan sige det i Almindelighed, dersom Du ikke kan sige: Jeg er den Synder, som Kristus er kommen for at gjøre salig? Men det er netop det Sprog, Du — efter Paulli — skal have Lov til at tøre i Nadveren. Det er til Dig, han her alene henvender Spørgsmaalet: Elsker Du mig? Hvad vil Du

¹⁾ Taler i Kirken og ved særeg. L., p. 90.

²⁾ Ib.

svare herpaa? Mon ikke dette: Du kjender alle Ting, Du ved ogsaa, at det er mit Ønske og Forsæt, at jeg ret maa elske Dig, at det maa blive bedre med mig? Og er det ikke med et saadant Forsæt, en saadan Erkjendelse, at Du alene kan komme saaledes, som han igrun- den vil have Dig? Han tager os af sides. Ja, er dette dog ikke det inderste, det dybeste i hans hellige Nad- vere? „Han tager Dig saaledes, thi det er Dig, han nu vil give den Trøst: vær frimodig, dine Synder ere Dig forladne. Det er Dig, han vil komme til for at hjælpe mod alt, hvad der trykker og tynger Dig, saa Du kan kaste al din Sorg paa Gud, det er Dig, han vil komme til for at styrke i Taalmodighed og Tro.“

Ja — hvor overtaler Paulli ikke de Troende til at søge Herrens Maaltid. Hvor utrættelig er han ikke. Hvad nytter det, spørger han, at vi gaa til Herrens Bord? Jo, svarer han¹⁾, det er godt, at Hjertet styrkes ved Naaden (Hebr. 13, 9). I kjende Vorherre Jesu Kristi Naade. I vide, hvorledes et Menneske kan eje alt i ham, og spørge vi Dig, hvorfor Du saa mangen en Gang føler Dig tom og kold, besværet og nedbøjet, forladt og ene, kan Du da med Sandhed svare: fordi der er Ingen, som vil gjøre mig rig, Ingen, der vil oprejse og styrke mig, Ingen der vil trøste og berolige mig? Véd Du ikke meget mere, at det ikke er Naaden, som er blevet til intet, som har fattet andre Tanker og taget sit Ord til- bage og gjort sin Velsignelse magtesløs, men at det er Dig selv, der har vendt Dig bort fra de Kilder, der op- vælde til evigt Liv? Dog — vi ville ikke tale strængere herom, end Sandheden selv er. Du tør vel med fuld Oprigtighed sige: Herre — jeg gjorde det ikke for at forlade Dig, for at frasige mig Dig. Men maa Du da ikke lige saa oprigtig tilstaa, at den Glæde og Fred, Du kunde have haft i Evangeliet, den lod Du tage fra Dig,

¹⁾ Taler i Kirken og ved særeg. L., p. 77.

eller rettere, Du tog den selv fra Dig. Og dog kan — dog vil Du ikke være den foruden, dog er det den, Du bestandig endnu søger. Saa søg den da, hvor Du kan finde den, saa udtal dit Savn og din Bedrøvelse for ham, som er Dig nær med sin Bønhørelse og Glæde.

Ja, Gud være lovet, at vi kan sige det, at det er os det visseste af alt i Verden, at han, hvem vi i vor Svaghed forlod, han forlod dog ikke os. Men paa det Du ikke skal tvivle, men tro, saa er det ikke Dig eller Mennesker, som give Dig denne Forvisning, men ham selv Herren og Frelseren, som nu i sin Nadvere siger: Kommer, thi alle Ting ere beredte. Han siger det ogsaa til Dig i denne Time: Kom. Og gaar Du til hans Nadver med et troende Hjerte og lægger al din Synd og Sorg ved hans Hjerte, saa siger han ogsaa: Jeg vil bære, hvad der er Dig for svært, jeg vil forsone, hvad der er Strid i Dig, jeg vil læge, hvad der er Smerte i Dig, jeg vil give Dig, hvad Ingen kan give Dig uden jeg alene — Fred, min Fred giver jeg Dig.

Fremdeles ¹⁾, Paulli dvæler ved den rige Ynglings bekjendte Svar angaaende Budene: „dem har jeg holdt fra Ungdommen af, hvad fattes mig endnu?“ I, siger han, som kjender dette Svar og maaske dømmer rigtig derom, hvorledes sige I det? Mon dog ikke i den Mening: Er jeg, som min Gud vil have mig? Er jeg, som en Jesu Discipel skal være? Med andre Ord: naar Spørgsmaalet er om at gaa til Herrens Bord, og vi stiller os Ansigt til Ansigt med Virkeligheden, maa vi da ikke sige alle: skulle vi se hen til os selv, hvem kan da komme frem? Selv om jeg saa anlægger den mildeste Maalestok, selv om jeg overser de mange brudte Forsætter og Løfter, tænker paa, hvor ofte jeg har sagt til mig selv: fra nu af skal det blive anderledes, ak, hvor meget fattes mig ikke endnu? Ja, siger Paulli, min Tale er stræng,

¹⁾ Taler i Kirken og ved særeg. L., p. 81.

men er den ikke sand? Taler jeg andet, end hvad Du i Selvprøvelsens Time har talt til Dig selv? Men da, hvilken Trøst, hvilken Oprejsning finde vi saa ikke netop ved Nadverbordet. Ja, siger Paulli, vi vide ikke noget bedre Udtryk for Naaden, der her rækkes os, end hvad Apostlen siger, at vi, naar vi gaa op dertil, „ere som dem, der have intet og dog besidde alt.“ Saa vil jeg ogsaa komme i den faste Tro: dér kan jeg faa mine Synders Forladelse. Gud vil være mig naadig for Jesu Kristi Skyld, hans Nadvere skal være mig et Pant derpaa.

14. Og hermed er Paulli paa en Maade færdig. I Fremstillingen af Nadveren er Naademidlernes Række ligesom udtømt. At Herren siger: dette gjør til min Ihukommelse, hedder det hos Paulli, giver aabenbart at forstaa, at vort første Møde med ham skal ikke være i den hellige Nadvere. Thi den, Du skal komme ihu, maa Du tilforn have kjendt; hvad Du vil kalde tilbage i dit Indre, maa allerede en Gang have været der; hvad Du aldrig skuede, hørte eller erfarede, kan Du ikke komme ihu. Derfor forudsætter den hellige Nadvere de andre Naadens Midler. I Daaben stiftede Herren Samfundet mellem Dig og sig, og dersom han ikke saaledes havde kommet Dig ihu, kunde Du aldrig komme ham ihu. Hans hellige Ord har forkyndt Dig, at han har gjort Forsoning ogsaa for Dig. Hans Komme i Løndom er aabenbart i Bønnen; dér fik han Sikkelse for din Tanke, og hans egen Tanke med den hellige Nadvere er netop den, at han vilde ikke et flygtigt, men et bestandigt, et evigt Samfund med Sine¹⁾. I Paullis som i det Hele i den nyere Forkyndelse er Samfunds-, Menighedsbevidstheden bragt frem som ingensinde før, og der er Udtalelser nok, der vidne om, at det mere eller mindre netop er i Nadveren, at denne søges begrundet. Der er i Naturen dækket en stor Nadvere for den hele Skabning,

¹⁾ Pr., p. 97.

for Himlens Fugle og Markens Dyr og Havets Fiske; de komme alle og nyde deraf, og Mennesket gaar til og fra og finder alle Ting beredte. Brødet nærer ham, og Vinen styrker ham, og den guddommelige Godhed bliver ikke træt af at give, men siger til alle, som kommer: tager. Dersom Herren ikke saaledes nærede og opholdt det naturlige Liv, maatte det forsmægte og gaa tilgrunde. Men anderledes er det heller ikke med det aandelige Liv; uden Næring og Vederkvægelse maa det dø¹⁾. „Derfor sagde Gud paa en Maade anden Gang: tager, da han hengav sin enbaarne Søn, i hvem vi have Forløsning formedelst hans Blod, Syndernes Forladelse efter hans Naades Rigdom. Thi Guds Brød er det, som kommer ned af Himlen og giver Verden Liv²⁾.“ Men netop dette er det ejendommelige og tillige det opbyggelige ved Brødet — ved Livet i Herrens Nadvere, at vi i den bekræftes i Fællestroen. „at vi vide os forenede i at søge ham og leve ham, og derfor glemme vi ved Herrens Alter alt, hvad der ellers kunde adskille os i Verden³⁾.“

Det samme udvikles i „Lejlighedstalerne“. Naar Paulus, hedder det her⁴⁾, siger om den hellige Nadvere: „ét Brød, ét Legeme ere vi mange“, da udtaler han en Følelse, som vi alle kjende fra vore Altergangsdage, nemlig Følelsen af det Samfund, hvori vi, som gaa til Herrens Bord, forenes med hverandre. Hvad der ellers i Verden gjør os fremmede for hverandre og adskiller os, træder her tilbage, medens vi i hverandre se Jesu Kristi Bekjendere, som ere komne her med den samme Hjertets Trang og for at søge den samme Velsignelse. Men hvor inderlig maa da ikke denne Samfundsfølelse knytte Eder til hinanden — I, som ogsaa ellers dele alt i Livet sammen, I Mænd og Hustruer, Forældre og Børn, Sø-

¹⁾ Pr., p. 102.

²⁾ Ib., p. 103.

³⁾ Pr., p. 106.

⁴⁾ Taler i Kirken og ved særeg. L., p. 89.

skende og Venner, som fulgtes idag til denne Time, hvor maa I ikke føle, at Eders Kjærligheds-Samfund helliges og bekræftes derved. Det er ogsaa det, der gjør den Dag saa betydningsfuld og velsignet, da en Søn eller Datter første Gang deltager i den hellige Nadvere. Hvor maa I ikke alle takke Gud, som kunne sige: nu er der én mere af mine Kjære, som følger med mig til Herrens Bord. Dog véd jeg, at der ogsaa er dem, der maa sige: at der idag er en mindre i vor Kreds, end da vi sidst var her, ja, jeg véd, at alt som vi leve Aarene med hverandre, bliver Kredsen efterhaanden mindre og mindre. Men ogsaa dette er da Velsignelsen, vi tage med fra vore Altergangsdage, at vi, som paa dem have følt os forenede i Jesu Navn, vi vide ogsaa, at fordi vi tilhøre ham, tilhøre vi hinanden i Evighed¹⁾."

Fremdeles²⁾: „Vi læse i Apostlernes Gjæringer om Nadverens Helligeholdelse i den første Menighed, at alle de Troende brøde Brødet og nøde Maaltidet med Fryd og i Hjertets Enfoldighed, idet de lovede Gud. Hvilket Forbillede er ikke fremstillet for os i disse faa, men indholdsrige Ord; hvor sige de os ikke alt, hvorpaa det kommer an, naar vi værdig ville deltage i den hellige Nadvere, og jeg spørger hver af Eder: vil ikke ogsaa Du sige et oprigtigt: Gud være lovet, naar Du gaar til Herrens Bord. — Det gjælder jo, at det kan siges med det rette Sind. Og hvilket er da dette? Vi har dog intet renere og skjønnere Udtryk derfor end dette Skriftens Ord: Hjertets Enfoldighed. Thi kommer Du i Hjertets Enfoldighed, — da forventer Du ikke at erfare Nadverens Virkninger i underfulde indre Bevægelser og i aandelige Henrykkelser, men deri, at Troen bestyrkes, og Kjærligheden oplives i Dig — og det netop Samfundskjærligheden, den Kjærlighed, Paulus saa mægtig har skildret, og hvis Skildring, hvad vi tydelig kan se, ogsaa mægtigt

¹⁾ Taler i Kirken og ved særeg. L., p. 90.

²⁾ Ib., p. 383.

har grebet Paulli. „Jeg spørger Dig,“ siger han¹⁾, „har Du hørt Guds Ord saaledes, at Du siger i din Sjæls Alvor med Apostlen: „talede jeg med Menneskers og Engles Tungemaal, men havde ikke Kjærlighed, da var jeg en lydende Malm eller en klingende Bjælde, og havde jeg profetisk Gave og vidste alle Hemmeligheder og al Kundskab, og havde jeg al Tro, saa jeg kunde flytte Bjerger, men havde ikke Kjærlighed, da var jeg intet, og uddelte jeg alt mit Gods til de Fattige, og gav jeg mit Legeme hen for at brændes, men havde ikke Kjærlighed, da gavnede det mig intet“? Med andre Ord, hvad Paulli, som han selv siger, spørger om, er netop dette: „stræber Du alvorlig at føre Kjærligheden ind og ud i dit Liv, i dit Hus, dit Hjem, iblandt dine Egne og iblandt Fremmede, ja i dit Forhold til ethvert Menneske“)?

Ja, det er Samfundskjærligheden — Kjærligheden til Menigheden, hvorpaa Kristendom skal kjendes, og hvorpaa det endnu skorter saa meget. Hvorfor, siger Paulli²⁾, er Præstegjerningen endnu mange Gange saa tung, hvorfor udrette vi ikke i Menighederne, hvad vi ellers kunde og saa gjerne vilde, uden fordi Samfundsfølelsen endnu er saa svag, og Hjælpen, vi skulde have derfra, derfor ogsaa saa ringe? Der gaar en stor Tanke gennem vor Sjæl, siger han³⁾, naar vi række hinanden Samfundshaand med det Løsen: ét Fædreland. Men dog er der en Tanke, som er større, om vi, som sige ét Fædreland, ogsaa kunde sige: én Herre, én Tro, én Gud og alles Fader, som er over alle og ved alle og med Eder alle. At følge Herren, som vi godt forstaa er Maalet, — det er netop, ikke at forlade sin egen Forsamling, men deri opbygge sig selv til al god Gjerning og dermed bekjende for alle andre: der er ingen anden Aand

¹⁾ Taler i Kirken og ved særeg. L., p. 383.

²⁾ Ib., p. 383.

³⁾ Ib., p. 436.

⁴⁾ Ib., p. 365.

uden Herrens, som lærer et Folk og styrker det til at bevare Aandens Enhed i Fredens Baand. Derfor hilse vi enhver af vort Folk, som gaar ind i Menighedens Forsamling: „velsignet være den, som kommer i Herrens Navn.“

Men da er det, der her dybest glæder os, netop det, vi kalde Samfundsfølelsen — Følelsen af, at vi ere ikke i Menigheden for blot at sidde som Tilhørere, mere eller mindre uvirksomme, men for at tage et Arbejde op, støtte og hjælpe hinanden. Indtrængende og utrættelig minder Paulli sine Tilhørere herom. Det er Arbejdet, vi kalder paa — det er det, vi trænge til. „Arbejder for os,“ siger han, „hjælper os, at vi kunne have gode og stadige Kirkegængere, at vi kunne mødes med værdige Gjæster ved Herrens Bord, at vi kunne samle om os en vel forberedt Ungdom, at vi kunne komme til at øve Sjælesorg¹⁾.“ Ja, det er for at hidføre, fremskynde dette Arbejde i al Fald i sin Menighed, at han bogstavelig vender sig til hver Enkeit, næsten med Navns Nævneelse. „I Mænd og Hustruer,“ siger han²⁾, „gjøre I det? Lade I Kristi Ord bo rigelig iblandt Eder? Stræbe I trolig med hinanden, at det kan komme til at bo i Eders Hjerter? I Fædre og Mødre, lære I Eders Børn at tænke paa deres Skaber i deres Barndoms Dage, lære I dem at elske den Herre Kristus og at bede i hans Navn? I Lærere og Lærereinder, stræbe I med de Børn, der ere Eder betroede, at de maa være i Vorherres Naade og Kundskab? I Husfædre og Husmødre, antage I Eder ogsaa Eders Tyende, saa I have Omsorg for deres Sjæle³⁾?“

Mulig en og anden her havde ventet en nærmere Angivelse af de Arbejder, der saaledes ville foreligge. Paulli har dog ikke indladt sig derpaa, sikkert i rigtig Erkjendelse af, at som Kjærligheden, det inderste Motiv

¹⁾ Taler i Kirken og ved særeg. L., p. 430.

²⁾ Ib., p. 431.

³⁾ Ib., p. 431.

i al Kristendom, i sig er uendelig og derfor ogsaa altid vil aabenbare sig i en Uendelighed af Former, allensund, „at hvor Herrens Aand er, dér er Frihed“ (2 Kor. 3, 17), saaledes vil netop en bestemt Anbefaling af disse eller hine Former, saa langt fra fremhjelpe Livet, at det tvertimod, hvad oftere har vist sig, vil føre til aandløs Efterligning i stereotyp Gjentakelse af det, der ifølge sin Natur netop ikke er bestemt til Gjentakelse, men faar sin Betydning alene ved det nye, det fører med sig.

Ikke desto mindre har Paulli selvfølgelig en klar og bestemt Følelse af Beskaffenheden og Karakteren af de Arbejder, der her maa udføres, og har tydelig nok angivet os dem. Hvad der gjælder i Naturens Rige, siger han¹⁾, at saalænge Jorden staar, skal Sæd og Høst ikke aflade, det samme finder sin Anvendelse i Naadens Rige, at saalænge der er Menneskeøren til at høre og Menneskehjerter til at tro, skal Kristi Evangelium bevise sig som en Guds Kraft til Salighed for hver den, som tror, ja skal bevise sin Kraft i Udførelsen af det dobbelte Arbejde, det at saa og det at høste. — At saa, det er at gjøre det forberedende Arbejde, at Mennesker kunne komme til at tro, og Kristus bo i deres Hjerter. Naar Du lærer Barnet at kjende den eneste sande Gud og den, hvem han udsendte, Jesus Kristus, da saar Du. Naar en Ordets Tjener kommer til en Menighed, hvor der hersker Ligegyldighed mod det hellige og aandelig Død, og han maa begynde med forfra at lære de verdslig-sindede, hvad der tjener til deres Fred, maa begynde med at vække deres Samvittighed og lære dem at spørge: hvad skal jeg gjøre, at jeg kan blive salig? og han da bringer dem Ordet om og fra Kristus for at føre dem til ham — da saar han. At høste, det er at virke for at fuldende Arbejdet for Kristi Evangelium. Naar Du gjør den glædelige Erfaring, at Guds Naade har ikke været forgjæves, det være sig nu imod den enkelte Sjæl

¹⁾ Taler i Kirken og ved særeg. I... p. 4:6.

eller et Menighedssamfund, da høster Du. Naar Du samler dem, som ville høre Herren til, for at Ingen ved at staa alene skal lide Skade paa sin Tro og sit Haab, naar Du hjælper til at bevare Troens og Kjærlighedens Liv, naar Du ser dette Liv udvikle sig i altid større Skjønhed og Kraft, det være sig i et enkelt Menneske, det være sig i det huslige Samfund eller i Menighedens Samfund, da høster Du. Spørger Du, hvilket der er sværest, at saa eller at høste, da svarer jeg Dig: begge Arbejder ere svære. Høstmanden maa bære Dagens Byrde og Hede saavel som Sædemanden. Spørger Du, hvilket der er mest fornødent, at saa eller at høste, da svarer jeg Dig: begge Arbejder ere lige fornødne. Dersom Ingen saar, kan heller Ingen høste, og dersom Ingen høster, da er Sædemandens Arbejde spildt ¹⁾).

Men det ejendommelige for Paulli — det, der betegner Fortrinet i hans Konfessionalisme, er netop den levende Følelse af Arbejdets Enhed. „Vort Embede,“ siger han, „er blevet et andet“ og peger dermed i Virkeligheden paa Præstedømmets Almindelighed. I samme Forstand kunde han have sagt: vort Arbejde er blevet et andet, er fra Enkeltmands blevet Menighedens. „Andre have arbejdet, og I ere indkomne i deres Arbejde“ ²⁾), ja, netop dette er, hvad al sand Konfessionalisme, ogsaa Paullis, tilsigter — som fordem Herren at vende vort Blik mod de svundne Tider og lære os paa engang Troskab og Ydmyghed i Arbejdet. „Vistnok, herudi er hint Ord sandt: En saar, en anden høster. Men dette er sagt os til Formaning, for at vi skulle tage den Del af Arbejdet, der gives os, og ikke spørge, om det er den Del deraf, vi helst ville have, men gjøre den med Troskab. Tilsidst udjævnes dog den hele Forskjel, som viser sig i dette jordiske Liv. Arbejdet for Kristi Evangelium afsluttes først i det evige Liv, det er Laden,

¹⁾ Taler i Kirken og ved særeg. L., p. 427.

²⁾ Ib., p. 428.

hvori Høsten af de frelste Sjæle indsamles, og hvo, som saar, naar han gjør det som den tro Tjener, han indgaar ogsaa til det evige Liv og skuer der sit Arbejdes Frugt og faaer saaledes den samme Løn som den, der høster.

„Andre have arbejdet“. — Hvilke Syner stege frem, da Herren talte disse Ord! Dér sad han ved Jacobs Brønd og skuede ud over de Egne, hvor Guds Riges hellige Minder svævede over hver en Plet. Dér havde Patriarkerne vandret, dér havde Abraham bygget sit Alter og prædiket Herrens Navn, der havde de Guds Mænd, Profeterne Elias og Elisa, opløftet deres mægtige Røst og forkyndt den levende Gud — og de forsamlede sig for Aandens Øje fra alle Aarhundreder, de hellige Konger og Profeter, de hellige Mænd og Kvinder i Guds udvalgte Folk — de havde arbejdet i den store Udsæd for Kristi Evangelium lige fra Abraham, som frydede sig, at han skulde se hans Dag, indtil Johannes den Døber, der forkyndte: Han staar midt iblandt Eder den, I ikke kjende. „Andre have arbejdet“ — ja, hvo tæller, hvo nævner Eder alle, som fra Ansgars Dage indtil denne Dag have arbejdet i vort Folk, arbejdet i Kirker og Skoler og Huse for Evangeliets hellige Sag. Vi tænke paa Eder, I vor Kirkes Fædre og Lærere, hvis Navne nævnes med Velsignelse fra Slægt til Slægt, men vi tænke ogsaa paa Eder — I, som vi ikke vide at nævne, men hvis Navne ere skrevne i Himlen. Vi be- kjende i Ydmyghed: vi ere indkomne i Eders Arbejde, vi høste det, I have saaet¹⁾).

Ja, det er Naadegaven, Velsignelsen — Trøsten, uden hvilken, som det er sagt, aldrig nogen er gaaet fra Paulli, og vi tør vel sige, endnu heller aldrig skal gaa fra ham, at hvad det i Guds Rige kommer an paa, er ikke de store Gaver, ikke engang de store Resultater, men at vi maa befindes tro i det, hvortil vi

¹⁾ Taler i Kirken og ved særeg. L., p. 430.

sattes, at det er det samme Arbejde og den samme Løn, at vi derfor maa lære bedre og bedre at takke Herren, der undte ogsaa os at arbejde i hans Gjer-ning, og komme til at glæde os tilhobe, „baade den, som saar, og den, som høster¹⁾.“

¹⁾ Taler i Kirken og ved særeg. L.. p. 428.

N. G. Blædel.

I. Det var i Midten af Halvtredserne, at Blædels Navn var paa alles Læber. Dønningerne gik endnu højt efter den Storm, S. Kierkegaard havde rejst mod Kirke og Gejstlighed, anklagende disse for helt at have forvansket, hvad han kaldte „ny Testamentes Kristendom“. Som Grundtvig i sin Tid med sin Dimisprædiken: „Hvi er Herrens Ord forsvundet af hans Hus?“ rystede Samtiden op af den aandelige Søvn, hvori den befandt sig, saaledes blev det en Menneskealder senere det forstærkede Raab fra Kierkegaard: „Hvi er Kristendom forsvundet fra Jorden?“ der frembragte lignende Virkninger, kun i endnu højere Grad, idet mange derved netop førtes bort fra Herrens Hus, førtes til at antage, at hvad der skulde fæstne og styrke dette hernede — Kirke og Gejstlighed, i grunden var tomme og forældede Former uden samlende Kraft til at frelse og bevare de Enkelte.

Da lød Blædels Røst med Kraft til netop at drage Tilhørerne sammen i saa store Skarer, at man bogstavelig maa gaa hundrede Aar tilbage — til Biskop Herslebs Dage, for at finde Mage hertil¹⁾, og det paa samme Tid han som Sjælesørger fandt rig Lejlighed til at paavirke og beskæftige sig med de Enkelte, enten i dissers private eller i sit eget Hjem, hvor han søgtes saa uafsladelig, at

¹⁾ N. M. Petersen: Den danske Litteraturh. IV, p. 193.

man har sagt, at Klokken paa hans Dør igrunden aldrig stod stille¹⁾). Netop dette hører efter vor Mening til noget af det fortjenstfuldeste hos Blædel, at han i hine Dage, da saa mange begyndte at se paa Kirken som paa „Saltet, der havde mistet sin Kraft“, ved sin Forkyndelses samlende Virkninger og hele præstelige Vandel blev den praktiske Protest saavel mod Rationalisternes, som navnlig mod Kierkegaards hele „Enkeltmandskristendom“, ja, at han paa en Tid, hvor de kirkelige Ordførere udmærkede sig mere ved Tavshedens Guld end ved Talens Sølv, atter og atter fra sin Prædikestol kraftig tog til Gjenmæle mod den „sygelige Aandsretning“, der vil overflødiggjøre Kirken og da navnlig Præste- og Lærerstand, og tvertimod paaviste, at det kun er gennem disse, at den Enkelte overhovedet vindes for Guds Rige og bevares i dette.

Vi kunne da allerede foreløbig sætte det ejendommelige ved Blædels Forkyndelse i det Hele i Fremhævelsen af Samfundet, af Kirke og Menighed, og er han end ikke den første, hvem det blev givet ret at slaa til Lyd for disse, saa har han dog ved den glødende Begjstring og Veltalenhed, hvormed han idelig vender tilbage hertil, i høj Grad bidraget til at give hele den nyere Kristendomsforkyndelse sit ejendommelige Præg.

„Vi vide vel,“ siger han²⁾), „at Herren den Almægtige og Alkjærlige kan sende sin Aand til hvem han vil, kan sende den til den Enkelte, om han end er i Ensomhed. Men Aanden er dog først og fremmest Menighedens Aand; som den har stiftet den kristelige Menighed og skabt det kristelige Menighedsliv, saa benytter den sig især af dette for at vække Livet i det enkelte Menneskehjerte. Ja, det er vidunderligt, og det har langt mere at betyde, end alle Ord kunne sige, hvilken velsignende, befrugtende og opbyggende Virk-

¹⁾ W. Hjort: Blædels Livsbillede, p. 80.

²⁾ 24 Prædikener 1855, p. 123.

somhed der er knyttet til Menighedslivet. Verden, som i sit inderste Væsen alene er opfyldt og behersket af Egennytte, kjender og fatter ikke Samfundslivets Velsigelser; kun fælles Fordel, Klogskab og Egenkjærlighed skaber for en kortere eller længere Tid en Forbindelse, der dog er løs og uden noget dybere og inderligere Samfund, men hvor Kristi Aand bor, dér er Enhed og Inderlighed; hvor en Menighed virkelig samler sig i Jesu Navn til fælles Andagt, til Ordets Hørelse og til Sakramenternes hellige Brug, hvor Kristne endrægtig ere forsamlede i én Tro, ét Haab, én Herre, én Aand — sandelig dér skal en Aand udvikle sig, som med sine levendegjørende Strømninger skal befrugte de enkelte Sjæle og gaa med et evigt Livs Luftninger gennem det hele Samfund. Ønske vi derfor alvorligt og inderligt, at den Helligaands Naadefylde skal udgyde sig over os, visselig, da er det den første Fordring til os, at vi endrægtig maa være tilsammen, at vi mere og mere slutte os sammen til en virkelig, levende Menighed, der er forbunden til Aandens Enhed i Fredens og Kjærlighedens Baand.“

Allerede heri ligger indirekte Forsvaret mod alle Angreb paa et ordnet Kirkesamfund og den saa ofte udtalte Foragt for en kristelig Præste- og Lærerstand. „Jeg véd vel,“ fortsætter derfor Blædel¹⁾, „at dette rent og rundt ud at foragte og forkaste den kristne Lærerstand, endog bliver anset som noget stort i vore Dage, som Tegn paa udmærket, kristelig Iver og Gudfrygtighed, men jeg véd ogsaa, at Guds Ord oplyser os om, at dette kun er Tegn paa Vantro, paa Hovmod, paa Forkastelse af Herren selv.“ „Vi vide,“ siger han²⁾, „at ikke blot Kristendommens aabenbare Modstandere, men ogsaa de, som kalde sig dens sande og trofaste Venner, paastaa, at den rene, uforfalskede og utilslørede Kristen-

¹⁾ Postil. p. 273.

²⁾ Ib., p. 382.

dom, „det nye Testamentes Kristendom“, er uddød iblandt os, at vor saakaldte lutherske Kirkeafdeling ikkun er en Ruin af fordums Herlighed, at den er blottet indtil Grundvolden, og at Herren har flyttet sin Lysestage bort fra det danske Folk. De udtale derfor dristigt, at Helvedes Porte have faaet Magt over Herrens Menighed, at hele den nuværende Kristenhed ikke har nogen som helst Adkomst til de Forjættelser, Kristus har skjænket de Troende, og at det derfor ikkun er Præstebedrag og Præstesnak, naar der endnu tales om Vorherre Jesu Kristi Kirke og om den Helligaands Gaver iblandt os. Var denne forfærdelige Dom over vor Kirke virkelig Sandhed, se, da maatte vi alle kaldes Daarer, som samle os for at helligholde en Pintsefest, hvor ingen Pintsefest kunde holdes, og da vilde ogsaa jeg opløfte min Røst med Magt iblandt Eder og tilraabe Eder: Lad os fly bort fra det Samfund, som den Helligaand har forladt, thi dér er kun Døden at finde.“

„Dog, Gud være lovet, endnu samler Evangeliet, som i Apostlen Peters og i Ansgars Dage, Troende omkring sig; ogsaa blandt os er der Mænd og Kvinder, der aabne Hjerterne for det, og disse Troende, disse Guds Børn danne de Helliges Samfund her i Verden, hvor vidt de end ere adspredte, og i hvilken jordisk Stilling de end findes. Derfor kunne vi endnu holde Pintse i Danmark.

Vel er der dem, der udbryde: „men denne Menighed, ingenlunde en Brud uden Plet og Rynke, er det Kristi Menighed? Denne Ager, hvor Klinte voxer blandt Hvede, er det Guds Søns Ager? Og de store, overordentlige Naadegaver, som fandtes hos den første Menighed, hvor ere de?“ Og idet de blive hængende fast i disse Spørgsmaal, forlange de en Menighed uden nogen Brøst og Skrøbelighed — en Hvedeager, hvor ikke en eneste Klinteblomst er at skimte, men hvor hvert Hvedestraa bærer det fulde Ax og de vægtige Kjerner — en Menighed, som dog aldrig endnu har haft Tilværelse her paa Jorden. I Forargelse over Menighedens nuværende

Tilstand tage de det nye Testamente i deres Haand, og idet de udrive enkelte Steder derfra, udtale de Forkastelsens Dom over den bestaaende Kristi Kirke, og idet de enøjede stirre sig blinde paa den første kristne Menigheds Herlighed, overse de alle dens Skyggesider. Thi selv den apostoliske Menighed var, endog med sine overordentlige Naadegaver, dog en Ager, hvor megen Klinte voxede tilsammen med Hveden. Vi ville, sige de, leve som de ensomme Kristne, og de ere da midt i Forargelsen. Men hvo, som forarges paa Legemet, forarges ogsaa paa Legemets Hoved, og hvo, som dømmer Menigheden, dømmer ogsaa Menighedens Herre. De forstaa heller ikke, at det ensomme Træ i Ørkenen forkrøbles og hensygner, og at kun det Træ, som staar omhegnet og omfaret af andre Træer, kan have en frodig Væxt og udfolde en løvrig Krone. Nej, Kristendommen vender sig vistnok til den Enkelte, men netop for at optage denne Enkelte i de Helliges Samfund. Om vi end derfor maa bekjende, at Livet i vore Dage ikke er saa fyldigt og kraftigt som i de første kristne Tider, og som det skal blive i de sidste Tider, saa bekjende og tro vi dog tillige i Frimodighed, at vor Menighed er en sand og virkelig Guds Menighed, fordi den har Troen, Daaben, Aanden, Haabet og Herren tilfælles med den Menighed, den Helligaand selv stiftede¹⁾."

Den Helligaand selv. Ja, vi kunne maaske sige, at netop dette er det ejendommelige ved Blædels Forkyndelse, at medens saa mange af de samtidige og tidligere Prædikanter overvejende skildrede os den Helligaand som Troens, Haabets, Trøstens, Kraftens og Styrkens Aand for den Enkelte, saa er han utrættelig i at vise og fremstille os den som Samfundets Aand — som den, der gives i Menigheden og kun dér alene. Det er i den Forstand, han udbryder: „Det er Aandens Rige, hvori vi

¹⁾ Postil, p. 27—28.

Kristne nu leve“¹⁾ — en Bemærkning, der maaske bringer en og anden til at studse, indlevet som han er i et Raisonnement, vi saa ofte har hørt godkjendt, det nemlig, at medens man tidligere i det højeste drev det til Troen paa den første Artikel, paa Guds Forsyn, og saaledes vel egentlig levede i Faderens Rige, saa leve vi i vore Dage, da Jesusforkyndelsen, den anden Trosartikel, lyder med en Kraft som ingensinde tilforn, i Sønnens Rige, men ved Dagenes Ende, naar vi omskifte de jordiske med de himmelske Boliger, naar vi ikke længer ere i den stridende, men i den triumferende Kirke, da skal den tredie Trosartikel komme til sin Ret, da skulle vi først ret egentlig leve i Aandens Rige. Siger saaledes ikke Monrad²⁾: „Ja, vel er den Helligaand en mægtig Aand, der ej alene vil herske i de enkelte Sjæle, men i alle de smaa og store Samfund, der bo paa Jordens vide Kreds. Men ak, hvor langt er der ikke endnu tilbage? Ej er der Tegn til, at Syndens Styrke svækkes, og at Livets Magter trænge sejrrig frem“ — at han, man har kaldt den store Ubekjendte, virkelig skal blive kjendt. Men dog — hvem føler ikke, at Blædel har Ret, og at Guds Ord giver ham Medhold? Hvor rigtig siger han ikke: „Sønnens Rige kommer ved hans Aabenbarelse i Herlighed, Faderens Rige, naar Sønnen har lagt sig selv og alle Ting under Faderen, og Gud er bleven alt i alle (1 Kor. 15, 28). Og just fordi vi nu befinde os i Aandens Rige, saa at hele den kristne Menighed lever af, i og ved den Helligaand, der alene kan forene os med Faderen og Sønnen, just derfor er det uundgaelig nødvendigt, at skal Du frelses dertil, da maa Du begynde med Samfundet (o: med den Helligaand), maa begynde som et levende Lem, en levende Sten i den aandelige Tempelbygning, som er Menigheden. Vi forvente altsaa ingen ny Pintse, men hvad vi forvente, og hvad vi bede om, er

¹⁾ Postil, p. 379.

²⁾ D. G. Monrad, Postil 306.

dette, at vi maatte blive modtageligere for Pintsens Aand, for den Helligaands Naadevirkninger og Naadegaver¹⁾).

2. Paa den anden Side er det saa langt fra, at Blædel ved at henvise Individet til Menigheden vil forringe eller svække det personlige Ansvar, at han tvertimod overalt fremhæver Kristendommen i lige Grad som Samfundets og den Enkeltes Sag. „Hvad Kristus er for Menigheden,“ siger han²⁾, „det er han ogsaa for de Enkelte. Som han holdt sit Indtog i Kirken, vil han endnu holde det i ethvert menneskeligt Hjerte.“ Uafladelig minder Blædel os herom, tydeligst maaske i Udlægning af Prædikerens gamle Ord: „Forvar din Fod, naar Du vil gaa til Herrens Hus.“ I Guds Rige, siger han³⁾, vender Velsignelsen sig til Dom, naar det hellige ikke bliver brugt paa rette Maade. Det er derfor saa ansvarsfuldt at gaa i Guds Hus, thi det kommer an paa, hvorledes Du gaar ind deri, eller rettere, hvorledes Du er dér, og hvorledes Du gaar bort derfra, hvorledes Du hører Ordet, om Du bevarer det i dit Hjerte og lever derefter. Du kan aldrig gaa ud af Kirken, som Du gik ind i den, din Kirkegang maa enten have været til Fremgang eller til Tilbagegang for dit aandelige Liv. Derfor siger Guds Ord: „Forvar din Fod, naar Du vil gaa til Herrens Hus“ — peger med andre Ord paa Forpligtelsen, Du paatager Dig ved at komme der, og om Du end i Letsindighed skulde ville glemme den — Gud glemmer den ikke. Mange af vor Tids Mennesker gaa i Kirke og tage kun det forfærdelige Ansvar, ikke Velsignelsen med derfra; de have med Vanen faaet et Øre, hvormed de høre Guds Ords Fordringer og høre dem dog ikke, hildede i den Indbildning, at det meste af, hvad der siges i Kirken, hører denne, ikke Livet til. Virkeligheden, siger man, svarer saa langt fra til Kristendommens Fordringer, at

¹⁾ Postil, p. 379.

²⁾ 24 Pr., p. 334.

³⁾ Ib., p. 268.

det vilde være den største Uklogskab at begynde paa at leve efter dem. Men det er netop det, der er Kristi Fordring til Dig, at Du i dine Livskredse omdanner den ukristelige Virkelighed, og det er det ansvarsfulde ved at gaa i Kirken, at Du ved at høre Ordet bliver forpligtet til at gjøre det først hos Dig selv, dernæst hos dem, Du kan faa Indflydelse paa.“

Det er da paa engang Samfundsglæden og Alvoren i det personlige Ansvar, vi finde fremhævet hos Blædel, men det ene som det andet hidrører i Virkeligheden for en stor Del fra det dobbelte, dels positive, dels negative Forhold, hvori han fra Begyndelsen af strax stiller sig til S. Kierkegaard, der netop nu fremtraadte. „Sandheden er Subjektiviteten,“ „Sandheden er Lidelsen,“ „hver sejler over Verdenshavet i sin egen Kajak“ — disse og lignende Udtalelser vakte hos Blædel som hos saa mange baade Antipathi og Sympathi, baade Modsigelse og Samtykke. Han følte, at Menneskets Samfundstrang, maaske den dybeste, der er vor Natur indplantet, her paa det føleligste blev krænket, paa samme Tid som den idelige Appel til Individet, uafslædig varierende, at det til syvende og sidst ikke er Mængden, men de Enkelte, der frelses og fortabes, mægtigt baade greb og inspirerede ham. Det er derfor vistnok ogsaa en ganske rigtig Bemærkning, at Faa har haft større Indflydelse paa Blædel end Kierkegaard¹⁾, kun at man maa tilføje, at Faa ogsaa have vidst som han at forene de Kierkegaardske Paradoxa med de Korrektiver og Begrænsninger, der her ere nødvendige. Man tænke saaledes paa Kierkegaards idelige Fremdragelse af Lidelsen. Ingen, siger Kierkegaard, er en Kristen, som ikke bliver bespottet, forhaanet og forfulgt. Var Menigheden (som den nu er) derfor Herrens Menighed, da maatte den stenes og korsfæstes, forfølges fra Stad til Stad og intet blivende Sted have paa Jorden, medens den nu, verdsliggjort og

¹⁾ W. Hjort, a. Skr.

aandløs, indretter sig saa hyggelig og godt her i Verden, som om den ret havde hjemme her. „Der er en vis Heroisme heri,“ siger Blædel¹⁾), „men mon denne Heroisme ikke ogsaa vilde have forarget sig over den apostoliske Menighed, om hvilken der staar, at den havde Yndest hos alt Folket, og at Herren daglig lagde nogle til Menigheden, som lode sig frelse, og mon dette efter Lidelse sukkende Sværmeri ikke ogsaa vilde have taget Forargelse af Kristus selv, da alt Folket hang ved ham og hørte ham og udbød: „En stor Profet er oprejst iblandt os, og Gud har besøgt sit Folk“? Lidelsernes Tid kom for Kristus, da de efter Faderens Raadslutninger skulde komme. Trængselens Tider med Forfølgelser og Lidelser kom ogsaa til den første Menighed. Vent kun, de kunne ogsaa komme til os. Men lad os ikke foregribe Herrens Raadslutninger og ikke overse, at den egentlige kristelige Lidelse er indvortes, er Kjødets Korsfæstelse.“

Men Ingen, der kjender noget til Kierkegaards religiøse Standpunkt, tvivler om, at det netop er dette, der udgjør Nerven i hans Askese, og at det er dette, der saa mægtigt drager alle dybere Aander, ogsaa Blædel, til ham. Hele hans Inderliggjørelse af Kristendommen, hans Fremhævelse af dens subjektive, individuelle Side af Valget, det store Enten-Eller, af Forskjellen mellem at være og kaldes Kristen, af Lidelsen, Forfølgelsen, Forhaanelsen som alle sande Kristnes uundgaaelige Lod — hvem gjenfinder ikke alt dette, stundom Ord til andet, i Blædels Forkyndelse? „Vel er det ikke længere saaledes,“ siger han²⁾), „at Guds Tjenere her blive ihjelslagne som i de apostoliske Tider, eller som det endnu sker i Hedningelandene, men dog er det endnu saaledes, at den Verden, der med stolt Tillid kalder sig en kristelig Verden, spotter og haaner Korssets Ord og anser den alvorlige og indtrængende Opfordring til Bod og Omven-

¹⁾ Postil, p. 28.

²⁾ 12 Pr., p. 83.

delse som en Daarskab og en overspændt Fordring.“ Ja¹⁾, „det er det store kristelige Enten-Eller, der maa frem i afgjort Betydning, enten med Kristus eller mod Kristus²⁾.“ Vil Du være en Kristen, „da siger jeg ikke, at Du skal komme vidt i Verden eller opnaa timelig Fordel og Ære blandt Menneskene, thi Kristus siger det modsatte — siger, at Du skal blive ringeagtet, ja bespottet og forfulgt. Vil man staa sig godt med Verden, da maa man have saa lidt at gjøre med Kristus som muligt, thi Kristus og Verden ere endnu Fjender. Hans Ord gjælde endnu: mit Rige er ikke af denne Verden. Forsøg at være en Kristen, at være fattig i Aanden, sagtmodig, fredsommelig, hungrende og tørstende efter Guds Naade, Alles Tjener, forsøg at opfylde Kristi Fordringer uden disse Vantroens Fortolkninger, der stjæle Livet af hans Ord og gjøre dem til nogle matte, halvdøde og udmavrede Klogskabsregler, forsøg paa ikke at halte til begge Sider, ikke at skikke Dig lige med Verden og tale den efter Munden, med et Ord, forsøg at efterfølge Kristum — visselig, Du skal endnu den Dag idag blive til Spot, og om Du end ikke kommer til at bære en Stefanus' eller en Paulis Martyrklædning og at ihjelslaas for Kristi Navns Skyld: Menneskenes Domme skulle dog hudflette dit Navn og din Stræben, og din hellige Alvor skal af Verden blive forhaanet og tillagt Hykleriets Navn. Vor Tid slaar ikke Kristi Vidner ihjel, dertil er den bleven for dannet eller for fejsk, den har fundet paa en læmpeligere og sikrere Maade — den spotter Kristi Vidner. Og for mange er Spot og Haan værre og farligere end Døden. Halvhed, — det elsker Verden, Kristi Navn, det maa Du bære, men være en Kristen i Aand og Sandhed, nej, det er endnu uklogt og oprørende. Lunkenhed — det lider Verden: nu og da, ved enkelte højtidelige Lejligheder at bruge en kristelig Talemaade

¹⁾ 11 Pr., p. 175.

²⁾ Postil, p. 206.

og følge en kristelig Skik, det kan Du, men at være brændende i Aanden, daglig at leve i Kristendommen, frit for Verden at bekjende din Sjæls Tro og dit Hjertes dybe Tak for Frelsen i Kristus Jesus — det er endnu en farlig Sag.“

Og dog er det ufravigelig netop det, Herren forlanger af Dig — at Du helt skal tilhøre ham. „Han har intet at gjøre med dem, der baade ville holde sig til ham og til Verden, intet at gjøre med de tusinde og atter tusinde Navnkristne, hvorefter vor Tid er opfyldt. „Hvo, som skammer sig ved mig og mit Ord blandt denne vanartige og syndige Slægt, siger han, ved ham skal og Menneskens Søn skamme sig, naar han kommer i sin Faders Herlighed med de hellige Engle¹⁾.“ Men ak, udbryder Blædel²⁾, „det at være en sand Kristi Discipel er jo snart kun et Sagn fra Oldtiden. Hvor findes nu de Mennesker iblandt os, som med Glæde ville lide alt for Jesu Navns Skyld? Hvor ere de, der uafslædig i Gudfrygtigheds Øvelse fornægte Verden, korsfæste det gamle Menneske og forarbejde deres Sjæls Saliggjørelse under Frygt og Bæven? Hvor i Verden findes det apostoliske Liv og de apostoliske Naadekræfter? Det er Nutidens store Synd, at der er saa megen kristelig Kundskab, men saa lidt kristeligt Liv, ikke Kundskaben, kun Livet, kun Troen frelser“³⁾ — i en vis Forstand, ikke Verdens Venskab, men dens Fjendskab. Den Dag, siger Blædel med en ægte Kierkegaardsk Vending, da Kristendom og Verden slutter Venskab, er Kristendommen afskaffet. I de hedenske Tider slog man de Kristne ihjæl, og dette kunne vi forstaa, thi Hedningene vilde ikke være Kristne, hadede dem tvertimod, fordi de vidnede imod dem, at deres Gjeringer vare onde. men nu kalder Verden sig selv kristelig, sætter endog en vis Ære i dette Navn, og naar den

¹⁾ 24 Pr., p. 242. jvf. Postil. p. 568.

²⁾ 24 Pr., p. 8.

³⁾ Ib., p. 8.

saa opdager noget virkeligt kristeligt, spotter og fordømmer den det, og saaledes fordømmer den sig selv¹⁾.“ „Lad os dog ikke fornægte den Herre Kristus hverken af Frygt for Verden eller af Kjærlighed til den, men be-
kjende ham aabenbart og hemmeligt, baade naar Men-
neskenes Øjne hvile paa os, og naar vi ere ene for
Guds Aasyn²⁾.“

3. Hvem ser da ikke, at hvorvel Blædel i sin Be-
tragtning af Samfundet, af Menigheden, afgjort skiller sig
fra Kierkegaard, saa er der dog i Opfattelsen af „den
Enkelte“ atter saa meget, der knytter dem sammen igjen?
Selv kalder Blædel sig en Discipel af Martensen, dog
indrømmer han, at der fra Kierkegaards Skrifter er ud-
gaaet en „uberegnelig opvækkende Aand over Præ-
sterne³⁾“, ja man kan vel sige, at det ejendommelige for
Blædel er netop at kunne forene de Modsætninger, der
ligge i disse tvende Navne — Martensen og Kirkegaard,
Romantiken og Anti-Romantiken, og det, fordi han, som
man rigtig har bemærket, væsentlig er en eklektisk
Natur⁴⁾. Dog er dette jo kun en formel Bestemmelse,
der i sig intet siger om selve Indholdet af denne hans
Natur, intet, naar man spørger om, hvorfor han da er
eklektisk? Her kan man i Sandhed kun give det simple
Svar: fordi hans Natur efter sit inderste Væsen er kjær-
lig. Al sand Eklekticisme viser tilbage til Hjertet. Kjær-
lighed, staar der, fordrager alt, tror alt, haaber alt, taaler
alt, og hvorfor? uden fordi den udvælger, er eklektisk,
véd overalt at finde det gode, er langmodig, er velvillig,
har Plads til alle, fordi den har Brug for alle, med andre
Ord aabenbarer sig som Kjærlighed, ikke blot til de
Enkelte, men til Samfundet. Men netop dette er et
Grundtræk hos Blædel. Han véd, at hvor dybt falden,

¹⁾ Postil, p. 369.

²⁾ Ib.

³⁾ Förhandl. vid andra skandinav. Kyrkomötet, p. 45.

⁴⁾ W. Schousboe om Blædel i biogr. Lexikon, W. Hjort, a. Skr., p. 52.

ensom og forladt et Menneske end kan være — dog er der endnu et Samfund, Menigheden, rede til at frelse ham, om han overhovedet vil lade sig frelse. Derfor har han det lyse Syn, og har beholdt det, ikke blot fordi Gud undte ham det som en Naturgave, men ogsaa undte ham i Livet at blive en lykkelig Mand.

Enhver, der har nogen Erfaring, har kjendt Individet, der ligesom fra Fødselen af ere komne paa Skyggesiden, der, skjøndt i Besiddelse af Talent, alligevel bestandig leve paa Siden af Livet uden egentlig nogensinde at komme ind i det. Til disse hører Blædel ikke. Tvertimod, forunderlig baaret oppe af Lykken og Omstændighederne, har han fra Vuggen til Graven færdedes i Sol-skin, ja, de faa Skygger, der faldt paa hans Vej, synes kun at have været til for yderligere at forhøje Virkningen af dette. Hans kloge og dybt følende Hustru ser det med Forundring. „Forstaar Du ikke,“ skriver hun til sin Søster¹⁾, idet hun skildrer denne sit nye Hjem i Præstegaarden paa St. Anna Plads, „forstaar Du ikke, at man ligesom maa staa stille, se tilbage og fremad og spørge Vorherre: Kan ogsaa dette vedblive?“ Jo — det vedblev²⁾. Altsaa: alt Smil og Solskin. En god, stærk Natur som Vuggegave: „mens sana in corpore sano“ — kjærlige, trofaste Forældre, Opdragelse i et lykkeligt, troende Hjem, fri og uhindret Adgang til dannet og intelligent Omgang, ligestemte Søkende, let og fornøjelig Skolegang, humane og begavede Lærere, brave Kammerater, Studenter- og Universitetsliv i Begyndelsen af vor politiske Frihedstid og den æsthetiske Perodes Guldalder, intet Besvær med Valg af Embedsstudium, da Præste-

¹⁾ Hjort, p. 85.

²⁾ Ser man ud over Blædels Liv, saaledes som det er skildret af en Ven (Hjort a. Skr.), synes han bogstavelig ikke at have haft anden Modgang end et „Non“ i latinsk Stil til Artium hos Madvig, der forøvrigt synes at have været ligesaa ulykkelig derover som han selv (a. Skr., p. 8). Til Gjengjæld fik han næste Aar præ ceteris til anden Examen. Saaledes var denne Sorg slukket.

gjerningen alt fra Barndommen af stod som Haab og Ideal for hans Digten og Stræben, hurtig og god Tilendebringelse af sine Studier og endnu hurtigere Erhvervelsen af sin unge Kusines Ja til at dele hans Lykke — hende, der i Begavelse var ham fuld jævnbyrdig, maaske overlegen, derefter Ansættelse i en til Dels uafhængig Stilling med godt Udkomme i rige Omgivelser og i en henrivende Egn, faa Aar derefter Grundlæggelse af eget Hjem og saa i 33 Aars Alderen Præst i København under en Tilslutning, ja Tilstrømning hele Livet igjennem, der vel maa kaldes enestaaende, medens i Hjemmet Sønner og Døttre voxe op sunde og lykkelige som Forældrene, paa samme Tid som Anerkjendelse af enhver Art bliver ham til Del, indtil han saa tilsidst dør, før Alderdom og Svækkelse indtræder, omtrent samtidig med sin elskede Hustru og med et Eftermæle, der har indskrevet hans Navn blandt Nationens bedste — hvem vil ikke ligne dette Liv med en solbeskinnet Dag? Og dog en Dag fuld af anstrængende Arbejde. Men ogsaa det hører til Blædels Lykke at have kjendt Glæden i dette, thi har han end kjendt dets „Sved“, saa synes „Tornene og Tidslerne“ — Forbandelsen, der følger med Arbejdet, med læmpelig Haand at være ryddet til Side paa hans Vej, med andre Ord: Medgangen bar ham, og han — taalte den, netop fordi hans Kjærlighed er den eklektiske, der i alt udvælger det gode, ogsaa i sin Ophøjelse at se sin Ydmygelse, i Guds Naades Nærhed at faa Syn for sin Synds Nærhed, at kunne sige med Peder: gak ud fra mig, jeg er en syndig Mand¹⁾, og saaledes netop at kunne taale alt, ogsaa det at bæres paa Hænder.

Og i denne Kjærlighedens Eklekticisme ligger hele Blædels lyse Syn paa Mennesker og det menneskelige gjemt, ja hans Sympathi med al Religiositet, selv om den er bragt paa Vildspor. Deraf blandt andet hans sjældne Gave til timevis, uden at trættes, at forhandle

¹⁾ Postil, p. 450.

med Sekterere og Sværmere og hans endnu sjældnere Gave til at overbevise disse¹⁾, ja hvad mere er, man kan sige, at næppe nogen dybere aandelig Retning er kommen indenfor hans Omraade, uden at han har modtaget Paavirkninger eller Impulser derfra. Det er jo saaledes bekjendt²⁾, hvorledes i ikke faa Aar Irvingianernes og Adventisternes Forventninger udøvede en dragende Magt over Blædel, og har han end ganske vist aldrig selv prædiket „en kjødelig Kiliansme“, saa fyldte Forventningen om et Herlighedsrige paa Jorden ham dog vedblivende med Glæde. Men i sig hvad er dette andet end netop Udtrykket og Udslaget af den levende Samfundsglæde, i Forudfølelse af alle Forjættelsernes Opfyldelse i Menigheden? Han peger paa Israels gamle Hjem, der nu ligger øde: Men, siger han³⁾, „engang skal det blive frugtbart som tidligere. Naar de omvende sig, tro paa ham, de korsfæstede, og hvis Blod de nedbad over sig og deres Børn, da skal Herren igjen gjøre Landet som en Edens Have, kalde paa Kornet og formere det. Det øde skal blomstre, og det visne skal grønnes, og Israel skal fornemme, at jeg er Herren deres Gud, som velsigner.“ Visselig, atter det lyse Samfundshaab, da Rekonstrueringen af den apostoliske Menighed, Samfundet efter sin Ide, fuldelig skal være naaet. Idelig kommer han tilbage hertil. Er det end vor Sorg, hedder det hos ham⁴⁾, at Aandens overordentlige Naadegaver ikke findes hos os, som de fandtes paa Apostlenes Dage, saa er det dog vor Bøn og Længsel, at Kirken atter kan agtes værdig til at smykkes med alle Aandens Prydelser og delagtiggjøres i sin oprindelige Herlighed, „at hvad den var i Begyndelsen, det skal den ogsaa blive i Fuldendelsen, da de apostoliske Tider vende tilbage, da Kirken skal staa i sin fulde, forklarede Pintsehøjhed“. Dette Haab

¹⁾ Hjort, a. Skr., p. 69.

²⁾ Hjort, p. 34.

³⁾ Postil, p. 214, 356.

⁴⁾ Ib., p. 387.

har Blædel aldrig sluppet¹⁾. Og hvem tvivler om, at naar han saa ofte gjør sig til Tolk og Talsmand for den saakaldte „tredie Retning“²⁾, der i hans Øjne „heldigt forener „den ældre og nyere Opvækkelse“, saa er det, fordi han i den nævnte Retning ser Samfundsfølelsen eller rettere Nødvendigheden af at slaa af paa „Ensidighederne“ tydeligst og klarest udtalt.

I Virkeligheden er det dette, han derfor anbefaler alle Yngre, baade Præster og Lægfolk, med følgende karakteristiske Ord³⁾: „Der kommer ofte i den unge, for Herrens Ære nidkjære Lærers og i den nylig opvakte Lægmands Hjerter noget af den Følelse, som om Kasteskovlen var givet dem i deres Haand for at gennemrense Herrens Lo og skille Avnerne fra Hveden, eller noget af den Nidkjerhedens Aand, som fandtes hos hine Tjenere i Evangeliet, da de udbrød: Vil Du, at vi skulle gaa hen og luge Klinten af? Men senere, uden at Nidkjerhedens Aand i nogen Maade svækkes, træder Besindighedens og Kjærlighedens Aand til for at udbrænde af Nidkjerheden Selvretfærdighedens urene Ild, som ofte kan ulme deri. Skrifterne oplade deres Indhold i en tidligere ukjendt Fylde, Livets Erfaringer aflægge deres Vidnesbyrd, Kirkens Historie kommer frem med sine store og uomstødelige Kjendsgjæringer, og, undervist af disse og af Herrens Aand, bliver Læreren betænkssommere.“

4. Og spørge vi: hvor er, hvor findes den Menighed, det Samfund, som hvis utrættelige Talsmand Blædel optræder, saa svarer han: „Som vort lutherske Bekjendelsesskrift siger: Der, hvor Evangelium rettelig forkyndes, og Sakramenterne rettelig forvaltes⁴⁾,“ med andre Ord i Kirken, i Templet — dér, hvor Guds Ord i Virke-

¹⁾ Udvidet Konfir. Underv. p. 896.

²⁾ Förhandl. vid Kyrkomötet i Lund, p. 50.

³⁾ Postil. p. 140.

⁴⁾ Ib., 383.

ligheden alene fuldbyrder Fadergjerningen, at samle Børnene, hvad Herren som 12 Aars Dreng jo allerede siger til sine Forældre: Vidste I ikke, at jeg burde være i min Faders Gjerning? Vend derfor tilbage, siger Blædel¹⁾, til Templet, til Faderhuset — dér taler han endnu sit levendegjørende Ord; dér rinder Evangeliets Kilder til Trøst og Vederkvælgelse for dit Hjerte og til Fremvæxt for Troen²⁾.”

Det er da til Menigheden som det store Frelses-samfund, at Blædel atter og atter viser tilbage, ja de tvende Valgsprog, han har sat over sine Prædikener: „Vi vide, at alle Ting tjene dem til Gode, der elske Gud,” og: „Jeg agtede mig ikke at vide noget iblandt Eder uden Jesum Kristum og ham korsfæstet“ — faa egentlig kun deres Betydning derved. Han tilstaar det selv. „Alt tjener dem til Gode, der elske Gud“ — „thi,” siger han, „det er i Hjorden, d. e. i Menigheden, han alene tugter, lærer, omvender³⁾.” „Spørger da Eder selv, om I ogsaa med fuldt Hjerte og i troende Tillid have sluttet Eder til Hjorden, saaledes som han fører den gennem den hellige almindelige Kirke paa den Sti, paa hvilken vore troende Fædre vandrede⁴⁾.” Og nu Korset. Visselig, siger Blædel⁵⁾, jeg véd kun et Sted, hvor der er Tilflugt og Frelse for en Synder — og det er under Korset, der udslettede Haandskriften, der var os imod.“ Men atter, hvor er dette Kors, eller rettere: hvor lyder Budskabet derom, saa man kan tro derpaa, uden netop i Menigheden? „Det er dér, det livsalige Evangelium skal prædikes for alle gjældbundne Tjenere, at Kristus har betalt deres Gjæld⁶⁾,” ja, hvad mere er, han selv forkynder det dér, naar han i Kjærlighedens hele Inderlighed aabner sine Arme imod os og siger: Kommer til mig alle I, som arbejde og ere besværede, jeg vil give Eder Hvile⁷⁾.”

1) Postil, p. 100.

2) Ib., p. 101.

3) Ib., p. 101.

4) Ib., p. 98—99.

5) Ib., p. 641.

6) Ib., p. 641.

7) Ib.

Det er da Menigheden, Blædel elsker, men enhver ser let, at hans Kjærlighed til den dybest er bestemt som Kjærlighed til det, ved hvilket den er stiftet og endnu opholdes og bevares — Ordet, om hvilket der staar, at det var i Begyndelsen, var hos Gud, ja selv var Gud, og med hvilket der i Sandhed altid maa begyndes overalt, hvor Kjærligheden overhovedet skal sejre. Der er i den Forstand noget johannæisk i Blædels Kjærlighed. Som Apostlen ikke blot hin Aften i Nadveren, men igrunden bestandig aandelig hviler ved Herrens Bryst, saa finder Blædel i Ordet den samme Hvile — ikke i et Brudstykke, et Uddrag, en Part deraf, men i det hele Ord, som vi maa have ubeskaaret, udelt — som Barnet, der ikke vil have den halve, men den hele Moder. Ja, saaledes er Blædel: den gamle Pagt, den nye Pagt, Profeter og Evangelister, Patriarker og Apostle, David og Paulus, Moses og Johannes, ingen kan han undvære, alle ere ham lige gode, forsaavidt han hos dem alle finder Guds Ord.

Her tyer han hen, eller rettere, herfra gaar han ud, og hertil vender han tilbage, her finder han sin Fred, sin Glæde — ikke saaledes, at han for Tanken her finder alle Gaader løste, tvertimod indrømmer han, at der i Guds Ord er Dunkelheder, ja Modsigelser, vi ikke kunne tyde, men netop den Omstændighed, at de træffes her, er efter ham saa trøstende, saa beroligende, er Vidnesbyrdet om, at netop fordi Gud ikke kan være splidagtig med sig selv, kunne vi saa trygt hvile i hans Ord, sikre paa, at baade Enhed og Forklaring her i sin Tid skal gives, om de end i Øjeblikket unddrage sig vor Erkjendelse. Men netop dette er, som vi have bemærket, det johannæiske og er Grunden til, at Blædel i en vis Forstand med samme Tryghed hviler i Lov og Evangelium, i den gamle og nye Pagt, fordi han overalt her hviler i Kjærlighed.

Men man vil da heller ikke have Vanskelighed ved at antyde eller angive Tankegangen i hans Forkyndelse. Man vil se: 1) at Kjærligheden til Samfundet — det jo-

hannæiske: „Børnlille, elsker hverandre“¹⁾, hos Blædel som hos Apostlen ikke blot er Budenes, men den hele Kristendoms Sum, hvilende paa engang i Tro paa Guds faderlige Forsyn — den første Trosartikel — og i Lydighed mod hans Ord, ogsaa saaledes, at det overalt holdes rent for Sektereres og Vranglæreres Vildfarelser, og 2) at da der udenfor Ordet, der stifter og grundlægger Samfundet, i grunden intet er, kun Mørke og Død, bevæger hos Blædel, ligeledes paa johannæisk Vis, det kristelige Trosliv sig bestandig i den store Modsætning mellem Kjærlighed og Had, medens Synden netop er Mellemtilstanden mellem disse — dette hverken at elske eller hade, og derfor efter sit Væsen nærmest at bestemme som Ligegyldighed eller, som Blædel gjerne udtrykker det — Lunkenhed; 3) at Blædel derfor ogsaa i egentligste Forstand er Vækkelsesprædikant, dog saaledes, at hvad han i sin Vækkelse kalder til, er til Menigheden, til Samfundet, først og fremmest da til Daaben, hvor vi optoges i dette Samfund, hvor den Enkelte derfor ogsaa kan faa usvigelig Vished paa engang for sin Udvælgelse og for sin Frelse, og endelig, 4) at dette dog ikke er at forstaa paa kvietistisk Vis, at Samfundet i grunden er alt, den Enkelte intet, men at der tvertimod mellem disse finder en uafbrudt Vexelvirkning Sted til fortsat Udbredelse af Guds Rige saavel indadtil i vort eget Hjerte, som udadtil i Verden.

5. Altsaa: „Børnlille, elsker hverandre“ — dette skønne, johannæiske Udtryk for Kristenkjærligheden som Samfunds- og Menighedskjærlighed er, som hos Apostlen, saaledes ogsaa hos Blædel, Grundakkorden i hele hans Forkyndelse. Hvor tit han end gjør sig til Troens og Haabets Talsmand — aldrig glemmer han, at mere end disse er Kjærligheden, saa sandt Frugten dog altid er mere end Blomsten, hvor herlig denne end kan tage sig

¹⁾ Postil, p. 517.

ud.“ „Fremfor alt, hav inderlig Kjærlighed til hverandre“ — og hvorfor skulle vi have denne Kjærlighed, uden fordi vi ere blevne elskede først, ere optagne i det ømme af alle Samfund — Fadersamfundet, Hjemmets Samfund? „Se, hvor stor en Kjærlighed Faderen har bevist os, at vi skulle kaldes Guds Børn. Nu ere vi Guds Børn, og det er endnu ikke aabenbaret, hvad vi skulle vorde.“ Men er det ikke nok? Ere vi Børn, have vi jo dog en Fader. Behøve vi mere?

Det er den dybe Følelse heraf, der overalt møder os hos Blædel. Det er den, der med Umiddelbarhedens Styrke gjør ham det naturligt allerede som Dreng at forfatte Opsatser til Gud med Bøn om „altid at maatte leve elsket af sine kjære Forældre, „i hvis Hus han har tilbragt saa mange behagelige Dage“¹⁾, og giver ham Mod til senere som Voxen i den kolerabefængte By uforfærdet og allevegne at bringe Hjælp og Trøst. „At jeg ikke har Tanke af Frygt,“ siger han²⁾, „er dog et stort Gode og hjælper mig udover mange Ubehageligheder.“ Ja, denne barnlige Tryghed forlod egentlig aldrig Blædel, og er, som han selv siger, netop ejendommelig for de „ædle og udvalgte Mennesker, hvis Levnets Skib er gledet stille og roligt for en god Bør over Livets Hav, fordi Herren véd, at de ogsaa saaledes kunne modnes for Evigheden, og at deres Hjerter ere saa bløde, at de ikke ville kunne taale at føres over Trængselens Bølger og gennem Livets Storme. — Johannes-Sjæle, der hvile ved Herrens Bryst³⁾.“ Man ser, at han gennem Skildringen af disse, uden at ane det, skildrer sig selv.

Men atter, hvem føler ikke, at det, hvori disse Johannes-Sjæle maaske mest overstraale os andre, netop er i den levende Samfundskjærlighed, denne Broder og Søsterkjærlighed, der her er saa let, fordi den er saa naturlig. Og dog har maaske Ingen som Blædel følt, hvor

¹⁾ Hjort, p. 7.

²⁾ Ib., p. 65.

³⁾ Postil, p. 125.

meget der endnu her er tilbage at naa. Deraf den Klage-lyd, det Suk, den Efterklang af Herrens Ve over Jerusalem, der saa forunderlig kan blande sig ind i hans ellers saa frydelige Skildringer af Guds Kjærligheds Rigdom. Thi hvem tvivler om det? Skjøndt han ofte taler haardt og strængt baade om Synd, Retfærdighed og Dom til Overbevisning, ja til Forfærdelse for Verden, saa er det dog kun i Skildringen af Kjærligheden, at han er i sit Element, opfyldt som han er af Glæde over, at det, vi indbydes til — „og det ikke med uvenlige og haarde Ord, men med de venligste, de kjærligste, man kan finde paa¹⁾ — er til den evige Glæde i Samfundet, ja til Jublen og Fryden i Bryllupshuset²⁾, „festlig smykket, hvor Slægt og Venner kun vente med kjærlige Følelser paa de Indbudnes Komme“³⁾. Ja, han siger, at i alle sine Ord, „selv de strængeste, de mest forfærdende, Herren har talt,“ har han gjemt denne Indbydelse — han, der i Sandhed vidste, hvad Samfundskjærlighed vil sige⁴⁾.

I sin udtømmelige Skildring af Kjærligheden er det da egentlig ogsaa kun denne Samfundskjærlighed, som Blædel har for Øje. Det er den, hans Ord gjælder, naar han siger⁵⁾: „Kjærlighed er Lovens Fylde — den kongelige Lov i Skrifterne. Som Guds Kjærlighed var den hellige Kilde, hvorfra Verden udvældede, da Himlen og Jorden skabtes, den dybe Bevæggrund i ham til at sende os sin Søn, den Enbaarne, og som Sønnen kom til Verden af Kjærlighed for at frelse, forsone og forløse Mennesker, saaledes er den Helligaand Kjærlighedens og Samfundets Aand, der ved Kristum Jesum har nedbrudt alle Adskillelsens Mellemvægge mellem Gud og Menneskene og mellem Menneskene indbyrdes, idet han har skabt det store Broderskab i Kristo, Vorherre.“ Men,

¹⁾ Postil, p. 60c.

²⁾ Ib., p. 601.

³⁾ Ib.

⁴⁾ Ib., p. 68c.

⁵⁾ Ib., p. 433—434.

derfor maa den ogsaa skabe et nyt Hjerte og Sind i os, maa uddrive af os de mange egennyttige og hovmodige Aander, som altid tale og handle i deres eget Navn og sige: hvad har jeg med Dig at bestille, Du Guds Søn? — maa lære os at hjælpe vore fejlende Brødre og Søstre tilrette, at vi som Guds Udvalgte, Hellige og Elskelige iføre os inderlig Barmhjertighed, Godhed, Ydmyghed, Sagtmodighed og Langmodighed, saa vi fordrage hverandre og tilgive hverandre, ligesom og Kristus tilgav os, men fremfor alt at vi iføre os Kjærligheden, thi den er Fuldkommenhedens Baand¹⁾.”

Det er Helligaanden, Troens Aand, der maa lære os alt dette, og her staa vi ved Hemmeligheden. „Den kristne Tro maa have sin Aabenbaringsform. Kjærligheden er denne Form.“ Vi kunne længe nok betragte den som den hellige Livsrod, hvorfra alle de kristelige Pligter fremskyde, Moderskjødet, hvorfra alt, hvad der er retfærdigt, elskeligt, rent og helligt, enhver Dyd og enhver Hæder fremgaar — ikke desto mindre: Kjærlighed er ikke Evangeliets første Fordring, nej, Troen paa Jesus Kristus er det; hvor den findes, dér kommer Kjærligheden af sig selv²⁾). Spørgsmaalet er til syvende og sidst dette: Er Du Kristen eller Ikke-Kristen, troende eller vantro³⁾)? Det naturlige og uomvendte Menneske søger ikkun sit eget, ser altid paa egen Fordel, elsker sig selv alene, véd ikke, hvad opoffrende Kjærlighed, inderlig Hengivenhed og overbærende Sagtmodighed har at sige, forstaar ikke, hvad det er i Velvillie at tro alt, haabe alt, taale alt. En ukjærlig Egoist og en troende Kristen passe ikke tilsammen. Hvad nytter det, om Du kunde tale med Forstand og Sagkundskab om alle Guds Riges Hemmeligheder, naar Du dog af Mangel paa Kjærlighed er en Plage for dine Nærmeste⁴⁾). Derfor maa det lyde først

¹⁾ Postil, p. 435.

²⁾ Ib., p. 434.

³⁾ Ib., p. 435.

⁴⁾ Ib., p. 435 436.

og sidst: bliv troende, saa kommer ogsaa Kjærligheden, den rette Kjærlighed, Samfundskjærligheden.

Ja, det er den, Blædel tænker paa, naar han atter og atter indskærper og formaner: Bliver i Kjærlighed¹⁾. Men det er da ogsaa netop her, at hans omtalte Suk, Klagelyden fra hans Hjerte, bryder frem. „Hvor megen Skam, hvor megen Bekymring,“ siger han²⁾), „er der dog ikke i mit Hjerte, fordi jeg kun alt for vel føler, hvor liden indbyrdes Barmhjertighed og Kjærlighed der endnu findes blandt Kristne. Hvor trænge vi dog ikke til Apostlens indtrængende Formaning: „Renser Eders Sjæle i Sandheds Lydighed formedelst Aanden til uskrømtet Broderkjærlighed og elsker hverandre af et rent Hjerte.“ Vi vide, at hele Guds Ord fra først til sidst siger os, at vi som Guds Børn maa blive i Kjærlighed. Vi vide det saaledes, at dersom vi bleve vækkede midt om Natten af den dybeste Søvn, kunde vi dog strax sige det som en Lærdom, vi aldrig kunne glemme; men om Dagen glemme vi den dog, i Livet, i Omgangen med hverandre indbyrdes; i vore Domme og i vor Tale er det ofte, som om vor Frelser aldrig havde talt til os om barmhjertig Kjærlighed.“

Det er den usalige Dømmesygge, vor Tids Svøbe, Blædel her sigter til. „Hele vor Tid,“ siger han³⁾), „er en dømmende Tidsalder. Det er dens Grundfejl. Snart dømmes der i bidende og aandrige Udtryk, snart i forblommede Ord med en skjult Giftbraad, snart bagtales der med fromme Lader og i kristeligt Omsvøb, som om man var inderlig bedrøvet over at skulle fortælle det, medens Hjertet dog hemmelig glæder sig over, at der kan siges noget ondt, snart bagtales der i Letsindighed, snart af Egenkjærlighed, snart af Hovmod, snart hvisker man i Ørene, snart raaber man fra Tagene, alt fordi den

¹⁾ Postil, p. 436.

²⁾ Ib., p. 437.

³⁾ Ib., p. 438.

kristelige Kjærlighed — Samfundskjærligheden — er udsøgt¹⁾." En kristelig Verden, udbryder Blædel²⁾, et Brodersamfund, Kjærlighedens Aand, der skjuler Syndernes Mangfoldighed, hvorhen skulle vi vende os for at finde Kristi Menigheds Særkjende — Kjærlighed? . . Vil Herren maale os med det Maal, hvormed vi maale vore Medmennesker, store Gud, hvorledes vil vi da blive tilmaalte? Og hvor forfærdeligt, at ikke blot Verden, som vidner om sig selv, at den ikke vil have noget med Kristendom at bestille, dømmer saa haardt og ubilligt, men at dette i saa mange Maader gjælder netop om Kristne, der saa ofte dømme saaledes ikke blot om Gjeringer, de se, men ogsaa om Følelser, Bevæggrunde og Hjertets hemmeligste Tanker, som de hverken se eller kjende. Hvilke dristige og formastelige Yttringer høres der ikke her om Næstens Salighed og Fordømmelse, som om nogen af os havde haft Livets Bog i sine Hænder og set deri, hvilke Navne der staa opskrevne, eller som om vi havde Himmeriges og Helvedes Nøgler, saa at vi kunde lukke op eller i efter vore forudfattede Meninger. Jo mere Kjærlighed, desto mildere en Dom. Lidet nytter det at tale om Kjærligheden, Du maa have den, maa bringe den med Dig ind i dit daglige Liv, ud i Verden³⁾.

At vi da ret maatte tage os den hellige Apostel Johannes' Formaning til Hjerte: Bliver i Kjærlighed — „han, der i sin Ungdom hvilede ved sin Frelasers Bryst, og i sin Alderdom ikke havde nogen anden Formanings-Tale end denne: Mine Børn, elsker hverandre. Han vidste, hvad det var at blive i Gud, og hvad det vil sige, at Gud bliver i et Menneske: han vidste ogsaa, hvad det er at blive i Kjærlighed. Derfor var han saa hellig i sin Vrede over Synden, saa nidkjær i sin Gjerning for Guds

¹⁾ Postil, p. 43⁸.

²⁾ Ib.

³⁾ Ib., p. 43⁶.

Rige, saa mild i sin Dom om Mennesker¹⁾." Kun saaledes kan Samfundskjærligheden — den Blædel frem for alt vil have frem, ogsaa i Sandhed blive til. Derfor slutter han ogsaa sin Prædiken: „Bliver i Kjærlighed," saaledes: „Naar I nu gaa bort fra denne Kirke, ville I spredes ud over hele Byen. At det da var barmhjertig Kjærlighed, der ved Eder blev udspreedt over denne ubarmhjertige By. Naar I gaa bort fra denne Kirke, ville I gaa ind i Eders Huse blandt Eders Hustruer, Mænd, Forældre, Søkende, Tjenestefolk og Medtjenere. At I maatte bringe Barmhjertighedens Fred og Kjærlighedens Velsignelse med Eder, hvorhen I komme, at Kjærlighedens Roser og Lilier kunde opvoxte i Eders Fodtrin, at Fredens Olie maatte udflyde fra Eders Klædebons Søm (Sal. 133, 2), og at Menneskene kunde lære ved Eders Gjæringer at prise Eders Fader, som er i Himlene. Beviser da Eders Tros Ægthed, Eders Fromheds Sandhed, Eders Gudfrygtigheds Renhed derved, at I blive i Kjærlighed. Thi Summen af alle Herrens Bud er Kjærlighed af et rent Hjerter, af en god Samvittighed og af en uskræmtet Tro²⁾."

6. Man ser, at den Fremhævelse af Samfundskjærligheden, der udmærker Blædel, netop hviler i en stærk og levende Følelse af Guds Faderlighed. Men da vil ogsaa hos ham Læren om Forsynet komme til at indtage en fremtrædende Plads, dog saaledes, at den hele Fylde af Naadegaver, der knytter sig hertil, egentlig kun bliver den til Del, der véd sig i Samfund med Menigheden. Med andre Ord, var der i den ældre Forkyndelse en Tilbøjelighed til ene at forblive i den første Trosartikel, og er det den anden Trosartikel, den kraftige Jesusforkyndelse, der nærmest karakteriserer vore Dages Prædiken, saa er det Blædels Fortjeneste at have forenet, om man vil, den første og anden Trosartikel, at have

¹⁾ Postil, p. 44c.

²⁾ Ib., p. 44t.

gjort sig til Talsmand for en levende Forsynsforkyndelse gennem en levende Kristusforkyndelse, at have vist, at først naar vi lade os optage i det Rige, i det Samfund, hvor den Helligaands Kræfter viser sig paa den Enkelte i Opfyldelse af Herrens Ord: min Fader og jeg skulle tage Bolig hos ham“, kommer Foreningen af Forsyns- og Frelsestroen ogsaa virkelig i Stand.

„Kristus er det levende Midtpunkt,“ siger Blædel¹⁾, — Midleren mellem Gud og Dig: kun ved ham finder Du Adgang til Guds Faderhjerter, og kun ved ham kommer Du i et sønligt Forhold, i et barnligt Samfund med Himlens Gud. Men en Hedning kan ikke tro paa Gud Fader, en Navnkristen ikke paa Guds Kjærlighed, thi hvo, der nægter Sønnen, nægter ogsaa Faderen, men saa mange, som annamme Jesum Kristum, dem giver han Magt til at vorde Guds Børn. Det er den Helligaand, der udgaar fra Faderen og Sønnen, der atter fører Mennesket tilbage til disse ved at udgyde Troens, Frimodighedens og den sønlige Udkaarelses Aand i det menneskelige Hjerter. Hvo, der derfor skal komme til en levende Tro paa Faderen og Sønnen, maa tillige lade sig befrugte af Aandens Naadestrømme, lade sig indpode som et levende Lem i det kristelige Menighedslegeme, hvori den Helligaands Kræfter ere virksomt tilstede. . . Den uoplyste og vantro Verden mener det anderledes — mener, at den godt kan tro paa Gud Fader uden tillige at tro paa Guds Søn og Gud den Helligaand, den forstaar ikke, at hele Kristendommen er én Støbning, en sammenhængende Kjæde, og at hvo, der vil udtage et eneste Led af denne Kjæde, sønderriver den hele. Hvo, der ikke vil have alt i Kristendommen, faar slet intet, og hvo, der forkaster nogle af dens Sandheder, forkaster dem alle.“

„Han har gjort alting vel,“ blev der i sin Tid sagt om Herren, og vi kan tilføje: han gjør endnu alting vel, thi Kristus er idag og igaar den samme, og til evig Tid,

¹⁾ 24 Pr., p. 145 flg.

og paa sit Sæde ved Faderens højre Haand vedbliver han i Forening med Gud Fader almægtigt og kjærligt at gjøre alle Ting vel imod dem, som hjertelig overgive sig til ham¹⁾," d. e. ville blive i Pagten med ham. „Dette er den Kristnes Forsynstro — de Troendes frimodige Fortrøstning og glade Forvisning, endog da, naar Sorger og Trængsler møde, endog da, naar de ikke forstaa det, som han tilskikker dem. De føle sig forvissede om Guds Almagts-Gjerninger endog i de mindste og ubetydeligste Begivenheder, og tillidsfuldt stole de paa Guds Kjærligheds-Gjerninger endog i de tungeste Tilskikkelser, ja, om end alt synes at bevise Straf og Vrede, saa se de dog Guds Naade og Barmhjertighed selv i det tilsyneladende sørgeligste²⁾." Men for at komme til en saadan levende og hjertelig Tro paa den almægtige og alkjærlige Guds Forsyn, er det nødvendigt, at et guddommeligt Ephata, „Lad Dig op“, maa have lydt over vore Hjerter, Øjne og Øren³⁾).

Og spørge vi, naar og hvor dette Ephata kom til at lyde saaledes for os, da tvivle vi ikke om, at det var i den Stund, da Herligheden ved at være bleven et levende Lem af Menigheden gik op for os: da forstod vi, „at den første Grundvold for vor Tro paa Guds Kjærligheds-Forsyn, er Troen paa vor Daab, at vi i den ere blevne Udvalgelsesens Børn. Men at bygge sin Forsynstro paa Daaben, hvad er det andet end at bygge den paa Menigheden, i hvilken vi ved Daaben ere optagne? Thi er Gaverne i denne, som Luther siger⁴⁾), „vidunderlige og herlige Ting — „herligere end hele Himlen og Jorden“ — de have al den Herlighed kun i Kraft af Menigheden. Netop dér er hele Guds Majestæt endnu tilstede, som ved Jesu Daab, for at give sig hen til den, der døbes. Dér aabner Himlen sig over Barnet; dér

¹⁾ Postil. p. 517.

²⁾ Ib.

³⁾ Ib., p. 518.

⁴⁾ Ib.

farer Guds Aand endnu ned over det for at blive hos det, og denne Røst lyder fra Himlen: „se, dette er mit Barn, i hvilket jeg har Velbehagelighed.“

„Ja — dér er den almægtige Gud endnu din Fader. Du er ikke skjult for ham i Skabningens Myriader, hans alvidende Øje følger Dig, Du er hans Søn eller Datter, han har kaldt Dig ved Navn, har tegnet Dig paa begge sine Hænder. Vel vare hans Tanker ofte ikke dine Tanker, og hans Veje ofte ikke dine Veje, vel førte han Dig maaske gennem Prøvelser og Trængsler, men alle hans Tanker med Dig vare dog Fredstanker, thi han havde kun ét Formaal, kun én Hensigt, kun én Villie med alle de Tilskikkelser, han beredte Dig — at Du maatte blive en evig frelst og salig Sjæl.“ Men netop derfor gjælder det at tro paa „den store Gudfrygtighedens Hemmelighed“²⁾, at Aanden er et med Faderen og Sønnen, at den ikke blot har stiftet Guds Rige paa Jorden, men at den endnu er i dette Rige, i Kirken, for at gjøre os til Guds Børn, opbygge os som gjenfødte, omvendte og troende Sjæle i Herrens Menighed, til at blive levende Stene i Guds Tempel, Medlemmer af de Helliges Samfund³⁾.“ „Fornuften fatter ikke, hvorledes den udretter dette. Her gjælder endnu Herrens Ord til Nikodemus, at den er som Vejret, Du hører dets Susen, men Du véd ikke, hvorfra det kommer, og hvor det farer hen⁴⁾.“ Men som det er den, der lader os tro paa Himlens og Jordens Skaber som vor alkjærlige Fader, saa er det ogsaa den, der endnu fremstiller Vorherre og Frelser lyslevende i sin Menighed, i sit Ord og sine Indstiftelser, som den sande Profet, som den evige Ypperstepræst, som vor Konge og Talsmand, der i utrættelig Kjærlighed vaager over os, som Hyrden over sin Hjord, som Brudgommen over sin Brud, idet han

¹⁾ Postil, p. 294.

²⁾ Ib., p. 398.

³⁾ Ib.

⁴⁾ Ib.

altid træder frem for Faderen for at indgaa med Forbøn for os¹⁾).

„Himlens og Jordens almægtige Konge er vor kjærlige Fader.“ — Ja, hvem har gladeligere og frydeligere tilegnet sig dette end Blædel, og dog bryder her atter midt i Jublen Sukket, Klagelyden frem. Ak, siger han, hvorfor erfare vi da ikke ganske anderledes i vore Hjerter, i vort hele Liv, Velsignelsen og Trøsten og Styrken af dette salige Ord²⁾)?“ Ja, hvorfor? Uden fordi vi halte til begge Sider, snart vil høre Vorherre, snart Verden til, snart sige: „Vi vil kaste al vor Sorg paa Faderen i Himlen, han vil have Omsorg for os,“ snart igjen: „nej, lad os tjene Mammon, han er dog den Gud, der kan gjøre os lykkelige.“ O, at Helligaanden maatte forjage Verdens Aand, at den maatte lære os at give Gud et helt Hjerter, med andre Ord, at den maatte lære os helt og holdent at gaa ind i Guds Rige, i Menigheden — hvilke ganske andre Mennesker, hvad Hjerter, Mod, Dygtighed og Frimodighed angaar, skulde vi da ikke blive³⁾)?“ Hvem ser da ikke, at det er Forjættelserne, givne i Menigheden, Blædel ligesom samler i disse skjønne Ord: „Du Menneske, Himlens og Jordens almægtige Konge er din Fader. Du Synder, den nidkjære og hellige Gud er din Fader i Kristus Jesus. Du Fattige, Du er den rige Guds Barn, Du Syge, Du er den kjærlige Guds Barn, Du Bedrøvede, Trøstens Gud er din Fader, Du Anfægtede, Naadens Gud er din Fader, Du Skrøbelige, Kraftens Gud er din Fader, Du Dødelige, Livets Gud er din Fader, Du Kristne, Jesu Kristi Fader er din Fader — raab da dit Abba ind i Himlen, raab det med sønlig Tillid, med barnlig Frimodighed, med kristeligt Haab, med levende Tro, og han, Himlens og Jordens almægtige Gud, som er

¹⁾ Postil, p. 396 flg.

²⁾ Ib., p. 554.

³⁾ Ib., p. 556.

din Fader, skal svare Dig: Det ske Dig efter din Tro ¹⁾).

7. „Bliver i Kjærlighed“ eller dybere: „bliv i Troen“ er, som vi have vist, Herrens Grundfordring til den Enkelte, men det sés ogsaa, at den Tro, der her tales om, er, hvad der altid handles om i Kristendommen — Troen paa Ordet — Guds Ord. „Manden troede Ordet og gik bort.“ Som en Faders Kjærlighed vel kjendes bedst paa den Omsorg, han har for sine Børn, og disses Kjærlighed atter i den Lydighed, hvormed de udføre hans Villie, saaledes ogsaa i Menigheden. Her gjælder det i Sandhed: „om ret Guds Barn jeg være vil, da maa jeg hver en Dag se til, at jeg min Faders Villie gjør.“ Faderens Villie er i hans Ord. „Om nogen elsker mig, skal han holde mit Ord“ — skal vise sin Kjærlighed i ubetinget Lydighed ogsaa mod Trosordet, d. e. den apostoliske Trosbekjendelse ²⁾), ja mod enhver troende Forkyndelse ³⁾). Ikke desto mindre er for Blædel som for Martensen Skriften „det principale Naademiddel“, er i eminent Forstand alene Guds Ord, „den første hellige Overlevering, hvorefter al anden Overlevering skal prøves ⁴⁾).

Den saa hyppig fremsatte Paastand, at Skriften netop som det skrevne, det „døde“ Ord ganske maa vige Pladsen for Trosordet, der som det mundtlige, det levende Ord, ogsaa i Sandhed er det grundlæggende, har Blædel ikke kunnet tilegne sig. Et skriftligt Ord, siger han ⁵⁾), kan umulig tænkes alene som Bogstaver. Disse blive nemlig ikke til Ord uden ved Aanden. Er det skrevne Ord kun Tegn, saa sige vi, er det mundtlige Ord kun Lyd. Det mundtlige Ord bliver kun Tale ved

¹⁾ Postil, p. 557.

²⁾ Ib., p. 384.

³⁾ Ib., p. 615.

⁴⁾ Udvidet Konfirmandundervisning, p. 21.

⁵⁾ Grundtvigianisme og den danske Folkekirke, p. 54.

Aanden, og det skriftlige Ord kun forstaaeligt ved den samme Aand. At adskille mellem det mundtlige og skriftlige Ord som mellem det levende og døde, er at fastholde det uvæsentlige i Stedet for det væsentlige. Skrifteegnene, naar Aanden tager dem i sin Tjeneste, blive ikke længere døde og magtesløse, og er det mundtlige Ord uden Aand, da er det, hvor lydeligt det end tales, dødt. Det samme gjælder den skarpe Adskillelse mellem at høre Ordet og læse det, der er lige saa aandløs. Naar Skriften taler om at høre Guds Ord, taler den ikke om det ydre Øre, men om Aandens indre Øre, og naar den taler om at læse det, taler den heller ikke om det ydre, men det indre, det sjælelige Øje. Hovedsagen er, at man „forstaar“ Ordet : aandelig tilegner sig det — er lydig imod det.

I sig selv beror dette derpaa, at man erkjender, at Ordet i den troende Forkyndelse ikke blot er et Ord om Herren, men et Ord fra ham, at det er det, hvori han lyslevende endnu er tilstede i sin Menighed og dér endnu gjør sine Undergjæringer. Det er med det, han endnu banker paa Hjertedøren og siger: lad Dig op, det er med det, han gaar gennem lukkede Døre for at trøste de bedrøvede Disciple, det er med det, han stiller Vejret og Søen, og at selv de onde Aander forfærdede slippe deres Bytte, ja at endog de Døde rejse sig fra Baaren og gaa ud af Gravene. Med Rette har man fra gammel Tid kaldt Kristendommen Ordets Religion i eminent Forstand, der i dette stifter et Rige, omfattende alle — den hele Verden, lige fra den første Forjættelse om Sønnens Komme og først endende ved Frelserens Barm i Fredens og Sandhedens evige Boliger¹⁾. Intet Under derfor, at Blædel idelig kommer tilbage til at være Ordet lydig, oftest med en blot og bar Henviisning til det. Hør, hvad Ordet siger, hedder det hos ham, hør, hvad David, hvad Profeten, hvad Apostlen, hvad Skriften, hvad Herren siger,

¹⁾ 12 Pr., p. 36.

ja, udbryder han — og stemmer her atter med Kierkegaard — den eneste Maade at undgaa Forargelsen paa, er i Virkeligheden at tage Forstanden fangen med alle forudfattede Meninger under Troens Lydighed og slutte sig desto inderligere til Kristus, jo mere han for det naturlige Menneske bliver Modsigelsens Tegn i os og saaledes netop at handle som Peter, der, da mange af hans Meddisciple forargede sig over Herrens haarde Tale og traadte tilbage, udbrød: „Herre, til hvem skulle vi gaa hen, Du har det evige Livs Ord¹⁾.“

Men atter maa Blædel her klage. Ak, siger han²⁾, hvor mange er der iblandt os, der have Tro nok til urokkelig at stole paa et saadant Herrens Ord eller paa en hvilken som helst anden af hans Forjættelser og Tilsagn om Hjælp og Bistand? I ville maaske endog svare mig: Ja, men disse Herrens Forjættelser maa heller ikke tages saaledes ganske bogstaveligt, saa vi virkelig skulde kunne i en hvilken som helst Forlegenhed og Fare tillidsfuldt vende vort Blik til vor himmelske Fader og virkelig vente, at han vil komme os til Hjælp.“ Blædel svarer: Jo netop — det gaar, siger han³⁾, med Troen, som det gaar med enhver anden kristelig Sandhed, at jo mindre den tages efter Bogstaven, desto mindre faar den ogsaa at betyde, desto mere taber den i guddommelig Kraft og Velsignelse og bliver tilsidst ikkun en intetsigende Talemaade, som man fører i Munden, fordi andre undertiden sige det samme, uden dog at mene noget alvorligt dermed. Men jo mere Herrens Forjættelser tages bogstaveligt, og jo bogstaveligere vi udføre dem, desto vidunderligere Kræfter vinde de i os, desto større og saligere Magt ligger der i dem. Men netop fordi vi have saa svært ved at tro bogstaveligt, just derfor er det ogsaa, at saa mange iblandt os heller ikke blive hjulpsne. Hvor

¹⁾ Postil, p. 23.

²⁾ 24 Pr., p. 138.

³⁾ Ib., p. 141.

mange iblandt os, fortsætter Blædel¹⁾, „tro med et Barns enfoldige Tillid. Men ogsaa herom gjælder vor Frelser's Ord: Havde I Tro, da skulde I kunne flytte Bjerge. Ja, hvilke Bjerge af Bekymringer og Sorger skulde vi ikke kunne flytte, om vi i Aand og Sandhed troede paa den almægtige Gud og saa levede i denne Tro. Med Apostlene skulde vi da kunne juble under Trængsler, og Bekymringernes Dage skulde se vore Ansigter smile. En Missionær sagde engang: Da jeg gik ud blandt Hedningene for at prædike Evangeliet om den Korsfæstede, troede jeg, at jeg dog i det mindste havde lært min første Tros-Artikel, men da jeg kom derud, kom i Dødsfare, maatte lide Hunger og Tørst, Kulde og Nattevaagen og havde Kamp med Mennesker og med Ondskabens aandelige Hær under Himlen, da mærkede jeg, at jeg maatte til at lære min første Tros-Artikel om igjen. Mon der ikke skulde være mange iblandt os, der med hin Missionær havde behov at lære deres første Tros-Artikel om igjen²⁾.“

Det skjønneste Udtryk for den kristelige Lydighed er Maries Udtryk til Englen: „Mig ske efter dit Ord³⁾,“ netop fordi det saa levende angiver den hele „Gudfrygtighedens Øvelse“ (2 Petr. 3, 11) — den Omvendelse i Stilhed, der alt for Profeten staar som uadskillelig fra fra Livet i Gud: „ved Omvendelse og Stilhed skulle I frelses, i Rolighed og Tillid skal Eders Styrke være“ (Es. 30, 15). Ja — hvem føler ikke, at de ere uadskillelige — Lydighed og Stilhed, men Faa har som Blædel evnet at skildre os den hele Kristendom som en saadan stille Lydighed, ikke blot i det indre, for Verden skjulte Liv, men ogsaa i det ydre, det aabenbare, saa at netop ogsaa her en egen Stilhed kommer til at raade. I Omvendelse og Stilhed — ja, hvad er det andet end Hem-

¹⁾ 24 Pr., p. 141.

²⁾ Ib., p. 142.

³⁾ Postil, p. 223.

meligheden i Kristendommen at se og mærke Herren, ikke blot i Ildsluerne og Stormen, men i det stille Vejrs sagte Luftninger, at se og mærke i al Fald, at det er ham, ikke os, der opbygger det nye og indre Menneske, og at kun den, der i Lydighed har lært at være stille for Herren, skal se det voxe frem¹⁾." Ved Omvendelse skal Du frelses, d. e., naar Du i Aand og Sandhed har vendt dit Sind fra Verden, fra Synden til Hellighed, fra Vantro til Tro, fra Død til Liv²⁾." Men denne Omvendelse, hedder det atter³⁾, skal dog ikke være som en fortærende Ild, der opbrænder Dig, der slaar ud i vilde Flammer eller griber som en Samson om din Tilværelses Søjler, saa Du begraver Dig selv og andre under dens Ruiner. Omvendelsen skal være en Ild, der opbrænder den syndige Natur, men dog tillige en Ild, der udbreder Lys og Varme over din Sjæl og fremelsker alle Kjærlighedens, Sagtmodighedens og Frelsens yndige Blomster, som en Nehemias, der holdt Sværdet i den ene Haand mod Israels Fjender, medens han med den anden Haand opbyggede Jerusalems Mure. Derfor siger Profeten: Ved Omvendelse og ved Stilhed skulle I frelses. Ved Stilhed. Ja, ved at blive stille for Guds Aasyn og lade sig nøje med hans Naade, at vente i troende Stilhed, indtil hans Time kommer, at lade ham opbygge vort indvortes Menneske i hellig Stilhed, saaledes som Templet blev opbygget, saa at hverken Hammer eller Øxe, ej heller noget Redskab af Jern blev hørt i Huset, da det byggedes — saaledes at være stille for Herren, derved faar Guds Aand Raaderum i en Menneskesjæl. Som Solens Straaler ikke kunne afspejle sig i de oprørte, brusende Bølger, men brydes og kastes i sønderrevne Glimt, saaledes kan Aandens Naadestraaler heller ikke afspejle sig i vor Sjæl, naar den bruser i Utaalmodighed

¹⁾ Postil, p. 223.

²⁾ Ib.

³⁾ Ib., p. 235.

og Uro. Kun den stille Sø gjengiver Solens Billede. Kun den stille Menneskesjæl modtager Naadens Tilbud. Det udvortes Menneskeliv afspejler gjerne det indvortes: derfor ville de Kristne ogsaa saa vidt muligt gjerne leve et stille Liv, og derfor var det deres Hædersnavn fra Oldtiden at kaldes de Stille i Landet¹⁾."

Og nu „Gudfrygtighedens Øvelse“ — dette staaende Udtryk hos Blædel, hvad er det egentlig andet end den stille Lydighed ført ind i Livet, ind i det dagligdags, det sædvanlige, det for Verden usete, yttrende sig i Troskaben, hvormed alt, ogsaa det tilsyneladende smaa og ubetydelige, udføres? Det er let nok, siger Blædel"), „at omgive sig med et vist Gudfrygtighedens Skin, men det er det svære og dog tillige det kristelige: i det daglige Liv og under sit stille Dagværk at bære Kristum gennem den sande Gudfrygtighedens Øvelse. Det er let nok at tale i højt klingende Ord om Kristendommen, at sværme for ædle og høje Følelser og sige: Jeg føler mig besjælet af saa opoffrende en Kjærlighed, at jeg kunde gjøre alt for at glæde og gavne mine Medmennesker, men naar det saa kommer til Udførelsen, slet intet gjøre for de Mennesker, man lever hver Dag sammen med, ingen Opoffrelse, ingen Hengivenhed, ingen Velvillie, ingen Kjærlighed at udvise i sit daglige Liv. Og herpaa er det dog, at det skal kendes, om Du er en Kristen og har dit Borgerskab i Himlen."

Og hvad der gjælder om Livet i Hjemmet, i Husene, gjælder det dog ikke i endnu højere Grad om Samfundet, Livet i Menigheden, i Vingaarden? Netop som Arbejdere i denne, hvor megen Gudfrygtighedens Øvelse, hvor megen stille Lydighed have vi ikke her fremdeles at udvise? „Ja, der er meget, saare meget, vi her skulle gjøre, først og fremmest hos os selv. Alt, hvad der er haardt inden i os, maa her knuses, de haarde, ukjærlige

¹⁾ Postil, p. 236.

²⁾ 12 Pr., p. 159.

Ord og Domme maa forvandles til Velsignelsens Ord og til Kjærlighedens Domme, de haarde og ubarmhjertige Tanker maa blive til Fredstanker, som aabenbare sig i inderlig Barmhjertighed, Sagtmodighed og Langmodighed. Stenene maa ryddes bort. God Jord maa føres til, Gjærdet maa holdes i Stand, at Ulven ikke skal trænge ind og ødelægge alt, ja, at ikke, som Skriften siger, de smaa Ræve skulle komme ind og afgnave Vinblomsten. Men de smaa Ræve ere vore daglige Overtrædelser, vore Smaafejl; ak, de afgnave kun altfor ofte den fremspirende Vinblomst ¹⁾).

8. At Blædel efter sit hele Syn paa Kristendommen ser Glæden i denne nærmest som Glæden ved Menigheden, ved Samfundet, vil være indlysende, som ogsaa, at intet mere smerter og bedrøver ham end al den Splid og Splittelse, der her bryder frem, ja man kan sige, at han trods al Eklekticisme — trods sin Tilbøjelighed til at finde godt hos andre dog altid hurtig og ubetinget vender sig fra dem igjen, saasnart de ville skille sig fra, bryde ud af Samfundet. I den Forstand er han Sektereres og Sværmeres uforsonlige Modstander. Vi kunne derfor i hans Prædikener — Følelses- og Stemningsmenneske som han er — finde mange bratte Overgange fra Glæde til Sorg, men næppe hyppigere og brattere, end naar han taler om Samfundet, som det er, og som det burde være. „Hvor godt og lifligt,“ siger han ²⁾), „hvor Brødre bo tilsammen, hvor velsignet for vor Tanke og vort Hjerte at se dette lille Fristed, hvor alle Partistridigheder ere opheorte, hvor al Meningsforskjel er smeltet sammen til ét kristeligt Halleluja, at se dette hellige Land med dets Borgere af alle Stænder, Aldere og Folkestammer, omslattede af Aandens Enhed i Fredens og Kjærlighedens Baand.“

¹⁾ Postil, p. 153.

²⁾ 24 Pr., p. 166.

Men hvor se vi i vore Dage en saadan Menighed? „Hvorledes,“ spørger han¹⁾, „staar det med vort Menighedsliv? Gaa vi i Kirke for at være endrægtig til sammen, for virkelig at opbygges under den Helligaands Naadehjælp i et troende Samfund? Nej, og atter nej, med ubarmhjertig Haand, fristes man til at sige — og hvem ser ikke her Paavirkningen af Kierkegaard? — trækker Blædel her Sløret fra Virkeligheden, fører os ind til en almindelig Søndagsgudstjeneste, endog paa Steder, hvor Folk gjerne hører Ordet, og viser os, at selv det tarveligste Begreb ikke blot om Samfund, men om kirkelig Sands og Orden, her er forsvundet. Gaar det ikke saaledes til, siger han²⁾. „Mange, for ikke at sige de allerfleste Kirkegængere, beregne nøje det Øjeblik, da Præsten skal paa Prædikestolen: da samle de sig i en Hast, sørge omhyggeligt for at blive uberørte af Samfundslivet i Guds Hus ved at afsondre sig, saavidt muligt, og i samme Øjeblik Prædiken er sluttet, adsprede de sig igjen for alle Vinde, Enhver i Travlhed til sin jordiske Gjerning, mange i Letsindighed til Adspredelser. Ak, hvor forskjelligt fra hin Tid, da Menigheden fremtraadte som en stor, hellig, krirtelig Familie, hvori alle havde et Hjerte, en Sjæl, da selv Ejendom var fælles. Hvor sørgeligt at se paa al den Uenighed og Tvedragt, som siden da har hersket i Menigheden, at høre om al den Ukjærlighed og Ufordragelighed, som har søndersplittet det kristelige Menighedslegeme, saa at Lem er staaet op imod Lem, og Haand og Øje og Fod have tvistet mod hinanden. Og endnu i vore Dage. Hvor nægter man ikke hinanden Brodernavn for menneskelige Meningers og Antagelsers Skyld, saa at vi endnu maa spørge: Men er da Kristus delt³⁾?“ Men især sørger

¹⁾ 24 Pr., p. 124.

²⁾ Ib.

³⁾ Postil, p. 89.

Blædel, som rimeligt er, over Splittelsen og Spliden herhjemme i den danske Kirke, hvor den snarere synes at tiltage end aftage med Aarene.

„Hvor finde vi den Orden og Tugt, den Sædernes Renhed og Hellighed, det hjertelige Samfundsliv, den Tro og Kjærlighed, det ene Hjerter og den ene Sjæl som i hin Menighed, hvis Efterkommere vi dog skulle være? Du danske Menighed, Du mener, at Du er rig og har Overflod, og Dig fattes intet, og Du véd ikke, at Du er elendig, jammerlig, fattig, blind og nøgen. Ja — hvor fattige ere vi ikke? fattige paa Troens Liv, paa Haabets Lys, paa Kjærlighedens Samfund, fattige paa Bønnens Kraft, paa Aandens Gaver, paa Jesu Kristi Fred. Derfor strides vi som kjødelige Mennesker (1 Kor. 3, 3—4), kalde os snart efter dette, snart efter hint Menneskenavn, modstaa hinanden som Fjender, forglemmende, at vi skulle være Kristne. Men derfor begynder Guds Vredes Domme nu ogsaa at aabenbares iblandt os¹⁾.“ Thi hvorfor mener Du vel, at saa mange falske Profeter i vore Dage opstaa iblandt os og drage Disciple efter sig, skjøndt de tale forventede Ting? Hvorfor kunne endog Fremmede, som føre djævelske Lærdomme og fornægte enhver kristelig Sandhed, gjøre en rigere Høst i vort end i noget andet Land? Mon ikke, fordi det kristelige Menighedsliv er hensygnnet iblandt os, og fordi Aandens Samfund i Fredens og Kjærlighedens Baand snart kun er som et Sagn i Vorherres Jesu Kristi Kirke. Og dog, Enden er ikke endda. Thi falske Kristi og falske Profeter skulle opstaa, siger Vorherre, og de skulle gjøre Tegn og Undergjæringer, at de Udvalgte endog skulle forføres, om det var muligt²⁾.“ Og visselig, det synes, at den Tid ikke er langt borte.

Men have vi da intet Haab? spørger Blædel. Jo, svarer han³⁾, et stort, et saligt, og det netop fordi det

¹⁾ Postil, p. 672.

²⁾ Ib., p. 673.

³⁾ Ib., p. 91.

nu er gaaet op for de Kristne, hvad et Menighedsliv har at betyde, og hvilke velsignede Kræfter det indeslutter i sig.“ Med andre Ord, hvad Blædel sætter Haabet til, er ikke til et færdigt, et udviklet, ikke engang et fremblomstrende, mere og mere sig kraftigt udviklende Samfund, men til Længslen derefter, Haabet, Ønsket, Trangen, der her begynder at røre sig. Ja, det at man véd det, at man længes derefter, har allerede meget at betyde, er en Forjættelse om Fremtiden. Ligesom der er godt Haab for den Familie, hvor man véd, hvad et kristeligt Familieliv har at betyde, og hvor man har begyndt at længes alvorligt efter og inderligt at bede om, at Kristus maa drage ind i Huset med sine helliggjørende Naadegaver, saaledes er der ogsaa godt Haab for Menigheden, naar den først alvorlig begynder at længes efter et fuldt kristeligt Menighedsliv og inderligt at bede derom. Du Menighed, som er samlet her idag, er Du kommet saa vidt? Længes Du efter, beder Du om et kristeligt Menighedsliv iblandt os, — o, at Du gjorde det¹⁾.“ Og navnlig her, synes mig, har vi Nøglen til Forstaaelsen af den Voldsomhed, hvormed Blædel som bekjendt stundom angriber Sekterere og Vranglærere. Han ser i disse med Rette en Trusel mod Samfunds- og Menighedsliv overhovedet, ja, overalt hvor de faa Fremgang maa efter ham Glæden ved Folkekirken eller rettere Haabet om at se denne sejrrig voxe frem mere og mere forsvinde.

Hvor forskellige, siger han²⁾, „end de falske Profeters Røster kunne lyde i vore Dage, saa ere de dog alle enige i at fornægte den kristne Menighed i Folkekirken. Du kan gaa ind i hvilken som helst af de mange Forsamlinger blandt Sekterne, som holdes adspredte over hele Byen, og Du skal allevegne høre, at enhver af Forstanderne for disse dømmer saaledes: alt

¹⁾ Postil, p. 91.

²⁾ Ib., p. 479.

hvad Du hører i Folkekirken, er væsentlig Vildfarelse og Løgn; kun her — her hos mig — er Sandheden, kun her i denne Forsamling er der en virkelig kristelig Menighed. Disse Forstandere forkjætre rigtignok hverandre, men alle samstemme de dog i at dynges Forhaanelse paa Forhaanelse ud over vor Kirke, og jo hensynsløse og plumpere disse Angreb ere, desto mere forekomme de mange at vidne om en levende Overbevisning, et religiøst Mod og en profetisk Aand, og mange lade sig bedrage af denne tøjlesløse og højkrøstede Tale. Men jeg vil bede Dig betænke dette: Da alle disse Mænd med deres nye Lærdomme, hvor uenige de forøvrigt ere, dog forene sig i at erklære Folkekirken for en hedensk og djævelsk Indretning, saa har der jo siden Apostlenes Dage ikke været nogen kristen Kirke paa Jorden, før disse nye Profeter ere opstaaede. Men kan Du forene dette med Guds Barnhjertighed og Sanddruhed? Have de først nu fundet Sandheden, hvorfra have de den da? Have de haft nye Aabenbarelser? Hvis saa er, da maa det være fra Sjælefjenden. De sige, at de først nu ere fremtraadte for at gjenoprette Herrens Menighed. Men hvis de tale Sandhed, da har Kristus sagt Usandhed, naar han siger, at Helvedes Porte aldrig skulle faa Magt over hans Menighed¹⁾.“ Men netop dette er, efter Blædel, det fordærlige hos Sektererne, er Frugten, hvorpaa vi skulle kjende dem, at idet de anse sig selv udelukkende for de eneste sande Kristne, alle andre for Hedninge, Fortabelsens og Fordømmelsens Børn²⁾, forkaste de egentlig Samfundet, Menigheden, forkaste Begrebet af Kirken som almindelig, og da de alligevel ville fastholde den som hellig, overføre de nødvendigvis dette paa noget mere eller mindre udvortes, visse menneskelige Paafund og Vedtægter og hjemfalde saaledes til det fordærligste af alt — til Hykleri.

¹⁾ Postil, p. 480.

²⁾ Ib., p. 482.

Af alle Masker er den religiøse den hæsligste, men just derfor er Hykleriet saa frygteligt, fordi det karikerer, forvrænger ikke nærmest de Enkelte eller det enkelte, men Samfundet eller rettere Aanden, der bærer, leder, styrer dette, saa at vi vel heller ikke kunne tvivle om, at vi i det religiøse Hykleri netop staa overfor den Synd, Skriften kalder Synd imod den Helligaand. Men hvem har gennemskuet Hykleriet i alle dets Forklædninger som Blædel? Hvor har han dog ikke tugtet og blottet dem — disse „uværdige Bryllupsgjæster“¹⁾, „der under Gudfrygtighedens Skin trænge sig ind i Menigheden, hvis Læber tale Kristendommens Sprog, men hvis Hjerte er langt borte fra dens Aand, „der ikke ville bøje deres stive Nakker under Troens Lydighed, men snarere forarge sig, naar de høre et alvorligt Ord om, at enhver Sjæl skal omvende sig. Thi vel gaa de i Kirke, men kun i aandeligt Hovmod, idet de mene, at ethvert formanende Ord om Bod blot er talt til andre, ikke til dem. De trænge ikke til at omvende sig. Det har de gjort for lang Tid siden. Nej, de gaa i Guds Hus, ikke for at opbygges, undervises og blive bedre, men for at bedømme Præstens Prædiken. De ere allerede komne langt ud over enhver Præsts Undervisning. Som Farisæerne forud tog Vare paa Kristus for at fange ham i Ord, saa gaa disse nu og i Guds Hus nærmest for spejdende at tage Vare paa Præstens Ord, om ogsaa alt, hvad han siger, stemmer med deres Lærdomme²⁾.“ Og finde de noget, der her ikke stemmer — nu, hvor blive de glade. „Da sammenkalde de Venner og Veninder og sige: „Jeg har hørt, selv hørt, at denne Mand prædiker en kjættersk Lære, lad os vogte os for ham, han har ikke det rette Lys³⁾.“ Igrunden sky de saaledes netop Samfundet med den levende Menighed, til hvis mest ubedragelige Kjendetegn netop hører den levende

¹⁾ 12 Pr., p. 87.

²⁾ 24 Pr., p. 276.

³⁾ Postil, p. 512.

Syndsbevidsthed. Men er det ikke netop den, man i vore Dage saa uforstandig gaar ud paa at svække, saa paa én, saa paa en anden Maade? Er det da maaske ikke allerede kommet saa vidt, at der blandt dem, som knæle ved Herrens Bord, endnu er Mænd og Kvinder, der have Tid til at tænke paa, om de igrunnen ikke her ere i Selskab med ubodfærdige Mennesker, og om det igrunnen ikke var bedre at holde sig for sig selv alene i Husene uden Spor af Deltagelse i den offentlige Gudstjeneste ¹⁾?

Til Gjengjæld vedtage de paa det nøjeste at overholde visse af dem selv opfundne Forskrifter, saare lette at udføre i det udvortes, men af højst tvivlsom Værd med Hensyn til Omdannelsen af det indvortes Menneske, tvertimod her snarere fremkaldende det, Blædel kalder „den forhutlede Kristendom“ ²⁾ med sit evindelige: „rør ikke“, „smag ikke“, „tag ikke derpaa“ — med Trældomsfrygten, der overhovedet ikke holder af at beskjæftige sig med noget som helst, der angaar Verden, men tvertimod jævnligen forsømmer de huslige og borgerlige Pligter, ringeagtende det jordiske Fædreland, aldenstund vi have nok i det himmelske. „Disse Mennesker,“ siger Blædel ³⁾, „ere nærved at bebrejde Herren, at han kom til Brylluppet i Kana eller paa en Sabbath modtog Indbydelse til Gjæstebud. De give sig selv Anordninger, som vel have Skin af Guds frygt, ja endog af fin Samvittighedsfuldhed og kristelig Afholdenhed, men om hvilke Apostlen dog vidner, at de ere til Fordærvelse, idet de bruges efter Menneskenes Bud og Lærdomme. Og er Fordærvelsen saa ikke netop den, at der derved fremkaldes et Hykleri, en Forvrængelse, en Karikatur af Samfund og Menighed, der overalt, hvor der ikke ydes Modstand — og hvor liden og spagfærdig er ikke paa

¹⁾ Postil, p. 512.

²⁾ Ib., p. 652—53.

³⁾ Ib., p. 652.

mange Steder netop denne? — ufejlbarlig vil ende med at give det sande og virkelige Liv Dødsstødet?

9. Man ser let, at hos Blædel vil Læren, baade det konfessionelle og apologetiske i denne, jævnlig blive draget frem; Faa — i al Fald blandt de yngre — have grundigere syslet med deres Theologi — med Læren, end han. Thi hvad er Læren i sig andet end Fremstillingen af det Fællesgrundlag, de Fællessandheder, om man vil, hvorpaa et Samfund ene lader sig opføre, paa samme Tid man netop søger at sikre den Enkelte den Ret, Individet og Personligheden kræver? Man har saa ofte fremstillet Blædel som den milde, sagtmodige Aand, hvor alle, selv de hæftigste Modstandere, kunde finde i al Fald nogen Medhold. I Virkeligheden, d. e. i Henseende til Læren, var han uforsonlig, gav intet efter, ikke en Tøddel. Som Discipel af Martensen, eller vel rettere som Discipel af Reformatorerne saa han som disse den overhængende Fare for Kirken aldrig saa meget i Tidens sædelige Brøst og Mangler, som i de fejlagtige Meninger og Anskuelser, den gjør gjældende eller hylder, ja, han skildrer det netop som et Fortrin ved Kristendommen, at den energisk tilbageviser alle Vildfarelser, af hvad Art de saa end ere. Saaledes, siger han¹⁾, var det ikke i Hedenskabet. Dér taaltes alle Meninger ved Siden af hverandre. Alle Forskjelligheder vare lige berettigede, thi Ingen vidste, hvad der var Sandhed. For en romersk Hedning maatte det være aldeles ligegyldigt, om hans Nabo, ja om hans Hustru tilbad en af Roms eller en af Ægyptens Guddomme, thi hvilken af dem var den sande? Men anderledes er det i Kristendommen. Den er den levende Guds Aabenbaring, den eneste hellige Sandhed paa Jorden, det eneste Frelsens Middel blandt Menneskene. Hvad der strider mod Kirkens Lære, maa derfor bekæmpes paa Liv og Død. Sagen angaar nem-

¹⁾ Postil, p. 474 flg.

lig Sjælens Frelse. Dersom vor Stad var opfyldt af Mordere, som trængte sig ind i vore Huse for at plyndre og ihjelslaa ved højlys Dag og i Nattens Timer, vilde det da forarge Eder, om Folkene rejste sig til Selvforsvar? Men naar Kirken opfyldes af Sjælemordere, som trænge ind i Husene for at forvirre og fordærve Sjælene til Helvede, skal det da forarge Eder, at Guds Folk og Husholdere væbne sig baade til Forsvar og Angreb? Eller ruste maaske ikke netop nu Mørkets og Vantroens Magter sig for at fordunkle den nye Opvækkelsens Sol, hvis Morgengry er begyndt at skinne over Folkene? Netop. Det er just i den Kamp, vi befinde os. Aand tørner mod Aand, Mening mod Mening. Men just derfor nytter det heller ikke „at klynke og klage“ og sige: Er Kristendom da ikke Fredens og Fordragelighedens Religion? Nej, siger Blædel, ej kan Menigheden nedlægge sit Væрге, før den nedlægger det for Guds Trone og faar Palmegrenen i Haanden, ej kan den afføre sig sin Rustning, før den hist i den sejrende Kirke iføres den hvide Kjortel. Lad det derfor ikke forarge Dig, naar Du hører Aandens Vaaben klirre i Kristi Menighed, men bed blot, at de maa føres for Ret og Sandhed, til Guds Ære og hans Navns Herliggjørelse¹⁾.“ I Sandhed, noget af denne Vaabenklirren høres af og til, navnlig i Blædels første Prædikener. Drabelig stred han f. Ex. i sin Tid mod Gjendøberne, men havde da ogsaa den Tilfredsstillelse, at to af disse, der haade været tilstede i Kirken, Dagen efter kom til ham og erklærede sig overvundne, skriftende for ham deres Liv²⁾.

Paa den anden Side: Er Kampen mod Vildfarelserne (den falske Gnosis) end den ydre Anledning til Fremstilling af Læren, saa er selve denne dybt begrundet i Menneskets egen Trang til fast og selvstændig Overbevisning, men netop her er det, hedder det med Rette hos Blædel,

¹⁾ Postil, p. 475.

²⁾ Hjort, a. Skr., p. 71.

at det saa tit skorter paa et virkeligt og alvorligt Arbejde. Det er ikke den Fasthed, denne eller hin menneskelige Opfattelse giver, som det drejer sig om, siger han, men Tilegnelsen af den sunde Lære og Troens rette Form¹⁾. Vi kan derfor ogsaa sige, at der er næppe noget Punkt i det lutherske Lærebegreb — være sig Retfærdiggjørelsen af Troen, Skriften som Norm og Regel for Livet, Mennesket skabt i Guds Billede, det almindelige Præstedømme, Lov og Evangelium, Arvesynden og dens Tilregnelighed osv. — uden at det hos ham er draget frem baade til Betragtning og Belysning. Ogsaa hos ham støde vi atter og atter paa Luthers Navn. Men man forstaar da ogsaa, at ikke blot Nødvendigheden af en Lære, men af en Lærerstand hos ham har fundet en lige saa varm som utrættelig Talsmand, ja man kan vist rolig paastaa, at det, man i vore Dage har forsøgt i saa stor en Maalestok hele Landet over, nemlig at organisere ikke blot en Lægmands-Forkyndelse, men til Dels en Lægmands-Undervisning i Ordet vilde næppe have vundet Blædels Bifald. Han siger det selv. Netop fordi han er saa varm en Tilhænger af det almindelige Præstedømme, ønsker han ikke en Lægmands-Organisation af dette.

Vidne I? spørger han udtrykkelig de troende Lægfolk. „Jeg spørger ikke²⁾), om I prædike Guds Ord, thi der er et Prædike-Embed, indstiftet af Herren selv. Jeg opfordrer Eder ikke til at tragte efter at blive Lærere i Menigheden, thi Enhver af os bør blive i det Kald, hvortil han er kaldet. Men jeg spørger Dig, Du Mand, om Du vidner i din Familiekreds, for din Hustru og for dine Børn, blandt dine Omgangsvenner og Verdens Børn, hvor der gives Dig Tid og Lejlighed, om Du vidner ved et helligt Liv og en retfærdig Vandel, med hjertelige og troende Ord om ham, der er din Tros Klippe og dit

¹⁾ Postil, p. 477.

²⁾ Ib., p. 366.

Saligheds Haab. Jeg spørger Dig, Du Kvinde, vidner Du om din Fader? Thi ogsaa Du skal vidne. Det er Kvindens Kald at virke for Guds Rige og Troens Fremme, som Apostlen siger, endog uden Ord ved sin kyske Omgængelse i Herrens Frygt. Ja, denne Kjærlighedens stille Magt, der følger den troende Kvinde, det er en mægtig Prædikant, som vinder Mændenes og Børnenes Hjerter og udbreder Velsignelse allevegne, saa at det er Sandhed, hvad en af Kirkens Fædre har sagt: Skaf os kristne Kvinder, og vi skal snart faa et kristent Folk. Jeg spørger Dig, Du Broder, vidner Du for dine Søstre og Brødre? Jeg spørger Dig, Du Søster, vidner Du for dine smaa Søsken, fortæller Du dem om din og deres Frelser, indplanter Du i de unge Hjerter Kjærlighed til alt, hvad der er helligt, rent og elskeiagt. Ogsaa vi skulle vidne. Ja, alle skulle vi vidne, enhver i sin Stilling, i sin Kreds, i sit Samfund, vidne ved Liv og ved Ord, vidne med Hjertet og med Munden¹⁾).

Med samme Klarhed udtaler Blædel sig om alle andre „Lærepunkter“. Saaledes om „Gudsbilledet“. Ogsaa i vore Dage hæver der sig Røster, der vil fortælle os, at med Synden er dette ganske forsvundet. Det syndige og menneskelige er igrunden et og det samme. Nej, siger Blædel. Hvor dybt vi end er faldne, dog er vi endnu Guds Slægt²⁾ — dog er der endnu i det menneskelige noget guddommeligt tilbage, en Længsel, en Trang, et Suk henimod Gud og hans Rige. Vel er Gudsbilledet „fast udslettet“, men — Gud være lovet — „dog ikke aldeles“, vel fordærvet, men „dog ikke ganske³⁾“. „Som der under Vinterens Sne kan gjemmes en liden Opstandelsesspire, der, naar Foraaret kommer med Lys og Varme, yndig kan grønnes og udfolde sig, saa er det ogsaa med Gudsbilledet. Som Sjælen kan

¹⁾ Postil, p. 367.

²⁾ 12 Pr., p. 19 flg.

³⁾ Ib., p. 22.

drømme, endog et Menneske sover, saa drømmer den guddommelige Herkomst i ham, endog han sover den dybe Syndesøvn — endnu har Menneskene aldrig glemt, at de ere i Slægt med Himlens og Jordens almægtige Skaber ¹⁾).

Fremdeles: Blædel taler om Troen og skildrer denne paa ægte luthersk Vis som den kraftige Spire paa engang til Retfærdiggjørelse og Helliggjørelse, som fra Guds Side en Erklæring om, at vi ved Jesu Blod ere retfærdige, uden Synd, og dog saa, at derigjennem rækkes os den Haand, den Kraft, der gjør os til nye Mennesker. Vistnok, siger han ²⁾), er Troende endnu skrøbelige og svage, men der er dog hos dem noget, som er retfærdigt og helligt, nemlig Troslivet, Kristenlivet i dem — tilegn Dig det, „og Du skal saligt erfare den oprejsende og levendegjørende Kraft, der udgaar derfra ³⁾).

Og nu Skriften som „Norm og Regel“ for Livet. — Hvilken Trang, hvilken Fornødenhed, hvilken Længsel dit Hjerte gemmer paa — igrunnen har det jo alt, hvad det dybest trænger til ⁴⁾). „Trænger Du til den Forvisning, at der i Himlen er en naadig, en barmhjertig og kjærlig Gud, Evangeliet forkynnder Dig, at den himmelfarne Frelzers Fader ogsaa er din Fader. Trænger Du til Overbevisningen om, at dine Synder ere Dig forladne, nu, Evangeliet forkynnder Dig om den korsfæstede Frelser, i hvem vi have Forløsning formedelst hans Blod, Syndernes Forladelse efter hans Naades Rigdom. Trænger Du til en mere levende Bevidsthed om din Synd og Skyld — til at vide, at en anden, en helligere og bedre end Du beder for Dig, Evangeliet forkynnder Dig, at Du har en Talsmand i Himlen, Jesus Kristus den Retfærdige, som altid lever for at træde frem for Dig ⁵⁾).

Ja, selv et saa vanskeligt Begreb som Arvesynden og dens Tilregnelighed giver Blædel sig i Lag med.

¹⁾ 12 Pr., p. 28.

²⁾ Postil, p. 354 flg.

³⁾ Ib., p. 355.

⁴⁾ Ib., p. 461.

⁵⁾ Ib., p. 354 flg.

Hvor svævende, hvor vaklende tales der ikke mange Gange derom. Snart taler man, som var det kun de enkelte, bestemte Synder, dem Verden ser og kjender, der skulde tilregnes, men ikke Tankegangen, Sindelaget, der skjuler sig bagved. Men hvilken Dommer, siger Blædel¹⁾, dersom han ikke regnede alt, det store og smaa, det aabenbare og hemmelige, sammen til én Sum?“ „Og fordi Du ikke i Verdens Øjne er en Synder, naar Synden dog hemmelig bor i dit Hjerte, bor den da ikke dybt nok²⁾? Snart taler man, som var det kun den bevidste, den tilsigtede Synd, ikke Svaghedssynden, der skulde drages frem. Men hvor er Grænsen? Sagen er jo, at det overalt er Villien, Samtykket, det drejer sig om, og at vi altid, selv i de saakaldte Svagheds-Synder, have en Fornemmelse af, at vi ikke blot burde, men ogsaa kunde have handlet anderledes.

Og hvad har det saa at sige, at Synden maaske ikke kommer til Udbrud, til Udførelse? „Véd Du, hvilke Lidenskaber der slumre dybest i din Natur, som maaske aldrig ere komne til Udbrud, fordi Herren i sin uendelige Barmhertighed ikke lod Dig komme i Fristelse? Véd Du, hvad Du var bleven til, om din Skaber havde ladet Dig opvoxte under andre Forhold? Dersom Du var bleven født i Armod, opdragen med Ugudelighed og Ryggesløshed som dit daglige Brød, opvoxet i Forhold, hvor Samvittigheden sløves, og Hjertets hellige Sky for Synden tilintetgjøres ved daglig at være Vidne til, at alle Herrens Bud med Frækhed overtrædes — hvad var Du maaske i dette Øjeblik? Kan Du gjøre Dig selv rede for, hvilke Hensyn der ofte vare de afgjørende for at forhindre disse onde Begjærligheder i at slaa ud i lys Lue? „Det var ofte ikke Hensynet til Gud, ikke Kjærlighed til hans hellige Villie og hans Rige eller til din evige Sjæl“ — simpelthen, alene Hensynet til Verdens

¹⁾ 24 Pr., p. 356.

²⁾ Ib., p. 257.

Dom og Mening, eller til din Livsstilling, din Alder, din Formue, eller Frygt for Følgerne, eller maaske var det kun den bekvemme Lejlighed til Synden, der manglede Dig. Menneskene anse ofte ikkun de grove og haandgribelige Overtrædelser af Herrens Bud for virkelige Synder, og de betænke ikke at de fine, de beregnede Overtrædelser er Herren langt mere en Gru og Vederstyggelighed. Den, som bagtaler sin Næste i Løndom, den vil jeg udslette, siger Herren (Pr. 101, 5). Hvor mange bagtalende Ord er der ikke gaaet over dine Læber, hvor ofte har Du ikke været de onde Rygters villige Tjener? Maaske ikke de aabenbare Løgne, men alle disse smaa Usandheder, hvoraf det selskabelige Liv er opfyldt, alle disse Forbehold, al denne Gaaen paa Akkord med Sandheden, al denne Omgaaen af Sagen, al denne Leflen med Ord, der stempler vor Tidsalder som en af de mest usande, der nogensinde har været¹⁾." Nu vel, kald alt dette en Følge af Arvesynden, hvem vil indbilde os, at dette ikke skal tilregnes — er slet intet? Sandelig, maa vi ikke tvertimod sige: „Vandene gaa ind til vor Sjæl, og Strømmen overskyller os. Vore Synder ere flere end vore Hovedhaar, og vi kunne ikke svare Herren et Ord, naar han vil gaa i Regnskab med os²⁾.“

10. Enhver ser let, at med hvor megen Sympathi Blædel kan omfatte den Enkelte — Partimand kunde han aldrig blive, med andre Ord, hans Fordring til Prædikanten er bestandig denne: giv os den rene Lære, d. e. de Almensandheder, hvorom vi alle maa være enige, det faste og brede Grundlag, hvorpaa et Samfund overhovedet lader sig opføre og undgaa fremfor alt Parti og Særmeninger. Men det er netop herimod, Kritiken til en vis Grad maa gjøre Indsigelse.

Det blev i sin Tid Dr. Rudelbach, i hvis Lod det her faldt at gjøre Begyndelsen. Paa det skandinaviske Kirke-

¹⁾ 24 Pr., p. 258.

²⁾ Ib., p. 355.

møde i Lund 1859 havde Blædel, opfordret af Forsamlingen, givet en Fremstilling af de forskellige „Retninger“ eller Partier i Danmark og havde, som af os allerede antydet, fremstillet den tredje Retning, „Mellemretningen“, hvor han med sine eklektiske Tendenser kun kunde finde sig hjemme, som den, der ene havde Fremtiden for sig, just fordi den undgik „Ensidighederne“, især de tvende, der dengang førte Ordet og af ham karakteriseres som „den mørke Pietisme“ og „den ensidige Grundtvigianisme“. „Hvad den tredje Retning — „Mellemretningen“ — angaar,“ siger Rudelbach¹⁾, „da kjender jeg ingen anden saadan end Reformationen selv, der i sig kun er den kirkelige Udviklings, den mellem den romersk-katholske falske Objektivitet og den reformerte Kirkes falske Subjektivitet. Enhver anden Mellemretning er uægte, fejg og jammerlig, kjendelig paa sin Halten til begge Sider, der flyr for det bestemte kristelige Ja eller Nej. Reformationen kjendte den (hos Erasmus), men har udspytet den af sin Mund.“

Man gjenkjender Skoletheologen, men blæser man Skolestøvet bort, hvem finder da ikke her den Sandhed gjemt, at ingen kraftig personlig Forkyndelse, der virkelig har Ærinde til Tiden, overhovedet er mulig, uden til en vis Grad gennem Ensidighed, og at den absolute Lovprisning af „Mellemretningen“ ingenlunde altid er paa sin Plads? Ellers maatte vi jo igrunder alle sammen prædike ens, og det er dog ikke Meningen, thi, siger Rudelbach, snart maa det objektive, snart det subjektive drages frem, men dette er ikke — „Retninger“, men simpelthen noget, en kraftig Forkyndelse altid fører med sig. Nej, svarer Blædel, Sandheden er en²⁾ og kan som saadan ogsaa kun væsentlig forkyndes paa én Maade — i én Form. Ganske vist, Sandheden, den kristelige Sandhed, maa der her svares, er én, men ført ud i Liv og Virkelighed, d. e. som aaben-

¹⁾ Förhandl. vid andra skandinav. Kyrkomötet, p. 106.

²⁾ Ib., p. 118.

baret, er den, om man vil, tvende, guddommelig og menneskelig, har en fra Verden bortvendt og en til Verden henvendt Side, hvad netop vil sige, at paa en Tid, hvor den ene eller den anden af disse faar Overtaget, kan Prædikanten i sin Forkyndelse heller ikke vekselsvis alternere mellem begge efter Forgodtbefindende, men maa gjøre sig til Talsmand for den, der ved Tidens og Menneskers Uretfærdighed er bleven overset eller tilsidesat. I modsat Fald komme vi netop til den af Rudelbach fremhævede „jammerlige Middelvej“, der, kjendelig ved sin Halten til begge Sider, skyr det bestemte kristelige Ja og Nej.“

Men dernæst: Er det overhovedet muligt, at en virkelig personlig Forkyndelse vedblivende kan holde sig alene til det almene — til det, hvorom alle ere enige? Man taler om Ens individuelle Kald og mener med Rette hermed noget godt, men hvad er dette igrunden andet end at anerkjende, at der er betroet den Enkelte en Gave til grundigt at udvikle en Side af Sandheden, som andre ikke have magtet? Og det er jo saa langt fra, at dette i sig er en Fejl, at det tvertimod kun er ved at uddybe den ene Side af Sandheden, at man naaer til de rette Udgangspunkter for de andre Sider af denne, ja til ret at kunne fremstille — „den hele Sandhed¹⁾.“ Vi se alle, at Monrad, Hostrup, Frimodt, Martensen til en vis Grad have deres Svaghed i en ensidig Fremhævelse henholdsvis af Bønnen, Bekjendelsen, Vidnesbyrdet, Betragtningen, men paa den anden Side hvem ser ikke, at netop denne „Svaghed“ er deres Styrke, fordi det er deres Ejendommelighed, ja hos dem alle til sammen udgjør netop de Sandhedens „Ensidigheder“, hvorigjennem dennes Alsidighed, med andre Ord den hele Sandhed vel egentlig først kommer frem? Og viser det samme sig ikke i Kirkens, ja allerede i Apostlenes Historie? Det er jo den hele Sandhed, at Tro og Gjerninger ikke kunne

¹⁾ H. Ussing: Th. Tidsskr. IV, p. 143.

adskilles, men i dybere Forstand ere ét, men hvorledes skulde dette overhovedet være kommet frem, være blevet bragt til Bevidsthed, uden netop ved Fremhævelsen eller, om man vil, Uddybelsen af de Ensighededer, vi kjende henholdsvis hos Paulus: „Vi retfærdiggjøres af Tro, ikke af Gjæringer,“ og hos Jacob: „Se I nu, at et Menneske retfærdiggjøres ved Gjæringer og ikke ved Troen?“ Og endelig, gaa vi til den højeste, til Herren selv, er det dog ikke ogsaa her stundom gennem Ensighededer, at den hele Sandhed ret indskærpes os? Paa den ene Side: „Ær Fader og Moder, men I sige: det, hvormed jeg kunde hjulpet Dig, er Corban, og I tilstede ham ikke ydermere at hjælpe Fader og Moder, jo, I aflægge smukt Guds Bud.“ — Paa den anden Side: „Hvo, som ikke hader Fader og Moder, kan ikke være min Discipel.“

Det er Sekter, Partier, Blædel vil have banlyst fra Samfundet. Men siger dog ikke Apostlen: der maa være Partier iblandt Eder? og mener selvfølgelig, at individuelle Forskjelle kunne ikke undgaas, selv i Menigheden, Naadegaverne ere jo forskellige, kun at Aandens Enhed maa bevares i Fredens Baand, men hvad vil dette sige andet, end at man har det aandelige Frisind til netop at kunne glæde sig ved de nævnte Forskjelle, ja forstaa, at ingen Fremgang, ingen Væxt, intet Liv overhovedet er muligt uden saadanne? Det modsatte er tvertimod Livets Udsukkelse, Stagnation. Uafladelig fremhæver man, at Ensighededer, Forskjelle, kun findes i det timelige, i „Ufuldkommenheden“, men ikke i Himlen, i „Fuldkommenheden“, tvertimod, dér er alt Enhed og Harmoni. I en vis Forstand er dette rigtigt nok, i en anden Forstand urigtigt. Er det først bragt til Bevidsthed, at Liv og Udvikling i sig er et og det samme, hvem ser da ikke, at ogsaa i Fuldkommenheden gaar Livet fremad, altsaa netop gennem Modsætninger og Forskjelle, kun uden de Hindringer og Tilbagefald, der her hvert Øjeblik hindre Udviklingen, og at netop i Himlen, hvor Frihedens Lov alene hersker, kan et Samfund heller ikke bestaa, uden

at de personlige og individuelle Forskjelle frit kunne udvikle sig?

Det er en fuldberegtiget Fordring til Prædikanten, at han skal være sig selv. Men hvad vil det sige andet, end at netop det ejendommelige hos ham skal bevares? Hvad der staar om Tjenerne, der vare sendte ud for at gribe Herren, at de vendte tilbage med uforrettet Sag, sigende: „som han har ingen talt“ — dette maa, *mutatis mutandis*, egentlig kunne siges om enhver Prædikant, ikke at vi skulle jage efter Aandrigheder og det originale, men saaledes, at Tilhørerne hos Prædikanten faa et stærkt og levende Indtryk af det individuelle og personlige, ja paa Prædikestolen netop gjenfinde de samme Ejendommeligheder, „den samme Mand“, som de møde og kjende i Livet. Men det er netop det, der saa tit udelukkes og hindres, hvor et stærkt religiøst Parti kommer til Magten. Her kan man i Sandhed ofte faa Anledning til at undre sig over, at den Mand, hvis Ejendommelighed man kjender fra Livet, i Forkyndelsen, paa Prædikestolen er bleven en anden — saa ganske har han opgivet, forladt sig selv, for kun at betjene sig af Partiets Udtryk og Talemaader, der stereotypet vende tilbage næsten i samme Ord og Vendinger. Men det kan ogsaa hindres og udelukkes, hvor man i altfor høj Grad lægger Vægt paa kun at fremdrage Almensandhederne — Læren, og det kan vel næppe nægtes, at i Blædels Fremstilling, hvor intet mangler, hvor alt er korrekt og rigtigt, gjør en vis Ensformighed sig maaske stundom for meget gjældende, og Monrads Ønske ikke om Solskin og Vindstille, om Ja og Amen, men om et kraftigt Nej begynder her at røre sig.

Desto mere glæder man sig da derfor ogsaa over, at han fra først til sidst fastholder og hævder sin Opfattelse af Menigheden som saa at sige det vigtigste i den hele Kristendom — det, uden hvilket denne i sig er utænkkelig — og dog, hvor højt han end sætter den, aldrig højere, end at den kun bliver det højeste Middel til det højeste Maal — Sjælenes, de Enkeltes Frelse. Eller er det dog

egentlig ikke det, Herren selv viser os — dette: Samfundet tjenende de Enkelte eller maaske rettere Samfundet og de Enkelte gjensidig tjenende hinanden? Hvad er det da andet, han tænker paa, naar han i yderste Øjeblik, Nadveraftenen, „dypper i Fadet med Judas“, sigende til denne: hvad Du gjør — det gjør snart, end netop som sidste Middel at fremkalde hos den forhærdede Discipel Erindringen om Samfundet fra hine Aftener, da de nød Paaskemaaltidet sammen? Netop heri er det jo, at Kristendommen saa afgjørende skiller sig fra Hedenskabet, det antike saa vel som det moderne, at den hævder, at ikke Staten, men den Enkelte, ikke Samfundet, men Personerne er det højeste, og hvordan man end i det nærmere forklarer Herrens Lignelser om Arbejderne i Vingaarden og de betroede Talenter, hvem ser ikke, at det hermed er Herrens Mening at lægge os det store Samarbejde paa Hjerte — det, der netop uafsladelig maa finde Sted mellem Samfundet og den Enkelte, Menigheden og dens Medlemmer?

II. Og ikke blot vil det at have valgt at høre til Menigheden være ubedrageligt Tegn paa Naadestanden, men det ses, at for Blædel med hans hele johannæiske Betragtning af det religiøse Forhold bestemt som Modsætning mellem Kjærlighed og Had, mellem det at være kold eller varm, død eller levende, vil Synden overvejende fremtræde i Skikkelse af det uafgjorte, hvor man hverken elsker eller hader, hverken er det ene eller andet, men lidt af begge Dele, lidt af et Guds Barn og lidt af et Verdens Barn, med andre Ord — Lunkenhed er gjerne det staaende Udtryk, hvormed Blædel træffende karakteriserer Synden. Hvad der siges i Aabenbaringen: „Efterdi Du hverken er kold eller varm, men lunken, udspyr jeg Dig af min Mund“, er talt ud af hans Hjerte. Hvorledes var det i Kristi Kjøds Dage? Ja, da enten hadede Menneskene ham, forfulgte ham, kaldte ham en Samaritan, en Bedrager og en Djævel

og korsfæstede ham blandt Misdædere — eller ogsaa elskede de ham af hele deres Sjæls Dybde og med hele deres Hjertes Inderlighed og bekendte, at de kunde ikke gaa til nogen anden, fordi han alene havde det evige Livs Ord¹⁾. „Mon saaledes endnu²⁾)?“ Min Tilhører, spørger Blædel³⁾): Er Du en troende Kristen, eller er Du ikke? Er det da nødvendigt at være en af Delene? Kan man ikke være en Mellemtung, halv Kristen, halv Ikke-Kristen? Jo, man kan være lunken, men da vil Herren ufejlbarlig „udspy Dig af sin Mund“. „Jeg hader de tvetydige Aander,“ siger Herren⁴⁾), „hader den aandelige Halvhed, den beregnende Lunkenhed, der halvt vil tilhøre ham for tillige halvt at kunne tilhøre Verden. Og fordi der er saa mange, der ikke give Frelseren et helt Hjerte, derfor er der ogsaa saa mange, som aldrig helt have erfaret den salige Forening med ham.“ Om mange maa vi endnu sige med Paulus, at de ere Kristi Korsens Fjender, om endnu flere, at de slaa sig til Ro i den usaligste Lunkenhed⁵⁾); de kaste deres Sjæls Anker i dette Vantroens Ordsprog: „Enhver bliver salig ved sin Tro.“ Mange leve saaledes, mange dø saaledes⁶⁾). „Se, derfor ville vi som Kristi Sendebud opskræmme de lunkne Sjæle, at de dog maa lære ikke at drømme sig ind i Himmeriges Rige, at det er „saa let ej gjort“, som Verden indbilder sig⁷⁾). „Vi ville berøve dem alle falske Fortrøstninger, foreholde dem Bekymringens Ord: „mange ere kaldede, men faa udvalgte“; sige dem, at den Vej er bred, som fører til Fordærvelsen, og de ere mange, som gaa derpaa“⁸⁾ — alt i Modsætning til hine „Lunkenhedens Profeter“⁹⁾), der driste paa atter og atter at istemme Omkvædet: nej, den Port er bred og den Vej er let, der fører til Salighed, og mange, ja de allerfleste,

¹⁾ Postil, p. 327.

²⁾ Ib., p. 328.

³⁾ 12 Pr., p. 112.

⁴⁾ 24 Pr., p. 335.

⁵⁾ 12 Pr., p. 64.

⁶⁾ Ib.

⁷⁾ Ib.

⁸⁾ Ib.

⁹⁾ 24 Pr., p. 169.

om ikke alle, finde den ¹⁾).“ Tidsaanden, siger Blædel ²⁾), har i vore Dage — hvem ser det ikke? — ligesom spaltet sig i tvende, lige frygtelige for Guds Rige, paa den ene Side Gudsfor nægtelsens og Menneskeforgudelsens Aand, paa anden Side Lunkenhedens og Ligegyldighedens Aand — den Aand, der tiltaler alle som Kristne og derved dysser dem i den Søvn, hvorefter de aldrig vaagne op ³⁾).

Ja, det er et mørkt Billede, Blædel udkaster os, og Mørket er det, at det desværre ikke alene er i Verden, men ogsaa i Kirken, at „den usalige Lunkenhed“ er trængt ind. Det er vor Tids Elendighed, siger han ⁴⁾), „bevirket ved vore Fædres og ved vore egne Synder, og det er vort Hjertes uafsladelige Sorg, at det kirkelige Samfundsliv fast er udslettet i vore Dage, og derfor kan Kirkens Herre kun udrette saa saare lidt iblandt os. Alle I, som ville danne Jesu hellige Legeme paa Jorden, lad os dog forene os for at indgaa for Herren med brændende Bønner om, at han vil forny sin Kirke, skabe et virkeligt Menighedsliv iblandt os ⁵⁾).“ I Sandhed, vil Blædel sige, hvor megen Ligegyldighed og Lunkenhed har ikke netop Kirken, de Troende, at bede Herren om Forladelse for. Thi spørge vi ⁶⁾): hvorefter kommer det, at saa mange ikke modtage Kristi kjærlige Indbydelse? — se, da maa vi, om end til vor Skam, svare: det er ikke blot, fordi Verden saa indtrængende indbyder Menneskene til sig, men det er ogsaa, fordi den kristne Kirke saa lunkent indbyder Menneskene til sig, og fordi det kirkelige Liv saa sørgeligt er hensygnat iblandt os.“

Og ikke nok hermed. Blædel gaar videre. Hvor sjældent er det ikke, udbryder han ⁷⁾), „at se en i Sandhed troende Kristen — et Menneske, i hvis Sjæl Ordets uforkrænkelige Sæd bærer et helligt Livs Frugter.“ Og

¹⁾ 124 Pr., p. 169.

²⁾ Ib., p. 21.

³⁾ 24 Pr., p. 184;

Postil, p. 512, 629, 635, 509, 542.

⁴⁾ 24 Pr., p. 205.

⁵⁾ Ib.

⁶⁾ Ib., p. 204 Ilg.

⁷⁾ Ib., p. 213.

hvorfor? „Atter og atter fordi Lunkenhed, d. e. „Landvejsjord, Stene og Torne kvæle Ordet — ikke at Ordet ikke rigelig forkyndes, tvertimod, men siger han, ikke tydelig og klart, ikke med Valget og Afgjørelsen tilstrækkelig holdt for Øje. Træffende rammer han her en af Svaghederne i hans, den frembrydende Romantiks Tid — den æsthetiske Forbyndelse, der satte den skønne Form som Maalet for den hele Kristendom og fandt saa talrige Repræsentanter netop blandt de saakaldte Dannede. Visselig er der blandt disse, siger han¹⁾, mange levende og hjertelige Kristne, megen oprigtig Gudsfrygt, og Kirken har blandt dem sine bedste Børn og mest trofaste Venner, men der er ogsaa blandt dem en Aandsretning, som vil omsætte hele Kristendommen til Poesi, som bedømmer en Prædiken alene efter Veltalenheden, efter de smukke Billeder og de dybsindige Tanker, den indeholder, men alt, hvad der i Kristendommen ikke er fint og blødt og smukt bliver uden videre forkastet. Man gaar i Kirke for at høre en smuk Prædiken, fordi ogsaa dette er et aandeligt Tidsfordriv — næsten en Modesag; man hører Bibellæsninger, fordi Fantasien derved sættes i Bevægelse, og det er en nem Maade at vinde Navn som „troende“ paa. I sig selv, i det daglige Liv, har man intet med Kristendommen at gjøre, men ved visse højtidelige Lejligheder, da maa den frem, thi den giver Relief, og herpaa kommer det an²⁾.“

Men er det da ikke sandt, hvad Blædel siger, at Lunkenheden, Ligegyldigheden, Mangelen paa sædelig Alvor, paa Følelse af Ansvar, er i sig den inderste Grund til Elendigheden, og har det ikke Ærinde ogsaa til os, naar han nærmere skildrer denne Lunkenhed saaledes³⁾: „Det er en af vor Tids aandelige Sygdomme, at høre meget, at tale meget og dog at handle saa saare lidt.

¹⁾ Förhandl. på andra skandinav. Kyrkomötet, p. 55.

²⁾ Ib., p. 56.

³⁾ 24 Pr., p. 273.

Dette gjælder i verdslig, men sandelig ogsaa i aandelig Henseende. Mange ville gjerne høre en Prædiken, især naar den dufter af Poesi og er baaren af Veltalenhed, men de glemme saa ofte, at de indgaa en alvorlig Forpligtelse ved at høre en Prædiken, efterdi det ikke er et blot menneskeligt Ord, der tales i Herrens Hus, men tillige et Guds Ord, og gaar Du bort som en glemsom Tilhører, er Du blot Ordets Hører og ikke tillige dets Gjører, se, da bærer Du Ansaret og Skylden med Dig bort derfra.“

Og her staa vi da atter ved Hemmeligheden — „ved Guds Ords Grundfordring til os.“ Hvor sandt og rigtigt det end er, at Synden ytrer sig som Ligegyldighed, Lunkenhed, Søvn og Død — dog er alt dette jo kun en ren negativ, om man vil rent formel Bestemmelse, der i sig intet udtaler om, hvad der hidfører disse Tilstande, — de „Ondskabens Kræfter“, der røre sig her bag ved. Som Kristendommens inderste Væsen, dens Grundfordring, egentlig kun er ét — Tro, saa er ogsaa Synden væsentlig kun bestemt og karakteriseret ved ét — Vantro — „denne Kilde, hvorfra enhver Overtrædelse, enhver Elenighed og Forbrydelse iblandt Menneskene udstrømmer ¹⁾“. Netop dette, siger Blædel ²⁾, er det store ved den kananæiske Kvinde, at det stod klart for hende: driv blot Vantroen paa Flugt, saa er jeg frelst. Derfor forlod hun Tyrus og Sidons Egne for at gaa ind i det hellige Land — vovede Skridtet fra Vantro til Tro, fra Verden til Frelseren, fra de døde Afguder til den levende Gud. Er Du gaaet over Grænsen, eller bor Du endnu i Hedningelandet? Desværre, der er saa mange i denne Stad, der endnu bo i Tyrus og Sidon, thi skjøndt de have hørt om Jesus, gaa de dog aldrig over Grænsen, de leve og dø som Hedninge og annamme kun Vantroens Trøst og Løn“ — se ikke, at hvor udvortes hæderligt Livet end

¹⁾ Postil, p. 331.

²⁾ Ib., p. 192.

er ført, -- er det ikke ført i Troen, det er dog forspildt. Indtrængende, med hele en bekymret Sjæls Alvor, spørger Blædel derfor: Er Du en troende Kristen¹⁾? Nødvendigt, at Du spørger derom, endnu medens Naadens og Omvendelsens Tid er forhaanden, for at Du dog kan komme til en Afgjørelse, inden det er for sildigt. I Sandhed, der er intet i Verden at frygte uden dette ene -- ikke at være en Kristen. Der er kun én Synd i Verden, og det er Vantro, fra hvis bittre Kilde alt, hvad der ellers kaldes Synd og Uretfærdighed udstømmer. Og der er kun en eneste Dyd i Kristendommen, og det er Tro, thi Troen paa Jesum Kristum har alle de guddommelige Kræfter i sig, alle Kræfter mod det onde og alle Kræfter til det gode. Alt, hvad han har gjort ved Dig, og alt, hvad han har talt til Dig, havde derfor dette til Formaal, at Du skulde tro paa ham og paa den, der udsendte ham²⁾.“ I Sandhed, Blædel er utrættelig i at variere dette Æmne. Atter og atter kommer han tilbage dertil. „Du kan have mange andre Bestemmelser,“ siger han³⁾, „mange andre Pligter at opfylde her i Verden, og i Guds Hus skal det heller aldrig læres Dig, at det bør Dig at overse eller agte ringe en eneste af de Bestemmelser, som Gud har med Dig, eller at undlade at opfylde en eneste, endog den tilsyneladende ubetydeligste af dine Pligter, men vi vedblive dog at sige Dig, at der er én Guds Bestemmelse med Dig, der omslutter og indeslutter alle dine andre Bestemmelser, og det er denne, at Du skal være en troende Kristen. Du er skabt til Troen, Du er døbt til Troen, Du er opdragen til Troen, og alt hvad Gud tilskikkede Dig lige fra din første Dag indtil denne Dag, havde denne ene Bestemmelse, at Du maatte bestemme Dig til at tro paa Jesus Kristus⁴⁾.“

Men da lad os paa den anden Side heller ikke daare

¹⁾ 12 Pr., p. 111.

²⁾ Ib., p. 112.

³⁾ 24 Pr., p. 288.

⁴⁾ Ib., p. 489.

af, at vi fra Verden — og maaske netop de Dannede — forholdsvis høre saa faa Angreb paa vor Tro, thi skjøndt efter sit Væsen Trods, ja Fjendskab imod Gud (Rom 8, 7) vedblivende er Vantroens Kjendemærke, saa er Stumhed overfor alt, hvad der angaar Guds Rige det ikke mindre. Om deres Mund, siger Blædel¹⁾, end ikke flyder over af gjækkelig Snak og letfærdig Skjemt, saavide de Vantro dog kun at tale om alt, hvad der hører denne Verden til. Skal der tales om det ene fornødne, om Guds Rige og Sjælenes Frelse, da forstumme de, blive tavse og ilde tilmode“ — „disse egenretfærdige, verdslige og kolde Sjæle, der sætte sig op imod Guds Lov, smile ad Evangeliets Forjættelser, og, idet de kun stole paa deres Penge og deres Dygtighed, egentlig foragte ethvert Guds Ord og kalde dem, der søge Herren med et ydmygt Hjerte, for Daarer, Sværmere eller Hyklere“).“

12. Det er klart, at hvor Synden, som her, væsentlig opfattes som Lunkenhed, Søvn, Død — dér vil Prædikanten altid nærmest blive, hvad man kalder Vækkelsesprædikant. Dette er ogsaa Tilfældet med Blædel. Han er det fra først til sidst. Kun altfor længe havde man savnet den vækkende Røst: „Staa op Du, som sover“ eller: „Omvender Eder, Øxen ligger ved Roden af Træet“. Rationalismen kjendte den ikke, og i den romantisk-æsthetiske Retning, der fulgte efter, blev den vel anslaaet, men opløstes igjen som en Akkord i „den evige Rhythmus“. Da den derfor omsider lød fra Blædels Læber, først i det lille Abel Cathrines Kapel, senere i Garnisons Kirke, var det ikke blot noget nyt og usædvanligt, men for mange, der endnu holdtes opskræmmede af Kierkegaards rystende Ord om det store Enten-Eller, og som dog ikke kunde bekvemme sig til Brud med Kirken, syntes her netop en Mulighed forhaanden til bestandig

¹⁾ 12 Pr., p. 111.

²⁾ Postil, p. 159.

at undgaa et saadant, idet Blædels Vækkelses-Forkyndelse egentlig maatte synes dem det faktiske Bevis for Foreningen af kirkelig Rettroenhed med de Kierkegaardske Paradoxer. Deraf netop Grundene til det uhyre Tilløb, han fik, og hvor stærkt dette har været, derom har vi endnu et mægtigt Vidnesbyrd i, at saa godt som alle vore ældre Vækkelsesprædikanter, der endnu leve, have siddet ved hans Fødder og dér modtaget Undervisning, til Dels deres Sprog. Med Rette kalder man ham ogsaa i saa Henseende „Indre Missions Fader“.

Allerede de ejendommelige anden Persons Tiltaler og de Tillægsord, hvormed den Tiltalte nærmere beskrives, tyder herpaa. „Du trætte“, „Du ængstede“, „Du fattige“, „Du tvivlende Menneske“, eller: „Du kjære Sjæl“, „I Dyrekjøbte“, „I Bekymrede“ — „hører“, „modtager, hvad jeg har at sige“ — de jævnlige Forsikringer, at Prædikanten fører Ordet „ikke i sit eget, men i Guds Navn“, „staar ikke i sit eget, men i hans Sted“, at det derfor heller ikke egentlig er Prædikanten, men „Jesus, der nu taler“, „er her tilstede“ — „idag“, „iaften“, „i denne Forsamling“, de talrige og indtrængende Opfordringer: „kom derfor“, „kom nu“, „hvad tøver Du efter“? „skynd Dig“, „hast“, „il“ — eller: „glem nu ikke Ordet“, „tag det med Dig“, „gjem det“, „ind i Lønkamret“, „ned paa Knæene“, „op med Hænderne“¹⁾ — alt dette og lignende, der nu er saa almindeligt i enhver Missionsprædiken, skriver sig oprindelig fra Blædel, har i al Fald hos ham sit typiske Forbillede, ja selv hos den ypperste af alle vore Vækkelsesprædikanter, Frimodt, finder man, at ikke blot enkelte Ord og Udtryk, men flere af de mest karakteristiske Udtryk ere ligefremme Laan fra Blædel²⁾).

Hvormed vækker nu egentlig denne? Hvilket er ham Hovedmidlet til at faa de Sovende op? Aabenbart det

¹⁾ 24 Pr., p. 219.

²⁾ Billedet om „den enlige Glød, der saa let gaar ud“, om Hjertet som „Aandens Værksted“, om „Naadens Ambolt“ — disse Udtryk ere tagne fra Blædel, Postil, p. 450, 576 og 12 Pr., p. 81.

samme, som alle Vækkelsprædikanter fra de ældste Tider indtil nu have betjent sig af — Skrækken, Angsten, Frygten. For hvad? For Helvede og den evige Dom. Jeg véd det nok, siger han ¹⁾), der er intet, Verden nødigere vil høre, intet, „der mere forbittrer selv et naturligt godt Menneske end Vidnesbyrdet om Djævelen og evig Fortabelse“. Ingen „dannede“ Mennesker, siger man, „tror paa den Slags Ting“; det er noget, vor „oplyste“ Tid for lang Tid siden er kommet ud over; det strider i lige Grad mod menneskelig Følelse og Guds Barmhertighed“, osv. ²⁾). Ikke desto mindre, siger Blædel, er det Skriftens klare Lære, ja, den sanddru Gud har selv lært ³⁾) os det. „Naar han i sit Ord taler klart, afgjort og bestemt om en evig Frelse og om en evig Fortabelse, om et Himmerige og om et Helvede, og naar han i sit Ord kjærligt, formanende, indtrængende opfordrer os til ikke med de mange at vandre paa den brede Vej, som fører til Fordærvelse, men med de Faa at vandre paa den trange Vej, som fører til Livet — se, da forstumme for den Troende alle Indvendinger og Modsigelser, og han bøjer sig i ydmyg Lydighed for Ordets Mynlighed ⁴⁾).“

Saaledes er Blædel Vækkelsesprædikant. Og hvad vækker han saa op til? Igrunden kun til dette: hjertelig og inderlig Tilslutning til Menigheden, til Samfundet — „til Hjorden“, som han stundom udtrykker det ⁵⁾). „Der er ogsaa andre Faar, som ikke ere af denne Sti, dem bør det mig at føre did“ — „dette Ord“, siger han ⁶⁾), „vender sig indad mod Enhver af Eder for at spørge Eder, om I med fuldt Hjerte og troende Tillid have sluttet Eder til Kristi Hjord, eller om I maaske endnu skulde være blandt dem, der vandre paa andre Stier med Øjets Lyst, Kjødets Lyst og Livets Hoffærdighed, eller blandt dem, der løbe ved Hjordens Udkanter, snart

¹⁾ Postil, p. 140.

²⁾ 12 Pr., p. 77.

³⁾ Postil, p. 334, 401.

⁴⁾ Ib., p. 402.

⁵⁾ 12 Pr., p. 100 flg.

⁶⁾ Ib., p. 181.

lytte efter Hyrdens Røst, snart efter Lejesvendens, snart ville følge Jesus, snart Livets Lyster. Det er blandt disse sidste, Ulven lettest finder sit Bytte, thi i den tætte Faareflok, som i Troens Inderlighed og i Aandens Enhed har sluttet sig sammen om den store Sjælehyrde og altid stirrer paa ham med det tillidsfulde Øje — i denne sluttede Skare tør hverken Ulven eller Lejesvenden komme. At enhver af os da maatte begive sig længere og længere ind i Hjorden, i de Helliges Samfund — desto tryggere skulde vi blive, desto mindre skulde vi ydermere være til Rov for Verdens Fristelser eller den falske Aandeligheds forførende Kunster, desto sikrere skulde ogsaa vi naa didhen, hvor Frelseren vil føre os. Derfor — kommer alle, store og smaa, slutter Eder til Kristi Hjord ¹⁾).

Men da ses det ogsaa, at hvem Blædel især revser i sin Vækkelse, netop er saadanne, der ved letsindig og uværdig Nydelse af Nadveren paa det dybeste krænke Samfundet, oprettet ikke blot med Herren, men mellem Troende indbyrdes. Det er her, han gjør sig til Talsmand for, hvad der oftere, ogsaa hos os, er kommet paa Bane — en gennemført Kirketugt, ja indskærper denne i Udtryk, der ikke giver den strængeste Vækkelsesprædikant noget efter. Ingen Fremmed, ingen Lejesvend, siger han ²⁾), maatte i den gamle Pagt æde af Paaske-maaltidet. Men saaledes gjælder det endnu om Nadverbordet — og dog, i ingen Henseende staar det sørgeligere til med vor Kirke end i denne; i ingen Henseende maa vi mere klage over Kirketugtens Forfald. Hvor ofte se vi dog ikke saadanne, der ere fremmede for Guds Menighed — Lejesvende i deres kristelige Tro, at søge til Herrens Bord, hvor der venter dem en forfærdelig Dom. Hvor tør de dog — disse aandelig Døde, der leve i aabenbare Synder, Skørlevnet, Vellyst, Hovmod, Gjer-

¹⁾ 12 Pr., p. 102.

²⁾ 1b., p. 124.

rigthed, Bedrageri, Had, der hele Livet igjennem vise sig som Kristi Korsens Fjender og træde Pagten under Fødder, hvor tør de dog vove at komme til Kristi Legemes og Blods Samfund, hvor en forfærdelig Dom venter dem. Og dog er det det Syn, hvortil vi næsten daglig ere Vidne. „Aabenbare Fornægtere, Spottere, Ægteskabsbrydere, Drankere, Afgudsdyrkere søge Herrens Bord og blive ikke hindrede deri. Uden Kjærlighed til den Korsfæstede, uden Tro, uden Bod, uden Bekymring for det ene fornødne gaa de fra Synden til Nadveren, og fra Nadveren til Synden¹⁾.“ „Guds Menighed, naar vil Du dog rejse Dig og afvaske denne Skamplet? Naar vil Du dog med lydelig Stemme fordre din kristelige Ret, Kirketugten, tilbage, at Nadverbordet dog i det mindste maatte blive et helligt Sted og ikke besmittes ved de aabenbare Syndere²⁾?“

Paa den anden Side — lidet maatte man kjende til Blædel, om man ikke vidste, at hvor strengt han end som Vækkelsesprædikant taler om Synd, Retfærdighed og Dom — altid ender han dog med i milde, ja smeltende Ord, at henvise Enhver, hos hvem der blot er Gnist af Anger, til Guds Barmhertighed, der ikke vil nogen Synders Død, ja end ikke vil, at hans Synd nogensinde skal omtales for ham. Lad mig benytte en Lignelse, siger Blædel³⁾. „Havde Du en Søn, som havde begaaet en alvorlig Overtrædelse, men han kom til Dig med Taarer i Øjet, faldt Dig om Halsen og bad hjertelig om Tilgivelse, vilde Du da ikke blot ikke tilgive ham, men paa det alvorligste forbyde nogen i dit Hus at nævne hans Synd for ham, ja anse det for hjerteløs Haardhed, om nogen gjorde dette? Saaledes ogsaa med vor Fader i Himlen. Ere vi angrende gaaede til ham, da nænner

¹⁾ 12 Pr., p. 143.

²⁾ Ib., p. 144.

³⁾ Postil, p. 597.

han ikke i Evighed at bebrejde os Synden, ja tillader ikke nogen i sit Hus at omtale den for os¹⁾).

Ja, disse tvende Momenter, det strenge og det milde, eller rettere, Foreningen af begge, som er det, han udtrykkelig roser den 3die Retning for, er netop det, der udmærker ham selv. Der er dem, siger han²⁾), „der mene, at det er ved Lovens Trudsel, ved det skarpe, fortærende Ord, at Sjælene skulle vækkes af den forfærdelige Syndesøvn og føres til Bod og Omvendelse, andre, at det bedste Middel hertil er kun at forkynde det store og glade Budskab om Forsoning og Forløsning i Kristo og „saaledes lade den Helligaands fulde og varme Naadestrømme gaa hen over Tilhørernes Hjerter.“ Begge Anskuelser have Skriftens Vidnesbyrd — „dens Fuldmagt“ for sig, og „dog antager jeg, at kun den Præst har den rigeste Virksomhed, der forstaar at benytte begge Midler“ eller rettere „lykkeligt forener dem“, som Profeten (Es. 55, 6—7) i vor bekjendte St. Bededagstext, der begynder med en rystende Opfordring til Bod, med „at tale om Guds Torden“, men alligevel ikke ender med den knusende Lynstraale, men lader Naaden synke ned over Menneskehjertet som en mild og frugtbar Regn.“ Saaledes, slutter han, vil da ogsaa jeg tale: først, at vi gjøre Bod for den levende Guds Aasyn, men dernæst, at vi da ogsaa troende tilegne os hans Naade med Syndernes Forladelse“³⁾), med andre Ord: begynde med Frygten for at ende med Glæden. — Sagen er jo, hvad Blædel atter og atter fremhæver, at vi uadskillelig fastholde Forbindelsen mellem Synd og Naade, og det netop saaledes, at jo nærmere vi komme denne, desto mere se og føle vi hin. „Frygt derfor ikke, Du kjære Kristen, om Du end føler Dig gjennemtrængt af Skam og Rædsel, naar Du faar Øje paa Guddomsglansen i Kristi Aasyn,

¹⁾ Postil, p. 597.

²⁾ W. Hjort, a. Skr., p. 88.

³⁾ Ib.

og om Du end i Bevidsthed om din Synd maa falde ned for hans Fødder. Det er netop det store Vidnesbyrd om, at din Kaldelse er sand, at Kristus ikke skal forkaste Dig, men i sin usigelige Naade bøje sig over Dig, se paa Dig med milde Øjne, løfte Dig op til sig og trøste Dig med de Ord: frygt ikke, Du er min¹⁾." Med andre Ord: Ingen har vel tydeligere end Blædel indskærpet den reformatoriske Grundsætning om Forening af Lov og Evangelium, ja selv, hvor han, som i den anførte Prædiken om Kirketugt, taler strengest, ender han dog med Evangeliets Trøst og Forjættelse. „Ville vi da," spørger han²⁾, „forhindre Eders Altergang? Det være langt fra. Men vaage over Helligdommen ville vi. Hvem er da den værdige Nadvergjæst? Er det kun den, der har den stærke, den glødende Tro? Nej, Gud være lovet, ogsaa den, der kommer med Frygt og Bæven — ogsaa den svage Tro. Vare Apostlene maaske ikke alle svage og skrøbelige hin Skjærtorsdagsnat, da Herren indstiftede Nadveren! Er det ikke endnu Krøblinge, Halte, Blinde, Fattige, han indbyder til sit Gjæstebud? Nu, kan Du da blot bede: Herre, jeg tror — hjælp min Vantro, se, Du er ingen uværdig Gjæst ved hans Bord³⁾)."

Dette er — vi fristes til at sige det — det store hos Blædel, at han dristig udtaler, at den frelsende Tro netop ikke altid er den stærke, den faste, den sikre, men stundom den skrøbelige, svage, lille — den, der maaske ikke har Sejre, men Nederlag at se tilbage paa og derfor har svært ved at komme stort længere end til et bange: „vær mig naadig" eller „tænk paa mig". „Jeg spørger ikke," siger han⁴⁾, „om Du har den Tro, der flytter Bjerge, eller om der i den aldrig har været nogen Tvivl, Anfægtelse eller Svaghed. Jeg har ingen Ret til at spørge herom, thi Kristus selv spurgte ikke derom og har aldrig

¹⁾ Postil, p. 45c.

²⁾ 12 Pr., p. 145.

³⁾ Ib.

⁴⁾ Postil, p. 543.

gjort vort Kristen-Navn eller vor Salighed afhængig af, om vi havde en hele Verden overvindende Tro. Han siger blot til den døbte: Tror Du, saa er Du en Kristen. Med andre Ord, kan Du bekjende din Daabspagt gennem alle dens Led, da siger han til Dig som fordem til Samaritanen: Din Tro har frelst Dig¹⁾." Maaske siger Du: ja, men netop dette er din Ulykke, at for hvert Led af min Daabspagt, jeg bekjender, maa jeg føje til: forøg mig Troen. Men, kjære Kristen, heller ikke denne Indvending skal berøve Dig dit Kristennavn. Apostlene maatte ogsaa bede: forøg os Troen, ogsaa en svag Tro er en Tro. En af Kirkens Fædre har sagt: Troen er det Øje, hvormed vi se Kristus, ogsaa et kortsynet Øje er et Øje; Troen er den Haand, hvormed vi gribe Guds Naade, men ogsaa en rystende Haand er en Haand; Troen er den Fod, hvorpaa vi vandre fremad i Helliggjørelse, ogsaa en vaklende Fod er en Fod²⁾." Selvfølgelig indskærper Blædel alvorligt, at er min Tro sand og oprigtig, da vil og kan jeg aldrig slaa mig til Ro med min svage Tro eller sige: ja, naar min svage Tro kan frelse mig og give mig Ret til at kaldes en Kristen, saa vil jeg ikke arbejde paa, at den kan voxе. Tvertimod ligger det i den ægte Tros Natur, at den maa voxе, lidt efter lidt aabenbare sig som den Sejr, der overvinder Verden. Den Tro, der ikke vil forøges, er en løgnagtig og en død Tro. Den, der ikke vil gaa fremad, maa gaa tilbage³⁾." I Sandhed, det er kun under denne Forudsætning, at Blædel ikke blot er den svage Tros utrættelige Talsmand, men ogsaa dristig tør udtale, hvad man, først man hører det, maaske kunde studse ved, dette nemlig, „at alt hvad Herren talte til os i sit Ord, selv det strængeste og mest forfærdende, havde dog kun den Hensigt at indbyde os til ham. Talte han om Lovens

¹⁾ Postil, p. 543—544.

²⁾ Ib., p. 544.

³⁾ Ib., p. 544.

Fordringer til os, da var det, for at vi, dømte af Loven, kunde lære at henfly til ham, som har frikjøbt os fra Lovens Forbandelse.“

13. Kritiken vil altid anerkjende Blædels Gaver som Vækkelsesprædikant og paaskjønne, at han i Mod-sætning til saa mange andre af denne Retning, der kun prædike Loven og Dommen, har Øjet vidt opladt for Evangeliet — for Kjærligheden som det, der dybest drager Mennesker til Herren, men den vil da ogsaa paa den anden Side gjøre gjældende, at naar han mener, at det er med Frygten, med Angsten og Skrækken, der maa begyndes, saa er det et Spørgsmaal, om han ikke her ser fejl. Ganske vist — Loven er en Tugtemester til Kristum, men der er mange andre saadanne Tugtemestre — vore Trængsler, Lidelser, Sorger — stundom maaske vore Glæder — ere ogsaa Tugtemestere, og hvilken der her er den første, er det ikke altid let at afgjøre, men herom maa vi kunne blive enige, at den er den bedste, der drager dybest. Blædel siger, at det er Syndsbevidstheden, han vil have frem, og han tilføjer jo udtrykkelig, at dette netop sker desto fuldkomnere, „jo mere vi nærme os Naaden“. Men hvorfor da ikke strax begynde med denne, begynde, ikke med Loven, men med Evangeliet? Begynder den Helligaand da ikke saaledes, eller lærer Luther fejl, naar han siger: Den Helligaand har kaldet mig ved Evangelium? Ja, kalder Herren igrunden ikke saaledes, og stadfæster Erfaringen det ikke? Naar føle da Børn, hos hvem der endnu er Kjærlighed tilbage, dybest deres Uret, enten naar deres Forældre haardt og strengt bebrejdede dem denne eller mildt slutte dem i Favn? Vil man endelig til det yderste fastholde, at naar Evangeliet har den af os omtalte Virkning, saa er det netop, fordi Loven som Tugtemesteren alligevel først har røgtet sin Gjerning — nu, vi ville ikke benægte dette, men da vi jo ordentligvis tale ikke til Hedninger, men til Kristne, i al Fald til saadanne, der Gang efter Gang

have hørt en kristelig Prædiken og fra Barndommen af modtaget kristelig Oplysning, kunne vi da ikke netop gaa ud fra, at er der noget, alle Tilhørerne ere kjendte med, saa er det ikke blot Loven, men ogsaa Lovens Tugt?

I den typiske Omvendelseshistorie om den forlorne Søn — kunne vi tvivle om, at denne, det klassiske Billede paa et Verdensbarn, ikke meget godt kjendte „Tugten“? Ikke desto mindre, først da midt i Elendigheden Barndomsminderne — og hvad er dette vel andet end Billedet paa Kjærligheden, Naaden, Evangeliet? — begyndte at prædike for ham og gav ham Syn for den saa tidlig tabte Lykke, da blev Dragelsen saa stærk, at han maatte udbryde: „Jeg vil staa op og gaa til min Fader.“ Er det dog ikke, som vil Herren hermed sige: Véd I ikke, hvormed I skulle begynde Eders Forkyndelse? Begynd med Faderhjemmet, begynd med at fortælle, at alle vore Ulykker skrive sig derfra, at vi altfor hurtig vendte det Ryggen. I prædike jo heller ikke ene; der er en højere, der har prædiket og endnu prædiker med, saa at Maalet kan naas, da Røsten atter skal blive hørt: „Jeg vil staa op og gaa til min Fader.“

Vil vi hermed sige, at de haarde, de „opskræmmende“ Ord aldrig maa lyde? Det være langt fra. Vi trænge alle til en alvorlig Paamindelse om at benytte vor Besøgelsestid, og vi indrømme, at der gives Naturer, hvor selv den kjærligste Forkyndelse intet udretter. Men vi vove at tro, at dette langt fra er saa almindeligt, som man maaske mener. Hvilken Præst kan ikke her fortælle underlige Ting, kan fortælle om Mennesker, der i mange Aar havde vendt Kirken Ryggen, uimodtagelige, som det syntes, for enhver Paavirkning, og som dog, paa éngang bragte i Elendighed, f. Ex. ved haard og haabløs Sygdom, ere smæltede ved et mildt og kjærligt Ord, maaske netop om ham, der sagde: „Jeg vil staa op og gaa til min Fader“, ja have udgydt Taarer derved? Agt ikke disse Taarer ringe. Vi have kjendt dem, ogsaa blandt Præsterne, der have gjort dette, sigende, at det var kun

en Stemning, der fører til intet. Men begynder enhver god Paavirkning dog ikke som Stemning? Og, „naar den fører til intet“, kunne vi da ikke med en vis Ret vende det mod Præsten og sige: nu vel, din Sag bliver det at fastholde denne Stemning, at bevare den, lede den ind i et bedre Spor, navnlig da ved Bøn til ham, der arbejder med. Men især ville vi sige til Vækkelsesprædikanterne: ikke er det det, vi misbillige, at I tale haardt og opskræmmende, men at I blive ved dermed, at I igrunden ikke kjende anden Begyndelse, og saaledes forvandle til Regel, hvad snarere burde være Undtagelse, og i al Fald glemme, at der gives andre fuldt berettigede Maader at tale om Læren og Dommen paa end netop den haarde og opskræmmende.

I sig selv synes der noget selvmodsigende i, at man i en Retning med saa højt et Samfundsbegreb som det, Blædel repræsenterer, kan ville ved Hjælp af Skræk og Frygt gjenoprette Samfundet med Gud, da det dog aabenbart gjælder i det himmelske, hvad netop gjælder i det jordiske, at den Mand, vi ere blevne gjorte bange for — hans Samfund ønske eller søge vi ikke, tvertimod vi undgaa det. Der er et Ord, et Begreb, hvori hele den religiøse Frygt saa at sige kan sammenfattes, og det er Ordet om Regnskabet, og det er bekjendt, hvorledes alle Vækkelsesprædikanter uafsladelig vende tilbage hertil som det bedste Middel til ikke blot at fastholde, men forstærke den nævnte Frygt. Ogsaa Blædel bruger det saaledes i sin Udlægning af Lignelsen om den gjældbundne Tjener, der kan staa som typisk paa hans hele Fremgangsmaade, først at fremkalde Frygt, saa Glæde. Saa fortrinlig en saadan Udlægning nu end her er gennemført, saa er det dog alligevel et Spørgsmaal, om det er den rette Anvendelse af den nævnte Lignelse, at bruge den til at forstærke vor naturlige Frygt for det Regnskab, Herren vil holde med os, og ikke snarere til at formindske denne Frygt, til at give os Lyst til at møde til Regnskabet, om der med andre Ord ikke netop her skal

tales om Loven og Dommen paa en anden Maade end den sædvanlige, den haarde og opskræmmende. Og at det just er det, Herren tilsigter, synes os at fremgaa deraf, at Kongen eftergav Tjeneren hans hele uhyre Gjæld blot paa hans Bøn derom, saa at vi, i Modsætning til de fleste Vækkelsesprædikanter, tør sige, f. Ex. med Hostrup: nej, denne Lignelse er i og for sig ikke fortalt for at forfærde os, men netop for at berolige os — for at sige os, at Troende skal selv Dommedag ikke kunne gjøre bange, ikke fordi der intet Regnskab skal aflægges, men fordi den Trudsel, der altid ligger i det fremtidige, og som egentlig er det, der mest ængster os, er borttagen i Menigheden, simpelthen fordi Regnskabet dér allerede er bragt i Orden.

Man har bebrejdet Blædel, at han prædiker „den pludselige Omvendelse“ — „nu“, idag“, „iaften“, „i dette Øjeblik“, men med Urette, da vi tvertimod skyldte ham Tak for hermed at have indskærpet, hvad i vor ligegyldige Tid ikke kan ske indtrængende nok, at den, der opsætter sin Frelse, i Virkeligheden forkaster, forskyder den. Og just fordi vi i Overensstemmelse med Reformatorerne og Herrens Ord lære daglig Anger og Bod, trænge vi til at mindes om, at Kristendom ikke er „en March paa Stedet“ ¹⁾, men at det her gjælder — fremad, at den, der ikke gaar fremad, gaar tilbage, alt efter Herrens Ord: Ingen, som lægger Haanden paa Ploven og ser tilbage, er vel skikket til Guds Rige (Luk. 9, 62).

Snarere kunde man være betænkelig ved de idelige Forsikringer om Herrens personlige Tilstedeværelse „her“, „idag“, „iaften“, i „denne Forsamling“, „dette Hus“ osv., der for Uoplyste og Ubefæstede saa let fører til en ukritisk Adskillelse af Gud og Verden saaledes, at Herren overhovedet slet ikke findes i denne, men kun i Kirken, i de gudelige Forsamlinger og Møder, og at det virkelige,

¹⁾ P. Madsen: Om Bornholmerne, p. 16.

ja enestaaende Tegn paa Omvendelse og Kristendom derfor ogsaa kun er, om man hyppig og ivrigt deltager i disse.

14. Blædel betegner sig som Martensens Discipel. Han gjør derfor hans Valgsprog til sit: „Vi skulle ikke tjene Tiden, men Herren“: d. e. gjør som han den rette Adskillelse mellem Tidsaanden, der er Verdens Aand, og Tidens Aand, der er „Historiens, Forsynets, de guddommelige Raadslutningers Aand“ og netop saaledes paa dybe og afgjørende Punkter viser sig i Slægt med Guds, med Kirkens og Menighedens Aand (*vox populi — vox dei*). Paa intet Punkt fremtræder dette klarere end i Blædels Samfundsbegreb, at vi i Kristendommen skulle betragte os ikke som de mange, men som et; ja, hvem ser ikke i den ved ham oplivede Bestræbelse efter i Menighederne at antage sig de fattige, de smaa, de forurettede og tilsidesatte en dyb Forbindelse med „Tidens Aand“, med ikke blot Friheds- og Lighedsbestræbelserne fra 1848, men med den langt senere ogsaa hos os fremkomne Bevægelse med Samaritan- og Barmhjertighedsgjerningerne som simpelthen Retfærdighedsgjerninger¹⁾, d. e. med Krav paa at tage et Arbejde op ikke saa meget paa de Enkelte, som paa Samfundet. Ja, man kan vel sige, at i Blædels Opfattelse af Bønnen som efter sit Væsen en Samfundsbøn har denne Betragtning fundet paa engang det skønneste og ægte kristelige Udtryk. Er det dog ikke endnu den almindelige Mening, at Bønnen hovedsagenlig er den Enkeltes Ejendom, der egentlig først kommer til sin Ret brugt i Enrum, naar Ingen ser det? Selvfølgelig benægter Blædel ikke dette, hjemlet som det er i Herrens bekjendte Udsagn (Matth. 6, 6). Tvertimod. Ingen har i varmere Ord end han skildret os Bønnens Velsignelser for den Enkelse, skildret den som Trøstens evigt rislende Kilde, der netop er at søge i Lønkamret — som Samtalens Naadegave, naar vi i Herrens

¹⁾ A. Schack, Foredrag, p. 5.

trofaste Barm udøser enhver Sorg og enhver Glæde¹⁾, som Forstaaelsens, som Kraftens og Styrkens Naadegave, ja, som „den Stige, der er oprejst fra Jorden, hvorpaa Guds Børn vandre op til det store Faderhjerter — Ilbudet, der hurtig som Tanken fortæller vor Gud om vore Anliggender og Forlegenheder og bringer os et godt Svar tilbage fra ham, og som ingen fjendtlig Magt kan standse; uhindret og umiddelbart gaar det fra Barnehjertet til Faderhjertet²⁾.“ „Bed saaledes Du, som sukker under legemlige Lidelser, og om Gud end ikke kan tage dette Kors fra Dig, han vil dog give Dig Taalmodighedens og Tillidens opretholdende Kraft. Bed saaledes Du, som har daglige Bekymringer i dit Hjem, som maaske møder Miskjendelse og Vrede, hvor Du haabede paa Kjærlighed, og han, som er den evige Kjærlighed, skal vederkvæge dit Hjerter. Bed saaledes Du, som længes efter Troens Inderlighed, og Bønnen skal sprede Tvivlene, bed saaledes Du, som kæmper med en eller anden syndig Tilbøjelighed, og Bønnens Ild skal opbrænde de urene Begjærligheder. Bed saaledes — ja, bed om alt, hvad Du i Aand og Sandhed trænger til, idet Du erindrer, at Bønnen ikke blot er et Nødraab om Hjælp fra det bekymrede, men ogsaa et Takoffer for Hjælpen fra det erkjendtlige Hjerter³⁾.“

Men paa den anden Side — hvor trænge vi alligevel ikke netop til at bede ikke enkeltvis, men sammen, i Fællesskab. Det at vi overhovedet kunne bede, hver for sig, hvorledes sker dette uden ved den Enkeltes uarbrudte Deltagelse i Gudstjenesten og de gudstjenstlige Handlinger, men atter, at disse naa deres Maal, at føre os bedre og bedre frem ad Vejen til Guds Rige, hvorledes sker det uden derved, at vi komme i Guds Hus ikke blot for at høre, men for at bede? Ja, det er denne Vexelvirk-

1) 24 Pr., p. 108.

2) Postil, p. 347.

3) Ib. p. 348.

ning, denne Bønnens hellige Bestemmelse, paa engang at hente Velsignelsen fra Gudstjenesten hjem til Lønkamret og atter fra Lønkamret til Gudstjenesten, som det netop er Blædels store Fortjeneste idelig og idelig at minde os om, idet han fremhæver, at Kristnes Bøn, som sagt, er og bliver en Samfundsbon, ja af Herren jo ogsaa netop er given os som saadan i Fadervor.

Hvorfor gaa vi i Kirke? spørger han ¹⁾, og Svaret er simpelthen — for at styrkes i Samfundet saavel med Gud som med hverandre indbyrdes, men netop derfor komme vi ikke som det store Flertal udelukkende for at høre en Prædiken, men for at bede. Herrens Hus er indviet til Bønnen; derfor siger ogsaa Jesus udtrykkelig: min Faders Hus er et Bedehus, og saa ofte vi samles der, skulle vi erindre dette — erindre, at vi komme sammen med vore medforløste Brødre og Søstre for at bede i Forening med dem, at vi, understøttede af Samfunds-aanden, kunne faa Naade til at bede en Gud velbehagelig Bøn. Med Bøn skulle vi gaa ind i Templet, med Bøn skulle vi være i Templet, med Bøn skulle vi gaa ud af Templet. Det er Bønnen, der bringer Gudstjenesten ind i vore Hjerter og fører den med os hjem i vore Huse. Ligesom Legemet er dødt, naar det er uden Aand, saaledes er ogsaa Gudstjenesten død, naar den er uden Bøn. Visselig kunne vi bede i Lønkamret, i de stille Timer, under vor daglige Gjerning — skulle ogsaa gjøre det, om vi ville have Velsignelse herovenfra, dog maa det gjentages atter og atter, at det, der gjør Gudstjenesten til en ret Gudstjeneste, netop er Fællesbønnen, Bønnen i Forsamlingen. Kommer Du da her i Menighedens Forsamling for at bede ²⁾?”

Thi det er dog det rette Kjendetegn paa, at en troende Menighed samler sig om Søndagen — ikke at der sidder en Hob Mennesker, større eller mindre, og hører

¹⁾ Postil, p. 507 flg.

²⁾ Ib., p. 508.

paa en Prædiken, men at de „ere med“ — d. e. følge Gudstjenesten og dens Handlinger med Liv og Sjæl i Bekjendelse, Forkyndelse og Lovsang, saa at de Troende maa glæde sig, og selv de Vantro sige Amen, naar de høre Taksigelsen og den fuldtonende Salmesang — Udtrykket netop for Fællesbønnen — som Hjerternes frejdige og glade Bekjendelse og Menighedens Gjensvar, naar Ønsket om Herrens Fred og Velsignelse lyder til den fra Alteret. Da føle vi: her ikke blot høres, her bedes. Da sige vi heller ikke: hvorfor skulle vi gaa i Kirke? det er alt sammen gammelt“, thi Aanden skal da forny Gudslivet med Gudsordet i vore Hjerter og stedse skjænke os ny Velsignelse deraf. Da skal der ogsaa udvikle sig et sandt og sundt Menighedsliv iblandt os, fordi vi føle os forenede i én Herre, én Tro, én Daab, føle os som Lemmer paa Vorherre Jesu hellige Legeme, saa at vi indbyrdes bære hverandres Byrder og have Hjerter for hverandre i uskrømtet Broderkjærlighed, som er de Helliges Samfundskjendemerke, indtil vi engang kunne samles i det store Kjærlighedssamfund hist oppe paa hin Søndag, hvorom alle Søndagene her i Verden ikkun ere Forjættelser, Afbilleder, en Skygge af det, som skal komme¹⁾.”

Og spørge vi, hvad det da egentlig er, der giver Bønnen denne levendegjørende og helliggjørende Kraft til at bære saavel Menigheden som den Enkelte, saa svarer Blædel simpelthen: Jesu Navn, saa at vi, naar bede i dette Navn, komme i Samfund ikke blot med hverandre indbyrdes, men med ham, der er Menighedens Herre, af hvem det ganske Legeme drager Næring til Fremvæxt i Kjærlighed, idet den, der ret beder i Jesu Navn, nok skal faa at mærke, at han ikke beder alene, men at Jesus selv beder i ham, saa at hans Bøn „ikke blot bliver et Menneskes Tale til Gud, men Guds Søns Tale til

¹⁾ Postil, p. 6.

Faderen ¹⁾)." Ogsaa i dette Punkt mærke vi Paavirkningen af Martensen — Mystikken hos denne. „Forundre Dig ikke, siger Blædel²⁾), at jeg tør udtale denne dybe og store Sandhed om Bønnen i dens Fuldendelse. Om der end ikke skulde findes nogen iblandt os, der fuldelig har erfaret, hvad Bønnen i Jesu Navn har at betyde, saa tør vi dog udtale det, fordi det er det store Maal, hvorefter vi bør stræbe. Og til dette Maal kunne vi jo dog naa. Thi jo mere Aanden forklarer og helliggjør Kristus i vore Hjerter, at han formedelst Troen vinder Skikkelse i os, desto mere vil det ogsaa ske, at Guds Søn beder i os³⁾)." Men hvorledes skulde dette ske bedre, end „naar vi forsamles med den troende Menighed for i Forening med forløste Sjæle at love og prise ham, af hvem al Faderlighed har Navn i Himlen og paa Jorden, for i Forening med forsonede Syndere at samles om Kristi Kors med Lovsange for ham, som bar vore Overtrædelser, og for i Forening med naadehungrige Hjerter at bede: Kom Helligaand, kom til os med Liv og med Lys⁴⁾)."

15. Det højeste Udtryk for det kristelige Samfundsliv finder Blædel selvfølgelig i Nadveren, og faa har hyppigere og mere indtrængende end han indskærpet os dette. Han kalder den i fuld Overensstemmelse med Luther og Reformatorerne „Syndforladelsens Sakramente“⁵⁾. „Derfor hedder det bestandig,“ siger han⁶⁾, „saa ofte Herrens Legeme og Blod ræktes os: „hengivet og udgydt for Eder til Syndernes Forladelse“. Ja i Sandhed, er dog ikke den levende Følelse af, at Synden er os forladt, fordi den er sonet, en Hovedbetingelse for, at der netop fra Nadveren — hvor dette forvisses os, kan udgaa over Menigheden den Broderkjærlighedens Aand, der fuldkommengjør Samfundet, ophævende eller nedbrydende i Kjærlighed det meget, der ellers skiller os ad?

¹⁾ 24 Pr., p. 115.

²⁾ Ib.

³⁾ Ib.

⁴⁾ Postil, p. 6.

⁵⁾ Postil, p. 242.

⁶⁾ Ib.

„Som Kristus og den troende Sjæl i Nadverens Time sammensmelte i Kjærlighedens uadskillelige Enhed, og de to blive til én, saaledes er ogsaa dette, „at vi alle have drukket af Kalken til at være den samme Aand“ (Eph. 4, 13), Vidnesbyrdet om den Kjærlighed og den Aandens Enhed, der skal herske i den kristelige Menighed og sammensmelte de Troendes Hjerter til én Tro, ét Haab og én Kjærlighed. Saa vidt de Troende end ere adskilte over hele Jorden, og hvor forskellige end deres Livsforhold kunne være — Nadveren er dog Kjærlighedssamfundet mellem dem alle. Naar det da altid lyder ved Nadverbordet: Velsignelsens Kalk, som vi velsigne, er den ikke Kristi Blods Samfund, det Brød, som vi bryde, er det ikke Kristi Legemes Samfund, saa lyder det ogsaa til Nadvergjæsterne: ét Brød, ét Legeme ere vi mange, thi vi ere alle delagtige i det ene Brød — med andre Ord, fra Nadveren udstrømmer Kjærlighedens levendegjørende og forenende Aand over den hele Menighed“ ¹⁾).

Og dog — hvor langt er ikke dette endnu fra at være bragt til almindelig Bevidsthed, og selv hvor det er sket, paa intet Punkt mindes vi maaske smerteligere om det skrøbelige og stykværkagtige, Timeligheden overalt fører med sig, end netop der. Men derfor er hos Blædel — og Ingen har tydeligere vedkjendt sig det end han — „Nadveren tillige Kirkens profetiske Maaltid, der viser hen til det større og fuldkomnere, hvor det, der her er i Stykværk og Adspredthed, skal samle sig til salig og uadskillelig Enhed“ ²⁾. „Ja, siger han“ ³⁾, „i Nadveren se vi det store Forbillede for Menneskenaturens og Menneskeaaandens salige Frigjørelse fra Forkrænkelighedens Trældom til Guds Børns herlige Frihed. Som Israels Paaskemaaltid pegede hen til vort Paaske-

¹⁾ 12 Pr., p. 147.

²⁾ Ib.

³⁾ Ib.

maaltid, saa peger igjen vor Nadvere hen paa den store himmelske Nadvere, hvorom Kristus taler, naar han siger: sandelig, jeg skal herefter ikke mere drikke af Vintræets Frugt indtil hin Dag, naar jeg skal drikke den nye i Guds Rige. Ja, hvad vil det ikke være, naar engang alle Troende i den Helligaands Enhed samles med deres forherligede Frelser i Faderens Hus for der at holde Nadver med ham, naar de, iførte deres himmelske Opstandelseslegemer, gennemstraalede af Herrens Herlighed, skulle ligge tilbords med Abraham, Isak og Jacob — med alle Kirkens hellige Mænd og Kvinder, skulle samles som en vidunderlig hellig Straalekrans i et evigt, saligt Kjærlighedssamfund om den treenige Gud. Da skal Herren atter rejse sig som hin Skjærtorsdag-aften, skal se ned over dem alle, han gennem Tiderne har samlet til sin Faders Rige; ja, da skal han lade Udødelighedens og det evige Livs Kalk gaa fra Gjæst til Gjæst og drikke den nye Vin med salige, henrykte, frelste Brødre og Søstre¹⁾.

Ja, dette er Blædels Samfundsglæde i sin Fuldendelse — en Glæde, hvoraf vi dog i al Fald delvis kunne gennemstrømmes hernede, — men bevise den, gjøre den til Gjenstand for rationel Begrundelse, det kan man selvfølgelig ikke: „sligt maa erfares.“ „Jeg kan ikke bevise Dig,“ siger han²⁾), „hvilken guddommelig forberedende Indvirkning en levende Salmesang og en fælles Altertjeneste har paa Kirkegjængeren, hvorledes derved lige som Sjælens Strengte blive stemte i hans Indre, saa Guds Ord kan gribe deri og vække det evige Livs Toner i Sjæledybet, hvorledes derved ligesom Furen bliver dragen i Hjerterageren, at Ordets uforvisnelige Sæd kan falde og voxe deri. Jeg kan ikke bevise Dig, hvorledes det levende Samfund mellem Præsten og Menigheden, der aabenbarer og udfolder sig i Gjensvarene fra Menig-

¹⁾ 12 Pr., p. 148.

²⁾ 24 Pr., p. 125.

heden, naar Ønsket om Herrens Nærværelse og Herrens Velsignelse lyses over den, hvorledes alt dette vidunderlig kan gribe Hjerterne og vække Troens hellige Flamme derinde, ja, hvorledes selv den kristeligste, den mest gribende Prædiken først fik sin rette Indvirkning og Betydning, naar den blev baaren af et kristeligt, fuldt levende Samfundsliv, hvor Præst og Menighed smeltede sammen i én Bekjendelse, og allermindst vil jeg kunne bevise Alterbordets Glæde — den, „at Kristi Menighed ikke bestaar af mange og adspredte Tilfældigheder, men, som Apostlen siger, virkelig danner et Legeme med mange Lemmer¹⁾.“

Som det let ses, er denne Glæde nærmere at bestemme i Overensstemmelse med Skriften og Bekjendelsen som Glæden over „de Helliges Samfund.“ Atter og atter kommer Blædel tilbage hertil. „Ofte,“ siger han²⁾, „kan det være svært nok for den troende Kristen at kæmpe sig gennem denne Verden, men naar han ret faar Øje for de Helliges Samfund, da ser han dog i Verdens Ørken den yndige Oase, hvor Livets Kilder springe, og Fredens Palmer vifte, og hans bekymrede Sjæl finder Vederkvægelse i dette livsalige Syn. Ofte kan det være svært nok for den troende Kristen at bevare sin Frejdighed og Tillid i den stridende Kirke, men har han faaet Øje paa de Helliges Samfund, da ser han i det den himmelske Spire, der engang skal udfolde sig i den triumferende Kirke, udfolde sig til det Træ, under hvis skyggefulde Krone de Troende skulle finde Ly og opslaa deres Bolig. Ja, hvilken Velsignelse at vide sig som et levende Lem paa dette hellige Samfundslegeme. Den almægtige Gud vaager over det med Faderkjerlighed, Kristus er dets guddommelige Hoved, den Helligaand dets Trøster og Talsmand. Er Du i Anfægtelsernes Ørken, Du véd dog, at det er Faderen, som derved op-

¹⁾ 24 Pr., p. 126.

²⁾ 12 Pr., 176.

drager sit Barn. Er Du i Trængsler og Nød, Du véd dog, at Du ikke er ene, véd, at mange kristelige Brødres og Søstres Bønner opstige for Dig ved Dag og ved Nat, og at Du er omslynget af den hele kristelige Menigheds Forbøn, at dit Liv bliver baaret af dens Liv. Den Time skal da ogsaa komme for Dig, da det hellige Liv, Du her har i megen Skrøbelighed, ofte under Taarer og Suk, skal gennemstraale din hele Natur, da det evige Liv frit og saligt skal gennemtrænge Dig, og alt skal blive Lys og Sandhed inden i Dig og uden for Dig, da vort jordiske Legeme skal blive ligedannet med Kristi Opstandelseslegeme, da vi skulle indgaa til det Sted, hvor de Helliges Samfund skal fremtræde som et udvortes, et synligt, evigt og saligt Rige¹⁾.”

Enhver ser da let, at hvor usigelig end Blædel glæder sig ved de Helliges Samfund og ved at vide sig som troende optaget i dette, saa er han dog meget langt fra, hvad der i vore Dage er blevet saa almindeligt, ja betragtes fast som usvigeligt Tegn paa netop at være troende, selv at kalde sig hellig eller den Kreds af Kristne, han særlig har sluttet sig til — „de Hellige.“ Vi kunne vist rolig sige, at hertil følte han sig for bundet i sin Lutherdom, i Konfessionen (Art. 8), som han selv udtrykkelig siger²⁾: „intet Menneske, kun Hjertekjenderen, kan med utvivlsom Sikkerhed afgjøre, hvem der er de sande Medlemmer af Kirken.“

Men just derfor forstaar man maaske allerbedst hans dybe, hans inderlige Samfundstrang. Thi var Maalet, Fuldkommenheden virkelig naaet hernede, hvad behøvede jeg da egentlig Samfundet til? Nu derimod — hvilken Hjælp, hvilken Støtte, ja hvilken Redning finder jeg ikke deri. Man høre ham. „Vi kunne umulig være ene,“ siger han³⁾, „om vi skulle drage den store Sjæleskat med

¹⁾ 12 Pr., p. 177.

²⁾ Udvidet Konfirmations-Undervisn., p. 383.

³⁾ Postil. p. 419.

Syndsforgældelse og Fred op af Guds Naadedyb. Vi maa kalde vore kristne Medbrødre til Hjælp, at de kunne understøtte os, give os en kjærlig Haandsrækning og raade os ved deres kristelige Erfaring. Har Du ikke selv erfaret dette? Da Du blev en opvakt, en troende Kristen, og Guds Naade kald udgik til Dig, saa Du begyndte at fare ud paa Dybet og at erfare, at nu var der et evigt Livs Fangst i din Bøns Garn, da maatte Du vinke ad dine troende Medbrødre, for at de kunde drage Drætten med sig. Du trængte til, at de skulde bede med Dig. Du følte, at de maatte støtte Dig ved deres Erfaring og vejlede Dig med deres prøvede Tro. Og først naar Du modtog denne kristelige Samfundshjælp, lykkedes det Dig at hæve Skatten op af det guddommelige Naadedyb. Derfor trængte Paulus ogsaa, da han paa Vejen til Damaskus havde modtaget Guds Kald, til at blive styrket af Disciplen Ananias, og derfor førte Barnebas ham senere til Herrens Apostle, at de, da de havde erkjendt den Naade, som var givet ham, kunde række ham Samfundshaand. Den enlige Glød udslukkes snart, men naar Glød lægges ved Siden af Glød, bliver Ilden næret og bevaret. Det ensomme Træ paa Heden voxer langsomt og forkrøblet, det piskes af Stormen og udfolder aldrig nogen løvrig Krone; skal det voxe kraftigt og slankt, maa det være i Læ af andre Træer, beskjermet og beskyttet af disse, da vil det blive Skovens Prydelse¹⁾.”

16. Man vil nu forstaa, at det vigtigste Spørgsmaal, et Menneske overhovedet kan forelægge sig selv, ikke saa meget er dette: Er Du troende? som det: Er Du i Samfundet — i den levende Menighed? med andre Ord: Staar Du i din Daabsnaade? Paa denne Maade bliver for Blædel Daaben det vigtigste, det i Sandhed første Sakramente²⁾ — „det hele følgende kristelige Livs

¹⁾ Postil, p. 45c.

²⁾ 12 Pr., p. 125.

levende Begyndelse og Skabelse¹⁾)." „Fra Daabens Time," siger han²⁾), „ere vi indlemmede i Guds Menighed, ere traadte i Pagt med den forsonede Gud, og Enhver har saaledes i den det usvigelige Vidnesbyrd om, at han er udvalgt til at blive salig." Paa utallige Maader varierer Blædel denne Tanke, ja hele hans Prædiken er igrunden en stor Daabsprædiken, saa at man kan sige, at var det oprindeligt Grundtvigs Fortjeneste at være vendt tilbage til Daaben igjen som til „de gamle Stier", saa blev det maaske først ved Blædels varme Tilslutning, at den stærke Fremhævelse heraf saa hurtig opnaaede at blive en af Hovedejendommelighederne ved hele den nyere Forkyndelse i vort Fædreland, hvilket Parti Prædikanten saa end tilhørte.

I sig selv er dette forklarligt nok. For Kjærligheden er intet pinligere end Uvished, og jo mere Kristendommen omsider opnaaede at blive fremstillet som det, den i Virkeligheden er — Kjærlighedslivet med Gud, desto mere maatte Spørgsmaalet ogsaa trænge sig frem: hvor faar jeg Vished for dette Liv, faar Vished for, at jeg er elsket af Gud — er frelst? Var det den ældre Forkyndelses Ejendommelighed at sætte Troen i en levende Overbevisning om Kristendommens „Sandhed", i Erkjendelsens Rigtighed og heri søge Kraft og Styrke til et pligttopfyldende Liv, saa gaar den nyere Forkyndelse den modsatte Vej, viser, hvor lidt, ja hvor aldeles intet den Enkelte i Virkeligheden kan udrette, begynder derfor netop med at vise bort fra Erkjendelsens og Gjerningernes „Dygtighed" til Troens „Udygtighed", med andre Ord, koncentrerer Kristendommen ikke i Spørgsmaalet om, hvad vi udrette og forstaa, hvad altid efterlader Tvivl og Usikkerhed, men hvad Gud har udrettet og forstaaet, og sat som Frelsens Vilkaar i den ubetingede Antagelse af disse, saaledes som de nu engang ere os

¹⁾ Ib.

²⁾ Ib., p. 134.

tilbudte i Daaben, hvad saaledes ogsaa giver os den tilforladelige Vished for vor personlige Frelse. Ja, tilforladelig Vished, usvigelig, fuldkommen, uomstødelig Vished er egentlig Hovedspørgsmaalet, hvorom det hele drejer sig. Saaledes ogsaa hos Blædel.

„Det er meget almindeligt,“ siger han¹⁾, „at man netop hos alvorligere Mennesker paa Spørgsmaalet: Er Du en Kristen? altsaa et frelst Menneske, modtager Svaret: Det véd jeg ikke; ja, det er end ikke usædvanligt, at man fra Prædikestolen hører den, der skulde prædike Kristendom for Menigheden, sige i en vis vantro Beskedenhed: Om jeg selv er en Kristen eller ikke, véd jeg ikke. Det at være en Kristen er noget saa stort, at jeg ikke tør vove den Paastand om mig selv.

Men dersom Du, min Tilhører, ikke kunde komme til Afgjørelse med dette Spørgsmaal, da kunde Du heller ikke vide, om Du, dersom Du døde imorgen, eller om ti eller tyve Aar, blev evig fortabt eller evig salig. Du maatte da leve i den forfærdeligste Uvished, og naar Du skulde til at dø, maatte Du sige til Dig selv: Nu vil det komme an paa, om jeg skal opslaa mine Øjne og være i Pine, eller om jeg kan indgaa til Herrens Glæde. Ja — jo alvorligere Mennesker vi vare, desto ulykkeligere maatte vi føle os, maatte henleve Livet enten i stum Fortvivelse eller fuldkommen Letsindighed, sigende til hverandre: Kom, lad os æde og drikke, thi imorgen dø vi.

Men saaledes har Kristendommen aldrig villet have, at vi skulle leve eller dø. Den har ikke villet gjøre os ulykkeligere end de umælende Dyr. Den er heller ikke forkyndt i Verden, for at vi skulle leve paa det uvisse og dø paa det uvisse. Kunde Kristus virkelig sige, at han var kommen til Verden for at give Menneskene Fred, naar hans Lære var saa uklar, at den netop maatte berøve os al Fred? Kunde han indbyde alle bekymrede Hjerter og forjætte dem Hvile hos sig, naar vi

¹⁾ Postil. p. 537.

ved at komme til ham ikke fik det Spørgsmaal besvaret, som ene kan bringe et Menneskehjerte Hvile? Kunde han være en Frelser for os, naar vi ikke vidste, om vi kunde blive frelst eller ej¹⁾)?“

Hvor faa vi da, efter Blædel, den Sikkerhed eller Vished, som intet kan rukke? I vor Daabspagt. Kunne vi af et ærligt Hjerte vedkjende os denne, oprigtigt sige: Ja, vi forsage og tro, da have vi intet at frygte, da ere vi frelst — paa en Maade ikke ved vor Tro, men ved Menighedens Tro, da gjentager sig Fortællingen om den Værkbrudne: da Herren saa deres Tro, som bar ham, sagde han til denne: Søn, vær frimodig, dine Synder ere Dig forladne.“ Utrættelig indskærper Blædel os dette. „De maa, skriver han til en ung, syg Pige, der bekymret for sin Frelse havde henvendt sig til ham²⁾), „i det hele lære mere og mere at se bort fra Dem selv, fra Deres Stemninger og Følelser, naar det Spørgsmaal trænger sig ind paa Dem: Kan jeg blive frelst? Dersom vi skulle bygge vor Frelsens Haab paa vore Stemninger eller vore Gjæringer, da maatte vi fortvivle. Men vi skulle bygge det paa Guds Gjærning med os, paa hans Udvælgelse af os i den hellige Daab, paa hans Tilsagn til os i denne — dér er Klippen, der ikke røkkes.“ Sjæl og Legeme staa nu engang i en stadig Vexelvirkning. Sjælen lider med Legemet, bliver svag med dette. Vilde man derfor sige til den Syge: Trøst Dig ved din Sjæls, din Tros Kraft, da vilde man begaa en gruelig Uretfærdighed. Nej, trøst Dig med din Daabspagt, bekjend af et ærligt og ydmygt Hjerte de tre Troens Artikler — dette er Salighedens Vilkaar og Frelsens Betingelse for alle Mennesker gennem alle Tider³⁾).“

Freundeles⁴⁾): „Der gives alvorlige, naadehungrige Sjæle, der tragte efter det, der er her oventil, og som

¹⁾ Postil, p. 538.

²⁾ Hjort, p. 109.

³⁾ Hjort, p. 110.

⁴⁾ Postil, p. 168 flg.

ere blevne opvakte til at ville tjene den levende Gud og Frelser. Naar nu en saadan bliver greben af den Helligaand, ser Tomheden i sit hidtil førte Liv, det naturlige Hjertes dybe Elendighed og begynder at fatte, hvad det vil sige at blive en levende Kristen, og tillige at forstå, hvor svært, men ogsaa hvor nødvendigt dette er, se, da begynder ogsaa ofte en usigelig Angst og Uro at gribe dette Hjerte, og Mennesket kan ligesom nedsynke i Fortvivlelsens Nat. Tro ikke, at dette er sjældent. Tvertimod. Der er faa, som blive nye Skabninger i Kristo, uden at der er stærke Fødselsveer i deres Hjerter. Men hvormed skal vi nu trøste et saadant bekymret og anfægtet Menneske? Verdens vandle Trøst med Guds Barmhertighed, der ikke tager det saa nøje med Synden, Vantroens usle Haab om, at ingen Gjengjældelse nogensinde finder Sted — det opbrænder Aandens Ild som tørt Straa.“ Ikke nytter det, her at sige: bed. Vedkommende vil jo svare: bede? Det er jo netop det, jeg ikke kan. Eller: tro. Han vil jo atter svare: Hvorledes kan jeg, hvorledes tør jeg det? Hvormed skulle vi da trøste denne arbejdende, anfægtede Sjæl? Med hvad andet, end det, hvormed Luther engang i et lignende Tilfælde trøstede et Menneske, da han sagde: „Men Mand — er Du da ikke døbt ¹⁾“? Dette ville da ogsaa vi gjøre. Det hjælper ikke at henvise et saadant Menneske til hans Gjerninger, hans Bod, hans Bøn, hans Tro. Thi i alt dette er der noget menneskeligt, noget skrøbeligt. Skulle vi trøste ham, og skal han finde Lægedom for sit syge Hjerte, da maa vi kunne henvise ham til en ren og ublandet Guds Gjerning i ham og med ham, maa vi kunne henvise ham til en Guds-Erklæring og Udvælgelse, hvori den almægtige, trofaste og levende Gud aabenbart har erklæret sig for hans Fader, Forsoner, Helliggjører. Men en saadan Guds Gjerning og Erklæring er netop Daaben ²⁾.“

¹⁾ Postil, 169.

²⁾ Ib., p. 170.

Ikke saaledes at forstaa, at vi søge Hvile eller berolige os i en historisk Tro, en kold og død Antagelse, nej, i en levende Tro. Og hvorpaa kjendes da denne? I og for sig ikke paa sin Styrke og Kraft — paa det meget, den udretter, men derpaa, at den, trods Skrøbelighed og Fald, dog alligevel hader det onde, elsker det gode, medens Verden, Vantroen, netop omvendt hader Gud, elsker Synden. „Tør Du da, som i din Samvittighed véd, at Du er en Synder, dog med Frimodighed løfte dit Hoved og sige: Jeg er en Kristen? Ja, det tør Du, dersom Du i dit Hjerte hader Djævelen og Kjødets Gjerninger, men i Sandhed elsker Troens og Aandens Gjerninger¹⁾,” med andre Ord hjertelig bekjender din Daabspagt, thi da har Du i Virkeligheden den Helligaand med Kristuslivet hos Dig²⁾.” Det gaar jo nemlig ikke saaledes til, siger Blædel³⁾, at et Menneske, der har den Helligaand, strax er ren for enhver syndig Tilbøjelighed. Vi prædike heller ikke saaledes om den Helligaand, som om han hos Troende havde fuldbragt alt, men vi sige, at han har begyndt sin Gjerning, og vi lægge til med Apostelen: „Vi ere fuldelig forvissede om, at han, der har begyndt den gode Gjerning i os, ogsaa vil fuldføre den.“ Det er nemlig den store og væsentlige Forskjel mellem Kristne og Ikke-Kristne. De første ikke blot vide, at de ere Syndere og ere bedrøvede derover, men kæmpe herimod, idet de i Daaben netop gribe de Redskaber, de Vaaben, hvormed de sikkert skulle bringe Sejren hjem; de sidste have bortkastet Syndsbevidstheden, føle i al Fald ingen Bedrøvelse derover, og se derfor ogsaa i Daaben kun en tom Oplysning, modtage, faa intet.

Hvilken Trøst, at vi skulle bygge vort Saligheds-
haab ikke paa, hvad vi kunne yde, men hvad der er

¹⁾ Postil, p. 545.

²⁾ Ib.

³⁾ Ib.

ydet os, ikke paa Styrken eller Svagheden af vor Tro, ej heller paa Menneskers Meninger, at vi ikke skulle omfåmles af enhver Lærdoms Vind, men paa et usvigeligt Guds Tilsagn til os, som det kun gjælder hjertelig at modtage, netop fordi den Gjerning, der skal gøres, i Virkeligheden allerede er gjort. Just fordi Daaben, siger Blædel ¹⁾), er den treenige Guds Gjerning i mig og med mig, kan jeg i den kaste Sjælens trygge Anker. Under alle Anfægtelser skal det derfor lyde med Trøstens evige Husværelse i min Sjæl: Jeg er døbt! Under al udvortes og indvortes Nød skal min Daabspagt være min Sjæls salige Tilflugtssted. Naar min Tro er svag, naar jeg kæmper og beder: Herre, forøg mig Troen og tag ikke din Helligaand fra mig — da skal Daaben give min bange Sjæl den frimodige Overbevisning, at Faderen skal og vil bønheøre sit Barns Raab. Med Daabens Vand paa mit Hoved hviler jeg i tillidsfuld Fortrøstning op til den barmhjertige Guds Forjættelser, thi jeg véd, at da jeg blev døbt, aabnede Himlen sig for mig, og Guds Aand fór ned over mig, og en Røst kom fra Himlen, der sagde: Du er mit Barn, idag fødte jeg dig. Se, dette er Daabens Trøst.

Eller, siger Blædel her ²⁾), lægger jeg maaske Puder under din Samvittighed, at Du kan slumre trygt og roligt, dysser jeg nu maaske din Sjæl i Søvn ved at tale om Daabens vidunderlige Naade, o: om Sikkerheden og Visheden, den giver. Forsøg selv derpaa. Sig i din Sjæls Inderste i denne Time: Herre, alt, hvad der er i mig, lover og priser Dig for Daabens Naadegave, og mærk da, om Du bliver lunken eller tryg i din Synd. Eller om Du ikke netop ved at ihukomme hans trofaste Pagt, tillige kommer til at ihukomme din Pagt: Forsager Du Djævelen og alle hans Gjerninger og alt hans Væsen? Tror Du paa Gud Fader, Søn og Helligaand?

¹⁾ 12 Pr., p. 132.

²⁾ Ib.

Visselig. Jo klarere Du fatter den guddommelige Naade og Velsignelse i din Daab, desto klarere erkjender Du ogsaa, at Du er begravet med Kristus ved Daaben til Døden, d. e. til et Liv ikke i Søvn og Ligegyldighed, men i Kamp og Strid.

17. Man kan vist godt indrømme Forfatteren, at det er ikke Vorherres Mening, at vi i Kristendommen skal gaa i bestandig „Skræk og Frygt“, men desuagtet er al aandelig Sikkerhed eller Vished som personlig eller indre efter sit Væsen af usynlig Art. Troen er nu engang en fast Overbevisning om de Ting, der ikke ses, og Tros-Visheden er selvfølgelig af samme Art. Hermed er slet ikke sagt, at vi føle os ulykkelige. Tvertimod. Vi have ikke modtaget en Trældoms Aand — „atter til Frygt“, en Aand, der idelig spørger: „Er han vred, vil han blive mild?“ men Sønnens, den frie Mands Aand, der stiller et Krav til sig selv om et fremad, som, hvis det ikke opfyldes, nødvendig maa give os Anledning til Bekymring. Sagen er jo: i Kristendommen som et Kjærlighedsliv kunne de Beviser, som her uafladelig aflægges, i sig selv ikke være andet end af indre Art. Siger Herren ikke det samme? Han siger: Du skal elske Herren din Gud af dit ganske Hjerte, din ganske Sjæl og din ganske Sind, med andre Ord: Lad Kjærligheden leve i dit indre, saa kommer alle Beviser af sig selv. Og mener Apostelen ikke noget ganske tilsvarende, naar han siger: Du véd alle Ting, Du véd, at jeg elsker Dig? o: hvad alle andre ikke se, det ser Du, nemlig, at min Kjærlighed til Dig lever i det indre og saaledes er af den rette, den ægte Art. Om vor Kjærlighed til Mennesker gjælder det, at der kan opstaa Tyvøl, om vi ere gjenelskede: aldrig i vort Forhold til Vorherre.

Men Sagen er, at mange Mennesker i deres Fordring om Sikkerhed og Vished idelig forvandle denne fra en indre til en ydre, forlange, om man vil, synlige og hørlige Garantier, og hvad der efter sit Væsen saaledes

skulde fremtræde med hele den indre Visheds uendelige Sikkerhed, bliver her til rene Former med ydre Tilslutning og Anerkjendelse af visse stereotypet gentagne Vedtægter, ganske som naar man satte „Skjellet“ ikke i det indvortes — i Hjerterne, men i Fordringen paa Fremsigelsen et vist Antal Gange af Bekjendelsen, Forsagelsen og Troen el. lign.

Ved det alt sammen kommer man til at hvile i noget udvortes i Stedet for i det indvortes, og det ses, at det gaar ikke bedre, fordi man vender sig til Daaben, den ypperste af alle Garantier. Ganske vist faar man her de tvende Gaver, Syndernes Forladelse og den Helligaand, og kan saaledes i Sandhed siges optagen i Naadestanden, men enhver Gave, selv den ubetydeligste, skal dog modtages, d. e. forudsætter, at der hos Modtageren indtræder en Forandring, der selvfølgelig altid bliver desto større, jo større og betydeligere Gaven er, og dernæst, især naar det drejer sig om aandelige Gaver, jo heller ikke lader sig iværksætte uden et vist Rum af Tid, netop fordi det tager Tid, at det, der maaske begyndes som et udvortes, efterhaanden kan arbejde sig ind til et indvortes. Ja, det er netop denne Fordring om Kristendommen som en indre, stille Magt, som Sædekornet, der voxer, og Mennesket véd ikke hvordan, der saa dybt fylder Reformatorerne, naar Luther som bekjendt spørger: hvad betyder da Daaben? d. e. hvad er Meningen med den? Er det den, at vi lige med et fra at være den Ondes Børn nu blive Guds Børn, at fra nu af er alt klappet og klart, vi har intet at ængstes eller bekymres for? — Hvor lidt Kjendskab røber dog ikke dette til, hvad der virkelig er Kristendom? Siger ikke allerede Asaf: „Først da Bekymringerne i mit Indre bleve mange, gjorde din megen Trøst min Sjæl glad“ — med andre Ord, hvad er Daabens Betydning og Mening — det, hvorpaa den kjendes som en ret Daab, vel andet, end hvad Katekismen lærer ethvert Barn: den betyder, at den gamle Adam i os skal druknes med daglig Anger og Bod

(Omvendelse) — at det tager Tid at blive Kristen, og det er jo saa langt fra, at Luther nogensinde glemmer dette, at tvertimod den allerførste af de bekjendte 95 Theses, hvormed han indledede den store Reformation, og som derfor ogsaa ret egentlig kan siges at bære denne, jo lyder saaledes: „Da Vorherre Jesus Kristus siger: „gjører Bod, vil han, at hans Troendes hele Liv paa Jorden skal være en stadig og uophørlig Bod og Omvendelse“ ¹⁾. Behøve vi at minde om, at det er en aandelig Bevægelse, der foregaar i Daaben, og at den som saadan endnu mindre end en legemlig Bevægelse kan foregaa og være afsluttet med et Slag, og at der derfor atter og atter maa vendes tilbage dertil, og at endelig, da Anger og Bod ere usynlige, indre Bevægelser i Sind og Hjerter, kan der heller ikke forskrives nogen ydre Lov eller Regel, hvorefter de skulle foregaa?

Hvad vil vi sige hermed? Dette, at Sikkerheden, Visheden, Trygheden, man idelig fordrer opnaaet for Kristne, næppe nogensinde fuldkommen naas her paa Jorden. Saaledes ere nu engang vore Kaar. „Nu i Sorrig, nu i Glæde, nu i Fald, nu i Sæde,“ eller som Herren siger: „Om en liden Stund skulle I ikke se mig, og atter om en liden Stund skulle I se mig.“ Og Herren selv har han ikke kjendt noget til disse Uvishedens Kvaler? Sukker han dog ikke: min Gud, min Gud, hvi har Du forladt mig? Og kjendte Apostlene dem ikke? Alle uden Undtagelse. Paulus arbejder med Frygt og Bæven paa sin Saligheds Sag, og endelig — hvem har vel egentlig mere indtrængende end Blædel selv mindet os om, at man umulig bliver Kristen uden gennem „Angst og Uro“ ²⁾. Der er faa Mennesker, siger han ³⁾, som blive nye Skabninger i Kristus, uden at der er stærke Fødselsveer i deres Hjerter, uden at Guds Aand vækker Sam-

¹⁾ C. Henrik Scharling: Den luth. Bekj., p. 21.

²⁾ Postil, p. 169.

³⁾ Ib.

vittighedens Storm i et saadant Menneske, naar Bekymringens Bølger gaa hen over hans Sjæl, og det lyder med uendelig Smerte i hans Indre: „Jeg er en Synder for Gud og for Menneskene, Dødens Reb omspænde mig, Helvede raaber efter mig, det er umuligt, at jeg kan blive frelst.“

Dersom det var disse eller lignende Følelser, der i Øjeblikket betog den Mand, der — som af Blædel omtalt — i sin Anfægtelse henvendte sig til Luther og her fik Svaret: „men Mand, er Du ikke døbt?“ mon da denne Henvisning til Daaben virkelig har skaffet ham den Beroligelse, han ventede? Skulde den, der erklærer, at han hverken kan bede eller tro, lige med et finde Beroligelse i Daaben? Hvi beroligede den da ikke Luther i hans egen Anfægtelse, men egentlig et ganske andet Ord, nemlig Ordet om Retfærdiggjørelsen af Troen og ikke af Gjerninger? Simpelthen fordi den blotte Henvisning til Daaben alene som til et Faktum, som til noget færdigt, fuldført, afsluttet, egentlig, er at tale uaandigt om aandelige Ting. Dette er heller ikke Blædels Mening. Hvor utrættelig han end viser hen til Daaben og forsikrer os, at her er Tryghed, Vished — altid sker det dog kun under den udtrykkelige Betingelse: ja, dersom, naar, hvis, saafremt Du ogsaa ærlig og redelig modtager og tilegner Dig, hvad der bydes Dig i Daaben, men hvad er dette andet end at opgive det udvortes for at komme til det indvortes og sætte Sikkerheden ikke i hint, men i dette, i Hjertet, det Skjulte, d. e. i Kampen, i Striden, der føres, ukjendt af Mennesker, men set af Gud? Er der her i Virkeligheden andet at svare, naar den omtalte Sikkerhed maaske ikke strax indfinder sig, end hvad Guds Ord ogsaa svarer: „Bi paa Herren?“ Siger han dog ikke: „Eder er ingen Fristelse paakommen uden menneskelig, men Gud er trofast, som ikke skal lade Eder fristes over Evne, men gjøre baade Fristelsen og dens Udgang saaledes, at I kunne bære den?“

18. „Til alle Tider er der i Kristendommen et realistisk og et romantisk, et udadsøgende og et indadsøgende Element. Snart har det ene, snart det andet Overtaget“¹⁾. Men til alle Tider er der ogsaa dem, der lykkelig have forenet begge Elementer, det udadvendte med det indadvendte, Martha-Travlheden med Sædet ved Jesu Fødder. Til disse hører Blædel. Faa har som han fattet Dybden paa engang i Herrens Ord: „gaar ud og forkynder Evangelium for Alskabningen“ og i Formaningen: „Lader Eders Lys skinne for Menneskene, at de kunne se Eders gode Gjerninger.“ Ja, det er netop disse, Blædel i saa jævne, men derfor ogsaa saa gribende Ord har skildret os, naar han siger²⁾: „da vil der komme En og sige: „Herre, han har givet mig en Kjole, en Daler, et Brød eller en Drik Vand i min Nød; hun har besøgt mig i min Sygdom, plejet mig med Kjærlighed og trøstet mit arme Hjerte. Ja, Kristus selv vil træde frem og sige til sin Fader og til alle Engle og Hellige, hvad godt vi have gjort ham ved at antage os de syge og fattige, og hvorledes vi derved have bevist vor Tro.“

I Virkeligheden er det disse simple Tanker, der ligge bagved den hele store Bevægelse, vi kalde Missionen, og som har sat sine Spor saavel i Hedningeland som her hjemme i vort eget Land i en Mangfoldighed af praktiske Kjærlighedsgjerninger, hvortil Blædel egentlig gjorde Begyndelsen. Det var ogsaa ham, der fik de i sin Tid bekjendte skandinaviske Kirkemøder igang, og hvad virkede han ikke med sin Pen og som Foredragsholder, netop fordi han ikke kunde nøjes med det indadvendte, men maatte blive Tolk og Talsmand ogsaa for det udadvendte? Enhver, der har deltaget i de i hans Hus i hans første Præsteaar afholdte „Kandidatmøder“, véd ogsaa, at hvad han her indskærpede de Unge, var Livet, Arbejdet, Gjerningen, der skulde gøres, at hvad

¹⁾ Portraiter fra Kirken II, p. 148.

²⁾ Postil, p. 494.

det især gjælder om for Præsten, er netop, at han færdes i sin Menighed, aldenstund Kristendommen er Surdejgen, der gennemsyrrer den hele Dejg, i en vis Forstand ogsaa Livet i Verden. Ingen har udtalt dette bestemtere end Blædel. De Røster, gamle som selve Kristendommen, der her sige, at denne intet har med Verden at gjøre, og at vi derfor skulle lade ikke blot Politik, men saavidt muligt ogsaa de borgerlige Samfundsinteresser være os uvedkommende — disse Munke-røster fandt i Blædel en utrættelig Modstander.

„Man spørger,“ siger han¹⁾), hvad har Kristendom med Politik at gjøre? og man mener, at man er i sin fuldkomne Ret, naar man i denne Henseende sondrer Guds Rige fra Verdensriget og viser Kristendommen indenfor Kirkens Mure eller dog indenfor det private Livs Vægge. Visselig — i denne Mening er der den dybeste Miskjendelse af Kristendommens Betydning. I Modsætning hertil skal det frimodig udtales, at enhver Politik, der ikke er fremgaaet af den kristelige Samvittighed og Overbevisning, er en falsk og fordærvelig Politik, og at enhver Statsmand, der foragter Guds Rige, tillige forraader Verdensriget. Selv de rigeste Evner, den mest glimrende Veltalenhed og de mest udbredte Kundskaber kunne ikke erstatte det Lys og den Naade, som den Helligaand meddeler. Det er Hjertets Guds frygt og Karakterens Sandhed, der støtter Mandens Evner, salver hans Ord og giver hans Meninger Indflydelse og Vægt. Ligesom Kristendommen med sine forløsende og helliggjørende Kræfter maa gennemtrænge Menneskets Liv, dersom det ikke skal blive et for Evigheden forspildt Liv, saaledes maa Kristi Aand ogsaa gennemtrænge enhver Virksomhed, dersom denne ikke skal blive en Virksomhed ikkun i Verdslighedens Tjeneste med dennes slætte Præg og Overskrift“²⁾), med andre Ord, det er Kristen-

¹⁾ Postil, p. 648.

²⁾ Postil, p. 649.

dommens Mening, at den med sit Gudsrige vil gennemsyre Verdensriget lige ud til dets yderste Grænser og aabenbare sig i dets største og mindste Livsytringer.¹⁾“

Hvorledes det aandeligt ser ud hos saadanne, der mene, at de som Kristne egentlig ikke maa beskæftige sig med noget som helst, der hører Verden til, kommer Blædel som man ser, oftere tilbage til. „Disse Mennesker,“ har han sagt²⁾, „ere nærvæd at bebrejde Kristus, at han kom til Brylluppet i Cana, og at han paa en Sabbath modtog Indbydelse til et Gjæstebud hos en Farisæer. Ja visselig, „vor Tid og vor Kirke har ogsaa sine Eneboere, sine Munke og Nonner, som gaa i Kloster midt i det borgerlige Liv, som forsømmer de huslige og borgerlige Pligter, ere lade, ligegyldige med Hensyn til det timelige Liv, uordentlige eller endog uredelige i Pengesager, ringeagtende det jordiske, fordi der er et himmelsk Fædreland. I Sandhed — det bør netop en sand Kristi Discipel at overgaa alle i alt, hvad der er hæderligt og retsindigt. I gamle Dage havde de Kristne selv blandt deres Fjender det Vidnesbyrd, at de vare de bedste Borgere, de mest opoffrende Fædrelandsvenner, de tappreste Krigere, de viseste Statsmænd, og blandt Hedningerne hed det: hvilke Kvinder have dog ikke de Kristne³⁾!“

I dyb Sammenhæng hermed staar det derfor ogsaa, at skjøndt Blædel ingensinde taler Politik fra Prædikestolen, saa mærker man dog fuldt ud, at han er en dansk Mand⁴⁾. Dybt sørger han over vore Nederlag 1864, og i ægte profetisk Stil trøster han sit Folk med, at naar det blot vaagner op til nyt Liv i Herren, vil lykkeligere Tider ogsaa blive det til Del⁵⁾, ja, selv Frankrigs

¹⁾ Postil, p. 645.

²⁾ Postil, p. 652.

³⁾ Ib., p. 653.

⁴⁾ Postil, p. 498, 321, 331 flg., 672.

⁵⁾ Postil, p. 498, 499.

Ulykker har sat sine Spor i hans Forkyndelse¹⁾, kort sagt, han har gjort det gamle Ord til sit: „jeg betragter intet menneskeligt som mig uvedkommende,“ netop fordi han føler, at det i og for sig ikke er Verden, men den Aand, der kommer til Orde i Verden, vi skulle sky og undfly.

Hvor skulde det desuden endog blot tilnærmelsesvis være muligt at opfylde Kristendommens Fordring, at antage sig de Skrøbelige, de Forkomne, uden ved at blande sig i Verdenslivet? Blædel henviser til Lignelsen om den tabte Penning og finder med Rette her den udadvendte Side af Kristendommen, Fordringen at gaa ud paa Vejene, klart og tydelig udtalt. Hvem er „den trofaste Moder,“ der her „søger med Flid,“ andre end Kirken selv, saaledes som den sørger ikke blot for de Børn, der ere forblevne tro og lydige, men ogsaa for dem, der ere blevne ulydige? Den bør ikke opgive nogen døbt Sjæl, selv dér, hvor alt Haab synes forgjæves, — bør aldrig sige om de Vildfarende: „de høre os ikke til,“ men tvertimod erindre, at enhver, der lever fremmed for Livet i Kristo, er en tabt Penning, som engang var præget med den korsfæstede og opstandne Frelzers Billede og Overskrift.“

Men, siger Blædel²⁾, hvad nytter en ydre Mission, naar der ikke først har været en indre? Guds Rige er inden i Eder. Og han mener jo hermed: Hvad nytter Opfordringen: „gaar ud,“ naar der ikke først over vore Hjerter har lydt et: „gaar ind“? Hvad nytter det udadsøgende, naar det ikke fremgaar af det indadsøgende, Martha-Travlheden, naar den ikke støtter sig til Marie-Sædet ved Jesu Fødder? Og ikke mange har vel søgt det dybere og mere vedholdende end han, og det paa Steder, hvor Guds Ord endog synes særlig at anbefale en udadsøgende Anvendelse. Vi minde om hans Præ-

¹⁾ Hjort, p. 92.

²⁾ Postil, p. 417.

diken: far ud paa Dybet¹⁾, hvor Herren efter sit Ord til Peter tænker paa Menneskefangsten, paa Arbejdet udadtil, og dog begynder Blædel her netop med det indadvendte, med at vise os, at skal Menneskefangsten finde Sted, da maa vi først selv være fangne, maa med vore Hjerter have været ude „paa Forsoningsdybet i Herrens Kors“, — „paa Daabens og Nadver-Hemmelighedens velsignede Dybder“, kort paa Guds Kjærligheds Dyb og dér have udkastet vore Garn — Bønnens Garn. Vi kunne minde om hans Prædiken: „der er endnu Rum,“ hvor der jo netop formaner til at „gaa ud“, og dog, hvor hurtig giver Blædel ikke her Ordet den indre Anvendelse, som vil han sige: ja — i Guds Rige er der Plads, er der Rum for Dig, men — og dette er dog det vigtigste: Er der i Dig Plads, Rum for Guds Rige? Gaa ud paa vore Gader og Stræder, paa vore Agre — i vore Huse, og Du skal endnu erfare, hvorledes de timelige Forretninger fylde de allerfleste Menneskers Hjerter saaledes, at der i dem ikke er Rum for Guds Rige. De forstaa ikke, hvilken uendelig Naade og Salighed de udelukke sig selv fra. De mene, at som sande Kristne kunne de ikke give sig til at sørge for det jordiske, og de vide ikke, at med Guds Rige kommer ikke blot Retfærdighed, Fred og Glæde i den Helligaand, men ogsaa Guds Velsignelse netop til det jordiske — som en Tilgift“²⁾).

Enhver, der personlig har kjendt Blædel, véd, at der hos ham især var et, der slog, ja optog os alle — Travlheden. I Sandhed, hvor var han ikke beskjæftiget, og hvad fik han ikke udrettet. Tidlig kaldtes han til Herrens Vingaard. Hurtig blev han ens med ham om Penningen, og den sene Aften fandt ham i travl Virksomhed. Han blev Arbejdets Prædikant i alle dets Skikkelser, det udadvendte og det indadvendte, det mod-

¹⁾ 12 Pr., p. 31.

²⁾ Postil, p. 418.

tagende og det givende, det skjulte og det aabenbare, det, der paa engang virker som Surdejgen, som den stille Magt, som Ingen ser, og dog er som Staden paa Bjerget, som Lyset, der ikke kan skjules.

Ja, netop saaledes er hans Forkyndelse. Endnu den Dag idag, saa mange Aar efter hans Død, hvem miskjender, at endnu virker den, om end skjult, som den stille Magt i mange af vore ypperste Prædikanter, og at der endnu herfra udgaar et Lys og en Varme, der med Rette gjør hans Navn dyrebart i den danske Menighed.

Indhold.

	Side
J. H. Pauli	I.
N. G. Blædel	78.
